

Redakcja
Aleksandra Wójtowicz

Konsultacja merytoryczna
Tomasz Chachulski

Korekta
Krzysztof Smólski

Projekt okładki
Magdalena Błażków

Łamanie
Renata Witkowska

Przewodnik po tematach OLiJP jest sumą prac wielu autorów.
Poprzednia edycja została przygotowana pod redakcją
Bernardetty Kuczery-Chachulskiej, konsultacja merytoryczna Teresa Kostkiewiczowa
Na okładce grafika wg rysunku Wojciecha Gersona (ze zbiorów Biblioteki IBL PAN)

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury
w ramach Programu „Ojczysty – dodaj do ulubionych”
oraz ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej

© Copyright by Instytut Badań Literackich
and Stowarzyszenie Pro Cultura Litteraria

ISBN 978-83-61757-43-6

Druk i oprawa
PLATAN
Kryspinów 256
32-060 Liszki

WSTĘP

* * *

Przewodnik po tematach Olimpiady Literatury i Języka Polskiego (taki tytuł nosi od 1994 roku) jest rezultatem pracy dużego zespołu autorów związanych z zawodami polonistycznymi w ostatnim ćwierćwieczu. Zasadniczy zrąb obecnej wersji powstał na początku lat dziewięćdziesiątych minionego stulecia. Był później systematycznie uzupełniany, poszerzany, wzbogacany o nowe tematy i bibliografię. Zmieniała się koncepcja opracowania poszczególnych bloków (zwłaszcza literatury staropolskiej, okresu romantyzmu i współczesności, ale także pozostałych epok), do tradycyjnego zespołu zagadnień historycznoliterackich i językoznawczych dodawano tematy z zakresu wiedzy o teatrze, z teorii literatury, wreszcie – ostatnio – tematy z wiedzy o kulturze. Autorzy poszczególnych fragmentów i redaktorzy całości dokładali starań, by publikacja ta obejmowała kolejne, coraz to nowe wątki w badaniach nad literaturą polską i wiedzą o języku, utrzymywała klasyczną wiedzę historycznoliteracką i językoznawczą, uwzględniając stałe powiększający się obszar literatury przedmiotu; wreszcie by wskazywała zarazem nowe zjawiska w literaturze polskiej i współczesne kierunki rozwoju nauk humanistycznych.

Oddawana obecnie do rąk czytelników zaktualizowana wersja *Przewodnika po tematach* wzbogacona została o najnowsze pozycje bibliograficzne, tak by mogła stanowić pomoc dla przyszłych Olimpijczyków i ich nauczycieli, ale także studentów polonistyki i uczestników wszelkich inicjatyw o profilu humanistycznym. *Przewodnik* zawiera zbiór przeszło 120 tematów wraz z opracowaniem – są to dyspozycje pomocne w pracy nad danym zagadnieniem oraz bibliografia – będące sumą prac około osiemdziesięciu autorów. Dołożono starań, aby tematy olimpijskie jak najwszechstronniej odzwierciedlały najważniejsze zagadnienia z zakresu dziejów literatury i kultury oraz przemian języka polskiego, a bibliografia zawierała najważniejsze publikacje z danego zakresu, zarówno klasyczne pozycje, jak i te czerpiące z najnowszych metodologii badawczych.

Wraz z *Przewodnikiem* oddajemy do rąk Polonistów i ich uczniów drugi tom w postaci publikacji poświęconej Olimpiadzie Literatury i Języka Polskiego. Książka ta jest informatorem omawiającym zasady, problemy i realia pracy uczestników Olimpiady oraz ich opiekunów. Ponadto zawiera bloki poświęcone znaczeniu poszczególnych epok literackich i pól badawczych (językoznawstwo, teatr, wiedza o kulturze, nowe media) w edukacji szkolnej i w Olimpiadzie oraz wspomnienia dawnych laureatów pracujących dziś w komitetach Olimpiady. Wszelkie informacje organizacyjne i archiwa oraz Regulamin przeprowadzania zawodów znajdują się na stronie: www.olijp.pl. Dlatego opis przebiegu zawodów i kwestie organizacyjne w *Przewodniku* ograniczono do niezbędnego minimum.

Zwracamy uwagę, by uczeń przystępujący do udziału w Olimpiadzie Literatury i Języka Polskiego zapoznał się dokładnie z Regulaminem OLijP dostępnym na stronie internetowej.

Opracowanie *Przewodnika po tematach* ma na celu ukazanie Olimpiady jako szerszej propozycji pracy szkolnej, jako pewnego stylu współdziałania nauczycieli – zdających sobie sprawę ze szczególnego miejsca i wagi nauczanego przez nich przedmiotu – zarówno z uczniami, których wyróżnia wrażliwość na rozległą sferę myśli humanistycznej, jak i z tymi, którzy poszukują dopiero przedmiotów własnych fascynacji i głosów, które by weszły w dialog z ich niepokojem, poszukiwaniami, pytaniami do świata. Skierowanie ich uwagi na rozległą dziedzinę sztuki słowa oraz na język – narzędzie codziennych kontaktów ze światem, towarzyszenie im w żmudnej drodze docierania do zawartych w piśmiennictwie różnych epok ludzkich myśli, doświadczeń, odpowiedzi na stale zadawane pytania – to właśnie realizacja idei Olimpiady w pracy szkolnej. Dla uczniów jest to idea wysiłku indywidualnego, a zarazem pracy wspólnej, dającej satysfakcję współdziałania i możliwość motywowania innych do pokonywania trudności. Dla nauczycieli wychowawców to idea wychodzenia poza czas i miejsce sali lekcyjnej, idea współdziałania z uczniami przez wspólne czytanie, dyskusje, analizę lektur, odkrywanie nowych ujęć, poszerzanie perspektyw.

W ten sposób określona idea Olimpiady jest szczególnie ważna i potrzebna w czasach dzisiejszych. Służy bowiem przywróceniu należnego miejsca w świadomości społecznej wartościom humanistycznym, a także przedstawia pewien postulat wychowawczy, postulat twórczej aktywności, świadomego podejmowania poznawczego wysiłku, ambitnego przekraczania progu wymogów minimalnych. Dotychczasowa historia Olimpiady Polonistycznej pokazuje, że taka jej idea ogólna dobrze współgra z potrzebami i oczekiwaniami młodzieży.

Przewodnik kieruje uwagę na wymogi stawiane uczestnikom oraz na zadania, jakie muszą oni wykonać, aby włączyć się w realizację ogólnej idei Olimpiady. Zadania te dotyczą przede wszystkim wskazania pewnego zakresu **wiedzy** z dziedziny historii literatury, języka i wiedzy o kulturze (także – teatru, dla osób wybierających tę specjalizację) oraz określonych **sprawności** związanych z rozumiejącą lekturą dzieł, z umiejętnością dociekania ich sensów i dostrzegania zasad i zabiegów, które nadają tekstom słownym szczególny, artystyczny charakter, służą znaczeniowej gęstości i intensyfikacji przekazu. Z całym naciskiem podkreślić trzeba **komplementarność** tych dwu wymogów. Wiedza o pisarzach, okolicznościach powstania dzieł, historycznych kontekstach twórczości stanowi bowiem niezbywalny fundament, pozwalający rozumieć zarówno pojedyncze utwory, jak i procesy rozwojowe piśmiennictwa. Nie chodzi tu wszakże o bezrefleksyjne zapamiętywanie dat, nazwisk, tytułów. Tak jak błyskotliwa interpretacja nie może zrównoważyć braku wiedzy o epoce czy pisarzu, tak też wiedza wyłącznie encyklopedyczna, nieuporządkowana i niepowiązana w znaczące całości, nie może służyć rozumieniu i refleksji na temat dzieła. Ale bez wiedzy i znajomości historycznego kontekstu zabiegi interpretacyjne mogą prowadzić do dowolności i przypadkowych skojarzeń.

Przewodnik przedstawia ogólny zarys przebiegu kolejnych etapów (zawody szkolne – okręgowe – ogólnopolskie) oraz zadania i wymogi z nimi związane, jednak

po szczegółowe informacje odsyłamy do Regulaminu. Jeden element dotyczy wszystkich etapów, a jego zamieszczenie w *Przewodniku* wiąże się z sytuacją programową dzisiejszego szkolnictwa. Istnieje bowiem tzw. podstawa programowa zawierająca bardzo okrojoną liczbę dzieł literackich, zjawisk, które mają stanowić niezbywalny element nauczania na lekcjach języka polskiego. Zarazem dopuszcza się istnienie zróżnicowanych programów autorskich, które – obejmując obligatoryjnie ową zminimalizowaną podstawę – mogą poszerzać listę lektur i problemów w zakresie przyjętym przez autora czy nauczyciela. Generalnie korzystne i ważne zjawisko zróżnicowań programowych prowadzi jednak do sytuacji, w której przygotowanie uczniów z różnych szkół może się znacznie różnić, szczególnie w zakresie znajomości utworów literackich, co utrudnia np. przygotowanie jednolitych tematów historycznoliterackich na zawody okręgowe, tak aby nie były one zaskoczeniem dla uczestników. Natomiast ograniczenie tych tematów do zawartości wyłącznie owej minimalnej „podstawy” kłóci się zarówno z ideą Olimpiady, jak i ze zdroworozsądkowymi wyobrażeniami o tym, co powinni wiedzieć uczniowie odznaczający się szczególnymi zainteresowaniami humanistycznymi.

Dlatego też Komitet Główny Olimpiady Literatury i Języka Polskiego zamieszcza w *Przewodniku* własną listę lektur z literatury polskiej i światowej dla wszystkich uczestników Olimpiady. Zawiera ona utwory, których poznanie w naszej opinii jest niezbędne dla osób o szczególnie rozwiniętej ciekawości humanistycznej. Są to bowiem teksty kluczowe dla zrozumienia naszej wspólnej, europejskiej tradycji kulturowej albo też zakreślające krąg najważniejszych problemów dzisiejszego świata. Zakładamy przy tym możliwość dokonania wyboru przez uczniów sięgających po listę wskazanych tytułów. Wieloletni kontakt z uczestnikami Olimpiady sugeruje, że lektury wielu z nich wychodzą poza obszar zakreślony na liście (szczególnie u uczniów klas maturalnych). Pozostawiamy więc listę w jej obecnym kształcie (z niewielkimi zmianami w stosunku do poprzednich wydań), traktując ją jako wskazówkę, przewodnik, którego realizacja winna stać się ambitnym wyzwaniem dla olimpijczyków świadomych nieprzebranego bogactwa tej dziedziny, którą swym wyborem wyróżnili i którą chcieliby systematycznie zgłębiać.

Zadania i tematy proponowane uczestnikom w następujących po sobie fazach konkursu są zróżnicowane pod względem trudności i stopniowo poszerzane w stosunku do programu i wymagań szkolnych.

Przedstawiamy w tym wydaniu *Przewodnika* realizowane już od roku szkolnego 2001/2002 zmienione zasady przeprowadzania etapów szkolnego i okręgowego Olimpiady. Wprowadzenie tych zmian wiązało się z dążnością do nadania większej rangi zawodom szkolnym i zharmonizowania stawianych na tym etapie wymagań z planowanym sposobem przeprowadzania wewnętrznej części egzaminu maturalnego z języka polskiego. Według nowych zasad już zawody szkolne stawiają przed uczestnikami Olimpiady wymóg pracy bardziej samodzielnej. Obejmuje ona poszukiwanie materiału (historycznoliterackiego lub językowego), który pozwoliłby przemyśleć i wielostronnie przedstawić zawarty w wybranym temacie problem lub zjawisko.

Służyć temu ma również lektura wybranej literatury przedmiotu, która winna nie tylko dostarczyć niezbędnej wiedzy, ale także być inspiracją do własnej, twórczej lektury wybranych utworów (lub obserwacji zjawisk językowych), do poszukiwania i odkrywania ich sensów. Powinna ona być także inspiracją do samodzielnych dociekań i spostrzeżeń na polu różnych epok literackich oraz powiązań przedstawionej problematyki ze zjawiskami rozwoju języka, stylu, form artystycznych.

Tak przygotowana praca olimpijczyka może służyć aktywizacji intelektualnej jego szkolnych kolegów, być punktem wyjścia wspólnych dyskusji i przemyśleń na lekcjach języka polskiego w klasie, na zajęciach fakultatywnych, w kołach zainteresowań – taką rolę winna spełniać Olimpiada w społeczności szkolnej.

Autor pracy w czasie zawodów okręgowych ma natomiast okazję do rozmowy na jej temat z jurorami – specjalistami w danej dziedzinie. Olimpijczyk staje wtedy przed zadaniem uzasadnienia i obrony własnego stanowiska, przedstawienia przebiegu swoich poszukiwań oraz potwierdzenia samodzielności spostrzeżeń i wniosków. Przebycie takiej drogi – systematycznej, twórczej pracy nad wybranym tematem – jest nie tylko kształcące, ale może dostarczyć też satysfakcji intelektualnej i pozwala ocenić własne możliwości i umiejętności. Jest też dobrym przygotowaniem do podjęcia kolejnej pracy nad wybranym tematem na trzeci etap Olimpiady.

Najbardziej obszerna część *Przewodnika* omawia tematy przeznaczone do trzeciego etapu Olimpiady, ale zebrane tu sugestie tematyczne, sposoby ujęć oraz informacje bibliograficzne chcielibyśmy traktować jako merytoryczną pomoc nie tylko dla uczestników Olimpiady i ich wychowawców, lecz także dla wszystkich polonistów w ich codziennej pracy szkolnej, w której odejście od schematów i odnowienie punktów widzenia na literaturę jest jednym z warunków wychowawczego i dydaktycznego sukcesu. Szczególną uwagę zwróciliśmy na te obszary historii literatury polskiej, które w podręcznikach szkolnych bywają przedstawione w sposób najbardziej skrótowy i schematyczny lub są niemal całkowicie pomijane z powodu braku pomocy naukowych, tekstów, opracowań, czasem – podstawowych informacji. Dotyczy to przede wszystkim literatury staropolskiej i literatury okresu po drugiej wojnie światowej, a także nauki o języku.

Tematy dotyczące literatury od czasu drugiej wojny światowej zostały tak opracowane, aby interesujący się tym okresem uczeń mógł zrekonstruować całościowy obraz dorobku pisarskiego tych lat, a także – skupić się na wybranych problemach szczegółowych. Zestaw tych tematów, opracowany w podstawowym kształcie już dawniej, znacznie rozbudowano podczas prac nad obecną wersją *Przewodnika*. Przygotowując edycję, stanęliśmy przed trudnym problemem: zmian, którym podlegają także zjawiska literackie – niektóre się dezaktualizują, inne ulegają przewartościom. W obecnej edycji rozbudowano blok tematów poświęconych literaturze po 1939 roku, tak by zbierał zjawiska dla polskiej kultury powojennej najważniejsze. Wprowadzono również zagadnienia związane z literaturą najnowszą oraz blok tematów z zakresu wiedzy o kulturze. Zrezygnowaliśmy natomiast z publikacji tematów konkursowych z lat poprzednich w osobnym bloku tematycznym zamieszczonym na

końcu *Przewodnika*. Zostały one zamieszczone na końcu listy tematów z poszczególnych epok historycznoliterackich, z adnotacją, iż są to tematy konkursowe z lat poprzednich. Posiadają one taki sam status jak inne tematy opracowane w *Przewodniku*. Na prawach tematu konkursowego co roku ogłaszany jest tylko jeden temat historycznoliteracki i/lub jeden językoznawczy – wskazane przez Komitet Główny OLİJP jako tematy konkursowe podczas bieżącej Olimpiady.

Tematy obejmują literaturę krajową istniejącą zarówno w obiegu oficjalnym, jak i w obiegu – jeszcze niedawno – nieoficjalnym, a także twórczość pisarzy polskich przebywających poza krajem i do niedawna nazywanych pisarzami emigracyjnymi.

Teksty literackie i opracowania pochodzą więc z różnych oficyn wydawniczych – krajowych i zagranicznych. Zdajemy sobie sprawę z tego, że teksty te nie wszędzie są dostępne, traktujemy więc bibliografię do tych tematów fakultatywnie, sądząc, że może ona być również **źródłem informacji** dla tych uczniów i nauczycieli, którzy chcieliby podjąć trud dotarcia do tych publikacji. Nieznajomość trudniej dostępnych wydawnictw nie ma wpływu na ocenę ustnych wypowiedzi uczniów, przygotowujących tematy do III etapu.

Większość wartościowych tekstów z dawnego „drugiego obiegu” została już opublikowana w warunkach wydawniczej swobody w różnych oficynach. Temat związany bezpośrednio z wydawnictwami drugoobiegowymi pozostawiono ze względów historycznych.

Szczególnej uwadze uczniów polecamy nie tylko wspomnianą wyżej listę lektur literackich i tematy dotyczące okresów staropolskiego czy powojennego, ale także nasze zadania i tematy z zakresu nauki o języku. Jest to bowiem gałąź polonistyki niezwykle w szkole zaniedbywana, częściowo dlatego, że na poruszanie związanych z nią zagadnień brak czasu w ramach przedmiotu, który jednak ciągle jeszcze nazywa się „językiem polskim”, a nie „literaturą polską”. Mamy nadzieję, że proponowane tematy językowe i związane z nimi lektury przyczynią się do przełamania zakorzenionego w świadomości uczniów i nauczycieli stereotypu trudnej i nudnej (bo schematycznie ujętej i na ogół zawieszanej w próżni) gramatyki, którą mechanicznie dołącza się do wiedzy o literaturze. Tymczasem poznawanie stale otwartych problemów językowych może stać się również pasjonującą przygodą.

Od przeszło dwudziestu już lat w Olimpiadzie wyodrębniamy **specjalizację teatrologiczną**. Jak się wydaje, jest to zgodne z zainteresowaniami młodzieży, często i chętnie wybierającej na eliminacjach tematy związane z historią teatru i dramatu. Uczniom szczególnie zainteresowanym problematyką teatrologiczną proponujemy więc osobny zestaw tematów i lektur. Do wyboru tej specjalizacji zachęcamy zarówno te osoby, które chciałyby w przyszłości studiować na wydziałach Wiedzy o Teatrze, jak i te, które są po prostu miłośnikami sztuki teatralnej, pragnącymi poszerzyć wiedzę o teatrze niezależnie od przyszłych wyborów uczelni czy zawodu.

Eliminacje dla uczestników wybierających specjalizację teatrologiczną przebiegają wedle tego samego regulaminu, co dla pozostałych olimpijczyków. Wybór

tematu „teatrologicznego” w pracy pisanej na etapie szkolnym uznawany jest za deklarację wyboru specjalizacji. Uczniów, którzy podjęli taką decyzję, obowiązują wybór tematu z zakresu wiedzy o teatrze i dramacie podczas pisemnej części zawodów okręgowych, przy czym również oni muszą napisać test językowy. W części ustnej zawodów okręgowych „bronią” swojej szkolnej pracy z zakresu teatrologii. Na etapie ogólnopolskim piszą rozprawkę poświęconą teatrowi i dramatowi, a w części ustnej – obok wypowiedzi na temat teatrologiczny – wymagana jest odpowiedź na wybrany temat językoznawczy. Z wyboru specjalizacji można zrezygnować tylko po zakończeniu II etapu (okręgowego) zawodów.

Zdając sobie sprawę z tego, że niektórzy uczestnicy mogą mieć trudności w obcowaniu z żywym teatrem, dopuszczamy możliwość odwoływania się do spektakli prezentowanych w Teatrze Telewizji. Szczegółowe informacje dotyczące specjalizacji teatrologicznej wraz z listą lektur dla tej specjalizacji znajdują się w dalszej części *Przewodnika* zatytułowanej „Wiedza o teatrze”.

Podjęliśmy decyzję o wprowadzeniu bloku tematów kulturoznawczych, które obecnie nie zostały jeszcze wyodrębnione jako specjalizacja na zasadach analogicznych do teatrologii. Jednak rosnące zainteresowanie tego typu zagadnieniami oraz przekonanie o tym, że wiedza o kulturze uczestniczy w poszerzaniu kontekstu poznawczego specjalistycznych zagadnień polonistycznych, znalazły ujście w opracowaniu bloku tematów kulturoznawczych, które znajdują się w końcowej części historycznoliterackiej *Przewodnika*. Zachęcamy do uważnej lektury poszczególnych części *Przewodnika po tematach Olimpiady Literatury i Języka Polskiego*, a przede wszystkim – do zapoznania się z **listą lektur** przeznaczoną dla wszystkich uczestników Olimpiady.

Chcielibyśmy, aby przygotowane przez nas tematy literackie, kulturoznawcze, językowe i teatrologiczne stały się przedmiotem samodzielnej pracy uczestnika Olimpiady w ciągu całego roku szkolnego. Gorąco zachęcamy uczniów do wybrania i systematycznego opracowywania tematu od momentu podjęcia decyzji uczestnictwa w zawodach. Niezależnie od tego, czy udział w Olimpiadzie zakończy się sukcesem i przystąpieniem do odpowiedzi ustnych w finale, wiedza i doświadczenie zdobyte w trakcie przygotowywania wybranego tematu mogą stać się źródłem zadowolenia i świadectwem bezinteresownej pasji intelektualnej.

Uczestnicy Olimpiady Polonistycznej mają również szansę na pewne przywileje. Nie podajemy tu szczegółowych informacji o uprawnieniach finalistów i laureatów, gdyż chcielibyśmy, aby informator spełniał rolę przewodnika licealistów po tematach i lekturach przez kilka najbliższych lat. Uprawnienia finalistów i laureatów nie zależą zaś od decyzji Komitetu Głównego Olimpiady, a przede wszystkim od ustaleń senatów poszczególnych uczelni wyższych, i mogą ulegać zmianom. Mamy jednak podstawy sądzić, że uniwersytety utrzymają dotychczasowe przywileje, a nawet poszerzą ich zakres.

*Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Wójtowicz
konsultacja – Tomasz Chachulski*

* * *

PRZEBIEG ZAWODÓW

Skrócony opis

Olimpiada Literatury i Języka Polskiego organizowana jest jako trójstopniowe zawody o zasięgu ogólnopolskim z udziałem uczniów spoza kraju.

I stopień	Zawody szkolne
II stopień	Zawody okręgowe
III stopień	Zawody ogólnopolskie z udziałem uczniów spoza kraju

Uwaga – zamieszczone niżej zasady przeprowadzania zawodów polonistycznych w kolejnych latach mogą ulegać pewnym zmianom. Uprzejmie prosimy o skonfrontowanie poniższego opisu z aktualnym Regulaminem OLiJP zamieszczonym na stronie internetowej.

Zawody I stopnia

Zawody I stopnia odbywają się w szkole i przebiegają w następujący sposób:

1. Przed rozpoczęciem roku szkolnego Komitet Główny ogłasza zestaw proponowanych (do wyboru) tematów rozprawek przygotowywanych samodzielnie przez przystępujących do Olimpiady uczniów – pod opieką nauczycieli polonistów.
2. Uczeń, który zamierza wziąć udział w Olimpiadzie, powinien o tym poinformować swojego szkolnego nauczyciela języka polskiego na dwa tygodnie przed zawodami szkolnymi. Termin zawodów szkolnych określa w każdym roku Komitet Główny i podaje tę informację na stronie internetowej.
3. Na wniosek nauczyciela języka polskiego oraz ucznia, który zamierza przystąpić do Olimpiady, Dyrektor szkoły powołuje trzyosobową komisję szkolną.
4. Opiekę nad powstającą pracą pisemną ucznia sprawuje nauczyciel, który następnie kieruje ucznia do zawodów okręgowych, opatrzywszy jego wypracowanie odpowiednią recenzją. Każda praca powinna być opatrzona również drugą recenzją innego szkolnego polonisty.
5. Szkoła przesyła do Komitetu Okręgowego prace wraz z recenzjami nauczycieli, sprawozdaniem opisowym z przebiegu szkolnego etapu Olimpiady i protokołem. Zgłoszenie szkoły wraz z odpowiednimi załącznikami powinno zostać złożone we właściwym Komitecie Okręgowym w terminie ustalonym na dany rok przez Komitet Główny i właściwy Komitet Okręgowy.

Terminy ogłaszane są na stronie internetowej przed rozpoczęciem roku szkolnego.

6. Jeżeli szkoła nie organizuje zawodów I stopnia, Dyrektor szkoły powinien zapewnić zainteresowanym uczniom możliwość udziału w I etapie Olimpiady w innej szkole.
7. Od I etapu prowadzona jest specjalizacja teatrologiczna.
8. Uprawnienia zdobyte przez uczniów wybierających tę specjalizację są takie same, jak w przypadku uprawnień pozostałych uczestników, dodatkowo senaty szkół wyższych przyznają laureatom specjalności teatrologicznej wolny wstęp na wydziały wiedzy o teatrze.

Zawody II stopnia

Zawody II stopnia składają się z następujących części:

1. Zakwalifikowanie szkolnej pracy pisemnej przez jurorów Komitetu Okręgowego.
2. Część pisemna organizowana przez Komitet Okręgowy w miejscu wskazanym przez KO obejmuje: a) napisanie pracy na temat wybrany z kilku propozycji – z zakresu literatury lub teatru; b) rozwiązanie testu językowego.
3. Rozmowa z jury na temat pracy szkolnej, będąca obroną zawartych w niej obserwacji i twierdzeń, służąca zarazem sprawdzeniu historycznoliterackiej i językowej lub teatrologicznej wiedzy olimpijczyka.
 - Ad. 1. Rozprawka oceniana jest w skali od 0 do 60 punktów; do zawodów okręgowych kwalifikowani są autorzy prac, które zostały ocenione na co najmniej 45 punktów. Wyniki tej części zawodów ogłaszane są na stronie internetowej na 30 dni przed terminem pisemnej części zawodów okręgowych.
 - Ad. 2. Zawody pisemne składają się z dwóch części. Najpierw uczestnicy piszą pracę o charakterze interpretacyjnym lub rozprawkę, ocenianą w skali od 0 do 60 punktów, oraz rozwiązują test z nauki o języku, oceniany w granicach od 0 do 30 punktów. (Uczestnicy specjalizacji teatrologicznej piszą pracę na temat z zakresu wiedzy o teatrze i dramacie). Do części ustnej zawodów II stopnia dopuszcza się uczestników, którzy uzyskali z testu co najmniej 20 punktów, a z pracy pisemnej – co najmniej 32 punkty. W wyjątkowych wypadkach można dopuścić ucznia, który otrzymał z testu nie mniej niż 16 punktów, jeśli za pracę pisemną otrzymał co najmniej 48 punktów. Wyniki tej części zawodów wraz z punktacją Komitet Okręgowy ogłasza na stronie internetowej w terminie 7 dni roboczych od daty przeprowadzenia zawodów.

Ad. 3. W części ustnej członkowie jury przeprowadzają z uczestnikiem rozmowę, która jest rodzajem obrony pracy z etapu szkolnego. Uczestnicy odpowiadają na stawiane przez członków komisji pytania związane z tematem i zawartością pracy, jej kontekstem oraz z historycznoliterackimi i językowymi zagadnieniami pozwalającymi sprawdzić wiedzę ucznia w tych obszarach. Co najmniej jeden z członków komisji, z którą spotyka się uczeń, winien znać dokładnie pracę odpowiadającego. Rozmowa powinna dotyczyć kilku kręgów zagadnień, tak by komisja, przyjmując za punkt wyjścia pracę olimpijczyka, sprawdziła jego: samodzielny wkład w napisanie pracy i przygotowanie tematu oraz znajomość opracowań, na które powołuje się autor (**ocena od 0 do 20 punktów**); rozeznanie w szerszym zespole zagadnień językowych związanych z danym problemem (tematem, wątkiem, gatunkiem, problemem stylistycznym lub językoznawczym etc.), który pojawił się w pracy (**ocena od 0 do 15 punktów**); wiedzę o epokach literackich związanych z tematyką pracy oraz o innych, równolegle rozwijających się zjawiskach literackich, pisarzach, problemach literatury i języka tego czasu, wątkach i tematach, najważniejszych dziełach literackich (**ocena od 0 do 15 punktów**).

Komitet Okręgowy OLiJP proponuje do zawodów III stopnia tych uczestników, którzy: spełnili warunki zakwalifikowania do zawodów okręgowych; spełnili warunki zakwalifikowania do ustnej części zawodów; uzyskali łącznie z wszystkich części zawodów okręgowych (pozycje 2, 3 i 4) co najmniej 77 punktów, przy czym żadna z ocen cząstkowych odpowiedzi ustnych nie może wynosić zero.

Na zakończenie etapu okręgowego Komisja sumuje liczbę punktów uzyskanych we wszystkich częściach drugiego etapu (część pisemna: rozprawka/ analiza; test językowy; część ustna). Maksymalna liczba punktów, jaką może zdobyć olimpijczyk, to 140.

Do zawodów III stopnia **skierowani zostają** wyłącznie najlepsi uczestnicy zawodów okręgowych, a więc ci, którzy uzyskali łącznie ze wszystkich części drugiego etapu co najmniej 77 punktów. Po zakończeniu części ustnej zawodów okręgowych KO sporządza i ogłasza (ustnie na zakończenie tej części zawodów oraz na stronie internetowej olimpiady) okręgową listę rankingową, zawierającą nazwiska uczniów i zdobytą przez nich liczbę punktów. Okręgową listę rankingową jest listą nazwisk **zgłoszonych** do rankingu z danego okręgu, **nie jest tożsama z ostateczną, ogólnopolską listą rankingową** (która zawiera nazwiska osób dopuszczonych do zawodów III stopnia) sporządzaną przez Komitet Główny po zestawieniu list okręgowych z całej Polski. (Lista osób dopuszczonych do zawodów III stopnia, sporządzona na podstawie wyników ze wszystkich okręgów, zostaje ogłoszona na stronie internetowej OLiJP.) Dopiero **po zakwalifikowaniu do zawodów III stopnia** uczestnicy z Polski wypełniają ankietę kandydata do zawodów III stopnia dla uczniów z Polski, dostępną na stronie internetowej www.olijp.pl, i przesyłają ją do KG w wersji elektronicznej.

Zawody III stopnia

Na szczeblu ogólnopolskim zawody przebiegają dwuetapowo:

1. Pierwszy etap – odbywający się w miejscu wskazanym przez KG – obejmuje napisanie rozprawki na jeden z tematów przedstawionych do wyboru, dotyczących historii literatury lub wiedzy o teatrze, albo też dokonanie analizy porównawczej dwóch utworów poetyckich lub krótkich utworów prozą, wskazanych przez KG (0 – 30 punktów). **Ci uczestnicy zawodów III stopnia, którzy z pracy pisemnej uzyskają co najmniej 10 punktów, otrzymują tytuł finalisty.**
2. Do części ustnej zawodów III stopnia zakwalifikowani są uczniowie, których praca pisemna została oceniona na co najmniej 20 punktów. Wyniki tej części zawodów ogłaszane są ustnie pod koniec następnego dnia po przeprowadzeniu pisemnej części zawodów.
3. Wszyscy uczestnicy zawodów III stopnia winni przygotować do samodzielnego omówienia jeden spośród tematów z zakresu wiedzy o języku. Obowiązuje ich także przygotowanie jednego z kilkudziesięciu tematów historyczno- i teoretycznoliterackich lub kilkunastu związanych z wiedzą o teatrze (zob. odpowiednie rozdziały niniejszego *Przewodnika*). Wśród dwóch tematów wybranych przez ucznia mogą się znaleźć aktualne lub dawne tematy konkursowe (odpowiednio: językowy i/lub historycznoliteracki). Tematy konkursowe z lat poprzednich zostały zamieszczone na końcu listy tematów z poszczególnych epok historycznoliterackich – z odpowiednią adnotacją. Mają one taki sam status jak inne tematy zawarte w *Przewodniku*. Jedynie tematy wskazane przez KG OLİJP w bieżącej edycji zawodów (jeden językowy i/lub jeden historycznoliteracki) funkcjonują na prawach aktualnego tematu konkursowego.
4. Odpowiedzi ustne w rozmowie o wybranych przez ucznia tematach oceniane są w skali **0-30 punktów** za każdy temat. Odpowiedzi na tematy konkursowe punktowane są w ten sam sposób. Uczeń, który wybrał temat konkursowy i uzyskał tytuł laureata, otrzymuje dodatkową nagrodę.
5. Punkty zdobyte za pracę pisemną oraz za obie odpowiedzi ustne sumują się i decydują o miejscu uczestnika na liście finalistów Olimpiady. Liczbę laureatów oraz liczbę punktów kwalifikujących do uzyskania tytułu laureata ustala jury Komitetu Głównego każdorazowo po ukończeniu zawodów III stopnia, dokonując analizy poziomu i osiągnięć uczestników.
6. Decyzja Komitetu Głównego w sprawie ustalenia listy laureatów jest ostateczna i zostaje ogłoszona w dniu przeprowadzenia ustnej części zawodów, po zakończeniu prac jury. Bezpośrednio potem, w tym samym dniu, zostaje zamieszczona na stronie internetowej.

LISTA LEKTUR DLA UCZESTNIKÓW OLIMPIADY LITERATURY I JĘZYKA POLSKIEGO

Przedstawiamy ją z uwagi na różnorodność programów nauczania języka polskiego realizowanych w polskich szkołach

- Homer, *Iliada* (fragmenty), *Odyseja* (fragmenty)
Sofokles, *Antygona*
Horacy, *Wybór wierszy* (wskazany przekład A. Ważyka)
Biblia, *Stary i Nowy Testament* – wybór, np.: fragmenty z *Księgi Hioba*, *Pieśni nad pieśniami*, *Psalmów*, wybrane przypowieści ewangeliczne, fragment *Pierwszego Listu do Koryntian* (*Hymn o miłości*), fragment *Apokalipsy św. Jana*
Św. Augustyn, *Wyznania*
Dzieje Tristana i Izoldy
Kwiatki św. Franciszka (wybór)
Pieśń o Rolandzie (fragmenty)
Bogurodzica
Gall Anonim, *Kronika polska* (fragmenty)
Posłuchajcie, bracia miła (tzw. *Lament świętokrzyski*)
Legenda o św. Aleksym
Wybór wierszy świeckich, np. Przecławowa Słoty *O zachowaniu się przy stole*, *Dialog Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*
Dante, *Boska komedia* (fragmenty w przekładzie E. Porębowicza)
F. Villon, *Wielki testament*
F. Petrarca, *Sonet do Laury* (wybór)
G. Boccaccio, *Dekameron* (fragmenty)
M. Montaigne, *Próby* (wybór)
F. Rabelais, *Gargantua i Pantagruel* (fragmenty)
Ł. Górnicki, *Dworzanin polski* (fragmenty)
A. Frycz Modrzewski, *O poprawie Rzeczypospolitej* (fragmenty)
M. Rej, *Żywot człowieka poczciwego* (fragmenty)
J. Kochanowski, *Fraszki*, *Treny*, *Pieśni*, *Psałterz Dawidów* (wybór), *Odprawa posłów greckich*
P. Skarga, *Kazania sejmowe* (kazanie II – *Kazanie o miłości ku ojczyźnie*)

- S. Szymonowic, *Sielanki* (wybór)
W. Shakespeare, *Hamlet* oraz *Romeo i Julia* lub *Makbet*
J. Racine, *Fedra*
P. Corneille, *Cyd* (w przekładzie J.A. Morsztyna)
Molière, *Świętoszek*, *Don Juan*
B. Pascal, *Myśli* (wybór)
M. Sęp Szarzyński, *Rytmy abo wiersze polskie* (wybór)
S. Grabowiecki: wybór wierszy
D. Naborowski: wybór wierszy
J.A. Morsztyn, *Kanikuła*, *Lutnia* (wybór)
J.Ch. Pasek, *Pamiętniki* (fragmenty)
W. Potocki, *Ogród nie plewiony* (wybór)
D. Diderot, *Kubuś Fatalista i jego pan*
H. Fielding, *Historia życia Toma Jonesa* (I rozdz.)
J.J. Rousseau, *Wyznania* (fragmenty)
Voltaire, *Kandyd czyli optymizm*
W. Bogusławski, *Cud mniemany, czyli Krakowiaczy i Górale*
F. Karpiński: wybór liryki
F.D. Książnin: wybór poezji
H. Kołłątaj: wybór publicystyki
I. Krasicki, *Bajki* (wybór), *Satyry* (wybór), *Monachomachia* (fragmenty), *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*
A. Naruszewicz: wybór wierszy
K. Beniśławska: wybór wierszy
J.U. Niemcewicz, *Powrót pośła*
S. Staszic: wybór publicystyki
S. Trembecki, *Sofijówka*
J. Potocki, *Rękopis znaleziony w Saragossie*
F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach*
A. Feliński, *Barbara Radziwiłłówna*
J.W. Goethe, *Król olch*, *Cierpienia młodego Wertera*
J.G. Byron, *Giaur*
A. Puszkina: wybór wierszy (najlepiej w przekładzie J. Tuwima, np. *Lutnia Puszkina*)
A. Malczewski, *Maria*

- A. Mickiewicz, *Oda do młodości*, *Ballady i romanse*, *Sonety krymskie*, *Konrad Wallenrod* (całość), *Dziady* (cz. II, IV i III), *Pan Tadeusz*, *Do****, *Na Alpach w Splügen*, *Do matki Polki*, *Rozmowa wieczorna*, liryki lozańskie
- J. Słowacki, *Kordian*, *Fantazy*, wybór liryki, *Beniowski* (fragmenty), *Ksiądz Marek*
- Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, wybór listów
- J.I. Kraszewski: wybrany utwór
- A. Fredro: dwa wybrane dramaty
- C. Norwid, *Vade-Mecum*, *Promethidion*, *Assunta*
- W. Syrokomla, K. Ujejski, T. Lenartowicz: wybór poezji
- Stendhal, *Czerwone i czarne*
- W. Hugo: wybrana powieść
- H. Balzac: wybrana powieść
- M. Gogol: wybór nowel
- E.A. Poe: wybrane opowiadania
- Ch. Baudelaire, *Kwiaty zła* (wybór), *Dzienniki poufne*, *Szkice* (fragmenty)
- J. Conrad, *Lord Jim* lub *Smuga cienia*
- A. Czechow: wybrane opowiadania, *Trzy siostry*
- K. Dickens, *Klub Pickwicka*
- F. Dostojewski, *Zbrodnia i kara*
- G. Flaubert, *Pani Bovary*
- H. Ibsen, *Dzika kaczka*
- A. Rimbaud: wybór poezji
- L. Tołstoj, *Wojna i pokój*
- W. Whitman: wybór wierszy
- W.B. Yeats, *Odjazd do Bizancjum* (przekład Cz. Miłosza)
- A. Świętochowski: wybór felietonów z *Liberum veto*
- H. Sienkiewicz, *Potop*
- A. Asnyk: wybór poezji
- M. Konopnicka: wybór wierszy, nowel i reportaży (*Obrazki więzienne*, *Na normandzkim brzegu*)
- E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*
- B. Prus, *Lalka*, wybór nowel i *Kronik tygodniowych*
- W. Berent, *Próchno*
- T. Boy-Żeleński, *Słówka*

- S. Brzozowski, *Współczesna powieść polska* (fragmenty)
J. Kasprówicz: wybór poezji
K. Przerwa-Tetmajer: wybór poezji
W. Reymont, *Chłopi*
S. Wyspiański, *Wesele, Noc Listopadowa, Wyzwolenie*
G. Zapolska: wybrany dramat
S. Żeromski: wybór opowiadań, *Popioły, Dzienniki* (fragmenty), *Przedwiośnie, Ludzie bezdomni*
S. Beckett, *Czekając na Godota, Końcówka, Ostatnia taśma Krapp*
B. Brecht, *Opera za trzy grosze*
M. Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*
A. Camus, *Obcy*
T.S. Eliot, *Ziemia jałowa*
W. Faulkner: wybrany utwór
G. Grass, *Błaszany bębenek*
J. Joyce, *Ulisses* (fragmenty)
F. Kafka, *Proces*
O. Mandelsztam: wiersze wybrane
T. Mann, *Czarodziejska góra*
M. Proust, *W poszukiwaniu straconego czasu*, t. 1, *W stronę Swanna* (fragmenty)
R.M. Rilke: wybór poezji
W. Szałamow: wybór opowiadań
K.K. Baczyński: wybór poezji
M. Białoszewski: wybór poezji (także *Pamiętnik z powstania warszawskiego*), *Teatrzyk Kici Koci* (do wyboru)
T. Borowski: wybór opowiadań
W. Broniewski: wybór poezji
J. Czechowicz: wybór poezji
M. Dąbrowska, *Ludzie stamtąd, Dzienniki* (fragmenty), *Noce i dni*
K.I. Gałczyński: wybór poezji (także scenki z teatryku *Zielona Gęś*)
W. Gombrowicz, *Ferdynand, Ślub, Dzienniki* (fragmenty)
H. Grynberg: wybrany utwór
Z. Herbert: poezje i eseje, dramaty – wybór
G. Herling-Grudziński, *Inny świat*

J. Iwaszkiewicz: wybrane opowiadania, wybór poezji i esejów
M. Jastrun: wybór poezji
R. Kapuściński, *Cesarz*
T. Konwicki: wybrana powieść
H. Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*
M. Kuncewiczowa, *Cudzoziemka* lub inny utwór
S.J. Lec, *Myśli nieuczesane*
J. Lechoń: wybór poezji
S. Lem, *Dzienniki gwiazdowe* lub inny utwór
B. Leśmian: wybór poezji
J. Liebert: wybór poezji
H. Malewska: wybrana powieść
Cz. Miłosz: wybór poezji i *Ziemia Ulro* albo *Ogród nauk*
K. Moczarski, *Rozmowy z katem*
J. Czapski, *Na nieludzkiej ziemi*
S. Mrożek, *Tango*
Z. Nałkowska, *Granica*, *Dzienniki* (fragmenty), *Medaliony*
T. Parnicki, *Srebrne orły*
M. Pawlikowska-Jasnorzewska: wybór poezji
J. Przyboś: wybór poezji
T. Różewicz: wybór poezji (także wybrany dramat)
B. Schulz, *Sklepy cyjamonowe*
A. Słonimski: wybór poezji (także wybór felietonów)
L. Staff: wybór poezji
J. Stempowski: wybór esejów
J. Strykowski, *Austeria* lub inna powieść
W. Szymborska: wybór poezji
J. Tuwim: wybór poezji (wraz z *Balem w Operze*)
A. Wat: wybór wierszy
K. Wierzyński: wybór poezji
S.I. Witkiewicz, *Szewcy*, *Matka* lub inny dramat

Ponadto dla specjalizacji teatrologicznej:

Eurypides, *Medea*

- W.S. Shakespeare, *Burza*, *Król Lear*, *Kupiec wenecki*, *Wiele hałasu o nic* lub *Wszystko dobre, co się dobrze kończy*
- S.H. Lubomirski, dramat do wyboru
- Z. Krasieński, *Irydion*
- C. Norwid, *Pierścień wielkiej damy*, *Miłość czysta u kąpiel morskich*
- P. Calderon de la Barca, *Życie snem*
- J. Bliziński, *Rozbitki*
- A. Czechow, *Wiśniowy sad*
- A. Strindberg, *Taniec śmierci*, *Panna Julia*
- J.A. Kisielewski, *Karykatury* lub *W sieci*
- G. Zapolska, *Panna Maliczewska*, *Tamten*
- T. Rittner, *W małym dworku*
- W. Majakowski, *Łaźnia*
- T. Czyżewski, *Włamywacz*, *Wąż Orfeusz*
- W. Gombrowicz, *Operetka* lub *Iwona księżniczka Burgunda*
- B. Brecht, *Matka Courage*, *Galileusz*, *Dobry człowiek z Seczuanu* lub *Kaukaskie kredowe koło*
- T. Różewicz, *Kartoteka*, *Kartoteka rozrzucona*, *Do piachu*, *Białe małżeństwo*, *Pałapka*
- S. Mrożek, *Emigranci*
- S. Beckett, *Radosne dni* [*Szczęśliwe dni*]
- E. Ionesco, *Krzesa*, *Łysa śpiewaczka*
- F. Dürrenmatt, *Wizyta starszej pani* lub *Fizycy*
- A. Miller, *Śmierć komiwojażera*
- E. Albee, *Kto się boi Virginii Woolf*
- E. O'Neill, *Zmierzch długiego dnia*
- H. Pinter, *Ziemia niczyja*
- H. Müller, *Hamlet machine*
- M. Meyenburg, *Ogień w głowie*
- S. Kane, dramat do wyboru
- N. Kolada, dramat do wyboru
- M. Koltés, *Powrót na pustynię*

Uwaga: szczegółowe informacje dotyczące specjalizacji teatrologicznej wraz z listą lektur znajdują się w dalszej części *Przewodnika* zatytułowanej WIEDZA O TEATRZE.

HISTORIA LITERATURY

LITERATURA DAWNEJ POLSKI

I. NARODZINY LITERATURY. KSZTAŁTOWANIE SIĘ FORM WYRAZU W PIŚMIENICTWIE POLSKIEGO ŚREDNIOWIECZA

- Rozwój kultury pisma w Polsce wieków średnich.
- Najważniejsze gatunki literackie polskiego średniowiecza.
- Oddziaływanie wzorów obcych (poezja liturgiczna, kierunki rozwoju historiografii i hagiografii, kazanie, dramat średniowieczny, promieniowanie kultury rycerskiej i *amour courtois*).
- Poszukiwanie tożsamości (pierwsze teksty literackie w języku polskim i ich funkcja społeczna oraz artystyczna, pierwsze przekłady biblijne).
- Średniowieczny świat wyobraźni (wzory osobowe, wzory miłości, rola symbolu i alegorii, wyobrażenia zaświatów, symbolika liczb, koncepcja czasu).

Utwory:

- By czas nie zaćmił i niepamięć. Wybór kronik średniowiecznych*, oprac. A. Jelicz, Warszawa 1975 (kronika Galla Anonima, Wincentego Kadłubka, Jana Długosza).
- „*Kazania świętokrzyskie*”. *Nowa edycja. Nowe propozycje badawcze*, red. P. Stępień, współpraca H. Tchorzewska-Kabata, I. Winiarska-Górska, Warszawa 2009.
- Średniowieczna pieśń religijna polska*, oprac. M. Korolko, wyd. 2, Wrocław 1980, BN, s. I, nr 65.
- Jakub de Voragine, *Złota legenda. Wybór*, tłum. J. Pleziowa, oprac. M. Plezia, Warszawa 1983.
- Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, oprac. A. Jelicz, Warszawa 1987 (*Tragedia Piotra Włostowica*, dwa wybrane żywoty świętych).
- Polska poezja świecka XV wieku*, oprac. M. Włodarski, wyd. 4, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 60.
- Cały świat nie pomieściłby ksiąg. Staropolskie opowieści i przekazy apokryficzne*, wyd. W. R. Rzepka, W. Wydra, wstęp: M. Adamczyk, Warszawa – Poznań 1996 (*Rozmyślenia dominikańskie, Rozmyślenia przemyskie*).

Opracowania:

- E.R. Curtius, *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*, tłum. i oprac. A. Borowski, Kraków 1997.
- A. Dąbrówka, *Średniowiecze*, Warszawa 2007.
- J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, tłum. H. Szumańska-Grossowa, Warszawa 1970 (i wyd. nast.).
- J. Huizinga, *Jesień średniowiecza*, tłum. T. Brzostowski, oprac. H. Barycz, S. Herbst, Warszawa 1961 lub nast. wyd.
- C.S. Lewis, *Odrzucony obraz. Wprowadzenie do literatury średniowiecznej i renesansowej*, tłum. W. Ostrowski, Warszawa 1986.
- R. Mazurkiewicz, *Polskie średniowieczne pieśni maryjne. Studia filologiczne*, Kraków 2002.
- T. Michałowska, *Średniowiecze*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).
- E. Ostrowska, *O artyzmie polskich średniowiecznych zabytków językowych*, Kraków 1967.
- D. de Rougemont, *Miłość a świat kultury zachodniej*, tłum. L. Eustachiewicz, Warszawa 1968 (i nast. wyd.).
- P. Stępień, *Z literatury religijnej polskiego średniowiecza. Studia o czterech tekstach: „Kazanie na dzień św. Katarzyny”, „Legenda o św. Aleksym”, „Lament świętokrzyski”, „Żołtarz Jezusów”*, Warszawa 2003.
- T. Witczak, *Literatura Średniowiecza*, Warszawa 1990.
- J. Woronczak, *Tropy i sekwencje*, w: *Strofika*, red. M. R. Mayenowa, Wrocław 1964.

II. MIKOŁAJ REJ: LITERACKIE PROWOKACJE „CZŁOWIEKA POCZCIWEGO”

— Szlachcic prostaczek i jego „biografia kreowana” (*Żywot... Mikołaja Reja, Żywot człowieka poczciwego*).

— Sprzymierzeniec czy wróg humanizmu; średniowieczne wzory gatunkowe i koncepcje funkcji literatury, renesansowa erudycja, reformacyjny dystans wobec „zdechłej skóry” (*Wizerunek*, utwory dramatyczne, *Żwierzyniec*).

— Pierwsze pióro polskiej reformacji; walka z Kościołem czy walka o Kościół (*Krótką rozprawą, Żwierzyniec*); „prosty Polak” wobec tajemnic biblijnych (*Postylla, Psalterz, Apokalypsis*).

— Społeczna pasja i krzywe zwierciadło satyry; poeta ruchu egzekucyjnego i obserwator-prześmiewca, mistrz karykatury, „Marchońt gruby a sprośny” (*Krótką rozprawą, Żwierzyniec, Figliki*).

— Między nudą a eksperymentem; strategię opisu przeczącego prawom percepcji, technika montażu i „filmowego kadru”, „mowa myślana”, eksploracja potoczności.

— Poeta obrazu; „zwierciadła” i „wizerunki”, konstrukcje emblematyczne.

Utwory:

Żywot i sprawy poćciwego ślachcica polskiego Mikołaja Reja z Nagłowic, w: A. Trzeciecki, *Pisma polskie*, oprac. S. Bąk, Wrocław 1961.

Pisma wierszem, oprac. J. Krzyżanowski, Wrocław 1954, BN, s. I, nr 151.

Żywot człowieka poczciewego, oprac. J. Krzyżanowski, Wrocław 1956, BN, s. I, nr 152.

Wybór pism, oprac. A. Kochan, Wrocław 2006.

Figliki, oprac. M. Bokszczyński, wstęp J. Krzyżanowski, Warszawa 1970 i 1974.

Kupiec, oprac. A. Kochan, Warszawa 2008.

Żywot Józefa z pokolenia żydowskiego, w: *Dramaty biblijne XVI wieku*, wyd. K. Wilczewska, Lublin 2000.

Apokalypsis, red. W. Krieger, oprac. M.M. Kacprzak, S. Kawczyński, J.T. Maciuszko, I. Winiarska, Warszawa 2005.

Opracowania:

A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.

A. Kochan, „Zwierciadło” Mikołaja Reja. *Studium o utworze*, Wrocław 2003.

J. Krzyżanowski, *Mikołaja Reja „Krótka rozprawa” na tle swoich czasów*, Warszawa 1954 (lub w: tenże, *W wieku Reja i Stańczyka*, Warszawa 1958 bądź w: tenże, *Tradycje literackie polszczyzny*, Warszawa 1992).

J.T. Maciuszko, *Mikołaj Rej. Zapomniany teolog ewangelicki z XVI w.*, Warszawa 2002.

Mikołaj Rej w czterechsetlecie śmierci, Wrocław 1971 (tu zwłaszcza artykuły T. Bieńkowskiego, M. Korolki, J. Krzyżanowskiego, S. Nieznanowskiego, E. Ostrowskiej, B. Otwinowskiej, J. Pelca, J. Ziomka).

Mikołaj Rej w pięćsetlecie urodzin. Studia literaturoznawcze, red. J. Sokolski, M. Cieński, A. Kochan, Wrocław 2006.

„Pamiętnik Literacki” 1969, z. 4 (tu zwłaszcza artykuły: H. Dziechcińska, *Szlachcic idealny w „Żywocie człowieka poczciewego”, czyli narracja perswazyjna*; J. Krzyżanowski, *O „Figlikach” Mikołaja Reja*; J. Pelc, *Rola emblematów oraz konstrukcji im pokrewnych w twórczości Mikołaja Reja*; W. Weintraub, *Paradoksy „poćciwości” Reja*).

- P. Stępień, *Śmiech w czasach ostatecznych. Tematyka religijna w „Figlikach” Mikołaja Reja*, Warszawa 2013.
- Studia nad Mikołajem Rejem. Twórczość i recepcja*, praca zbiorowa w 400-lecie śmierci Mikołaja Reja 1569–1969, red. B. Nadolski, Gdańsk 1971 (tu głównie artykuły J. Kotarskiej, E. Kotarskiego, B. Nadolskiej, T. Podgórskiej).
- L. Ślękowa, *Mikołaj Rej a średniowieczna kultura literacka w świetle „Zwierzyńca” i „Zwierciadła”*, „Pamiętnik Literacki” 1992, z. 2.
- T. Witczak, *Studia nad twórczością Mikołaja Reja*, Warszawa 1975.
- J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).

III. MIĘDZY FLORENCJĄ A KRAKOWEM. HUMANIZM W POLSCE

— Rozwój humanizmu w Europie; *studia humaniora* jako instrument kształtowania nowego ideału osobowego; filologiczne i etyczne aspekty humanizmu; humanistyczne próby odnowienia łaciny; *imitatio antiquorum*; Erazmiańska wersja humanizmu.

— Humanizm polskich poetów nowołacińskich (Paweł z Krosna, Jan Dantyszek, Mikołaj Hussowski, Andrzej Krzycki, Klemens Janicki); imitacje antycznych form gatunkowych i metrycznych; funkcje sztafażu mitologicznego i klasycznej stylistyki; wzór Horacego i Owidiusza (Janicki); wzory renesansowej poezji łacińskiej w Europie Zachodniej (Krzycki, Janicki); obrazy Polski w poezji łacińskiej (Hussowski, Krzycki, Janicki), poszukiwanie odrębności wyrazu.

— Wersje polskiego erazmianizmu; humanizm a *christianitas*; poezja pogańska czy chrześcijańska (Jan Dantyszek), pytania o liturgię w języku polskim i Kościół narodowy (Andrzej Frycz Modrzewski, Stanisław Hozjusz), humanistyczna filologia a przekłady biblijne (Biblia Brzeska, Biblia Nieświeska, Biblia Jakuba Wujka).

— Humanista na dworze (Łukasz Górnicki); ideały osobowe renesansu (dworzanin, książę, senator); piękno umysłu w codzienności życia społecznego.

— Petrarkizm w polskiej poezji renesansowej.

Utwory:

Łukasz Górnicki, *Dworzanin polski*, w: tenże, *Pisma*, t. 1, oprac. i wstęp R. Pollak, Warszawa 1961.

Erazm z Rotterdamu, *Ciceronianus*, w: tenże, *Rozmowy (wybór)*, tłum. M. Cytowska, Warszawa 1969.

Andrzej Frycz Modrzewski, *O poprawie Rzeczypospolitej*, tłum. E. Jędrkiewicz, w: *Wybór pism*, oprac. i wstęp W. Voise, Wrocław 1977.

- Antologia *poezji polsko-lacińskiej 1470–1543*, wstęp i oprac. A. Jelicz, Szczecin 1985.
- Francesco Petrarca, *Wybór pism*, wybór, wstęp i komentarz K. Morawski, tłum. F. Faleński, J. Kurek, K. Morawski, Wrocław 1982.
- Erazm z Rotterdamu, *Pochwała Głupoty*, tłum. i oprac. E. Jędrkiewicz, wstęp H. Barycz, Warszawa 2001.

Opracowania:

- Andrzej Frycz Modrzewski i problemy kultury polskiego odrodzenia*, red. T. Bieńkowski, Wrocław 1974 (tu zwłaszcza artykuł B. Otwinowskiej o Fryczu i Hozjuszu).
- C. Backvis, *Szkice o kulturze staropolskiej*, Warszawa 1975 (tu szkice o Krzycim i o Mikołaju z Hussowa).
- A. Borowski, *Renesans*, Warszawa 1992.
- J. Burckhardt, *Kultura Odrodzenia we Włoszech. Próba ujęcia*, tłum. M. Kreczkowska, wstęp M. Brahmer, Warszawa 1991.
- P. Burke, *Kultura i społeczeństwo w renesansowych Włoszech*, tłum. W.K. Siewierski, Warszawa 1991.
- J. Delumeau, *Reformy chrześcijaństwa w wieku XVI i XVII*, t. 1–2, tłum. P. Kłoczowski, Warszawa 1987.
- J. Huizinga, *Erazm*, tłum. M. Kurecka, Warszawa 1964.
- Humanitas i christianitas w kulturze polskiej*, red. Mirosława Hanusiewicz-Lavallee, Warszawa 2009 (studia M. Hanusiewicz-Lavallee, K. Meller, J. Maciuszki).
- Humanitas (paideia). Antropologia humanistyczna w kontekstach filozoficznych*, t. 1–2, red. A. Nowicka-Jeżowa, Warszawa 2009 (studia J. Domańskiego, W. Pawlaka, A. Nowickiej-Jeżowej, M. Kacprzak).
- A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.
- M. Kossowska, *Biblia w języku polskim*, t. 1, Poznań 1968.
- J. Kotarska, *Petrarkizm w poezji polskiego renesansu i baroku*, w: *Studia porównawcze o literaturze staropolskiej*, red. T. Michałowska, J. Ślaski, Wrocław 1980, s. 29–55.
- P.O. Kristeller, *Humanizm i filozofia. Cztery studia*, red. L. Szczucki, Warszawa 1985.
- K. Meller, „Noc przeszła, a dzień się przybliżył”. *Studia z dziejów polskiego piśmiennictwa reformacyjnego*, Poznań 2004.
- A. Nowicka-Jeżowa, *O petrarkizmie w liryce miłosnej Jana Kochanowskiego uwag*

ilkka (trzy studia o petrarkizmie polskim), w: *Petrarca a jedność kultury europejskiej. Petrarca e l'unita della cultura europea*, red. M. Febbo, P. Salwa, Warszawa 2005, s. 387–404.

- J. Pelc, *Literatura renesansu w Polsce*, Warszawa 1995.
 K. Stawecka, *Religijna poezja łacińska XVI wieku w Polsce*, Lublin 1964.
 M. Wojtkowska-Maksymik, *Gentiluomo cortigiano i dworzanin polski. Dyskusja o doskonałości człowieka*, Warszawa 2007.
 S. Zabłocki, *Poezja polsko-łacińska wczesnego renesansu. Wybrane zagadnienia*, w: *Problemy literatury staropolskiej. Seria druga*, red. J. Pelc, Wrocław 1973.
 J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).

IV. JAN KOCHANOWSKI: KLASYCZNE PIĘKNO MUZY SARMACKIEJ

— Miejsce imitacji w poetyce humanistycznej; zwrot *ad fontes*; ideały i gatunki klasyczne w literaturze renesansowej; zasada *decorum*; program (Sperone Speroni, Bernardino Tomitano, Pierre Ronsard) przeniesienia i kształtowania tradycji klasycznej w literaturach języków nowożytnych; edukacja Kochanowskiego i jego rozeznanie w aktualnych programach literackich.

— Horacjanizm Jana Kochanowskiego (*Pieśni, Fragmenta, Pieśń świętojańska o Sobótce, Psalterz Dawidów*); przekłady i parafrazy z poezji Horacego; wprowadzenie gatunku pieśni stroficznej do poezji polskiej; zasada *varietas* i *brevitas*; zróżnicowanie strofiki; rozwijanie struktur dyskursywno-argumentacyjnych w liryce; kreacja podmiotu-poety, kreacje adresatów w imitacjach horacjańskich; polonizacje i adaptacje motywów oraz imion antycznych.

— Wzory elegii rzymskiej w *Elegiarum libri IV* (Propercjusz, Tibullus, Katullus, Owidiusz, Horacy); kreacja elegika-poety Sarmacji; kreacja Lidii.

— Cyceon i fascynacje neostoickie; motywy cyceońskie w „*Czego chcesz od nas, Panie...*”; inspiracje stoickie w *Pieśniach*; koncepcja cnoty i „statecznego umysłu” przeciwstawionych odmiennościom Fortuny; Cyceoński „kwadrat cnót” kardynalnych w *Wykładzie cnoty*; inspiracje cyceońskie i dyskusja z cyceonianizmem w *Przy pogrzebie rzecz* i w *Trenach*.

— Klasyczny rodowód *Fraszek*; tradycja epigramatyczna i problem wielogatunkowości zbioru; klasyczna funkcja fraszek autotematycznych traktowanych jako węzłowe punkty w kompozycji zbioru; inspiracje płynące z poezji greckiej i rzymskiej (Anakreont, Katullus, Marcjalis); *Foricoenia* jako epigramaty łacińskie.

— *Odprawa posłów greckich* jako próba tragedii klasycznej; kompozycja dzieła i autorskie strategie mające na celu zachowanie klasycznych trzech jedności; problem tragizmu w *Odprawie*; kreacje głównych protagonistów;

pieśni chóru wobec tradycji liryki greckiej; problem polonizacji i adaptacji w *Odprawie*.

Utwory:

- J. Kochanowski, *Psalterz Dawidów*, wstęp i oprac. K. Meller, Kraków 1997.
- J. Kochanowski, *Odprawa postów greckich*, oprac. T. Ulewicz, Wrocław 1969, BN, s. I, nr 3 lub nast. wyd.
- J. Kochanowski, *Pieśni*, oprac. L. Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 100.
- J. Kochanowski, *Treny*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1978, BN, s. I, nr 1 (lub wyd. nast.).
- J. Kochanowski, *Z łacińska śpiewa Słowian muza...*, tłum. L. Staff, Warszawa 1982.
- J. Kochanowski, *Muza, Fragmenta, Pieśń świętojańska o Sobótce, Przy pogrzebie rzecz, Wykład cnoty, Do Stanisława Fogelwedera*, w: tenże *Dzieła polskie*, oprac. J. Krzyżanowski, Warszawa 1989.
- J. Kochanowski, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1998, BN, s. I, nr 163.

Opracowania:

- J. Abramowska, *Ład i Fortuna. O tragedii renesansowej w Polsce*, Wrocław 1974.
- J. Abramowska, *Poeta zgody*, w: *Pisarze staropolscy. Sylwetki*, oprac. S. Grzeszczuk, t. 2, Warszawa 1997, s. 71–147.
- C. Backvis, *Szkice o kulturze staropolskiej*, wybór i oprac. A. Biernacki, Warszawa 1975 (tu szkic o *Odprawie postów greckich*).
- Z. Głombiowska, *Łacińska i polska muza Jana Kochanowskiego*, Warszawa 1988.
- Jan Kochanowski 1584–1984. Epoka – twórczość – recepcja*, t. 1, red. J. Pelc, P. Buchwald-Pelcowa, B. Otwinowska, Lublin 1989.
- A. Gorzkowski, *Bene atque ornate. Twórczość łacińska Jana Kochanowskiego w świetle lektury retorycznej*, Kraków 2004.
- A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.
- R. Krzywy, *Sztuka wyborów i dar inwencji. Studium o strukturze gatunkowej poematów Jana Kochanowskiego*, Warszawa 2008.
- S. Łempicki, *Renesans i humanizm w Polsce*, Warszawa 1952 (tu szkice o fraszkach polskich i łacińskich).
- J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 2001.
- W. Weintraub, *Nowe studia o Janie Kochanowskim*, Kraków 1991.
- W. Weintraub, *Rzecz czarnoleska*, Kraków 1977.

Jan Kochanowski i epoka renesansu. W 450 rocznicę urodzin poety 1530–1980, red. T. Michałowska, Warszawa 1984.

J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (lub wyd. nast.).

V. JAN KOCHANOWSKI: HUMANIZM NIEKLASYCZNY

— Nieklasyczne piękno Biblii; *Psalterz Dawidów* jako triumf poety, który wdarł się „na skałę pięknej Kalijopy” (sens metafory); zamiar twórczy Kochanowskiego w kontekście innych parafraz psalmicznych czasu renesansu (Campensis, Buchanan, Beza, w Polsce: Wróbel, Rej, Lubelczyk); parafraza jako próba pogodzenia klasycyzmu z tradycją judeochrześcijańską; konfesyjne nacechowanie parafrazy wierszowanej w renesansowej Europie; dylematy twórcze Kochanowskiego zapisane w *Liście do Stanisława Fogelwedera*; horacjanizm *versus* poezja biblijna; strofika przeciwstawiona zasadzie paralelizmu i powtarzalności; wstrzeźliwość w wykorzystywaniu sztafażu antycznego i w zabiegach adaptacyjnych; wierność stylistyczna i obrazowa względem oryginału; śmiałe antropomorfizacje w kreacji Boga; język ekspresywny, odważny, zmysłowy; odwaga w wykorzystywaniu biblijnych symboli fizjologicznych.

— Okruchy folkloru; tradycja rodzimej pieśni melicznej w *Pieśniach*; „polska Arkadia” w *Pieśni świętojańskiej o Sobótce*; napięcie pomiędzy gatunkiem klasycznej idylli a stylizacją na „proste pieśni”; realia polskiej wsi (nazwa Czarnolas, stos sobótkowy, odniesienia do przyrody, przysłów, strojów, zabaw i obrzędów); pogańska tradycja Sobótki; okruchy pieśni ludowych w tekście Kochanowskiego.

— *Fraszki* jako zbiór wielogatunkowy; możliwy kod ezoteryczny we *Fraszkach*; tajemnice „labiryntu” Kochanowskiego.

— Rewizja stoicyzmu; kontekst biograficzny *Trenów* oraz oracji *Przy pogrzebie rzecz*; związki między tekstami; odniesienia do *Rozmów tuskulańskich* Cyserona i dyskusja z nim; dystans i polemika ze strategią „statecznego serca” i „jednakiego umysłu”; antyteza natury i rozumu; *Treny* jako dramat pychy i pokory; funkcja odniesień religijnych.

Utwory:

J. Kochanowski, *Psalterz Dawidów*, oprac. J. Ziomek, Wrocław 1960.

J. Kochanowski, *Pieśni*, oprac. L. Szczerbicka-Ślęk, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 100.

J. Kochanowski, *Treny*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1978, BN, s. I, nr 1 (lub wyd. nast.).

J. Kochanowski, *Fragmenta, Pieśń świętojańska o Sobótce*, „Czego chcesz od nas, Panie...” (jako Pieśń II, 25), *Przy pogrzebie rzecz, List do Stanisława Fogelwedera*, w: *Dzieła polskie*, oprac. J. Krzyżanowski, Warszawa 1989.

J. Kochanowski, *Fraszki*, oprac. J. Pelc, Wrocław 1998, BN, s. I, nr 163.

Opracowania:

- P. Buchwald-Pelcowa, *Nad Psalmami i psalterzami polskimi XVI wieku*, w: *Nurt chrześcijański w literaturze polskiej. Średniowiecze-Renesans*, red. S. Nieznanowski, J. Pelc, Lublin 1994.
- S. Graciotti, *Fraszki i „fraszki”. Z Padwy do Polski*, w: tenże, *Od Renesansu do Oświecenia*, t. 1, tłum. z j. włoskiego: zbiorowe, z j. franc. J. Rogoziński, z j. łac. G. Błachowicz, Warszawa 1991.
- Jan Kochanowski 1584–1984. Epoka – twórczość – recepcja*, t. 1, red. J. Pelc, P. Buchwald-Pelcowa, B. Otwinowska, Lublin 1989 (tu zwłaszcza szkice J. Domańskiego, K. Górskiego, S. Graciottiego, B. Otwinowskiej, A. Nowickiej-Jeżowej, L. Pszczołowskiej).
- Jan Kochanowski. Interpretacje*, red. J. Błoński, Kraków 1989 (tu zwłaszcza prace o *Trenach*).
- A. Karpiński, *Renesans*, Warszawa 2007.
- J. Krzyżanowski, *Paralele*, wyd. 2, Warszawa 1961 (szkice o Kochanowskim).
- J. Pelc, *Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 2001.
- J. Sokolski, *Liła, Chiron i labirynt. Esej o „Fraszkach”*, Wrocław 1998.
- T. Ulewicz, *Świadomość słowiańska Jana Kochanowskiego*, Kraków 1948.
- W. Weintraub, *Rzecz czarnoleska*, Kraków 1977.
- K. Ziemba, *Jan Kochanowski jako poeta egzystencji*, Warszawa 1994.
- K. Ziemba, *Humanitas obywatelska Jana Kochanowskiego*, w: *Humanitas (pa-idea)*. *Antropologia humanistyczna w kontekstach filozoficznych*, red. A. Nowicka-Jeżowa, Warszawa 2009, t. 1, s. 385–404.
- J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.).

VI. MIKOŁAJ SĘP SZARZYŃSKI I POECI PRZEŁOMU BAROKOWEGO

— Kultura potrydencka: wobec humanizmu i reformacji; dążenia do pogodzenia tradycji kościelnej i osiągnięć humanizmu; ignacjanizm i mistycyzm hiszpański jako nowe nurty duchowości, a zarazem czynniki odnowy literatury religijnej.

— Kształtowanie się nowej dykcji poetyckiej; poszukiwania gatunkowe – sonet, kancona, madrygał; wzory humanistycznej poezji łacińskiej – George Buchanan, Gianfrancesco Vitale, Giovanni Pontano i Jacobus Pontanus – oraz poezji włoskiej (petrarkizm duchowny) – Petrarca, Bernardo Tasso, Gabriele Fiamma); inwersyjność, tok przerzutniowy, eksperymenty rymowe i wierszowe; kwestia inspiracji manierystycznych w poezji przełomu XVI i XVII wieku.

— Między poezją religijną a erotyczną (problem erotyków Sępa, literacka konwersja Kaspra Twardowskiego, język czulej miłości w poezji Stanisława Grochowskiego, tranzytywność motywów).

— Nowa kreacja podmiotu w liryce religijnej (Sęp, Grabowiecki); odejście od konwencji modlitwy „zwrotu i prośby”, przenikanie elementów medytacji do liryki, kształtowanie się form rozmyślenia poetyckiego, języka sporu z Bogiem, pytań egzystencjalnych.

Utwory:

- S. Grabowiecki, *Rymy duchowne*, wyd. K. Mrowcewicz, Warszawa 1996.
 S. Grochowski, *Wirydarz albo kwiatki rymów duchownych o Dzieciątku Panu Jezusie*, wyd. J. Dąbkowska, Warszawa 1997.
 K. Twardowski, *Lekcje Kupidynowe*, wyd. R. Grześkowiak, Warszawa 1997.
 K. Twardowski, *Łódź młodzi*, wyd. R. Grześkowiak, Warszawa 1998.
 M. Sęp Szarzyński, *Poezje zebrane*, wyd. R. Grześkowiak, A. Karpiński przy współudziale K. Mrowcewicza, Warszawa 2001.

Opracowania:

- J. Błoński, *Mikołaj Sęp Szarzyński a początki polskiego baroku*, Kraków 1967 (i wyd. nast.).
Corona scientiarum. Studia z historii literatury i kultury nowożytnej ofiarowane Profesorowi Januszowi Pelcowi, red. J.A. Chrościcki, J. Głazewski, M. Prejs, K. Mrowcewicz, Warszawa 2004 (artykuły z części pierwszej).
 J. Dąbkowska, *Tradycja czarnoleska w „Wirydarzu” Stanisława Grochowskiego*, „Zeszyty Naukowe KUL” 1999, nr 3–4 (167–168), s. 95–104.
 R. Grześkowiak, *Przypowieść na dzień św. Marcina. Pomiędzy „Lekcjami Kupidynowymi” a „Łodzią młodzi” Kaspra Twardowskiego*, w: *Literatura polskiego baroku w kręgu idei*, red. A. Nowicka-Jeżowa, M. Hanusiewicz, A. Karpiński, Lublin 1995.
 Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.
 A. Litwornia, *Sebastian Grabowiecki. Zarys monograficzny*, Wrocław 1976.
 K. Mrowcewicz, *Czemu wolność mamy? Antynomie wolności w poezji Jana Kochanowskiego i Mikołaja Sępa Szarzyńskiego*, Wrocław 1987.
Przełom wieków XVI i XVII w literaturze i kulturze polskiej, red. B. Otwinowska i J. Pelc, Wrocław 1984.
Świt i zmierzch baroku, red. M. Hanusiewicz, J. Dąbkowska, A. Karpiński, Lublin 2002 (artykuły z części pierwszej).

K. Zimek, *Miłość cienia. Interpretacja mitu o Narcyzie w erotyku „Do Kasie” z rękopisu Zamoysskich*, „Pamiętnik Literacki” 2003, z. 4.

VII. BAROKOWY ŚWIAT CUDÓW

— Nowe odczytania „księgi natury”; heliocentryzm, pojęcie nieskończoności, koncepcje Gassendiego i Kartezjusza oraz ich wpływ na kształtowanie się barokowej wyobraźni; idea świata w ruchu, świata wytraconego z dotychczasowej hierarchii kosmologicznej, zdeintegrowanego („nowa filozofia”), pełnego sprzeczności, a zarazem ukrytych korespondencji zjawisk, świata rozpościerającego się między „dwoma nieskończonościami”.

— Koncept jako instrument poznawania rzeczywistości, odnajdywania „jedności w wielości”; teoretycy pointy i konceptu (Maciej Kazimierz Sarbiewski, Baltazar Gracjan, Emmanuele Tesauro); koncept jako argument i fałszywy sylogizm, retoryka konceptu; koncept a gatunki literackie (epigramat, sonet, kazanie); kompozycyjna funkcja konceptu (twórczość angielskich „poetów metafizycznych” i Giambattisty Marina, poezja Jana Andrzeja Morsztyna, Stanisława Herakliusza Lubomirskiego, Wespazjana Kochowskiego, Wacława Potockiego).

— Sensualizm poezji barokowej; zmysłowe piękno świata jako źródło inspiracji poetyckiej (Hieronim Morsztyn, Kasper Miaskowski, Szymon i Bartłomiej Zimorowicowie, Samuel Twardowski); ekspresja doznań sensualnych w języku poetyckim baroku (barwy, smaki, zapachy); topika pięciu zmysłów (Stanisław Grochowski, anonimowy przekład poematu Marina *Adon*, Klemens Bolesławiusz, Wacław Potocki); ignacjańskie *applicatio sensuum* w poezji religijnej; natura zmysłowa jako źródło zagrożenia.

— Teatralność kultury barokowej (architektura, sztuka ogrodów, elementy parateatralne w życiu społecznym); motyw teatru świata, świata jako spektaklu, snu, mistyfikacji (Szekspir, Calderon, w Polsce – Piotr Baryka *Z chłopca król*, Hieronim Morsztyn, Zbigniew Morsztyn).

— Poszukiwanie korespondencji sztuk; rozwój emblematyki (Zbigniew Morsztyn, Aleksander Teodor Lacki, Stanisław Herakliusz Lubomirski) i zjawisko poezji wizualnej.

— *Topoi* i motywy; woda i ogień jako wizualne emblematy zmienności, ruchu; obrazowanie kosmiczne; symbole kosztowności i drogich kamieni; zwierciadło – metafora samopoznania i motyw wanitatywny; rola światła i blasku w obrazowaniu poetyckim.

Utwory:

Helikon sarmacki. Wątki i tematy polskiej poezji barokowej, oprac. A. Vincenz, Wrocław 1989, BN, s. I, nr 259.

- I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991.
- Wysoki umysł w dolnych rzeczach zawikłany. Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku. Od Mikołaja Sępa Szarzyńskiego do Stanisława Herakliusza Lubomirskiego*, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993.
- Marino-Anonim, *Adon*, t. 1–2, oprac. L. Marinelli, K. Mrowcewicz, Roma–Warszawa 1993.

Opracowania:

- C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.
- Człowiek baroku*, red. R. Villari, tłum. B. Bielańska, M. Gurgul, M. Woźniak, Warszawa 2001.
- D. Gostyńska, *Retoryka iluzji. Koncept w poezji barokowej*, Warszawa 1991.
- M. Hanusiewicz, *Zmysłowy świat wyobraźni religijnej poetów „sarmackich”*, „Znak”, 1995, z. 7.
- Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.
- Koncept w kulturze staropolskiej*, red. L. Ślęk, A. Karpiński, W. Pawlak, Lublin 2005.
- J. Kotarska, *Theatrum mundi. Ze studiów nad poezją staropolską*, Gdańsk 1998.
- K. Mrowcewicz, *Trivium poetów polskich epoki baroku: klasycyzm – manieryzm – barok. Studia nad poezją XVII stulecia*, Warszawa 2005.
- Nowicka-Jeżowa, *Jan Andrzej Morsztyn i Giambattista Marino. Dialog poetów europejskiego baroku*, Warszawa 2000.
- A. Nowicka-Jeżowa, *Barok polski. Między Europą a Sarmacją*, cz. I: *Profile i zarysy całości*, Warszawa 2009–2011.
- J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.
- J. Pelc, *Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych*, Kraków 2002.
- M. Prejs, *Poezja późnego baroku. Główne kierunki przemian*, Warszawa 1989.
- J. Sokolski, *Barokowa księga natury. O europejskiej symbolografii wieku siedemnastego*, Wrocław 1992.
- J. Sokołowska, *Dwie nieskończoności. Szkice o literaturze barokowej Europy*, Warszawa 1978.

VIII. SARMACKA SWOJSKOŚĆ I OBCOŚĆ

— Pojęcie sarmatyzmu, mit sarmacki i jego kształtowanie się w historiografii oraz kulturze polskiej, składniki ideologii sarmackiej, ich wyraz polityczny, społeczny i obyczajowy.

— Dom w kulturze sarmackiej (Miaskowski, Potocki, Kochowski, S. Twardowski), patriarchalny i agrarny wymiar sarmatyzmu (ideał życia ziemiańskiego, ładu rodzinnego, miejsce kobiety w sarmackim mikrokosmosie), afirmacja swojskości i tutejszości przeciwstawionych obcemu, nieznanemu i złowrogiemu światu zewnętrznemu, pytania o sarmacką ksenofobię, stereotyp obcego: Włocha, Francuza, Niemca, Żyda.

— Religijność sarmacka (Potocki, Kochowski, Pasek, Kitowicz); zjawisko sarmatyzacji katolicyzmu w wieku XVII, rozwój pieśni religijnej w wieku XVII (kolędy, pieśni pasyjne); popularność sanktuariów lokalnych i kształtowanie się specyficznie polskich form pobożności (kalwarie, Gorzkie Żale etc.); mechanizm polonizacji i adaptacji w sarmackiej literaturze i kulturze religijnej; teatralność obrzędów religijnych.

— Gust sarmacki; upodobanie do splendoru i przepychu, fascynacja Orientem; tradycjonalizm przeciwstawiony modnym importom; teatralność obyczajów; estetyka i retoryka nadmiaru, upodobanie do hiperboli.

— Ideały republikańskie i militarne (Potocki, Kochowski, Pasek); funkcja wzorów rzymskich w kulturze sarmackiej; idea *antemurale Christianitatis*; społeczna i kulturowa ranga rycerza.

— Sarmacki premesjanizm (Kochowski, *Psalmodia polska*); kształtowanie się koncepcji narodu wybranego przez Boga; historyczna rola polskiej szlachty broniącej Europę przed niewiernymi; mężowie wybrani w *Psalmodii*; funkcja stylizacji psalmicznej i jej związek z koncepcją mesjańską.

Utwory:

J.Ch. Pasek, *Pamiętniki*, oprac. W. Czapliński, Wrocław 1979.

I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991.

W. Kochowski, *Utwory poetyckie. Wybór*, oprac. M. Eustachiewicz, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 92.

W. Potocki, *Wiersze wybrane*, oprac. S. Grzeszczuk, wstęp J. Gruchała, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 19.

J. Kitowicz, *Opis obyczajów za Augusta III*, t. 1–2, oprac. R. Pollak, Wrocław 2003.

Opracowania:

C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.

T. Chrzanowski, *Wędrowki po Sarmacji europejskiej. Eseje o sztuce i kulturze staropolskiej*, Kraków 1988.

A. Czechowicz, *Katolicyzm sarmacki*, w: *Humanitas i christianitas w kulturze polskiej*, red. M. Hanusiewicz-Lavallee, Warszawa 2009, s. 199–222.

- M. Eustachiewicz, „*Psalmody polska*” *Wespazjana Kochowskiego na tle staropolskich stylizacji biblijnych*, „Pamiętnik Literacki” 1974, z. 2.
- Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.
- A. Karpiński, *Staropolska poezja ideałów ziemiańskich*, Wrocław 1983.
- J. Malicki, *Słowa i rzeczy. Twórczość Wacława Potockiego wobec polskiej tradycji literackiej*, Katowice 1980.
- A. Nowicka-Jeżowa, *Barok polski. Między Europą a Sarmacją*, cz. I: *Profile i zarysy całości*, Warszawa 2009–2011.
- J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.
- J. Pelc, *Sarmatyzm*, w: *Słownik literatury staropolskiej*, red. T. Michałowska, Warszawa 1990.
- M. Prejs, *Poezja późnego baroku. Główne kierunki przemian*, Warszawa 1989.
- J. Rytel, *Pamiętniki Paska na tle pamiętnikarstwa staropolskiego*, Wrocław 1962.
- T. Ulewicz, *Zagadnienie sarmatyzmu w kulturze i literaturze polskiej*, Kraków 1963.
- J. Tazbir, *Szlachta i teologowie. Studia z dziejów polskiej kontrreformacji*, Warszawa 1987.
- J. Tazbir, *Rzeczpospolita i świat. Studia z dziejów kultury XVII w.*, Wrocław 1971.
- Wespazjan Kochowski w kręgu kultury literackiej*, red. D. Chemperek, Lublin 2003.
- Wiek XVII – kontrreformacja – barok*, red. J. Pelc, Wrocław 1970.

IX. JAN ANDRZEJ MORSZTYN: RETORYKA KOMPLEMENTU, SKARGI I SZYDERSTWA

— Marinizm i nurt *precieux* jako najważniejsze konteksty twórczości Morsztyna; Morsztyn jako najwybitniejszy z polskich marinistów; zainteresowanie kształtującym się klasycyzmem francuskim.

— Wzory mowy konceptystycznej; patronat Marcjalisa i Marina; koncept jako fałszywy argument; kompozycyjna funkcja konceptu w poezji Morsztyna; *Kanikuła* jako cykl konceptystyczny; transformacje kodu petrarkistowskiego.

— Nowy typ erotyki; sensualność i dworność; ekspresja zmysłowej pieszczoty i wzory poezji neokatuliańskiej (Janus Secundus); retoryka miłosnej skargi i koncepcja miłości jako gry.

— Gatunki literackie (sonet, kancona, madrygał, pieśń, fraszka, sielanka dramatyczna, tragedia etc.); formy wierszy enumeracyjnych; konwencjonalna metaforyka poezji kunsztownej i jej różnorodne trawestacje w twórczości Morsztyna; „dwie poetyki” Morsztyna – kunsztowna i sarmacka; współistnienie dworności i rubaszości; funkcja groteski w poezji Morsztyna.

— Typ poezji gabinetowej, prywatnej, powierzanej rękopisom, zrodzonej z dwornej konwersacji i jej służącej; inspiracje libertyńskie; ton sceptyczny i ironiczny w poezji Morsztyna; „zimny” konceptyzm wierszy religijnych; tajemnica *Pokuty w kwartanie*.

Utwory:

J.A. Morsztyn, *Utwory zebrane*, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1971.

Opracowania:

Amor vincit omnia. Erotyzm w literaturze staropolskiej, red. R. Krzywy, Warszawa 2008.

C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.

Czytanie Jana Andrzeja Morsztyna, red. D. Gostyńska i A. Karpiński, Wrocław 2000.

B. Fałęcka, *Jan Andrzej Morsztyn – poeta wirtuoz*, „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 3.

D. Gostyńska, *Retoryka iluzji. Koncept w poezji barokowej*, Warszawa 1991.

M. Hanusiewicz, *Pięć stopni miłości. O wyobraźni erotycznej w polskiej poezji barokowej*, Warszawa 2004.

Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.

J. Kotarska, *Jedna czy dwie poetyki Jana Andrzeja Morsztyna*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Historycznoliterackie” 1974, nr 3.

J. Kotarska, *Erotyk staropolski. Inspiracje i odmiany*, Wrocław 1980.

J. Lewański, *Polskie przekłady Jana Baptysty Marina*, Wrocław 1974.

A. Nowicka-Jeżowa, *Jan Andrzej Morsztyn i Giambattista Marino. Dialog poetów europejskiego baroku*, Warszawa 2000.

J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.

E. Porębowicz, *Andrzej Morsztyn, przedstawiciel baroku w poezji polskiej*, Kraków 1893.

P. Stępień, *Poeta barokowy wobec przemijania i śmierci. Hieronim Morsztyn, Szymon Zimorowic, Jan Andrzej Morsztyn*, Warszawa 1996.

X. WACŁAW POTOCKI: POEZJA Z ZIEMI I Z CIAŁA

— Dzieło Potockiego jako tekst otwarty, podległy niekończącym się modyfikacjom i zmianom; bogactwo i wielogatunkowość dzieła poetyckiego autora

z Łużnej (epika, fraszka, pieśń, gatunki funeralne, parafrazy biblijne, przypowieści, stemmata, epigramaty, dramat religijny etc.), a zarazem amorficzność i aformalność tego dzieła; dygresyjność jako cecha stylu i jej funkcja estetyczna; pisanie jako tryb egzystencji; najważniejsze kolekcje poetyckie Potockiego.

— Inspiracje literackie: Biblia, Seneka, Liwiusz, Erazm z Rotterdamu, Kochanowski, John Barclay; rola doświadczenia ariańskiego w religijności poety i w kształtowaniu jego stosunku do Biblii; szczególny wpływ Biblii na twórczość Potockiego (tematyka, obrazowanie, gatunki, kreacja ja lirycznego, związki intertekstualne z Bibliami staropolskimi, „prywatna” egzegeza Księgi Świętej).

— Żywioł realistyczny w poezji Potockiego; zmysł satyryczny; natura jako źródło obrazowania; metaforyka agrarna i odwołująca się do innych zakresów świata przyrody; metaforyka kulinarna i fizjologiczna; zasoby mowy potocznej; materia przysłów i apoftegmatów.

— Autobiografizm w twórczości Potockiego; zacieranie granicy między ja rzeczywistym a ja kreowanym; doświadczenie osobiste i doświadczenie społeczne jako pełnoprawny temat literatury; historia jako źródło inspiracji.

Utwory:

W. Potocki, *Dzieła*, t. 1–3, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1987.

Opracowania:

- C. Backvis, *Panorama poezji polskiej epoki baroku*, t. 1–2, Warszawa 2003.
- A. Czechowicz, *Różność w rzeczach. O wyobraźni pisarskiej Wacława Potockiego*, Warszawa 2008.
- Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1998.
- M. Kaczmarek, *Sarmacka perspektywa sławy. Nad „Wojną chocimską” Wacława Potockiego*, Wrocław 1982.
- Koncept w kulturze staropolskiej*, red. L. Ślęk, A. Karpiński, W. Pawlak, Lublin 2005 (artykuły o Wacławie Potockim).
- L. Kukulski, *Prolegomena filologiczne do twórczości Wacława Potockiego*, Wrocław 1962.
- J. Malicki, *Słowa i rzeczy. Twórczość Wacława Potockiego wobec polskiej tradycji literackiej*, Katowice 1980.
- J. Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Warszawa 1993.
- Potocki (1621–1696). Materiały z konferencji naukowej w 300-lecie śmierci poety, Kraków, 4–7 listopada 1996*, red. W. Walecki, Kraków 1998.

„Roczniki Humanistyczne” (50) 2002 (zeszyt specjalny poświęcony twórczości Wacława Potockiego).

Wokół Wacława Potockiego. Studia i szkice staropolskie w 300 rocznicę śmierci poety, red. J. Malicki i D. Rott, Katowice 1997.

XI. DRAMAT STAROPOLSKI I JEGO ŻYWOTNOŚĆ W TEATRZE XX WIEKU

Dwa zjawiska do wyboru:

— Dramat i teatr średniowiecza: tradycja, tło liturgiczne; cechy gatunkowe dramatu liturgicznego oraz obrzędowego; inscenizacja, jej przebieg; czy zachowane teksty: *Visitatio Sepulchri*, *Skarga umierającego*, *Dusza z ciała wyliciała* i *Posłuchajcie, bracia miła (Lament świętokrzyski)* – to teksty poetyckie, czy mają już charakter tekstu dramatycznego?

— Teatr renesansu a średniowiecze: rozwój scen misteryjnych; misterium i moralitet; biblijne tło; inscenizacja: przebieg misterium: czas i przestrzeń – scena symultaniczna, mansjony; intermedia.

— Dramaty Mikołaja Reja: *Żywot Józefa i Kupiec* lub Mikołaja z Wilkowiecka *Historija o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*: struktura tekstu; dialogi a konstrukcja fabularna, czas i przestrzeń; dialog a didaskalia; patos i komizm sytuacji i słowa; groteska.

— Inscenizacje w teatrze XX wieku: Leon Schiller; Kazimierz Dejmek, Piotr Cieplak, Michał Zadara.

— Renesansowa tragedia klasyczna: Kochanowski i *Odprawa posłów greckich*; tradycja, struktura: wobec reguł i Seneki; premiera.

— Scena plebejska – komedia sowizdrzalska: *Wyprawa plebańska*, *Albertus z wojny*, *Komedyja rybałtowska nowa*.

— Barokowa scena dworska: wobec tradycji sowizdrzalskiej – *Z chłopca król* Piotra Baryki; wobec klasycyzmu francuskiego – *Cyd* Corneille’a Morsztyna i jego premiera; teatr Wazów.

— Inne zjawiska sceny barokowej: twórczość Lubomirskiego – sielanka dramatyczna *Ermida* jako polemika z mitem arkadyjskim, komedie (lub *Komedyja Lopesa starego*), ich włoskie wzory; opera pasyjna *Utarczka krwawie wojującego Boga* – wyobrażenia emblematyczna, obrazy alegoryczne, technika kontrastu; barokowa teatralizacja życia: widowiska parateatralne.

Utwory (do wyboru):

Antologia literatury sowizdrzalskiej, oprac. S. Grzeszczuk, wyd. 2, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 186.

Dramaty staropolskie, oprac. J. Lewański, Warszawa 1959–1963, t. 1–6.

- Historija o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*, oprac. J. Okoń, Wrocław 1971 oraz 2004, BN, s. I, nr 201 (wersja Mikołaja z Wilkowiecka).
- J. Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*, oprac. T. Ulewicz, Wrocław 1976, BN, s. I, nr 3.
- P. Corneille – J.A. Morsztyn, *Cyd albo Roderyk*, wyd. A. Karpiński i A. Stepnowski, Warszawa 1999.
- J.A. Morsztyn – P. Corneille, *Cyd*, wstęp i komentarz J. Kwaśniakowa, Wrocław 1988.
- S.H. Lubomirski, *Ermida*, oprac. J. Kula, Kraków 2004.
- M. Rej, *Kupiec*, wyd. A. Kochan, Warszawa 2009.
- M. Rej, *Żywoł Józefa w: Dramaty biblijne XVI wieku*, oprac. K. Wilczewska, Lublin 2000.
- Staropolskie pastorałki dramatyczne*, oprac. J. Okoń, Wrocław 1989, BN, s. I, nr 269.
- Teatr polskiego renesansu*, oprac. J. Lewański, Warszawa 1988.
- W. Wydra, W. Rzepka, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984 (i wyd. II, 1995).

Źródło pomocnicze:

- O dramacie. Wybór źródeł do dziejów teorii dramatycznych*, t. 1: *Od Arystotelesa do Goethego*, red. E. Udalska, Warszawa 1990.

Opracowania (do wyboru):

- J. Abramowska, *Ład i Fortuna. O tragedii renesansowej w Polsce*, Wrocław 1974.
- M. Adamczyk, *Rozważania nad poetyką misterium*, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 3.
- M. Adamczyk, „*Żywoł Józefa*” Mikołaja Reja. *Studium porównawcze*, Wrocław 1971.
- C. Backvis, *Nad antologią dramatu staropolskiego*, w: tenże, *Szkice o kulturze staropolskiej*, Warszawa 1975.
- J. Chrościcki, *Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa 1974.
- E. Csató, *Leon Schiller*, Warszawa 1968, rozdział IV (zwłaszcza s. 264).
- Dramat i teatr sakralny*, red. I. Sławińska i in., Lublin 1988 (rozprawy: J. Smosarski, *Religijne widowiska parateatralne w Polsce XVII wieku. Kilka przykładów*; W. Sulisz, *Współczesne interpretacje staropolskiego dramatu religijnego*; E. Żwirkowska, *Pasja w dramacie staropolskim XVI–XVII wieku*).

- Dramat polski. Interpretacje*, red. J. Ciechowicz i Z. Majchrowski, t. 1, Gdańsk 2001 (artykuły: B. Judkowiak, *Historyja o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*; Z. Głombiowska, *Odprawa posłów greckich*; ewent. – A. Nawarecki, *Tragedia o bogaczu i Łazarzu*; s. 21–81).
- M. Fik, *Trzydzieści pięć sezonów. Teatry dramatyczne w Polsce w latach 1944–1979*, Warszawa 1981.
- Cz. Hernas, *Barok*, Warszawa 1973 (i wyd. nast.).
- B. Judkowiak, *Wzgardzony wielość. Kultura teatralna czasów saskich i jej tradycje*, Poznań 2007.
- M. Kacprzak, *Mysł o Bogu i człowieku w „Żywocie Józefa” Mikołaja Reja*, Warszawa 2003.
- P. Kencki, „*Historyja o Chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*” Mikołaja z Wilkowiecka i Stary Testament, „Pamiętnik Teatralny” 2007, z. 1–2.
- P. Kencki, *Historia XVII-wiecznego teatru w Polsce*, w: *Ustanawianie historii*, red. A. Adamiecka-Sitek, D. Buchwald i D. Kosiński, Warszawa 2010.
- P. Kencki, „*Żywot Józefa*” Mikołaja Reja: gry w teatrze świata, „Pamiętnik Teatralny” 2005, z. 1–2.
- D. Kosiński, *Teatra polskie. Historie*, Warszawa 2010.
- B. Król-Kaczorowska, *Teatr dawnej Polski. Budyńki – dekoracje – kostiumy*, Warszawa 1971.
- J. Krzyżanowski, „*Dialog częstochowski*”, w: tenże, *Paralele*, wyd. 3, Warszawa 1977 (o Mikołaju z Wilkowiecka).
- J. Krzyżanowski, *W wieku Reja i Stańczyka*, Warszawa 1958.
- A. Kruczyński, *Średniowiecze o komedii*, Warszawa 1998.
- A. Kruczyński, *Sarmacki teatr narodowy*, w: *Teatr Narodowy w służbie publicznej. Marzenia i rzeczywistość*, red. A. Kuligowska-Korzeniewska, współpr. P. Kencki, Warszawa 2007.
- J. Lewański, *Średniowieczne gatunki dramatyczno-teatralne* (z. 1 – dramat liturgiczny, z. 2 – komedia elegijna, z. 3 – misterium), Wrocław 1966–1969.
- J. Lewański, *Leona Schillera prace nad teatrem staropolskim*, „Pamiętnik Teatralny” 1955, z. 3–4.
- J. Lewański, *Dramat i teatr średniowiecza i renesansu w Polsce*, Warszawa 1981.
- J. Lewański, *Wstęp*, w: *Liturgiczne łacińskie dramatyizacje Wielkiego Tygodnia XI – XVI w.*, Lublin 1999.
- T. Michałowska, *Średniowiecze*, Warszawa 1995 (i wyd. nast.)

- M. Mieszek, *Intermedium polskie XVI – XVIII w.*, Kraków 2007.
- Z. Modzelewski, *Estetyka średniowiecznego dramatu liturgicznego. (Cykl Wielkiego Tygodnia w Polsce)*, „Roczniki Humanistyczne”, 1964, z. 1.
- E. Nawrocka, „*Żywot Józefa*” *Mikołaja Reja na scenach polskich*, w: *Studia nad Mikołajem Rejem; twórczość i recepcja*, red. B. Nadolski, Gdańsk 1971.
- O dawnym dramacie i teatrze*, red. W. Roszkowska, Wrocław 1971.
- J. Okoń, *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku*, Wrocław 1970.
- Opera w dawnej Polsce*, red. J. Lewański, Wrocław 1973.
- „Pamiętnik Teatralny” 1960, z. 3–4 (materiały o dawnym teatrze).
- „Pamiętnik Teatralny” 1964, z. 3, rozprawy: J. Kowalczyk, W. Roszkowska, *Teatr Jana Zamoyskiego „Sobiepana”*; A. Sajkowski, *Teatr Jana Kazimierza*.
- P. Pirecki, *Polska komedia plebejska XVI i XVII wieku. Zarys monograficzny*, Łódź 2008.
- D. Ratajczakowa, *Światoobraz komedii. Podłoże gatunku i jego przemiany*, w: *Humor w kulturze – kultura humoru*, red. M. Sugiera i J. Zając, Tarnów 2002 oraz przedr. w: *W kryształach i w płomieniu. Studia i szkice o dramacie i teatrze*, t. 1, s. 233–256.
- Z. Raszewski, *Dejmek*, „Pamiętnik Teatralny” 1981, z. 3–4.
- Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1977 (i wyd. nast.).
- W. Roszkowska, *Włoski rodowód komedii Stanisława Herakliusza Lubomirskiego*, Wrocław 1960.
- A. Sajkowski, *Barok*, wyd. 2, Warszawa 1987.
- Stanisław Herakliusz Lubomirski – twórca i dzieła*, red. A. Karpiński i E. Lasocińska, Warszawa 2004.
- J. Szczublewski, *Pierwsza „Reduta” Osterwy*, Warszawa 1965.
- K. Targosz-Kretowa, *Teatr dworski Władysława IV*, Kraków 1965.
- K. Targosz, *Gesta principum recitata*, „Pamiętnik Teatralny” 1980, z. 2.
- K. Targosz, *Korzenie i kształty teatru do 1500 roku w perspektywie Krakowa*, Kraków 1995.
- T. Witczak, *Literatura Średniowiecza*, Warszawa 1990 (i wyd. nast.).
- J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 1973 (i wyd. nast.).

strony internetowe godne polecenia:

mikolajrej.pl
staropolska.pl

XII. W KRĘGU TOPIKI ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga: Temat składa się z części ogólnej (**obowiązującej wszystkich**) i trzech propozycji (topos teatru świata, topos drogi, topos domu) – **do wyboru**.

— Pierwotne pojęcie toposu (łac. *loci communes*; pol. miejsca wspólne). Jego korzenie retoryczne. Topos w retoryce jako argument, topos w literaturze jako skrótowa, nacechowana aksjologicznie formuła myślowa lub obrazowa. Przedmiot o bogatym polu skojarzeniowym wykorzystany do metaforyzacji np: ogród, koło, teatr, dom, droga – jako podstawa toposu lub „wiązki” toposów.

— Pojęcie rozszerzone: topos jako tradycyjny temat obiegowy. Tematy imienne i przedmioty „topiczne”. Antyk i *Biblia* jako źródła tematycznego repertuaru literatury europejskiej. Względna odrębność, ale też zamiennność oraz przenikanie tematów biblijnych i antycznych.

— Topika jako wyraz wizji świata wspólnej dla danej kultury. Znaczeniowa stałość i zmienność toposu. Funkcjonowanie topiki w literaturze różnych epok.

Opracowania:

- A. Okopień-Sławińska, *Topos*, w: *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998.
- J. Abramowska, *Powtórzenia i wybory*, Poznań 1995, tu: *Topos i niektóre miejsca wspólne badań literackich; Serie tematyczne*.
- E. R. Curtius, *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*, tłum. A. Borowski, Kraków 1997.
- B. Emrich, *Topika i topoi*, tłum. J. Koźbiał, „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 1.
- N. Frye, *Wielki kod. Biblia i literatura*, tłum. A. Fulińska, Bydgoszcz 1998.
- M. Głowiński, *Mity przebrane*, Kraków 1990 (i wyd. nast).
- J. M. Rymkiewicz, *Myśli różne o ogrodach. Dzieje jednego toposu*, Warszawa 1968.
- Słownik literatury polskiej XX wieku*, Wrocław 1992 (i wyd. nast.), tu artykuły: E. Sarnowska-Temierusz, *Topika antyczna*; W. Gutowski, K. Jakowska, *Topika chrześcijańska*; W. Panas, *Topika judajska*.
- Topika antyczna w literaturze polskiej XX wieku. Studia*, red. A. Brodzka i E. Sarnowska-Temierusz, Wrocław 1992.

A. TOPOS ŚWIATA – TEATRU (*THEATRUM MUNDI*)

— Źródła antyczne: filozofia platońska i neoplatońska. Sens: świat jako rzeczywistość pozorna i nie w pełni suwerenna (odbicie świata idei). Wizja świata rządzonego przez siły nie zawsze życzliwe człowiekowi. Związek z toposem *deus ridens* (bóg naśmiewający się), sprzecznym z biblijnym pojęciem Opatrzności.

— Rozwinięcie renesansowe w trzech sensach: 1. znikomości świata (związek z problematyką *vanitas*); 2. zmienności losu (związek z pojęciem Fortuny – por. Szekspirowski obraz człowieka jako aktora, który raz wdziewa płaszcz królewski, a raz żebracze łachmany, np. kwestie błazna w komedii *Jak wam się podoba*); 3. determinizmu i wolności (wolnej woli) – por. obraz człowieka jako marionetki w spektaklu, którego bóg/Bóg jest zarazem reżyserem i bawiącym się widzem, we fraszkach J. Kochanowskiego *O żywocie ludzkim* (I,3, i I,101) i *Człowiek boże igrzysko* (III,76). Powiązanie toposów świata jako teatru i życia jako snu w dramacie Calderona *Życie snem*.

— Odwracalność toposu: świat jest teatrem = teatr jest światem (por. Szekspirowski *Globe Theatre*). Teatr w teatrze (np. *Hamlet* i *Sen nocy letniej* Szekspira, *Wyzwolenie* Wyspiańskiego) jako wyraz przenikania się różnych poziomów rzeczywistości przedstawionej w dramacie („realnej” i odgrywanej). Prospero z *Burzy* jako reżyser.

— Romantyczne koncepcje teatru (dramatu) odzwierciedlającego całościowy porządek świata: wymiar materialny i transcendentny (*Dziady*), społeczny (*Nie-Boska komedia*). Echa Szekspirowskie i Calderonowskie u wielkich romantyków.

— Pochodna toposu rozwinięta w wieku XX: człowiek jako aktor. Rozdzielność osoby i roli (maski), przyjętej świadomie lub narzuconej przez innych (*Ślub* W. Gombrowicza). Chwiejna tożsamość bohatera i teatralizacja życia jako motywy prozy fikcyjnej np. (*Zwyczajne życie* K. Čapka; *Powiedzmy Gantenbein* M. Frischa; *Prawdziwe życie Sebastiana Knighta* V. Nabokova; *Sposób bycia* i *Rondo* K. Brandysa).

— Żartobliwe reaktywowanie pierwotnych znaczeń toposu – np. opowiadanie I *Ze wspomnień Ijona Tichego* S. Lema (genialny uczoney – solipsysta w roli „naśmiewającego się boga”, twórcy sztucznych świadomości i sztucznych światów).

Opracowania:

Erazm z Rotterdamu, *Pochwała głupoty*, tłum. E. Jędrkiewicz, Wrocław 1953, BN, s. II, nr 81, s. 56.

J. Jarzębski, *Kategoria gry w poglądach Gombrowicza*; M. Głowiński, *Komentarz do „Ślubu”*, w: *Gombrowicz i krytycy*, wybór i oprac. Z. Łapiński, Kraków 1984.

- J. Kotarska, „*Jesteśmy jakby na grę personsy ubrane*”. *Barokowe wersje toposu Theatrum mundi*, w: *taż, Theatrum mundi. Ze studiów nad poezją staropolską*, Gdańsk 1998.
- J. Pelc, *Jan Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 1980, s. 289–293.
- Plotyn, *Enneady*, tłum. i oprac. A. Krokiewicz, Warszawa 1959, t. 1, s. 301–310.
- J. M. Rymkiewicz, *Ludzie dwoiści (Barokowa struktura postaci Słowackiego)*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, s. III, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1981.
- I. Sławińska, *Świat jako spektakl*, w: *taż, Moja gorzka europejska ojczyzna*, Warszawa 1988.
- S. Świątek, *Norwidowski teatr świata*, Łódź 1983.

B. TOPOS DROGI. *HOMO VIATOR*

- Ruch po drodze, chodzenie, jako podstawowe doświadczenie ludzkie. Jego odbicie w systemie gramatycznym (czas gramatyczny) i frazeologii języka.
- Symboliczne znaczenia drogi i pojęć pokrewnych: wędrówka – błądzenie – pielgrzymowanie; droga prosta – kręta; szeroki trakt – wąska ścieżka; labirynt; droga bita – wyboista; koleiny; przewodnik (cicerone) – vademecum.
- Motyw drogi w mitologii greckiej – m.in.:
Wyprawa po złote runo (mit o Argonautach);
Mit o Tezeuszu – motyw błądzenia w labiryncie;
Zstąpienie do Hadesu (mity o Heraklesie i o Orfeuszu);
Powrót na Itakę (mit o Odyseuszu). Odyseusz jako prototyp wędrowca.
- Motyw drogi w tradycji biblijnej – m.in.: wędrówka do Ziemi Obiecanej; Droga krzyżowa; „Ja jestem drogą” (słowa Chrystusa).
- Droga jako metafora ludzkiej egzystencji (droga życia, iść przez życie).
- Podróż (do innej miejscowości, ze wsi do miasta, do innego kraju) jako doświadczenie edukacyjne i sposób na dojrzewanie. (Obrazy w literaturze).
- Wędrówka w przestrzeni realnej (np. ze wsi do miasta, z dzielnicy do dzielnicy) jako przemieszczanie się w przestrzeni społecznej. (Obrazy w literaturze).
- Podróż w przestrzeni symbolicznej – wśród tradycji kulturowych, stylów. (Obrazy w literaturze).
- Wielka literatura europejska nawiązująca do topiki drogi – m.in.:
Homer, *Odyseja*;
Dante, *Boska komedia*;
M. de Cervantes, *Przemysłny szlachcic Don Kichote z Manczy*;

- A.R. Lesage, *Przypadki Idziego Blasa*;
 J. Swift, *Podróże Guliwera*;
 D. Defoe, *Przypadki Robinsona Cruzoe*;
 L. Sterne, *Podróż sentymentalna*;
 J. Potocki, *Rękopis znaleziony w Saragossie*;
 J. Joyce, *Ulisses*;
 S. Beckett, *Czekając na Godota*;
- Topika drogi w literaturze polskiej. Nawiązania do tego toposu w polskiej kulturze – m.in.:
- Literackie potomstwo Odysusza (m.in. *Powrót Odysa* S. Wyspiańskiego);
 - Motyw pielgrzymstwa w piśmiennictwie porobiorowym;
 - Podróż jako doświadczenie edukacyjne (np. *Mikołaja Doświadczynskiego przypadki* I. Krasickiego);
 - Bohater romantyczny jako wędrowiec (np. A. Mickiewicza *Sonetów krymskie*, J. Słowackiego *Podróż na Wschód*);
 - Vade-mecum* C. Norwida – idea cyklu;
 - Drogi na wschód. Literackie obrazy Syberii i świadectwa zesłania;
 - Podróże na Zachód. Doświadczenie egzotyki, bogactwa kulturowego, ale i obcości. Literackie obrazy tych podróży;
 - Podróże w głąb siebie i w głąb czasu. Ich obrazy literackie.
- Wpływ topiki drogi na kształtowanie się gatunków literackich i odmian gatunkowych w innych dziedzinach sztuki – m.in.:
- Powieść przygodowa (pikarejska);
 - Powieść edukacyjna;
 - Relacje z podróży („Podróże”);
 - Filmy drogi itp.

Opracowania:

- W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 1996 (i inne wyd.), hasło: *Podróż*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985, hasło: *Podróż Odysa*.
- J. Abramowska, *Peregrynacja*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński i A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.
- E. Auerbach, *Mimesis*, (rozd. VI: *Rycerz dworski wyrusza w drogę*), t. 1, Warszawa 1968.
- Człowiek w drodze*, red. L. Wiśniewska, t. 1–2, Bydgoszcz 2000 (wybrane studia).
- G. Genette, *Przestrzeń i język*, w: *Studia z teorii literatury. Archiwum przekładów „Pamiętnika Literackiego”*, red. K. Bartoszyński, t. 2, Wrocław 1988.
- Z. Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa 1997 (wybrane fragmenty).

- G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, tłum. T.P. Krzeszowski, Warszawa 1988 (zwłaszcza s. 64–69).
- T. Michałowska, *Topika pielgrzymia i pielgrzymki w literaturze polskiego średniowiecza*, w: *Peregrinationes. Pielgrzymka w kulturze dawnej Europy*, red. H. Manikowska, H. Zaremska, Warszawa 1995.
- E. Mielecinski, *Poetyka mitu*, tłum. J. Dancygier, przedmowa M.R. Mayenowa, Warszawa 1981 – rozdz. III: „Mitologizm” w literaturze XX wieku (zwłaszcza fragmenty poświęcone *Ulissesowi* J. Joyce’a).
- J. Ryba, *Motywy podróżnicze w twórczości Jana Potockiego*, Wrocław 1993 (zwłaszcza rozdz. I i VII).
- E. Wolicka, *Odyseja – Politeja. Szkic o homerycko-platońskim rodowodzie „człowieka-pielgrzymia”*, „Znak” 1992, z. 1.
- Ph. Wheelwright, *Symbol archetypowy* (zwłaszcza rozdz. *Symboliczna postać pielgrzymia*, s. 298–303), tłum. M.-B. Fedewicz, w: *Symbole i symbolika*, wybór i wstęp M. Głowiński, Warszawa 1990.
- A. Wieczorkiewicz, *Wędrowcy fikcyjnych światów. Pielgrzym, rycerz, włóczęga*, Gdańsk 1996 (zwłaszcza *Wprowadzenie*, *Pikarejskie włóczęgi* i *Zakończenie*).

C. TOPOS DOMU

— Topos DOMU – jeden z podstawowych znaków budujących obraz przestrzeni otaczającej człowieka i jeden z najważniejszych toposów kulturowych.

— Dom w języku. Prasłowo (por. jęz. łac., gr., indoeurop.). Pole znaczeniowe: użycia dosłowne i przenośne. Synonimy, wyrazy bliskoznaczne – od potoczności do wzniosłości (od lepianki do pałacu, wreszcie „*maszyny do mieszkania*” Corbussiera); związek z przemianami kulturowymi, społecznymi i obyczajowymi. Elementy składowe domu – ich nacechowania wartościujące: fundamenty, ściany, dach, okna, próg, drzwi. Związki frazeologiczne domu: dom-twierdza, dom otwarty, domek z kart; przysłowia: Gość w dom, Prać brudy we własnym domu, Sad zasadzić, dom postawić, Wolność Tomku w swoim domku, Chłodno, głodno, do domu daleko, Kto drogi prostuje, w domu nie nocuje i in. „Dom” w użyciach metaforycznych, np. mowa jako dom.

— Sensy metonimiczne (związki z rodziną, rodem, pokoleniem, dziedzictwem).

— Dom – rodzina – role Męża, Żony, Ojca, Matki; ich trwałość i przemienność w historii.

— Motyw domu w mitologii antycznej i w tradycji biblijnej, m.in.:

zniszczenie i utrata domu (*Iliada* Homera); powrót do domu; Lary i Penaty, ognisko domowe; dom ojca – dom Ojca – w tradycji biblijnej; budowanie domu (*Psalm 127*); budowanie na skale lub na piasku; kamień węgielny.

— Motyw domu w literaturze polskiej. Dom rodzinny jako źródło wartości; dzieciństwo i dojrzewanie jako próg doświadczenia; „białe ściany polskiego domu”; dworek i dwór, chata. Gniazdo rodzinne, twierdza i placówka. A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*; H. Sienkiewicz, *Trylogia*; J. Parandowski, *Zegar słoneczny*; Z. Nowakowski, *Przylądek Dobrej Nadziei*; S. Lem, *Wysoki Zamek*; M. Wańkiewicz, *Szczeniące lata, Ziele na kraterze*; K. Brandys, *Mała księga*; A. Stojowski, *Podróż do Nieczajny*; A. Zagajewski, *Do Lwowa*; J. Parandowski, *Niebo w płomieniach* i in.

— Dom ojczysty, swoi i obcy, odejścia i powroty, dom i bezdomność, np.: J. Kraszewski, *Chata za wsią*; S. Żeromski, *Wierna rzeka*; Z. Rodziewiczówna, *Czahary*; Z. Kossak, *Pożoga*; M. Czapska, *Europa w rodzinie*; Cz. Miłosz, *Dolina Issy*; J. Krzysztoń, *Wielbiąd na stepie*.

— Dom w krajobrazie, dom i jego otoczenie w przemianach społecznych i obyczajowych. Trwałość i zniszczenie.

Utwory:

E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*; B. Prus, *Placówka*; G. Zapolska, *Moralność pani Dulskiej*; W. Reymont, *Chłopi*; S. Żeromski, *Ludzie bezdomni*; Z. Nałkowska, *Granica, Dom nad łąkami, Dom kobiet*; M. Dąbrowska, *Noce i dni*; P. Gojawczyńska, *Dziewczęta z Nowolipek*; M. Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*; B. Schulz, *Sklepy cynamonowe*; M. Wańkiewicz, *Rodzina Korzeniewskich*; T. Różewicz, *Kartoteka*; S. Mrozek, *Tango*; J. Strykowski, *Głosy w ciemnościach*; W. Myśliwski, *Pałac*; S. Chwin, *Hanemann*; W. Odojewski, *Zasypie wszystko, zawieje*; M. Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*.

— Dom wobec Zagłady, np. B. Wojdowski, *Chleb rzucony umarłym*; H. Krall, *Sublokatorka*; H. Grynberg, *Żydowska wojna*.

— Motyw domu w poezji lirycznej różnych epok, np. Kochanowskiego, Mickiewicza, Konopnickiej, Kasprowicza, Staffa, Tuwima, Wierzyńskiego, Broniewskiego, Miłosa, Baczyńskiego, Różewicza, Lipskiej.

— Współczesne gry z motywem: np. O. Tokarczuk *Dom dzienny, dom nocny*.

— Motyw domu w literaturze światowej – wybrane przykłady (m.in.: G. Flaubert, *Pani Bovary*; L. Tolstoj, *Anna Karenina*; M. Proust, *W stronę Swana*; T. Mann, *Buddenbrookowie*; G. Marquez, *Sto lat samotności*; W. Faulkner, *Niepokonane*).

— Topos domu a kształtowanie się gatunków literackich: pamiętniki, powieść autobiograficzna, saga rodzinna, powieść gotycka i powieść grozy (motyw domu nawiedzonego).

Opracowania:

M. Czermińska, *Dom w autobiografii i powieści o dzieciństwie*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.

- M. Heidegger, *Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*, tłum. K. Michalski, Warszawa 1977.
- Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1985, t. 1–2 (hasła dotyczące poszczególnych autorów).
- Słownik literatury polskiej XIX w.*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykówna, Wrocław 1994, hasła: J. Prokop, *Dom rodzinny*, J. Bachórz, *Kobieta Polka*.
- Słownik literatury polskiej XX w.*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1992, hasła: A. Martuszevska, *Topika literatury obiegów popularnych*, I. Maciejewska, *Topika tradycji narodowych*, M. Baranowska, *Urbanizm*.
- A. Witkowska, *Sławianie, my lubim sielanki*, Warszawa 1972, rozdz. VI: *Białe ściany polskiego domu*.

OŚWIECENIE

XIII. ZBIOROWOŚĆ I JEDNOSTKA W POEZJI I DRAMACIE POLSKIEGO OŚWIECENIA

- Zbiorowe portrety społeczeństwa polskiego w poezji i dramacie Oświecenia.
- Odzwierciedlenie najważniejszych wydarzeń politycznych drugiej połowy XVIII w. w poezji i dramacie tych czasów.
- Poezja i dramat wobec przemian obyczajowych, moralnych i światopoglądowych epoki.
- Poeci w służbie spraw zbiorowości i poeci „prywatni” w epoce Oświecenia.
- Jakie sfery przeżyć i doznań indywidualnych mogły być przedstawione w poezji tej epoki.
- Poezja wobec natury i kultury.
- Czy wśród bohaterów komedii (i innych gatunków dramatycznych) Oświecenia można znaleźć ciekawie zarysowane osobowości?
- Koncepcje życia i losu ludzkiego w poezji i dramacie.
- Charakterystyka twórczości wybranego poety (dramaturga) tej epoki, ukazująca sposoby przedstawienia spraw publicznych i prywatnych.

Utwory:

Podstawą do opracowania tematu może być dobra znajomość utworów zawartych w antologiach:
Poezja polska XVIII wieku, oprac. i wstęp Z. Libera, Warszawa 1976; *Świat poprawiać – zuchwałę rzemiosło. Antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1981 (lub wyd. nast.), *Wiersze imienne poeetów z drugiej połowy XVIII wieku*, oprac. B. Wolska, B. Mazurkówna,

T. Chachulski, Warszawa 2011; także – znajomość wybranych utworów dramatycznych: F. Bohomolca, F. Zabłockiego (*Fircyk w zalotach, Sarmatyzm, Król w kraju rozkoszy*), W. Bogusławskiego (*Krakowiaczy i górale, Henryk VI na łowach*), J.U. Niemcewicza (*Powrót posła*). Również – wybory poezji (wraz z zawartymi w nich wstępami): F. Karpińskiego (*Poezje wybrane*, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 89), F.D. Książnina (*Wiersze wybrane*, Warszawa 1981), I. Krasickiego (*Wybór liryków*, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 252), A. Naruszewicza (*Liryki wybrane*, Warszawa 1964, *Poezje zebrane*: t. 1, Warszawa 2005, t. 2, Warszawa 2009, t. 3, Warszawa 2012), S. Trembeckiego (*Wiersze wybrane*, Warszawa 1965), T.K. Węgierskiego (*Wiersze wybrane*, Warszawa 1974).

Opracowania:

- J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego czyli krytyka sztuki sędzenia, „*Pamiętnik Literacki*” 1972, z. 1.
- W. Borowy, *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978.
- M. Cieński, *Literatura polskiego oświecenia wobec tradycji i Europy. Studia*, Kraków 2013 (wybrane rozdziały).
- Czytanie Książnina*, red. B. Mazurkowa, T. Chachulski, Warszawa 2010.
- Czytanie Naruszewicza. Interpretacje*, red. T. Chachulski, Wrocław 2000 (tu szczególnie interpretacje *Pieśni ciarłatańskiej na jarmarku, Do Stanisława Augusta*, satyr *Szlachetność i Głupstwo, Balonu*).
- Dramat polski. Interpretacje*, cz. I, red. H. Ciechowicz i Z. Majchrowski, Gdańsk 2001 (tu szczególnie: T. Kostkiewiczowa, *Fircyk w zalotach*; P. Mitzner, *Cud mniemany czyli Krakowiaczy i Górale*; K. Kurek, *Powrót posła*).
- Dramaty Franciszka Zabłockiego. Interpretacje*, red. M. Cieński i T. Kostkiewiczowa, Wrocław 2000 (tu szczególnie: P. Matuszewska, *Zabobonnik*; T. Chachulski, *Żółta szlafmyca*; T. Witczak, *Sarmatyzm*).
- Z. Goliński, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1979 (lub wyd. nast. 2002).
- P. Kaczyński, *Rodzina w literaturze stanisławowskiej. Motywy – konwencje – poglądy*, Wrocław 2009.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1972 (lub wyd. nast.), cz. I rozdz. 2–3, cz. II rozdz. 3–4, cz. III rozdz. 1–2, cz. IV rozdz. 2–3.
- T. Kostkiewiczowa, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, Warszawa 1984.
- T. Kostkiewiczowa, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko. Szkice o prądach literackich polskiego Oświecenia*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.).
- T. Kostkiewiczowa, *Książnin jako poeta liryczny*, Wrocław 1971.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002.

- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010.
- Z. Libera, *Oświecenie*, Warszawa 1974 (lub wyd. nast.).
- B. Mazurkova, *Na ziemskich i niebieskich szlakach. Studia o poezji Franciszka Zabłockiego i Franciszka Dionizego Książczaka*, Katowice 2008.
- A. Nasiłowska, *Poezja opisowa Stanisława Trembeckiego*, Wrocław 1990.
- R. Przybylski, *Klasycyzm, czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub wyd. nast.).
- Z. Raszewski, *Bogusławski*, t. 1–2, Warszawa 1972.
- M. Rutkowska, *Terminologia dramatu i teatru w polskim oświeceniu*, Poznań 2007.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 (lub wyd. nast., szczególnie hasła: Elegia, Erotyk, Komedia, Liryka, List poetycki, Oda, Okolicznościowa literatura polityczna, Satyra, Sielanka).
- J. Snopce, *Oświecenie. Szkic do portretu epoki*, Warszawa 1999.
- R. Sobol, *Franciszek Karpiński*, Warszawa 1979.
- Cz. Zgorzelski, *Naruszewicz – poeta, w: Od Oświecenia ku romantyzmowi i współczesności*, Kraków 1978.

XIV. „NA CO ROZUM ZDA SIĘ?” BAJKI XBW – OŚWIECENIOWE ARCYDZIEŁO

— Tradycja gatunku: antyk, średniowiecze, Europa nowożytna, wątki orientalne; bajka w dawnej Polsce. Poetyka i „filozofia” gatunku, odmiany gatunkowe (bajka epigramatyczna, narracyjna), gatunki pokrewne. J. de La Fontaine i G. E. Lessing. Bajka ezopowa.

— Oświeceniowa kariera bajki – powody atrakcyjności, autorzy, rodzaje bajek (polityczna, „czuła”, filozoficzna itp.)

— Co to jest arcydzieło? (por. opis tej kategorii np. w *Słowniku terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998).

Bajki i przypowieści

— Spójny zbiór, zasady budowy, układ kompozycyjny. Rola i znaczenie tytułu, motto i wierszy poprzedzających (*Do dzieci, Wstęp do bajek*).

— „Bajka Krasickiego” – gatunek osobny? Cechy charakterystyczne. Budowa bajek Krasickiego, ironia, różnorodność rozmiarów, zwięzłość, „filozoficzność”; bohaterowie – zachwianie znaczenia utartych znaków alegorycznych (starość = mądrość, ubóstwo = cnota); sposób prezentacji morału.

— Bajka – gatunek moralistyczny. Bohaterowie Krasickiego: kto ma rację, a kto się myli? Po czyjej stronie staje Krasicki? Główne wątki bajek: dobro i zło, meandry ludzkiego poznania, prawo silniejszego, potrzeba wolności, pytania o ludzką naturę.

— Człowiek wśród innych: pytania o społeczeństwo, o relacje międzyludzkie, bezwzględny nakaz właściwego rozpoznania swojego miejsca w świecie. Oczywistość zła. Klasycystyczna koncepcja ludzkiej natury wobec etyki indywidualnej i społecznej; wobec wysiłków dydaktycznych i moralizatorskich polskiego oświecenia. Lustro jako miara prawdy. Zasada umiaru, złoty środek jako recepta na życie. Głos Krasickiego: „taki widzę świat”. Propozycje Krasickiego w sprawach wielkich dyskusji filozoficznych epoki.

— *Bajki nowe* – podobieństwa i różnice wobec wcześniejszego zbioru: odmiennność postaci gatunkowej, sądów i tez, stosunku do bohaterów, charakteru przesłania.

Utwory:

- I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1–2, Warszawa 1989 lub następne wydania całości dzieł literackich Krasickiego.
- I. Krasicki, *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 220.
- I. Krasicki, *Bajki i przypowieści. Monachomachia* (Reprodukcja autografu oraz reprodukcja pierwodruku), oprac. Z. Goliński, Wrocław 1976.
- Wybór bajek innych poetów polskiego oświecenia, np. A.S. Naruszewicza, F. Karpińskiego, J.U. Niemcewicza, St. Trembeckiego, w: *Antologia bajki polskiej*, oprac. W. Woźnowski, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 239.

Źródło pomocnicze:

- E. Basara-Lipiec, *Arcydzieło. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 1997.

Opracowania:

- J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego, czyli krytyka sztuki sądzienia, „*Pamiętnik Literacki*” 1972, z. 1.
- J. Abramowska, *Polska bajka ezopowa*, Poznań 1991.
- Mały dyptyk o wolności i prawie* (O „*Bajkach i przypowieściach*” XBW) w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz i T. Chachulski, Warszawa 2006.
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998.
- Z. Goliński, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1979 (lub wyd. nast. 2002).
- Z. Goliński, *Kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, do druku przygot. M. Górską, t. 1–2, Poznań 2011.
- Z. Goliński, *Bajka*, hasło w: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1991.

- J. Kleiner, *Krasickiego „Bajki i przypowieści”*, w: tenże, *O Krasickim i o Fre-drze. Dziesięć rozpraw*, Warszawa 1956.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światel. Obszary swoistości*, Wrocław 2002, R. IV, s. 330–341.
- A. Wierzbicka, *O gramatyce „Bajek i przypowieści” Krasickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 2.
- W. Woźnowski, *Dzieje bajki polskiej*, Warszawa 1990.

XV. FRANCISZEK KARPIŃSKI

— *Zabawki wierszem i prozą*: nowy model sielanki; wobec tradycji antycznej, polskiej i europejskiej; podmiot mówiący, sytuacje liryczne, motywy i tematy, poezja „czuła”; inspiracje ludowe; bohaterowie i sceneria: konwencja pasterska czy prawdziwy świat Huculszczyzny? Natura i kultura; rola motywów orientalnych; polemika z deizmem i motywy stoickie. *Zabawki* jako pamiętnik liryczny. *Tęskność do kraju* – wiersz o emigracji; *Pieśń dziada sokalskiego* – poetycka stylizacja.

— *O wymowie w prozie albo wierszu* – próba poetyki: źródła twórczości, koncepcja literatury, zadania twórcy, wrażliwość literacka a wrażliwość moralna; wobec klasycyzmu.

— *Powrót z Warszawy na wieś* – autobiografizm, tradycja Jana Kochanowskiego i literatury ziemiańskiej XVII w., tło oświeceniowej elegii.

— Inspiracje ludowe: folklor Huculszczyzny, Mazowsza, Białorusi; tematy historyczne i orientalne.

— Tragedia rozbiorów: *Żale Sarmaty nad grobem Zygmunta Augusta*, *Do Mikołaja Repnina*, *Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*.

— *Pieśni nabożne*. Wobec tradycji: *Psalterz*, kolędy, pieśni wielkanocne i adwentowe dawnych wieków; artyzm kolędy *Bóg się rodzi*, Karpińskiego przekład *Psalterza* a powstanie *Pieśni*; przedstawiciele polskiego klasycyzmu wobec dawnej poezji religijnej; adresat pieśni; program społeczny: edukacja obywatelska, religijna, estetyczna niższych warstw; rola *Pieśni nabożnych* w kulturze polskiej XIX i XX wieku.

— *Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*. Biografia kreowana: *Historia* jako osiemnastowieczna autobiografia, „ja” wobec siebie, wobec historii, wobec innych; *Historia* a *Wyznania* Jana Jakuba Rousseau, rola dzieciństwa, punkty zwrotne w biografii, portrety przyjaciół, kariera poety w zwierciadle pamiętnika, świat stanisławowskiej Polski w oczach pamiętnikarza a wiedza historyczna o epoce: kreacja własnego świata.

Utwory:

- F. Karpiński, *Poezje wybrane*, oprac. T. Chachulski, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 89; *Wiersze zebrane*, wyd. T. Chachulski, t. 1, Warszawa 2005. Ponadto znaczniejsze wybory utworów Karpińskiego zamieszczono w antologiach: Z. Libera, *Poezja polska XVIII wieku*, Warszawa 1976, wyd. 2, Warszawa 1983; *Świat poprawiać – zuchwałę rzemiosło. Antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1981 i wyd. nast.
- F. Karpiński, *Zabawki wierszem i prozą*, t. 1, Warszawa 1782. Wydanie faksymilowe z posłowiem R. Sobola, Wrocław 1981.
- F. Karpiński, *Pieśni nabożne*, Supraśl 1792. Reprint pierwodruku, posłowie A. Guzek, Supraśl 1992.
- F. Karpiński, *Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*, oprac. R. Sobol, Warszawa 1987.
- F. Karpiński, *O wymowie w prozie albo wierszu*, w: *Oświeceni o literaturze. Wypowiedzi pisarzy polskich 1740–1800. Świadomość literacka w Polsce. Antologia*, cz. I, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1993.
- Korespondencja Franciszka Karpińskiego z lat 1763 – 1825*, zebrał i do druku przygot. T. Mikulski, komentarz oprac. R. Sobol, Wrocław 1958, „Archiwum Literackie”, t. 4.

Źródła pomocnicze:

- W. Berent, *Pustelnik*, w: tenże, *Opowieści biograficzne*, oprac. W. Bolecki, Kraków 1991.
- J.J. Rousseau, *Rozprawa o pochodzeniu i podstawach nierówności między ludźmi*, w: tenże, *Trzy rozprawy z filozofii społecznej*, oprac. H. Elzenberg, Warszawa 1956.
- J.J. Rousseau, *Wyznania*, tłum. T. Żeleński (Boy), oprac. E. Rządowska, Wrocław 1978, BN, s. II, nr 192 (lub inne wydanie).
- J.J. Rousseau, *Przechadzki samotnego marzyciela*, tłum. M. Gniewiewska, Warszawa 1967 lub J.J. Rousseau, *Marzenia samotnego wędrowca*, tłum. i oprac. E. Rządowska, Wrocław 1983, BN, s. II, nr 212.

Opracowania:

- W. Borowy, *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978.
- T. Chachulski, *Franciszek Karpiński jako poeta religijny*, w: *Motywy religijne w twórczości pisarzy polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Lublin 1995.
- T. Chachulski, *Franciszek Karpiński*, Warszawa 1998.

- M. Cieński, *Literatura polskiego oświecenia wobec tradycji i Europy. Studia*, Kraków 2013 (wybrane rozdziały).
- M. Cieński, *Kreacja pejzażu w poezji Franciszka Karpińskiego*, w: tenże, *Pejzaże oświeconych. Sposoby przedstawiania krajobrazu w literaturze polskiej w latach 1770 – 1830*, Wrocław 2000.
- A.K. Guzek, *Franciszek Karpiński*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992. (Tu również bibliografia i wybór utworów).
- T. Kostkiewiczowa, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, Warszawa 1984.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002.
- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010.
- T. Kostkiewiczowa, *Model liryki sentymentalnej w twórczości Franciszka Karpińskiego*, Wrocław 1964.
- T. Kostkiewiczowa, *Poetyckie adresy do wrogów*, „Ethos” 1992.
- J. Kott, *Prowincjonalny Karpiński*, „Twórczość” 1966, nr 4; przedrukowane jako wstęp w: F. Karpiński, *Wiersze wybrane*, Warszawa 1966.
- M. Maciejewski, „Największa jest miłość” (1 Kor 13,13), w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz i T. Chachulski, Warszawa 2006.
- A. Mickiewicz, *Franciszek Karpiński*, „Moskowskij telegraf” 1827, nr 9; oraz tenże *Kurs drugoletni literatury słowiańskiej* (1841/1842), Paryż 1842 (wykład 20). Oba teksty przedrukowane w wydaniach zbiorowych Mickiewicza.
- J. Piotrowski, *Pieśń i moc. Pieśni codzienne Franciszka Karpińskiego w kulturze polskiej XIX i XX wieku*, Warszawa 2012.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 lub wyd. nast.; zwłaszcza hasła: Czucie, Czułość, Elegia, Liryka, Poezja-teorie, Sentymentalizm, Sielanka, Russoizm, Wymowa.
- R. Sobol, *Franciszek Karpiński*, Warszawa 1979 lub wyd. nast.
- R. Sobol, *Karpiński – Reptin. W związku z odnalezieniem autografu wiersza do generał-gubernatora Litwy*, „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 3.
- R. Sobol, *Ze studiów nad Karpińskim* (1), Wrocław 1967.

XVI. FRANCISZEK DIONIZY KNIAŻNIN – LIRYKA LAT OSTATNICH

— Problemy tekstologiczne spuścizny po Książninie; wiersze z rękopisu puławskiego wobec wcześniejszych upodobań estetycznych poety.

— Biografia: plotki, oceny, przypuszczenia; doświadczenia epoki i schizofrenia poety.

— Tematy poezji Książnina: przyjaźń, miłość, los, kondycja człowieka, zdarzenia. Tradycje Jana Kochanowskiego. Upodobania gatunkowe; strofika; wirtuozeria i klasyczna prostota.

— Bohater liryczny – „ja” wobec siebie i innych. Perspektywa autobiograficzna: alienacja i pesymizm.

— Wiersze ostatnie. Liryka i transcendencja; Muza i Bóg; natura Książnina; zmaganie z chorobą; meandry wyobraźni; ciemność, światło i kolor; wysoki lot.

— Opinie współczesnych.

Utwory:

F.D. Książnin, *Wiersze wybrane*, oprac. A.K. Guzek, Warszawa 1981 (tu też ważny wstęp).

F.D. Książnin, *Wybór poezji*, oprac. W. Borowy, Wrocław 1948, BN, s. I, nr 129. *Poezycje Franciszka Dyonizego Książnina ręką własną pisane*, t. 1–2. Druk pomocniczy do zdjęć cyfrowych rękopisu Fundacji Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie, Kraków 2006.

Jedno z XIX-wiecznych wyd. zbiorowych:

— *Dzieła*, wyd. F.S. Dmochowski, t. 1–7, Warszawa 1828–1829.

— *Dzieła*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. 1–6, Lipsk 1837.

F.D. Książnin, *Po większej części przed światem nie zgasnę. Przekłady z Horacego*, oprac. J. Wójcicki, Kraków 2011.

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978, rozdz. *Książnin*.

M. Cieński, *Melancholia i topografia. O niektórych przedstawieniach pejzażu w poezji F.D. Książnina*, w: tenże, *Pejzaże oświeconych. Sposoby przedstawiania krajobrazu w literaturze polskiej w latach 1770–1830*, Wrocław 2000.

A.K. Guzek, *Franciszek Dionizy Książnin*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992 (tu również wybór utworów i bibliografia).

- T. Kostkiewiczowa, *Kniaźnin jako poeta liryczny*, Wrocław 1971.
- T. Kostkiewiczowa, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, Warszawa 1984, rozdz. II *Człowiek i walka namiętności*.
- T. Kostkiewiczowa, *Transcendencja w liryce Książnina*, w: *Motywy religijne w twórczości pisarzy polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Lublin 1995.
- T. Kostkiewiczowa, *Oda w poezji polskiej. Dzieje gatunku*, Wrocław 1996, s. 163–180 i 191–197.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002.
- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010.
- B. Mazurkova, *Na ziemskich i niebieskich szlakach. Studia o poezji Franciszka Zabłockiego i Franciszka Dionizego Książnina*, Katowice 2008.
- Czytanie Książnina*, red. B. Mazurkova i T. Chachulski, Warszawa 2010.

XVII. WOJCIECH BOGUSŁAWSKI

- Sfery działalności artystycznej Bogusławskiego (aktor, reżyser, organizator życia teatralnego, dramaturg, tłumacz i adaptator).
- Teatr publiczny przed Bogusławskim; koncepcja teatru Bogusławskiego.
- Dramat muzyczny w Polsce przed Bogusławskim.
- Gatunki i odmiany gatunkowe dramatu w twórczości Bogusławskiego.
- Najważniejsze utwory Bogusławskiego w latach 1788–1790. Znaczenie *Lanassy* i *Taczki occiarza*.
- *Henryk VI na łowach*: okoliczności powstania i wystawienia, główne motywy myślowe utworu; opozycja dwór – wieś, natura – kultura; postać Kokla i jego piosenki.
- Aluzyjność tekstu i sytuacji scenicznych; problem gatunku – poetyka dramy.
- *Cud mniemany, czyli Krakowiaczy i Górale*; problemy opery wiejskiej; *Cud* a tradycje przedstawienia wsi w literaturze polskiej; ludowość i regionalizm w *Cudzie*; cechy społeczności wiejskiej w *Cudzie*; polityczna aluzyjność i paraboliczny sens *Cudu*; postać Bardosa – katalizator ideowych i politycznych treści utworu; opera narodowa – przełomowe znaczenie *Cudu* w dziejach dramatu muzycznego.
- Porozbiorowa działalność Bogusławskiego. Rola *Iskohara*. Mozart i Szekspir w teatrze Bogusławskiego. Teatr Bogusławskiego wobec estetycznoliterackich tendencji pierwszego dwudziestolecia XIX w.

Utwory:

- W. Bogusławski, *Henryk VI na łowach*, oprac. Z. Wołoszyńska, Wrocław 1964, BN, s. I, nr 153.
- W. Bogusławski, *Cud albo Krakowiaki i Górale*, oprac. M. Klimowicz, Wrocław 2005, BN, s. I, nr 162.
- Teatr Franciszka Zabłockiego*, t. 1–5, oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1994–1996.

Źródła pomocnicze:

- W. Bogusławski, *Dzieła dramatyczne*, Warszawa 1820–1823 (*Nędza uszczęśliwiona*, t. 12; *Lanassa*, t. 10; *Taczka occiarza*, t. 8; *Hamlet królewicz duński*, t. 4; *Iskochar*, t. 7 wraz z uwagami Bogusławskiego dotyczącymi tych sztuk).
- W. Bogusławski, *Dzieje Teatru Narodowego na trzy części podzielone*, wyd. fotooffsetowe, Warszawa 1965.
- W. Bogusławski, *Mimika*, oprac. J. Lipiński, T. Sivert, Warszawa 1965.
- Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów*, oprac. J. Lipiński, Z. Jabłoński, Warszawa 1956.
- B. Korzeniewski, *Drama w warszawskim Teatrze Narodowym podczas dyrekcji L. Osińskiego (1814–1831)*, Warszawa 1934.
- A. Kowalska, *Warszawa literacka w okresie przełomu kulturowego 1815–1822*, Warszawa 1961.

Opracowania:

- M. Dębowski, *Francuskie konteksty teatru polskiego w dobie oświecenia*, Kraków 2001.
- J. Got, *Na wyspie Guaxary. Wojciech Bogusławski i teatr lwowski 1789–1799*, Kraków 1971.
- Cz. Hernas, *Narodowa poetyka „Krakowiaków i Górali”*, „Pamiętnik Teatralny” 1965, z. 4.
- Cz. Hernas, *Szkoła folkloru. Ze studiów nad „Krakowiakami i Góralami”*, „Pamiętnik Teatralny” 1965, z. 1–4.
- B. Horowicz, *Teatr operowy*, Warszawa 1963.
- I. Kiec, *Księga czyli o Dziejach Teatru Narodowego Bogusławskiego*, „Wiek Oświecenia” 16, 2000.
- M. Klimowicz, *Podstawowe dylematy tekstologiczne „Cudu albo Krakowiaków i Górali” Bogusławskiego*, „Wiek Oświecenia” 16, 2000.
- M. Klimowicz, I. Z. Siemion, *Echa krakowskie w „Cudzie mniemanym” Bogusławskiego. Bardos i machina elektryczna*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, Rok XXXII, 1998.

- A. Papierzowa, *Libretta oper polskich z lat 1800 – 1830*, Warszawa 1959.
- J. Pawłowiczowa, *Drama*, w zbiorze: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977, wyd. 2, Wrocław 1991.
- Z. Raszewski, *Bogusławski*, t. 1–2, Warszawa 1971 (lub wyd. nast.).
- Z. Raszewski, *Zasada NIG*, w: tenże, *Trudny rebus. Studia i szkice z historii teatru*, Wrocław 1990.
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych*, Warszawa 1993.
- M. Rutkowska, *Terminologia dramatu i teatru w polskim oświeceniu*, Poznań 2007.
- „Wiek Oświecenia” 12, 1996 – *Wojciech Bogusławski i teatr polski w XVIII wieku* (tu artykuły: M. Klimowicza, D. Ratajczakowej, B. Judkowiak, E. Nowickiej).
- „Wiek Oświecenia” 24, 2008 – *Wojciech Bogusławski – w 250. rocznicę urodzin* (tu artykuły: D. Ratajczakowej, M. Dębowskiego, B. Judkowiak, E. Nowickiej).
- R. Wierzbowski, *O „Cudzie czyli Krakowiakach i Góralach” Wojciecha Bogusławskiego*, Łódź 1984.
- M. Witkowski, „*Flet czarnoksiężski*” w przekładzie W. Bogusławskiego, „Pamiętnik Teatralny” 1967, z. 3–4.
- Wojciech Bogusławski – ojciec teatru polskiego*, red. K. Kurek, Poznań 2009.
- Z. Wołoszyńska, *Opera i Komedia*, w zbiorze: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977, wyd. 2 Wrocław 1991.
- Z. Wołoszyńska, *Wojciech Bogusławski*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 2, Warszawa 1994.

XVIII. FRANCISZEK ZABŁOCKI – PARADOKSY DRAMATU POLSKIEGO OŚWIECENIA

- Sytuacja Zabłockiego w Warszawie w latach 1773 – 1788.
- Komedia Zabłockiego: problem adaptacji i oryginalności.
- Różnorodność i wielonurtowość dramaturgii Zabłockiego.
- *Fircyk w zalotach*
 - Portrety głównych bohaterów;
 - Aryst i Fircyk – dwie koncepcje życia i losu ludzkiego;
 - Gry i maski w *Fircyku*;
 - Jak mówią bohaterowie *Fircyka*, jak budowany jest dialog?
 - Artyzm i mistrzostwo utworu.
- *Sarmatyzm*
 - Czy komedia jest tylko satyrą na Sarmatów? Jakie światy i środowiska skonstruowane zostały w tym utworze i co z tego wynika?

- Jak realizuje się w komedii gra głupoty i mądrości; motyw „głupiego mędrka”;
 Jak można interpretować zakończenie komedii?
- *Król w kraju rozkoszy*:
 - Problemy tekstu utworu;
 - Mit Arkadii i karnawalizacja świata;
 - Rola czarnoksiężnika;
 - Motyw szaleństwa;
 - Literackie aluzje i odwołania;
 - Wielowarstwowość utworu: aluzje aktualizujące.
 - Dramaty Zabłockiego a wcześniejsze komedie pisarzy Oświecenia polskiego.
 - Czy Zabłocki był polskim Moliérem? Komedie Zabłockiego a komedia klasycystyczna.
 - Teatralizacja obrazu świata jako cecha wspólna dramatów Zabłockiego.
 - Zabłocki – „dostawca repertuaru teatralnego” czy dramaturg-artysta?

Utwory:

- F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach*, wstęp i oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1961, BN, s. I, nr 176 (lub wyd. nast.).
- F. Zabłocki, *Sarmatyzm*, wstęp i oprac. L. Bernacki, Wrocław 1954, BN, s. I, nr 115.
- F. Zabłocki, *Król w kraju rozkoszy*, wstęp i oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1973, BN, s. I, nr 214.
- Teatr Franciszka Zabłockiego*, t. 1–5, oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1994–1996.

Teksty pomocnicze:

- F. Bohomolec, *Matżeństwo z kalendarza lub Pijacy*.
- Molière, *Mizantrop*.
- P. Marivaux, *Pułapka miłości*.
- P. Beaumarchais, *Cyrulik sewilski* albo *Wesele Figara*.

Źródła pomocnicze:

- F.K. Dmochowski, *Sztuka rymotwórcza, Pieśń III*, oprac. S. Pietraszko, Wrocław 1956, BN, s. I, nr 158 lub w: *Oświeceni o literaturze. Wyowiedzi pisarzy polskich 1740–1800. Świadomość literacka w Polsce. Antologia*, cz. I, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1993.

Opracowania:

- W. Borowy, *Zabłocki*, w: *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978 (lub wyd. 1, Warszawa 1948).

- Dramaty Franciszka Zabłockiego: interpretacje*, red. M. Cieński i T. Kostkiewiczowa, Wrocław 2000.
- R. Kaleta, *Miejsce i społeczna funkcja literatów w okresie Oświecenia*, w: *Problemy literatury polskiej okresu Oświecenia*, Wrocław 1973.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.), s. 175–203.
- T. Kostkiewiczowa, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko. Szkice o prądach literackich polskiego Oświecenia*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.), s. 109–125, 420–427.
- T. Kostkiewiczowa, *Fircyk w zalotach*, w: *Dramat polski. Interpretacje*, cz. I, red. J. Ciechowicz i Z. Majchrowski, Gdańsk 2001.
- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010 (interpretacje komedii: *Król w kraju rozkoszy*, *Fircyk w zalotach*).
- W. Kubacki, *Słowacki i Zabłocki*, „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 1.
- A. Nicoll, *Dzieje dramatu*, tłum. H. Krzeczkowski, W. Niepokólczycki, J. Nowacki, Warszawa 1983.
- J. Pawłowiczowa, *Wstęp*, w: F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach* (j.w.) i *Wstęp*, w: *Król w kraju rozkoszy* (j.w.).
- J. Pawłowiczowa, *Franciszek Zabłocki*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992.
- K. Puzyna, *Zabłocki i Słowacki*, „Dialog” 1960, nr 7.
- Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1977, s. 66–78.
- Z. Raszewski, *Staroświecczyzna i postęp czasu*, Warszawa 1963.
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych*, Warszawa 1993 (szczególnie rozdz. V).
- M. Rutkowska, *Terminologia dramatu i teatru w polskim oświeceniu*, Poznań 2007.
- H. Stankowska, *Fircyk w zalotach* (Biblioteka Analiz Literackich), Warszawa 1962.
- Z. Wołoszyńska, *Komedia*, w zbiorze: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 (lub wyd. 2, Wrocław 1991).

XIX. CZY OŚWIECENIE BYŁO OKRESEM NARODZIN POWIEŚCI?

— Formy narracyjno-fabularne przed oświeceniem (epos, romans, noweli-styka); ich sytuacja w obszarze piśmiennictwa.

— W czym przejawiają się podstawowe przemiany prozy fabularnej w pierwszej połowie XVIII w. (świat przedstawiony – bohater – sposoby opowiadania – sposoby uwiarygodniania fikcji fabularnej; Lesage, Defoe, Prévost, Montesquieu)?

— Główne odmiany powieści oświeceniowej, np.: powieść edukacyjna, przygodowa, obyczajowa, sentymentalna, gotycka, powieść-traktat.

— Sytuacja powieści polskiej na tle europejskim; jakie odmiany powieści uprawiane były przez pisarzy polskich.

— Szczególne miejsce i rola *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadków* w dziejach powieści polskiej; stosunek do wzorów obcych i cechy swoiste.

— Wybierz jedną z odmian powieści oświeceniowej i scharakteryzuj ją na przykładzie wybranego utworu zachodnioeuropejskiego i polskiego. Omów: budowę fabuły, sposób opowiadania (pozycja narratora, sytuacja narracyjna), sposób konstruowania bohatera, funkcje czasu i przestrzeni, stylistyczne cechy narracji, rolę opisu i dialogu.

— Spróbuj scharakteryzować rolę wybranego przez siebie typu powieści w dalszych procesach rozwojowych prozy narracyjnej.

— Spróbuj zająć stanowisko wobec opinii, że Oświecenie było czasem narodzin powieści.

Utwory:

I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* i *Pan Podstoli* oraz teksty z antologii *Wokół „Doświadczyńskiego”*.

M.D. Krajewski, *Podolanka*, *Wojciech Zdarzyński przypadki swoje opisujący*.

M. Wirtemberska, *Malwina, czyli domyślność serca*.

K. Hoffmanowa, *Dziennik Franciszki Krasieńskiej* lub *Listy Elżbiety Rzeczyckiej*.

A. Mostowska, *Strach w zamczku* lub inna powieść.

J. Potocki, *Rękopis znaleziony w Saragossie*.

F. Skarbek, *Pan Antoni* lub *Podróż bez celu*.

Źródła pomocnicze:

D. Defoe, *Robinson Crusoe*.

D. Diderot, *Kubuś Fatalista i jego pan*.

D. Diderot, *Pochwała Richardsona*.

J.F. Marmontel, *Szkieł o powieściach rozpatrywanych od strony moralności*, w: *Europejskie źródła myśli estetycznoliterackiej polskiego Oświecenia*, oprac.

T. Koskiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1997.

H. Fielding, *Historia życia Toma Jonesa*.

J.W. Goethe, *Cierpienia młodego Wertera*, *Lata wędrówki Wilhelma Meistra*.

I. Krasicki, *Romanse*, w: tenże, *Uwagi*, wstęp i oprac. Z. Libera, Warszawa 1997.

A.R. Lesage, *Przypadki Idziego Blasa*.

M.G. Lewis, *Mnich* (lub H. Walpole, *Zamczysko w Otranto*).

Ch.L. Montesquieu, *Listy perskie*.

A.E. Prévost, *Historia Manon Lescaut i kawalera des Grieux*.

J.J. Rousseau – fragmenty *Nowej Heloizy* i *Emila*.

L. Sterne, *Życie i myśli JW Pana Tristrama Shandy* i *Podróż sentymentalna*.

J. Swift, *Podróże Guliwera*.

Wolter, *Kandyd*.

Opracowania:

- A. Aleksandrowicz, *Z kręgu Marii Wirtemberskiej*, t. 1, Warszawa 1978, rozdz. 1, 2, 3, s. 7–36.
- M. Bachtin, *Powieść wychowawcza i jej znaczenie w historii realizmu*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa 1986.
- K. Bartoszyński, *O powieściach Fryderyka Skarbka*, Warszawa 1963, rozdz. *W kręgu powieści „czulej” oraz „Pan Antoni”, czyli sprawa narracji*.
- R. Caillois, *Dzieje człowieka i książki*, w: tenże, *Odpowiedzialność i styl*, Warszawa 1967 (o Janie Potockim).
- J. Jackl, *Wokół „Doświadczyńskiego”*, Warszawa 1969 (przedmowa i antologia).
- M. Jasińska, *Narrator w powieści przedromantycznej 1776–1831*, Warszawa 1965.
- W. Kayser, *Powstanie i rozwój powieści nowoczesnej*, „Przegląd Humanistyczny” 1960, nr 1.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1972 (lub wyd. nast.), s. 141–145, s. 222–234.
- I. Maciejewska, *Narracja w polskim romansie barokowym*, Olsztyn 2001.
- Z. Sinko, *Powiastrka w oświeceniu stanisławowskim*, Wrocław 1982.
- M. Klimowicz, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 41.
- T. Kostkiewiczowa, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki – propozycja lektury*, w: *Studia o Krasickim*, Warszawa 1997.
- J. Ryba, *Osobliwe arcydzieło – „Rękopis znaleziony w Saragossie” Jana Potockiego*, w: *Powieść polska XIX wieku*, red. L. Ludorowski, Lublin 1992.
- Z. Sinko, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego oświecenia*, Wrocław 1968, r. I (*Gatunek pogardzany*) i r. II (*Sądy Oświecenia o dawnym romansie i nowej powieści*).
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977, wyd. 2, Wrocław 1991 (szczególnie hasła: *Powieść, Powiastrka, Bohater literacki, Sternizm, Russoizm, Gotycyzm*).

- E. Szary-Matywiecka, „*Malwina*” czyli *głos i pismo w powieści*, Warszawa 1994.
- I. Watt, *Narodziny powieści: studia o Defoe’em, Richardsonie i Fieldingu*, tłum. A. Kreczmar, Warszawa 1973.
- A. Witkowska, *Wstęp*, w: *Polski romans sentymentalny*, Wrocław 1971, BN, s. I, nr 206.
- G. Zając, *Fabula powieści polskiego oświecenia*, Kraków 2002.

XX. STANISŁAW TREMBECKI. *SOFIJÓWKA* – POEMAT OGRODOWY

— Poemat opisowy w XVIII w. – tradycja i osiemnastowieczna współczesność; poematy ogrodowe; inspiracje filozoficzne; wątki etyczne; poematy wobec osiągnięć nauki.

— Okoliczności powstania *Sofijówki*: autor, twórcy ogrodu, bohaterowie, tajemnice salonów Tulczyna. Spadkobiercy i rozbitkowie Oświecenia.

— Poemat: historia i pejzaż, mit i natura; biografia – źródło więzi z historią i naturą. Wątki polityczne – panslawizm; wątki libertyńskie; panegiryzm.

— Ogród jako przestrzeń kultury – ocalenie klasyka w świecie chaosu; kompozycja poematu – kompozycja ogrodu; przynależność gatunkowa – poemat opisowy bez opisów?

— Budowa poematu; fabularność i świat przedstawiony; przemiany narratora. Elementy liryczne i epickie. Język poematu. Rola mitologii. Literacki program poematu.

— Mickiewiczowska recepcja *Sofijówki*; romantycy o Trembeckim.

Utwory:

St. Trembecki, *Sofijówka*, wyd. J. Snopek, Warszawa 2000.

St. Trembecki, *Pisma wszystkie*, oprac. J. Kott, t. 1–2, Warszawa 1953. *Sofijówka* znajduje się w t. 2. (**Uwaga:** w tym wydaniu zamieszczono pod nazwiskiem Trembeckiego także utwory kilku innych autorów piszących w XVIII w.!!!).

Opracowania:

P. Bukowiec, *Jak nie zgubić się w ogrodzie, czyli o „Sofijówce” Stanisława Trembeckiego*, „Teksty Drugie” 2009, nr 1/2.

M. Cieński, *Przekształcanie pejzażu rzeczywistego w ogrodowym poemacie opisowym*, w: tenże, *Pejzaże oświeconych. Sposoby przedstawiania krajobrazu w literaturze polskiej w latach 1770–1830*, Wrocław 2000.

T. Kostkiewiczowa, *Z problematyki gatunkowej polskiego poematu opisowego*,

w: *Styl i kompozycja. Konferencje teoretycznoliterackie w Toruniu i Ustroniu*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1965.

- A. Nasiłowska, *Poezja opisowa Stanisława Trembeckiego*, Wrocław 1990.
R. Przybylski, *Klasycyzm, czyli Prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 lub wyd. nast., cz. II, rozdz. 2: *Rozpacz libertyna*.
A. Witkowska, hasło *Poemat opisowy*, w: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1991.

XXI. JAN POTOCKI

— Twórczość: recepcja; tworzywo – język francuski; proza; znaczenie *Rękopisu znalezionego w Saragossie*.

— *Parady*: badania polskie i obce; fenomen polskiego oświecenia.

— Pisarz i epoka: idee społeczne oświecenia – krytyka religii objawionej, nowa antropologia; zainteresowania naukowe Potockiego; lot balonem; samobójcza śmierć.

— *Podróże*: narracja i technika opisu; rekonstrukcja: pejzaże, obyczaje, pojęcia; pasja etnograficzna; kultura obca: rozumienie i tolerancja; wątki fabularne: „powieści” orientalne, wątki filozoficzne.

— *Rękopis znaleziony w Saragossie*: powieść fantastyczno-filozoficzna; narracja: konstrukcja szkatułkowa a tradycja nowelistyki wschodniej; wobec powieści grozy: wyobrażenia gotycka – makabra i erotyzm, przestrzeń i pejzaż; wobec powieści Iotrzykowskiej: żywioł obyczajowy; w duchu rokoka: wielość form – względność prawd; tekst jako traktat: próba materializmu; destrukcja wartości?; adaptacja filmowa Wojciecha Hasa.

— *Parady*: europejskie konteksty; tradycja komedii dell’arte; ironia i groteska; elementy parodii; dystans wobec konwencji; błyskotliwy styl.

Utwory:

- Parady*, tłum. J. Modrzejewski, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1966.
Podróże, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1959.
Rękopis znaleziony w Saragossie, tłum. E. Chojecki, oprac. L. Kukulski, t. 1–2, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).

Opracowania (do wyboru):

- K. Bartoszyński, „*Rękopis znaleziony w Saragossie*” – szkatułka i powieść, w: tenże, *Powieść w świecie literackości*, Warszawa 1991.
K. Bartoszyński, *O budowie i znaczeniu „Rękopisu znalezionego w Saragossie”*, „Pamiętnik Literacki” 1989, z. 2.

- R. Caillois, *Dzieje człowieka i książki: hrabia Jan Potocki i „Rękopis znaleziony w Saragossie”*, w: tenże, *Odpowiedzialność i styl*, tłum. L. Kukulski, Warszawa 1967.
- M. Janion, *Zbójcy i upiory*, w: tenże, *Romantyzm, rewolucja, marksizm*, Gdańsk 1972 (lub przedruk rozprawy w jej *Pracach wybranych*).
- T. Kostkiewiczowa, *Proza Jana Potockiego*, w: tenże, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko. Szkice o prądach literackich polskiego oświecenia*, Warszawa 1975 (i wyd. nast.).
- A. Kroh, *Jan Potocki. Daleka podróż*, Warszawa 2007.
- J. Krzyżanowski, *Dziewica-trup. Z motywów makabrycznych w literaturze polskiej*, w: tenże, *Paralele*, wyd. 3, Warszawa 1977.
- „Przegląd Humanistyczny” 1972, nr 6, rozprawy: Z. Libera, „*Rękopis znaleziony w Saragossie*” Jana Potockiego na tle polskiej kultury literackiej XVIII wieku; M. Żurowski, *Artyzm i sens „Rękopisu znalezionego w Saragossie”*.
- F. Rosset, *W muzeum gatunków literackich. Jana Potockiego „Rękopis znaleziony w Saragossie”*, „Pamiętnik Literacki” 1985, z. 1.
- F. Rosset i D. Triaire, *Z Warszawy do Saragossy. Jan Potocki i jego dzieło*, tłum. A. Wasilewska, Warszawa 2005.
- F. Rosset, D. Triaire, *Jan Potocki. Biografia*, tłum. A. Wasilewska, Warszawa 2006.
- J. Ryba, *Jana Potockiego tetralogia o szczęściu*, „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 2.
- J. Ryba, *Jan Potocki*, w zbiorze: *Pisarze polskiego oświecenia*, t. 2, Warszawa 1994.
- J. Ryba, *Motywy podróżnicze w twórczości Jana Potockiego*, Wrocław 1993.
- J. Ryba, *Osobliwe arcydzieło – „Rękopis znaleziony w Saragossie” Jana Potockiego*, w zbiorze: *Powieść polska XIX wieku*, red. L. Ludorowski, Lublin 1992.
- J. Ziętańska, *Relacje Jana Potockiego z Turcji, Egiptu i Maroka na tle piśmiennictwa podróżniczego doby Oświecenia*, „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 1.

XXII. IGNACY KRASICKI (1735–1801)

Temat konkursowy z lat poprzednich

Część 1. Generalia:

- Życiowa i literacka edukacja Krasickiego (gdzie i jak zapoznawał się poeta z ideałami epoki i klasycystyczną koncepcją literatury).
- Jak oceniał Krasicki w swej poezji świat połowy XVIII w.?
- Hierarchia wartości społecznych i moralnych zawarta w wierszach Krasickiego.

- Gatunki poetyckie w twórczości Krasickiego a klasycystyczny system gatunkowy.
- Rola komizmu w *Monachomachii* i w satyrach.
- Jakie zjawiska i w jaki sposób piętnował Krasicki w satyrach?
- Swoistość filozofii życiowej i artystycznego kształtu bajek Krasickiego na tle europejskiej i polskiej tradycji gatunku.
- Krasicki jako liryk: główne motywy jego refleksji o świecie i człowieku.
- Najważniejsze właściwości języka poezji Krasickiego.
- Miejsce gatunków prozatorskich w twórczości „księcia poetów”.

Utwory:

Twórczość Krasickiego w możliwie najszerszym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem poematów heroikomicznych, satyr, listów poetyckich, bajek, wierszy różnych, wierszy z prozą, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadków* (w zakresie twórczości poetyckiej szczególnie polecane edycje: I. Krasicki, *Pisma poetyckie*, oprac. Z. Goliński, t. 1–2, Warszawa 1976; I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1–2, Warszawa 1989, I. Krasicki, *Dzieła zebrane*, t. 1: *Poematy*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1998, a także I. Krasicki, *Pisma wybrane*, red. T. Mikulski, t. 1–4, Warszawa 1954 oraz wydania w serii I „Biblioteki Narodowej”; I. Krasicki, *Uwagi*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1997; I. Krasicki, *Rozmowy zmarłych*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1987.

Opracowania:

- J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego czyli krytyka sztuki sądownia, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1.
- W. Borowy, *Krasicki*, w: *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978.
- T. Chachulski, *Na dom w Heilsbergu*, w: tenże, *Opóźnione pokolenie. Studia o recepcji „głębokiej” Jana Kochanowskiego w XVIII wieku*, Warszawa 2006.
- R. Doktor, *Krasicki nasz powszedni*, Lublin 2011.
- Z. Goliński, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Monachomachia i Antymonachomachia*, Wrocław 1969, BN, s. I, nr 197.
- Z. Goliński, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Bajki*, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 220.
- Z. Goliński, *Ignacy Krasicki. Biografia*, Warszawa 1979 lub wyd. nast.
- Z. Goliński, *Kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, do druku przygot. M. Górską, t. 1–2, Poznań 2011.
- S. Graciotti, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Wybór liryków*, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 252.
- Ignacy Krasicki. Nowe spojrzenia*, red. Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiwicz, Warszawa 2001.

- J. Kleiner, *O Krasickim i o Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956 (studia o satyrach i bajkach).
- M. Klimowicz, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, wyd. VII zmienione, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 41.
- T. Kostkiewiczowa, *Klasycyzm*, w: taż, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.).
- T. Kostkiewiczowa, *Studia o Krasickim*, Warszawa 1997.
- T. Kostkiewiczowa, *Ignacego Krasickiego „Wiersze z prozą”*, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.
- W. Maciąg, *Życie Ignacego Krasickiego: zapisy i domysły*, Warszawa 1984.
- M. Parkitny, *Ignacy Krasicki w kręgu opozycji dawność-teraźniejszość*, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.
- S. Pietraszko, *Doktryna literacka polskiego klasycyzmu*, Wrocław 1966, s. 510–515, s. 552–607.
- J.T. Pokrzywniak, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1992.
- J.T. Pokrzywniak, *Ignacy Krasicki*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992.
- J.T. Pokrzywniak, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Satyry i listy*, Wrocław 1988, BN, s. I, nr 252.
- J.T. Pokrzywniak, *Treści religijne w twórczości Ignacego Krasickiego*, w: *Motywy religijne w twórczości pisarzy polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Lublin 1995.
- R. Przybylski, *Katabaza Księcia Arcybiskupa Warmińskiego*, w: tenże, *Klasycyzm, czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub nast. wyd.).
- A. Wierzbicka, *O gramatyce „Bajek i przypowieści” Krasickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 2.
- R. Wołoszyński, *Tadeusza Mikulskiego rozprawa o hymnie „Święta miłości kochanej ojczyzny”*, „Pamiętnik Literacki” 1959, z. 3–4.

Część 2. do wyboru punkt A, B, C

A. „Na co rozum zda się?”

Bajki XBW – oświeceniowe arcydzieło

— Tradycja gatunku: antyk, Europa nowożytna, wątki orientalne; bajka w dawnej Polsce. Poetyka i „filozofia” gatunku, odmiany gatunkowe (bajka epigramatyczna, narracyjna), gatunki pokrewne. J. de La Fontaine i G.E. Lessing.

— Oświeceniowa kariera bajki – powody atrakcyjności, autorzy, rodzaje bajek (polityczna, „czuła”, filozoficzna itp.)

— Co to jest arcydzieło? (Por. opis tej kategorii np. w najnowszym *Słowniku terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998).

Bajki i przypowieści

— Spójny zbiór, zasady budowy, układ kompozycyjny. Rola i znaczenie tytułu, motta i wierszy poprzedzających (*Do dzieci, Wstęp do bajek*).

— „Bajka Krasickiego” – gatunek osobny? Cechy charakterystyczne. Budowa bajek Krasickiego, ironia, różnorodność rozmiarów, zwięzłość, „filozoficzność”; bohaterowie – zachwianie znaczenia utartych znaków alegorycznych (starość = mądrość, ubóstwo = cnota); sposób prezentacji morału.

— Bajka – gatunek moralistyczny. Bohaterowie Krasickiego: kto ma rację, a kto się myli? Po czyjej stronie staje Krasicki? Główne wątki bajek: dobro i zło, meandry ludzkiego poznania, prawo silniejszego, potrzeba wolności, pytania o ludzką naturę.

— Człowiek wśród innych: pytania o społeczeństwo, o relacje międzyludzkie, bezwzględny nakaz właściwego rozpoznania swojego miejsca w świecie. Oczywistość zła. Klasycystyczna koncepcja ludzkiej natury wobec etyki indywidualnej i społecznej; wobec wysiłków dydaktycznych i moralizatorskich polskiego oświecenia. Lustro jako miara prawdy. Zasada umiaru, złoty środek jako recepta na życie. Głos Krasickiego: „taki widzę świat”. Propozycje Krasickiego w sprawach wielkich dyskusji filozoficznych epoki.

— *Bajki nowe* – podobieństwa i różnice wobec wcześniejszego zbioru: odmiennosc postaci gatunkowej, sądów i tez, stosunku do bohaterów, charakteru przesłania.

Utwory:

I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1 – 2, Warszawa 1989, t. 1, lub nast. wyd. całości dzieł literackich Krasickiego.

I. Krasicki, *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 220.

I. Krasicki, *Bajki i przypowieści. Monachomachia* (Reprodukcja autografu oraz reprodukcja pierwodruku), oprac. Z. Goliński, Wrocław 1976.

Wybór bajek innych poetów polskiego oświecenia, np. F. Karpińskiego, J.U. Niemcewicza, St. Trembeckiego, w: *Antologia bajki polskiej*, oprac. W. Woźnowski, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 239.

Opracowania:

J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego, czyli krytyka sztuki sądzania, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1.

- J. Abramowska, *Polska bajka ezopowa*, Poznań 1991.
- Mały dyptyk o wolności i prawie (O „Bajkach i przypowieściach” XBW)* w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz i T. Chachulski, Warszawa 2006.
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998.
- Z. Goliński, *Bajka*, hasło w: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1991.
- J. Kleiner, *Krasickiego „Bajki i przypowieści”*, w: tenże, *O Krasickim i o Fre-drze. Dziesięć rozpraw*, Warszawa 1956.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002, R. IV, s. 330–341.
- A. Wierzbicka, *O gramatyce „Bajek i przypowieści” Krasickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 2.
- W. Woźnowski, *Dzieje bajki polskiej*, Warszawa 1990.

B. „Satyra prawdę mówi”?

Cechy swoiste i wartości satyr XBW

- Tradycje gatunku: antyczne (Horacy, Juwenalis, Persjusz) i rodzime.
- Satyra w poetykach i traktatach teoretycznoliterackich (Boileau, F.K. Dmochowski, F.N. Golański); satyra a pamflet, paszkwil (satyra imienna).
- Satyra w literaturze polskiej II połowy XVIII w. – najważniejsi przedstawiciele.
- Okoliczności powstania i publikacji pierwszego i drugiego cyklu *Satyr* Krasickiego.
- Jakie wady piętnują satyry Krasickiego, jakie propagują wzorce?
- Bohaterowie satyr – kim są, skąd się wywodzą?
- Podmiot mówiący satyr.
- Adresat satyr.
- Satyry a mit „przodków pocziwych”.
- Swoiste cechy stylu satyr Krasickiego.
- Ironia w satyrach.
- Satyry szczególne: *Palinodia*, *Pochwała głupstwa*, *Pochwała wieku*.
- Satyry Krasickiego w oczach czytelnika schyłku XX w. – czym zacieka-wiają, czego uczą?

Utwory:

Pierwszy i drugi cykl *Satyr* Krasickiego. Wybrane satyry A. Naruszewicza

(*Reduty, Wiek zepsuty, Głupstwo*), G. Piotrowskiego, F. Zabłockiego, T.K. Węgierskiego. Przekłady satyr N. Boileau.

Opracowania:

- A. Aleksandrowicz, T. Kostkiewiczowa, hasło: *Satyra*, w: *Słownik literatury polskiego oświecenia*, Wrocław 1991.
- P. Buchwald-Pelcowa, hasło: *Satyra*, w: *Słownik literatury staropolskiej*, red. T. Michałowska, Wrocław 1990 (lub 1998).
- F. K. Dmochowski, *Sztuka rymotwórcza, Pieśń II*, w. 189–292, oprac. S. Pietraszko, Wrocław 1956, BN, s. I, nr 158 lub w: *Oświeceni o literaturze*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1993.
- S. Grzeszczuk, *Wstęp*, w: A. Naruszewicz, *Satyry*, Wrocław 1962, BN, s. I, nr 179.
- J. Kleiner, *Pierwszy cykl „Satyr” Krasickiego i Drugi cykl „Satyr” Krasickiego*, w: *O Krasickim i Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956.
- J. T. Pokrzywniak, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Satyry i listy*, Wrocław 1988 (lub 1999), BN, s. I, nr 252.

C. Krasickiego pisma prozą

- Krasicki w „Monitorze”: tematy, poglądy, formy wypowiedzi.
- Proza fabularna w oświeceniu europejskim – główne odmiany (powieść przygodowa, edukacyjna, sentymentalna, powieść-traktat).
- Sytuacja powieści w kulturze literackiej XVIII w.
- *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* wobec powieści europejskiej i tradycji rodzimej.
- Zróznicowanie stylowe kolejnych ksiąg *Doświadczyńskiego*.
- *Doświadczyński* wobec sarmatyzmu i nowych czasów.
- Problem utopii w *Doświadczyńskim*.
- Potomstwo *Doświadczyńskiego* – rola powieści w rozwoju polskiej prozy fabularnej.
- *Historia* – oryginalność pomysłu, wizja dziejów.
- *Pan Podstoli* – główne składniki ideału obywatela.
- Problematyka *Powieści wschodnich*.
- *Uwagi* – artykuł, esej, dyskurs moralistyczny?
- *Rozmowy zmarłych* – tradycje, problemy, funkcje.
- *Życia zacnych mężów z Plutarcha* i *Na wzór Plutarcha* – wzory osobowe i dyskusje na temat etyki indywidualnej oraz zachowań publicznych.
- Krasicki jako encyklopedysta – *Zbiór potrzebniejszych wiadomości*.
- Krasicki jako kaznodzieja.

Utwory:

- I. Krasicki, Wybór z „Monitora” i *Historia*, w: tenże, *Pisma wybrane*, oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński, Warszawa 1954, t. 3.
- Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, wyd. M. Klimowicz, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 41 lub w: *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, Warszawa 1989, t. 2 (tu też: *Powieści wschodnie, Prawdziwa powieść o kamienicy narożnej w Kukurowcach*).
- Pan Podstoli*, wyd. K. Stasiewicz, Olsztyn 1994.
- Uwagi*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1997.
- Rozmowy zmarłych*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1987.
- Życia zacnych mężów z Plutarcha oraz Kazania*, w: I. Krasicki, *Dzieła*, Warszawa 1979, t. 5–6 (lub inne wydanie dziewiętnastowieczne).
- J. Jackl, *Wokół „Doświadczyńskiego”*, Warszawa 1969 (antologia i przedmowa).
- D.M. Krajewski, *Wojciech Zdarzyński przypadki swoje opisujący*, wyd. I. Łossowska, Warszawa 1998.
- D.M. Krajewski, *Pani Podczaszyna*, wyd. J. Łossowska, Warszawa 1991.
- A.R. Lesage, *Przypadki Idziego Blasa*; Wolter, *Kandyd*; H. Fielding, *Historia życia Toma Jonesa*; J.W. Goethe, *Lata wędrówki Wilhelma Meistra*.

Opracowania:

- M. Bachtin, *Powieść wychowawcza i jej znaczenie w historii realizmu*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa 1986.
- K. Dmitruk, *O sztuce pisarskiej Krasickiego*, w: *Ignacy Krasicki. Nowe spojrzenia*, red. Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiewicz, Warszawa 2001.
- S. Graciotti, *Stare i nowe w „Panu Podstolim” Krasickiego i Utopia w dziełach Ignacego Krasickiego*, w: tenże, *Od Renesansu do Oświecenia*, t. 2, Warszawa 1991.
- M. Jasińska, *Narrator w powieści przedromantycznej, 1776–1831*, Warszawa 1965.
- W. Kayser, *Powstanie i rozwój powieści nowoczesnej*, „Przegląd Humanistyczny” 1960, z. 1.
- M. Klimowicz, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 41.
- T. Kostkiewiczowa, *„Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki” – propozycja lektury*, w: taż, *Studia o Krasickim*, Warszawa 1997.

- R. Przybylski, *Katabaza Księcia Arcybiskupa Gnieźnieńskiego*, w: tenże, *Klasy-
cyzm czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub
wyd. nast.).
- W. Pusz, „Zastanowić się potrzeba...” – czyli uwagi o „Uwagach” Ignacego Kra-
sickiego, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.
- Z. Sinko, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświece-
nia*, Wrocław 1968, rozdz. 1 (*Gatunek pogardzony*) i rozdz. 2 (*Sądy oświe-
cenia o dawnym romansie i nowej powieści*).
- Z. Sinko, *Powiastrka w oświeceniu stanisławowskim*, Wrocław 1982, rozdz. X.
- Z. Sinko, *Oświeceni wśród Pól Elizejskich. Rozmowy zmarłych. Recepcja – twór-
czość oryginalna*, Wrocław 1976, zwłaszcza rozdz. VIII i IX.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977
lub wyd. nast. (hasła: *Proza, Powieść, Powiastrka, Bohater literacki, Ster-
nizm, Russoizm, Utopia*).
- K. Stasiewicz, *Proza Krasickiego*, w: *Ignacy Krasicki. Nowe spojrzenia*, red.
Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiewicz, Warszawa 2001.
- I. Stasiewicz-Jasiukowa, *Encyklopedia uniwersalna Księcia Biskupa Warmiń-
skiego i jej rola w edukacji obywatelskiej czasów stanisławowskich*, War-
szawa 1994.
- W. Walecki, *Wieczny człowiek. „Historyja” Ignacego Krasickiego i jej konteksty
kulturowe oraz literackie*, Kraków 1999.
- I. Watt, *Narodziny powieści: Studia o Defoe’em, Richardsonie i Fieldingu*, tłum.
A. Kreczmar, Warszawa 1973.

ROMANTYZM

XXIII. LIRYKA POLSKA DOBY ROMANTYZMU

— Gatunki liryczne (np. elegia, sonet, pieśń i piosenka) a liryk romantycz-
ny – utwór o nieokreślonych odwołaniach do tradycji gatunkowej lub zespala-
jący różnogatunkowe konwencje.

— Monolog a struktury narracyjne, opisowe i dialogowe w liryce romantycznej.

— Liryczność poezji romantycznej. Liryczność jako kategoria estetyczna
związana z podmiotowością wypowiedzi. Przykłady: ballada, powieść poetyc-
ka i poemat dygresyjny; liryczność i obecność gatunków lirycznych w drama-
cie romantycznym.

— Przeciwności stylowe liryki romantycznej: obiektywizm – kreacyjna
subiektywizacja; naturalność – wzniosłość i gwałtowność ekspresji; śpiewna

harmonia – kontrast i dysonans; bezpośredniość – sugestia, aluzyjność, wieloznaczność; nastawienie na potoczność, konwencjonalność – konstruowanie specyficznego języka liryki; retoryczność – muzyczność.

— Dziedziny tematyczne liryki romantycznej: liryka osobista; liryka religijna i filozoficzna; poezja uczuć narodowych i zagadnień społecznych. Profile romantycznej egzystencji w liryce. Liryka a folklor, insurekcja, rewolucja.

— Przed- i międzypowstaniowi lirycy drugiego planu (Goszczyński, Zaleski, Pol, Lenartowicz, Ujejski, Romanowski). Żywotność sentymentalizmu w liryce doby romantycznej.

Utwory:

Poezje liryczne Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Cypriana Norwida. Poeci krajowi wg: *Antologia romantycznej poezji krajowej*, oprac. M. Grabowska, M. Janion, Warszawa 1958.

Opracowania:

W. Borowy, *O Norwidzie. Rozprawy i notatki*, Warszawa 1960.

M. Burta, *Reszta prawd. „Zdania i uwagi” Adama Mickiewicza*, Warszawa 2005.
Cypriana Norwida kształt prawdy i miłości. *Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1986.

H. Friedrich, *Struktura nowoczesnej liryki*, Warszawa 1978.

M. Janion, „Kuznia natury”, w: *taż, Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975.

M. Janion, *Poezja w kraju. Próba syntezy*, w: *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863*, t. 1, red. M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz, Kraków 1975.

M. Janion, *Reduta. Romantyczna poezja niepodległościowa*, Kraków 1979.

T. Kostkiewiczowa, *Tradycja sentymentalizmu w poezji epoki romantycznej (Zarys problemu)*, w: *Problemy polskiego romantyzmu, seria trzecia*, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1981.

B. Kuczera-Chachulska, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.

B. Kuczera-Chachulska, *Norwida „przypowieść o pięknie” i inne szkice z pogranicza genologii i estetyki*, Warszawa 2008.

Liryka romantyczna i inne szkice, red. B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2010.

M. Maciejewski, „Ażeby ciało powróciło w słowo”. *Próba kerygmatacznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.

M. Maciejewski, *Od erudycji do poznania*, „Roczniki Humanistyczne” 1966, z. 1.

- M. Maciejewski, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- Od Kochanowskiego do Mickiewicza. Szkice o polskim cyklu poetyckim*, red. B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2004 (stąd szkice M. Piwińskiej, B. Doparta, B. Kuczery-Chachulskiej).
- I. Opacki, *Odwrócona elegia. O przenikaniu się postaci gatunkowych w poezji*, Katowice 1999.
- I. Opacki, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972.
- I. Opacki, „W środku niebokręga”. *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- M. Prussak, *Czy słysząc jeszcze głos romantyzmu?*, Warszawa 2007.
- D. Seweryn, „...jak tam zaszedłeś”. *Mickiewicz w szkole klasycznej*, Lublin 1997.
- D. Seweryn, *O wyobraźni lirycznej Mickiewicza*, Warszawa 1996.
- K. Stępnik, *Filozofia metafory*, Lublin 1988, rozdz. VI.
- R. Wellek, *Pojęcie romantyzmu w historii literatury*, tłum. I. Sieradzki, w: *Pojęcia i problemy nauki o literaturze*, przed., H. Markiewicz, Warszawa 1979.
- A. Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1986 (lub wyd. nast.), rozdz. VII.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, Warszawa 1997, cz. 2, rozdz. II–VI.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, Warszawa 1981.
- Cz. Zgorzelski, *Obserwacje*, Warszawa 1983.
- Cz. Zgorzelski, *Od oświecenia ku romantyzmowi i współczesności. (Szkice historycznoliterackie)*, Kraków 1978 (stąd: *Romantyzm w Polsce. Szkic popularno-syntetyczny; Niedoświetlone sprawy literatury romantycznej*).
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).
- Cz. Zgorzelski, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988.

XXIV. PROZA W OKRESIE ROMANTYZMU – ZRÓŻNICOWANIE POETYKI I GATUNKÓW

— Miejsce powieści w głównych literaturach europejskich okresu romantyzmu (czasy Goethego, Scotta i Dickensa, Stendhala, Hugo i Balzaka).

— Proces „nobilacyjny” powieści w Polsce w czasach romantyzmu. Dominacja prozy w literaturze krajowej od przełomu lat czterdziestych i pięćdziesiątych XIX w.

— Powieść w czasach romantyzmu (**jedno zjawisko do wyboru**):

- A. Odmienne wzorce powieści historycznej: romans typu walterskotowskiego (*Listopad* H. Rzewuskiego) a powieść dokumentalna Kraszewskiego (np. *Brühl*);
- B. Problem romantycznego artysty w powieści (*Poeta i świat* J.I. Kraszewskiego i *Poganka* N. Żmichowskiej);
- C. Proza psychologiczna L. Szymanera (*Powieść nieboszczyka Pantofla*);
- D. Powieść o tematyce społecznej i obyczajowej (*Spekulant* J. Korzeniowski, *Ulana* J.I. Kraszewskiego).

— Mistrz romantycznej prozy – Zygmunt Krasiński. Młodzieńcze próby prozatorskie; *Agaj-Han* jako „powieść poetycka prozą”. Epistolografia Krasińskiego – listy do Delfiny Potockiej. Dzieło epistolograficzne Krasińskiego jako „powieść utajona”; komponent eseistyczny; dandyzm romantyczny (porównaj – Krasiński a Chopin). Poetyckie walory prozy Krasińskiego.

— *Pamiętki Soplicy* H. Rzewuskiego. Gawęda szlachecka prozą i wierszem w czasach romantyzmu. Walory gawędowej narracji i perspektywa ideowa *Pamiętek Soplicy*.

— *Trzy po trzy* A. Fredry: autobiografia z elementami gawędy, podróży i powieści sternowskiej. Wizja świata rozbitego. Utwór romantyczny?

— *Dziennik podróży do Tatrów* S. Goszczyńskiego. Gatunek – podróż. Autokreacja romantyka; idealizacja świata góralskiego.

— Nowelistyka Norwida (interpretacja wybranego utworu).

Utwory:

A. Fredro, *Trzy po trzy* (tekst w oprac. K. Czajkowskiego i S. Pigonia).

S. Goszczyński, *Dziennik podróży do Tatrów* (BN, s. I, nr 170); J. Korzeniowski, *Spekulant* (BN, s. I, nr 24).

Z. Krasiński, *Agaj-Han*; tenże *Listy do Delfiny Potockiej*, oprac. Z. Sudolski, Warszawa 1975 (wybór).

J.I. Kraszewski, *Brühl*, *Poeta i świat*, *Ulana*; H. Rzewuski, *Listopad* (BN, s. I, nr 61), *Pamiętki Soplicy* (tekst w oprac. Z. Lewinówny).

L. Szymaner, *Powieści nieboszczyka Pantofla* (oprac. L. Sokół, Warszawa 1978). Wybrana nowela Norwida.

Źródła pomocnicze:

F.R. Chateaubriand, *René* (BN, s. II, nr 148).

J.W. Goethe, *Cierpienia młodego Wertera* (BN, s. II, nr 22 lub in. wyd.).

- H. Balzac, *Ojciec Goriot*.
Oraz do wyboru:
W. Scott, *Waverley*.
L. Sterne, *Podróż sentymentalna*.
Stendhal, *Czerwone i czarne*.
V. Hugo, *Katedra Maryi Panny w Paryżu*.

Opracowania:

- W. Borowy, *Ze studiów nad Fredrą*, Kraków 1921.
S. Burkot, *Polskie podróżopisarstwo romantyczne*, Warszawa 1988.
M. Janion, *Zygmunt Krasiński – debiut i dojrzałość*, Warszawa 1962, rozdz. *Wizje historiozoficzne i romans orientalny*.
Józef Ignacy Kraszewski, oprac. W. Danek, Warszawa 1965.
J. Kamionka-Straszakowa, „Do ziemi naszej”. *Podróże romantyków*, Kraków 1988.
S. Kawyn, *Józef Korzeniowski. Studia i szkice*, Łódź 1978.
S. Kawyn, *Literatura polska w kraju w latach 1831–1863. Wykłady*, oprac. K. Poklewska i B. Stelmaszczyk, Łódź 1972.
J. Kott, *Największa powieść polskiego romantyzmu, Wstęp*, w: Z. Krasiński, *Sto listów do Delfiny*, Warszawa 1966.
Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863, t. 1 (red. M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz, Kraków 1975), stąd: M. Żmigrodzka, *Proza fabularna w kraju*; t. 2 (red. M. Janion, M. Dernałowicz, M. Maciejewski, Kraków 1988), stąd: M. Woźniakiewicz-Dziadosz, *Narcyza Żmichowska*; t. 3 (red. M. Janion, M. Maciejewski, M. Gumkowski, Warszawa 1992), stąd: J. Bachórz, *Poezja a powieść Romantyzm a realizm*.
Z. Lewinówna, *Posłowie*, w: H. Rzewuski, *Pamiętki Soplicy*, Warszawa 1983.
H. Markiewicz, *Teorie powieści za granicą. Od początków do naturalizmu*, Warszawa 1992, rozdz. II.
Nowela – Opowiadanie – Gawęda. Interpretacje, red. K. Bartoszyński, M. Jasińska-Wojtkowska, S. Sawicki, Warszawa 1974 (stąd: interpretacje utworów Henryka Rzewuskiego i Cypriana Norwida).
R. Przybylski, *Gentleman i dandys*, w: *Style zachowań romantycznych*, red. M. Janion i M. Zielińska, Warszawa 1986.
J.M. Rymkiewicz, *Aleksander Fredro jest w złym humorze*, Warszawa 1977 (esej tytułowy).

- A. Seweryn, *Tradycja barokowa w „Agaj-Hanie”*, „Rocznik Przemyski” 2012, z. 2: *Literatura i język*.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. XII, cz. 2 i rozdz. XVI.
- L. Sokół, *Ludwik Szymanowski. Historia życia i twórczości, Postłowie*, w: L. Szymanowski, *Powieści nieboszczyka Pantofla*, Warszawa 1978.
- Z. Sudolski, *Wstęp*, w: Z. Krasieński, *Listy do Delfiny Potockiej*, Warszawa 1975.
- A. Waśko, *Zygmunt Krasieński. Oblicza poety*, Kraków 2001.
- A. Witkowska, *Wielcy romantycy polscy. Sylwetki*, Warszawa 1980, stąd: Krasieński, Norwid.
- A. Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1986, rozdz. IX.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, Warszawa 1997, cz. 2, rozdz. VIII, XI, XII.
- K. Wojciechowski, *Wstęp*, w: H. Rzewuski, *Listopad*, Kraków 1923, BN, s. I, nr 61.
- K. Wyka, *Romantyczna nobilitacja powieści, w: O potrzebie historii literatury. Szkice polonistyczne z lat 1944–1967*, Warszawa 1969.
- M. Żmigrodzka, *Karmazyn, palestrant i wiek XIX, Wstęp*, w: H. Rzewuski, *Pamiętki Soplicy*, oprac. Z. Lewinówna, Warszawa 1961.
- Zdziwienia Kraszewskim*, red. M. Zielińska, Wrocław 1990.

Opracowania dalsze:

- T. Burek, *Powieść utajona*, w: tenże, *Żadnych marzeń*, Londyn 1987.
- Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykówna, Warszawa 1991.

ADAM MICKIEWICZ

XXV. MICKIEWICZ – TWÓRCA POLSKIEJ BALLADY ROMANTYCZNEJ

I. Kiedy powstały, gdzie i kiedy zostały wydane *Ballady i romanse*? Kim był wówczas Adam Mickiewicz? Jakie ballady napisał w latach późniejszych?

II. Fantastyka *Ballad i romansów*.

— W jaki sposób łączył Mickiewicz geograficzny i historyczny konkret z fantastyką?

— Zaskoczenie, cudowność, groza jako cechy świata balladowego.

— Duchy, zjawy, świtezianki, upiory. Za pomocą jakich środków artystycznych Mickiewicz przedstawiał istoty niesamowite?

— Czy narrator ballad wierzy w duchy? Jak zmienia się jego stosunek do zjawisk fantastycznych w różnych utworach cyklu?

III. Człowiek i natura.

— Ballady Adama Mickiewicza a romantyczne hasło „powrotu do natury”.

— Czy świat w *Balladach i romansach* jest poznawalny? Czy panuje w nim ład? Czy rządzą tu jakieś prawa?

— Kim jest człowiek wobec natury?

— Czy natura ma swoją moralność? Porównaj z tego punktu widzenia np. *Świteziankę*, *Rybkę* i *Lilie*.

— Dlaczego odmieniec, człowiek cierpiący, szalony, dziecko są częstymi bohaterami ballad?

— Niejednoznaczność moralna bohaterów ballad; rysunek psychologiczny postaci.

IV. Romantyczność jako utwór programowy młodego romantyka.

— Czym były „prawdy żywe” w rozumieniu Mickiewicza?

— Przeciw komu i przeciw jakim poglądom na świat Mickiewicz napisał *Romantyczność*?

V. Źródła literackie i folklorystyczne ballad Mickiewicza.

— Jaka istnieje zależność pomiędzy balladami Mickiewicza a balladami i podaniami ludowymi?

— Czego poszukiwał Mickiewicz w kulturze ludowej? Jakie jej cechy uważał za istotne?

— Sentymentalna дума a ballada romantyczna.

— Europejscy poprzednicy twórczości balladowej Mickiewicza.

VI. Ballady i romanse jako prowokacja estetyczna.

— Cechy ballady jako gatunku literackiego.

— Ballady Mickiewicza są traktowane jako połączenie kultury „wysokiej” z „niską”, popularną. Omów z tego punktu widzenia wątki fabularne, postaci, role narratora, formy wersyfikacyjne, język artystyczny wybranej ballady.

— Czy można traktować *Ballady i romanse* jako żart, zabawę literacką?

— Przeciwno jakim cechom ówczesnej literatury pisane były ballady Mickiewicza?

— Za co klasycy krytykowali Mickiewicza?

— Jakie zmiany można wskazać w poetyce ballad (od *To lubię do Lilij*)?

VII. Rola ballady w kształtowaniu romantycznej wyobraźni i stylu artystycznego.

— Jakie cechy świata balladowego odnaleźć można w innych utworach Mickiewicza (np. w II i IV części *Dziadów*)? W utworach innych poetów romantycznych (np. w *Balladynie* Juliusza Słowackiego)?

— Zjawisko romantycznej balladomanii i ballady – parodie utworów romantyków.

— Porównaj wybraną balladę Mickiewicza z jedną balladą poety XX-wiecznego, np. Jana Kasprowicza, Bolesława Leśmiana lub Mirona Białoszewskiego.

Opracowania:

- M. Baranowska, *Księga ballad. Antologia*, Warszawa 1987.
- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1, Lublin 1958 (lub wyd. nast.), rozdz. II.
- K. Cysewski, *O „Balladach i romansach” Mickiewicza. Interpretacje*, Słupsk 1987.
- M. Grabowska, *Primula veris romantyzmu polskiego*, w: *taż, Rozmaitości romantyczne*, Warszawa 1978.
- M. Janion, *Romantyzm polski wśród romantyzmów europejskich i Kuźnia natury*, w: *taż, Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975.
- S. Kawyn, *Walka romantyków z klasykami*, Wrocław 1960.
- A. Kowalczykowa, *Widzenie w biały dzień. O „Romantyczności” Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 1975, z. 3.
- I. Opacki, *Ballada*, hasło w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- I. Opacki, *Ewolucje balladowej opowieści*, Lublin 1961.
- I. Opacki, *Uroda i żałoba czasu. Romantyzm w liryce Bolesława Leśmiana*, w: *tenże, Poetyckie dialogi z kontekstem. Szkice o poezji XX wieku*, Katowice 1979.
- I. Opacki, „*W środku niebokręga*” O „*Balladach i romansach Mickiewicza*”, w: *tenże, „W środku niebokręga”. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995 lub „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 3.
- M. Piwińska, *Koloryt uczuć, klimat wewnętrzny, topografia wyobraźni w cyklu „Ballad i romansów” Mickiewicza*, w: *Trzyńście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- Z. Stefanowska, *O „Romantyczności”*, w: *taż, Próba zdrowego rozumu. Studia o Mickiewiczu*, Warszawa 2001.
- Cz. Zgorzelski, *Duma poprzedniczka ballady*, Toruń 1949.
- Ballada polska*, oprac. Cz. Zgorzelski, I. Opacki, Wrocław 1962, BN, s. I, nr 77.
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).
- M. Żmigrodzka, „*Ballady i romanse wobec tradycji niemcewiczowskiej*”, „Pamiętnik Literacki” 1956, zeszyt specjalny: *W setną rocznicę zgonu A. Mickiewicza*, s. 122–149.

XXVI. W KRĘGU IV CZ. DZIADÓW

I. Okoliczności powstania *Dziadów* wileńsko-kowieńskich.

— Życie osobiste poety: przyjaźń, miłość, wzrastające poczucie wyobcowania i odrębności.

— Własne doświadczenia, obserwacje świata i lektury a edukacja na oświeceniowej uczelni.

— Skąd Mickiewicz czerpał wiedzę o kulturze ludowej Nowogródzczyzny? Jaki był stosunek poety do wierzeń ludowych?

II. IV cz. *Dziadów* jako manifest romantycznego widzenia świata i zapis dramatycznych przeżyć.

— Co łączy IV cz. *Dziadów* z balladą *Upiór*, rozpoczynającą cykl wileńsko-kowieński?

— Kim jest Gustaw? Dlaczego jego losy zostały wplecione w obrządek *Dziadów*?

— Monolog Gustawa. Jaka jest miłość, o której opowiada bohater? Porównaj ją z innymi wzorami miłości romantycznej (również w wierszach samego Mickiewicza).

— Pamięć i wspomnienie – ich rola w utworze. Co bohater mówi o ludziach i o „książkach zbójceckich”, które w przeszłości ukształtowały jego myślenie i odczuwanie?

— Postać Księdza – jego rola w utworze.

— Jedność świata zmarłych i świata żywych. Jak rozumie ją poeta? Jak ją wyraża bohater?

III. Środki ekspresji i artystyczne ukształtowanie *Dziadów cz. IV*.

— Omów kompozycję *Dziadów* wileńsko-kowieńskich, uwzględniając szczególne miejsce IV części. Jaką rolę odgrywa tutaj ballada *Upiór*? Słowo odautorskie? Motto?

— Cykliczność i fragmentaryzm w *Dziadach*.

— Czy IV cz. *Dziadów* jest dramatem, czy poematem? Omów strukturalne różnice między II i IV częścią.

— Siła ekspresji jako ważny czynnik dzieła romantycznego; budowanie nastroju. W jaki sposób w IV cz. *Dziadów* łączy się realizm psychologiczny postaci z sugestywnością wyrazu? Jakimi środkami poeta przedstawia gwałtowne zmiany uczuć?

— Liryczna sublimacja wypowiedzi w IV cz. *Dziadów*.

— Wersyfikacyjne środki budowania monologu lirycznego, wprowadzania stylizacji ludowej. Muzyczność (kantatowość) II cz. *Dziadów*; rola piosenek w IV części.

— Gdzie jeszcze poeta opowiada podobnie o miłości, stosując układy paraboliczne i gradację obrazów (np. *Do M****)?

— Czym różni się ironia oświeceniowa od ironii Gustawa? Zwróć uwagę na dydaktyczny wymiar pierwszej i poznawczy drugiej.

— Fantastyka i symbol – poetyckie metody świadczenia o duchowej zasadzie świata.

IV. *Dziadów cz. IV* jako ważny poemat o miłości w historii polskiej liryki wyznania. Omów jego znaczenie, spróbuj odnaleźć analogie i nawiązania w poezji późniejszej.

Opracowania:

- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1, Lublin 1958.
- K. Górski, *Bohater romantyczny*, E. Jaworska, *Upiór*, S. Treugutt, *Bajronizm*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- B. Dopart, *Mickiewiczowski romantyzm przedlistopadowy*, Kraków 1992.
- M. Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975, rozdz. 2, 5.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1, Lublin 1948 lub Lublin 1995.
- B. Kuczera-Chachulska, *O kształcie gatunkowym IV części „Dziadów”*, w: *taż, Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- S. Pigoń, *Do źródeł „Dziadów” kowieńsko-wileńskich*, w: *tenże, Studia literackie*, Kraków 1951.
- S. Pigoń, *Formowanie „Dziadów” części drugiej*, Warszawa 1976.
- R. Przybylski, *Słowo i milczenie Bohatera Polaków. Studium o „Dziadach”*, Warszawa 1993.
- Z. Stefanowska, *Próba zdrowego rozumu*, Warszawa 1976.
- Z. Stefanowska, *Dziady*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984.
- Cz. Zgorzelski, *Człowiek w twórczości Mickiewicza*, w: *tenże, O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976.
- M. Zielińska, *Opowieść o Gustawie i Maryli*, Warszawa 1998.

XXVII. SNETY ODESKIE

I. Okoliczności powstania sonetów odeskich.

- Mickiewicz w Rosji – styl życia, pozycja społeczna, środki utrzymania.
- Kariera literacka i towarzyska Mickiewicza: stare i nowe znajomości.

— Polak w imperium carów – kontrowersje między Mickiewiczem a jego przyjaciółmi.

II. Różne oblicza miłości w sonetach odeskich.

— Przemiany w przeżywaniu miłości w kolejnych wierszach cyklu (zanalizuj ten problem na wybranych przykładach).

— Miłość w sonetach odeskich wobec wzorów miłości romantycznej. Porównaj perypetie uczuciowe w sonetach z obrazem miłości Gustawa w IV cz. *Dziadów*.

— Psychologia miłości lirycznego bohatera sonetów oraz elegii i innych liryków tego okresu (*Do D.D.*, *Sen. Rozmowa*, *Niepewność*, *Dwa słowa*, *Zaloty*).

— Tradycje liryki miłosnej w sonetach Mickiewicza.

— Przeżycia miłosne i autorefleksja; uczuciowe, poznawcze i moralne rozterki podmiotu cyklu odeskiego.

— *Ekskruza* jako zamknięcie cyklu.

III. Styl i kompozycja sonetów odeskich.

— Wyznaczniki cykliczności sonetów odeskich.

— Sonet *Do Niemna* w wersji wileńsko-kowieńskiej i w wersji z cyklu odeskiego.

— Dramatyzacja sonetów.

— Językowe warianty ekspresji miłosnych dylematów.

— Humor w sonetach odeskich.

— Forma wierszowa sonetów odeskich.

— Motywy klasyczne, sentymentalne i romantyczne w sonetach odeskich.

— Porównaj scenę pożegnania kochanków w II akcie (scena 2) *Romea i Julia* Szekspira z sonetem XVI cyklu odeskiego (*Dobranoc*).

IV. Bezpośrednie reakcje współczesnych i późniejsza recepcja cyklu odeskiego.

— „Krytycy i recenzenci warszawscy” wobec sonetów erotycznych Mickiewicza.

— Epicki i liryczny „styl odbioru” sonetów odeskich.

— „Hedonistyczne” i „moralistyczne” odczytania sonetów i liryków erotycznych Mickiewicza (Cz. Zgorzelski, A. Witkowska).

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1, Lublin 1958.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1, Lublin 1948 albo Lublin 1995.

I. Opacki, *Człowiek w sonetach przełomu (O sonetach Mickiewicza)*, w: tenże, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972, lub w: tenże: „*W środku niebokręga*”. *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.

I. Opacki, *Sonet i Sonety odeskie*, hasła w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.

- M. Piwińska, *Miłość*, Cz. Zgorzelski, *Liryka romantyczna*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowska, Wrocław 1991.
- L. Pszczołowska, *Sonet od Renesansu do Młodej Polski*, w: *Słowiańska Metryka Porównawcza*, t. 5: *Sonet*, red. L. Pszczołowska, D. Urbańska, Warszawa 1993.
- T. Sinko, *Okolo sonetu „Do Niemna”*, w: tenże, *O tradycjach klasycznych Adama Mickiewicza*, Kraków 1923.
- Z. Sudolski, *Wzloty i upadki odeskie; „Łudzenie despoty”; U kresu rosyjskiej odysei*, w: tenże, *Mickiewicz. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1995.
- Z. Szmydtowa, *Mickiewicz jako tłumacz z literatur europejskich*, Warszawa 1955.
- A. Witkowska, *Słowiański Byron*, w: *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1986.
- Cz. Zgorzelski, *O sonetach odeskich*, w: tenże, *O lirykach Mickiewicza i Słowackiego. Eseje i studia*, Lublin 1961 lub w: tenże: *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976.

XXVIII. SONETY KRYMSKIE

- I. Okoliczności powstania *Sonetów krymskich*.
- II. *Sonety krymskie* jako zapis podróży i kreacja poetycka.
- Podróż Mickiewicza na Krym a literackie konwencje podróżowania.
 - Kim jest Pielgrzym w *Sonetach*, dokąd dąży. Czy Pielgrzym jest turystą?
 - Kim jest Mirza dla Pielgrzyma?
 - Podróż w nieznanie i podróż wewnętrzna; poznawanie samego siebie.
 - Zdziwienie i ciekawość – w jaki sposób pojawiają się w *Sonetach*, dzięki jakim środkom stylistycznym?
 - Samotność podróżnika w *Sonetach*.
- III. Orientalizm Mickiewicza.
- Podróże romantyków a orientalizm w *Sonetach krymskich*.
 - Dwie próby orientalizmu: porównaj *Sonety krymskie* z Mickiewiczowskimi poematami „arabskimi” (*Szanfary, Almotenabbi, Farys*).
 - Elementy orientalne w języku *Sonetów*.
- IV. Pejzaż krymski.
- W *Panu Tadeuszu* Mickiewicz pisać będzie o Litwie: „Widzę i opisuję, bo tęsknię po tobie”. W jakiej mierze *Sonety* realizują już tę zasadę poetycką?
 - Konkretność wrażeń i zmysłowość opisu.
 - Widzenie a wspomnienia w *Sonetach*.

- Sonetowa wizja ruin i grobów.
- Pejzaż krymski jako tajemniczy szyfr do odczytania. Jak i o czym mówi tu Natura, Historia, Bóg?
- Omów symboliczne znaczenie elementów pejzażu w przedstawianiu stanów duchowych „ja” lirycznego w poszczególnych utworach cyklu.
- V. Tradycja i nowatorstwo w *Sonetach krymskich*.
- Sonet jako gatunek literacki.
- Co to znaczy, że *Sonet krymskie* stanowią cykl poetycki? Jakie środki stylistyczno-kompozycyjne pozwalają mówić w tym przypadku właśnie o cyklu, a nie tylko o zbiorze sonetów?
- W jaki sposób Mickiewicz starał się dostosować tradycyjną formę sonetu do przekazu nowych doświadczeń? Jakie elementy (kompozycyjne, wersyfikacyjne) wprowadził i jakie pełniły one funkcje?
- Jak można zinterpretować te uściłowania Mickiewicza, pamiętając o słowach Pielgrzyma, kończących sonet XV:
„Tam widziałem – com widział, opowiem – po śmierci,
Bo w żyjących języku nie ma na to głosu”.
- Dlaczego *Sonet krymskie* wzbudziły niechęć Kajetana Koźmiana? W jaki sposób utwory te wpłynęły na kształtowanie się polskiego romantyzmu i późniejszej poezji?
- Spory i dyskusje historyków literatury wokół *Sonetów*.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Egzotyzm*, Ł. Ginkowa, *Step*, A. Kowalczykowa, *Pejzaż*, M. Piwińska, *Orientalizm*, W. Weintraub, *Pielgrzym*, Cz. Zgorzelski, *Liryka romantyczna*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, Lublin 1958, t. 1.
- J. Brzozowski, *Sens krymskiej podróży*, w: *Trzyście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak, M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- S. Furmanik, *Ze studiów nad sonetami Mickiewicza*, w: tenże, *Słowo i obraz*, Poznań 1967.
- J. Klaczko, *Półwysep Krymski w poezji*, w: tenże, *Szkice i rozprawy literackie*, tłum. S. Tarnowski, J. Jabłonowski, A. Potocki, Warszawa 1904.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1, Lublin 1948 lub wyd. poprawione Lublin 1995.
- J. Komar, *W stronę Ałusztzy (Notatki o liryce Mickiewicza)*, „Roczniki Humanistyczne” 1959, z. 1.
- W. Kubacki, *Z Mickiewiczem na Krymie*, Warszawa 1977.
- M. Kwaśny, *Jak powstała szata orientalna „Sonetów krymskich”*, w: *Adam*

Mickiewicz. Materiały Śląskiej Sesji Mickiewiczowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Katowice 1958.

- M. Maciejewski, *Od erudycji do poznania. Z dziejów romantycznej liryki opisowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1966, z. 1.
- I. Opacki, *Człowiek w sonetach przełomu (sonetach Mickiewicza)*, w: tenże, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972; lub w: tenże, *„W środku niebokręga” Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- I. Opacki, hasła: *Sonet i Sonety krymskie*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.
- I. Opacki, *Z zagadnień cyklu sonetowego w polskim romantyzmie*, w: A. Opacka, I. Opacki, *Ruch konwencji. Szkice o poezji romantycznej*, Katowice 1975.
- M. Piwińska, *Wschodnie maskarady*, „Teksty” 1975, nr 3, lub w: taż, *Złe wychowanie*, Warszawa 1981.
- J. Przyboś, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1965.
- L. Pszczołowska, *Sonet od Renesansu do Młodej Polski*, w: *Słowiańska Metryka Porównawcza*, t. 5: *Sonet*, red. L. Pszczołowska, D. Urbańska, Warszawa 1993.
- D. Seweryn, *O wyobraźni lirycznej Adama Mickiewicza*, Warszawa 1996, cz. I: *O wyobraźni religijnej Mickiewicza lub „Ruiny” i „groby” w „Sonetach krymskich”*. *O wyobraźni religijnej Mickiewicza*, w: *Religijny wymiar literatury polskiego Romantyzmu*, red. D. Zamaćńska i M. Maciejewski, Lublin 1995.
- Walka romantyków z klasykami*, wstęp napisał, wypisy źródłowe ułożył i oprac. S. Kawyn, Wrocław 1960.
- D. Zamaćńska, *Ze studiów nad kompozycją wierszy lirycznych Mickiewicza*, „Roczniki Humanistyczne” 1959, z. 1.
- Cz. Zgorzelski, *Pielgrzym „w krainie dostatków i krasy”*, w: tenże, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).

XXIX. POWIEŚĆ POETYCKA I MASKA

I. Powieść poetycka – romantyczny gatunek literacki.

— Jakich autorów uważa się za twórców tego gatunku? Kto jeszcze, obok Mickiewicza, pisał w Polsce powieści poetyckie?

— Jakie cechy gatunkowe powieści poetyckiej sprawiły, że stała się ona formą szczególnie dobrze ujmującą romantyczne widzenie świata? Które z nich łączą powieść poetycką z innymi gatunkami, np. balladą czy dramatem romantycznym?

— Powieść poetycka łączy elementy epickie i liryczne. Jakie znaczenie ma to połączenie w *Konradzie Wallenrodzie*?

II. *Konrad Wallenrod* jako „powieść maski”.

— Podwójność poematu: sensacyjna opowieść o Wallenrodzie i jej sens ukryty, czyli jak Mickiewicz wykorzystał tajemniczość powieści poetyckiej.

— Jaki był związek pomiędzy okolicznościami powstania i druku utworu a zamaskowaniem jego współczesnego sensu?

— Jaką rolę odegrać miała Mickiewiczowska *Przedmowa*?

— Czy tajne porozumienie pomiędzy autorem i czytelnikiem można traktować w tym wypadku jako zastosowanie „języka ezopowego”?

III. Historyzm maski.

— Maska historyczna poematu a romantyczne pojmowanie historii oraz związków pomiędzy przeszłością i teraźniejszością. *Konrad Wallenrod* jako przykład romantycznego historyzmu.

— Dlaczego, poszukując kostiumu historycznego dla swego utworu, wybrał Mickiewicz czasy średniowieczne?

— Autentyzm historyczny (postaci, wydarzeń, kolorytu epoki) w poemacie i autorskie kreacje Mickiewicza.

— Jakie inne utwory Mickiewicza inspirowane były „poezją dziejów”?

IV. Człowiek „zamaskowany”.

— Na czym polegało rozdwojenie osobowości Wallenroda i jakie były tego rozdwojenia konsekwencje dla jego życia, dla jego poczucia własnej tożsamości?

— Wolność osobista i wolność narodu – jak Mickiewicz przedstawia związki pomiędzy nimi?

— Konrad Wallenrod a inni bohaterowie Mickiewicza pojawiający się w przebraniu: Aldona, Jacek Soplica, kobiety przebrane za mężczyzn: Grażyna, Emilia Plater. Co łączy te rozmaite sposoby maskowania tożsamości? Dlaczego człowiek romantyczny często pojawia się w masce?

V. Maska i zdrada.

— Konsekwencje moralne rozdwojenia osobowości – Halban i Aldona jako dwie „strony” sumienia bohatera.

— Tragizm postaci Wallenroda.

— Problem „dwóch sumień” w świadomości Polaków doby rozbiorów.

— Konflikty etyczne „życia w masce” a doświadczenia pierwszych polskich spiskowców i pokolenia dekabrystów. Czy poemat Mickiewicza dawał wskazówki, które pozwoliłyby rozstrzygnąć dylemat moralny zdrady? Jak odczytali ten utwór jego pierwsi czytelnicy?

— Porównaj historię Wallenroda z opisem życia Polaka przedstawionym przez Mickiewicza w wierszu *Do matki Polki*.

— Jakie znaczenie nadawała poezji *Pieśń Wajdeloty*?

— Wzniosłość i siła narodowej tradycji a dramat jednostki. Poezja jest tu życiem, czy trucizną?

— Dlaczego Mickiewicz w latach późniejszych odnosił się z niechęcią do *Konrada Wallenroda*?

VI. Konrad Wallenrod i Konrad z III cz. *Dziadów* – porównaj tych bohaterów, zwracając uwagę na przeobrażanie się stosunku Mickiewicza do metod walki z wrogami narodu.

Opracowania:

Bo insza rzecz zdradzić, insza dać się złudzić. Problem zdrady w Polsce przełomu XVIII i XIX w., red. A. Grześkowiak-Krwawicz, Warszawa 1995.

S. Chwin, *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, 1991.

K. Górski, *Bohater romantyczny*, J. Lasecka-Zielak, *Wallenrodyzm*, M. Maciejewski, *Powieść poetycka*, A. Martuszevska, *Ezopowy język*, E. Nawrocka, *Tragizm*, M. Piwińska, *Indywidualizm*, S. Treugutt, *Bajronizm*, hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowska, Wrocław 1991.

M. Janion, M. Żmigrodzka, *Historyzm i romantyczna historia* (szczególnie rozdz. *Poezja dziejów*), w: *Romantyzm i historia*, Warszawa 1978.

M. Janion, *Tragizm „Konrada Wallenroda”*, w: *Romantyzm. Studia o ideach i stylu*, Warszawa 1969; M. Janion, *Kobieta-Rycerz*, w: *Kobiety i duch inności*, Warszawa 1996 lub też, *Zbrojna Grażyna*, w: *Maski*, „Transgresje IV”, red. M. Janion i S. Rosiek, 1986.

M. Janion, *Życie pośmiertne Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990 (rozdz. I–IV).

M. Maciejewski, *Narodziny powieści poetyckiej w Polsce*, Wrocław 1970.

M. Zielińska, *„Konrad Wallenrod” Adama Mickiewicza*, Warszawa 1990.

XXX. WALLENROD I WALLENRODYZM

I. Czym jest zjawisko wallenrodyzmu, kiedy się pojawiło? Jakie oceny mu towarzyszyły? Jak zmienił się stosunek Mickiewicza do idei *Konrada Wallenroda*? Jak oceniali ten poemat krytycy z jego pokolenia? Słowacki w *Beniowski*? Krasiński (listy do Delfiny Potockiej i Augusta Cieszkowskiego)?

II. Wallenrodyzm jako konstrukcja literacka i wzór rzeczywistych zachowań. Czy byli „Wallenrodami” oficerowie polscy w armii carskiej (ks. Adam Jerzy Czartoryski, Jarosław Dąbrowski, Zygmunt Sierakowski)? pozytywiści? Polacy dobrowolnie lub przymusowo osiedleni w Rosji? socjaliści? zwolennicy ugody z Rosją, tacy jak np. Aleksander Wielopolski? uczestnicy powstania styczniowego, współpracujący z carskimi władzami (por. co na ten temat pisał

współcześnie Wł. Terlecki w tzw. trylogii powstania styczniowego: *Spisek; Dwie głowy ptaka; Powrót z Carskiego Sioła*). Na wybranych przykładach ukazać, jak oceniali wallenrodizm polscy pisarze, np. J.I. Kraszewski (cykl powieściowy Bolesławity: *Szpieg, Para czerwona, My i oni, Moskal*)? B. Prus w *Lalce*? A. Świętochowski w publicystyce? A. Asnyk w dramacie *Kiejstut*? F. Faleński w wierszach? Konopnicka w pismach krytycznoliterackich, m.in. w rozprawie *Mickiewicz, jego życie i duch*? S. Witkiewicz jako autor artykułu *Wallenrodizm czy znikczemnienie* (przedruk: „Kultura”, Paryż 1977, nr 7–8)? B. Miciński np. w *Nietocie*? S. Żeromski? S. Wyspiański?

III. Jak odróżnić Wallenrodów „prawdziwych” (zamaskowanych patriotów) od Wallenrodów „fałszywych” (lojalistów, kolaborantów, oportunistów)? Jaki może być pożytek z wallenrodyzmu? Co na ten temat pisał B. Prus (*Kronika tygodniowa*, „Kurier Codzienny” 1899, nr 6), a co S. Witkiewicz (*op. cit.*, nr 7–8)?

IV. Czy można mówić o wallenrodzie drugiej wojny światowej i wallenrodzie pojałtańskim? Czy uczestnicy walki konspiracyjnej w czasach okupacji czuli się „Wallenrodami”? Co z Mickiewiczowskiego Wallenroda brał np. Andrzej Trzebiński ze „Sztuki i Narodu” (por. jego prozę *Kwiaty z drzew zakazanych*), a co np. L. Tyrmand w powieści *Filip*, T. Konwicki w *Małej Apokalipsie*, J. Pilch w *Spisie cudzołóżnic*? (omów jeden z tych przykładów). Jaką funkcję pełnił wallenrodizm w biografii ludzi zaangażowanych w życie polityczne i publiczne po 1945 roku (por. wypowiedzi pisarzy w antologii J. Trznadla *Hańba domowa*)? Czy Miłoszowy „ketman” stanowi analogię wallenrodyzmu, czy jego zaprzeczenie (por. Cz. Miłosz, *Zniewolony umysł*)?

V. Czy zachodzą jakieś istotne analogie pomiędzy zjawiskiem wallenrodzmu a fenomenem tzw. gospodarki wyłączonej, który opisał Kazimierz Wyka (*Gospodarka wyłączona*, w: *Życie na niby*)?

Opracowania:

(oprócz pozycji wskazanych wyżej)

- W. Billip, *Mickiewicz w oczach współczesnych. Dzieje recepcji na ziemiach polskich w latach 1818–1830. Antologia*, Wrocław 1962.
- S. Chwin, *Literatura a zdrada. Od Konrada Wallenroda do Małej Apokalipsy*, Kraków 1993.
- M. Inglot, *Hitlerowska ocena „Konrada Wallenroda”*, w: *Księga w 170 rocznicę wydania „Ballad i romansów” Adama Mickiewicza*, red. J. Kolbuszewski, Wrocław 1993.
- M. Janion, *Życie pośmiertne Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990.
- A. Jaszczuk, *Czy Włodzimierz Spasowicz był zdrajcą narodu*, „Kwartalnik Historyczny” 1994, nr 2.

- S. Kawyn, *Mickiewicz w oczach współczesnych. Studia i szkice*, Kraków 1967.
- Z. Łapiński, *Jak współżyć z socrealizmem. Szkice nie na temat*, Londyn 1988.
- M. Micińska, *Zdrada, córka Nocy. Pojęcie zdrady narodowej w świadomości Polaków w latach 1861–1914*, Warszawa 1998.
- A. Mickiewicz, *Konrad Wallenrod*, oprac. S. Chwin, wyd. 3 zmienione, Wrocław 1991, BN I, 72.
- A. Szwarz, *Od Wielopolskiego do Stronnictwa Polityki Realnej. Zwolennicy ugody z Rosją, ich poglądy i próby działalności politycznej (1864–1905)*. Warszawa 1990.

XXXI. DZIADY

Do wyboru części A + B lub A + C

A. DZIADY – CYKLICZNY POEMAT DRAMATYCZNY

I. Tytuł. Jego ludowe źródło. „Dziady” jako nagłówek dramatu wileńsko-kowieńskiego, poematu drezdeńskiego i całego cyklu: spróbuj zróżnicować znaczenie wyrazu.

II. Fragment romantyczny. Cykl jako zasada kompozycji. Kompozycja cykliczna u Mickiewicza i u innych poetów romantycznych – wskaż przykłady.

III. Czynniki scalające *Dziady*:

— Bohater. Romantyczne kształtowanie postaci literackiej i pojmowanie człowieka. Bohater przeobrażający się; omów fazy jego dziejów. „Nocna” i „dzienna” strona natury ludzkiej w *Dziadach* okresu wileńsko-kowieńskiego (także w *Widowisku*). „Człowiek rozumu” a „człowiek wiary” w części III.

— Dwubiegunowa konstrukcja świata poetyckiego. Rzeczywistość nadprzyrodzona i świat dostępny zmysłom. „Idea macierzysta” dzieła według samego autora: wpływ świata duchowego na świat widzialny. Jak to rozumiesz?

— Dobro i Zło jako byty nadprzyrodzone. Ich obecność w kosmosie i w historii. Spór o kosmos w IV i w III cz. dzieła. Opozycja despotyzmu i wolności, teraźniejszości i przyszłości eschatologicznej.

— Autobiografizm *Dziadów*. Gustaw i Maryla. Więzień, zesłaniec i podróżnik. Poeta. Artystyczna kreacja własnej biografii a poetycka interpretacja faktów historycznych – zestaw przykłady.

IV. Synkretizm rodzajowy poematu dramatycznego.

Wskaż najważniejsze aspekty gatunkowe dzieła. Zanalizuj wybraną scenę (np. *Wielką Improwizację* lub *Pana Senatora*) pod względem gatunkowej różnorodności. Liryczność i epickość w poemacie Mickiewicza. Nawiązanie do tradycji europejskiego „dramatu fantastycznego” (*Faust* Goethego, *Manfred* Byrona). *Dziady* i *Faust* jako dzieła cykliczne.

Co wiesz o innych próbach dramatycznych (także przekładowych) Mickiewicza?

V. *Dziady* w teatrze. Wyobraźnia teatralna Mickiewicza. Jakie doświadczenia teatralne miał poeta? Jakie są walory *Dziadów* jako scenariusza widowiska teatralnego? Jak wyreżyserowałbyś wybraną scenę? Co wiesz o miejscu *Dziadów* w polskiej tradycji teatralnej (ważne inscenizacje, kreacje aktorskie) i w tradycji narodowej?

B. DZIADY WILEŃSKO-KOWIEŃSKIE

I. Obrzęd ludowy a literacka kreacja Mickiewicza.

— Porównaj dramatyczne ukształtowanie obrzędu w częściach II, IV oraz w *Dziadach*. *Widowisku* i w części III. Spróbuj dotrzeć do pierwotnej wersji części II *Dziadów*.

— Co wiemy o ludowych *Dziadach*? Jakie odstępstwa od rzeczywistej ludowej uroczystości poczynił Mickiewicz? Czemu one służyły?

II. Ludowość romantyczna.

— Lud w romantycznej wizji narodu. Kultura ludowa jako przedmiot badań na początku XIX w. (np. Zorian Dołęga Chodakowski). Jej miejsce w programach literackich (literacko-kulturowych) przełomu romantycznego (Kazimierz Brodziński, Adam Mickiewicz, Maurycy Mochnacki).

— Ludowość jako szansa odnowienia wyjałowionej kultury elit. Spór Mickiewicza z oświeceniem wokół ludowości (*Romantyczność – IV cz. Dziadów*). Przeciwnikiem oświeceniowej rozumności i nauki jest tutaj ludowy zabobon, czy prawda romantycznej poezji? Czego dotyczą „prawdy żywe” owej poezji?

— Jakie ważne utwory powstały w kręgu ludowości w przedlistopadowej fazie romantyzmu? Z jakich inspiracji czerpali Mickiewicz i inni polscy romantycy (myśl zachodnioeuropejska, ballada niemiecka i angielska, *Faust* Goethego, *Wolny strzelec* Webera, powieści Waltera Scotta)?

III. „Prawdy żywe” człowieczeństwa w II cz. *Dziadów*. Czy układają się w spójną całość? Czy pozostają w związku z innymi składnikami wizji świata w utworze (np. z obrazem kosmosu, z koncepcją kosmicznej sprawiedliwości)? Czy winy pokutujących dusz w pełni odpowiadają chrześcijańskiemu pojęciu grzechu?

— Czym różni się Mickiewiczowskie i oświeceniowe podejście do rzeczywistości nadprzyrodzonej? do sacrum? do religii?

IV. Obraz upiora w *Dziadach* wileńsko-kowieńskich – choć wywodzi się z ludowych wierzeń i w ramach obrzędu jest umieszczony w prowincjonalnych realiach, uzyskuje symboliczne znaczenie filozoficzne. Co wiesz o romantycznej metodzie tworzenia oraz odczytywania symbolu i symboliki?

V. Egzystencja bolesna i wyobcowana. Marzycielstwo, melancholia i rozpacz w cz. IV i w *Widowisku*. Miłość romantyczna. Jakie znasz przedstawienia graficzne i malarskie melancholii? portrety romantycznych marzycieli?

- Heloiza, Werter, Gustaw: podobieństwo losów.
- *Maria* Malczewskiego wobec *Dziadów*.
- Rozwiń temat: Literacka legenda Gustawa i Maryli, albo: Romantyczne pary w literaturze polskiej i obcej. Co zawdzięczamy romantycznemu odkryciu intymności?

C. DZIADY DREZDEŃSKIE

- I. Mickiewicz jako więzień i zesłaniec. Realia wileńskie i warszawskie. *Dziady* reportażem historycznym? kroniką dramatyczną? poematem historyzoficznym?
 - Dzieło drezdeńskie jako reakcja na zło w dziejach narodu i świata. Omów przejawy tego zła, nękające człowieka doby romantyzmu. Czy znajdziesz w III cz. *Dziadów* problem ludobójczego prześladowania narodu albo ostrzeżenie przed ludźmi głoszącymi polityczny „raj na ziemi”?
- II. Człowieka romantycznego bunt metafizyczny (dotyczący podstaw porządku świata).
 - Zinterpretuj *Wielką Improwizację*. Czy Konrad przeobraża się w toku tego monologu? Jakie argumenty bohatera autor skazuje, jak się zdaje, na kompromitację, a jakie nadają Konradowi tragiczną wielkość?
 - Jakie antyczne mity i symbole biblijne oraz jakie europejskie dzieła literackie pomagają zrozumieć bohatera *Wielkiej Improwizacji*?
 - Co oznacza termin „romantyczny tytanizm”?
- III. Człowieka romantycznego „droga do Damaszku”: poszukiwanie Boga-Człowieka i Opatrzności w dziejach.
 - Zinterpretuj *Widzenie* Księdza Piotra. Czy mąż „Czterdzieści i cztery” to obraz przyszłych dziejów Konrada? Co wskazuje na to, że ów mąż jest Boskim pomazańcem, „naczyniem wybranym”? Że jest on również obrazem przyszłego, odnowionego człowieczeństwa? Jak rozumiesz wyrażenie „wskrzesiciel narodu”? Jaka jest symbolika krzyża i wymowa sceny krzyżowania narodu: czy naród polski to mesjasz – czy „tylko” męczennik? Wskaż konteksty biblijne.
 - Co oznacza termin „mesjanizm”? (Może znasz także pojęcia „millenaryzm”, „eschatologiczna koncepcja historii”)? Jakie ma (mają) zastosowanie do interpretacji omawianej sceny?
 - Czy odwołanie się przez poetę do Boga wzbogaca pojmowanie człowieka i historii, czy też jest ucieczką od myślenia w upraszczający dogmat?
- IV. Wskaż przykłady profetyzmu romantycznego. Czy profetyzm to tylko dociekanie przyszłości? Kim był biblijny prorok i antyczny poeta-wieszcz? Jaką rolę spełnia stylizacja biblijna z punktu widzenia skuteczności oddziaływania głoszonych idei? Czy ujawnia głębsze związki literatury z religią?
- V. Z jakimi trwałymi cechami świadomości narodowej wiążesz powstanie

i oddziaływanie *Dziadów* drezdeńskich? Jakie idee uniwersalne nadają temu dziełu ponadhistoryczny charakter?

Opracowania:

- W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 2, Lublin 1958.
- M. Cieśla-Korytowska, *„Dziady” Adama Mickiewicza*, Warszawa 1995.
- B. Dopart, *Adam Mickiewicz – „Dziady”*, w: *Lektury polonistyczne. Oświecenie – romantyzm*, t. 1, red. A. Borowski i J.S. Gruchała, Kraków 1996.
- B. Dopart, *Poemat profetyczny. O „Dziadach” drezdeńskich Adama Mickiewicza*, Kraków 2002.
- K. Górski, *Bohater romantyczny*; E. Jaworska, *Upiór*; S. Pieróg, *Mesjanizm*; J. Tomkowski, *Mistycyzm*; S. Treugutt, *Dramat niesceniczny*; W. Weintraub, *Prometeizm* – hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowska, Wrocław 1991.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 2, cz. I, Lublin 1948.
- W. Kubacki, *Arcydramat Mickiewicza*, Kraków 1951.
- Rozmowy o „Dziadach”*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prussak, Warszawa 2005.
- R. Przybylski, *Słowo i milczenie Bohatera Polaków. Studium o „Dziadach”*, Warszawa 1993.
- W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.
- W. Weintraub, *Mickiewicz – mistyczny polityk i inne studia o poecie*, wybór i oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1998.

W kręgu ludowości:

- J. Burszta, *Chłopskie źródła kultury*, Warszawa 1985.
- Ludowość u Mickiewicza*, red. J. Krzyżanowski i R. Wojciechowski, Warszawa 1958.
- S. Pigoń, *Do źródeł „Dziadów” kowieńsko-wileńskich*, w: tenże, *Studia literackie*, Kraków 1951.
- S. Pigoń, *Formowanie „Dziadów” części drugiej. Rekonstrukcja genetyczna*, Warszawa 1967 (tu także podobizna autobiografii wersji najwcześniejszej).

Dziady i teatr:

- Z. Majchrowski, *Cela Konrada. Powracając do Mickiewicza*, Gdańsk 1998.
- Z. Majchrowski, *„Dziady” jako arcydzieło w ruchu*, w: *Trzydzieści arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak, M. Gumkowski, Warszawa 1996.

- M. Masłowski, *Dzieje bohatera. Teatralne wizje „Dziadów”, „Kordiana” i „Nie-Boskiej komedii” do II wojny światowej*, Wrocław 1978.
- Mickiewicz na scenie*, oprac. T. Sivert z zespołem, Warszawa 1957.
- Mickiewicz na scenach polskich*, oprac. T. Pacewicz, Wrocław 1959.
- E. Morawiec, *Religijne inscenizacje „Dziadów” w teatrze polskim w latach 1945–1980*, w: *Dramat i teatr religijny w Polsce*, red. I. Sławińska i W. Kaczmarek, Lublin 1991.
- Z. Raszewski, *Słowacki i Mickiewicz wobec teatru romantycznego*, „Pamiętnik Teatralny” 1959, z. 1–3.

XXXII. POEZJA OKRESU RZYMSKO-DREZDEŃSKIEGO

Utwory:

*Do***; Na Alpach w Splügen; Do Matki Polki; Do M.Ł. w dzień przyjęcia Komunii św.; Do mego cziczera; Do H***. Wezwanie do Neapolu [z Goethego]; Aryman i Oromaz; Arcy-Mistrz; Rozmowa wieczorna; Mędracy; Rozum i wiara; Widzenie (Śniła się zima); Ucieczka; Ballada; Do samotności; Reduta Orzona; Śmierć Pułkownika; Nocleg; Te rozkwitłe świeżo drzewa (Pieśń Pielgrzyma); Ja w mej chacie spać nie mogę (Pieśń żołnierza).*

I. Liryka miłosna.

— *Na Alpach w Splügen*. Kiedy i gdzie został napisany ten wiersz? Co wiesz o podróżach i nastrojach poety w tym okresie?

— Co decyduje o randze artystycznej tego utworu? Zestaw i porównaj ten wiersz oraz jego konstrukcję ze znanymi przykładami wcześniejszej liryki miłosnej.

— *Do mego cziczera*. Kim była adresatka wiersza? W jaki sposób zostaje tutaj ożywiona tradycja „niebiańskiego przewodnika”?

— Co można powiedzieć o budowie tego utworu? Poetyka aluzji i napomknięć; sztambuchowy charakter tekstu; wyznanie ukryte.

II. Wiersze religijne.

— Przedstaw ważne dla wewnętrznej biografii Mickiewicza wydarzenia z czasów pobytu w Rosji i pierwszych podróży po Europie (wpływ J. Oleszkiewicza na poetę, lektury C. Saint-Martina, pobyt w Rzymie, kontakty z ks. Chołoniewskim i M. Łempicką).

— Liryczna konkretyzacja nieskończoności w wierszach religijnych Mickiewicza, oscylacja między skończonością a nieskończonością; kosmiczna wyobraźnia i rygorystyka konstrukcji; prostota i monumentalizm; poufałość rozmowy z Bogiem; autentyzm doświadczenia wewnętrznego; zmysłowy, konkretny kształt myśli i uczuć.

— W jakiej perspektywie widziana jest pojedyncza egzystencja? Wielkość Boga i pozycja człowieka wobec Niego; skończoność i wieczność; dylemat pychy i pokory. Kontynuacja romantycznej teorii poznania, psychologiczny i duchowy rezonans osobowości podmiotu mówiącego.

— Religijne wiersze okresu rzymsko-drezdeńskiego a *Dziadów* cz. III. Podobieństwa i różnice w obrazie świata i sposobie jego postrzegania.

— W jaki sposób poeta nawiązuje w *Zdaniach i uwagach* do myśli pojawiających się w liryce okresu rzymsko-drezdeńskiego?

— Historycy literatury wobec liryki religijnej tego okresu. Jak kształtowała się jej recepcja? Co wiesz o tzw. sporze o Mickiewicza-katolika?

III. Liryka patriotyczna.

— W jakim momencie historycznym powstały utwory *Do Matki Polski*, *Reduta Orzona*, *Śmierć pułkownika*.

— Jakie motywy znane z wcześniejszej twórczości poety powracają w tych utworach? Mickiewicz a powstanie listopadowe. Kształtowanie się nowego modelu roli poety, jako wyraziciela dążeń narodu, a czyn zbrojny i czyn politycki. Heroizm romantyczny a Mickiewiczowska wizja człowieka. Postaci heroiczne – różne kreacje kobiece.

— Retoryczny wymiar liryki patriotycznej.

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1–2, Lublin 1958.

A. Grzywna-Wileczek, „*Jest i więcej prawd w piśmie*”. *Mickiewiczowskie „Zdania i uwagi” w kontekście Biblii*, Lublin 1994.

I. Chrzanowski, *Na szczytach polskiej liryki religijnej*, w: tenże, *Literatura a naród*, Lwów 1936.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 2, Lublin 1948.

W. Kubacki, *Do matki Polki*, „Przegląd Humanistyczny” 1961, nr 3.

W. Kubacki, *Legenda o rzymskim pielgrzymie*, w: tenże, *Żeglarz i pielgrzym*, Warszawa 1954.

B. Kuczera-Chachulska, *Alpejski wiersz o miłości i O lirycznym wymiarze „Ucieczki”*, w: tenże, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.

M. Maciejewski, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. *Próba kerygmaticznej interpretacji liryki religijnej Mickiewicza*, w: tenże, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. *Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.

M. Maciejewski, *Liryka. Romantyzm*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1 i 2, Warszawa 1984–1985.

- J. Przyboś, *Słaby i mocny wiersz*, w: tenże, *Czytając Mickiewicza*, Kraków 1950.
- S. Sandler, *„Reduta Ordona” w życiu i w poezji*, Warszawa 1956.
- D. Seweryn, „[...] *Duch pokory [...] na niebios błękicie*”. O Mickiewiczu rzymsko-drezdeńskim, w: *Wschód i Zachód. W poszukiwaniu Europy duchowej*, pod red. M. Ołdakowskiej-Kufłowej, M. Steblera, A. Woźniak, Lublin 2006.
- S. Skwarczyńska, *Spór o Mickiewicza katolika*, w: *Mickiewiczowskie „powinowactwa z wyboru”*, Warszawa 1957, s. 467–514.
- J. Starnawski, *Modlitwa*, hasło w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- K. Wyka, *„Reduta Ordona”*, w: *Liryka polska*, red. J. Prokop i J. Sławiński, Kraków 1966.
- B. Zakrzewski, *„Ach, to była dziewica”*, w: tenże, *Palen dla cara*, Wrocław 1979.
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1979.
- Cz. Zgorzelski, *Wstęp i komentarz do: A. Mickiewicz. Wybór poezyj*, t. 2, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 66.

XXXIII. PAN TADEUSZ

I. Tradycje literackie Mickiewiczowskiego poematu.

Jakie to tradycje? Co można powiedzieć o świadomości twórczej autora *Pana Tadeusza* jako filologa klasycznego, znawcy klasycystycznej teorii poezji i wymowy, znawcy współczesnej krytyki literackiej i nowej literatury? Jakież dzieła samego Mickiewicza w szczególny sposób „przygotowują” *Pana Tadeusza*?

II. Romantyczny synkretyzm gatunkowy.

Jak jest zorganizowana fabuła utworu? Do jakich konwencji gatunkowych nawiązuje? Gawęda (a może „gawędowość”?) jako komponent dzieła – jaki ma ona zakres? Jaki ma związek z obrazem szlacheckiego świata? Co oznacza termin „liryczność romantyczna”?

III. „Historia szlachecka”.

Jak zinterpretujesz ten podtytuł dzieła? Jaki ma on związek z romantycznym pojmowaniem dziejów, procesu historycznego? Na czym polega przeobrażenie narodu polskiego zobrazowane w dziele? Jakież są według autora stałe cechy ducha narodowego (co oznacza ten termin)?

IV. „Gospodarz” poematu.

Czy podmiot *Pana Tadeusza* funkcjonuje podobnie jak podmiot w romantycznych gatunkach synkretycznych (ballada, powieść poetycka, poemat dygresyjny)? W jaki sposób (bezpośrednio czy pośrednio) ustosunkowuje się

on do opowiadanych wydarzeń? Jak stosunek emocjonalny podmiotu do przedstawionej rzeczywistości ujawnia się w jego „widzeniu i opisywaniu” świata? (przeprowadź porównanie z liryką opisową *Sonetów krymskich*). Czy rezonans liryczny jest stałą, czy tylko okazjonalną cechą narracji? Podmiot utworu a cechy romantycznego poety. Czym on się różni od poety – bohatera *Sonetów krymskich* czy *Dziadów cz. III*?

V. *Pan Tadeusz* i piękno romantyczne.

Jak określamy piękno romantyczne? W jaki sposób wiąże się ono z romantyczną „formą otwartą”? Czy znajdujesz w *Panu Tadeuszu* ucieleśnienie romantycznej idei „syntezy sztuk” lub „estetycznych odpowiedników”?

VI. Omów jeden z problemów:

- A. Neosarmatyzm w literaturze romantycznej;
- B. Litewskie „kresy” w literaturze polskiej;
- C. Dwór szlachecki – jego architektura i dzieje;
- D. Dom w tradycji polskiej.

VII. Wskaż formy obecności dzieła Mickiewiczowskiego w późniejszej literaturze, sztuce i w języku (do czasów obecnych). Tematy do wyboru:

- A. Literacka recepcja *Pana Tadeusza*;
- B. Adaptacje dla teatru i filmu, nagrania płytowe oraz estradowe wykorzystanie poematu (kabaret, piosenka);
- C. „Mówienie Mickiewiczem”: skrzydlate słowa, cytaty, parafrazy, aluzje itp. jako wyraz trwałej obecności *Pana Tadeusza* w kulturze polskiej.

Opracowania:

- K. Górski, *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1981 (lub wyd. nast.).
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 2, cz. II, Lublin 1948 lub 1995.
- S. Kolbuszewski, *Muzyczność Pana Tadeusza*, w: tenże, *Romantyzm i modernizm*, Katowice 1959.
- Księga cytatów z polskiej literatury pięknej od XIV do XX wieku*, ułożona przez P. Hertza i Wł. Kopalińskiego, Warszawa 1975.
- H. Markiewicz, A. Romanowski, *Skrzydlate słowa*, Warszawa 1990.
- I. Opacka, *Ślady oralności w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza*, Katowice 1997.
- I. Opacki, *Romantyczna. Epopeja. Narodowa. Z Epilogiem?*, w: tenże, *W środku niebokręga. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995 lub „Polonistyka” 1993, nr 3.
- „*Pan Tadeusz*” i jego dziedzictwo. *Poemat*, red. B. Dopart i F. Ziejka, Kraków 1999.

- S. Pigoń, *Pan Tadeusz. Wzrost, wielkość i sława*, Warszawa 1934.
- S. Pigoń, *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1971 (lub wydania następne), BN, s. I, nr 83.
- J. Przyboś, „*Widzę i opisuję*”, w: tenże, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1998.
- S. Skwarczyńska, *Na marginesach „Pana Tadeusza” (Sztuka plastyczna a gatunkowa wieloaspektowość „Pana Tadeusza”*, w: taż, *Mickiewiczowskie „powinowactwa z wyboru”*, Warszawa 1957.
- Z. Stefanowska, *Pan Tadeusz*, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.
- Z. Stefanowska, *Pamiętnik domowy w „Panu Tadeuszu”*, w: *Mickiewicz. Sympozjum w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin 1979.
- Z. Szmydtowa, *Czynniki gawędowe w poezji Mickiewicza*, w: taż, *Rousseau – Mickiewicz i inne studia*, Warszawa 1961.
- M. Tatara, *Czy „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza jest dziełem romantycznym*, w: *Literatura polska w szkole średniej*, red. F. Bielak i S. Grzeszczuk, Warszawa 1975.
- A. Waśko, *Romantyczny sarmatyzm*, Kraków 1995.
- S. Witkiewicz, *Mickiewicz jako kolorysta*, Warszawa 1947 (lub inne. wyd.).
- K. Wyka, „*Pan Tadeusz*”, t. 1: *Studia o poemacie*, t. 2: *Studia o tekście*, Warszawa 1963.
- Cz. Zgorzelski, *W strefie liryczności „Pana Tadeusza”*, w: tenże, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988, przedr. w: *Obserwacje*, Warszawa 1993.

XXXIV. „JAK PACHNIE NA LITWIE MICKIEWICZA”? OBRAZ DOMU I OJCZYZNY W PANU TADEUSZU

- I. Wyobrażenia materialna Mickiewicza.
- Zapachy, smaki, kolory, dźwięki w *Panu Tadeuszu*.
 - Mickiewiczowskie „malowanie słowem”. Tradycja horacjańska.
 - Magia poetycka: opis realnego świata czy kreacja?
 - Kształty wyobraźni Mickiewicza a tradycja literacka. Jakie cechy (gatunkowe, stylistyczne, wersyfikacyjne) łączą *Pana Tadeusza* z tradycjami epepi, powieści poetyckiej i historycznej oraz poematu opisowego? baśni? powieści sentymentalnej?
 - „Widzę i opisuję, bo tęsknię”. Liryczność poematu. Inwokacja w *Panu Tadeuszu* a jej tradycyjna funkcja w eposie.
- II. Zapach domu, zapach ojczyzny.
- Konkretność świata Soplicowa (zmysłowość, materialność, szczegółowość

opisów) jako wyraz poetyckiego wysiłku zatrzymania „utraconego czasu” oraz zanikających kształtów życia. Poetycka „inventaryzacja świata”.

— Dom i gospodarstwo w *Panu Tadeuszu* – jak wyglądają? Jaką rolę odgrywają w utworze?

— Pochwała wsi: idylla życia ziemiańskiego.

— „Lipa czarnolaska”: rozmaite funkcje przywoływania poezji Jana Kochanowskiego w poemacie a sądy Mickiewicza w prelekcjach paryskich („Literatura słowiańska”, kurs pierwszy, wykład 34, 35).

— Idylliczność „kraju utraconego” i mit dzieciństwa a „Epilog” *Pana Tadeusza*. Elegijny charakter „Epilogu”.

— Zapachy *Kwiatów polskich*: dialog Juliana Tuwima z poematem Mickiewicza.

— *Pan Tadeusz* jako literacki wzór utworu emigranta o litewskiej ojczyźnie (np. dla Czesława Miłosza) i utworu o dzieciństwie (np. dla Tadeusza Konwickiego).

III. Zmysłowość i poemat metafizyczny.

— *Pan Tadeusz* jako utwór o harmonii życia w zgodzie z naturą. Związki pomiędzy przyrodą, światem zwierzęcym i ludźmi.

— Jakie środki stylistyczne służą podkreśleniu ścisłych więzów pomiędzy naturą i ludźmi, ich metafizycznej jedności?

— Porównaj naturę w *Panu Tadeuszu* z jej obrazem w *Balladach i romansach*.

— Świat poematu a romantyczne pojęcie piękna i idea „syntezy sztuk”.

— Rola muzyki – najwyżej stojącej w romantycznej hierarchii sztuk – i sposoby jej pojawiania się w *Panu Tadeuszu*.

— Jakie estetyczne jakości wniosła do poematu postać Zosi?

IV. Artyści wobec Mickiewiczowskiego poematu.

— Co Juliusz Słowacki sądził o *Panu Tadeuszu* i jak go kontynuował?

— Myśli poetów o utworze Mickiewicza (np. Juliana Przybosa, Czesława Miłosza, Jarosława Marka Rymkiewicza).

— Wymień najciekawszych Twoim zdaniem ilustratorów *Pana Tadeusza*. Omów ilustracje jednego z nich.

Opracowania:

J. Bachórz, *Jak pachnie na Litwie Mickiewicza?*, w: *Mickiewicz. W 190-lecie urodzin*, red. H. Krukowska, Białystok 1995.

A. Bajdor i H. Natuniewicz, *„Pan Tadeusz” w ilustracjach*, Gdańsk 1984.

E. Graczyk, *Szczęście „Pana Tadeusza”*, w: *Balsam i trucizna. 13 tekstów o Mickiewiczu*, red. E. Graczyk i Z. Majchrowski, Gdańsk 1993, lub w: E. Graczyk, *O Gombrowiczu, Kunderze, Grassie i innych ważnych sprawach. Eseje*, Gdańsk 1994.

- M. Kryszczuk, *Juliusz Słowacki wobec tradycji szlacheckiej*, Warszawa 2011 (podrozdział: *Wobec „Pana Tadeusza”*).
- Mickiewicz, czyli wszystko. Z Jarosławem Markiem Rymkiewiczem rozmawia Adam Poprawa*, Warszawa 1994 (rozdz. *Gminna opowiadka lub hermeneutyka własnego istnienia*).
- Cz. Miłosz, *Ziemia Ulro, Dolina Issy* (dowolne wydania).
- „*Pan Tadeusz*” i jego dziedzictwo. *Poemat*, red. B. Dopart i F. Ziejka, Kraków 1999.
- S. Pigoń, *Czy Mickiewicz widział „wygięty promień słońca”?*, w: tenże, *Miłe życia drobiazgi*, Warszawa 1964; *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1971 (lub wyd. następne).
- A. Paluchowski, *Uwagi o obrazowaniu w „Panu Tadeuszu”*, „*Pamiętnik Literacki*” 1959, z. 2, s. 486.
- J. Przyboś, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1965.
- Z. Stefanowska, „*Pan Tadeusz*” – hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1985.
- S. Witkiewicz, *Mickiewicz jako kolorysta*, Warszawa 1947 (lub inne wyd.).
- A. Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.), rozdz. IV/4.
- K. Wyka, „*Pan Tadeusz*”. *Studia o poemacie*, Warszawa 1963.
- Cz. Zgorzelski, *W strefie liryczności „Pana Tadeusza”*, w: tenże, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988.
- K. Ziemia, *Arkadia po Arkadii. Wymiar idylliczny w twórczości Mickiewicza*, w: *Staropolskie Arkadie*, red. J. Dąbkowska-Kujko i J. Krauze-Karpińska, Warszawa 2010.

XXXV. PAN TADEUSZ – SZLACHECKA EPOPEJA?

I. Okoliczności powstania *Pana Tadeusza*. Mickiewicz wśród emigrantów a treść utworu. Kształtowanie się pomysłów i praca nad tekstem.

II. Historia i epos.

— Romantyczne pojmowanie historii w *Panu Tadeuszu*.

— Wydarzenia historyczne w świecie Soplicowa – teraźniejsze i wspomniane. Legenda napoleońska.

— W jaki sposób Mickiewiczowska „historia szlachecka” korzysta z tradycji epepei i poematu heroikomicznego?

— Romantyczne marzenie o epepei. Czy Mickiewicz je spełnił?

— Kult *Pana Tadeusza* jako epepei narodowej. Ale czy była to epepeja? Podaj różne możliwości rozumienia tego określenia.

III. Świat szlachecki.

— Gawęda i gawędowość w *Panu Tadeuszu* a formy wypowiedzi w kulturze szlacheckiej. Sarmatyzm.

— Kim są i jacy są bohaterowie poematu? Czym się zajmują? Rozmaitość i wyrazistość wizerunków: magnaci, ziemianie, szlachta, zaścianek; Żyd, Rosjanin, Polacy; chłopci. Różne pokolenia: starzy i młodzi.

— Jak rozmawiają bohaterowie *Pana Tadeusza*? Język i sposób budowania dialogów. Wiersz dialogów i jego funkcja w indywidualizowaniu wypowiedzi bohaterów.

— Dwór szlachecki – jego architektura, urządzenie, pamiątki. Dom jako miejsce przekazywania tradycji. Wskaż późniejsze utwory literackie, w których dom pełni tę samą funkcję.

— Na czym opierają się prawa tej społeczności i kto ich pilnuje? „Dawne” i „nowe” w Soplicowie.

— Szlachta w poemacie a wiersz Mickiewicza *Popas w Upicie*.

— Norwidowskie odczytanie *Pana Tadeusza*.

IV. Historia narodowa w *Panu Tadeuszu*.

— Mickiewiczowskie pojęcie narodu w *Panu Tadeuszu*. Porównaj je z rozumieniem narodu w *Księgach narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*.

— Postać Jacka Soplicy – księdza Robaka a inni bohaterowie Mickiewicza. Porównaj ten wzór bohatera narodowego ze wzorem Polaka-Pielgrzyma przedstawionym w *Księgach*.

— Jankiel i jego miejsce w społeczności *Pana Tadeusza*. Koncert Jankiela a Mickiewiczowski program integrowania narodu. Rola tego koncertu w kompozycji poematu.

V. Humor „historii szlacheckiej”.

— Komizm w poemacie Mickiewicza.

— Cechy budowy akcji, postaci i ich języka, oraz rodzaj wiersza, łączące *Pana Tadeusza* z gatunkami komicznymi. Jakimi?

— Świat przedstawiony w *Panu Tadeuszu* a bohaterowie Aleksandra Fredry.

VI. *Pan Tadeusz* i wzór życia polskiego.

— W jakiej mierze obraz życia w Soplicowie (zwyczajów, postaw, stosunków między ludźmi) był romantycznym mitem przeszłości, w jakiej zaś próbą stworzenia „polskiej utopii”, idealnego wzorca narodowego – także na przyszłość?

— Zinterpretuj z tego punktu widzenia sens „Epilogu” *Pana Tadeusza*.

Opracowania:

K. Bartoszyński, *Gawęda prozą*; A. Nawarecki, *Sarmatyzm*; M. Piechota, *Epopėja*; J. Prokop, *Dom rodzinny* – hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

- M. Inglot, *Norwidowska lektura „Pana Tadeusza”*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 1.
- Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska, *O wierszu romantycznym*, Warszawa 1963 (fragmenty dotyczące *Pana Tadeusza*).
- J. Michalski, *Osiemnastowieczne realia „Pana Tadeusza”*, w: *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska i J. Sławiński, Warszawa 1978.
- I. Opacka, *Ślady oralności w „Panu Tadeuszu” Adama Mickiewicza*, Katowice 1997.
- I. Opacki, *Romantyczna. Epopeja. Narodowa. Z Epilogiem?*, w: tenże, *W śródku niebokręga. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- „*Pan Tadeusz*” i jego dziedzictwo. *Poemat*, red. B. Dopart i F. Ziejka, Kraków 1999.
- S. Pigoń, „*Pan Tadeusz*”. *Wzrost, wielkość i sława*, Warszawa 1934; *Wstęp* w: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Wrocław 1971 (lub wyd. nast.).
- Z. Stefanowska, „*Pan Tadeusz*”, hasło w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, Warszawa 1984.
- Z. Stefanowska, *Pochwała dawnych czasów w „Panu Tadeuszu”*, „Rocznik” XX (1985) Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, Warszawa – Łódź 1986.
- Z. Szymdtowa, *Czynniki gawędowe w poezji Mickiewicza*, w: *Rousseau – Mickiewicz i inne studia*, Warszawa 1961.
- A. Witkowska, „*Pan Tadeusz*” emigracją naznaczony, w: *Trzydzieści arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996; też, *Sławianie, my lubim sielanki*, Warszawa 1972.
- K. Wyka, „*Pan Tadeusz*”. *Studia o poemacie*, Warszawa 1963.
- B. Zakrzewski, *Hajże na Soplicę!*, Wrocław 1990.
- M. Żmigrodzka, *Historia romantyczna i epika*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, Seria 1, red. M. Żmigrodzka i Z. Lewinówna, Wrocław 1971.
- T. Żeleński-Boy, *Robak cywilny i wojskowy*, w: tenże, *Brązownicy i inne szkice o Mickiewiczu*, Warszawa 1956.

XXXVI. PRELEKCJE PARYSKIE „SUMMĄ” ROMANTYZMU

I. Czas, miejsce i okoliczności wygłaszania prelekcji paryskich.

— Powołanie Mickiewicza na katedrę literatury słowiańskiej w Collège de France. Jakim typem uczelni jest Collège de France?

— Jakie zmiany w sytuacji politycznej oraz w sposobie rozumienia kultury sprawiły, że w Paryżu, centrum ówczesnego życia intelektualnego i artystycznego, pojawiła się potrzeba informacji o „Słowianach”?

— Jakie oczekiwania wzbudziło wśród polskiej emigracji powołanie Mickiewicza na katedrę w Collège?

— Kto słuchał jego wykładów, czy była to publiczność jednorodna?

II. Prelekcje paryskie refleksją dojrzałego romantyka nad genezą romantyzmu i jego rolą w kulturze. Wątek ukrytej i pośredniej refleksji Mickiewicza nad własną twórczością. Śledzenie własnych związków z tradycją, interpretacja zawartego we własnych dziełach programu.

— W prelekcjach paryskich Mickiewicz mówi, że Byron „oddał z wielką wiernością” wszystko, co „wypełniało dusze młodzieńców naszego pokolenia”. Jakie własne utwory, jakich bohaterów mógł mieć Mickiewicz na myśli w świetle tego, co mówił o Byronie w wykładzie III (kurs 3, tom XI *Dzieł*, Wydanie Jubileuszowe) i wykładzie XXX (kurs 2, tom X *Dzieł*)?

— W wykładzie V kursu 3 (tom XI *Dzieł*) znajduje się krótki „sąd” Mickiewicza o „walce klasyków z romantykami”. Porównaj ten sąd ze stanowiskiem zajmowanym przez współczesną historię literatury.

— Historycy literatury wiążą z *Dziadami* następujące prelekcje: trzy wykłady poświęcone dramatowi Stefana Garczyńskiego *Wacława dzieje* (wykład XXX, XXXI, XXXII, kurs 3, tom X *Dzieł*) oraz wykład XVI o dramacie słowiańskim (kurs 4, tom XI *Dzieł*). Dlaczego można sądzić, że Mickiewicz miał w pamięci własne dzieło, choć o nim nie mówił? Czy na podstawie tych wykładów można określić, jakie są wspólne cechy dramatów romantycznych, a jakie charakterystyczne tylko dla *Dziadów* Mickiewicza?

— Jakie było znaczenie wykładu o dramacie słowiańskim w dziejach polskiego teatru?

— Na początku kursu 2 (wykład II i III, tom X *Dzieł*) są dwa wykłady o *Pamiętnikach* Paska. Porównaj zawartą tam charakterystykę szlachty sarmackiej z bohaterami *Pana Tadeusza*, szlachtą z Soplicowa i Dobrzyńa.

III. Mickiewicz – trybun sprawy narodowej.

— Jak rozumiał Mickiewicz swą rolę jako wykładowcy w Collège?

— Dlaczego Mickiewicz przemienił katedrę uniwersytecką w trybunę polityczną?

— Jak sprawa niepodległości Polski wiąże się w prelekcjach z przekonaniem o koniecznej i nadchodzącej przemianie świata i człowieka? (wykład I, kurs pierwszy, tom VIII *Dzieł*, Wydanie Jubileuszowe).

IV. Mesjanistyczna historiozofia i rola literatury.

— Co znaczy termin „historiozofia”?

— Co znaczy termin „mesjanizm”?

— Jak romantyczne założenie, że literatura jest rozpoznaniem się narodu

w swym jestestwie, prowadzi do tez Mickiewicza, że narody mają różne misje do spełnienia w dziejach?

— Jak można by scharakteryzować zarysowane w prelekcjach dwie sprzeczne tradycje rozwijające się w narodach słowiańskich: polską i rosyjską? Dlaczego Zachód, zdaniem Mickiewicza, powinien zrozumieć długotrwałą walkę Polski, rozwijającej w swych dziejach zasady wolności i demokracji, z Rosją, rozwijającą zasady despotyzmu?

Opracowania:

K. Górski, *Bohater romantyczny*; M. Joczowa, *Literatura Północy i Literatura Południa*; S. Pieróg, *Mesjanizm*; S. Treugutt, *Bajronizm* – hasła w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

Prelekcje paryskie Adama Mickiewicza – wobec tradycji kultury polskiej i europejskiej. Próba nowego spojrzenia, red. M. Kalinowska, J. Ławski, M. Bizior-Dombrowska, Warszawa 2011.

Z. Stefanowska, *Legenda słowiańska w prelekcjach paryskich*, w: *taż, Próba zdrowego rozumu*, Warszawa 1976.

Z. Stefanowska, *Mickiewicz o „Wacława dziejach” Garczyńskiego*, w: *taż, Próba zdrowego rozumu*, Warszawa 1976.

J. Timoszewicz, *Dziady w inscenizacji Leona Schillera*, Warszawa 1970.

A. Walicki, hasło: *Literatura słowiańska*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984.

W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.

XXXVII. LIRYKI LOZAŃSKIE

I. Okoliczności powstania liryków lozańskich.

— Mickiewicz jako filolog klasyczny.

— Pobyty w Szwajcarii – wykłady lozańskie; opinie słuchaczy o wykładach poety i stosunku do niego władz administracyjno-oświatowych; sytuacja rodziny Mickiewiczów.

— Dlaczego Mickiewicz opuścił Lozannę?

II. Które z liryków Mickiewicza nazywa się lozańskimi? Przedstaw dyskusję i argumenty historyków literatury, dotyczące czasu i miejsca powstania następujących utworów: *Snuć miłość*, *Nad wodą wielką i czystą*, *Gdy tu mój trup*, *Polały się łzy*, *Ach, już i w rodzicielskim domu*, *Uciec z duszą na listek (na liście)*, *Wysłuchać się w szum wód*, *Śniła się zima*, *Żal rozrzutnika*.

III. Liryki lozańskie – poetyckie spojrzenie na egzystencję.

— Dlaczego wiersze lozańskie określa się jako rozrachunkowe?
 — „Wiek kłęski” – dlaczego?
 — Trwanie i przemijanie – czas w liryce lozańskiej.
 — Tu i tam – dwie sfery istnienia. Jakież? (Omów to na podstawie wiersza *Gdy tu mój trup*).

— Liryczne „ja” w wierszach lozańskich wobec wcześniejszej poezji Mickiewicza – przemiany i ewolucje. Porównaj podmiot liryczny utworów z lat 1833–1836: *Widzenie* i *Żal rozrzutnika* z podmiotem utworów lozańskich.

— Introspekcja, „spojrzenie z drugiego brzegu” i poszukiwanie nowych źródeł duchowych.

— W jakiej mierze twórczość lozańska mogła być przygotowaniem do późniejszych poszukiwań mistycznych Mickiewicza?

— Czy po lekturze wierszy z okresu lozańskiego można odpowiedzieć na pytanie, dlaczego Mickiewicz nie zdecydował się na ich publikację?

IV. Poetyka wierszy lozańskich.

— Oszczędność i prostota wyrazu. Analogia i paralelizm jako podstawowe zasady konstruowania świata poetyckiego.

— Alegoria i symbol a konkretność doznania.

— Motywy akwaticzne – ich rozmaite funkcje w poszczególnych utworach.

— Liryczne urywki (*Ach, już i w rodzicielskim domu*, *Uciec z duszą na listek (liście)*, *Wstuchać się w szum wód*) w kontekście romantycznej poetyki fragmentu.

V. Wiersze lozańskie a tradycje literackie.

— Dlaczego niektórzy historycy literatury sądzą, że utwory lozańskie (gdyby zostały wydane za życia poety) mogłyby otworzyć nowy etap w rozwoju liryki romantycznej?

— „Poetyka lozańska” w polskiej poezji współczesnej. Przejrzyj z tego punktu widzenia wybrane utwory poetów dwudziestowiecznych i wskaż jej elementy.

— Rola wierszy lozańskich w rozwoju polskiej poezji.

— W jaki sposób T. Różewicz w wierszu *Liryki lozańskie* (z tomu *Twarz trzecia*) interpretuje liryki Mickiewicza?

Opracowania:

J. Brzozowski, *O obrazie autora wierszy lozańskich raz jeszcze*, w: *Przygody romantycznego „Ja”. Idee – strategie twórcze – rezonanse*, red. M. Berkan-Jabłońska, B. Stelmaszczyk, Poznań 2012.

J. Kleiner, *Liryki lozańskie*, w: tenże, *Studia inedita*, oprac. J. Starnawski, Warszawa 1964.

B. Kuczera-Chachulska, *Liryki lozańskie- cykl zamknięty? O podmiotowych źródłach jedności ostatnich wierszy Mickiewicza*, w: tenże, *Norwida*

„przyповідź o pięknem” i inne szkice z pogranicza genologii i estetyki, Warszawa 2008.

- Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia*, oprac. M. Stala, Kraków 1998.
- J. Łukasiewicz, *Cykl lozański jako dziedzictwo*, w: *Studia o Mickiewiczu*, red. W. Dynak i J. Kolbuszewski, Wrocław 1992.
- M. Maciejewski, *Liryka. Romantyzm i Lozańskie liryki*, hasła w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1 i 2, Warszawa 1984–1985.
- M. Maciejewski, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności”. (Czas i przestrzeń w liryce lozańskiej)*, w: tenże, *Poetyka – gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Maciejewski, *Przesłanie „z drugiego” brzegu. Mickiewiczowska liryka lat ostatnich*, w: tenże, *„Ażeby ciało powróciło w słowo”. Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.
- M. Maciejewski, *Wrzucony do bytu otchłani. Liryka lozańska i jej konteksty*, posł. B. Kuczera-Chachulska, Lublin 2012.
- A. Nawarecki, *Arcydziełko Mickiewicza*, w: tenże, *Pokrzywa. Eseje*, Chorzów – Sosnowiec 1996, lub w: *Trzynastce arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- S. Pigoń, *„Wiek klęski”*, w: tenże, *Zawsze o Nim. Studia i odczyty o Mickiewiczu*, Kraków 1960.
- M. Piwińska, *„I ziarno duszy nagie pozostało”. Późne wiersze Mickiewicza w świetle twórczości genezyjskiej Słowackiego*, „Pamiętnik Literacki” 1987, z. 1 lub w: tenże, *Juliusz Słowacki od duchów*, Warszawa 1992.
- J. Prokop, *Adam Mickiewicz: „Nad wodą wielką i czystą”*, w: *Liryka polska. Interpretacje*, Kraków 1966.
- J. Przyboś, *Wiersz-płacz; Żal rozrzutnika; Trzy wizje*, w: tenże, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1956.
- Z. Sudolski, *Profesor literatury łacińskiej*, w: tenże, *Mickiewicz. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1995.
- D. Zamaćńska, *Historyk poezji wobec liryki lozańskiej Adama Mickiewicza*, w: tenże, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- D. Zamaćńska, *Ze studiów nad kompozycją wierszy lirycznych Mickiewicza*, „Roczniki Humanistyczne” 1959, z. 1.
- K.W. Zawodziński, *Studia z wersyfikacji polskiej*, oprac. J. Budkowska, Wrocław 1954, s. 445–447.

- Cz. Zgorzelski, *O sztuce lirycznej Mickiewicza*, w: tenże, *O lirykach Mickiewicza i Słowackiego. Eseje i studia*, Lublin 1961.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka lozańska: poezja snów, widzeń i pragnień mistycznych*, w: *Wstęp*, w: A. Mickiewicz, *Wybór poezji*, t. 2, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 66 (wyd. drugie 1997).
- Cz. Zgorzelski, *Liryka romantyczna*, w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.

XXXVIII. MICKIEWICZ – MISTRZ FORMY WIERSZOWEJ

I. Forma wierszowa *Ballad i romansów* jako jeden ze sposobów manifestowania postawy romantycznej.

— Środki stylizacji ludowej w wierszu poszczególnych utworów. Rola wiersza w kształtowaniu prostej wypowiedzi i regulowaniu toku składniowego.

— Meliczność ballad. W jaki sposób kształtowany jest tok rytmiczny utworu, wyznaczany przez regularne przeploty wersów i par rymowych? Jakie typy strof znaleźć można w balladach?

— *Romantyczność*: forma wierszowa monologu lirycznego. Jakie późniejsze teksty poetyckie Mickiewicza są kontynuacją formy wierszowej *Romantyczności*?

— Wiersz w wierszu – tekst w tekście, na przykładzie formy wierszowej *Dudarza*. W których późniejszych utworach Mickiewicza można znaleźć podobny zabieg kompozycyjny?

II. Polimetryczny wiersz *Dziadów części III*.

— Dziady drezdeńskie wobec tradycji klasycystycznej w zakresie kształtowania wiersza dramatu.

— Formaty sylabiczne w *Dziadach części III* – ich funkcje w kompozycji utworu.

— Formy wiersza sylabotonicznego w *Dziadach części III* – ich funkcje w kompozycji utworu. Które z tych form wprowadzone zostały do literatury polskiej przez Mickiewicza?

— Forma wierszowa „małej” i *Wielkiej Improwizacji* (wiersz nieregularny sylabiczny). Jakie są tradycje użycia tej formy wierszowej w literaturze polskiej przed Mickiewiczem? Jaką funkcję pełni ona w jego dramacie?

— Rola bogato zróżnicowanej formy wierszowej w kształtowaniu nowej odmiany dramatu w epoce romantyzmu. Które utwory romantyczne stanowią kontynuację dzieła Mickiewicza w tym zakresie?

III. Forma wierszowa *Pana Tadeusza*.

— Sposób użycia wiersza w *Panu Tadeuszu*. Jakim formatem jest on pisany i jaką ma strukturę rymową? Jak tok zdań i członów składniowych nakłada się

na rozczłonkowanie wierszowe? W których fragmentach poematu zauważyć można odrębne modulacje formy wierszowej i jaką pełnią tam one funkcję? Jaki kształt przybiera wiersz w mowie postaci? (Porównaj formę wierszową wypowiedzi Podkomorzego i Sędziego z formą wiersza w spowiedzi Jacka Soplicy lub w mowie innych osób.) W jaki sposób tok narracji skorelowany jest ze strukturą rytmiczną wiersza?

— Do jakich tradycji wierszowania nawiązuje Mickiewicz w *Panu Tadeuszu*?

IV. Odbicie przemyśleń i doświadczeń wersyfikacyjnych poety w jego szkicu *O poezji romantycznej*.

Opracowania:

- M. Dłuska, *Studia i rozprawy*, t. 2, Kraków 1970, tu: *O wersyfikacji Mickiewicza (Próba syntezy)*; *O wersyfikacji Mickiewicza (część druga)*.
- Z. Kopczyńska, hasło *Wiersz*, w: *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1991.
- Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska, *Funkcje semantyczne form wierszowych w poezji polskiego romantyzmu (Mickiewicz – Słowacki – Zaleski)*, „Pamiętnik Literacki” 1986, z. 3.
- Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska, *O wierszu romantycznym*, Warszawa 1963.
- A. Okopień-Sławińska, *Wiersz nieregularny i wolny Mickiewicza, Słowackiego i Norwida*, Wrocław 1964 (fragmenty poświęcone Mickiewiczowi).
- L. Pszczołowska, *Wiersz nieregularny*, Wrocław 1987 (fragmenty o Mickiewiczu).
- L. Pszczołowska, *Wiersz polski. Zarys historyczny*, wyd. 2: Wrocław 2001 (rozdz. VI – fragmenty o Mickiewiczu).

XXXIX. ANTONI MALCZEWSKI. *MARIA* – ROMANTYCZNY POEMAT O MIŁOŚCI, ŚMIERCI I DRAMACIE SUMIENIA

— A. Malczewski – sylwetka autora; romantyczna biografia. *Maria* – jedyny utwór poety – jego znaczenie dla epoki (sądy o poemacie np. M. Mochnackiego, A. Mickiewicza).

— *Maria* a powieść byroniczna:

— Oryginalność Malczewskiego czy powielanie nowych wzorów?

— Chrześcijańskie akcenty w poemacie, tradycja sarmacka, „fatum” jako możliwość „głębokiego” doświadczenia (*Miecznik*).

— Swoisty klimat poematu – egzystencjalny fatalizm:

— Człowiek wobec sytuacji „granicznej” (wobec nieodwracalnego cierpienia, śmierci).

- Proces doświadczenia „nicości” jako oczyszczenie miejsca „dla Boga” albo początek zbrodni (Miecznik i Wacław).
- „Czarny” nastrój poematu; tajemnica i intuicja, poczucie nieuchronności katastrofy.
- Maria – typ bohaterki: czy romantycznej?
- Malczewski na tle ukraińskiej szkoły poetów – romantyczny mit Ukrainy.
- *Maria* jako jedna z najciekawszych artystycznie realizacji powieści poetyckiej:
 - Opis pejzażu (pejzaż a nastrój);
 - Usytuowanie narratora, liryzacja wypowiedzi;
 - Sposób obrazowania, realizm psychologiczny (rola personifikacji);
 - Wielostylowość *Marii* (stylizacje ludowe, echa klasycznej i pseudoklasycznej epiki, znamiona stylu romantycznego).
 - Inne sposoby wzmaganie sugestywności wypowiedzi.

Utwory:

- A. Malczewski, *Maria. Powieść ukraińska*, oprac. R. Przybylski, Warszawa 1976 (lub wydanie wcześniejsze) lub A. Malczewski, *Maria. Powieść ukraińska*, wpraw. H. Krukowska i J. Ławski, Białystok 1995.

Źródła pomocnicze:

- G. Byron, *Giaur*, w: tenże, *Powieści poetyckie*, Kraków 1924, BN, s. II, nr 34.
S. Goszczyński, *Zamek kaniowski*, oprac. M. Grabowska i M. Janion, Warszawa 1958.

Opracowania:

- Antoniemu Malczewskiemu w 170 rocznicę pierwszej edycji „Marii”*. Materiały sesji naukowej, Białystok 5–7 V 1005, red. H. Kurkowska, Białystok 1997.
- M. Bieńczyk, *Estetyka melancholii. „Maria” Antoniego Malczewskiego*, w: *Trzyście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- M. Dernałowicz, *Antoni Malczewski*, Warszawa 1967.
- B. Dopart, *„Maria” Antoniego Malczewskiego i wczesnoromantyczne konwencje literackie*, „Przegląd Humanistyczny” 1996, z. 2.
- W. Kubacki, *Powieść poetycka Malczewskiego*, w: A. Malczewski, *Maria*, Warszawa 1956.
- H. Krukowska, *Noc romantyczna (Mickiewicz, Malczewski, Goszczyński). Interpretacje*, Białystok 1985 (rozprawy UW).

- U. Makowska, „*Quodlibet*” Antoniego Malczewskiego, w: *Powinowactwa sztuk w kulturze oświecenia i romantyzmu*, red. A. Seweryn, M. Kulesza-Gierat, Lublin 2012.
- M. Maciejewski *Narodziny powieści poetyckiej w Polsce*, Wrocław 1970.
- M. Maciejewski, „*Spojrzenie w górę*” i „*wokoło*” (Norwid – Malczewski), w: tenże, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Maciejewski, Śmierci „czarne w piersiach blizny” O „*Marii*” Malczewskiego, w: tenże, „*Ażeby ciało powróciło w słowo*”. *Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991 lub „*Pamiętnik Literacki*” 1980, z. 3, s. 85–107.
- „*Maria*” i *Antoni Malczewski. Kompendium źródłowe*, oprac. H. Gacowa, Wrocław 1974.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. VI.
- W. Szturc, „*Maria*” Malczewskiego w *malarskim dominium vanitatis*, „*Ruch Literacki*” 1985, z. 4.
- D. Zawadzka, *Pokolenie kłęski 1812 roku. O Antonim Malczewskim i odludkach*, Warszawa 2000.
- M. Żmigrodzka, *Dwa oblicza wczesnego romantyzmu (Mickiewicz – Malczewski)*, „*Pamiętnik Literacki*” 1970, z. 1.

JULIUSZ SŁOWACKI

XL. POEZJA KREACYJNO-IRONICZNA JULIUSZA SŁOWACKIEGO

- Ważniejsze dokonania poetyckie Słowackiego przed ogłoszeniem *Ballady: Godzina myśli, Kordian, Horsztyński*, liryki szwajcarskie, *Anhelli*.
- Poeta-kreator w ujęciu Słowackiego. Tworzenie jako poznanie, tworzenie jako gra. Wirtuozeria poetycka.
- Problem romantycznej ironii: założenia filozoficzne, propozycje krytyczno-literackie, postawa ironistyczna, język romantycznej ironii.
- Patronowie literaccy kreacyjno-ironicznej poezji Słowackiego: Ariosto, Szekspir, Byron.
- *Beniowski* – próba generalnej rewizji polskiej poezji romantycznej: polemiki i stylizacje. Program poetycki Słowackiego: język posłuszny myśli, tworzenie „światów trzecich”, wolność twórcza.
- Wątki tematyczne w *Beniowskim*: metapoetycki („autotematyczny”), osobisty i indywidualistyczny, temat barski.
- Poemat dygresyjny – definicja gatunku. Liryczno-dygresyjny kunszt Słowackiego.

— *Balladyna i Fantazy*. Historia narodowa i obyczaj romantyczny jako przedmiot gry kreacyjno-ironicznej. Wielopłaszczyznowa poetyka i synkretyzm gatunkowy. Wielowątkowość fabuły dramatycznej – opozycja i napięcia między strukturami fabularnymi. Dwoiste, komiczno-tragiczne oblicze *Balladyny* i *Fantazy* a sens tych utworów.

Utwory:

Balladyna, Podróż do Ziemi Świętej z Neapolu, Lilla Weneda i Grób Agamemnona, Beniowski, Fantazy; J. Słowacki, *Krąg pism mistycznych*, oprac. A. Kowalczykowa, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 245, stąd zwłaszcza: liryki mistyczne, *Genezis z Ducha, Do autora „Trzech Psalmów”, Król-Duch, List do J.N. Rembowski* lub powyższe utwory za *Dziełami Słowackiego* w opracowaniu J. Kleinera (wówczas: *Król-Duch, Rapsod pierwszy*).

Opracowania:

- M. Bizan, P. Hertz, *Glosy do „Balladyny”*, Warszawa 1970.
- M. Cieśla-Korytowska, *Romantyczna poezja mistyczna. Ballanche, Novalis, Słowacki*, Kraków 1989.
- M. Janion, *Obrona Balladyny*, w: *taż, Odnawianie znaczeń*, Kraków 1980.
- Juliusz Słowackiego rym błyskawicowy. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1980.
- A. Kowalczykowa, *Słowacki*, Warszawa 1994.
- A. Kowalczykowa, *Wstęp*, w: J. Słowacki. *Krąg pism mistycznych*, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 245.
- A. Kurska, *Fragment romantyczny*, Wrocław 1989.
- E. Łubieniewska, *„Fantazy” Juliusza Słowackiego, czyli komedia na opak wywrócona*, Wrocław 1985.
- E. Łubieniewska, *Laseczka dandysa i płaszcz proroka. Juliusz Słowacki*, Warszawa 1994.
- J. Maciejewski, *„Balladyna”, czyli „świat przez pryzmat przepuszczony”*, w: *tenże, Trzy szkice romantyczne*, Poznań 1967.
- M. Maciejewski, *Słowackiego „praca na wieczność”*, w: *tenże, „Ażeby ciało powróciło w słowo”. Próba kerygmatacznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.
- M. Maciejewski, *Poetyka. Gatunek-obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977, rozdz. IV.
- S. Makowski, *Juliusz Słowacki*, Warszawa 1980.
- L. Nawarecka, *Mistyczny sens mitu w „Królu-Duchu” Juliusza Słowackiego*, Katowice 2010.

- W. Próchnicki, *Romantyczne światy. Czas i przestrzeń w dramatach Słowackiego*, Kraków 1992.
- D. Seweryn, *Słowacki nie-mistyczny*, Lublin 2001.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. IX: 4, 5, 6; XIII: 3, 4, 5.
- J. Skuczyński, *Odmiany form dramatycznych w okresie romantyzmu. Słowacki, Mickiewicz, Krasiński*, Toruń 1993, rozdz. IV.
- Słowacki mistyczny. Propozycje i dyskusje symbozjum*, red. M. Janion i M. Żmigrodzka, Warszawa 1981.
- Słowacki mistyczny. Rewizje po latach*, red. A. Fabianowski, E. Hoffmann-Piotrowska, Warszawa 2012.
- W. Szturc, *Ironia romantyczna. Pojęcie, granice i poetyka*, Wrocław 1992.
- S. Treugutt, *Beniowski. Kryzys indywidualizmu romantycznego*, Warszawa 1964.
- M. Tatara, *Struktura mitu religijnego a „Król-Duch” Juliusza Słowackiego*, w: *Studia romantyczne*, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1973.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. III, Warszawa 1997.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, cz. IV i V, Warszawa 1981.
- M. Żmigrodzka, *Etos ironii romantycznej – po polsku*, w: *Problemy wiedzy o kulturze. Prace dedykowane Stefanowi Żółkiewskiemu*, red. A. Brodzka, M. Hopfinger i J. Lalewicz, Wrocław 1986.

XXI. PORTRET MŁODZIEŃCA ROMANTYCZNEGO. OD GODZINY MYŚLI PO BENIOWSKIEGO

- Heroiczna koncepcja młodości i „choroba wieku”. Rola cierpienia.
- Wykorzystywanie własnej biografii do kreacji mitu. Edukacja artysty, edukacja patrioty.
- Pogląd Słowackiego na pokolenie. Jednostka a pokolenie. Temat samotności.
- Osąd świata i poszukiwanie sensu życia. Indywidualizm i misja.
- Młodość jako jeden z tematów w *Beniowskim* w podwójnym ujęciu: młodość własna narratora, młodość pana Beniowskiego.

Utwory:

- J. Słowacki *Godzina myśli, Kordian, Beniowski*, wybrana twórczość liryczna.

Opracowania:

- S. Treugutt, *Pisarska młodość Słowackiego*, Warszawa 1979.
- M. Ursel, *Wstęp* do J. Słowacki, *Powieści poetyckie*, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 47.
- I. Opacki, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972.
- M. Piwińska, *Złe wychowanie. Fragmenty romantycznej biografii*, Warszawa 1981.
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, rozdz. VII, Warszawa 1995.
- Słowacki współczesny*, red. M. Troszyński, Warszawa 1999.
- A. Witkowska, *Literatura romantyczna*, Warszawa 1986.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. III, Warszawa 1997.
- Odpowiednie hasła w *Słowniku literatury polskiej XIX wieku (Biografia, Bohater romantyczny, Geniusz, Hamlet, Miłość, Młodość)*.

**XLII. POETA JAKO CZYTELNIK I POETA JAKO TWÓRCA POEZJI
W BENIOWSKIM**

- Rola przeżycia literackiego w romantyzmie. „Książki zbójcekie”. *Lektury romantyków*. Wybór Słowackiego z lektur epoki.
- Odwołania do świata kultury w *Beniowskim*: literatura współczesna i dawna, aluzja, pastisz, parodia, cytat ukryty. Ich funkcje.
- Odwołania do świata kultury jako sposób kontaktu z czytelnikiem. Świat kultury jako teren wspólnych wartości. Poemat jako przedmiot potencjalnej lektury: dyskusja z czytelnikiem. Autor poematu odgaduje gust czytelnika. Rozdwojenie na dygresje i „prostą powieść”.
- *Beniowski*: poemat jako dzieło wobec innych dzieł. Od parafrazy do polemiki. *Beniowski wobec Pana Tadeusza*.
- *Beniowski* jako wyraz poezji – poemat fragmentem nieskończoności.

Utwory:

- J. Słowacki, *Beniowski*, oprac. A. Kowalczykowa, Wrocław 1996, BN, s. I, nr 13/14 lub inne wydanie.

Opracowania:

- Z. Łempicki, *Świat rzeczy i świat książek. Przyczynek do ujęcia istoty romantyzmu*, t. 1, Warszawa 1966.
- S. Makowski, *Chronologia i układ „Beniowskiego”*, „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 1.
- S. Makowski, *Beniowski i „Beniowski”*, w: tenże, *Tęcze i świerzopy. Słowacki. Beniowski. Mickiewicz*, Wrocław 1984.

- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, Warszawa 1995, rozdz. XIII cz. 4.
 W. Szturc, *Ironia romantyczna*, Warszawa 1992.
 S. Treugutt, *Beniowski. Kryzys indywidualizmu romantycznego*, Warszawa 1964.
 J. Tremer, *Juliusz Słowacki, Beniowski (przewodnik po lekturach)*, Warszawa 1990.
 A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. III, Warszawa 1997.
 Odpowiednie hasła w *Słowniku literatury polskiej XIX wieku (Dygresyjny poemat, Parodia)*.

XLIII. FANTASTYKA, WIZJA, SEN, KOSZMAR ODKRYWANIA POZARACJONALNYCH OBSZARÓW PSYCHIKI W PRZEDMISTYCZNEJ TWÓRCZOŚCI SŁOWACKIEGO

- Wczesne powieści poetyckie *Arab*, *Mnich*, *Żmija* – egzotyka, gotycyzm, malowniczość terenem poszukiwania niezwykłych stanów duszy. Zło świata, zło człowieka.
 — Dwuznaczny status wizji narkotycznej – *Lambro*.
 — *Kordian*: fantastyka alegoryczna, fantastyka symboliczna. Koszmar widzeniem odrzuconego, przerażającego obrazu świata.
 — *Balladyna*: literackość fantastyki, założenie prawdy psychologicznej. Szekspieryzm i ludowość. Ludowość ironiczna i polemiczna.
 — Wizja a sumienie. Wizja a marzenie.

Utwory:

J. Słowacki, *Arab*, *Mnich*, *Żmija*, *Lambro*, *Kordian*, *Balladyna*.

Opracowania:

- M. Janion, *Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.
 M. Janion, *Wobec zła*, Chotomów 1989.
 A. Kowalczykowska, „*Kordian*” *Juliusza Słowackiego*, Warszawa 1990.
 J. Maciejewski, *Powieści poetyckie Słowackiego*, Warszawa 1990.
 S. Makowski, „*Balladyna*” *Juliusza Słowackiego*, Warszawa 1987.
 M. Masłowski, *Zwierciadło Kordiana. Rola i maska bohatera w dramatach Słowackiego*, Warszawa 2001.
 J. Maślanka, *Literatura a dzieje bajeczne*, Warszawa 1990.
 M. Piasecka, *Mistrzowie snu. Mickiewicz, Słowacki, Krasiński*, Wrocław 1992.
 D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, rozdz. VII; IX: 4, 5, Warszawa 1995.

Słownik literatury polskiej XIX wieku (hasła: *Ekspresjonizm romantyczny, Fantastyka, Gotycyzm, Powieść poetycka, Psychologia a literatura, Sen, Wyobraźnia*).

W. Szturc, *Archeologia wyobraźni. Studia o Słowackim i Norwidzie*, Kraków 2001.

M. Wydmuch, *Gra ze strachem. Fantastyka grozy*, Warszawa 1975.

XLIV. JULIUSZ SŁOWACKI *FANTAZY*

— Okoliczności powstania; *Fantazy* wobec innych dramatów Słowackiego, dramaturgii dziewiętnastowiecznej i dramatu klasycznego.

— *Fantazy* a przeszłość kulturowa i historyczna.

— Główny bohater – kompromitacja kultury współczesnej Słowackiemu? Realizm czy karykatura?

— Galeria postaci: psychologiczne prawdopodobieństwo i „papierowość”, aktorstwo i szczerłość, pruderia i walka o szczęście, szlachetność i cynizm – mowa imion – różnorodność osobowości – bohaterowie statyczni czy zmieniający się pod wpływem okoliczności?

— *Fantazy* jako krytyka i oskarżenie (obojętność i ofiara, egotyzm i ofiara) – również wyraz tęsknot i przekonań autora: ofiara a postęp duchowy.

— Dramat klasyczny czy szekspirowski? Komedia czy tragedia? Echa praktyk pokolenia romantycznego i nowatorstwo; Motyw probierczy i kulminacja akcji – „logiczny” rozwój czy „metoda” fragmentaryczna?

— Przestrzeń i tło – czas – indywidualizacja języka i poetyckość.

— Komizm.

Utwory:

J. Słowacki, *Fantazy*, wstęp i oprac. M. Inglot, Warszawa 1985 (lub inne wyd.).

Opracowania:

E. Csató, „*Fantazy*” jako dramat romantyczny, w: tenże, *Szkice o dramatach Słowackiego*, Warszawa 1966.

S. Estreicher, *Fantazy*, Kraków 1932.

J. Kleiner, *Dwa rewolucjonizmy w „Fantazym”*, „Roczniki Humanistyczne” 1955, z. 1.

J. Kleiner, *Juliusz Słowacki*, Lwów 1923–1928, t. 3, s. 204–249.

A. Kowalczykówna, „*Fantazy*” Juliusza Słowackiego. *Widmo bankructwa i harda hrabianka*, w: *Trzyście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.

- W. Kubacki, „*Wielka komedia*” Juliusza Słowackiego, w: tenże, *W wyobraźni*, Warszawa 1964.
- E. Łubieniewska, „*Fantazy*” Juliusza Słowackiego czyli *komedia na opak wywrócona*, Wrocław 1985.
- S. Treugutt, „*Fantazy*” Słowackiego: *rzecz o poszukiwaniu moralnej prawdy*, „Tygodnik Kulturalny” 1971, nr 38.
- K. Wyka, *Gdzie Jan walczył z kosą?*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Konrada Górskiego*, Toruń 1967.

XLV. KSIĄDZ MAREK – NARODOWE MISTERIUM

— Geneza dramatu: sytuacja kraju; konfederacja barska, rozumienie historii przez poetę (inne dzieła Słowackiego, np. *Beniowski*).

— Ksiądz Marek – postać historyczna, inne wizerunki literackie tej postaci a bohater Słowackiego; porte parole autora; kapłan – przywódca – święty – prorok – cudotwórca; Przywództwo ks. Marka a przywództwo Kosakowskiego – porządek ducha (życia) i porządek materii (śmierci); inni bohaterowie (statyczni i zmieniający się); przedstawiciele starego świata i nowego (splendor Polski sarmackiej).

— Czytanie historii i wizja przyszłości – mesjanizm Słowackiego: opozycyjny wobec mesjanizmu Mickiewicza? Historia jako system znaków – dramat jako synteza – realizm w planie psychologicznym i duchowym; plan cudowny i plan fabularny, historia faktów i historia „od wewnątrz”; grzechy Rzeczypospolitej i ich osąd, wysublimowana świadomość etyczna; zamysł Boży a zamysł ludzki; ostateczny sens dramatu a koncepcja genezyjska – profetyzm: realizm i romantyczne myślenie o historii.

— Śmierć i cierpienie jako droga; obraz: sceny dantejskie, niesamowitość, groza.

— Symboliczny wymiar dramatu:

— Judyta – „migotliwość” prototypu (tradycja Starego Testamentu, inne?) – przemiana: Judyta – Salomea, związek: Judyta – Ksiądz Marek, judaizm – chrześcijaństwo, wizje, sny, cuda (czy tylko w planie symbolicznym?); Bar – grób Polski starej?

— Budowa dramatu: klasyczna jedność? dłuższy monologów, konwencja dramatu i „liryczny potok”, wielorodzajowość i wielogatunkowość – plastyka przedstawień; kolor i nastrój (patos i napięcie, niesamowitość i groza) – dramat jako misterium.

— Konteksty: Biblia, Dante, Calderon, Mickiewicz, aluzje do malarstwa, rzeźby, teatru.

Utwory:

- J. Słowacki, *Ksiądz Marek*, oprac. M. Piwińska, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 29.

Opracowania:

- S. Ciesielska-Borkowska, *Calderon w twórczości Słowackiego*. Materiały z sesji naukowej 25–28 listopada 1959, Warszawa 1959.
- A. Ginz, *Żydostwo w twórczości Słowackiego*. (Z okazji roku jubileuszowego poety), Almanach żydowski wydany pod red. L. Reickiej, Lwów 1910.
- B. Hausner, *Słowacki a Biblia*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu setnej rocznicy urodzin Juliusza Słowackiego*, t.2, Lwów 1909.
- M. Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975, rozdz. *Barska poezja romantyczna*.
- M. Janion, M. Żmigrodzka *Tradycja barska w dobie romantyzmu*, w: *Przemiany tradycji barskiej*, Kraków 1972.
- J. Kleiner, *Juliusz Słowacki. Dzieje twórczości*, t. 4: *Poeta mistyk, cz. I*, Warszawa 1927.
- A. Kowalczykowa, *Słowacki*, Warszawa 1994 (zwłaszcza rozdz.: *Genezyjskie dzieje Ducha i Polski*).
- M. Kryszczuk, *Juliusz Słowacki wobec tradycji szlacheckiej*, Warszawa 2011.
- M. Maciejewski, „Polonus sum” *Księdza Marka, Soplicy i Rzewuskiego*, w: tenże, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Piwińska, *Juliusz Słowacki od duchów*, Warszawa 1992 (rozdz.: *Historia przez znaki, Ksiądz Marek*).
- E. Rostworowski, *Ksiądz Marek i polityczne przepowiednie*, w: tenże, *Popioły i korzenie*, Kraków 1985.
- J.M. Rymkiewicz, *Ludzie dwoiści (Barokowa struktura postaci Słowackiego)*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, Seria III, red. M. Żmigrodzka, Wrocław 1981.
- S. Skwarczyńska, *Ewolucja obrazów u Słowackiego*, Lwów 1925.
- S. Treugutt, *Książę niezłomny na murach Baru*, w: *Przemiany tradycji barskiej. Studia*, red. Z. Stefanowska, Kraków 1972, również w: tenże, *Geniusz wydziedziczony. Studia romantyczne i napoleońskie*, Warszawa 1993.
- Wstęp i objaśnienia wydawcy do *Księdza Marka* w t. VI *Dzieł wszystkich J. Słowackiego*, red. J. Kleiner, Lwów 1931.

XLVI. POETA, POEZJA, UPŁYW CZASU – WIERSZE PÓŹNE JULIUSZA SŁOWACKIEGO

— Twórczość liryczna Słowackiego po 1842 roku: konteksty: charakterystyka wierszy wcześniejszych (etapy, tematy, środki poetyckiej ekspresji), rozwój duchowy poety; spotkanie z Towiańskim a doświadczenia własne, inne utwory tego okresu (np. *Genezis z Ducha*).

— Świat bez granic („poetycka i razem realna” obecność nieskończoności; motyw lotu); przeświadczenie o rzeczywistej obecności zjawisk natury mistycznej; eliminacja marzenia; poszukiwanie sensu ukrytego pod powierzchnią zjawisk i rzeczy;

— Sposoby wypowiedzi: „ton wysoki”, patos, archaizowanie (styl biblijny), poezja kontemplacji modlitewnej, prostota;

— „Ja” liryczne w wierszach lozańskich Mickiewicza a podmiot mówiący wierszy późnych Słowackiego (czytelnicze poszukiwanie tożsamości z osobą mówiącą w tych utworach: możliwości i ograniczenia; „hermetyzm” i dostojeństwo świata prezentowanego w wierszach Słowackiego a możliwości uniwersalizacji doświadczeń zawartych w liryce lozańskiej).

Utwory:

- A. Mickiewicz, *Poezje okresu parysko-lozańskiego*, w: A. Mickiewicz, *Wybór poezyj*, oprac. i wstępem poprzedził Cz. Zgorzelski, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 66.
- J. Słowacki, *Dzieła wszystkie*, red. J. Kleiner przy współudziale W. Floryana, t. 12, cz. I: *Wiersze drobne z lat 1843–1849*, oprac. J. Kleiner i J. Kuźniar, Wrocław 1960.

Opracowania:

- A. Boleski, *Juliusza Słowackiego liryka lat ostatnich (1842–1848)*, Łódź 1949.
- W. Grabowski, *Sprawy obrazowania w liryce Słowackiego*, „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 1.
- M. Janion, „*Tak będzie pisała kiedyś Polska*”, „Teksty” 1979, nr 6; również w: *Czas formy otwartej*, Warszawa 1984.
- Juliusz Słowacki – interpretacje i reinterpretacje*, wstęp: B. Kuczera-Chachulska, *Liryka Słowackiego*, red. E. Skalińska, E. Szczeglacka, Warszawa 2011.
- Juliusza Słowackiego rym błyskawicowy. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1980.
- J. Kleiner, *Juliusz Słowacki. Dzieje twórczości*, t. 1–3 (zwłaszcza t. 3: *Okres Beniowskiego*), Warszawa 1923.

- A. Kowalczykówna, *Wstęp*, w: *Krąg pism mistycznych*, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 245.
- M. Maciejewski, „Kształty poetyckie i razem realne” w liryce mistycznej Słowackiego (O dziecięcych mediach romantyzmu), w: tenże, *Poetyka. Gatunek – Obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.
- M. Maciejewski, *Słowackiego „praca na wieczność”*, w: tenże, „Ażeby ciało powróciło w słowo”. *Próba kerygmaticznej interpretacji literatury*, Lublin 1991.
- I. Opacki, *Pomnik i wiersz, „Ewangelija i nieszczęście”*, w: tenże, *Poezja romantycznych przełomów. Szkice*, Wrocław 1972.
- M. Piwińska, *Juliusz Słowacki od duchów*, Warszawa 1992.
- M. Piwińska, *Wyobrażenia i komunikacja pozajęzykowa w twórczości mistycznej Słowackiego*, „Teksty” 1980, nr 2/50.
- J. Przyboś, *Ja świat*, w: tenże, *Sens poetycki*, Kraków 1963.
- W. Pyczek, *Jerozolima słoneczna Juliusza Słowackiego*, Lublin 1999.
- D. Seweryn, *Potrójna śmierć*, w: *Juliusz Słowacki – interpretacje i reinterpretacje*, red. E. Skalińska, E. Szczeglacka, Warszawa 2011.
- Słowacki mistyczny. Propozycje i dyskusje*, red. M. Janion i M. Żmigrodzka, Warszawa 1981.
- M. Troszyński, *Austeria „Pod Królem-Duchem”*. *Raptularz lat ostatnich Juliusza Słowackiego*, Warszawa 2001.
- M. Troszyński, „*Dziennika nigdy nie pisałem*”. *O pismach autobiograficznych Słowackiego*, w: *Materiały z konferencji naukowej „Rok Słowackiego 2009”*. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2009.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- Cz. Zgorzelski, *Liryka w pełni romantyczna. Studia i szkice o wierszach Słowackiego*, Warszawa 1981.

XLVII. ALEKSANDER FREDRO

- Teatralne doświadczenia Fredry: lwowskie, włoskie, paryskie.
- Dwa okresy twórczości dramatycznej Fredry (do połowy lat trzydziestych i po r. 1852). Tradycyjne konwencje komediowe w dramatach Fredry: Fredro wobec komedii stanisławowskiej; prekursor dramatu mieszczańskiego przełomu wieków XIX i XX. Dyskusje nad stosunkiem autora *Zemsty* do romantyków.
- Odmiany komizmu Fredrowskiego (ze szczególnym uwzględnieniem komizmu językowego).

- Konstrukcja postaci jako charakterów niejednorodnych. Fredrowe „myślenie akcją”.
- Dworek i rezydencja, oberża i inne miejsca podrózne – przestrzeń w dramatach Fredry.
- Poetyckie walory komedii Fredrowskich. Poezja i humor.
- Postawy Fredry wobec rzeczywistości: między filozoficzną afirmacją a demaskacją satyryczną. Tradycjonalizm pisarza.
- Odmiany gatunkowe i konstrukcyjne dramatu Fredrowskiego – np. „komedia serio”, farsa, jednoaktówka, libretto operowe.
- *Śluby panińskie* jako niezwykle utwór o miłości i młodości – miłość u Fredry a miłość romantyczna – psychologia uczucia: „magnetyzm serc” – finezja intrygi – liryzm i humor.
- Typy postaci – *Śluby* jako utwór sceniczny.
- Małe formy literackie w komediach Fredry (bajka, list, przysłowie, aforyzm). Fredro – bajkopisarz i aforysta (*Zapiski starucha*).
- Fredro na scenie; zalety Fredrowskiego wiersza.

Utwory:

Dramaty Fredry (wierszem i prozą) wg: *Pisma wszystkie*, wydanie krytyczne, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1955 – 1980; *Pan Geldhab, Mąż i żona, Damy i huzary, Gwałtu, co się dzieje, Pan Jowialski, Zemsta, Śluby panińskie, Dożywocie, Wielki człowiek do małych interesów, Wychowanka, Rewolwer, Świeczka zgasła, Zapiski starucha* (*Pisma*, t. 13), *Bajki*.

Źródła pomocnicze:

- A. Musset, *Nie igra się z miłością*;
- M. Gogol, *Rewizor*;
- F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach i Sarmatyzm*;
- C. Goldoni, *Sługa dwóch panów*.

Opracowania:

- Aleksander Fredro*, oprac. T. Sivert, współpraca E. Heise, Warszawa 1975.
- W. Borowy, *Ze studiów nad Fredrą*, Kraków 1921.
- S. Dąbrowski, R. Górski, *Fredro na scenie*, Warszawa 1962.
- M. Ingot, *Świat komedii Fredrowskich*, Wrocław 1986.
- J. Kleiner, „*Śluby panińskie*” i „*Zemsta*” jako komedie antyromantyczne, w: tenże, *O Krasickim i Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956.
- S. Kołaczkowski, *Osobowość i postawa poetycka Fredry*, w: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1968.

- E. Kucharski, *Między teorią a historią literatury*, wybór i oprac. A. Hutnikiewicz, Warszawa 1986 (stąd: prace fredrologiczne).
- B. Lasocka, *Aleksander Fredro. Drogi życia*, Warszawa 2001.
- S. Pigoń, *W pracowni Aleksandra Fredry*, Warszawa 1956.
- K. Poklewska, *Aleksander Fredro*, Warszawa 1977.
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych 1752–1795*, rozdz. V, Warszawa 1993.
- J. M. Rymkiewicz, *Aleksander Fredro jest w złym humorze*, Warszawa 1977 (stąd: esej *Obłoki nad Wysokim Zamkiem*).
- D. Siwicka, *Romantyzm 1822–1863*, rozdz. XV, Warszawa 1995.
- D. Siwicka, *Śmiech jowialny. „Pan Jowialski” Aleksandra Fredry*, w: *Trzyznaście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- J. Trzynadłowski, *Małe formy literackie*, Wrocław 1977.
- M. Urseł, *O wierszach Aleksandra Fredry*, Wrocław 1922.
- A. Witkowska, R. Przybylski, *Romantyzm*, cz. 2, rozdz. IX, Warszawa 1997.
- K. Wyka, *Aleksander Fredro*, w: *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863*, t. 1, red. M. Janion, B. Zakrzewski, M. Dernałowicz, Kraków 1975.
- K. Wyka, *Wstęp*, w: A. Fredro, *Pisma wszystkie*, oprac. S. Pigoń, t. 1, Warszawa 1955.
- B. Zakrzewski, *Fredro z paradyzu. Studia i szkice*, Wrocław 1976.

ZYGMUNT KRASIŃSKI

XLVIII. ZYGMUNT KRASIŃSKI *NIE-BOSKA KOMEDIA* – CZŁOWIEK W ŻYWIÓLE HISTORII

— Myśl historiozoficzna Krasińskiego (rozmowy, relacje, lektury: ich odbicie w dramacie) – poeta i katolicyzm: ślepy konserwatyzm czy obrona żywej tradycji? – filozofia historii w XIX w. (np. Hegel, Cieszkowski) – *Nie-Boska* a dziewiętnastowieczny progresywizm – aluzja tytułowa – waga problematyki dramatu.

— Strefa przedstawień: obraz rodziny Męża – napięcia i klęski, przyczyny i konteksty katastrofy (marzenie i świat ducha – fakt czy imaginacja?) – aktywność i bierność (hamletyzm?) – poezja i poeta – „realizm etyczny” – mgławicowość idei romantycznych i ich krytyka – dyskusja z idealistyczną koncepcją świata i życia – moc słowa.

— Rewolucja jako obraz i jako problem – walka o sprawiedliwość a żądza zemsty – prawo dynamiki dziejowej i prawa jednostki (racje obozu „starego” a racje rewolucjonistów) – degeneracja grup społecznych – proroctwo i realizm – publicystyczna aktualność czy pozaczasowe znaczenie?

— Zamknięcie dramatu – obraz – symbolika: jednoczesność czy wielość sensów – fantazja czy realizm myślenia?

— Konstrukcja dramatu: elementy romantyczne i klasyczne: *Nie-Boska* jako utwór romantyczny – przełamanie konwencji dramatu klasycystycznego – polifonia konstrukcji (różnorodność elementów oddziaływania, wielorodzajowość); *Nie-Boska* a np. *Dziady* A. Mickiewicza – harmonijna budowa całości – ład i klarowność, bezemocjonalność czy uczucie? sposób ujawniania emocji, język.

— Szkicowość, oszczędność rysunku i precyzyjne wykończenie każdego drobiazgu; lakoniczność środków wyrazu i retoryczna posągowość stylu.

— *Nie-Boska* i możliwości sceniczne: typ wyobraźni; siła teatralnej ekspresji.

Utwory:

Z. Krasiński, *Irydion*, oprac. W. Kubacki, Wrocław 1967, BN, s. I, nr 42.

Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, wstęp i oprac. S. Treugutt, Warszawa 1974.

Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, wstęp M. Janion, oprac. tekstu i przypisy oprac. M. Grabowska, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 24.

Opracowania:

A. Fabianowski, *Mysł polityczna Zygmunta Krasińskiego*, Ciechanów 1991.

K. Górski, *Posłowie*, w: Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, Wrocław 1967 (wydanie fotooffsetowe pierwodruku).

P. Hertz, *Noty i uwagi* w: Z. Krasiński, *Dzieła literackie*, t. 3, Warszawa 1973.

M. Janion, *Katastrofa i religia. (O „Nie-Boskiej komedii”)*, w: *Dramat i teatr religijny w Polsce*, red. I. Sławińska, W. Kaczmarek, Lublin 1991.

M. Janion, *Krasiński a Hegel*, „Studia Filozoficzne” 1965, nr 3/42 (również w: *Romantyzm. Studia o ideach i stylu*, Warszawa 1969).

M. Janion, *Nie-Boska komedia. Bóg i świat historyczny*, w: *taż, Literatura, komparatystyka, folklor*, Warszawa 1968 (również w: *taż, Romantyzm. Studia o ideałach i stylu*, Warszawa 1969).

M. Janion, *Trzy dramaty o rewolucji (Krasiński, Witkiewicz, Gombrowicz)*, w: *taż, Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.

M. Janion, *Zygmunt Krasiński – Debiut i dojrzałość*, Warszawa 1962.

J. Kleiner, *Zygmunt Krasiński. Dzieje myśli*, t. 1–2, Lwów 1912.

HISTORIA LITERATURY: ROMANTYZM

- A. Kowalczykowska, *Poglądy filozoficzne Zygmunta Krasińskiego*, w: *taż, Polska myśl filozoficzna i społeczna*, t. 1, Warszawa 1973.
- Krasiński żywy. Księga zbiorowa wydana staraniem Związku Pisarzy Polskich na obczyźnie*, Londyn 1959.
- W. Lednicki, *Nie-Boska komedia (W poszukiwaniu syntezy)*, w: *Literatura, komparatystyka, folklor. Księga poświęcona Julianowi Krzyżanowskiemu*, red. M. Boleszczanin, S. Frybes, E. Jankowska, Warszawa 1968.
- Z. Libera, *Zygmunt Krasiński*, Warszawa 1968.
- S. Makowski, *„Nie-Boska komedia” Zygmunta Krasińskiego*, Warszawa 1971.
- M. Masłowski, *Dzieje bohatera. Teatralne wizje „Dziadów”, „Kordiana” i „Nie-Boskiej komedii” do II wojny światowej*, Wrocław 1978.
- A. Mickiewicz, *Literatura słowiańska*, tłum. L. Płoszewski, wyd. A. Mickiewicz, *Dzieła*, t. XI, Warszawa 1955, wykłady VIII, IX, X, XI, XVI.
- T. Pini, *Krasiński. Życie i twórczość*, Poznań 1928.
- J. Skuczyński, *Odmiany form dramatycznych w okresie romantyzmu. Słowacki – Mickiewicz – Krasiński*, Toruń 1993.
- J. Skuczyński, *„Nie-boska komedia” i „Irydion” Zygmunta Krasińskiego w świetle komunikacji literackiej*, w: *Zygmunt Krasiński – nowe spojrzenia*, red. G. Halkiewicz-Sojak, B. Burdziej, Toruń 2001.
- S. Skwarczyńska, *Leona Schillera trzy opracowania teatralne „Nie-Boskiej komedii” w dziejach jej inscenizacji w Polsce*, Warszawa 1959.
- S. Skwarczyńska, *U źródeł nowatorskiego tematu „Nie-Boskiej komedii”*, w: *Zygmunt Krasiński. W stulecie śmierci*, red. J. Krzyżanowski, K. Wyka, S. Żółkiewicz, Warszawa 1960.
- Z. Sudolski, *Korespondencja Zygmunta Krasińskiego. Studium monograficzne*, Warszawa 1968.
- A. Waśko, *Zygmunt Krasiński. Oblicza poety*, Kraków 2001.
- Cz. Zgorzelski, *Nad „Nie-Boską komedią”*, w: *tenże, Od Oświecenia ku Romantyzmowi i współczesności*, Kraków 1978 (prwdr. „Tygodnik Powszechny” 1959, nr 9, s. 5).
- Zygmunt Krasiński. Pytania o twórczość*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prusak, E. Szczeglacka, Warszawa 2005.

Inne źródła:

- Z. Krasiński, *Listy do Delfiny Potockiej*, oprac. i wstęp Z. Sudolski, Warszawa 1975.

Z. Krasiński, *Listy do Jerzego Lubomirskiego*, oprac. i wstęp Z. Sudolski, Warszawa 1965.

Z. Krasiński, *Listy do ojca*, oprac. i wstęp S. Pigoń, Warszawa 1963.

CYPRIAN NORWID

XLIX. TWÓRCZOŚĆ CYPRIANA NORWIDA

— Okres Norwidowskich poszukiwań poetyckich i intelektualnych (do r. 1852). Norwid na tle „młodej piśmienności warszawskiej”; tragedia pokolenia. Kontakty z romantycznymi „wielkoludami” na emigracji i refleksja nad ich twórczością. Syntezy pierwszego okresu: *Promethidion*, *Niewola*.

— Norwidowska koncepcja języka. Język i prawda: „odpowiednie dać rzeczy-słowo”. Dialogowy wymiar języka. Zakorzenie języka w rzeczywistości osoby ludzkiej i w tradycji (w konwencjach kultury).

— Perspektywa poetycka Norwida: „przemilczenia” i „przybliżenia”, ironia, intelektualno-emocjonalna postawa podmiotu, „ciemność” jako nieunikniona trudność ekspresji, kontrowersja i paradoks w poetyckim myśleniu Norwida.

— Język poetycki Norwida: ogólna koncepcja formy poetyckiej a cele poezji Norwida; forma świadectwem pracy twórczej, forma a poznawcze zmagania poety, forma jako wezwanie i wyzwanie dla czytelnika. Poezja epoki druku – graficzna postać poezji Norwida. Wieloznaczność poezji Norwida: parabola, paradoksy, poetyckie etymologie, rola kontekstu. Styl Norwidowski: odnowienie słownictwa poetyckiego, ironia i sarkazm, obrazowanie, metafora, składnia. Napięcie między składnią a formą wierszową.

— *Vade-mecum* jako program przekształcenia poezji polskiej i odpowiedź na europejski kryzys sztuki.

— *Quidam*. Kunszt narracji. Epika w twórczości Norwida.

— Dramat Norwida.

— Epistolografia Norwida.

— Wielkie problemy twórczości Norwida: cywilizacja przemysłowa, wielkie osobistości czasów minionych i współczesnych, człowieczeństwo i powinności człowieka, wiara i tradycja chrześcijańska, naród i społeczeństwo, porządek historii i Opatrzność, wolność i niewola. Biblia w twórczości Norwida. Norwid wobec świata zachodniego (porównanie z Mickiewiczem i Krasińskim).

— Sztuka i praca w przemyśleniach Norwida. Jego twórczość plastyczna.

— Tradycja romantyczna i nowe horyzonty w poezji Norwida. Norwid i poezja naszych czasów.

Utwory:

- C. Norwid, *Pisma wszystkie*, oprac. J.W. Gomulicki, t. 1–11, Warszawa 1971–1976 (tom XI zawiera kalendarz biograficzny i bibliografię publikacji Norwida 1848–1874).
- C. Norwid, *Vade-mecum*, oprac. J. Fert, BN, s. I, nr 271.
- C. Norwid, *Promethidion. Rzecz w dwóch dialogach z epilogiem*, wstęp i oprac. S. Sawicki, Kraków 1997.

Opracowania:

- P. Abriszewska, *Literacka hermeneutyka Cypriana Norwida*, Lublin 2011.
- M. Adamiec, *Oni i Norwid. Problemy odbioru twórczości Cypriana Norwida w latach 1840–1883*, Wrocław 1991.
- W. Borowy, *O Norwidzie. Rozprawy i notatki*, Warszawa 1960.
- M. Buś, *Norwidyści. Miriam – Cywiński – Borowy – Makowiecki – Wyka. Konteksty*, Kraków 2008.
- P. Chlebowski, *Cypriana Norwida „Rzecz o wolności słowa”*, Lublin 2000.
- P. Chlebowski, *Romantyczna silva rerum. O Norwidowym „Albumie Orbis”*, Lublin 2009.
- Cyprian Norwid. W setną rocznicę śmierci poety*, pod red. S. Burkota, Kraków 1991.
- Cyprian Norwid. W 150-lecie urodzin*, red. M. Żmigrodzka, Warszawa 1973.
- Cypriana Norwida kształt prawdy i miłości. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1986.
- Czemu i Jak czytamy Norwida*, red. J. Chojak, E. Teleżyńska, Warszawa 1992.
- Z. Dambek, *Cyprian Norwid a tradycje szlacheckie*, Poznań 2012.
- E. Dąbrowicz, *Cyprian Norwid: osoby i listy*, Lublin 1997.
- Ks. A. Dunajski, *Chrześcijańska interpretacja dziejów w pismach Cypriana Norwida*, Lublin 1985.
- J. Fert, *Poeta sumienia. Rzecz o twórczości Norwida*, Lublin 1993.
- R. Fieguth, *Poezja w fazie krytycznej. Cykl wierszy Cypriana Norwida „Vade-mecum”*, tłum. J. Gotfryd, „Studia Norwidiana”, z. 3–4.
- M. Głowiński, *Ciemne alegorie Norwida*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 4.
- K. Górski, T. Makowiecki, I. Sławińska, *O Norwidzie pięć studiów*, Toruń 1949.
- G. Halkiewicz-Sojak, *Byron w twórczości Norwida*, Toruń 1994.
- G. Halkiewicz-Sojak, *Wobec tajemnicy i prawdy. O Norwidowskich obrazach „całości”*, Toruń 1998.

- G. Halkiewicz-Sojak, *Nawiązane ogniwo. Studia o poezji Cypriana Norwida i jej kontekstach*, Toruń 2010.
- M. Inglot, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1991.
- M. Inglot, *Wyobrażenia poetycka Norwida*, Warszawa 1988.
- Jak czytać Norwida? Postawy badawcze, metody, weryfikacje*, red. B. Kuczera-Chachulska, J. Trzcionka, Warszawa 2006.
- E. Kiślak, *Cień arcydzieła. „Quidam” Cypriana Norwida*, w: *Trzyście arcydzieł romantycznych*, red. E. Kiślak i M. Gumkowski, Warszawa 1996.
- S. Kołaczkowski, *Ironia Norwida*, w: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pi-goń, Warszawa 1968.
- T. Korpysz, *Definicje poetyckie Norwida*, Lublin 2009.
- B. Kuczera-Chachulska, „Czas siły – zupełnej”. *O kategorii wysiłku w poezji Norwida*, Lublin 1998.
- B. Kuczera-Chachulska, *Norwida „przypowieść o pięknie” i inne szkice z po-granicza genologii i estetyki*, Warszawa 2009.
- B. Kuczera-Chachulska, *Wokół „Czarnych”, „Białych kwiatów” i „Vade-Mecum”. Elegijność Norwida*, w: *taż, Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- W. Kudyba, „Aby mowę chrześcijańską odtworzyć na nowo” *Norwida mówienie o Bogu*, Lublin 2000.
- Liryka Cypriana Norwida*, red. P. Chlebowski, W. Toruń, Lublin 2003.
- Z. Łapiński, *Norwid*, Kraków 1971 (lub wyd. nast.).
- T. Łubieński, *Norwid wraca do Paryża*, Kraków 1989.
- A. Melbechowska-Luty, *Sztukmistrz. Twórczość artystyczna i myśl o sztuce Cypriana Norwida*, Warszawa 2001.
- J. Maciejewski, *Cyprian Norwid*, Warszawa 1992.
- A. Merdas, *Łuk przymierza. Biblia w poezji Norwida*, Lublin 1983.
- S. Morawski, *Poglądy estetyczne Cypriana Norwida*, w: *tenże, Studia z historii myśli estetycznej XVIII i XIX w.*, Warszawa 1961.
- Norwid żywy: książka zbiorowa wydana staraniem Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie*, red. W. Günther, B. Świdorski, Londyn 1962.
- Norwid. Z dziejów recepcji twórczości*, wybór, oprac. i wstęp M. Inglot, Warszawa 1983.
- Norwid. Z warsztatów norwidologii bielańskiej*, red. T. Korpysz, B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2009.

- Nowe studia o Norwidzie*, red. J.W. Gomulicki i J.Z. Jakubowski, Warszawa 1961.
- A. Seweryn, *Norwidowska iza. Wokół liryczności i retoryczności*, „Colloquia Litteraria” 2012, z. 2.
- I. Opacki, *Rapsod ostatni, rapsod pierwszy*, w: tenże, „*W środku niebokrega*”. *Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- Poeta i sztukmistrz. O twórczości poetyckiej i artystycznej Norwida*, red. P. Chlebowski, Lublin 2007.
- J. Puzynina, *Słowo Norwida*, Wrocław 1990.
- J. Puzynina, *Słowo – wartość – kultura*, Lublin 1997 (rozdz. V: *Słowo Norwida*).
- S. Sawicki, *Norwida walka z formą*, Warszawa 1986.
- S. Sawicki, *Wartość, sacrum, Norwid. Studia i szkice aksjologiczno-literackie*, Lublin 1994.
- S. Sawicki, *Wstęp*, w: C. Norwid, *Promethidion*, Kraków 1997.
- I. Sławińska, *Reżyserska ręka Norwida*, Kraków 1971.
- Z. Stefanowska, *Strona romantyków. Studia o Norwidzie*, Lublin 1993.
- Strona Norwida. Studia i szkice ofiarowane Profesorowi Stefanowi Sawickiemu*, red. P. Chlebowski i inni, Lublin 2008.
- Symbol w dziele Cypriana Norwida*, red. W. Rzońca, Warszawa 2011.
- S. Świontek, *Norwidowski teatr świata*, Łódź 1983.
- W. Toruń, *Wokół Norwidowej koncepcji słowa*, Lublin 2003.
- Z. Trojanowiczowa, *Ostatni spór romantyczny. Cyprian Norwid – Julian Klaczko*, Warszawa 1981.
- Z. Trojanowiczowa, *Rzecz o młodości Norwida*, Poznań 1969.
- K. Trybuś, *Epopeja w twórczości Norwida*, Wrocław 1993.
- K. Trybuś, *Stary poeta. Studia o Norwidzie*, Poznań 2000.
- J. Trznadel, *Czytanie Norwida. Próby*, Warszawa 1978.
- K. Wyka, *Cyprian Norwid. Studia, artykuły, recenzje*, Kraków 1989.
- J. Zach-Błońska, *Monolog różnogłosy. O dramatach współczesnych Cypriana Norwida*, Kraków 1993.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- J. Zieliński, *Obraz pogodnej śmierci. Norwid-Rafael-Maratti i „Śmierć świętego Józefa”*, Lublin 2010.
- E. Żwirkowa, *Tragedia kultur. Studium o tragedii historycznej Cypriana Kamila Norwida „Kleopatra i Cezar”*, Lublin 1991.

Uwaga: od 1983 roku wychodzi pismo poświęcone twórczości poety – *Studia Norwidiana*, zawierające wiele cennych i znakomicie uporządkowanych materiałów; również rozpraw, interpretacji. Periodyk przygotowany jest przez Zakład Badań nad Twórczością Norwida KUL w Lublinie.

Przy Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego prowadzone są systematyczne badania nad językiem poety w Pracowni Słownika Języka Cypriana Norwida, kierowanej przez Jadwigę Puzyninę.

Dotychczas zespół opracował tomy:

Słownictwo etyczne Cypriana Norwida, red. J. Puzynina, Warszawa 1993 (zeszyt 1).

E. Teleżyńska, *Nazwy barw w twórczości Cypriana Norwida*, Warszawa 1994 (zeszyt 2).

Słownictwo estetyczne Cypriana Norwida, red. J. Chojak, Warszawa 1994 (zeszyt 3).

T. Korpysz, J. Puzynina, „Wolność” i „niewola” w *pisemach Cypriana Norwida*, Warszawa 1978 (zeszyt 4).

A. Kadyjewska, T. Korpysz, J. Puzynina, *Chrześcijaństwo w pisemach Cypriana Norwida*, Warszawa 2000 (zeszyt 5).

L. MICKIEWICZ: CZŁOWIEK – SŁOWO – IDEE

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga: Uczestnik Olimpiady, decydujący się na temat konkursowy MICKIEWICZ: CZŁOWIEK – SŁOWO – IDEE, **wybiera jedną z trzech** przygotowanych części.

A. CZŁOWIEK

1. Na Litwie

— Miejsce urodzenia i ziemia ojczysta. Wilno w czasach Mickiewicza. Uniwersytet Wileński. Edukacja poety, jego lektury i pierwsi mistrzowie. Litwa (przyroda, kultura, ludzie) w jego twórczości literackiej.

2. Przyjaźnie i miłości

— Przyjaciele młodości – dzieje Towarzystwa Filomatów i Filaretów. Przyjaźnie i miłości poety (Litwa, Rosja, podróże, emigracja). W jaki sposób bliskie relacje z ludźmi zaważyły na jego biografii? Jakie znaczenie miały dla jego twórczości? W których utworach znaleźć można ich ślady?

3. Podróżnik

— Dlaczego Mickiewicz podróżował? Trasy i sposób odbywania najważniejszych podróży. Co oglądał, jakie miejsca zwiedzał? Ważne spotkania (np.

Weimar – Goethe). Jakie znaczenie miały doświadczenia z podróży dla jego dojrzewania duchowego i twórczości? Miejsca dłuższego pobytu Mickiewicza – czym się zajmował, gdzie pracował (warunki życiowe)?

4. Profesor

— Gdzie i kiedy Mickiewicz pełnił funkcję profesora? Prelekcje w Collège de France. Tematyka, język i sposób prowadzenia wykładów (ich szczególność). Kim byli słuchacze prelekcji paryskich i jakie znaczenie miały dla nich te wykłady? Ślady działalności Mickiewicza w Paryżu (medal, pomnik, etc.). Wydania *Literatury słowiańskiej*.

5. Człowiek czynu

— Publicysta, towiańczyk, żołnierz. Mickiewiczowskie zaangażowanie w sprawy Polski i Europy.

6. Legenda wieszczca

— Co oznacza słowo „wieszcz”? Mickiewiczowski wzór poety – jego rola dla polskiej kultury. Krytyka wzoru wieszczca (brązownicy i antybrązownicy). Portrety, fotografie, pomniki i inne wizerunki Mickiewicza.

Opracowania:

- J. Borowczyk, *Rekonstrukcja procesu filomatów i filaretów 1823–1824*, Poznań 2003.
- M. Dernałowicz, *Adam Mickiewicz*, Warszawa 1983.
- S. Kawyn, *Mickiewicz w oczach swoich współczesnych*, Kraków 1967.
- S. Kieniewicz, *Legion Mickiewicza 1848–1849*, Warszawa 1955.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1–2 (cz. 1–2), Lublin 1948 i wyd. następne.
- J. Maciejewski, *Mickiewicza wielkopolskie drogi. Rekonstrukcje i refleksje*, Poznań 1972.
- H. Markiewicz, *Rodowód i losy mitu trzech wieszczów*, w: tenże, *Świadomość literatury. Rozprawy i szkice*, Warszawa 1985.
- Mickiewicz, czyli wszystko. Z Jarosławem Markiem Rymkiewiczem rozmawia Adam Poprawa*, Warszawa 1994.
- A.E. Odyniec, *Listy z podróży*, oprac. M. Dernałowicz, M. Toporowski, wstęp M. Dernałowicz, t. 1–2, Warszawa 1961.
- S. Rosiek, *Zwłoki Mickiewicza. Próba nekrografii poety*, Gdańsk 1997.
- J.M. Rymkiewicz, D. Siwicka, A. Witkowska, M. Zielińska, *Mickiewicz. Encyklopedia*, Warszawa 2001.
- M. Spychalska, *Wprowadzenie*, w: *Adam Mickiewicz. W dwusetną rocznicę urodzin poety. Prace laureatów i uczestników konkursu historycznoliterackiego dla uczniów szkół średnich*, red. T. Chachulski, Warszawa 1999.

- Z. Stefanowska, *Geniusz poety, geniusz narodu. Mickiewicz wobec powstania listopadowego*, „Teksty Drugie” 1995, nr 6.
- W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.
- A. Witkowska, *Rówieśnicy Mickiewicza. Życiorys jednego pokolenia*, Warszawa 1952; *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1998; *Adam Mickiewicz po dwustu latach. Przemiany legendy*, w: *Romantyzm, Janion, fantazmaty. Prace ofiarowane Profesor Marii Janion na jej siedemdziesięciolecie*, red. D. Siwicka i M. Bieńczyk, Warszawa 1996.
- M. Zielińska, *Opowieść o Gustawie i Maryli*, Warszawa 1989.
- T. Żeleński (Boy), *Pisma*, t. IV: *Brązownicy i inne szkice o Mickiewiczu*, Warszawa 1956.

Uwaga: Pomocą dodatkową może być *Kronika życia i twórczości Mickiewicza*:

- M. Dernałowicz, K. Kostenicz, Z. Makowiecka, *Lata 1798–1824*, Warszawa 1957.
- M. Dernałowicz, *Od „Dziadów” części trzeciej do „Pana Tadeusza” (marzec 1832 – czerwiec 1834)*, Warszawa 1966.
- M. Dernałowicz, *Paryż, Lozanna (czerwiec 1834 – październik 1840)*, Warszawa 1996.
- Z. Makowiecka, *Mickiewicz w Collège de France (październik 1840 – maj 1844)*, Warszawa 1968.
- K. Kostenicz, *Legion włoski i „Trybuna Ludów” (styczeń 1848 – grudzień 1849)*, Warszawa 1969.
- Z. Makowiecka, *Brat Adam (maj 1844 – grudzień 1847)*, Warszawa 1975.
- K. Kostenicz, *Ostatnie lata Mickiewicza (styczeń 1850 – 26 listopada 1855)*, Warszawa 1978.

a także:

- L. Gomolicki, *Dziennik pobytu Adama Mickiewicza w Rosji 1824–1829*, Warszawa 1949.
- T. Krzywicki, *Szlakiem Adama Mickiewicza po Nowogródczyźnie, Wilnie i Kownie. Przewodnik*, Pruszków 1998 lub inne wydania.
- P. Maluśkiewicz, *Wielkopolskim szlakiem Adama Mickiewicza*, Poznań 1993.

B. SŁOWO

1. Na „drogach rozwojowych” poezji Mickiewicza.
— Twórczość okresu klasycznego (*Zima miejska*, [Już się z pogodnych

niebios...], Kartofla, Oda do młodości, Pieśń Filaretów, Do Joachima Lelewela, wiersze wydrukowane w zbiorze z 1822 r.: *Hymn na dzień Zwiastowania N.P.M., Żeglarz, Warcaby, Przypomnienie*. Sonet, próby translatorskie; dominacja tradycji oświeceniowej (Trembecki), stopniowanie zmian retorycznej ekspresji, peryfrastyczność, kunsztowne układy zdań, słownictwo, wewnętrzna logika obrazowania; wiersze żartobliwe – towarzyskie, zapowiedzi następnej fazy twórczości).

— Okres *Ballad i romansów* (przemiany języka: prostota i zgrzebność wyśłowienia, prowincjonalne słowa i zwroty, potoczna polszczyzna, poetyzacja; narrator wobec świata przedstawionego; wielorodzajowość; obrazy: fantastyka, „nastrojenie” scenerii, szczególność opisów przyrody; człowiek: dziwność reakcji ludzkich, wahania, wątpliwości, przełomy; liryka osobista tego okresu).

— *Dziady* cz. II i IV (kompozycja, język, nastrojowość, bohater); *Grażyna* (poemat klasycystyczny czy powieść poetycka?).

— Twórczość okresu rosyjskiego (sonety i wiersze inne: odmiennność poetyki sonetów odeskich i sonetów krymskich; nowatorstwo języka, przedstawienia miłości, salonu i świata natury; bohater i poetyckie sposoby rysowania jego wewnętrznego świata); *Konrad Wallenrod* jako próba powieści poetyckiej; liryka osobista.

— Poeta i dramaturg w okresie rzymsko-drezdeńskim (wiersze tego okresu a III cz. *Dziadów*; różnorodność problematyki i wielowariantowość ekspresji; język poetycki tego czasu wobec wcześniejszych, twórczych doświadczeń poety; *Zdania i uwagi* – poetycki charakter aforyzmów; *Dziadów* cz. III: spistość a otwartość dramatu, wielorodzajowość, wewnętrzne zróżnicowanie języka; idee dramatu a jego konstrukcja).

— *Pan Tadeusz* (epicki i liryczny wymiar poematu, gatunek, zróżnicowanie języka poematu, świat przedstawiony: historia, bohaterowie, natura).

— Okres lożański – ostatnie wiersze poety (język poetycki a wizje, wspomnienia, zaduma nad losem własnym; asceza wyrazu, liryczność „czysta”, ogarniająca przeżycie jednostkowe i szeroko uogólnione; metafora, symbol, alegoria).

2. Cechy niezmiennie twórczości lirycznej Mickiewicza.

— Myśli i uczucia a konkretny, zmysłowy obraz.

— Element epicki jako ważny czynnik konstrukcji wypowiedzi lirycznej.

— Uporządkowana, konsekwentna kompozycja całości.

— Gnomiczna lakoniczność w wyrażaniu myśli i uczuć.

3. Poeta wobec gatunku literackiego (oda, hymn, jamb, ballada, romans, sonet, kasyda, elegia, modlitwa, bajka, powieść poetycka, dramat, epopeja; czystość i mieszanie gatunków, nowatorstwo kształtu formalnego).

4. Mickiewicz i konstrukcje cykliczne (*Ballady i romanse*, sonety odeskie i sonety krymskie, *Dziady*, liryki lożańskie). Konstrukcja cykliczna a myślenie poety o świecie. Estetyka cyklu.

5. Słowo publicysty i słowo profesora (*Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*: poetycko – publicystyczny charakter tekstu; wykłady lozańskie, wykłady paryskie; publicystyka z okresu „Trybuny Ludów”).

6. Romantyczne koncepcje a Mickiewiczowska funkcja słowa (*Pisma krytyczne o literaturze, Pisma krytyczne. Uwagi o języku [Pomysły etymologiczne], Literatura słowiańska*, Kurs drugi, wykład I i II, *Zdania i uwagi: Słowo i czyn, Słowo i ciało*).

7. „Mickiewicz (...) prawodawca języka, w którym piszemy” (Cz. Miłosz). Poeta romantyczny a twórczość polskich poetów dwudziestowiecznych (obraz, metafora, rym, rytm, przedmiot przedstawiony, bohater, poetycka artykulacja wrażeń zmysłowych).

Mickiewicz i Miłosz;

Mickiewicz i Białoszewski;

Mickiewicz i inni poeci.

Opracowania:

M. Burta, *Reszta prawd. „Zdania i uwagi” Adama Mickiewicza*, Warszawa 2006.

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, Lublin 1998.

M. Cieśla-Korytowska, *„Dziady” Adama Mickiewicza*, Warszawa 1995.

„Dziady” Adama Mickiewicza. Poemat. Adaptacje. Tradycje, red. B. Dopart, Kraków 1999.

R. Fieguth, *Rozpierzchłe gałązki. Cykliczne i skojarzeniowe formy kompozycyjne w twórczości Adama Mickiewicza*, tłum. M. Zieliński, Warszawa 2002.

K. Górski, *Mickiewicz. Artyzm i język*, Warszawa 1977.

E. Kiślak, *Walka Jakuba z aniołem. Czesław Miłosz wobec romantyczności*, Warszawa 2000.

J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1–2, Lublin 1998.

Z. Kopczyńska, *„Słowo” w Mickiewiczowskiej koncepcji języka*, w: *Mickiewicz. Sympozjum w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, Lublin 1979.

B. Kuczera-Chachulska, *Mickiewicza pamięć zamieszкана*, w: *taż, Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX w.*, Warszawa 2002.

Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu. Antologia, oprac. M. Stala, Kraków 1998.

M. Łukaszuk-Piekara, *„niby ja”. O poezji Białoszewskiego*, Lublin 1997.

M. Łukaszuk-Piekara, *„Wizje splecione z historiami”. Autobiografia liryczna poety*, Lublin 2000.

M. Maciejewski, *Mickiewiczowskie „czucia wieczności”. (Czas i przestrzeń*

w liryce lozańskie), w: tenże, *Poetyka. Gatunek – obraz. W kręgu poezji romantycznej*, Wrocław 1977.

- M. Maciejewski, *Narodziny powieści poetyckiej w Polsce*, Wrocław 1970.
- M. Maciejewski, *Od erudycji do poznania. Z dziejów romantycznej liryki opuscularnej*, „Roczniki Humanistyczne” 1966, z.1.
- Od Kochanowskiego do Mickiewicza. Szkice o polskim cyklu poetyckim*, red. B. Kuczera-Chachulska, Warszawa 2004.
- A. Okopień-Sławińska, *Wiersz nieregularny i wolny Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Wrocław 1964.
- I. Opacki, *Poetyckie dialogi z kontekstem. Szkice o poezji XX wieku*, Katowice 1979.
- I. Opacki, *„W środku niebokręga”. Poezja romantycznych przełomów*, Katowice 1995.
- „Pan Tadeusz” i jego dziedzictwo. Poemat*, red. B. Dopart, F. Ziejka, Kraków 1999.
- S. Pigoń, *„Pan Tadeusz”. Wzrost, wielkość i sława*, Warszawa 1931.
- M. Prussak, *Czy słyszeć jeszcze głos romantyzmu?*, Warszawa 2007.
- J. Przyboś, *Czytając Mickiewicza*, Warszawa 1998 (lub wydanie wcześniejsze).
- Rozmowy o „Dziadach”*, red. B. Kuczera-Chachulska, M. Prussak, Warszawa 2005.
- D. Seweryn, *„...jak tam zaszedłeś...”*, *Mickiewicz w szkole klasycznej*, Lublin 1998.
- Z. Stefanowska, *Próba zdrowego rozumu*, dowolne wydanie.
- W. Weintraub, *„Dziadów” cz. III jako dramat romantyczny: ideologia, struktura, dykcja*, w: tenże, *Mickiewicz – mistyczny polityk i inne studia o poecie*, wybór i oprac. Z. Stefanowska, Warszawa 1998.
- A. Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, dowolne wydanie.
- T. Wyka, *„Pan Tadeusz”*, t. 1: *Studia o poemacie*, t. 2: *Studia o tekturze*, Warszawa 1963.
- D. Zamaćńska, *Słynne – nieznanne. Wiersze późne Mickiewicza, Słowackiego, Norwida*, Lublin 1985.
- D. Zamaćńska, *Ze studiów nad kompozycją wierszy lirycznych Mickiewicza*, „Roczniki Humanistyczne” 1960, t. 8, z. 1, s. 78–81.
- D. Zamaćńska, *Znalezione piórko*, „Roczniki Humanistyczne”, 1971, z. 1.
- Cz. Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza*, Warszawa 1976 (lub wydanie późniejsze).

Cz. Zgorzelski, *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988 (rozdziały poświęcone Mickiewiczowi).

Uwaga: Zalecane wydanie utworów poety:

A. Mickiewicz, *Dzieła*, Wydanie Rocznicowe 1798–1998, redakcja naczelna: Z.J. Nowak, Z. Stefanowska, Cz. Zgorzelski, t. 1–7, Warszawa 1993–1998.

Zainteresowanych odsyłamy również do materiałów bibliograficznych zawartych w: *Adam Mickiewicz. W dwusetną rocznicę urodzin poety. Konkurs historycznoliteracki dla uczniów szkół średnich* (przew. zespołu oprac. T. Kostkiewiczowa, ostateczną wersję oprac. B. Kuczera-Chachulska, T. Dobrzyńska, D. Siwicka), Warszawa 1997.

C. IDEE

1. Człowiek

— Stosunek poety do bliskiej tradycji – młody Mickiewicz i jego rówieśnicy wobec oświeceniowego racjonalizmu, pogląd Mickiewicza na racjonalizm w okresie paryskim (*Literatura słowiańska*). Mickiewiczowska koncepcja „wpływu świata niewidzialnego, niematerialnego, na sferę ludzkich myśli i działań” (*Dziadów* cz. II, IV i III). Uczucia u romantyków a sentymentalne koncepcje emocjonalnego życia człowieka (*Dziadów* cz. IV). Uczucie przyjaźni jako spoiwo społeczności (*Dziadów* cz. III), miłość jako sposób poznania (*Dziadów* cz. IV) i źródło tragicznego wyboru metod budowania tożsamości narodowej (*Konrad Wallenrod*).

2. Natura

— Ograniczona czy nieskończona, materialna czy idealna, mechaniczna czy organiczna – idea natury w twórczości Mickiewicza (np. *Ballady i romanse*, *Sonety krymskie*). „Dobra” i „zła” natura – obraz zjawisk przyrody oraz katastrof w *Balladach i romansach*, *Dziadów* cz. III i *Panu Tadeuszu*. Romanetyczne odkrycie nieświadomości – Mickiewicz o pamięci, śnie, widzeniu i improwizacji. Bajki Mickiewicza – opis świata zwierzęcego czy analiza natury ludzkiej?

3. Historia

— Historia jako walka dobra ze złem z udziałem ludzi i duchów w *Dziadów* cz. III – jak poeta tłumaczył przyczyny narodowej klęski (myślenie o historii, mesjanizm), jak czynili to inni polscy romantycy (Juliusz Słowacki, Zygmunt Krasiński)? Na bezdrożach wschodniej i zachodniej Europy – ideologiczne uwarunkowania wydarzeń historycznych, których poeta był ofiarą, świadkiem, uczestnikiem i współtwórcą (proces filomatów, powstanie listopadowe, Wiosna Ludów, wojna krymska). Postaci Polaka i Rosjanina w twórczości Mickiewicza a stereotypy narodowe (np. *Dziadów* cz. III, *Pan Tadeusz*). Mickiewiczowskie sympatie i fobie – dlaczego poeta krytykował np. Francuzów, za co

chwalił Słowian, jaką rolę Słowianie mieli, jego zdaniem, odegrać w dziejach? (*Literatura słowiańska*). Mickiewicz jako twórca narodowych mitów heroiczych (np. *Śmierć pułkownika*, *Reduta Ordon*).

4. Religia

— Oświeceniowy obraz Boga i jego romantyczne kontrpropozycje (*Dziadów* cz. III) i osobista liryka religijna (liryki rzymsko-drezdeńskie). Kult maryjny w *Dziadów* cz. III i *Panu Tadeuszu*. Stosunek Mickiewicza filomaty, Mickiewicza-pielgrzyma i Mickiewicza-towiańczyka do religii i Kościoła (np. *Księgi narodu i pielgrzymstwa polskiego*, *Literatura słowiańska*).

5. Idee polityczne

— Europejskie źródła poglądów Mickiewicza – wymień myślicieli, z którymi łączyła poetę nie tylko przyjaźń, ale także wspólnota przekonań, omów krótko głoszone przez nich koncepcje społeczne i polityczne. Liberał, socjalista, konserwatysta – które z przytoczonych określeń najbardziej odpowiadało postawie Mickiewicza za jego życia, które odpowiada dziś? (np. „Pielgrzym Polski”, „Trybuna Ludów”). Pomyśl, jakie miejsce zajmuje przyszła Polska w Mickiewiczowskiej wizji Europy. Zagadnienie „inności” (np. problem Żydów oraz kwestia praw kobiet) w programie społecznym poety (*Skład zasad*).

6. Idee estetyczne

— „Historia poezji europejskiej” wedle Mickiewicza (podział na style i „światy” poetyckie, kategorie „klasycyzmu” i „romantyzmu”, stosunek do dziedzictwa oświeceniowego na przykładzie epeki w pismach krytycznych twórcy, np. w *O poezji romantycznej*, *Uwagach nad „Jagiellonidą” Dyzmasy Bończy Tomaszewskiego* oraz w *O krytykach i recenzentach warszawskich*). Mickiewiczowska koncepcja poezji narodowej (*O poezji romantycznej*) oraz dramatu słowiańskiego (*Literatura słowiańska*, wykład XVI). Kultura ludowa jako źródło poetyckiej inspiracji (np. [*O poemacie „Dziady”*]).

Opracowania:

- H. Batowski, *Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austriackiej 1848*, Warszawa 1956.
- S. Chwin, *Literatura i zdrada. Od „Konrada Wallenroda” do „Małej Apokalipsy”*, Kraków 1993.
- M. Janion, *Do Europy tak, ale razem z naszymi umarłymi*, Warszawa 2000.
- M. Janion, *Gorączka romantyczna*, 1975.
- M. Janion i M. Żmigrodzka, *Romantyzm i historia*, Warszawa 1978.
- M. Janion, *Życie pośmiertne Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990.
- S. Kieniewicz, *Legion Mickiewicza 1848–1849*, Warszawa 1957.
- J. Kleiner, *Mickiewicz*, t. 1–3, Lublin 1948.

- J. Ławski, *Marie romantyków: metafizyczne wizje kobiecości (Mickiewicz – Malczewski – Krasiński)*, Białystok 2003.
- M. Piasecka, *Mistrzowie snu. Mickiewicz – Słowacki – Krasiński*, Wrocław 1992.
- S. Pigoń, *Zawsze o Nim. Studia i odczyty o Mickiewiczu*, Kraków 1960.
- Z. Przychodniak, *Walka o rząd dusz. Studia o literaturze i polityce Wielkiej Emigracji*, Poznań 2001.
- A. Sikora, *Mysliciele polskiego romantyzm*, Chotomów 1992.
- D. Siwicka, *Ton i bicz. Mickiewicz wśród towiańczyków*, Wrocław 1990.
- Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław – Warszawa – Kraków 1991 (wybór).
- Z. Stefanowska, *Historia i profesja. Studium o „Księgach narodu i pielgrzymstwa polskiego”*, Warszawa 1962.
- W. Weintraub, *Poeta i prorok. Rzecz o profetyzmie Mickiewicza*, Warszawa 1982.
- A. Witkowska, *Mickiewicz. Słowo i czyn*, Warszawa 1983.
- A. Witkowska, *Rówieśnicy Mickiewicza. Życiorys jednego pokolenia*, Warszawa 1952.

POZYTYWIZM I MŁODA POLSKA

LI. POWSTANIE STYCZNIOWE – HISTORIA I LEGENDA

— Powstanie styczniowe jako przeżycie pokoleniowe; obraz i ocena powstania w twórczości Grottgera, Kraszewskiego, Orzeszkowej, Świętochowskiego i Prusa; powstanie jako *sacrum*, powstanie jako trauma; powstanie jako ofiara i całopalenie; powstanie jako misja; powstanie wobec stosunków Polski i Rosji; powstanie w oczach Rosjan; „wallenrodyzm” powstania styczniowego.

— Konwencje opisu powstania w poezji i prozie postyczniowej (konwencje postromantyczne, realistyczne, symboliczne).

— Groteskowo-parodystyczny obraz powstania w twórczości Lama; o powstaniu w *Tece Stańczyka*.

— Echa powstania styczniowego w literaturze XIX i XX wieku; *Kryjaki* Wielopolskiej; powstańcze utwory Żeromskiego, Żuławskiego, wątki powstańcze w prozie Dąbrowskiej, Kuncewiczowej, Rembeka, Iwaszkiewicza, Terleckiego. Powstanie jako prefiguracja i spełnienie polskiego losu. Powstanie jako próba odwrócenia historycznej karty.

— Powstanie styczniowe w publicystyce historycznej Jasienicy, Cata-Mackiewicz, (Tomasza) Łubieńskiego. Spór o powstanie a „sprawa polska”.

Utwory:

Józef Ignacy Kraszewski (Bolesławita) *Dziecię Starego Miasta*, *Szpieg*, *Moskal*, *My i oni* (przynajmniej dwie z wymienionych powieści); Eliza Orzeszkowa *Nad Niemnem*, cykl nowelistyczny *Gloria victis*; Bolesław Prus *Lalka*, *Omyłka*; Aleksander Świętochowski: felietony z tomów *Liberum veto*; Jan Lam *Koroniarz w Galicji*; Jerzy Żuławski *Dyktator*; Maria J. Wielopolska *Kryjaki*; Stefan Żeromski *Wierna rzeka*, *Echa leśne*, *Nokturn*; Maria Dąbrowska *Noce i dnie*; Maria Kuncewiczowa *Leśnik*; Stanisław Rembek *Ballada o wzgardliwym wisielcu oraz dwie gawędy styczniowe*; Jarosław Iwaszkiewicz *Heydenreich*; Władysław Terlecki *Spisek*, *Dwie głowy ptaka*, *Powrót z Carskiego Sioła*; Paweł Jasienica *Dwie drogi*; Stanisław Cat-Mackiewicz *Bismarck i Grottgger* z tomu: *Był bal*; Tomasz Łubieński *Bić się czy nie bić*.

Kontekst historyczny:

- S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1987.
A. Michnik, *Szanse polskiej demokracji. Artykuły i eseje*, Londyn 1984.
J. Prokop, *Szczególna przygoda żyć nad Wisłą*, Londyn 1985.

Opracowania:

- J. Bachórz, Wstęp, w: E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*, Wrocław 1996, BN, s. I, nr 292.
J. Bachórz, *Kraszewski – Bolesławita a następcy, czyli o narodzinach legendy powstania styczniowego*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza” 1981.
J.W. Borejsza, *Wokół stereotypu polskiego powstańca*, w: *Mity i stereotypy w dziejach Polski*, red. J. Tazbir, Warszawa 1991.
G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996 (rozdz. I: *Przed bitwą i po bitwie*).
S. Burkot, *Powieści współczesne (1863–1887) J.I. Kraszewskiego*, Kraków 1967.
Dziedzictwo literackie powstania styczniowego, red. J.Z. Jakubowski, J. Kulczycka-Saloni; S. Frybes, Warszawa 1964 (przede wszystkim obie rozprawy Kulczyckiej-Saloni, a także szkic J. Krzyżanowskiego i J. Detki).
M. Janion, *Iwaszkiewicza „mit powstania” i ironia czynu dziejowego*, w: *O twórczości Jarosława Iwaszkiewicza*, red. A. Brodzka, Kraków 1983.
M. Janion, *Pośmiertne życie Konrada Wallenroda*, Warszawa 1990 (rozdz. VI: *Wallenrodowie powstania styczniowego i Kraszewski*).
J. Jaworska, *Moda żałobna przed wybuchem powstania styczniowego*, „Przegląd Humanistyczny” 2013, nr 1.

- J. Jedlicki, *Kwestia nadprodukcji inteligencji w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, w: *Inteligencja polska pod zaborami*, red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1978.
- J. Maciejewski, *Powstanie styczniowe a przełom kulturowy połowy wieku*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- L. Michalska-Bracha, *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego w okresie zaborów*, Kielce 2003.
- L. Michalska-Bracha, *Między pamięcią a historiografią. Lwowskie debaty o powstaniu styczniowym (1864–1939)*, Kielce 2011.
- A. Michnik, *1863, Polska w oczach Rosjan*, w: *Szkice*, Kraków 1981, przedruk w: *Szanse polskiej demokracji. Artykuły i eseje*, Londyn 1984.
- W. Okoń, *Alegorie narodowe. Studia z dziejów sztuki w XIX wieku*, Wrocław 1992.
- B. Osmólska-Piskorska, *Powstanie styczniowe w twórczości J.I. Kraszewskiego*, Toruń 1963.
- Powstanie styczniowe. 1863–1864. Wrzenie – Bój – Europa – Wizje*, red. S. Kałembka, Warszawa 1990.
- J. Prokop, „*My i oni*” Józefa Ignacego Kraszewskiego, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- F. Ramotowska, *Tajemne państwo polskie w powstaniu styczniowym. Struktura organizacyjna*, Warszawa 1999.
- J. Rusin, *Człowiek świętego imienia. Legenda Traugutta w piśmiennictwie polskim XIX i XX wieku*, Rzeszów 2002.

LII. ŻYCIE CODZIENNE W CZASACH NIEWOLI

- Status prawny Kongresówki po upadku powstania styczniowego; sytuacja na Kresach i w innych zaborach; polityka władz carskich, strategie represji.
- Strategie społecznego oporu: bojkot, omijanie zakazów cenzury, przemyt książek, edukacja domowa, celebrowanie rocznic historycznych i jubileuszy ludzi zasłużonych dla kultury (np. Kraszewskiego, Orzeszkowej), rola religii.
- Zmiany społeczne w zwierciadle literatury: inteligencja popowstaniowa.
- Literackie strategie zmagania z cenzurą: język ezopowy i jego odmiany.
- Psychiczna kondycja społeczeństwa niesuwerennego: syndrom anomii (rozbiecie więzi społecznych), syndrom oblężonej twierdzy (konserwowania przeszłości); podwójna moralność wobec „swoich” i wobec „obcych”.

— Pozytywistyczny projekt przetrwania czasów niewoli; propagowanie jawności; stosunek pozytywistów do działań nielegalnych; zwalczanie podwójnej moralności; nieporozumienia wokół tego programu.

— Literatura jako źródło historyczne; budowanie obrazu epoki na podstawie krytycznej analizy dzieł literackich.

Utwory:

Bolesław Prus *Lalka*, *Emancypantki*, *Dzieci*, nowele; Eliza Orzeszkowa *Ostatnia miłość*, *Rodzina Brochwiczów*, *Nad Niemnem*, *Dwa bieguny*, opowiadania i nowele, fragmenty korespondencji, np. *Listy zebrane*, red. E. Jankowski, t. 4: listy do A. Drogoszewskiego, Wrocław 1958; Henryk Sienkiewicz *Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela*; Stanisław Stempowski, *Pamiętniki (1870–1914)*, Wrocław 1953; Antoni Zaleski, lub wg innej wersji Konstanty Górski, Julia Górski i Stanisław Koźmian, *Towarzystwo warszawskie. Listy do przyjaciółki przez Baronową XYZ*, wyd. współczesne, Warszawa 1971; Aleksander Świętochowski *Wspomnienia*, Wrocław 1966.

Konteksty historyczne i historycznoliterackie:

- R. Czepulis-Rastenis, „Klasa umysłowa”. *Inteligencja Królestwa Polskiego 1832–1862*, Warszawa 1973.
- R. Czepulis-Rastenis, *Ludzie nauki i talentu: studia o świadomości społecznej inteligencji polskiej w zaborze rosyjskim*, Warszawa 1988.
- I. Domańska-Kubiak, *Zakątek pamięci. Życie w XIX-wiecznych dworach kresowych*, Warszawa 2004.
- Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska i J. Sławiński, Warszawa 1978 (przede wszystkim rozprawy M. Głowińskiego, J. Ziomka, K. Bartoszyńskiego, R. Czepulis-Rastenis).
- J. Jedlicki, *Jakiej cywilizacji Polacy potrzebują*, Warszawa 1988.
- J. Jedlicki, *Kwestia nadprodukcji inteligencji w Królestwie Polskim po powstaniu styczniowym*, w: *Inteligencja polska pod zaborami*, red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1978.
- S. Kieniewicz, *Historia Polski 1795–1918* (dowolne wydanie).
- J. Leskiewiczowa, *Warszawa i jej inteligencja po powstaniu styczniowym*, Warszawa 1961.
- M. Micińska, *Inteligencja na rozdrożach 1864–1918*, Warszawa 2008 (t. 3 *Dziejów inteligencji polskiej do roku 1918* pod red. J. Jedlickiego).
- W. Molik, *Życie codzienne ziemiaństwa w Wielkopolsce w XIX i na początku XX wieku. Kultura materialna*, Poznań 1999.

- Obyczaje w Polsce. Od średniowiecza do czasów współczesnych*, red. A. Chwalba, Warszawa 2004 (i nast. wydania).
- M. Płachecki, *Wojny domowe: szkice z antropologii słowa publicznego w dobie zaborów (1800–1880)*, Warszawa 2009 (wybrane fragmenty).
- B. Wilk, *W „Małym Wiedniu nad Wisłą”. Życie codzienne Krakowa w okresie autonomii galicyjskiej 1867–1918*, Kraków 2008.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Wstęp*, w: B. Prus, *Lalka*, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262.
- A. Bąbel, *Jawne paragrafy i ukryte obyczaje. O niektórych zapomnianych realiach w polskiej powieści dziewiętnastowiecznej*, „Napis”, seria XVII 2011, *Jawne i ukryte w literaturze i kulturze*.
- G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996.
- G. Borkowska, *Rodzina mityczna – archetypy rodzinne w literaturze polskiej XIX wieku (z rzutem oka na wiek następny)*, w: *Rodzina, prywatność, intymność. Dzieje rodziny polskiej w kontekście europejskim*, zbiór studiów pod red. D. Kałwy, A. Walaszka, A. Żarnowskiej, Warszawa 2005.
- Codziennosc w literaturze XIX (i XX) wieku. Od Adalberta Stiftera do współczesności*, red. G. Borkowska i A. Mazur, Opole 2007.
- A. Chwalba, *Imperium korupcji. Korupcja w Rosji i Królestwie Polskim w latach 1861–1917*, Warszawa 2001.
- A. Chwalba, *Polacy w służbie Moskali*, Warszawa – Kraków 1999.
- J. Kulczycka-Saloni, *Życie literackie Warszawy w latach 1864–1892*, Warszawa 1970.
- J. Maciejewski, *Powstanie styczniowe a przełom kulturowy połowy wieku*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- E. Paczoska, *„Lalka”, czyli rozpad świata*, Białystok 1995.
- A. Tuszyńska, *Bojkot towarzyski*, w: *Z domu niewoli. Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX wieku*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- A. Tuszyńska, *Rosjanie w Warszawie*, Paryż 1990 lub Warszawa 1992.
- Upominki od narodu: jubileusze, rocznice, obchody pisarzy*, red. T. Budrewicz, P. Bukowski, R. Stachura-Lupa, Żarnowiec (Muzeum Marii Konopnickiej) 2010.
- J. Waydel-Dmochowska, *Dawna Warszawa. Wspomnienia*, Warszawa 1958.

- W. Zwinogrodzka, *Przypadki bojkotu w życiu teatralnym Warszawy drugiej połowy XIX stulecia*, w: *Z domu niewoli: Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX w.* red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- W. Zwinogrodzka, *Z życia kulturalnego po powstaniu styczniowym*, „Mówią Wieki” 1986, nr 5.

LIII. KOMUNIKACJA LITERACKA I KOMUNIKACJA SPOŁECZNA W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU – PROBLEM CENZURY

- Dwa obiegi literackie: legalny i nielegalny. Obchodzenie zakazów cenzorskich; dokuczliwość cenzury.
- „Mowa ezopowa” i jej odmiany. Figury języka ezopowego; metafory, synekdochy, aluzje, metonimie, przemilczenia.
- Kostium antyczny i historyczny dla treści niecenzuralnych.
- Przyroda jako świadek historii.
- Porozumienie z czytelnikiem; jego umiejętność czytania „między wierszami”; polityczno-patriotyczne nadinterpretacje: *ten okropny język ezopowy!*
- Zdradliwy pragmatyzm autocenzury: *piszę o tym, o czym wolno pisać.*

Utwory:

Eliza Orzeszkowa: *Rodzina Brochwiczów, Nad Niemnem, Dwa bieguny, Australczyk*, opowiadania antyczne, np. *Tytan, faun i nimfa* z tomu *Przędze* (*Pisma zebrane* red. J. Krzyżanowski, t. 34, Warszawa 1950) oraz opowiadania: *Co mówił stary Klon, Wesele Wiesiołka*, z tomu *Chwile* (*Pisma zebrane*, t. 32, Warszawa 1951); Henryk Sienkiewicz: *Humoreski z teki Worszytły*; Bolesław Prus: *Lalka, Faraon*; Maria Konopnicka: *Nowele i opowiadania*.

Konteksty historyczne i teoretycznoliterackie:

- J. Butler, *Walczące słowa. Mowa nienawiści i polityka performatywu*, tłum. A. Ostolski, Warszawa 2010.
- I. Dąbmska, *O funkcjach semiotycznych milczenia*, w: *Znaki i myśli. Wybór prac z semiotyki, teorii nauki i historii filozofii*, Warszawa 1975.
- G. Kucharczyk, *Cenzura pruska w Wielkopolsce w czasach zaborów 1815–1914*, Poznań 2001.
- J. Kostecki, *Granice wolności słowa w zaborze rosyjskim w latach 1865–1904: wykaz publikacji polskojęzycznych zakwestionowanych oraz dopuszczonych do obiegu przez carską cenzurę zagraniczną*, t. 1: 1865–1889, t. 2: 1890–1904, t. 3: indeksy, red. J. Kostecki, M. Rowicka, Warszawa 2006.

- J. Kostecki, *Trudny proces przenikania: carska cenzura zagraniczna wobec importu publikacji w języku polskim w latach 1865–1904*, Warszawa 2011.
- J. Kostecki, *Carski system cenzury zagranicznej w XIX wieku*, w: *Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, zbiór studiów pod red. D. Degen i J. Gzelli, Toruń 2010.
- M. Rajch, *Cenzura pruska w Wielkopolsce w latach 1848–1918*, Poznań 2004.
- F. Ramotowska, *Sto lat „cenzury rządowej” pod zaborem rosyjskim (1815–1915) – podstawy normatywne, instrumenty wykonawcze*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, t. 1, Warszawa 1992.
- S. Skwarczyńska, *Przemilczenie jako element strukturalny dzieła literackiego*, w: *taż, Z teorii literatury cztery rozprawy*, Łódź 1947.

Opracowania:

- H. Bałabuch, *Nie tylko cenzura. Prasa prowincjonalna Królestwa Polskiego w rosyjskim systemie prasowym w latach 1865–1916*, Lublin 2001.
- M. Dąbrowska, *Szkice myśli o Bolesławie Prusie*, „Twórczość” 1954, nr 7; przedruk w: *taż, Myśli o sprawach i ludziach*, Warszawa 1956. Przedruk fragm. w: *Pisma rozproszone*, red. E. Korzeniewska, Kraków 1964, t. 2 pod tytułem „Lalka”. *Humor, styl, człowiek myślący*.
- G. Kucharczyk, *Cenzura pruska w Wielkopolsce w czasach zaborów 1815–1914*, Poznań 2001.
- R. Machniak, *System cenzury represyjnej w pruskiej prowincji poznańskiej na przykładzie prasy polskiej*, w: *Nie po myśli władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*, red. D. Degen i M. Żynda, Toruń 2012.
- A. Martuszevska, *Porozumienie z czytelnikiem (o „ezopowym języku” powieści pozytywistycznej)*, w: *Problemy odbioru i odbiorcy. Studia*, red. T. Bujnicki i J. Sławiński, Wrocław 1977.
- A. Martuszevska, *Poztywistyczna mowa ezopowa w kontekście literackich kategorii dotyczących milczenia i przemilczenia*, w: *Z domu niewoli. Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX wieku*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- A. Martuszevska, *Motywy patriotyczne w pozytywistycznej powieści tendencyjnej*, w: *Literatura południa wieku. Twórczość lat sześćdziesiątych XIX stulecia wobec romantyzmu i pozytywizmu*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1992.
- A. Martuszevska, *Poztywistyczne parabole*, Gdańsk 1997.

- B. Mazan, *Interpretacje przepisów cenzuralnych oraz piśmiennictwa polskiego i obcego przez Warszawski Komitet Cenzury w okresie pozytywizmu. Syndrom „kawa z mlekiem”*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, t. 1, Warszawa 1992.
- B. Mazan, *Wpływ cenzury carskiej na twórczość młodego Świętochowskiego*, w: *Z domu niewoli. Sytuacja polityczna a kultura literacka w drugiej połowie XIX wieku*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1988.
- E. Paczoska, *„Lalka”, czyli rozpad świata*, Białystok 1995.
- P. Szreter, *Cenzura rosyjska w Warszawie między powstaniem styczniowym a rewolucją 1905–1907. Strategie działania*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, Warszawa 1992
- M. Szydłowska, *Cenzura teatralna w Galicji w dobie autonomicznej, 1860–1914*, Kraków 1995.
- Świat pod kontrolą. Wybór materiałów z archiwum cenzury rosyjskiej w Warszawie*, wybór, tłum. i oprac. M. Prussak, Warszawa 1994.
- M. Płachecki, *Wojny domowe: szkice z antropologii słowa publicznego w dobie zaborów (1800–1880)*, Warszawa 2009 (wybrane fragmenty, zwł. *Ma-krospołeczna sytuacja komunikowania w dobie niewoli*).
- K. Wodniak, *O czym nie przeczytamy w prasie kobiecej i co z tego wynika? Krótki przegląd tematów „niewygodnych” i „zakazanych”*, w: *Nie po myśli władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*, red. D. Degen i M. Żynda, Toruń 2012.

LIV. NARCYZA ŻMICHOWSKA

- Biografia jako rama: brak matki, związki rodzinne (ojciec, siostry, bracia), dojrzewanie, edukacja.
- Koło Entuzjastek – stowarzyszenie patriotyczne czy grupa „wolnych” kobiet.
- Miejsce Żmichowskiej na mapie kultury międzypowstaniowej; stosunek do romantyzmu; poglądy Żmichowskiej na konspirację i geniusz artysty.
- Twórczość literacka Żmichowskiej; hybrydyczność i „dziwność” jej utworów; literatura jako przestrzeń pytań, a nie odpowiedzi; eksperyment literacki; próba.
- Porządek życia; nadrzędność porządku egzystencji wobec porządku artystycznego; przyjaźń i miłość.
- Żmichowska a kwestia kobieca; celem samorealizacja, a nie równouprawnienie; błyskotliwa polemika ze stanowiskiem Klementyny Hoffmanowej.
- Żmichowska a literatura europejska (George Sand, George Eliot).

Utwory:

N. Żmichowska: *Pisma*, t. 1–5, Warszawa 1885–1886. *Wybór powieści*, oprac. M. Olszaniecka, Warszawa 1953, t. 1–2 (*Poganka, Biała Róża, Czy to powieść?*); Wybór korespondencji z: *Listy*, oprac. M. Romankówna, Wrocław 1957–1967, t. 1–3, t. 4: *Listy. Rozmowy z Julią*. Z rękopisu wydała B. Winklowska, Warszawa 2008, t. 5: *Listy. Narcyssa i Wanda*, wydały B. Winklowska i H. Żytkowicz, Warszawa 2007. N. Żmichowska, J. Baranowska, *Ścieżki przez życie. Wspomnienia*, oprac. M. Romankówna, wstęp Z. Kossak, Wrocław 1961.

Konteksty teoretycznoliterackie – krytyka feministyczna:

- G. Borkowska, *Córki Milтона (o krytyce feministycznej ostatnich piętnastu lat)*, w: *Po strukturalizmie. Współczesne badania teoretycznoliterackie*, red. R. Nycz, Wrocław 1992.
- G. Borkowska, *Krytyka feministyczna wobec sztuki i teorii kultury. Rekonesans*, w: *taż, Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- E. Kraskowska, *Kilka uwag na temat powieści kobiecej*, „Teksty Drugie” 1993, nr 4–5–6.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- T. Boy-Żeleński, *Żmichowska*, w: *Pisma*, red. H. Markiewicz, t. 3: *Luźnie żywi*, Warszawa 1956.
- G. Borkowska, *Obrzeża pozytywizmu: Żmichowska*, w: *Książka pokolenia. W kręgu lektur polskich doby postyczeniowej*, red. E. Paczoska, J. Sztachelska, Białystok 1994.
- P. Chmielowski, *Narcyza Żmichowska*, w: *tenże, Autorki polskie wieku XIX. Studium literacko-obyczajowe*. Seria I, Warszawa 1885.
- D. Kulczycka, *Dyskurs o artystach w „Pogance” Narcyzy Żmichowskiej*, w: *Z problemów prozy. Powieść o artyście*, red. W. Gutowski i E. Owczarz, Toruń 2006.
- M. Mann, *„Poganka” Narcyzy Żmichowskiej. Geneza, źródła, artyzm i idea utworu*, Warszawa 1916.
- J. Michalak, *Groza klasycznego piękna. O jednym z wątków estetycznego dyskursu w „Pogance” i „Książce pamiątek” Narcyzy Żmichowskiej*, w: *Antyk romantyków. Model europejski i wariant polski. Rekonesans*, red. M. Kalinowska i B. Paprockiej-Podlasiuk, Toruń 2003.
- E. Owczarz, *Między retoryką a dowolnością. Wśród romantycznych struktur powieściowych w okresie międzypowstaniowym*, Toruń 1993.

- U. Phillips, *Narcyza Żmichowska. Feminizm i religia*. tłum. K. Bojarska, Warszawa 2008.
- M. Stępień, *Narcyza Żmichowska*, Warszawa 1968.
- Z. Wasilewski, *Aspazja i Alcybiades. Z dziejów powieści warszawskiej*, Warszawa 1935.
- B. Winklowa, *Narcyza Żmichowska i Wanda Żeleńska*, Kraków 2004.
- M. Woźniakiewicz-Dziadosz, *Między buntem a rezygnacją. O powieściach Narcyzy Żmichowskiej*, Warszawa 1978.
- B. Zwolińska, *W poszukiwaniu tożsamości. O bohaterach powieści Narcyzy Żmichowskiej*, Gdańsk 2010.
- B. Zwolińska, *Podróże Narcyzy Żmichowskiej*, Gdańsk 2010.

LV. ELIZA ORZESZKOWA

— Akces Orzeszkowej do pozytywizmu, poczucie obcości wobec doktryny i jednocześnie przekonanie o jej nieodzowności; powieści tendencyjne, publicystyka, wypowiedzi krytycznoliterackie; filozofia samoograniczenia.

— Ewolucja Orzeszkowej, poszerzanie pozytywistycznego kręgu i wychodzenie poza ten krąg.

— *Nad Niemnem* – arcydzieło sztuki epickiej.

— Schyłek życia i odkrycie prywatności; etyka obowiązku wobec etyki miłości.

— Orzeszkowa i kwestia kobieca.

— „Swoi” i „obcy” – na wielonarodowych Kresach.

Utwory:

E. Orzeszkowa: *Pan Graba, Marta, Rodzina Brochwiczów, Meir Ezofowicz, Nad Niemnem, Niziny, Dziurdziowie, Cham*; zbiory nowel z różnych okresów twórczości ze szczególnym uwzględnieniem nowel „późnych”, np. z tomów *Iskry, Chwile, Przędze, Gloria victis*; wybrane powieści i nowele antyczne (zalecane wydanie zbiorowe dzieł Orzeszkowej: *Pisma zebrane*, t. 1–52, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1947–1953); fragmenty korespondencji z: *Listy zebrane*, t. 1–9, red. E. Jankowski, Wrocław 1954–1981; fragmenty dzienniczka *Dnie*, oprac. I. Wiśniewska, Warszawa 2001; dwie wybrane rozprawy z: *Pisma krytycznoliterackie*, oprac. E. Jankowski, Wrocław 1959; dwie wybrane rozprawy z: *Publicystyka społeczna*, t. 1, wybór i wstęp G. Borkowska, Kraków 2005.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Pozytywistka na rozdrożu*, w: *Przełom antypozytywistyczny w polskiej świadomości kulturowej końca XIX wieku*, red. T. Bujnicki i J. Maciejewski, Wrocław 1986.
- J. Bachórz, *Wstęp*, w: E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem*, Wrocław 1996, BN, s. I, nr 292.
- A. Banot, *Pokój z widokiem na ogród: miłosne fantazmaty w prozie Elizy Orzeszkowej*, Bielsko-Biała 2011.
- G. Borkowska, *Orzeszkowa – szkic do biografii duchowej*, w: *Prus i inni. Prace ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Ficie*, red. J.A. Malik, E. Paczoska, Lublin 2003.
- G. Borkowska, *Wstęp*, w: *Publicystyka społeczna*, t. 1, wybór i wstęp G. Borkowska, opracowanie edytorskie I. Wiśniewska, Kraków 2005.
- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996 (rozdz. V i VI).
- Dwie gwiazdy, dwie drogi. Konopnicka i Orzeszkowa – relacje różne*, red. E. Ihnatowicz i E. Paczoska, Warszawa 2011.
- E. Jankowski, *Eliza Orzeszkowa*, wyd. 4, Warszawa 1980.
- E. Jankowski, *Z różnych sfer. Studia i portrety*, Warszawa 1994.
- A. Górnicka-Boratyńska, *Stańmy się sobą: cztery projekty emancypacji (1863–1939)*, Izabelin 2001.
- K. Kłosiński, *„Mimesis” w chłopskich powieściach Orzeszkowej*, Katowice 1990.
- E. Łoch, *Topos dworu w „Nad Niemnem” i w wybranych utworach nowelistycznych Elizy Orzeszkowej*, w: *Nowe stulecie trójcy powieściopisarzy*, red. A.Z. Makowiecki, Warszawa 1992.
- Małe prozy Orzeszkowej i Konopnickiej*, red. B. Obsulewicz-Niewińska, I. Wiśniewska, Lublin 2010.
- A. Martuszevska, *Poetyka polskiej powieści dojrzałego realizmu (1876–1895)*, Wrocław 1977.
- A. Martuszevska, *Pozycja narratora w powieściach tendencyjnych Elizy Orzeszkowej*, Gdańsk 1970.
- A. Mazur, *Topika melancholii w późnej twórczości Elizy Orzeszkowej*, Opole 2010.
- A. Mazur, *„Realizm poetycki” w późnej twórczości Elizy Orzeszkowej*, w: *Literatura i sztuka drugiej połowy XIX wieku*, red. B. Bobrowska, S. Fita, J.A. Malik, Lublin 2004.
- B. Obsulewicz-Niewińska, *Rzymscy bohaterowie Elizy Orzeszkowej*, Lublin 2003.

- Poznanie Orzeszkowej. W stulecie śmierci (1910–2010)*, praca zbiorowa pod red. I. Sikory i A. Mazur, Częstochowa – Zielona Góra 2012.
- Sekrety Orzeszkowej*, red. G. Borkowska, M. Rudkowska, I. Wiśniewska, Warszawa 2012.
- J. Tomkowski, *Mój pozytywizm*, Warszawa 1993.
- J. Tynecki, *Orzeszkowej efekt obcości. Proces mieszczenia we wczesnych powieściach pisarki*, w: tenże, *Światopogląd pozytywizmu. Wybór pism*, Łódź 1996.
- Twórczość Elizy Orzeszkowej*, red. K. Stępnik, Lublin 2001.
- Wokół „Nad Niemnem”*, red. J. Sztachelska, Białystok 2001.
- C. Zalewski, *Powracająca fala: mityczne konteksty wybranych powieści Bolesława Prusa i Elizy Orzeszkowej*, Kraków 2005.
- M. Żmigrodzka, *Eliza Orzeszkowa*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 2, Warszawa 1966.
- M. Żmigrodzka, *Orzeszkowa. Młodość pozytywizmu*, Warszawa 1965.

LVI. BOLESŁAW PRUS

- Aleksander Głowacki – Bolesław Prus, doświadczenia generacyjne i osobiste, pozytywizm i rozwój poglądów pisarza.
- Tematy, bohaterowie i język nowelistyki Prusa; sposoby budowania fabuły.
- Prus – kronikarz Warszawy, kroniki jako materiał literacki.
- *Lalka* – powieść o lęku i społecznej neurozie; kto i jak opowiada w *Lalce*, kompozycja *Lalki* wobec tradycji gatunku; gra z czasem i fabułą.
- *Faraon* – powieść historyczna czy powieść o państwie i władzy?
- Prus jako krytyk literacki: kryteria oceny dzieła literackiego.
- Prus wobec głównych nurtów XIX-wiecznej filozofii i myśli społecznej.
- Prus wobec następców literackich (moderniści) i ideowych (socjaliści i endecy).

Utwory:

B. Prus: nowele, powieści, kroniki tygodniowe w wyborze; felietony, artykuły krytyczne. Wydania szczególnie zalecane: *Wybór nowel*, wyb. W. Jesionowska, Warszawa 1975 (wznowienia); *Opowiadania i nowele*, oprac. Tadeusz Żabicki, Wrocław 1996 (wyd. 2 Wrocław 2009), BN, s. I, nr 291; *Lalka*, wstęp, przypisy J. Bachórz, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262, wyd. 2 przejr., Wrocław 1998; *Kroniki*, t. 1–20, oprac. Z. Szwejkowski, Warszawa 1953–1970 (lektura wybranych kronik – uwaga! indeks przedmiotowy). Wybory kronik: *Kroniki. Wybór*, oprac. J. Bachórz, Wrocław 1994, BN, s. I, nr 285; *Kroniki*, wyb.

S. Fita. T. 1–2, Warszawa 1987; „*Obrazy wszystkiego*”. *O literaturze i sztuce. Wybór z „Kronik”*. wyb. S. Sandler, Warszawa 2006. *Literackie notatki o kompozycji*, wstęp, wybór i opracowanie A. Martuszevska, Gdańsk 2010. Teksty krytyczne: *Programy i dyskusje literackie okresu pozytywizmu*, oprac. J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1985 (tu: *Słódko o krytyce pozytywnej i rec. z Ogniem i mieczem*), T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski: w sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Wstęp*, w: B. Prus, *Lalka*, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262., wyd. 2 przejrz., Wrocław 1998.
- B. Bobrowska, *Bolesław Prus – mistrz pozytywistycznej kroniki*, Białystok 1999.
- B. Bobrowska, *Małe narracje Prusa*, Warszawa 2003, Gdańsk cop. 2004.
- Bolesław Prus – pisarz – publicysta – myśliciel*, red. M. Woźniakiewicz-Dziodosz, S. Fita, Lublin 2002.
- Bolesław Prus: Pisarz nowoczesny*, red. J.A. Malik, Lublin 2009.
- T. Budrewicz, *Wiersze pozytywistów: interpretacje*, Katowice 2000.
- M. Dąbrowska, *Szkice myśli o Bolesławie Prusie*, w: *taż, Myśli o sprawach i ludziach*, Warszawa 1956.
- S. Eile, *Dialektyka „Lalki” Bolesława Prusa*, „Pamiętnik Literacki” 1973, z. 1.
- S. Fita, „*Pozytywista ewangeliczny*”: *studia o Bolesławie Prusie*, Lublin 2008.
- S. Fita, K. Tokarzówna, red. Z. Szweykowski, *Bolesław Prus 1847–1912: kalendarz życia i twórczości*, Warszawa 1969.
- A. Friedrich, *Bolesław Prus wobec kwestii żydowskiej*, Gdańsk 2008.
- I. Gielata, *Bolesław Prus na progu nowoczesności*, Bielsko-Biała 2011.
- M. Gloger, *Bolesław Prus i dylematy pozytywistycznego światopoglądu*, Bydgoszcz 2007.
- S. Godlewski, L.B. Grzeniewski, H. Markiewicz, *Śladami Wokulskiego. Przewodnik literacki po warszawskich realiach „Lalki”*, Warszawa 1957.
- Jubileuszowe „żniwo u Prusa”*, red. Z. Przybyła, Częstochowa 1998.
- J. Kulczycka-Saloni, *Bolesław Prus*, Warszawa 1959, wyd. zmienione i poszerzone 1967, 1975.
- J. Kulczycka-Saloni, *Nowelistyka Bolesława Prusa*, Warszawa 1967.
- W. Labuda, *Studium o „Antku” Prusa. Recepcja, konstrukcja, konteksty*, Wrocław 1982.
- „*Lalka*” i inne. *Studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz i M. Głowiński, Warszawa 1992 (wybrane rozprawy).

- H. Markiewicz, „*Lalka*” Bolesława Prusa, Warszawa 1967.
- H. Markiewicz, *Co się stało z „Lalką”?*, w: tenże, *Literatura i historia*, Kraków 1994.
- A. Martuszczyńska, *Bolesław Prusa „prawidła” sztuki literackiej*, Gdańsk 2003.
- E. Paczoska, „*Lalka*”, *czyli rozpad świata*, Białystok 1995, wyd. 2, Warszawa 2008.
- E. Paczoska, *Dojrzewanie, dojrzałość, niedojrzałość. Od Bolesława Prusa do Olgi Tokarczuk*, Warszawa 2004 (wybrane studia).
- E. Pieścikowski, *Bolesław Prus – „humorysta w wielkim stylu”*, Poznań 2012.
- M. Płachecki, *Bohaterowie i fabuła w powieściach Bolesława Prusa (Od „Anielki” do „Lalki”)*, „Przegląd Humanistyczny” 1983, nr 9–10.
- Prus i inni: prace ofiarowane profesorowi Stanisławowi Ficie*, red. J.A. Malik, E. Paczoska, Lublin 2003.
- T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski: w sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.
- W. Sonczyk, *Bolesław Prus – publicysta, redaktor, teoretyk prasy*, Warszawa 2000.
- L. Szaruga, „*Faraon*” jako powieść o państwie, „Teksty” 1975, nr 5.
- Z. Szwejkowski, *Twórczość Bolesława Prusa*, wyd. 2, Warszawa 1972.
- J. Tomkowski, *Mój pozytywizm*, Warszawa 1993.
- D. Trzeźniowski, *Małżeńska spowiedź Bolesława Prusa. Opowiadania po 1897 roku*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 5.
- Wspomnienia o Bolesławie Prusie*, zebrał i opracował S. Fita, Warszawa 1962.

LVII. ALEKSANDER ŚWIĘTOCHOWSKI

- Biografia Świętochowskiego: długie pracowite życie, niepowodzenia osobiste, infamia i charyzma.
- Program polityczny, społeczny i literacki; publicystyka – racje merytoryczne, temperament, stylistyka.
- Głośne eseje: *Dumania pesymisty*, *Wskazania polityczne*.
- Liberał i wolterianin – dramaty *Antea*, *Na targu*, *Helvia*.
- Konflikt jednostki ze społeczeństwem – trylogia sceniczna.
- *Nieśmiertelne dusze*; miejsce jednostki wybitnej, problem elit – powieści *Natęcze*, *Twinko*.
- Konflikt prawdy i kłamstwa – *Tragikomedie prawdy*.
- Konflikt uczuć i konwenansów – nowele i opowiadania, cykl *Bajki*.
- Świętochowski w wolnej Polsce.

Utwory:

A. Świętochowski: *Dumania pesymisty*, oprac. E. Paczoska, Warszawa 2002; *Dusze nieśmiertelne*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1957, BN, s. I, nr 165; felietony z: *Liberum veto*, wybór i wstęp S. Sandler, oprac. M. Brykalska, t. 1–2, Warszawa 1976; *Nowele i opowiadania*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1965, BN, s. I, nr 185; *Nałęcz*, Warszawa 1929; *Twinko*, Warszawa 1936 (dwie ostatnie pozycje b. trudno dostępne); *Wybór pism krytycznoliterackich*, wybór S. Sandler, wstęp i przypisy M. Brykalska, Warszawa 1973; *Filozofia i myśl społeczna w latach 1865–1895*, wybór, wstęp i oprac. A. Hochfeldowa i B. Skarga, Warszawa 1980, cz. 1 (tu fragmenty *Dumań pesymisty*); tekst *Wskazań politycznych*, w: *Ognisko. Księga ku czci T.T. Jeża*, Warszawa 1882 (pozycja trudno dostępna); *Wspomnienia*, oprac. i wstęp S. Sandler, Wrocław 1969, 2006.

Opracowania:

- Aleksander Świętochowski*, red. K. Stępnik, M. Gabryś, Lublin 2011 (z serii: *Obrazy Kultury Polskiej*).
- B. Bobrowska, *Twarze i maski: kreacja autora i czytelnika wewnętrznego w kronikach Sienkiewicza, Prusa, Konopnickiej i Świętochowskiego*, w: *Miasto słów. Studia z historii literatury i kultury drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Paczoska i J. Sztachelska, Białystok 1991.
- G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996 (wybrane rozdziały).
- M. Brykalska, *Aleksander Świętochowski. Biografia*, t. 1–2, Warszawa 1987.
- M. Brykalska, *Aleksander Świętochowski, poseł „Prawdy” i walka o prawdę*, w: *Warszawa pozytywistów*, red. J. Kulczycka-Saloni i E. Ihnatowicz, Warszawa 1992.
- S. Kołaczkowski, *Artystyczna i publicystyczna działalność Aleksandra Świętochowskiego*, w: B. Prus, *Pisma wybrane*, t. 1: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1968.
- P. Kuciński, „Genealogia teraźniejszości” *Świętochowskiego w kręgu idei polskiego nacjonalizmu*, „Pamiętnik Literacki” 2010, z. 4.
- J. Kulczycka-Saloni, *Aleksander Świętochowski*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 2, Warszawa 1966.
- M. Król, *Aleksander Świętochowski*, w: *Sylwetki polityczne XIX wieku*, Kraków 1974.
- B. Mazan, *Wczesne dramaty Aleksandra Świętochowskiego: „Niewinni”, „Ojciec Makary”, „Piękna”*: zarys monograficzny, Łódź 1991.
- A. Mencwel, *Świętochowski i dylematy Brzozowskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 2013, nr 1.

- D.M. Osiński, *Aleksander Świętochowski w poszukiwaniu formy. Biografia myśli*, Warszawa 2011.
- T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski. W sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.
- K. Stępnik, *Świętochowski: jego mieszczenie*, w: *Mieszczaństwo i mieszczańskość w literaturze drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Innatowicz, Warszawa 2000.
- Z. Szwejkowski, *Aleksander Świętochowski*, w: *Nie tylko o Prusie. Szkice*, Poznań 1967.
- M. Gloger, *Liberalizm pozytywistyczny – dwie drogi myśli (Prus – Świętochowski)*, „Roczniki Humanistyczne” 2005, z. 1.
- Świętochowski i rówieśnicy: Kotarbiński, Urbanowska, Zalewski*, red. B. Mazan, Z. Przybyła, Częstochowa – Łódź 2001 [część pt. *Aleksander Świętochowski*].
- Ł. Książyk, *Pesymistyczny epikurejczyk: „Dumania pesymisty: czyli notatki z podziemia Aleksandra Świętochowskiego*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki” 2009, nr 2.

LVIII. ADAM ASNYK

- Biografia Asnyka; udział w powstaniu i powstańcza „skaza”, rozdarcie wewnętrzne: nostalgia za romantyzmem i akces do współczesności.
- Liryka erotyczna; gorycz miłości.
- Asnyk – poeta melancholii, poczucie znikomości istnienia.
- Cykl *Nad głębiami* – wykład filozofii bytu i sprawa polska.
- Poezja Asnyka – nawiązania do poezji romantycznej i parnasistowskiej.

Utwory:

- A. Asnyk: *Poezje*, wstęp S. Lichański, Warszawa 1974; *Poezje zebrane*, wstęp Z. Mocarska-Tycowa, Toruń 1995; *Listy Adama Asnyka*, oprac. F. Bielak, Wrocław 1972.

Opracowania:

- T. Budrewicz, *Wiersze pozytywistów: interpretacje*, Katowice 2000.
- M. Grzędzielska, *Poezja postyczeniowa wobec tradycji romantycznej*, w: *Problemy polskiego romantyzmu*, red. M. Żmigrodzka, seria 3, Wrocław 1981.
- J. Krzyżanowski, *Poeta czasów niepoetyckich*, w: tenże, *W kręgu wielkich realistów*, Kraków 1962.

- B. Kuczera-Chachulska, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- Z. Mocarska-Tycowa, *Wybory i konieczności. Poezja Adama Asnyka wobec gustów estetycznych i najważniejszych pytań swoich czasów*, Toruń 1990, wyd. 2, Toruń 2005.
- A. Nofer, *Adam Asnyk*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 1, Warszawa 1965.
- A. Nofer, „Próżnych męczeństw zrozpaczony świadek”, w: *Dziedzictwo literackie powstania styczniowego*, red. J. Kulczycka-Saloni, J.Z. Jakubowski, Z. Libera, Warszawa 1964.
- Z. Przybyła, *Asnyk i Konopnicka: szkice historycznoliterackie*, Częstochowa, 1997.
- Z. Szwejkowski, *Liryka Asnyka a pozytywizm polski*, w: tenże, *Nie tylko o Prusie. Szkice*, Poznań 1967.
- M. Szybowska, *Asnyk znany i nieznan*, Warszawa 1971.

LIX. MARIA KONOPNICKA

- Życie jak powieść: sieroce dzieciństwo, rodzina, samodzielność.
- Funkcja podróży w życiu i twórczości Konopnickiej.
- Jak Konopnicka kształtowała swój oficjalny wizerunek.
- Wielogłos poetycki Konopnickiej: wiersze w tonacji „wysokiej” (wieszczej), wiersze epickie (*Obrazki*), wiersze ludowe, poetyckie wrażenia z podróży.
- Różne źródła inspiracji: Biblia, średniowieczne pieśni minstrelów, poezja romantyczna, mitologia Wschodu i Zachodu, folklor, antyk grecki i rzymski.
- Konopnicka jako strażniczka kanonu kultury.
- Nowelistyka Konopnickiej – wrażliwość i mistrzostwo formy.
- Artykuły krytycznoliterackie – fascynacja romantyzmem.
- Konopnickiej utwory dla dzieci; próba reinterpretacji.
- Konopnicka – archaiczna czy nowoczesna?

Utwory:

M. Konopnicka: *Poezje*, oprac. A. Brodzka, wyd. 3, Warszawa 1969; *Nowele*, oprac. A. Brodzka, t. 1–2, wyd. 3, Warszawa 1968; *O krasnoludkach i sierotce Marysi*, wstęp J. Porazińska, Warszawa 1960 (lub inne wydanie); *Publicystyka literacka i społeczna*, wybór J. Baculewski, Warszawa 1968; *Pisma wybrane*, red. J. Nowakowski, t. 4: *Pisma krytycznoliterackie*, Warszawa 1988;

fragmenty korespondencji z: *Korespondencja*, t. 1–4, red. K. Górski, Wrocław 1971–1975; *Listy do Ignacego Wasiłowskiego*, oprac. J. Nowak, Warszawa, 2005; *Listy do synów i córek (1888–1910)*, wstęp i oprac. L. Magnone, Warszawa 2010.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Wstęp*, w: M. Konopnicka, *Na normandzkim brzegu*, Gdańsk 1978.
- B. Bobrowska, *Konopnicka na szlakach romantyków*, Warszawa 1997.
- A. Brodzka, *Maria Konopnicka*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 1, Warszawa 1965.
- A. Brodzka, *Maria Konopnicka*, Warszawa 1965.
- A. Brodzka, *O nowelach Marii Konopnickiej*, Warszawa 1958.
- T. Budrewicz, *Wiersze pozytywistów: interpretacje*, Katowice 2000.
- T. Budrewicz, *Konopnicka. Szkice historycznoliterackie*, Kraków 2000.
- J. Cieślakowski, *Baśń Konopnickiej „O krasnoludkach i o sierotce Marysi”*, „Pamiętnik Literacki” 1963, z. 1.
- Z. Chyra-Rolicz, *Maria Konopnicka. Opowieść o niezwykłej kobiecie*, Siedlce 2012.
- T. Czapczyński, *Tułacze lata Marii Konopnickiej*, Łódź 1957.
- M. Dłuska, *Pod znakiem sylabotonizmu. Rzecz o wierszu Konopnickiej*, w: *Studia i rozprawy*, t. 2, Kraków 1970.
- Dwie gwiazdy, dwie drogi. Konopnicka i Orzeszkowa – relacje różne*, red. E. Ihnatowicz i E. Paczoska, Warszawa 2011.
- Etnos i psychologia w twórczości Marii Konopnickiej i Elizy Orzeszkowej*, red. G. Marchwiński i D.M. Osiński, Warszawa 2012.
- S. Fita, *Maria Konopnicka*, w: *Warszawa pozytywistów*, red. J. Kulczycka-Saloni i E. Ihnatowicz, Warszawa 1992.
- D. Kicińska, *Baśń i baśniowość w twórczości Marii Konopnickiej*, Kraków 2000.
- B. Kuczera-Chachulska, *Przemiany form i postaw elegijnych w liryce polskiej XIX wieku. Mickiewicz – Słowacki – Norwid – Faleński – Asnyk – Konopnicka*, Warszawa 2002.
- B. Leśmian, *Maria Konopnicka*, w: *Szkice literackie*, oprac. J. Trznadel, Warszawa 1959.
- L. Magnone, *Maria Konopnicka. Lustra i symptomy*, Gdańsk 2010.
- B. Mazan, *Wstęp*, w: M. Konopnicka, *Umiem być ptakiem. Wybór poezji*, Łódź 1990.

- „*O krasnoludkach i sierotce Marysi*” Marii Konopnickiej. *W stulecie pierwszego wydania. Studia i szkice*, red. T. Budrewicz i Z. Fałtynowicz, Suwałki 1997 (tu: artykuły Paczoskiej, Bobrowskiej, Ihnatowicz).
- Miejsca Konopnickiej: przeżycia, pejzaż, pamięć*, red. T. Budrewicz i M. Zięba, Kraków 2002.
- E. Paczoska, *Marysia i osieroceni*, w: *Sto lat baśni polskiej*, red. G. Leszczyński, Warszawa 1995.
- J. Sztachelska, „*Reporteryje*” i *reportaże: dokumentarne tradycje prozy w II połowie XIX i na początku XX wieku (Prus, Konopnicka, Dygasiński, Reymont)*, Białystok 1997.
- M. Szypowska, *Konopnicka, jakiej nie znamy*, wyd. 5, Warszawa 1977 i następne.

LX. ADOLF DYGASIŃSKI

- Dygasiński jako typowy przedstawiciel pokolenia Szkoły Głównej (egzystencja ubogiego inteligenta; etos pracy i służby społecznej; inicjatywy wydawnicze, działalność przekładowa).
- Stosunek do obozów ideologicznych (konserwatystów i pozytywistów); postulat budowania wspólnej świadomości społecznej (artykuł *My i nasze sztandary*).
- Opisywacz ziemi ojczystej i przyrody (*As, Zajęc, Gody życia*); Dygasiński a Kipling.
- *Beldonek* – arcydzieło sztuki epickiej; gwara w utworach Dygasińskiego.
- Naturalizm Dygasińskiego (związki z „Wędrowcem”, inspiracje Zołą i Darwinem).
- Powieści miejskie Dygasińskiego.

Utwory:

A. Dygasiński: *Pisma wybrane*, red. B. Horodyski, t. 1–24, Warszawa 1949–1953 (t. 1 – *Beldonek*; t. 3 – *Zajęc*; t. 4 – *Gody życia*; t. 6, 8, 9, 16, 18, 20–23: *Nowele i opowiadania* (wybór) lub nowele z innych wydań, t. 12 – *Von Molken*); *Listy*, oprac. T. Nuckowski, Wrocław 1972.

Opracowania:

- D. Brzozowska, *Adolf Dygasiński*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 4, Warszawa 1971.
- D. Brzozowska, *Adolf Dygasiński*, Warszawa 1957.

- J. Detko, *Warszawskie utwory Dygasińskiego*, w: tenże, *Warszawa naturalistów*, Warszawa 1980.
- J. Detko, *Adolf Dygasiński i tajemnice Warszawy*, w: *Warszawa pozytywistów*, red. J. Kulczycka-Saloni i E. Ihnatowicz, Warszawa 1992.
- W. Forajter, P. Tomczok, *Zając, lis i ludzie. O jednej powieści Adolfa Dygasińskiego*, „Teksty Drugie” 2011, nr 3.
- D. Kalinowski, *Aforyzm – myśl – tekst programowy. O krytyce literackiej Adolfa Dygasińskiego*, w: *Polska krytyka literacka XIX wieku*, red. M. Strzyżewski, Toruń 2005.
- D. Knysz-Rudzka, *Europejskie powinowactwa naturalistów polskich*, Warszawa 1992 (wybrane rozdziały).
- S. Kołaczkowski, *O Adolffie Dygasińskim*, w: *Pisma wybrane*, t. 1: *Portrety i zarysy literackie*, oprac. S. Pigoń, Warszawa 1968.
- „Litteraria Copernicana” 2/2009 – numer monograficzny poświęcony Dygasińskiemu.
- H. Markiewicz, *Zakres i treść pojęcia „naturalizm” w badaniach literackich i estetycznych XX wieku*, w: *Nowe przekroje i zbliżenia*, Warszawa 1974.
- E. Paczoska, *Adolf Dygasiński – drogi i bezdroża naturalizmu*, w: J. Kulczycka-Saloni, D. Knysz-Rudzka, E. Paczoska, *Naturalizm i naturaliści w Polsce. Doświadczenia, poszukiwania, kreacje*, Warszawa 1992.
- I. Sikora, *Motywy łowieckie w nowelistyce Adolfa Dygasińskiego*, w: tenże, *Młoda Polska i okolice*, Zielona Góra 2009.
- A. Skała, *Sacrum w „Godach życia” Adolfa Dygasińskiego. O niepozytywistycznym przyrodoznawstwie i irracjonalizmach*, „Pamiętnik Literacki” 2012, z. 1.
- A. Skała, *Adolf Dygasiński – niepoprawny pozytywista: między tradycją a nowoczesnością*, Lublin 2013.
- J. Socha, *„Cudowne bajki” Adolfa Dygasińskiego*, Łódź 2012.
- J. Sztachelska, *„Reporteryje” i reportaże: dokumentarne tradycje prozy w II połowie XIX i na początku XX wieku (Prus, Konopnicka, Dygasiński, Reymont)*, Białystok 1997.
- H. Wolny, *Folklor w twórczości Adolfa Dygasińskiego*, Kielce 2001.

LXI. MICHAŁ BAŁUCKI

- Smutna biografia komediopisarza; udział w powstaniu, uwięzienie, życie na gruzach; nieszczęścia domowe.
- Ewolucja ideologiczna: radykał – pozytywista – obywatel miasta Krakowa.

— Dramat mieszczański Bałuckiego; komedie Bałuckiego a dramaturgiczne wzorce epoki; dramat a teatr; rozterki autora; recenzje i powodzenie sztuk; zmienne gusta publiczności.

— Bałucki jako autor satyryczny.

— Korespondencja Bałuckiego; samopoczucie, lęki, wyzwania; Bałucki w oczach pisarzy Młodej Polski.

Utwory:

M. Bałucki, *Pisma wybrane*, red. T. Drewnowski, J. Skórnicki, A. Zyga, t. 1–12, Kraków 1956 (t. 1 – *Przebudzeni*, t. 2 – *Blyszczące nędze. Powieść współczesna*, t. 6 – *Pan burmistrz z Pipidówki*, t. 8 – *Typy i obrazki krakowskie*, t. 12 – *Ciężkie czasy*); *Grube ryby. Dom otwarty*, oprac. T. Weiss, Wrocław 1981, BN, s. I, nr 236; *Korespondencja teatralna Michała Bałuckiego*, wybór i oprac. D. Szczęśna, Warszawa 1981.

Opracowania:

Z. Jasińska, *Smutne oblicze komediopisarza* (oraz M. Bałucki: *Listy*), „Roczniki Humanistyczne” 1976, nr 1.

J. Ciechowicz, *Dlaczego Michał Bałucki popełnił samobójstwo?*, „Pamiętnik Teatralny” 1995, z. 3–4.

Dramat i teatr pozytywistyczny, red. J. Błoński, J. Degler, J. Popiel, D. Ratajczak, Wrocław 1992.

J. Maciejewski, *Michał Bałucki*, w: *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria IV: *Literatura polska w okresie realizmu i naturalizmu*, red. J. Kulczycka-Saloni, H. Markiewicz, Z. Żabicki, t. 1, Warszawa 1969.

J. Maciejewski, *Przedburzowcy. Z problematyki przełomu między romantyzmem a pozytywizmem*, Kraków 1971.

K. Szymanowski, *Komedia konkursowa M. Bałuckiego*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, red. J. Maciejewski i in., Wrocław 1966.

Świat Michała Bałuckiego, red. T. Budrewicz, Kraków 2002 (wybrane studia).

A. Sobiecka, *Michał Bałucki i teatr. Wybrane problemy i aspekty*, Słupsk 2006.

A. Sobiecka, *Bałucki na scenie 1867–1901*, Słupsk 2007.

LXII. KLUCZE DO ARCYDZIEŁ: LALKA PRUSA

— Pozytywistyczna i modernistyczna recepcja *Lalki*; dezorientacja pierwszych czytelników, krytyczne recenzje; spór Prusa ze Świętochowskim.

- Nowe odczytania *Lalki* w latach trzydziestych XX w. (psychologia, psychoanaliza, freudyzm).
- Socrealistyczna i marksistowska lektura *Lalki*.
- Na czym polega realizm *Lalki*, wątki naturalistyczne.
- *Lalka* jako powieść kryptopatriotyczna.
- *Lalka* jako powieść miejska.
- *Lalka* jako powieść paraboliczna.
- *Lalka* wobec zagadnień XIX-wiecznej kultury.
- *Lalka* jako wzorzec powieści dla pisarzy współczesnych.

Konteksty teoretycznoliterackie:

- E. Balcerzan, *Perspektywy „poetyki odbioru”*, w: *Problemy socjologii literatury*, red. J. Sławiński, Wrocław 1971.
- M. Głowiński, *Świadectwa i style odbioru*, w: tenże, *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*, Kraków 1977.
- J. Lalewicz, *Mechanizmy komunikacyjne „twórczej zdrady”*, „Teksty” 1974, nr 6.

Opracowania:

- J. Bachórz, *Spotkania z „Lalką”. Mendel studiów i szkiców o powieści Bolesława Prusa*, Gdańsk 2010.
- J. Bachórz, *Wstęp*, w: B. Prus, *Lalka*, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 262., wyd. 2 przejrz., Wrocław 1998.
- K. Bartoszyński, *Interpretacja – „nie kończące się zadanie”. Przykład „Lalki” Bolesława Prusa*, w: „*Lalka” i inne. Studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz, M. Głowiński, Warszawa 1992.
- T. Budrewicz, „*Lalka*”. *Konteksty stylu*, Kraków 1990.
- S. Fita, „*Pozytywista ewangeliczny*”: *studia o Bolesławie Prusie*, Lublin 2008 (wybrane studia).
- S. Godlewski, L.B. Grzeniewski, H. Markiewicz, *Śladami Wokulskiego. Przewodnik literacki po warszawskich realiach „Lalki”*, Warszawa 1957.
- J. Kott, *O „Lalce” Bolesława Prusa*, Warszawa 1948 (wyd. 1949, 1950).
- J. Kulczycka-Saloni, *Dwie powieści kupieckie. „Au bonheur des dames” Emila Zoli i „Lalka” Bolesława Prusa*, „Przegląd Humanistyczny” 1963, nr 1.
- Leksykon „Lalki”*, red. A. Bąbel i A. Kowalczykowska, Warszawa 2011.
- J.A. Malik, „*Lalka*”. *Historie z różnych światów*, Lublin 2005.
- H. Markiewicz, „*Lalka*” *Bolesława Prusa*, Warszawa 1967.
- H. Markiewicz, *Co się stało z „Lalką”?*, w: tenże, *Literatura i historia*, Kraków 1994.

- A. Martuszevska, „*Lalka*” i niektóre problemy intertekstualności, w: „*Lalka*” i inne. *Studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz, M. Głowiński, Warszawa 1992.
- Z. Mitosek, *Lalka – epizod czy nazwa*, w: *Nowe stulecie trójcy powieściopisarzy*, red. A. Z. Makowiecki, Warszawa 1992.
- E. Paczoska, „*Lalka*”, czyli rozpad świata, Białystok 1995, wyd. 2, Warszawa 2008.
- E. Paczoska, *Dojrzewanie, dojrzałość, niedojrzałość. Od Bolesława Prusa do Olgi Tokarczuk*, Warszawa 2004 (wybrane studia).
- D. Samborska-Kukuć, „*Lalka*” Bolesława Prusa – pamięć tragedii greckiej. *Z problemów intertekstualności*, Łódź 2011.
- T. Sobieraj, *Prus versus Świętochowski: w sporze o naukowość, krytykę pozytywną i „Lalkę”*, Poznań 2008.
- Świat „*Lalki*”, red. J. A. Malik, Lublin 2005.
- Z. Szwejkowski, *Twórczość Bolesława Prusa*, wyd. 2, Warszawa 1972.
- O. Tokarczuk, *Lalka i perła*, Kraków 2001.
- J. Tomkowski, *Mój pozytywizm*, Warszawa 1993.

LXIII. KLUCZE DO ARCYDZIEŁ: CHAM ORZESZKOWEJ

- Dwudzielność *Chama*: studium psychologiczne z natury czy utwór pisany według wzorów literackich (z jednej strony naturaliści, z drugiej – Renan i Tołstoj)?
- Dwudzielność *Chama*: historia Pawła czy historia Franki?
- Dwudzielność *Chama* – ciąg dalszy: pęknięcie powieściowej *mimesis*.
- *Cham* jako powieść o miłości; problem inności i „różnicy seksualnej”, „bovaryzm” *Chama*.
- Struktura narracyjna *Chama* a sens powieści.

Konteksty teoretycznoliterackie – krytyka feministyczna:

- G. Borkowska, *Córki Miliona (o krytyce feministycznej ostatnich piętnastu lat)*, w: *Po strukturalizmie. Współczesne badania teoretycznoliterackie*, red. R. Nycz, Wrocław 1992.
- G. Borkowska, *Krytyka feministyczna wobec sztuki i teorii kultury. Rekonesans*, w: *taż, Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- E. Kraskowska, *Kilka uwag na temat powieści kobiecej*, „Teksty Drugie” 1993, nr 4–5–6.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Wstęp*, w: E. Orzeszkowa, *Cham*, „Biblioteka Polska”, Kraków 1998.
- T. Budrewicz, „*Cham*” i problemy porozumienia, „Rocznik Komisji Historyczno-literackiej” XXIX – XXX, 1992–1993, Kraków 1994.
- T. Bujnicki, *Pogranicza etniczne i kulturowe w „powieściach chłopskich” Elizy Orzeszkowej* („Niziny”, „Dziurdziowie”, „Cham”), w: *Twórczość Elizy Orzeszkowej*, red. K. Stępnik, Lublin 2001.
- S. Brzozowski, *Eliza Orzeszkowa*, w: tenże, *Współczesna powieść i krytyka*, wstęp T. Burek, Kraków – Wrocław 1984 (prwdr. 1893).
- P. Chmielowski, *Powieści ludowe Elizy Orzeszkowej*, w: *Pisma krytycznoliterackie*, oprac. H. Markiewicz, t. 1, Warszawa 1961 (prwdr. 1891).
- M. Głowiński, „*Cham*”, czyli *pani Bovary nad brzegami Niemna*, w: „*Lalka*” i inne: *studia w stulecie polskiej powieści realistycznej*, red. J. Bachórz, M. Głowiński, Warszawa 1992.
- K. Kłosiński, „*Mimesis*” w *chłopskich powieściach Orzeszkowej*, Katowice 1990.
- J. Krzyżanowski, *O „Chamie” Orzeszkowej*, w: tenże, *W kręgu wielkich realistów*, Kraków 1962 (prwdr. 1947).
- S. Pigoń, *Uwłaszczenie literackie chłopa*, I: „*Cham*” *Elizy Orzeszkowej*, w: tenże, *Drzewiej i wczoraj. Wśród zagadnień kultury i literatury*, Kraków 1966 (prwdr. 1938).

LXIV. FRAGMENTY Dyskursu EMANCYPACYJNEGO

- Poglądy Klementyny Hoffmanowej, *Pamiętka po dobrej matce*.
- Narcyza Zmichowska i jej model emancypacji; związki z saint-simoniżmem i *zandyżmem* (od nazwiska George Sand); polemika Zmichowskiej z poglądami Hoffmanowej.
- Kwestia kobieca w pozytywizmie; emancypacja jako temat publicystyczny (artykuły Orzeszkowej, Świętochowskiego, Prusa); emancypacja w powieści; argumenty za i przeciw; emancypacyjne zdobycze i ograniczenia.
- Kobiety i świat wartości; obrazy kobiet w utworach pozytywistów: Marta i Seweryna Orzeszkowej, Madzia i Jadwiga (*Dzieci*) Prusa. Miłość i konwenans – nowele Świętochowskiego.
- Opresywny charakter relacji erotycznych. Miłość a moralność dziewiętnastowieczna. Powściągliwość pisarzy. „Wiktorianizm”.
- Orzeszkowa – wizerunek publiczny; Orzeszkowa – jej kobiecość i jej prywatność.

Utwory:

K. Hoffmanowa: *Pamiętka po dobrej matce*, w: taż, *Dzieła*, Warszawa 1875–1877, t. 8 (pozycja bardzo trudno dostępna); N. Żmichowska: *Poganka*, *Biała Róża*, *Czy to powieść?*, w: *Wybór powieści*, oprac. M. Olszaniecka, Warszawa 1953, t. 1–2; fragmenty korespondencji w: *Listy*, oprac. M. Romankówna, Wrocław 1957–1967, t. 1–3; *Listy*, t. 4, *Rozmowy z Julią*, z rękopisu wydała B. Winkłowa, Warszawa 2009; *Listy*, t. 5, *Narcyssa i Wanda*, wydały B. Winkłowa i H. Żytkowicz, Warszawa 2007; E. Orzeszkowa: *Pamiętnik Wacławy*, *Marta*, *Maria*, *Nad Niemnem*, *Dwa bieguny*, *Ad astra*, *Gloria victis*; artykuły publicystyczne poświęcone sprawom kobiet (cz. III zbioru *Publicystyka społeczna*, t. I, wybór i wstęp G. Borkowska, Kraków 2005); fragmenty korespondencji, w: *Listy zebrane*, red. E. Jankowski, t. 1–9, Wrocław 1954–1981; B. Prus: *Emancypantki*, *Dzieci*; J.I. Kraszewski: *Szalona*; Świętochowskiego nowele (*Nowele i opowiadania*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1965) oraz dramaty.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996.
- G. Borkowska, *Solidarne i samotne*, „Res Publica Nowa” 1993, nr 10 (skrótowa wersja w „Pełnym głosem” 1993, nr 1).
- G. Borkowska, *O etyzacji dyskursu publicznego. „List do kobiet niemieckich” Elizy Orzeszkowej*, w: *Etyka i literatura. Pisarze polscy lat 1863–1918 w poszukiwaniu wzorców życia i sztuki*, red. E. Ihnatowicz, E. Paczowska, Warszawa 2006.
- G. Borkowska, *Orzeszkowa a kwestia kobieca*, w: *Wstęp do E. Orzeszkowa, Publicystyka społeczna*, t. 1, Kraków 2005.
- T. Boy-Żeleński, *Żmichowska*, w: *Pisma*, red. H. Markiewicz, t. 3: *Ludzie żywi*, Warszawa 1956.
- S. Burkot, *Kobieta, emancypacja i „sprawy fatalne” w twórczości Kraszewskiego*, w: *Kraszewski – pisarz współczesny*, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 1996.
- A. Górnicka-Boratyńska, *Stańmy się sobą. Cztery projekty emancypacji 1864–1939*, Izabelin 2001.
- M. Janion, *Szalona*, w: *Kobiety i duch inności*, Warszawa 1996.
- E. Jankowski, *Eliza Orzeszkowa*, wyd. 4, Warszawa 1980.
- K. Kłosińska, *Fantazmaty. Grabiński – Prus – Zapolska*, Katowice 2004.
- Kobieta i edukacja na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 1992.
- U. Phillips, *Narcyza Żmichowska. Feminizm i religia*, tłum. z ang. K. Bojarska, Warszawa 2008.

- E. Pieścikowski, „*Emancypantki*” *Bolesława Prusa*, Warszawa 1970.
- M. Romankówna, *Na nowych drogach. Studia o Elizie Orzeszkowej*, Kraków 1948.
- A. Szwarc, *Krytyka kobiecości czy próżniaczego stylu życia? Stare i nowe wzorce życia codziennego kobiet w publicystyce i literaturze pięknej epoki pozytywizmu*, w: *Kobieta i kultura życia codziennego. Wiek XIX i XX*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, t. 5, Warszawa 1997.
- D. Wierchołowska, *Świat kobiecy w „Emancypantkach” Bolesława Prusa*, Zielona Góra 2001.
- J. Zacharska, *Kobieta samodzielna, czyli „Szalona” Kraszewskiego*, w: *taż, O kobiecie w literaturze przełomu XIX i XX wieku*, Białystok 2000.
- B. Zwolińska, *O kwestiach kobiecych w korespondencji Narcyzy Żmichowskiej*, Gdańsk 2007.

LXV. O ŻYDACH I KWESTII ŻYDOWSKIEJ

— Problem asymilacji; propagowanie wzorców asymilacyjnych; krytyka asymilacji.

— Obraz Żydów w literaturze pozytywistycznej Prusa, Orzeszkowej, Świętochowskiego, Szaniawskiego, Konopnickiej; stosunek do judaizmu; wzorce, obciążenia, stereotypy.

— Filosemityzm i antysemityzm; wyjątkowość *Meira Ezołowicza*.

— Żyd jako Inny. Historia i etyka.

Utwory:

- E. Orzeszkowa: *Eli Makower*, *Meir Ezołowicz*, opowiadania *Ogniwa* z tomu *Melancholicy*, t. 2; *Rotszyldówna*, w: E. Orzeszkowa, *Pisma zebrane*, red. J. Krzyżanowski, t. 52; *Drobiazgi*, t. 2; *Silny Samson* z tomu: *Z różnych sfer*, t. 2; rozprawa *O Żydach i kwestii żydowskiej*, 1882, przedruk w: E. Orzeszkowa, *Pisma. Wydanie zbiorowe zupełne*, red. A. Drogoszewski, Warszawa 1913, t. 9.
- B. Prus: *Lalka*, wybór kronik z: *Kroniki*, t. 1–20, red. Z. Szwejkowski, Warszawa 1956–1970; *Listy podróżnika Nordenskjolda do podróżnika Andersona*, w: *tenże, Wczoraj – dziś – jutro. Wybór felietonów*, oprac. Z. Szwejkowski, Warszawa 1973.
- A. Świętochowski: nowele: *Chawa Rubin*, *Sam w sobie*, z tomu *Nowele i opowiadania*, oprac. S. Sandler, Wrocław 1965.
- M. Konopnicka: nowele: *Jakton*, *Mendel Gdański*, w: *taż, Nowele*, wybór i oprac. A. Brodzka, Warszawa 1968, t. 1; Szaniawskiego (pseud. Junosza)

opowiadania *Froim, Łaciarz z: Obywatel z Tamki*, wybór i wstęp J. Rurawski, Warszawa 1960.

Konteksty historyczne i filozoficzne:

- E. Levinas, *Trudna wolność. Eseje o judaizmie*, tłum. A. Kuryś (przy współpracy J. Migasińskiego), wstęp: M. Jędraszewski, posłowie M. Czajkowski, Gdynia 1991.
- O. Kofler, *Żydowskie dwory. Wspomnienia z Galicji Wschodniej od początku XIX wieku do wybuchu I wojny światowej*, Warszawa 1999.
- St. Vincenz, *Tematy żydowskie*, Londyn 1977 lub Gdańsk 1993 (wstęp J. Hersch, posłowie A. Vincenz).

Opracowania:

- J. Błoński, *Żydzi u Prusa i Żeromskiego*, w: tenże, *Biedni Polacy patrzą na getto*, Kraków 1994.
- G. Borkowska, *Żydzi Orzeszkowej*, w: *Kwestia żydowska w XIX wieku. Spory o tożsamość Polaków*, red. G. Borkowska i M. Rudkowska, Warszawa 2004.
- B. Burdziej, *Super flumina Babylonis. Psalm 136 (137) w literaturze polskiej XIX-XX wieku*, Toruń 1999.
- A. Cała, *Asymilacja Żydów w Królestwie Polskim (1864–1897). Postawy, konflikty, stereotypy*, Warszawa 1989.
- A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura Żydów polskich. Słownik*, Warszawa 2000.
- A. Friedrich, *Bolesław Prus wobec kwestii żydowskiej*, Gdańsk 2008.
- T. Gąsowski, *Żydzi – obywatele ziemscy i ich miejsce w wiejskim krajobrazie autonomicznej Galicji*, w: *Wieś a dwór na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, red. W. Caban, M. Markowski, Kielce 1999.
- H. Grynberg, *Terra incognita*, w: tenże, *Prawda nieartystyczna*, Katowice 1990.
- A. Hertz, *Żydzi w kulturze polskiej*, przedm. J. Górski, Warszawa 1988.
- M. Iwańska, *Prasa pozytywistów warszawskich wobec Żydów i kwestii żydowskiej*, Łódź 2006.
- Z. Kołodziejska, *Czym jest literatura polsko-żydowska w świetle dyskusji w „Izraelicie”*, w: *Żydowski Polak, polski Żyd. Problem tożsamości w literaturze polsko-żydowskiej*, red. A. Molisak, Z. Kołodziejska, Warszawa 2011.
- H. Markiewicz, *Asymilacja Żydów jako temat literatury polskiej*, w: tenże, *Literatura i historia*, Kraków 1994.

- E. Paczoska, *Sklep Mincla i Wokulskiego, czyli Żydzi, Niemcy i my*, w: też, „Lalka”, czyli rozpad świata, Białystok 1995.
- Wł. Panas, *Pismo i rana. Szkice o problematyce żydowskiej w literaturze polskiej*, Lublin 1996.
- Polski Słownik Judaistyczny*, red. Z. Borzymińska i R. Żebrowski, t. 1 i 2, Warszawa 2003.
- Żydzi w Polsce. Dzieje i kultura. Leksykon*, red. J. Tomaszewski, A. Żbikowski, Warszawa 2001.

LXVI. HENRYK SIENKIEWICZ. 150. ROCZNICA URODZIN I 80. ROCZNICA ŚMIERCI

Temat konkursowy z lat poprzednich

- Gatunki i tematy twórczości Henryka Sienkiewicza.
- Poglądy estetyczno-literackie pisarza. Ich miejsce na tle epoki.
- Sienkiewicz – pisarz realistyczny czy fantasta?
- Sienkiewicz w oczach swoich współczesnych. Opinie Z. Kaczkowskiego, T. T. Jeża, S. Tarnowskiego, P. Chmielowskiego, E. Orzeszkowej (na podst.: „Trylogia” Henryka Sienkiewicza, oprac. T. Jodełka [Burzecki], zob. Bibliografia-opracowania): B. Prusa („Ogniem i mieczem”, w: tenże, *Pisma*, red. Z. Szwejkowski, t. 29, *Studia literackie, artystyczne i polemiki*, Warszawa 1950): S. Brzozowskiego (*Współczesna powieść polska*, w: tenże, *Współczesna powieść i krytyka*, wstęp T. Burek, Kraków 1984); W. Nałkowskiego (*Sienkiewicziana*, w: tenże, *Pisma społeczne*, oprac. S. Żółkiewski, t. I, Warszawa 1951); A. Potockiego (*Szkice i wrażenia literackie*, Lwów 1903). Oceny, spory, polemiki.
- Sienkiewicz w oczach krytyków i pisarzy XX wieku: opinie S. Żeromskiego (*Przemówienie o Sienkiewiczu*, w: tenże, *Elegie i inne pisma literackie i społeczne*, przygot. W. Borowy, Warszawa 1928); J. Kotta (w: tenże, *Szkice. Postęp i głupstwo*, t. 1, Warszawa 1956); J. Kleinera („Ogniem i mieczem” H. Sienkiewicza oraz „Potop” H. Sienkiewicza, Lublin 1946); T. Parnickiego (*Szkice literackie*, Warszawa 1978); K. Wyki (*Sprawa Sienkiewicza*, zob. Bibliografia), K.W. Zawodzińskiego (zob. Bibliografia); A. Stawara (zob. Bibliografia); J. Iwaszkiewicza („Trylogia”, „Życie Warszawy” 1962, nr 305–307 z 23/26 XII; *Sienkiewicz*, „Twórczość” 1966, nr 11); W. Gombrowicza (*Dziennik 1953–1956*); Cz. Miłosza (*Prywatne obowiązki*), A. Bobkowskiego (*Opowiadanie i szkice*, oprac. P. Kądziela, Warszawa 1994); S. Treugutta (*Za i przeciw „Trylogii”*, „Przegląd Kulturalny” 1962, nr 51–52); W. Maciąga (*Sienkiewicz i dusza polska*, „Twórczość” 1963, nr 40); S. Lichańskiego (*O „Trylogii” i Sienkiewiczu*, „Więź” 1963, nr 5); W. Żukrowskiego (*Nieśmiertelny*, „Nowe Książki” 1968, nr 10); W. Terleckiego i innych. Oceny, spory, polemiki.

— Sienkiewiczowska wizja historii w literaturze: stereotyp czy oryginalność?

— Wpływ twórczości Henryka Sienkiewicza na świadomość narodową Polaków: pisarz postaw heroicznych czy autor infantylnych komiksów? Nauczyciel patriotyzmu czy ksenofobii?

— Sienkiewicz – pisarz dla dorosłych czy dla młodzieży?

— Sienkiewicz w sztuce: adaptacje filmowe i sztuki plastyczne. Kicze czy dzieła?

— Henryk Sienkiewicz a Jan Matejko.

— Sienkiewicz w oczach czytelników i historyków literatury. Źródła popularności i krytyki.

Utwory:

H. Sienkiewicz, *Dzieła*, wyd. zbiorowe red. J. Krzyżanowski, t. 1–60, Warszawa 1948–1955 (lub inne wyd.).

1. Wybór utworów literackich (powieści, opowiadania).

2. *Mieszaniny literacko-artystyczne*, t. 50, Warszawa 1950.

3. Publicystyka:

Wiersze i inne drobne utwory, tom 40, Warszawa 1951 [Mowa na odsłonięcie pomnika Adama Mickiewicza w Warszawie, 1898, s. 79–80; Mowa przy odsłonięciu pomnika J. Słowackiego w parku miłośławickim, 1899, s. 81–83; Po śmierci Wyspiańskiego. List do prezydenta miasta Krakowa, 1907, s. 105; Przemówienie na własnym jubileuszu, Warszawa, 1900, s. 131–132; O genezie *Quo vadis*. List do Ange Galdemara, 1901, s. 137–138; W Sztokholmie na uroczystości rozdawnictwa Nagród im. Nobla, 1905, s. 140; O powstaniu i przekładach *Quo vadis*. List do J. Boyer d Agen, 1912, s. 141–142; Dlaczego mogłem czytać Szekspira?, 1916, s. 148–150; Podziękowanie za uczczenie siedemdziesiątej rocznicy urodzin, 1916, s. 156–157].

Szkice literackie I, tom 45, Warszawa 1951 [O powieści historycznej, s. 102–124; O *Tołstoju*, s. 159–164; *Słowacki-Helios*, s. 165–172].

Uzupełnienia I, t. 53, Warszawa 1952: „*Hołd pruski*”. *Obraz Jana Matejki*, s. 94–97; O gwałtach pruskich. [Września], s. 124–126; List otwarty do JCM cesarza Wilhelma II, s. 137–140; Przemówienie podczas procesji narodowej w Warszawie dnia 5 listopada 1905 (z balkonu w Alejach Ujazdowskich), s. 171–172; *Trzeci Maj*, s. 173–175; *Dom polski i jego znaczenie*, s. 176–179; *Do ludów ucywilizowanych*, s. 203–205; *W sprawie Komitetu Generalnego w Vevey* (Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce), s. 224–227; *Literatura polska*, s. 238–241.

Uzupełnienia II, tom 54, Warszawa 1952 [„*Krzyk Polski*”, s. 191–195].

- Ostatni apel Sienkiewicza* – nowy nieznany artykuł Sienkiewicza, podany do druku przez Jerzego R. Krzyżanowskiego na podstawie „American Red Cross Magazine”, jesień 1916 r., zamieszczony w „Zeszytach Historycznych”, Paryż, listopad 1996.
- Korespondencja*, tom 55–56, Warszawa 1951 [t. 55 – listy do Adama Krechowickiego; t. 56 – listy do Antoniego Osuchowskiego, Karola Potkańskiego, Antoniego Wodzińskiego].
- H. Sienkiewicz, *Listy*, t. I, oprac. M. Bokszczanin, wstęp J. Krzyżanowski, Warszawa 1977, cz. 1 (Marian Albiński – Cyprian Godebski); cz. 2 (Mściśław Godlewski – Władysław Jabłonowski); [odczytać listy do: papieża Benedykta XV, Ignacego Chrzanowskiego, Jeremiaha Curtina, Pietro Gasparriego, Mściśława Godlewskiego, Konstantego Marii Górskiego, Juliana Horaina].
- H. Sienkiewicz, *Listy*, t. II, oprac. M. Bokszczanin, cz. 1–3, Listy do Jadwigi i Edwarda Janczewskich, Warszawa 1996 [przeczytać całość, stanowiącą rodzaj pamiętnika pisarza, prowadzonego od r. 1879 do r. 1916 (sam pamiętnik spłonął w Powstaniu Warszawskim), zawierającego wypowiedzi na tematy literackie, społeczne, polityczne, osobiste, jest to najcenniejsza część całej korespondencji pisarza].
- H. Sienkiewicz, *Listy*, oprac. M. Bokszczanin, t. III-V, Warszawa 2007–2009 (wybór).
- Kalendarz życia i twórczości Henryka Sienkiewicza*, oprac. J. Krzyżanowski, w: H. Sienkiewicz, *Dzieła*, t. 57, Warszawa 1954.

Opracowania:

- I.M. Bocheński, *Religia w „Trylogii”*, Kraków 1993.
- M. Bokszczanin, *Julian Krzyżanowski – badacz i miłośnik twórczości Sienkiewicza*, „Przegląd Humanistyczny” 1987, nr 5.
- G. Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1996 (seria *Mała Historia Literatury Polskiej*).
- T. Bujnicki, *Między naturalizmem a powieścią historyczną (z problemów świadomości pisarskiej Sienkiewicza)*, w: *Problemy literatury polskiej okresu pozytywizmu*, red. E. Jankowski, J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1984.
- T. Bujnicki, *Sienkiewicz i historia. Studia*, Warszawa 1981.
- T. Bujnicki, *Portret pisarski Henryka Sienkiewicza*, Kraków 1966.
- T. Bujnicki, *Pozytywista Sienkiewicz. Linie rozwojowe pisarstwa autora „Rodziny Połanieckich”*, Kraków 2007.
- T. Bujnicki, *Sienkiewicz „Powieści z dawnych lat”*. *Studia*, Kraków 1996.

- Z. Falkowski, *Przed wszystkim Sienkiewicz*, Warszawa 1959.
- M. Gloger, *Sienkiewicz nowoczesny*, Bydgoszcz 2010.
- O. Górka, „*Ogniem i mieczem*” a rzeczywistość historyczna, oprac. W. Majewski, wstęp J. Sikorski, Warszawa 1986.
- Henryk Sienkiewicz – twórczość i recepcja*, red. L. Ludorowski, Lublin 1991.
- Henryk Sienkiewicz – twórczość i recepcja światowa*. Materiały konferencji naukowej, listopad 1966, red. A. Piorunowa i K. Wyka, Kraków 1968.
- Henryk Sienkiewicz*, materiały zebrała i wstępem opatrzyła J. Kulczycka-Saloni, Warszawa 1966.
- Henryk Sienkiewicz w kulturze polskiej*, red. K. Stępnik, T. Bujnicki, Warszawa 2007.
- T. Jodełka [Burzecki], „*Trylogia*” Henryka Sienkiewicza, Warszawa 1962.
- A. Kersten, *Sienkiewicz – „Potop” – historia*, Warszawa 1974.
- M. Kosman, *Na tropach bohaterów „Trylogii”*, Warszawa 1986.
- J. Krzemińska, *Albumy do „Trylogii” Henryka Sienkiewicza*, w: *Dzieła czy kicze*, red. E. Grabska i T.S. Jaroszewski, Warszawa 1981.
- J. R. Krzyżanowski, *Na kalifornijskim szlaku Sienkiewicza*, „Pamiętnik Literacki” 2003, z. 2.
- J. Krzyżanowski, *Twórczość Henryka Sienkiewicza*, Warszawa 1976.
- R. Koziołek, *Ciała Sienkiewicza. Studia o płci i przemocy*, Katowice 2009.
- R. Legutko, *Sienkiewicz i jego wrogowie*, „Nowe Państwo” 1996, nr 34 z 23 sierpnia.
- L. Ludorowski, *Sztuka opowiadania w „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza*, Warszawa 1977.
- L. Ludorowski, *O wartościach uniwersalnych „Trylogii” H. Sienkiewicza*, w: *Między literaturą a historią. Z tradycji idei niepodległościowych w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. E. Łoch, Lublin 1986.
- Nowe stulecie trójcy powieściopisarzy (Prusa, Sienkiewicza, Orzeszkowej)*, praca zbiorowa pod red. A.Z. Makowieckiego, Warszawa 1992.
- Po co Sienkiewicz? Sienkiewicz a tożsamość narodowa: Z kim i przeciw komu? Warszawa – Kiejdany – Łuck – Zbaraż – Beresteczko*, koncepcja i red. naukowa T. Bujnicki i J. Axer, Warszawa 2007.
- Sienkiewicz. Pamięć i współczesność*, red. L. Ludorowski, H. Ludorowska, Z. Mokranowska, Lublin 2003.
- Sienkiewicz żywy*, red. W. Günther, Londyn 1967.
- Sienkiewicz dzisiaj. Studia i szkice*, wybór i oprac. T. Jodełka [Burzecki], Warszawa 1968.

- A. Stawar, *Pisarstwo Henryka Sienkiewicza*, Warszawa 1960.
- A. Stoff, „Zagłoba sum!” *Studium postaci literackiej*, Toruń 2006.
- J. Szczublewski, *Żywot Sienkiewicza*, Warszawa 1989.
- Z. Szwejkowski, „Trylogia” *Sienkiewicza. Szkice*, Poznań 1961.
- J. Sztachelska, *Beatrycze i inne. Mity kobiet w męskim świecie Sienkiewicza*, w: *Beatrycze i inne. Mity kobiet w literaturze i kulturze*, red. G. Borkowska i L. Wiśniewska, Gdańsk 2010.
- J. Sztachelska, *Czar i zakęcie Sienkiewicza*, Białystok 2003.
- J. Sztachelska, *Zabijanie klasyków. Casus: Sienkiewicz*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 5.
- J. Tazbir, *Świat panów Pasków*, Łódź 1986.
- „Trylogia” *Henryka Sienkiewicza. Studia, szkice, polemiki*, oprac. T. Jodelka [Burzecki], Warszawa 1966.
- „Trylogia” *Sienkiewicza i inne szkice o twórczości pisarza*, Poznań 1973.
- T. Witczak, *Sienkiewicz – pisarz nieuważny*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, red. J. Maciejewski, Wrocław 1966.
- K. Wyka, *Sprawa Sienkiewicza*, w: tenże, *Szkice literackie i artystyczne*, t. 1, Kraków 1956.
- S. Zabierowski, *Niektóre źródła popularności „Trylogii” Sienkiewicza*, Kraków 1970.
- K.W. Zawodziński, *Stulecie trójcy powieściopisarzy. Studia nad społecznym i artystycznym znaczeniem dzieła Orzeszkowej, Prusa, Sienkiewicza*, Łódź – Wrocław 1947.
- T. Żabski, *Poglądy estetyczno-literackie Henryka Sienkiewicza*, Wrocław 1979.

LXVII. MIASTA PEŁNE TAJEMNIC. METROPOLIE REALISTÓW, NATURALISTÓW I MODERNISTÓW

- Dziewiętnastowieczne „procesy przeciwko miastu”: romantycy, pozytywści, naturaliści – specyfika relacji.
- Miasto jako wyzwanie poznawcze według Charlesa Baudelaire’a.
- Rola estetyki naturalizmu w eksplozji tematu miejskiego. Paryż Emila Zoli.
- Urbanizacja powieści – sposoby opisu; miejsca znaczące i opozycje przestrzeni.
- Miasto jako przestrzeń destrukcji.
- Człowiek w miejskiej dżungli. Ciało i miasto, somatyzacja przestrzeni miejskiej.

- Miasto: zakłócenia komunikacji.
- Mowa miasta. Miasto i problem języka artystycznego.

Utwory:

- B. Prus, *Lalka*; A. Sygietyński, *Wysadzony z siódła*; Ch. Baudelaire, *Malarz życia nowoczesnego*; W. Berent, *Ozimina*; S. Żeromski, *Dzieje grzechu*; W.S. Reymont, *Ziemia obiecana*.

Opracowania:

- M. Baranowska, „*Miasto – wszechświat*”. „*Ozimina*” Berenta, „*Teksty Drugie*” 1992, z. 3.
- W. Benjamin, *Paryż – stolica XIX wieku*, w: tenże, *Twórca jako wytwórca*, Poznań 1975.
- J. Detko, *Warszawa naturalistów*, Warszawa 1980.
- M. Głowiński, *Labirynt – przestrzeń obcości*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1990.
- M. Głowiński, *Wstęp*, w: W. Berent, *Ozimina*, Wrocław 1974.
- J. Jedlicki, *Proces przeciwko miastu*, „*Teksty Drugie*” 1991, z. 5.
- I. Maciejewska, *Wielkie miasto w prozie okresu Młodej Polski a problemy naturalizmu*, w: *Problemy literatury polskiej okresu pozytywizmu*, seria III, red. E. Jankowski i J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1984.
- G. Marchwiński, *Doświadczenia polityki miejskiej rządu carskiego w późnej twórczości Elizy Orzeszkowej*, „*Przegląd Humanistyczny*” 2013, nr 1.
- J. Kulczycka-Saloni, D. Knysz-Rudzka, E. Paczoska, *Naturalizm i naturalności w Polsce. Poszukiwania, doświadczenia, kreacje*, Warszawa 1992.
- Miasto, kultura, literatura, wiek XIX*, red. J. Data, Gdańsk 1993 (tu studia W. Gutowskiego i E. Ihnatowicz).
- Mieszczanstwo i mieszczaństwo w literaturze drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 2000.
- E. Paczoska, *Lalka czyli rozpad świata*, Białystok 1995.
- M. Popiel, *Od topografii do przestrzeni mitycznej. Analiza przestrzeni w „Ziemi obiecanej” Reymonta*, „*Pamiętnik Literacki*” 1979, z. 4.
- M. Popiel, *Metamorfozy piekła. O retoryce antycywilizacyjnej w powieści młodopolskiej*, w: *Stulecie Młodej Polski. Studia*, red. M. Podraza-Kwiatkowska, Kraków 1995.
- E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003 (rozd. I-II).

- W. Toporow, *Miasto i mit*, wybór i tłum. B. Żyłko, Gdańsk 2000 (wstęp tłumacza i rozdz. I).

LXVIII. MŁODA POLSKA – PROBLEM JĘZYKA

- Nowe spojrzenie na język: język jako przestrzeń wyobcowania.
- Problem języka w filozofii modernizmu (Schopenhauer, Nietzsche).
- Problematyka komunikacji: *Pałuba* K. Irzykowskiego – wszystko jest stereotypem.
- *Henryk Flis* A. Muellera – ideały i rzeczywistość.
- Ucieczki od konwencji językowych – próby autentyzmu (*Halucynacje*).

Utwory:

- K. Irzykowski, *Pałuba*; *Niezrozumialcy*, w: tenże, *Czyn i słowo*; L. Liciński, *Halucynacje*; A. Mueller, *Henryk Flis*.

Opracowania:

- S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1993.
- J. Beczek, *Re-sakralizacja rzeczywistości. O „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, w: *Dwudziestowieczność*, red. M. Dąbrowski i T. Wójcik, Warszawa 2004.
- W. Bolecki, *Metaliteratura wczesnego modernizmu. „Pałuba” Karola Irzykowskiego*, „Arkusz” 2003, nr 2–3.
- W. Bolecki, *Teksty i głosy. Z zagadnień poetyki modernizmu*, w: tenże, *Polowanie na postmodernistów (w Polsce)*, Kraków 1999.
- A. Budrecka, *Wstęp* do: K. Irzykowski, *Pałuba. Sny Marii Dunin*, Wrocław 1981, BN, s. 1, nr 240.
- A. Budrecka, *Stanisław Antoni Mueller i jego powieść „Henryk Flis”*, „Prace Polonistyczne” 1972, s. 28.
- A. Budrecka, *Zagadnienie autentyczności w „Pałubie”*, „Prace Polonistyczne” 1973, XXIX.
- T. Cieślukowska, *Polska geneza powieści warsztatowej*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 4: *Nauka o literaturze*, red. W. Doroszewski i in., Warszawa 1972.
- A. Czabanowska-Wróbel, *„Pałuba” – „monstrualna ruina” dziewiętnastowiecznej powieści rodzinnej*, „Prace Polonistyczne” 2006, seria LXI, t. II.
- K. Dąbrowska, *„Pałuba” – Gombrowicz – Sartre*, „Twórczość” 1962, nr 11.
- K. Dąbrowska, *Struktura artystyczna „Pałuby” Irzykowskiego*, „Zeszyty

- Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Nauki Humanistyczno-Społeczne, Filologia polska" (z. 4), Toruń 1963, z. 9.
- P.J. Drozdowski, „Pałuba”, *kłopotliwe arcydzieło polskiego modernizmu*, „Poezja” 1986, z. 7/8.
- J. Franczak, „Sny Marii Dunin” Karola Irzykowskiego jako świadectwo nowoczesnego doświadczenia, „Teksty Drugie” 2006, nr 3.
- J. Franczak, *U źródeł nowoczesnej metafizyki. Rzecz o „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Tekstualia” 2006, nr 4(7).
- J. Franczak, *Poszukiwanie realności. Światopogląd prozy modernistycznej*, Kraków 2007, zwł. rozdz. *Inkongruencja*.
- J. Furmaniak, *Infamis. Bohater prozy Ludwika Stanisława Licińskiego w kontekście problematyki Obcego/Innego*, w: *Literackie portrety Innego. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 2, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- M. Głowiński, *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce literackiej*, Kraków 1997 (rozdz. I. 3: Młodopolski ekspresywizm).
- J. Jakóbczyk, *Nieznana książka krytyczna Irzykowskiego o Żeromskim*, w: tenże, *Późne trofy Młodej Polski (1914–1939)*, Katowice 2009.
- J. Jakóbczyk, *Szachy literackie? Rzecz o twórczości Karola Irzykowskiego*, Katowice 2005.
- M. Jauksz, *Prawdziwe kłamstwa. Literackie dzieła bohaterów Irzykowskiego i ich związki z „Pałubą”*, „Podteksty” 2008, nr 2.
- L. Kołakowski, *Bergson*, Kraków 2008.
- G. Kowal, *Friedrich Nietzsche w publicystyce i literaturze polskiej lat 1919–1939*, Warszawa 2005.
- W. Łojek, *Czas w powieści Karola Irzykowskiego „Pałuba”* („Sprawozdania z czynności i posiedzeń Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1968, XXII, 8).
- W. Mackiewicz, *Nietzsche, prawda, fałsz i szczerłość w „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Edukacja – Filozofia” 1988.
- A.Z. Makowiecki, *Młodopolski portret artysty*, Warszawa 1971.
- H. Markiewicz, *Czytanie Irzykowskiego*, Kraków 2011.
- M.P. Markowski, *Nietzsche. Filozofia interpretacji*, Kraków 2001.
- Młodopolski świat wyobraźni. Studia i eseje*, red. M. Podraza-Kwiatkowska, Kraków 1977.
- Modernistyczne źródła dwudziestowieczności*, red. M. Dąbrowski, A.Z. Makowiecki, Warszawa 2003.

- Friedrich Nietzsche i pisarze polscy*, red. W. Kunicki; przy współpr. K. Polechońskiego, Poznań 2002.
- Nietzsche: prowokator czy moralista?*, red. S. Gromadzki, Toruń 2011.
- Nietzsche: system czy dywagacje?*, red. B. Banasiak i P. Pieniążek, Toruń 2010.
- R. Nycz, *Język modernizmu. Doświadczenie wyobcowania i jego konsekwencje*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- R. Nycz, *Literatura jako trop rzeczywistości*, Kraków 2001.
- R. Nycz, „Wyrażanie niewyraźnego” w literaturze nowoczesnej (wybrane zagadnienia), w: *Literatura wobec niewyraźnego*, red. W. Bolecki i E. Kuźma, Warszawa 1998.
- K. Obremski, „Pałuba”, *groteska i pytania wokół koncepcji Santayany*, „Przegląd Humanistyczny” 1982, z. 11.
- E. Paczoska, *Karol Irzykowski i pytania pozytywistów*, „Przegląd Humanistyczny” 2011, nr 5.
- J. Paszek, „Próchno” – „Popioły” – „Pałuba”: *paralela stylistyczna*, w: tenże, *Styl powieści Wacława Berenta*, Katowice 1976.
- B. Pawłowska-Jądrzyk, *Bezkształty sensu. Karola Irzykowskiego krytyka aforystyczności*, w: tenże, *Sens i chaos w grotesce literackiej. Od „Pałuby” do „Kosmosu”*, Kraków 2002.
- B. Pawłowska, *Parodia i groteska w „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Przegląd Humanistyczny” 1995, nr 5.
- M. Popiel, *Oblicza wzniosłości. Estetyka powieści młodopolskiej*, Kraków 1999.
- P. Próchniak, *Sen nożownika. O twórczości Ludwika Stanisława Licińskiego*, Lublin 2001.
- M. Puchalska, *Postowie*, w: A. Mueller, *Henryk Flis*, Kraków 1976 (lub w: tenże, *Wokół Młodej Polski. Szkice i sylwetki*, Warszawa 2008).
- H. Ratuszna, *Gra, maska i konwencja w „Snach Marii Dunin” Karola Irzykowskiego*, w: *Gra z czytelnikiem. Między konwencją a strategią*, red. M. Jankitowicz, R. Moczko, Toruń 2001.
- R. Rożdżeński, *Nietzsche a odwieczne pytania*, Kraków 2008.
- K. Sadkowska, *Irzykowskiego rozumienie formy*, w: tenże, *Irzykowski i inni. Twórczość Fryderyka Hebbela w Polsce 1890–1939*, Kraków 2007.
- K. Siatkowska-Callebat, *Irzykowski – pierwszym polskim postmodernistą?*, „Przegląd Humanistyczny” 1997, nr 4.
- K. Siatkowska-Callebat, *Trup – marionetka – pałuba (O kategorii postaci w powieści Irzykowskiego)*, „Przegląd Humanistyczny” 2001, nr 3.

- K. Stępnik, *Ogólne czynniki paradygmatu estetycznego „Pałuby” i jego organizacja estetyczna*, „Studia Estetyczne” 1973, t. X.
- J. Stryczyk, „Pałuba” czyli sposób nieistnienia miłości, „Twórczość” 2001, nr 6.
- L. Szaruga, *Język Młodej Polski*, w: tenże, *Milczenie i krzyk. Pięć esejów z powodu Młodej Polski*, Lublin 1997.
- E. Szary-Matywiecka, *Książka – powieść – autotematyzm (Od „Pałuby” do „Jedynego wyjścia”)*, Wrocław 1979.
- M. Szmyd, *Projekt krytyczny „Pałuby” Karola Irzykowskiego w kontekście historii filozofii*, „Annales Academiae Pedagogicae Cracoviensis” 2003, t. 11: *Studia Historicolitteraria I*.
- T. Walas, *Monstrualna ruina*, „Nowe Książki” 1977, nr 20.
- A. Werner, *Człowiek, literatura i konwencja. Refleksja teoretyczno-literacka w „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, w: *Z problemów literatury polskiej XX wieku*, red. J. Kwiatkowski i Z. Zabicki, Warszawa 1965, t. 1 (*Młoda Polska*).
- M. Żelazny, *Nietzsche – „ten wielki wzgardziciel”*, Toruń 2007.

LXIX. PŁEĆ I PROBLEMY TOŻSAMOŚCI

- Młodopolski mizoginizm: źródła i inspiracje (A. Schopenhauer, O. Weininger).
- Erotyzm: sfera rewelacji na temat egzystencji i sfera zagrożeń; bestiarium młodopolskiej erotyki.
- Obraz kobiety w utworach pisarzy i pisarek; kobieca wersja młodopolskiego indywidualizmu.
- Mít Androgyne jako odpowiedź epoki na problemy płci.

Utwory:

O. Weininger, *Płeć i charakter* (Warszawa 1996); wiersze S. Korab-Brzozowskiego, K. Przerwy-Tetmajera (seria II i III), J. Kasprówicza (*Hymny* seria I); S. Przybyszewski, *Requiem aeternam, Androgyne*; M. Komornicka, *Baśnie. Psalmodie*; Z. Nałkowska, *Narcyza*, opowiadania z tomu *Koteczka albo białe tulipany*.

Opracowania:

- E. Boniecki, *Modernistyczny dramat ciała. Maria Komornicka*, Warszawa 1998.
- Beatrycze i inne: mity kobiet w literaturze i kulturze*, red. G. Borkowska, L. Wiśniewska, Gdańsk 2010.
- G. Borkowska, *Cudzoziemki. Studia o polskiej prozie kobiecej*, Warszawa 1996 (rozdz. VII i VIII).

- A. Chałupnik, *Sztandar ze spódnicy: Zapolska i Nałkowska o kobiecym doświadczeniu ciała*, Warszawa 2004.
- B. Chołuj, *Gdyby nie miłość. Rzecz o utopii Stanisława Przybyszewskiego*, w: *Ciało, płęć, literatura*, red. M. Hornung, M. Jędrzejczak, T. Korsak, Warszawa 2001.
- P. Dybel, *Urwane ścieżki. Przybyszewski, Freud, Lacan*, Kraków 2000 (rozdział dotyczący *Requiem aeternam*).
- A. Górnicka-Boratyńska, „Śliczna moja siostra natura”. Projekt „nowej kobiety” w modernistycznej twórczości Zofii Nałkowskiej, w: *Literatura Młodej Polski między XIX a XX wiekiem*, red. E. Paczoska i J. Sztachelska, Białystok 1998.
- A. Górnicka-Boratyńska, „Śliczna moja siostra natura”. Projekt „Nowej Kobiety” w modernistycznej twórczości Zofii Nałkowskiej, w: *taż, Stańmy się sobą. Cztery projekty emancypacji (1863–1939)*, Izabelin 2001.
- W. Gutowski, *Mit. Eros. Sacrum. Sytuacje młodopolskie*, Bydgoszcz 1999.
- W. Gutowski, *Nagie dusze i maski. O młodopolskich mitach miłości*, Kraków 1992.
- G. Igliński, *Zatrute łono Konieczności. Genezyjska i eschatologiczna wyobraźnia „Dies irae” Jana Kasprowicza*, w: *Religie i wierzenia w literaturze polskiego modernizmu*, red. H. Ratuszna, Toruń 2009.
- J. Jakóbczyk, *Kazimierz Przerwa-Tetmajer: zblżenia*, Katowice 2001.
- M. Janion, *Kobiety i duch inności*, Warszawa 1996 (studia o M. Komornickiej: „Gdzie jest Lemańska?!”; *Maria Komornicka, in memoriam*).
- M. Kochanowski, „W wir tej nocy diabli biorę” – wiry w poezji modernistycznej. Wstępne rozpoznania, w: *Noc. Symbol – temat – metafora*, t. 2: *Noce polskiej, noce niemieckie*, red. J. Ławski, K. Korotkich, M. Bajko, Białystok 2012.
- M. Komornicka, *Listy*, zebra. i oprac. Edward Boniecki, Warszawa 2011.
- K. Kralkowska-Gątkowska, „Requiem aeternam” S. Przybyszewskiego jako kontrpalingeneza, w: *Między krytyką a prozą artystyczną pozytywizmu i modernizmu*, red. H. Bursztyńska, Katowice 1988.
- E. Kraskowska, *Niebezpieczne związki. O prozie Zofii Nałkowskiej*, „Teksty Drugie” 1995, nr 3–4.
- A.Z. Makowiecki, *Legenda literacka – przykład Stanisława Przybyszewskiego*, w: *tenże, Wokół modernizmu. Szkice*, Warszawa 1985.
- A.Z. Makowiecki, *Młodopolski portret artysty*, Warszawa 1971 (wybrane fragmenty).

- A.Z. Makowiecki, *Ten wyuzdany fin de siècle*, „Literatura” 1983, nr 10.
- G. Matuszek, *Naturalistyczne dramaty*, Kraków 2008 (wybrane fragmenty dotyczące pisarstwa Przybyszewskiego).
- G. Matuszek, *Stanisław Przybyszewski – pisarz nowoczesny. Eseje i proza. Próba monografii*, Kraków 2008.
- G. Matuszek, *Taniec jako bachiczny znak życia w literaturze modernistycznej*, w: *Taniec w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. S. Karpowicz-Słowikowska i E. Mikiciuk, Gdańsk 2012.
- Modernizm i feminizm: postacie kobiece w literaturze polskiej i obcej*, red. nauk. E. Łoch, Lublin 2001.
- Modernistyczny wizerunek człowieka: studia historycznoliterackie*, red. J. Szczeciński, D. Trześniowski, Lublin 2001.
- M.J. Olszewska, *Przedmiot transakcji: córka. Od Fredry do Perzyńskiego*, w: *Mieszczañstwo i mieszczańskość w literaturze polskiej drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Ihnatowicz, Warszawa 2000.
- M. Popiel, *LAOKOON, czyli o granicach wzniosłości w prozie Stanisława Przybyszewskiego*, „Teksty Drugie” 1996, nr 2/3.
- M. Popiel, *Wzniosłość – retoryka cierpienia: (o prozie Stanisława Przybyszewskiego)*, „Ruch Literacki” 1996, z. 1.
- D.M. Osiński, *Dandyski tekst o ciele. Przyczynek do teorii cielesności dandyski*, w: *Lektury płci. Polskie (kon)teksty*, red. naukowa: M. Dąbrowski, Warszawa 2008.
- D.M. Osiński, *Dandysa dziewiętnastowieczny tekst o ciele. Przyczynek do teorii cielesności dandysa*, „Tekstualia. Palimpsesty Literackie. Artystyczne. Naukowe” 2007, nr 1(8).
- E. Paczoska, *Dojrzewanie jako kategoria poetyki (o młodopolskich cyklach nowelistycznych)*, w: *Cykl literacki w Polsce*, red. K. Jakowska, B. Olech i K. Sokołowska, Białystok 2001.
- E. Paczoska, *Idea czystości i piekło mężczyzn w literaturze drugiej połowy XIX wieku*, w: *Kobieta i rewolucja obyczajowa. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX, wiek XX*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2006.
- E. Paczoska, *Kobieca twarz rewolucji. Rok 1905 w twórczości polskich pisarek*, w: *taż, Prawdziwy koniec XIX wieku. Śladami nowoczesności*, Warszawa 2010.
- E. Paczoska, *Maria Komornicka – odmiany i właściwości lektury*, „Nowa Res Publica” 1999, nr 3.

- E. Paczoska, *Odkrywanie ciała-zakrywanie ciała w literaturze Młodej Polski*, w: *Krytyka feministyczna. Siostra teorii i historii literatury*, red. G. Borkowska i L. Sikorska, Warszawa 2001.
- E. Paczoska, *W cieniu dojrzewających dziewcząt*, w: *taż, Dojrzewanie, dojrzałość, niedojrzałość. Od Bolesława Prusa do Olgi Tokarczuk*, Warszawa 2004.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Młodopolskie harmonie i dysonanse*, Warszawa 1969.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Somnambulicy – dekadenci – herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Kraków 1985.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Wolność i transcendencja. Studia i eseje o Młodej Polsce*, Kraków 2001 (rozdz. *Młodopolska femina*).
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Schopenhauer i chuć*, w: *taż, Somnambulicy, dekadenci, herosi: studia o literaturze Młodej Polski*, Kraków 1985.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Wstęp*, w: M. Komornicka, *Wybór wierszy*, Kraków 1996.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Salome i Androgyne*, w: *taż, Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski. Teoria i praktyka*, Kraków 1994.
- Poetki przełomu XIX i XX wieku: antologia*, oprac. zespół pod red. J. Zacharskiej; wybór wierszy i oprac. A. Janicka i inni, Białystok 2000.
- Poezja Kazimierza Tetmajera. Interpretacje*, red. A. Czabanowska-Wróbel, P. Próchniak, M. Stala, Kraków 2003.
- P. Próchniak, *Modernizm. Ciemny nurt. Studia z dziejów poezji*, Kraków 2011.
- H. Ratuszna, *Taniec. Korowody taneczne w literaturze i sztuce Młodej Polski. Rekonosans badawczy. Filozofia tańca*, w: *Taniec w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. S. Karpowicz-Słowikowska i E. Mikiciuk, Gdańsk 2012.
- H. Ratuszna, *Wieczność w człowieku: o młodopolskiej świadomości śmierci w twórczości Stanisława Przybyszewskiego*, Toruń 2005 (wybrane fragmenty).
- D. Sajewska, *Choroba jako metafora epoki*, w: *taż, „Chore sztuki”. Choroba/tożsamość/dramat. Przemiany podmiotowości oraz formy dramatycznej w utworach scenicznych przełomu XIX i XX wieku*, Kraków 2005.
- M. Stala, *Pejzaż człowieka. Młodopolskie myśli i wyobrażenia o duszy, duchu i ciele*, Kraków 1994.
- D. Trzeźniowski, *Doświadczenie kobiecości w tekstach młodopolskich poetek*, „Etnolingwistyka” 2006, nr 18.
- A. Tytkowska, *O modernistycznej demonizacji miłości i kobiecości*, w: *Kobieta i rewolucja obyczajowa. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX, wiek XX*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2006.

Z. Wróbel, *Metafizyczne rozkosze dekadentów*, w: tenże, *Erotyzm w literaturze nowożytnej*, Łódź 1987.

LXX. POWIEŚĆ MŁODOPOLSKA: PROBLEM FORMY

— Przemiany w prozie europejskiej i polskiej na przełomie XIX i XX w.: kryzys reprezentacji, konsekwencje naturalizmu, metamorfozy czasu i przestrzeni w powieści.

— Przemiany rzeczywistości a forma powieści.

— Powieść młodopolska wobec odziedziczonych wzorców: zmiana formuły realizmu.

— Formy pośrednie: między dramatem a powieścią.

— Inspiracje filozoficzne: bergsonizm.

— Powieść i psychologia na początku XX w. (początki freudyzmu).

— Tropy nowoczesności: ekspresjonizm, groteska, „powieść-worek”, powieść jako „model do składania”.

— Powieść młodopolska i przemiany powieści europejskiej: ku „modern fiction” Wirginii Woolf.

Utwory:

K. Irzykowski, *Pałuba*; W. Berent, *Próchno*, *Ozimina*; S. Przybyszewski, *Dzieci szatana*; S. I. Witkiewicz, *622 upadki Bunga*.

Opracowania:

M. Bokinieć, *Model „artysty życia” – geneza i aktualność*, w: *Przyszłość Witkacego*, red. T. Pękała, Kraków 2010.

W. Bolecki, *Od potworów do znaków pustych. Z dziejów groteski: Młoda Polska i Dwudziestolecie międzywojenne*, w: tenże, *Pre-teksty i teksty. Z zagadnień związków międzytekstowych w literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa 1991.

S. Brzozowski, *Współczesna powieść i krytyka literacka*, Warszawa 1971 (tu: *Słowo wstępne i Kilka słów z teorii powieści*).

T. Cieślukowska, *Polska geneza powieści warsztatowej*, w: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 4: *Nauka o literaturze*, Warszawa 1972.

P. Dybel, *Urwane ścieżki. Przybyszewski, Freud, Lacan*, Kraków 2000.

J. Franczak, „Sny Marii Dunin” Karola Irzykowskiego jako świadectwo nowoczesnego doświadczenia, „Teksty Drugie” 2006, nr 3.

J. Franczak, *U źródeł nowoczesnej metafizyki. Rzecz o „Pałubie” Karola Irzykowskiego*, „Tekstualia” 2006, nr 4(7).

- J. Franczak, *Poszukiwanie realności. Światopogląd prozy modernistycznej*, Kraków 2007, zwł. rozdz. *Inkongruencja*.
- M. Głowiński, *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce literackiej*, Kraków 1997 (rozdz. I. 3: *Młodopolski ekspresywizm*).
- M. Głowiński, *Powieść młodopolska*, Wrocław 1969.
- M. Głowiński, *Labirynt – przestrzeń obcości*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1994.
- R. Jęczeń, *Przemiany estetyczne w powieści XX wieku na podstawie twórczości Witkacego*, w: *Przyszłość Witkacego*, red. T. Pękala, Kraków 2010.
- D. Kielak, *Figury kryzysu. Rzeźba w młodopolskiej powieści o artyście*, Warszawa 2007 (wybrane fragmenty dotyczące sposobu przekształceń formy powieściowej).
- M. Kochanowski, *Powieści Witkacego wobec schematów powieści popularnej*, Białystok 2007.
- B. Leśmian, *Rozmyślenia o powieści polskiej*, w: tenże, *Szkice literackie*, oprac. J. Trznadel, Warszawa 1959.
- G. Matuszek, *Stanisław Przybyszewski – pisarz nowoczesny. Eseje i proza – próba monografii*, Kraków 2008 (rozdz. III: *Rozwinięcie: powieści*).
- Modernizm: spotkania. Antologia* (red. E. Paczoska i L. Magnone), Warszawa 2008 (tu: B. Leśmian, *Przemiany rzeczywistości*, V. Woolf, *Powieść współczesna*).
- R. Nycz, *Tezy o mimetyczności*, w: tenże, *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1993.
- R. Nycz, *Kilka uwag o literackiej formacji modernistycznej*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- E. Paczoska, *Hipertekst przed hipertekstem w prozie polskiej początków XX wieku*, w: *Narracje po końcu (wielkich) narracji. Kolekcje, obiekty, symulakra...*, red. H. Gosk, A. Zieniewicz, Warszawa 2007.
- J. Paszek, *Profuzja profecyj w „Oziminie”*, „Teksty Drugie” 2005.
- M. Popiel, *Oblicza wzniosłości. Estetyka powieści młodopolskiej*, Kraków 1999.
- J. Sosnowski, *Pierwszy upadek Bunga*, „Kresy” 1994, nr 19.
- K. Wyka, *„Pałuba” a „Próchno”, Wstęp do „Pałuby”*, w: tenże, *Młoda Polska*, t. II, Kraków 1987 (i wyd. następne).

LXXI. BAŚŃ W LITERATURZE MŁODEJ POLSKI

- Miejsce baśni wśród innych fascynacji epoki.
- Baśń jako lustro młodopolskiej wrażliwości: możliwości odzwierciedlenia psychiki.

- Bohaterowie baśniowi i światy baśniowe w literaturze i sztuce.
- Młodopolskie transformacje znanych baśni.
- Leśmian i jego „bajkosfera”.

Utwory:

B. Leśmian, *Opowieści o Sindbadzie Żeglarzu, Klechdy sezamowe, Sad rozstajny*; B. Ostrowska, *Córka wodnicy*; J. Lemański, *Ofiara królowy*; M. Komornicka, *Bajka o ojcu i córce; Andronice*.

Opracowania:

- S. Borzym, *Bergson a przemiany światopoglądowe w Polsce*, Wrocław 1984.
- A. Czabanowska-Wróbel, *Baśń w literaturze Młodej Polski*, Kraków 1996.
- Dzieciństwo i sacrum. Studia i szkice literackie*, red. J. Papuzińska i G. Leszczyński, t. I, Warszawa 1998.
- E. Ihnatowicz, *Dzieciństwo niemityczne*, w: *Mit dzieciństwa w sztuce młodopolskiej*, red. J. Papuzińska, Warszawa 1992.
- E. Ihnatowicz, *Mała wodnica (Bronisława Ostrowska, „Córka wodnicy”)*, w: *Sto lat baśni polskiej*, red. G. Leszczyński, Warszawa 1995.
- G. Leszczyński, *Magiczna biblioteka. Zbójckie księgi młodego wieku*, Warszawa 2007.
- G. Leszczyński, *Młodopolska lekcja fantazji. O przełomie antypozytywistycznym w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990.
- G. Leszczyński, *Książki pierwsze. Książki ostatnie? Literatura dla dzieci i młodzieży wobec wyzwań nowoczesności*, Warszawa 2012.
- G. Leszczyński, *Kulturowy obraz dziecka i dzieciństwa w literaturze drugiej połowy XIX i w XX wieku. Wybrane problemy*, Warszawa 2006.
- M. Puchalska, *Bajarz polski i niepolski*, w: J. Lemański, *Ofiara królowy*, Kraków 1985.
- J. Sosnowski, *Młoda Polska dzieckiem podszyta*, w: tenże, *Śmierć czarownicy*, Warszawa 1993.
- Sto lat baśni polskiej*, praca zb., red. G. Leszczyński, Warszawa 1995 (tu szkice E. Ihnatowicz o *Córce wodnicy* i J. Sosnowskiego o *Sindbadzie Żeglarzu Leśmiana*).
- Twórczość Bolesława Leśmiana. Studia i szkice*, red. T. Cieślak i B. Stelmaszczyk, Kraków 2000.
- V. Wróblewska, *Przemiany gatunkowe polskiej baśni literackiej XIX i XX wieku*, Toruń 2003.

LXXII. FANTASTYKA MŁODOPOLSKA

- Fantastyka młodopolska jako świadectwo nowych zainteresowań człowiekiem.
- Opowieści o triumfie i kryzysie poznania naukowego.
- „Niesamowite” a fascynacja nieświadomością i tajemnicami jaźni.
- Konstrukcje oniryczne i sobowtórów.
- Sposoby budowania nastroju grozy i niezwykłości, opisy odmiennych stanów świadomości, fantastyka a przemiany powieści młodopolskiej.
- Konstrukcje utopijne: utopia jako język epoki.
- W stronę powieści „fantasy”.

Utwory:

S. Grabiński, opowiadania (np. ze zbiorów: *Utwory wybrane*, t. 1., *Nowele*, Kraków 1980 lub *Demon ruchu*, Warszawa 1999); A. Lange, *Miranda*; W. Reymont, *Wampir*, nowele fantastyczne (*Burza*, *W palarni opium*, *Krzyk*, *Senne dzieje*); J. Żuławski, *Na Srebrnym Globie*.

Opracowania:

- A. Adamczyk, „Wampir” Reymonta: zmierzch cywilizacji Zachodu?, „Acta Humana” 2010, nr 1.
- R. Caillois, *Od baśni do science-fiction*, w: tenże, *Odpowiedzialność i styl*, wstęp i tłum. J. Błoński, Warszawa 1967.
- Fantastyka XIX i XX wieku: granice i pogranicza*, red. J. Szcześniak, Lublin 2007.
- Fantastyka XIX-XXI wieku, cz. 2: Kanon i obrzeża*, red. nauk. J. Szcześniak, Lublin 2013.
- A. Hutnikiewicz, *Twórczość literacka Stefana Grabińskiego*, Toruń 1959.
- E. Ihnatowicz, J. Tomkowski, *Witraz z wampirem*, „Twórczość” 1987, nr 10.
- D. Knysz-Rudzka, *W stronę niepoznawalnego. Nowele Reymonta w kontekście opowiadań fantastycznych Guy de Maupassanta*, w: *Inny Reymont*, red. W. Książek-Bryłowa, Lublin 2002.
- K. Kłosińska, *Stefana Grabińskiego Kochanka Szamoty, czyli o tym, jak mężczyzna rodzi kobietę*, w: taż, *Fantazmaty. Grabiński – Prus – Żapolska*, Katowice 2004.
- B. Koc, *Motywy satanistyczne w „Wampirze” Władysława Reymonta*, „Literatura Ludowa” 2009, R. 53, nr 4/5.
- Ł. Książyk, *Nihilizm gnostycki w kulturze przelomu XIX i XX wieku. Rekonesans*, Warszawa 2010 (wybrane fragmenty poświęcone Żuławskiemu).

- E. Piasecka, „*Dolina mroku*”. *Groza i niesamowitość w prozie polskiej lat 1890–1918*, Opole 2006.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Somnambulicy. O młodopolskiej konwencji onirycznej*, w: taż, *Somnambulicy, dekadenci, herosi*, Kraków 1985.
- M. Strzelec, *Od metafizyki do obłędu, czyli jak rodzi się lęk – próba zestawienia twórczości Stefana Grabińskiego i Stephena Kinga*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Literatura i Kultura Popularna” 2008, nr 14.
- J. Szcześniak, *Pozytywistyczne inne światy. Utopia i antyutopia w refleksji pisarzy postycywniowych*, Lublin 2008 (rozdz. IV *Nauka i utopia*).
- A. Telemian, *Niesamowite opowieści niesamowitego pisarza*, „Dyskurs” 2010, z. 5.
- D. Trześniowski, „*Wampir*” Reymonta: *upiórne sny zmęczonej Europy*, w: *Inny Reymont*, red. W. Książek-Bryłowa, Lublin 2002.
- D. Trześniowski, *Młodopolskie źródła „fantasy”*. „*Trylogia księżycowa*” Jerzego Żuławskiego, w: *Fantastyka XIX i XX wieku. Granice i pogranicza*, red. J. Szcześniak, Lublin 2007.
- B. Utkowska, *Poza powieścią. Małe formy epickie Reymonta*, Kraków 2004 (rozdz. VI: *W kręgu zjawisk niezwykłych*).
- P. Wojciechowski, *Logos, byt, harmonia. Antoniego Langego czytanie kultury*, Lublin 2010, rozdz. IV.
- Ł. Żurek, *Żuławski na Księżycu*, „Nowa Fantastyka” 2007, nr 9.

LXXIII. STANISŁAW BRZOWOWSKI: KRYTYK I PISARZ WOBEC HISTORII I WSPÓŁCZESNOŚCI

- Polemista i krytyk: wobec romantyzmu i Młodej Polski.
- Choroby polskiej współczesności w artykułach i powieściach Brzozowskiego.
- Zadania krytyki i sztuki: filozofia „czynu” i projekty przebudowy świadomości.
- Bohater Brzozowskiego: bunt i potrzeba wiary.
- Brzozowski – eseista.

Utwory:

- S. Brzozowski, *Legenda Młodej Polski; Współczesna powieść i krytyka; powieści: Dębina, cz. I: Sam wśród ludzi oraz Płomienie; Pamiętnik*.

Opracowania:

- B. Baczeko, *Brzozowski – filozofia czynu i pracy*, w: *Problemy literatury polskiej lat 1890–1939*, red. H. Kirchner i Z. Żabicki, seria I, Wrocław 1972.

- A. Chmielecki, *Teoria wiedzy Stanisława Brzozowskiego*, Warszawa 1985.
- M. Głowiński, *Wielka parataksa. O budowie dyskursu w „Legendzie Młodej Polski” S. Brzozowskiego*, w: tenże, *Ekspresja i empatia. Studia o młodopolskiej krytyce literackiej*, Kraków 1997.
- E. Kačka, *Stanisław Brzozowski wobec Cypriana Norwida*, Warszawa 2012.
- Konstelacje Stanisława Brzozowskiego*, red. nauk. U. Kowalczuk, A. Mencwel, E. Paczoska, P. Rodak, Warszawa 2012.
- U. Kowalczuk, *Konieczność przypadku. Rodzina w refleksji Stanisława Brzozowskiego*, „Prace Polonistyczne” LXI, 2006, tom 2, Łódź 2006.
- U. Kowalczuk, *Powinność i przygoda: pisarze polscy drugiej połowy XIX wieku wobec kultury renesansu*, Warszawa 2011, rozdz. *Aneks II (Renesansowy rezonans w krytyce Stanisława Brzozowskiego)*.
- U. Kowalczuk, *Spadkobierca utopii. O „Pamiętniku” Stanisława Brzozowskiego*, „Obóz” 2007, nr 47: *Homo utopicus, terra utopica. O utopii i jej lekturach*, t. 2.
- J.Z. Maciejewski, *W kłębowisku przeciwności. Obraz idei w prozie narracyjnej Stanisława Brzozowskiego*, Warszawa 1974.
- H. Markiewicz, *Wstęp*, w: S. Brzozowski, *Eseje i studia o literaturze*, oprac., H. Markiewicz, t. I, Wrocław 1990, BN, s. I, nr 258.
- A. Mencwel, *Stanisław Brzozowski, Kształtowanie myśli krytycznej*, Warszawa 1976.
- Cz. Miłosz, *Człowiek wśród skorpionów*, Warszawa 1982.
- K. Nadana-Sokołowska, *Problem religii w polskich dziennikach intymnych: Stanisław Brzozowski, Karol Ludwik Koniński, Henryk Elzenberg*, Warszawa 2012.
- R. Nycz, *Wywoływanie świata. Zadania krytyki i sztuki w piśmarstwie filozoficznym Stanisława Brzozowskiego* w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- E. Paczoska, *Jak zostałem pisarzem? Aspekty etyczne polskich autobiografii literackich XIX i XX w.*, „Przegląd Literacko-Filozoficzny” 2009, z. 2(23).
- E. Paczoska, *Moderniści i stłumienia kultura polskiej. Przykład Stanisława Brzozowskiego*, w: *(Nie)obecność. Pominięcia i przemilczenia w narracjach XX wieku*, red. H. Gosk i B. Karwacka, Warszawa 2008.
- P. Pieniążek, *Brzozowski. Wokół kultury: inspiracje nietzscheańskie*, Warszawa 2004.
- M. Prussak, *Krytyka teatralna Stanisława Brzozowskiego*, Wrocław 1987.
- C. Rowiński, *Stanisław Brzozowski „Legenda Młodej Polski” na tle epoki*, Wrocław 1975.

Stanisław Brzozowski – (ko)repetycje, red. D. Kozicka, J. Orska i K. Uniłowski, t. 1, Katowice 2013.

Stanisław Brzozowski – (ko)repetycje, red. T. Mizerkiewicz, A. Skrendo i K. Uniłowski, t. 2, Katowice 2013.

A. Walicki, *Stanisław Brzozowski – drogi myśli*, Warszawa 1977.

M. Wyka, *Czytanie Brzozowskiego*, Kraków 2012.

M. Wyka, *Brzozowski i jego powieści*, Kraków 1981.

M. Wyka, *Światopoglądy młodopolskie*, Kraków 1996.

A. Żywiołek, *Mesjański „logos” Europy: Mariana Zdziechowskiego i Stanisława Brzozowskiego dyskursy o kulturze Zachodu*, Częstochowa 2012.

LXXIV. GABRIELA ZAPOLSKA – PISARKA, ARTYSTKA, KOBIETA W POSZUKIWANIU SWOJEGO MIEJSCA

— Biografia Zapolskiej i jej twórczość: związki i paralele, „skandale” w życiu i literaturze.

— Czy rzeczywiście „Zola w spódnicy”? Między naturalizmem a melodramatem.

— Kobiety i mężczyźni w twórczości Zapolskiej: walka płci, „mężczyzna – Ahaswer”, obraz małżeństwa, matki i córki.

— Język kobiet w prozie i dramatach Zapolskiej: między milczeniem a krzykiem.

— Miasto i miejsca w prozie Zapolskiej – poszukiwanie tożsamości.

Utwory:

G. Zapolska: powieści: *Kaśka Kariatyda*, *Sezonowa miłość*, *Córka Tuśki*;

nowele: *Menażeria ludzka*; dramaty: *Panna Maliczewska*, *Żabusia*, *Skiz*, *Carewicz*, *Asystent*; *Nerwowa awantura*, *Pariasy*; wybór listów, wybór publicystyki.

G. Zapolska, *Carewicz. Asystent*, red. J. Jakóbczyk, we współpr. z K. Kralkowską-Gątkowską i innymi, seria: „Niedrukowane dramaty Gabrieli Zapolskiej”, t. 2, Katowice 2012.

G. Zapolska, *Nerwowa awantura, Pariasy*, red. J. Jakóbczyk, we współpr. z K. Kralkowską-Gątkowską i innymi, seria: „Niedrukowane dramaty Gabrieli Zapolskiej”, t. 1, Katowice 2012.

Opracowania:

A. Chałupnik, *Sztandar ze spódnicy. Zapolska i Natkowska o kobiecym doświadczeniu ciała*, Warszawa 2004.

- I. Gubernat, *Przedsiónek piekła. O powieściopisarstwie Gabrieli Zapolskiej*, Słupsk 1998.
- A. Janiak-Staszek, *Mąż swojej żony... Pan Dulski przed sądem*, „Prace Polonistyczne” 2006, seria LXI, t. II.
- A. Janicka, „Ciało niczyje”. *Doświadczenie ciała w prozie Gabrieli Zapolskiej, Kobieta i rewolucja obyczajowa. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności. Wiek XIX, wiek XX*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2006.
- A. Janicka, „Ciało wyżarte solą”. *Naturalistyczna antropologia krzyża w twórczości Gabrieli Zapolskiej*, w: *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich*, seria II: *Wokół kultur śródziemnomorskich*, t. 1, red. Z. Abramowicz, J. Ławski, Białystok 2009.
- A. Janicka, *Figury tożsamości. O języku bohaterek w prozie Gabrieli Zapolskiej*, w: *Literatura Młodej Polski między XIX a XX wiekiem*, red. E. Paczoska i J. Sztachelska, Białystok 1998.
- A. Janicka, *Małżeństwo w projekcie emancypacyjnym Gabrieli Zapolskiej*, w: *Kobieta i małżeństwo. Społeczno-kulturowe aspekty seksualności*, red. A. Żarnowska i A. Szwarc, Warszawa 2004.
- A. Janicka, *Listy Gabrieli Zapolskiej – lektura w poszukiwaniu biografii niemożliwej*, w: *Sztuka pisania. O liście polskim w wieku XIX*, red. J. Sztachelska i E. Dąbrowicz, Białystok 2000.
- A. Janicka, *Śmierć Zapolskiej*, w: *Śmierć w literaturze i kulturze drugiej połowy XIX wieku*, red. E. Paczoska, U. Kowalczyk, Warszawa 2002.
- K. Kłosińska, *Ciało, pożądanie, ubranie. O wczesnych powieściach Gabrieli Zapolskiej*, Kraków 1999.
- K. Kłosińska, *Fantazmaty. Grabiński, Prus, Zapolska*, Katowice 2004 (tekst o Jance G. Zapolskiej).
- D. Knysz-Rudzka, *Proza buntu i prowokacji (o spotkaniach Gabrieli Zapolskiej z naturalizmem)*, w: *taż: Europejskie powinowactwa naturalistów polskich*, Warszawa 1992.
- K. Lesicz-Stanisławska, *Gram swoją rolę. Przypadek Gabrieli Zapolskiej*, w: *Modernistyczny Lwów – teksty życia, teksty sztuki*, red. E. Paczoska, D.M. Osiński, Warszawa 2009.
- G. Matuszek, *Dojrzewanie i (czy) deprawacja: o „edukacyjnym” wątku w polskiej naturalistycznej dramaturgii*, „Ruch Literacki” 2001, z. 2.
- D.M. Osiński, *Lwów w „Kaście Kariatydy” Gabrieli Zapolskiej*, „Literaturoznawstwo” 2008, nr 1.
- D.M. Osiński, *Zapolska wygląda przez lwowskie okno. Tożsamość modernistycznego Lwowa*, „Rocznik Komparatystyczny” (Szczecin) 2011, nr 2.

- J. Rurawski, *Gabriela Zapolska*, Warszawa 1981, seria „Profile”.
- Z. Raszewski, *Wstęp*, w: G. Zapolska, *Dramaty*, Wrocław 1960–1961, t. 1.
- D. Sajewska, „Chore sztuki”. *Choroba/ tożsamość/dramat. Przemiany podmiotowości oraz formy dramatycznej w utworach scenicznych przełomu XIX i XX wieku*, Kraków 2005.
- T. Walas, *Kobieta i kwestia ludzka. O „Żabusi” Gabrieli Zapolskiej*, w: *Lektury polonistyczne. Od realizmu do preekspresjonizmu*, red. G. Matuszek, Kraków 2001.
- Gabriela Zapolska: zbuntowany talent = le talent en révolte*, red. M. Chudzikowska; współr. red. J. Żukowska; tł. na jęz. fr. D. Felman, Warszawa 2011.
- J. Zacharska, *Filister w prozie fabularnej Młodej Polski*, Warszawa 1996 (fragmenty dotyczące powieści Zapolskiej).

LXXV. STANISŁAW WYSPIAŃSKI – CZŁOWIEK TEATRU

- Ciągłość tradycji, własna twórczość jako odpowiedź na wyzwanie po-zostawione przez poprzedników, polemika z romantyzmem.
- Historia jako temat twórczości Wyspiańskiego.
- Odpowiedzialność bohatera za życie jednostkowe i narodowe – centralny problem twórczości Wyspiańskiego.

Utwory:

St. Wyspiański: *Warszawianka*, *Rapsody (Bolesław Śmiały, Kazimierz Wielki)*, *Legion*, *Wesele*, *Wyzwolenie*, *Akropolis*, *Noc listopadowa*, *Powrót Odysa*, *Sędziowie* (oraz wstępy do wydań tych tekstów w „Bibliotece Narodowej”).

Teksty źródłowe:

St. Wyspiański, *Studium o Hamlecie*.

Opracowania:

- W. Borowy, *Łazienki a „Noc listopadowa” Wyspiańskiego*, w: tenże, *Studia i szkice literackie*, t. 1, Warszawa 1982.
- M. Bourkane, *O kilku genezyjskich tropach w rapsodach Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Religie i wierzenia w literaturze polskiego modernizmu*, red. H. Ratuszna, Toruń 2009.
- S. Brzozowski, *Stanisław Wyspiański*, w: tenże, *Współczesna powieść i krytyka*, Kraków – Wrocław 1984.

- M. Bukowska-Schliemann, „*Ja w śnie narodu przeklętym, uśpiony*”. Stanisława Wyspiańskiego dramaty-sny, Gdańsk 1994.
- K. Gajda, „*Bolesław Śmiały*” w krytyce Stanisława Lacka, w: *Dramat w historii, historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, przy współpracy E. Łubieniewskiej, Kraków 2009.
- Ł. Gawel, *Stanisław Wyspiański: życie i twórczość*, Kraków 2007.
- A. Grzymała-Siedlecki, *Wyspiański. Cechy i elementy jego twórczości*, Kraków 1918.
- E. Łoch, *Rola poezji romantycznej w kreacji bohaterów literackich Stanisława Wyspiańskiego*, w: *taż, Wokół modernizmu. Studia o literaturze XIX i XX wieku*, Lublin 1996.
- A. Kapusta, *Mitologie twarzy: Cyprian Norwid i Stanisław Wyspiański – próba komparatystyki mitu*, Kraków 2007.
- D. Kielak, „*Wesele*” Stanisława Wyspiańskiego – od żywiołu uczuć do czystej formy, w: *Literatura Młodej Polski między XIX a XX wiekiem*, red. E. Pączoska i J. Sztachelska, Białystok 1998.
- S. Kołaczkowski, *Stanisław Wyspiański. Rzecz o tragediach i tragizmie*, w: *tenże, Pisma wybrane*, t. II, Warszawa 1968.
- S. Lack, *O Wyspiańskim*, w: *tenże, Wybór pism krytycznych*, Kraków 1980.
- A. Łempicka, *Nowy teatr „Wyzwolenia”*, „Dialog” 1969, nr 6.
- A. Łempicka, *Wyspiański – pisarz dramatyczny. Idee i formy*, Kraków 1973.
- J. Michalik, *Dzieje teatru w Krakowie w latach 1883–1915*, Kraków – Wrocław 1985.
- E. Miodońska-Brookes, *Studia o kompozycji dramatów S. Wyspiańskiego*, Wrocław 1972.
- E. Miodońska-Brookes, „*Tragedia Edypa*” i „*tragedie drobnoustrojów*”. *Dzieło sztuki jako miara rzeczywistości (Głosy do „Wyzwolenia” Stanisława Wyspiańskiego)*, w: *Studia o dramacie i teatrze Stanisława Wyspiańskiego*, red. J. Błoński i J. Popiel.
- Myśl teatralna Młodej Polski. Antologia*, Warszawa 1966.
- O. Ortwin, *O Wyspiańskim i dramacie*, Warszawa 1969.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski*, Kraków 1975.
- M. Popiel, „*Hamlet*” Wyspiańskiego: *czytanie, pisanie, czyli o wędrowaniu w labiryntach świata*, „Teksty Drugie” 2002, nr 4.
- M. Popiel, *Wyspiański. Mitologia nowoczesnego artysty*, Kraków 2007 (część I).

- M. Popiel, *Wyspiański i estetyka modernizmu: w kręgu pojęcia konstrukcji artystycznej*, „Ruch Literacki” 2003, z. 3.
- M. Prussak, *„Po ogniu szum wiatru cichego”. Wyspiański i mesjanizm*, Warszawa 1993.
- Przeciw konwencjom. Antologia tekstów o teatrze polskim i obcym od Antoine’a po czasy współczesne (1887–1990)*, wybór, red. i komentarz M. Fik, Warszawa 1994.
- Przemysleć wszystko... Stanisława Wyspiańskiego modernizacja wyobraźni zbiorowej*, red. M. Okulicz-Kozaryn, M. Bourkane, M. Haake, Poznań 2009.
- Z. Raszewski, *Paradoks Wyspiańskiego*, „Pamiętnik Teatralny” 1957, z. 3–4.
- I.E. Rusek, *Zaślubiny ze śmiercią: „Legenda II” Stanisława Wyspiańskiego*, „Kwartalnik Opolski” 2011, R. 57, nr 1.
- I.E. Rusek, *Życie i śmierć w ciele wyryte, w melodii zakłęte. „Legenda II” Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Taniec w literaturze polskiej XIX i XX wieku*, red. S. Karpowicz-Słowikowska i E. Mikiciuk, Gdańsk 2012.
- K. Ruta-Rutkowska, *Polska tradycja melodramatu. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2012, rozdz. *Młodopolskie warianty metadramatyczności. Stanisław Wyspiański*.
- L. Schiller, *Teatr ogromny*, „Pamiętnik Teatralny” 1957, z. 3–4.
- T. Sinko, *Antyk Wyspiańskiego*, Warszawa 1922.
- T. Sivert, *Mickiewicz na scenie*, Warszawa 1957 (rozdz. poświęcone inscenizacji *Dziadów*).
- A. Skórzewska, *Historyczne odstony wieczności. „W mrokach Złotego Pałacu” Tadeusza Micińskiego i „Akropolis” Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Dramat w historii, historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, przy współpracy E. Łubieniewskiej, Kraków 2009.
- S. Srebrny, *Sami nie wiecie, co posiadacie*, w: *Teatr grecki i polski*, Warszawa 1984.
- Stanisław Wyspiański: artysta niepowtarzalny*, red. K. Beliniak i inni, Warszawa 2008.
- Stanisław Wyspiański. W labiryncie świata, myśli i sztuki*, red. A. Czabanowska-Wróbel, Kraków 2009.
- B. Tosza, *Stanisław Wyspiański – obraz bohatera. Wokół inscenizacji „Akropolis” i „Chryj z Polską”*, Katowice 2012.
- J. Walaszek, *Walka o mit żywy*, „Dialog” 1981, nr 5.

- J. Waligóra, *Jana Nowakowskiego badania nad twórczością Stanisława Wyspiańskiego*, w: *Dramat w historii, historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, przy współpracy E. Łubieniewskiej, Kraków 2009.
- R. Węgrzyniak, *Wokół „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego*, Wrocław 1990.
- „Wesele” *we wspomnieniach i krytyce*, oprac. A. Łempicka, Kraków 1970.
- K. Wyka, *Długie narodowe noce*, w: *tenże, Łowy na kryteria*, Warszawa 1965.
- St. Wyspiański, *Wesele. Tekst i inscenizacja z roku 1901*, oprac. J. Got, Warszawa 1977.
- Wyspiański, Kazandzakis i modernistyczne wizje antyku*, red. nauk. M. Borowska, M. Kalinowska, P. Kaniecki, Warszawa 2012.
- Wyspiański badany teatrem*. Wydawnictwo pokonferencyjne, Kraków 29–30 listopada 2007, red. B. Gucałska, O. Katafiasz, Kraków 2008.
- Wyspiański interdyscyplinarnie*, red. B. Burdziej, Toruń 2008.
- Wyspiański: Kraków miastem snów i widziadeł*, pomysły i wybór M. Rydlowa, Kraków 1995.
- Wyspiański w oczach współczesnych*, oprac. i komentarz L. Płoszewski, Kraków 1971.
- Wyspiański wielokrotnie*, napisał J. Błoński; oprac. i red. M. Borowski, M. Sugierya; wykłady z jęz. fr. przeł. J. i K. Błońscy, Kraków 2007.
- F. Ziejka, *W kręgu mitów polskich*, Kraków 1977.

LXXVI. WACŁAW BERENT
– KULTUROWE I HISTORYCZNE POKŁADY TEKSTOWE
Temat konkursowy z poprzednich lat

Uwaga: Temat składa się z dwóch części, które **obowiązują wszystkich** wybierających temat konkursowy:

1) listy lektur (*Bibliografia podmiotowa*) i 2) części ogólnej, zawierającej podstawowe zagadnienia (*Zagadnienia*),

oraz dwóch propozycji **do wyboru** (a. *Pokłady tekstowe...* i b. *W stronę nowego historyzmu...*).

Utwory:

W. Berent, *Fachowiec* (dowolne wydanie).

W. Berent, *Próchno*, wstęp i oprac. J. Paszek, Wrocław 1979, BN, s. I, nr 234.

W. Berent, *Ozimina*, wstęp i oprac. M. Głowiński, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 213.

- W. Berent, *Żywe kamienie*, wstęp i oprac. M. Popiel, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 280.
- W. Berent, *Nurt*, w: W. Berent, *Opowieści biograficzne*, wstęp i oprac. W. Bolecki, wyd. 2, Kraków 2000; (uwaga: szczególną uwagę należy zwrócić na wstęp autora dotyczący formy *Opowieści biograficznych*).
- W. Berent, *Pisma rozproszone. Listy*, wstęp i oprac. R. Nycz, W. Bolecki, Kraków 1992 (tu: *Idea w ruchu rewolucyjnym*; *Onegdaj. Mowa miana przy otwarciu Polskiej Akademii Literatury*; *Listy* – wybór).

Zagadnienia:

- Okruchy biograficzne – co wiemy o życiu Wacława Berenta i okolicznościach powstawania kolejnych utworów.
- Na czym polega elitarność twórczości Berenta.
- Wpływ tendencji epoki na twórczość pisarza.
- Reakcja współczesnych i krytyki na powieści Berenta.
- Przestrzeń w tekstach Wacława Berenta.
- Struktury językowe i narracyjne.
- Proza Berenta wobec innych form literackich i gatunkowych oraz wobec innych tekstów literackich i tekstów kultury.

Opracowania:

- M. Baranowska, „*Miasto – wszechświat*”. „*Ozimina*” Berenta, „*Teksty Drugie*” 1992, z. 3.
- W. Bolecki, „*Jaki elegancki nieboszczyk!*”... (*O Wacławie Berencie*), w: tenże, *Prawdy niemiłe. Eseje*, Warszawa 1993.
- W. Bolecki, *Wstęp* poświęcony *Ideji w ruchu rewolucyjnym* i *Onegdaj*, w: W. Berent, *Pisma rozproszone. Listy*, wstęp i oprac. R. Nycz, W. Bolecki, Kraków 1992.
- M. Danielewiczowa, *Pierścień z Herkulanum i płaszcz pokutnicy*, Londyn 1960.
- M. Głowiński, *Wstęp*, w: W. Berent, *Ozimina*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 213.
- K. Kłosiński, *Przestrzeń w „Oziminie”*, w: *Studia o Berencie*, red. J. Paszek, Katowice 1984.
- Cz. Miłosz, *Rozpacz Berenta*, w: tenże, *Prywatne obowiązki*, Paryż 1980, s. 125–127.
- H. Mortkowicz-Olczakowa, *Wspomnienia o Wacławie Berencie*, taż, *Bunt wspomnień*, Warszawa 1959.

- H. Naglerowa, *Pisał nie spiesząc się*, w: *Wspomnienia o pisarzach*, Londyn 1960.
- Nowaczyński i Brzozowski o Berencie. Inedita z archiwum „Przeglądu Tygodniowego”, „Teksty Drugie” 1992, nr 4.
- R. Nycz, *Homo irrequietus. Nietzscheanizm w twórczości Wacława Berenta*, w: *tenże, Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- R. Nycz, *Wstęp*, w: W. Berent, *Pisma rozproszone. Listy*, wstęp i oprac. R. Nycz, W. Bolecki, Kraków 1992.
- E. Paczoska, *Historia znad krawędzi. Polska genealogia terażniejszości w prozie lat 30. XX w.*, w: *Dwudziestolecie*, red. A. Kowalczyk i T. Wójcik, Warszawa 2009.
- J. Paszek, *Jak powstawało „Próchno”?*, w: *W kręgu przemian polskiej prozy XX w.: zbiór studiów*, red. T. Bujnicki, t. 1, Wrocław 1978.
- J. Paszek, *Wacław Berent – pisarz elitarny*, seria *Spotkania z literaturą*, Wrocław 1990.
- J. Paszek, *Wstęp*, w: W. Berent, *Próchno*, Wrocław 1979, BN, s. I, nr 234.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Rozdział piąty. Proza w: tenże, Literatura Młodej Polski*, Warszawa 1992.
- M. Popiel, *Ironia, paradoks i „człowiek dostojny”. „Próchno” Wacława Berenta*, w: *tenże, Oblicza wzniosłości. Estetyka powieści młodopolskiej*, Kraków 1999.
- M. Popiel, *Wstęp* w: W. Berent, *Żywe kamienie*, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 280.
- E. Rybicka, *Formy labiryntu w prozie polskiej XX wieku*, Kraków 2000, rozdział II: „Szukać szukaniem”: „Ozimina” Wacława Berenta, s. 72–101.
- W. Studencki, *O Wacławie Berencie, cz. 1: 1873 – 1918*, Opole 1968.
- W. Studencki, *O Wacławie Berencie, cz. 2: 1918 – 1940*, Opole 1969.
- A. Wójtowicz, *O zagadnieniach związanych z edycją dzieł Wacława Berenta*, w: *Problemy tekstologii i edytorstwa dzieł literackich, t. 2, Rozmaitości warsztatowe*, red. M. Strzyżewski, M. Lutomierski, J. Zysk, Toruń 2010.
- M. Wyka-Husakowska, *O „Próchnie” Wacława Berenta*, w: *Z problemów literatury polskiej XX w., Młoda Polska*, t. I, red. J. Kwiatkowski i Z. Zabicki, Warszawa 1965.

A. Pokłady tekstowe – konteksty mitologiczne, filozoficzne i kulturowe

Uwaga: Uczeń, przygotowujący się do omówienia tej części tematu, powinien zapoznać się także z tekstami:

- W. Berent, *Źródła i ujścia nietszcheanizmu*, w: tenże, *Pisma rozproszone*, s. 127–155; Tekst pierwodruku, „Chimera” 1905, t. IX, z. 25.
- W. Berent, *Przedmowa do drugiego wydania „Dzieł” Fryderyka Nietzschego*, w: tenże, *Pisma rozproszone*, s. 196–197. Tekst pierwodruku, F. Nietzsche, *Tako rzecz Zatrastustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo*, przeł. W. Berent, Warszawa 1908.
- W. Berent, *Wstęp do tłumaczenia Upaniszad*, w: tenże, *Pisma rozproszone*, s. 182–195.

Zagadnienia:

- Miejsce i funkcja mitu w prozie Berenta.
- Figura Dionizosa nośnikiem symboliki kulturowej.
- Problematyka kultury: przemiany kultury, koncepcja zakorzenienia w kulturze, w poszukiwaniu nowych wzorców.
- Nietzscheanizm w twórczości Wacława Berenta.
- Pierwiastki Schopenhauerowskie w twórczości Wacława Berenta.
- Kreacja artysty i kobieta – sztuka.

Opracowania:

- A. Brodzka, *Poszukiwanie ciągłości w przemianach: próby ocalenia wartości współtworzących tradycje kultury*, podrozdział *Wacław Berent*, w: *Literatura polska 1918–1932*, red. A. Brodzka, H. Zaworska, S. Żółkiewski, Warszawa 1975, s. 600–614.
- M. Głowiński *Maska Dionizosa*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1990.
- W. Gutowski, *Nagie dusze i maski. O młodopolskich mitach miłości*, Kraków 1997, rozdział I.
- Kobieta fatalna czy fatum natury?*, podrozdział: *Kwiaty zła i miłosne bestiarium*, s. 44–57 oraz rozdział IV: *Mity miłości w powieści młodopolskiej*, podrozdział: *W stronę chrześcijańskiego witalizmu (Wacław Berent)*, s. 319–331.
- I. Kaluta, *ONA – SZTUKA. Funkcje postaci kobiecych w „Próchnie” Wacława Berenta*, „Pamiętnik Literacki” 1994, z. 2.
- H. Markiewicz, *Berenta poetycka wykładnia socjalizmu*, w: tenże, *Nietzscheanizm i marksizm w literaturze i filozofii okresu Młodej Polski*, Warszawa 1989, s. 112–122.

- R. Nycz, *Homo irrequietus. Nietzscheanizm w twórczości Wacława Berenta*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997.
- M. Okulicz-Kozaryn, *Średniowiecze Wacława Berenta: sceptyk w poszukiwaniu całości*, Warszawa 2006.
- M. Popiel, *Historia i metafora. O „Zywych kamieniach” Wacława Berenta*, Wrocław 1989.
- M. Prussak, *Niedoceniony katastrofizm Wacława Berenta*, w: *Jak się z wami zrosło moje życie. Prace dedykowane Romanowi Lothowi*, red. B. Dorosz, P. Kądziała, Warszawa 2011.
- I.E. Rusek, *Bajka o bliźniakach, czyli rzecz o duszy: „Próchno” Wacława Berenta*, „Kwartalnik Opolski” 2010, R. 56, nr 4.
- J. Tuczyński, *Schopenhauer a Młoda Polska*, Gdańsk 1987.
- T. Weiss, *Fryderyk Nietzsche w piśmiennictwie polskim lat 1890–1914*, (fragmenty), Wrocław 1961.

B. W stronę nowego historyzmu – czerpanie z historii i nowatorskie sposoby jej przedstawiania

Uwaga: Uczzeń, przygotowujący się do omówienia tej części tematu, powinien zapoznać się także z pozostałymi *Opowieściami biograficznymi*:

- W. Berent, *Diogenes w kontuszu*, w: tenże, *Opowieści biograficzne*, wstęp i oprac. W. Bolecki, wyd. 2, Kraków 2000, ewentualnie inne wydanie.
- W. Berent, *Zmierzch wodzów*, *Opowieści biograficzne*, wstęp i oprac. W. Bolecki, wyd. 2, Kraków 2000, ewentualnie inne wydanie.
- W. Berent, *Wywłaszczenie Muz*, „Pamiętnik Warszawski” 1931, z. 1.

Zagadnienia:

- Wacław Berent wobec idei narodowej.
- Wacław Berent wobec Rewolucji 1905 roku.
- Rola dokumentu w powieściach historycznych Berenta. Jak Berent wykorzystuje źródła i dokumenty?
- *Opowieści biograficzne* jako nowa propozycja gatunkowa.
- Obraz Oświecenia w utworach Berenta.
- Spojrzenie Berenta na inteligencję – rola oświeceniowych reformatorów a klasa inteligencka u początków XX wieku.

Opracowania:

- W. Bolecki, *Jak czytano „Opowieści biograficzne” Wacława Berenta (1934–1939)*, „Pamiętnik Literacki” 1977, z. 4.

- W. Bolecki, *Jak zrobione są cytaty. „Opowieści biograficzne” Wacława Berenta*, „Pamiętnik Literacki” 1988, z. 1.
- W. Bolecki, „*Jaki elegancki nieboszczyk*”, w: tenże, *Prawdy niemile. Eseje*, Warszawa 1993.
- W. Bolecki, *Historia i biografia. Opowieści biograficzne Wacława Berenta*, Wrocław 1978.
- W. Bolecki, *Wstęp i Dodatek krytyczny*, w: W. Berent, *Opowieści biograficzne*, Kraków 1991.
- J. Garbaczowska, *U podstaw ideowych „Oziminy” Wacława Berenta*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigońa. Wydana staraniem komisji historyczno-literackiej krakowskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa 1961, s. 525–535.
- Z. Mołodcówna, *Opowieści biograficzne Wacława Berenta*, Warszawa 1978.
- W. Studencki, *W kręgu twórczości. „Nurt”*, w: tenże, *O Wacławie Berencie*, cz. II (1918–1940), Opole 1969, s. 31–68.
- S. Treugutt, *FIDES, SPES, CARITAS*, w: tenże, *Geniusz wydziedziczony. Studia romantyczne i napoleońskie*, red. M. Prussak, Warszawa 1993, s. 151–163.

LXXVII. BOLESŁAW LEŚMIAN

- Leśmian: poeta Młodej Polski, okresu dwudziestolecia międzywojennego, poeta XX wieku?
- Leśmian wobec tendencji literackich przełomu XIX i XX wieku – rola symbolizmu i tendencji młodopolskich w jego poezji.
- Czy można powiedzieć, że Leśmian był poetą filozoficznym? Jeśli tak, to w jaki sposób przejawiają się w jego poezji postawy i problemy filozoficzne?
- Zainteresowania pierwotnością, obecność folkloru.
- Humor i groza w poezji Leśmiana.
- Rola groteski.
- Ballada i inne narracje Leśmianowskie.
- Swobody i rygory w podejściu Leśmiana do słowa i wiersza.
- Twórczość prozatorska Leśmiana: eseje, recenzje, opowiadania, baśnie.
- Leśmian: nowator czy tradycjonalista?

Utwory:

- B. Leśmian, wiersze z tomów: *Sad rozstajny, Łąka, Napój cienisty, Dziejba leśna*, wybrane teksty eseistyczne i krytycznoliterackie z tomu *Szkice literackie* (1959).
- B. Leśmian, *Dzieła wszystkie. Poezje zebrane*, opracował J. Trznadel, Warszawa 2010.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *Pełno rozwiśleń i udniestrzeń*, w: tenże, *Oprócz głosu*, Warszawa 1971.
- E. Balcerzan, *Poezja filozoficzna. Bolesław Leśmian (i wielu innych)*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 1996, t. 3 (16).
- E. Boniecki, *Archaiczny świat Bolesława Leśmiana. Studium historycznoliterackie*, Gdańsk 2008.
- T. Brzostowska-Tereszkiewicz, *Sofia zaklęta w baśniową carewnę. „Pieśni Wasylisy Priemudroj” Bolesława Leśmiana wobec rosyjskiej poezji symbolistycznej*, „Pamiętnik Literacki” 2003, z. 3.
- P. Coates, *Identyfikacja i nieidentyfikacja w twórczości Bolesława Leśmiana. Studium o tautologii, paradoksie i lustrze*, Warszawa 1986.
- A. Czabanowska-Wróbel, *Złotnik i śpiewak. Poezja Leopolda Staffa i Bolesława Leśmiana w kręgu modernizmu*, Kraków 2009.
- M. Głowiński, *Zaświat przedstawiony. Szkice o poezji Leśmiana*, Warszawa 1981.
- M. Głowiński, *Wiersze Bolesława Leśmiana. Interpretacje*, Warszawa 1972.
- M. Głowiński, „Spotykam go codziennie” Bolesława Leśmiana – trzy kategoryzacje świata, w: *Językowa kategoryzacja świata*, red. R. Grzegorzyczkowska i A. Pajdzińska, Lublin 1996.
- W. Gutowski, *Poezja Bolesława Leśmiana a mity erotyczne Młodej Polski*, w: tenże, *Nagie dusze i maski (o młodopolskich mitach miłości)*, Kraków 1992.
- M. Junkiert, *Odmieni czy dwoiści? Bohaterowie podwojeni w kilku wierszach Bolesława Leśmiana*, w: *Obcy-Obecny. Literatura, sztuka i kultura wobec inności. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 3, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- M. Karwowska, *Prapamięć uspiona — świat wyobrażeń Bolesława Leśmiana*, Warszawa 2008.
- M. Karwowska, *Mityczne figury ziemi w wyobraźni poetyckiej Bolesława Leśmiana*, „Przegląd Humanistyczny” 2007, nr 3.
- W. Kubacki, *Komentarz do Leśmiana*, w: tenże, *Lata terminowania*, Kraków 1963.
- J. Kwiatkowski, *Leśmian – artysta*, w: tenże, *Szkice do portretów*, Warszawa 1960.
- G. Leszczyński, *Młodopolska lekcja fantazji. O przełomie antypozytywistycznym w literaturze fantastycznej dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 1990 (fragmenty dotyczące Leśmiana).

- L. Libera, *Romantyczność i folklor. O twórczości Jacka Malczewskiego i Bolesława Leśmiana*, Poznań 1994.
- M.P. Markowski, *Polska literatura nowoczesna. Leśmian, Schulz, Witkacy*, Kraków 2007, rozdz. *Rytm jako światopogląd, Nagłość*.
- P. Marton, *Inność (w) alegorii – ironia i melancholia retoryczności w tekstach nie-symbolicznych („Lalka” Bolesława Leśmiana)*, w: *Obcy-Obecny. Literatura, sztuka i kultura wobec inności. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 3, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- L. Nowak, *(Unitarna) metafizyka Bolesława Leśmiana*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 1996, t. 3 (16).
- R. Nycz, *Literatura jako trop rzeczywistości. Poetyka epifanii w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2001, rozdz. „Słowami... w świat wyglądam”. *Bolesława Leśmiana poezja nowoczesna*.
- J. Opacki, *Poetyckie dialogi z kontekstem. Szkice o poezji XX wieku*, Katowice 1979, część *Uroda i żałoba czasu*, s. 5–154.
- D.M. Osiński, *Bolesława Leśmiana kategorie inności, obcości, oddalenia*, w: *Obcy-Obecny. Literatura, sztuka i kultura wobec inności. Inny i Obcy w kulturze*, cz. 3, red. P. Cieliczko i P. Kuciński, Warszawa 2008.
- D.M. Osiński, *Bolesława Leśmiana kompleks żydowski*, w: *Pisarze polsko-żydowscy XX wieku. Przybliżenia*, red. M. Dąbrowski i A. Molisak, Warszawa 2006.
- D.M. Osiński, *Poszukiwanie języka na szlaku pierwotności słowiańskiej. „Klechy polskie” Bolesława Leśmiana*, w: *Świat Słowian w języku i kulturze, t. VII, Literaturoznawstwo*, red. E. Komorowska i Ż. Kozicka-Borysowska, Szczecin 2006.
- D.M. Osiński, *Przestrzenie śmierci w prozie poetyckiej Bolesława Leśmiana*, w: *Kulturowe obrazy śmierci. Od przełomu romantycznego do dziś. Materiały studenckiej konferencji naukowej. Łódź, 25–27 października 2007 roku*, red. I. Grzelak i T. Jermalonka, Łódź 2007.
- D.M. Osiński, *Wokół Leśmianowskiej mandali na przykładzie dramatów mimicznych „Skrzypek Opętany” oraz „Pierrot i Kolombina”*, w: *Religie i wierzenia w literaturze polskiego modernizmu*, red. H. Ratuszna, Toruń 2009.
- W. Owczarski, *Miejsca wspólne, miejsca własne. O wyobraźni Leśmiana, Schulza i Kantora*, Gdańsk 2006.
- M. Pankowski, *Leśmian czyli bunt poety przeciwko granicom*, Lublin 1999.
- S.K. Papierkowski, *Bolesław Leśmian. Studium językowe*, Lublin 1964.
- M. Podraza-Kwiatkowska, *Gdzie umieścić Leśmiana? Próba lokalizacji historyczno-literackiej*, w: *taż, Młodopolskie harmonie i dysonanse*, Warszawa 1969.

- E. Radtke, *O mechanizmach przesunięć semantycznych i przekształceń słowotwórczych w cyklu Bolesława Leśmiana „Postacie”*, „Pamiętnik Literacki” 1990, z. 2.
- J.M. Rymkiewicz, *Leśmian. Encyklopedia*, Warszawa 2001.
- A. Sandauer, *Filozofia Leśmiana*, w: tenże, *Moje odchylenia*, Kraków 1956 (lub w innych przedrukach).
- A. Sandauer, *Pośmiertny tryumf Młodej Polski (Rzecz o B. Leśmianie)*, w: tenże, *Poeci czterech pokoleń*, Kraków 1977 (lub w innych przedrukach).
- A. Skrendo, *Bolesław Leśmian: „najtrwalszy ze wszystkich przywidzeń i dziwo”*, w: tenże, *Poezja modernizmu. Interpretacje*, Kraków 2005.
- A. Sobieska, *Twórczość Leśmiana w kręgu filozoficznej myśli symbolizmu rosyjskiego*, Kraków 2005.
- M. Stala, *O tych, których nie ma. Na marginesie Leśmianowskiego cyklu wierszy „Aniołowie”*, w: tenże, *Trzy nieskończoności. O poezji Adama Mickiewicza, Bolesława Leśmiana i Czesława Miłosza*, Kraków 2001.
- M. Stala, *Pejzaż człowieka. Młodopolskie myśli i wyobrażenia o duszy, duchu i ciele*, Kraków 1994.
- R. Stone, *Wstęp*, w: B. Leśmian, *Skrzypek opętany*, Warszawa 1985.
- Studia o Leśmianie*, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Warszawa 1971.
- A. Szerbowski, *Bolesław Leśmian*, Warszawa 1938.
- J. Trznadel, *Wstęp*, w: B. Leśmian, *Poezje wybrane*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 217.
- Twórczość Leśmiana. Studia i szkice*, red. T. Cieślak i B. Stelmaszczyk, Kraków 2000.
- K. Wyka, *Czytam Leśmiana*, w: tenże, *Łowy na kryteria*, Warszawa 1965.
- J. Zięba, *Bolesław Leśmiana światopogląd nowoczesny. O eseistyce poety*, Kraków 2000.

DWUDZIESTOLECIE MIĘDZWOJENNE

LXXVIII. POEZJA DWUDZIESTOLECIA MIĘDZWOJENNEGO

- Europejskie tło w poezji międzywojennej.
- Grupy poetyckie i ich założenia programowe.
- Realizacje poetyckie na wybranych przykładach.
- Spory międzygrupowe.

— Charakterystyka poszczególnych nurtów i indywidualności poetyckich (sposoby kształtowania wierszy: właściwości leksykalne, gatunkowe, kompozycyjne i wersyfikacyjne).

— Koncepcje języka poetyckiego.

— Ewolucje programów i poetyk między 1918 a 1939 rokiem.

Utwory:

Wybór wierszy: W. Broniewskiego, J. Czechowicza, K.I. Gałczyńskiego, Z. Ginczanki, K. Iłłakowiczówny, J. Iwaszkiewicza, B. Jasińskiego, M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, J. Lechonia, B. Leśmiana, J. Lieberta, J. Łobodowskiego, Cz. Miłosza, S. Młodożeńca, T. Peipera, J. Przybosia, W. Sebyły, A. Słonimskiego, L. Staffa, A. Sterna, J. Tuwima, A. Ważyka, K. Wierzyńskiego, J. Wittlina.

Zalecana antologia: *Poezja polska okresu międzywojennego*, wybór i wstęp M. Głowiński i J. Sławiński, przypisy oprac. J. Stradecki, Wrocław 1987, BN, s. I, nr 253, cz. I i II.

Ponadto wybrane utwory: A. Achmatowej, G. Apollinaire'a, W. Audena, R. Chara, T.S. Eliota, P. Eluarda, M. Jacoba, S. Jesienina, W. Majakowskiego, O. Mandelsztama, E. Pounda, R.M. Rilkego, G. Trakla.

Opracowania:

Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki, oprac. Z. Jarosiński, Wrocław 1978, BN, s. I, nr 230.

A. Araszkiwicz, *Wypowiadam wam moje życie. Malancholia Zuzanny Ginczanki*, Warszawa 2001.

E. Balcerzan, *Systemy i przemiany gatunkowe w polskiej liryce lat 1918–1928*, w: *Problemy literatury polskiej 1918–1939*, red. H. Kirchner i Z. Żabicki przy współudziale M.R. Pragłowskiej, Wrocław 1974.

M. Baranowska, *Surrealna wyobraźnia i poezja*, Warszawa 1984.

S. Bereś, *Ostatnia wileńska plejada. Szkice o poezji kręgu Żagarów*, Warszawa 1990.

E. Boniecki, *Archaiczny świat Bolesława Leśmiana. Studium historycznoliterackie*, Gdańsk 2008.

Józef Czechowicz. Od awangardy do nowoczesności, red. J. Święch, Lublin 2004.

Czechowicz – w poszukiwaniu ukrytego miasta, numery monograficzne „Scrip-tores” (nr 30, 31, 32), Lublin 2006–2008.

J. Czechowicz, *Wyobraźnia stwarzająca*, oprac. T. Kłak, Lublin 1972.

M. Głowiński, *Przyboś: najwięcej słów*, „Teksty” 1975, nr 1.

M. Głowiński, *Zaświat przedstawiony*, Warszawa 1981 i wyd. nast.

- A. Hutnikiewicz, *Od czystej formy do literatury faktu. Główne teorie i programy literackie XX stulecia*, wyd. 5 uzup., Warszawa 1988.
- Z. Jarosiński, *Literatura i nowe społeczeństwo. Idee polskiej lewicy literackiej*, Warszawa 1984.
- Z. Jarosiński, *Postacie poezji*, Warszawa 1985.
- K. Jaworski, *Dandys. Słowo o Brunonie Jasieńskim*, Warszawa 2009.
- S. Jaworski, *Między awangardą a nadrealizmem*, Kraków 1976.
- A. Kluba, *Autoteliczność, referencyjność, niewyraźność. O nowoczesnej poezji polskiej (1918–1939)*, Wrocław 2004
- T. Kłak, *Wstęp*, w: J. Czechowicz, *Wybór poezji*, Wrocław 1970, BN, s. I, nr 199.
- J. Kryszak, *Katastrofizm ocalający. Z problemów poezji tzw. drugiej awangardy*, Toruń 1978.
- J. Kwiatkowski, *Literatura Dwudziestolecia*, Warszawa 1990.
- J. Kwiatkowski, *Poezja Jarosława Iwaszkiewicza na tle dwudziestolecia międzywojennego*, Warszawa 1975.
- J. Kwiatkowski, *Świat poetycki Juliana Przybosa*, Warszawa 1972.
- A. Lam, *Polska awangarda poetycka. Programy lat 1917–1923*, t. I–II, Kraków 1969.
- Liryka polska. Interpretacje*, red. J. Sławiński i J. Prokop, wyd. 2, Kraków 1972.
- Literatura polska 1918–1975*, t. I: 1918–1932, Warszawa 1975 (odpowiednie rozdziały); t. II: 1933–1944, Warszawa 2002.
- Łobodowski*, numer monograficzny „Scriptores” (nr 35), Lublin 2009.
- Cz. Miłosz, *Przygody młodego umysłu. Publicystyka i proza 1931–1939*, zbierała i opracowała A. Stawiarska, Kraków 2003.
- A. Nasiłowska, *Kazimierz Wierzyński*, Warszawa 1991.
- A. Nasiłowska, *Trzydziestolecie 1914–1944*, Warszawa 1997.
- A. Nawarecki, *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*, Katowice 1993.
- Obraz literatury polskiej. Literatura polska w okresie międzywojennym*, t. II, red. K. Wyka, J. Kądziała i in., Kraków 1979.
- A. Okopień-Sławińska, *Wiersz awangardowy dwudziestolecia międzywojennego*, „Pamiętnik Literacki” 1965, z. 2.
- T. Peiper, *Tędy. Nowe usta*, Kraków 1972.
- Poeci dwudziestolecia międzywojennego*, red. I. Maciejewska, t. I–II, Warszawa 1982.
- Poezja polska okresu międzywojennego*, wybór i wstęp M. Głowiński i J. Sławiński, przypisy oprac. J. Stradecki, Wrocław 1987, BN, s. I, nr 253, cz. I i II.

- Powroty Iwaszkiewicza*, red. A. Czyżak, J. Galant i K. Kuczyńska-Koschany, Poznań 1999, cz. I.
- Problemy awangardy*, red. T. Kłak, Katowice 1983.
- J.M. Rymkiewicz, *Leśmian: encyklopedia*, Warszawa 2001.
- J. Przyboś, *Linia i gwar*, t. I, Kraków 1959, s. 9–112.
- A. Sandauer, *Poeci czterech pokoleń*, Warszawa 1977.
- J. Sławiński, *Koncepcja języka poetyckiego awangardy krakowskiej*, Wrocław 1965.
- Słownik literatury polskiej XX w.*, red. A. Brodzka i inni, Wrocław 1992 (wybrane hasła).
- Studia o Leśmianie*, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Warszawa 1971.
- Stulecie Skamandrytów*, red. K. Biedrzycki, Kraków 1996.
- A.M. Szczepan-Wojnarska, „...z ogniem będziesz się żenił”. *Doświadczenie transcendencji w życiu i twórczości Jerzego Lieberta*, Kraków 2003.
- W.P. Szymański, *Neosymbolizm – próba zarysu*, w: tenże, *Neosymbolizm: o awangardowej poezji polskiej w latach trzydziestych*, Kraków 1973, s. 311–377.
- W.P. Szymański, *Moje Dwudziestolecie 1918–1939*, Kraków 1998.
- B. Śniecikowska, „Nuż w uhu”? *Koncepcje dźwięku w poezji polskiego futuryzmu*, Wrocław 2008.
- A. Ważyk, *Dziwna historia awangardy*, Warszawa 1976.
- A. Ważyk, *Eseje literackie*, Warszawa 1982.
- K. Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1977 (wybór).
- M. Zaleski, *Przygoda drugiej awangardy*, Wrocław 1984 (lub wyd. 2 – 2002).

LXXIX. POEZJA JULIANA TUWIMA: MIĘDZY TRADYCJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ

- Tuwim wśród poetów grupy Skamander.
- Poezja codzienności i wielkiego miasta.
- Tuwimowskie nawiązania do tradycji: od Kochanowskiego do romantyków.
- Między liryką a satyrą.
- Elementy nowatorstwa: stosunek do języka.
- *Bal w operze* – poemat satyryczno-katastroficzny.
- *Kwiaty polskie* i poezja Tuwima po roku 1939.

Utwory:

Pełny zbiór liryki J. Tuwima, wybór utworów satyrycznych (w tym *Bal w operze*), także *Kwiaty polskie*.

J. Tuwim, *Bal w Operze. Lekcja literatury z Czesławem Miłoszem*, Kraków 1999.

Opracowania:

- M. Głowiński, *Poetyka Tuwima a polska tradycja literacka*, Warszawa 1962.
- M. Głowiński, *Wstęp*, w: J. Tuwim, *Wiersze wybrane*, Wrocław 1964, BN, s. I, nr 184 (lub wyd. następne).
- J. Łukasiewicz, *Dwa nawiązania do „Pana Tadeusza”: „Kwiaty polskie” i „Trans-Atlantyk”*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 3.
- R. Matuszewski, *Czyścić Juliana Tuwima*, „Twórczość” 1982, z. 8.
- P. Matywiecki, *Twarz Tuwima*, Warszawa 2007.
- A. Nasiłowska, *Skamandryci i satelici*, w: taż, *Trzydziestolecie 1914–1944*, Warszawa 1997.
- A. Nawarecki, *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*, Katowice 1993.
- I. Opacki, *Rousseau mieszczańskiego dwudziestolecia. „Samotność” i „Wspólnota” w międzywojennej poezji Tuwima*, w: *Skamander*, t. I, red. I. Opacki, Katowice 1978.
- A. Sandauer, *Julian Tuwim oraz O poecie, który był diabłem*, w: tenże, *Poeci czterech pokoleń*, Kraków 1977 (oraz inne przedruki).
- J. Sawicka, *„Filozofia słowa” J. Tuwima*, Wrocław 1975.
- T. Stępień, *Kabaretiana*, Warszawa 2002.
- J. Stradecki, *W kręgu Skamandra*, Warszawa 1977.
- Studia o poezji J. Tuwima*, w serii: *Skamander*, t. III, red. I. Opacki, Katowice 1982.
- K. Wyka, *Rzecz czarnolesska oraz Bukiet z całej epoki*, w: tenże, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1959 (lub wyd. następne).
- K.W. Zawodziński, *Szkice o Tuwimie*, w: tenże, *Wśród poetów*, Kraków 1964.

LXXX. ŚWIAT POETYCKI JÓZEFA CZECHOWICZA

- Program poetycki Czechowicza; Czechowicz o swojej poezji i o poezji innych.
- Czechowicz – Przyboś: dwie postawy awangardowe.
- Antynomia życia i śmierci.
- Nurt katastroficzny i jego źródła.
- Rola mitu i magii (w *Świadomości sformułowanej* poety i w jego wierszach).

- Fantastyka i dzień powszedni.
- Czechowicz – poeta prowincji.
- Słowa-klucze poezji Czechowicza.
- Sposoby nawiązania do folkloru.
- Osobliwości składni i interpunkcji.
- Czechowiczowskie rytmy i dźwięki; ich udział w warstwie znaczeniowej wierszy.

Utwory:

- Twórczość poetycka J. Czechowicza.
 J. Czechowicz, *Wyobraźnia stwarzająca. Szkice literackie*, wstęp, wybór i oprac. T. Kłak, Lublin 1972.

Opracowania:

- M. Całbecki, *Miasta Józefa Czaechowicza. Topografia wyobraźni*, Lublin 2004.
Czytanie Czechowicza, red. P. Próchiak, J. Kopciński, Lublin 2003.
 S. Gawliński, *Szkoła poetycka Józefa Czechowicza w okresie międzywojennym (elementy socjologii i poetyki)*, Katowice 1983.
Józef Czechowicz. Od awangardy do nowoczesności, red. J. Święch, Lublin 2004.
 T. Kłak, *Czechowicz – mity i magia*, Kraków 1973.
 T. Kłak, *Józef Czechowicz a folklor*, w: *Z zagadnień twórczości ludowej: studia folklorystyczne*, red. R. Górski, J. Krzyżanowski, Wrocław 1972.
 T. Kłak, *Wstęp*, w: J. Czechowicz, *Wybór poezji*, Wrocław 1970, BN, s. I, nr 199.
 J. Kryszak, *Katastrofizm ocalający. Z problemów poezji tzw. drugiej awangardy*, Toruń 1978.
 A. Nasiłowska, *Józef Czechowicz w: taż, Trzydziestolecie 1914–1944*, Warszawa 1997.
 A. Okopień-Sławińska, *Wiersz awangardowy dwudziestolecia międzywojennego*, „Pamiętnik Literacki” 1965, z. 2.
 A. Sandauer, *Upiór, pólśen, muzyka (Rzecz o Józefie Czechowiczu)*, w: tenże, *Poeci trzech pokoleń*, Warszawa 1973.
 W.P. Szymański, *Neosymbolizm – próba zarysu*, w: tenże, *Neosymbolizm: o awangardowej poezji polskiej w latach trzydziestych*, Kraków 1973.
 K. Wyka, *O Józefie Czechowiczu*, w: tenże, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1959 (lub wyd. nast.).
 M. Zaleski, *Przygoda drugiej awangardy*, Wrocław 1984.

LXXXI. STEFAN ŻEROMSKI

— Narodziny artysty. W jakich warunkach kształtowała się osobowość pisarska Żeromskiego? (Na podstawie *Dzienników*).

— Przejście pokoleniowe – rok 1863 (*Rozdziobią nas kruki, wrony, Wierna rzeka, Echa leśne*).

— Przemiany formuły patriotyzmu w twórczości Stefana Żeromskiego.

— Powieści o „dorastaniu” i społecznej inicjacji – *Szyfowe prace, Przedwiośnie*.

— Etos inteligencji w twórczości Żeromskiego (*Ludzie bezdomni, Walka z szatanem*, opowiadania: *Siłaczka, Doktor Piotr*).

— Świat wartości w pisarstwie Żeromskiego: dobro i zło natury ludzkiej (*Popioły, Ludzie bezdomni*); miłość i okrucieństwo (*Dzieje grzechu*); świętość i grzech (*Walka z szatanem, Uciekła mi przepióreczka*); mialkość historii i sens cierpienia (*Popioły, Duma o hetmanie*); spokój sumienia i uroda życia.

— Warsztat pisarski: napięcie pomiędzy narracją obiektywną i subiektywną; przemieszanie różnych kategorii estetycznych (wzniosłość, wulgarność, piękno i brzydota); wielogatunkowość i wielostylowość prozy Żeromskiego (od rapsodu do powieści popularnej); różne kreacje językowe – od literackiej polszczyzny po swoiste konstrukcje i neologizmy.

— Subiektywizacja narracji: „ja” liryczne w prozie poetyckiej (*Wisła, Międzymorze, Puszcza Jodłowa*); głos Żeromskiego-publicysty (ja jako „ja”).

Utwory:

S. Żeromski, *Dzieła*, red. S. Pigoń, wstęp H. Markiewicz, Warszawa 1956–1957; *Dzienniki*, red. J. Kądziała, Warszawa 1963–1970; *Na probostwie w Wyszkwowie*, w: *Pisma polityczne*, wybór i oprac. A. Bojarska, Londyn 1988; *Szyfowe prace*, oprac. A. Hutnikiewicz, Wrocław 1973, BN, s. I, nr 216; *Wierna rzeka*, oprac. Z.J. Adamczyk, Wrocław 1978; *Wybór opowiadań*, oprac. A. Hutnikiewicz, Wrocław 1971.

Zalecana jest zwłaszcza edycja: S. Żeromski, *Pisma zebrane*, red. Z. Goliński, Warszawa 1981.

Opracowania:

S. Adamczewski, *Serce nienasycone*, Poznań 1930, wyd. zmienione pt. *Sztuka pisarska Żeromskiego*, Kraków 1949.

Z.J. Adamczyk, O „Szyfowych pracach” – trochę inaczej, „Przegląd Humanistyczny” 1995, nr 6.

Z.J. Adamczyk, „Przedwiośnie”. *Prawda i legenda*, Poznań 2001.

Z.J. Adamczyk, „Przedwiośnie” Stefana Żeromskiego w świetle dyskusji i polemik z 1925 roku, Warszawa 1988 (wyd. 2).

- W. Borowy, *O Żeromskim*, oprac. Z. Stefanowska, wyd. 2, Warszawa 1964.
- I. Drozdowicz-Jurgielewiczowa, *Technika powieści Żeromskiego*, Warszawa 1929.
- S. Falkowski, *Żejście z Golgoty i nauka współczucia. O „Wiernej rzece” Stefana Żeromskiego*, w: S. Falkowski i P. Stępień, *Ciężkie norwidy czyli subiektywny przewodnik po literaturze polskiej*, Warszawa 2009, s. 308–328.
- A. Hutnikiewicz, *„Przedwiośnie” Stefana Żeromskiego*, Warszawa 1967 (lub wyd. 4, Warszawa 1974).
- A. Hutnikiewicz, *Stefan Żeromski*, wyd. 7, Warszawa 1973.
- A. Hutnikiewicz, *Żeromski*, Warszawa 1987.
- S. Kasztelowicz, S. Eile, *Stefan Żeromski. Kalendarz życia i twórczości*, wyd. 2, Kraków 1976.
- J. Kądziała, *Młodość Stefana Żeromskiego*, Warszawa 1976 lub wyd. 2 zmienione, Warszawa 1979.
- J. Kulczycka-Saloni, *Pozytywizm i Żeromski*, Warszawa 1977.
- E. Łoch, *Szkice o twórczości literackiej Stefana Żeromskiego*, Lublin 2008.
- H. Markiewicz, *„Ludzie bezdomni” Stefana Żeromskiego*, Warszawa 1966.
- H. Markiewicz *O Prusie i Żeromskim*, w: *Prace wybrane*, t. 1, Kraków 1995.
- J. Paszek, *Sztuka aluzji literackiej. Żeromski – Berent – Joyce*, Katowice 1984.
- J. Paszek, *Żeromski*, Wrocław 2001.
- S. Pigoń, *Drzewiej i wczoraj*, Kraków 1966.
- S. Pigoń, *Miłe życia drobiazgi*, Warszawa 1964.
- S. Pigoń, *Pułapki na realistów*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, red. J. Maciejewski i in., Wrocław 1966.
- „Przedwiośnie” dziś [Ankieta], „Dekada Literacka” 2001, nr 5/6.
- „Polonistyka” 1996, nr 6 (10 szkiców poświęconych Żeromskiemu).
- W. Słodkowski, *„Szyfowe prace” Stefana Żeromskiego*, wyd. 4 uzup., Warszawa 1972.
- R. Zimand, *Diarysta Stefan Żeromski*, Wrocław 1990.
- Żeromski i Reymont*, red. J. Detko (tu m.in. prace o języku Żeromskiego), Warszawa 1978.
- Żeromski. Z dziejów recepcji twórczości 1895–1964*, wybór i wstęp Z.J. Adamczyk, Warszawa 1975.

LXXXII. TWÓRCZOŚĆ POWIEŚCIOWA W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZWOJENNYM

— Wpływ tendencji stylowych, konwencji narracyjnych i fabularnych dziełnastawieckiej twórczości powieściowej na prozę powieściową dwudziestolecia.

— Rola tendencji stylowych (naturalizm, symbolizm, impresjonizm, ekspresjonizm) oraz tradycji narracyjnych i fabularnych powieści okresu Młodej Polski i modernizmu europejskiego w kształtowaniu prozy powieściowej dwudziestolecia.

— Analiza psychologiczna w powieści: mowa zależna i monolog wewnętrzny. Freud: psychoanaliza.

— Główne formuły poetyk powieściowych w okresie dwudziestolecia („neorealizm”, „psychologizm”, „autentyzm”, „poetyka snu”), rola groteski i parodii.

— Główne kierunki zainteresowań tematycznych powieści dwudziestolecia w obszarze współczesności i przeszłości.

— Koncepcje i sposoby przedstawiania postaci w powieściach dwudziestolecia.

Utwory:

Wybrane powieści kilku spośród wymienionych pisarzy: J. Andrzejewski, W. Berent (*Nurt, Zmierzch wodzów*), H. Boguszewska, T. Breza, M. Choromański, M. Dąbrowska, W. Gombrowicz, J. Iwaszkiewicz, J. Kaden-Bandrowski, Z. Kosak-Szczucka, M. Kuncewiczowa, H. Malewska, Z. Nałkowska, J. Parandowski, T. Parnicki, A. Rudnicki, B. Schulz, A. Strug, S.I. Witkiewicz, J. Wittlin, S. Żeromski.

Ponadto wybrane powieści kilku spośród następujących pisarzy: A. Gide, E. Hemingway, A. Huxley, J. Joyce, F. Kafka, A. Malraux, T. Mann, R. Musil, M. Proust, M. Szołochow, A. Zweig.

Opracowania:

W. Bolecki, *Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym*, wyd. 2 poprawione, Kraków 1996.

T. Burek, *Dalej aktualne*, Warszawa 1973.

J. Ficowski, *Regiony wielkiej herezji. Szkice o życiu i twórczości Brunona Schulza*, Kraków 1967.

J. Ficowski, *Regiony wielkiej herezji i okolice. Bruno Schulz i jego mitologia*, Sejny 2002.

M. Głowiński, *Porządek, chaos, znaczenie. Szkice o powieści współczesnej*, Warszawa 1968 (rozdz.: *Powieść i autorytety, Trzy poetyki „Niecierpliwych”*).

- Gombrowicz i krytycy*, red. Z. Łapiński, Kraków 1984.
- A. Hutnikiewicz, *Od czystej formy do literatury faktu. Główne teorie i programy literackie XX stulecia*, wyd. 5 uzup., Warszawa 1988.
- K. Jakowska, *Powrót autora*, Warszawa 1982.
- J. Jarzębski, *Gra w Gombrowicza*, Warszawa 1983.
- J. Jarzębski, *Proza dwudziestolecia*, Kraków 2005.
- J. Jarzębski, *Prowincja centrum. Przypisy do Schulza*, Kraków 2005.
- J. Jarzębski, *Schulz*, Wrocław 2000.
- H. Kirchner, *Nałkowska albo życie pisane*, Warszawa 2011.
- E. Kraskowska, *Piórem niewieścim. Z problemów prozy kobiecej dwudziestolecia międzywojennego*, Poznań 1999.
- J. Kwiatkowski, *Literatura Dwudziestolecia*, Warszawa 1990.
- Literatura polska 1918–1975*, t. I: 1918–1932, red. A. Brodzka, H. Zaworska, S. Żółkiewski, Warszawa 1975 (rozdziały: *Problemy wojny, rewolucji i niepodległości w zwierciadle prozy narracyjnej*; *Spór o wartości kultury w polskiej prozie narracyjnej*; *Problematyka osobowości i obyczaju w polskiej prozie narracyjnej*); t. II: 1933–1945, Warszawa 2002.
- Cz. Miłosz, *Wyprawa w dwudziestolecie*, Kraków 1999.
- Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Literatura polska w okresie międzywojennym*, t. I, red. K. Wyka, J. Kądziała i in., Kraków 1979 (rozdziały: *Główne tendencje rozwoju polskiej kultury literackiej 1918–1939*; *Programy i grupy literackie*).
- Problemy literatury polskiej lat 1890–1939*, t. I, red. H. Kirchner i Z. Żabicki przy współudziale M.R. Prąglowskiej, Wrocław 1972 (rozprawy: S. Morawski, *Wątki egzystencjalistyczne w polskiej prozie lat trzydziestych*, s. 465–532; M. Stępień *Między literaturą a polityką*, s. 93–136, t. II, jw., Warszawa 1974).
- Prozaicy dwudziestolecia międzywojennego. Sylwetki*, red. B. Faron, Warszawa 1972 (i wyd. nast.).
- Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i inni, Wrocław 1992 (wybrane hasła).
- M. Sprusiński, *Juliusz Kaden-Bandrowski. Życie i twórczość*, Kraków 1971.
- A. Stawiarska, *Gombrowicz w przedwojennej Polsce*, Kraków 2001.
- J. Tomkowski, *Pokolenie Gombrowicza: narodziny powieści XX wieku w Polsce*, Warszawa 2001.
- K. Wyka, *O jedności i różności literatury polskiej XX wieku*, w: *O literaturze polskiej. Materiały*, wybór i oprac. A.Z. Makowiecki, Warszawa 1971, s. 406–426.

- S. Wysłouch, *Problematyka symultanizmu w prozie*, Poznań 1981.
Z problemów literatury polskiej XX wieku, t. II: *Literatura międzywojenna*, red. A. Brodzka i Z. Żabicki, Warszawa 1965.

LXXXIII. MARIA DĄBROWSKA

- *Noce i dnie* – fenomen życia, trwania i egzystencji; „przezroczystość” narracji, nowatorska aktualizacja XIX-wiecznej tradycji epickiej. Niezwykłe powodzenie powieści, ekranizacje.
- Nowelistyka: *Ludzie stamtąd* – uniwersalny wymiar opowieści ludowych, *Znaki życia* – Flaubertowskie smakowanie codzienności.
- *Dzienniki* – spotkanie biografii i literatury.
- Wewnętrzna spójność dzieła pisarki (wspólne wątki, epizody, kilkakrotne opracowywanie tych samych motywów).
- Ideał etyczny – *Szkice o Conradzie*.
- Publicystyka literacka: *Pisma rozproszone*, t. 1–2, Kraków 1964.

Utwory:

M. Dąbrowska, *Noce i dnie*, t. I–IV; zbiory opowiadań: *Ludzie stamtąd*, *Znaki życia*; publicystyka: *Pisma rozproszone*, t. 1–2; utwory powojenne: opowiadania: *Gwiazda zaranna*, *A teraz wypijmy...*, *Z drogi do Warszawy*; *Przygody człowieka myślącego*, *Szkice o Conradzie*; fragmenty *Dzienników*.

Opracowania:

- G. Borkowska, *Maria Dąbrowska i Stanisław Stempowski*, Kraków 1999.
L. Fryde, *Maria Dąbrowska*, w: *Wybór pism krytycznych*, Warszawa 1966.
T. Drewnowski, *Rzecz russowska. O pisarstwie Marii Dąbrowskiej*, wyd. 3, Kraków 2000.
T. Drewnowski, *Wstęp*, w: M. Dąbrowska, *Dzienniki powojenne 1945–1965*, t. I, Warszawa 1997; wstęp w: M. Dąbrowska, *Dzienniki 1914–1925*, Warszawa 1998.
T. Drewnowski, *Wyprowadzka z czyścica. Burzliwe życie pośmiertne Marii Dąbrowskiej*, Warszawa 2006.
M. Gałęzowski, *Maria Dąbrowska* [artykuł biograficzny], w tenże: *Wierni Polsce*, Warszawa 2005.
Ich noce i dnie. Korespondencja Marii i Mariana Dąbrowskich 1909–1925, oprac. E. Głębicka, Warszawa 2005.
E. Iwanicka, „*Noce i dnie*” – postawy społeczno-etyczne inteligencji polskiej, „*Novum*” 1978, nr 8/9.

- E. Korzeniewska, *Maria Dąbrowska*, w: *Prozaicy dwudziestolecia międzywojennego. Sylwetki*, red. B. Faron, Warszawa 1972 (i wyd. nast.).
- E. Korzeniewska, *Maria Dąbrowska. Kroniki życia*, Warszawa 1971.
- Księga kaliska. W stulecie urodzin Marii Dąbrowskiej*, red. T. Drewnowski, Z. Libera, E. Steczek-Czerniawska, Kalisz 1996 (artykuły autorów: A. Mencwel, W. Maciąg, Z. Libera, A. Lipatow, I. Jokiel, G. Majkowska, T. Drewnowski, J. Kulczycka-Saloni, H. Tadeusiewicz, K.A. Lewkowski, T. Świętosławska, E. Polanowski, J. Maliszewski, ks. J. Zieja, S. Lorentz).
- „Kultura i Społeczeństwo” 2008, nr 1 (tu artykuły w dziale: *Dzienniki Marii Dąbrowskiej – nowe rozpoznanie*: P. Rodak, J. Żarnowski, J. Tazbir, A. Markowski).
- W. Maciąg, *Wstęp*, w: M. Dąbrowska, *Opowiadania*, Wrocław 1972, BN, s. I, nr 208.
- M. Dąbrowska, J. Stempowski, Listy (1926–1965)*, t. I-III, oprac. A. Kowalczyk, Warszawa 2011 (wybór).
- E. Nawrocka, *Osoba w podróży. Podróże Marii Dąbrowskiej*, Gdańsk 2002.
- Pięćdziesiąt lat twórczości Marii Dąbrowskiej*, red. E. Korzeniewska, Warszawa 1963 (tu artykuły: Markiewicz, Sławińskiego, Libery, Wyki, Korzeniewskiej, Przybosia).
- J. Walc, *Trudny rachunek*, w: tenże, *Wielka choroba*, Warszawa 1992. **Uwaga:** zalecamy czytanie tego tekstu wraz polemiką: G. Borkowska: *Literatura PRL-u. O potrzebie nowej perspektywy lektury (na marginesie artykułu Jana Walca poświęconego Marii Dąbrowskiej)*, w: *(Nie)ciekawa epoka? Literatura i PRL*, red. i wstęp H. Gosk, Warszawa 2008.
- K. Wyka, *Stara szuflada*, Kraków 1967 (tu: szkice o *Nocach i dniach*).
- K.W. Zawodziński, *Opowieści o powieści*, Kraków 1963 (tu szkic *Maria Dąbrowska. Historycznoliterackie znaczenie jej twórczości*).

LXXXIV. BRUNO SCHULZ – PISARZ I GRAFIK

- Biografia Brunona Schulza i mit biografii w jego utworach.
- Czas i przestrzeń w *Sklepkach cypranowych* i *Sanatorium pod klepsydrą*.
- Kto i jak opowiada w małych prozach Brunona Schulza.
- Tematy, techniki, styl grafik w twórczości Brunona Schulza.
- Bruno Schulz jako krytyk literacki (a zwłaszcza interpretator utworów swoich współczesnych).
- Epistolografia Schulza: autoportrety nadawcy, widzenie adresatów.

Utwory:

B. Schulz, *Sklepy cynamonowe. Sanatorium pod klepsydrą. Kometa*, przedmowa A. Sandauer, Kraków 1957; *Druga jesień* (opowiadanie), do druku podał i posłowiem opatrzył J. Ficowski, Kraków 1973. (Zawiera także fotokopię rękopisu i reprodukcje rysunków B. Schulza); *Opowiadania, wybór esejów i listów*, oprac. J. Jarzębski, Wrocław 1989, BN, s. I, nr 264.

Korespondencja:

B. Schulz, *Księga listów*, oprac. J. Ficowski. Rysunki autora, Kraków 1975.
B. Schulz, *Listy, fragmenty. Wspomnienia o pisarzu*, oprac. J. Ficowski. Rysunki autora, Kraków 1984.

Grafika, rysunki:

B. Schulz, *Księga Bałwochwalcza*, oprac. J. Ficowski, Warszawa 1988 [powst. 1922–1924]. Ponadto reprodukcje rysunków B. Schulza zawarte są w książkach: *Druga jesień*, Kraków 1973; *Księga listów*, Kraków 1975; *Listy, fragmenty. Wspomnienia o pisarzu*, Kraków 1984, oraz J. Ficowski, *Okolice sklepów cynamonowych*, Kraków 1986.

Źródła pomocnicze:

D. Vogel, *Akacje kwitną*, oprac. A. Czyż, „Ogród” 1990, nr 2.

Opracowania:

Białe płamy w Schulzu, red. M. Kitowska-Łysiak, Lublin 2010.

W. Bolecki, *Język poetycki i proza: twórczość Brunona Schulza*, w: tenże, *Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym: Witkacy, Gombrowicz, Schulz i in., Studium z poetyki historycznej*, Wrocław 1982, rozdz. 4.

W. Bolecki, *Witkacy-Schulz, Schulz-Witkacy. Wariacje interpretacyjne*, w: tenże, *Polowanie na postmodernistów (w Polsce) i inne szkice*, Kraków 1999.

A. Brodzka, *Bruno Schulz: mit i sceptycyzm*, w: *Literatura polska 1918–1975*, t. II: 1933–1945, Warszawa 1990, wyd. 2, Warszawa 1992, albo w: *Historia i wyobraźnia. Prace ofiarowane B. Baczce*, Warszawa 1992.

Bruno Schulz in memoriam (1892–1942), red. M. Kitowska-Łysiak, Lublin 1992.

S. Chwin, *Twórczość i autorytety. Bruno Schulz wobec romantycznych dylematów tworzenia*, „Pamiętnik Literacki” 1985, z. 1, s. 69–93.

A. Czabanowska-Wróbel, *Fantazmaty dzieciństwa: glosa do „Wiosny” Schulza*, „Ruch Literacki”, 2001 z. 1.

„*Czytanie Schulza*”, red. J. Jarzębski, Kraków 1994.

- J. Ficowski, *Regiony wielkiej herezji. Szkice o życiu i twórczości Brunona Schulza*, Kraków 1967 (lub wyd. 2, Kraków 1975).
- J. Ficowski, *Regiony wielkiej herezji i okolice. Bruno Schulz i jego mitologia*, Sejny 2002.
- J. Ficowski, *Okolice sklepów cynamonowych. Szkice, przyczynki, impresje*, Kraków 1986.
- W. Gombrowicz, *Dzieła*, t. IX, *Dziennik 1961–1966*, Kraków 1986, s. 7–18 (*Kartki o Schulzu napisane*, s. 18).
- J. Jarzębski, *Wstęp*, w: B. Schulz, *Opowiadania, wybór esejów i listów*, Wrocław 1998, BN, s. I, nr 264.
- J. Jarzębski, *Schulz*, wyd. 2 poprawione, Wrocław 2000.
- M. Kitowska, „*Xięga Bałwochwalcza*” – grafiki oryginalne cliche verre Brunona Schulza, „*Biuletyn Historii Sztuki*” 1982, s. 401–410.
- J. Jarzębski, *Miasto Schulza*, „*Teksty Drugie*”, 2001, nr 2.
- J. Jarzębski, *Prowincja centrum. Przypisy do Schulza*, Kraków 2006.
- W. Makowiecki: *Nieznane rysunki Brunona Schulza*, „*Gazeta Malarzy i Poetów*” 2000, nr 3–4.
- M.P. Markowski, *Polska literatura nowoczesna. Leśmian, Schulz, Witkacy*, Kraków 2007 (zwłaszcza rozdział: *Schulz za kulisami rzeczywistości*).
- E. Odachowska-Zielińska, *Biblijny mit Jakubowy w ujęciu Tomasa Manna i Brunona Schulza*, „*Przegląd Humanistyczny*” 1982, nr 7/8, s. 73–81.
- W. Panas, *Księga blasku. Traktat o kabale w prozie B. Schulza*, Lublin 1996.
- W. Panas, *BRUNO OD MESJASZA. Rzecz o dwóch ekslibrisach oraz jednym obrazie i kilkudziesięciu rysunkach Brunona Schulza*, Lublin 2001.
- E. Rybicka, *Błądzić w czytaniu: proza Brunona Schulza*, w: taż, *Formy labiryntu w prozie polskiej XX wieku*, Kraków 2000.
- A. Sandauer, *Rzeczywistość zdegradowana*, w: tenże, *Pisma zebrane*, t. I: *Studia o literaturze współczesnej*, Warszawa 1985, s. 561–582 oraz w: B. Schulz, *Sklepy cynamonowe (...)*, Kraków 1957; *Proza*, Kraków 1964.
- M. Skwara, *Schulz i Witkacy*, w: *Czytanie Witkacego*, red. A. Czyż, Siedlce 2004.
- Słownik Schulzowski*, red. i oprac. W. Bolecki, J. Jarzębski, S. Rosiewicz, Gdańsk 2003.
- J. Speina, *Bankructwo realności. Proza Brunona Schulza*, Warszawa 1974.
- K. Stala, *Na marginesie rzeczywistości. O paradoksach przedstawiania w twórczości Brunona Schulza*, Warszawa 1995.
- Studia o prozie Brunona Schulza*, Katowice 1976 (zawiera dziesięć rozpraw o prozie i ekranizacji prozy Schulza).

- A. Sulikowski, *Twórczość Brunona Schulza w krytyce i badaniach literackich (1934–1976)*, „Pamiętnik Literacki” 1978, z. 2, s. 264–303 (tu także bibliografia przedmiotowa za lata 1934–1976).
- W.P. Szymański, *Wyznawca absolutu i materii – Bruno Schulz*, w: *Prozaicy dwudziestolecia międzywojennego. Sylwetki*, red. B. Faron, Warszawa 1972, s. 593–616 (i wyd. nast.).
- S.I. Witkiewicz, *Twórczość literacka Brunona Schulza*, w: S.I. Witkiewicz, *Bez kompromisu. Pisma krytyczne i publicystyczne*, zebrał i oprac. J. Degler, Warszawa 1976, s. 184–198 (prwdr. 1935).
- W ulamkach zwierciadła. Bruno Schulz w 110 rocznicę urodzin i 60 rocznicę śmierci*, red. M. Kitowska-Łysiak, W. Panas, Lublin 2003.
- I. Witz, *Bruno Schulz*, w: tenże, *Obszary malarzkiej wyobraźni*, Kraków 1967, s. 36–53.
- W. Wyskiel, *Inna twarz Hioba. Problematyka alienacyjna w dziele Brunona Schulza*, Kraków 1980.

LXXXV. STANISŁAW IGNACY WITKIEWICZ – POWIEŚCIOPISARZ I DRAMATURG

- Różne wcielenia Witkiewicza: dramaturg, powieściopisarz, teoretyk sztuki, malarz, filozof.
- Teoria czystej formy.
- Katastroficzna wizja świata w twórczości Witkiewicza.
- Bohaterowie Witkiewicza.
- Groteska i parodia w dramatach Witkiewicza.
- Witkiewicza powieści-worki: wizje przyszłości czy obraz świata współczesnego?
- Twórczość Witkiewicza na tle literatury międzywojennej.

Utwory:

Dwie z trzech powieści S.I. Witkiewicza: *Pożegnanie jesieni*, *Nienasycenie*, *Jedyne wyjście*. Wybrane dramaty (zwłaszcza: *Nowe Wyzwolenie*, *Oni*, *W małym dworku*, *Gyubal Wahazar*, *Kurka wodna*, *Mątwą*, *Janulka*, *córka Fizdejki*, *Matka*, *Sonata Belzebuba*, *Szewcy*). Dwa wybrane studia teoretyczne Witkiewicza.

Opracowania:

- Beznadziejność i nadzieja. W kręgu myśli Stanisława Ignacego Witkiewicza*, red. W. Maciąg, Kraków 1988.
- J. Błoński, *Od Stasia do Witkacego. Monografia S.I. Witkiewicza*, t. 1, Kraków 1996; *Witkacy – sztukmistrz, filozof, estetyk. Monografia S.I. Witkiewicza*, t. 2, Kraków 2001.

- J. Błoński, *Teatr Witkiewicza: forma formy*, „Dialog” 1967, nr 12.
- J. Błoński, *Witkacy*, Kraków 2000.
- J. Błoński, *Wstęp*, w: S.I. Witkiewicz, *Wybór dramatów*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 227.
- T. Bocheński, *Powieści Witkacego: sztuka i mistyfikacja*, Łódź 1994.
- T. Bocheński, *Witkacy i reszta świata*, Łódź 2010.
- W. Bolecki, *Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym*, Wrocław 1982, rozdz. I: *Powieść-worek: Miciński, Jaworski, Witkacy*.
- W. Bolecki, *Wstęp*, w: S.I. Witkiewicz, *Pożegnanie jesieni*, Kraków 1997.
- Czytanie Witkacego*, red. A. Czyż, Siedlce 2004.
- J. Degler, *Witkacy nieznanymi*, w: S.I. Witkiewicz *Bez kompromisu. Pisma krytyczne i publicystyczne*, zebrał i oprac. J. Degler, Warszawa 1976.
- J. Degler, *Witkacego portret wielokrotny. Szkice i materiały do biografii (1918–1939)*, Warszawa 2009.
- J. Degler, *Witkacy w teatrze dwudziestolecia międzywojennego*, „Pamiętnik Teatralny” 1985, z. 1–4.
- D.C. Gerould, *Stanisław Ignacy Witkiewicz jako pisarz*, tłum. J. Sieradzki, Warszawa 1981.
- N. Jakubowa, *O Witkacym*, Warszawa 2011.
- M.P. Markowski, *Polska literatura nowoczesna. Leśmian, Schulz, Witkacy*, Kraków 2007 (zwłaszcza rozdział: *Witkacy: metafizyka i parodia*).
- A. Micińska, *Witkacy – Stanisław Ignacy Witkiewicz. Życie i twórczość*, Warszawa 1991.
- „Pamiętnik Teatralny” 1969, z. 3 oraz 1985, z. 1–4 (numery monograficzne).
- K. Pomian, *Filozofia Witkacego. Wstępny przegląd problematyki*, w: tenże, *Człowiek wśród rzeczy*, Warszawa 1973.
- Przyszłość Witkacego*, red. T. Pękała, Kraków 2010.
- K. Puzyna, *Witkacy*, Warszawa 1999.
- K. Puzyna, *Witkacy*, w: S.I. Witkiewicz, *Dramaty*, t. I, Warszawa 1962 (lub wyd. nast.).
- J. Siedlecka, *Mahatma Witkac*, Warszawa 1992.
- M. Skwara, *Motywy szaleństwa w twórczości Witkacego i Conrada*, Wrocław 1999.
- M. Soin, *Filozofia Stanisława Ignacego Witkiewicza*, Wrocław 1995.
- L. Sokół, *Groteska w teatrze Stanisława Ignacego Witkiewicza. Geneza i struktura*, Toruń 1964.

- L. Sokół, *Witkacy i Strindberg. Studium porównawcze*, Warszawa 1990.
Studia o S.I. Witkiewiczu, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Wrocław 1972.
M. Szpakowska, *Światopogląd S.I. Witkiewicza*, Wrocław 1976.
M. Werner, *Wobec nihilizmu – Gombrowicz-Witkacy*, Warszawa 2009.
Witkacy – życie i twórczość: materiały sesji poświęconej Stanisławowi Ignacemu Witkiewiczowi z okazji 55 rocznicy śmierci, red. J. Degler, Wrocław 1996.
- B. Wojnowska, *S.I. Witkiewicz a modernizm. Kształtowanie idei katastroficznych*, Wrocław 1976.
- E. Wąchocka, *Między sztuką a filozofią. O teorii krytyki artystycznej Stanisława Ignacego Witkiewicza*, Katowice 1992.
- Także wybrane pozycje z bibliografii do tematu „Teatr Witkacego” w części „Wiedza o teatrze”.**

LXXXVI. DRAMATURGIA DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

- Dramat dwudziestolecia wobec dramatu młodopolskiego – przeciwieństwa i kontynuacje; tradycja ibsenowska jako model dramatu realistycznego (Stanisław Wyspiański, Tadeusz Rittner, Karol Hubert Rostworowski, Zofia Nałkowska, Stefan Żeromski, Witkacy, Emil Zegadłowicz).
- Historia w dramatach Adolfa Nowaczyńskiego i Stanisławy Przybyszewskiej.
- Obraz rewolucji w dramatach międzywojennych (Tadeusz Miciński a Stanisława Przybyszewska, Witkacy, Tadeusz Peiper).
- Różne odmiany dramatu politycznego (Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Baba Dziwo*, Witkacy, Jarosław Iwaszkiewicz, *Maskarada*, Jerzy Szaniawski, *Żeglarz*, Antoni Słonimski, *Rodzina*, Marian Hemar i Julian Tuwim, *Kariera Alfa Omegi*).
- Polska tradycja szopkowa – tradycja kolęd dramatycznych, w tym: awangardowa tradycja formistyczna (Lucjan Rydel, Leon Schiller, Witold Wandurski, Tytus Czyżewski).
- Różne twarze dramaturgii kobiecej (Felicja Kruszevska, Zofia Nałkowska, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Stanisława Przybyszewska).
- Nowatorskie propozycje dramatyczne (F. Kruszevska, Jan Brzękowski, Józef Czechowicz, Witold Gombrowicz, Bruno Jasieński, T. Peiper, A. Słonimski, W. Wandurski, Witkacy).
- Groteska w dramacie Witkacego, J. Brzękowskiego, B. Jasieńskiego, T. Peipera, W. Gombrowicza, A. Słonimskiego – funkcja; podobieństwa i różnice.

— Komedja obyczajowa na przykładzie twórczości M. Hemara, L.H. Morstina, M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, A. Słonimskiego, J. Szaniawskiego, S. Żeromskiego (*Uciekła mi przepióreczka*).

— Dramat o artyście i o sztuce – nowe postawy artystyczne, kryzys twórczości, ideologizacja sztuki, romans sztuki z popkultura (L.H. Morstin, J. Iwaszkiewicz, Witkacy, M. Hemar).

Utwory:

- J. Brzękowski, *Dziurek w Elzynorze*, „Dialog” 1970, nr 12.
- J. Czechowicz, *Utwory dramatyczne*, Lublin 1978 oraz 2011 (jeden z dramatów).
- T. Czyżewski, *Poezje i próby dramatyczne*, oprac. A. Baluch, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 273.
- W. Gombrowicz, *Iwona księżniczka Burgunda*, Warszawa 1958 oraz wyd. nast., polecane: Kraków 2005 (w ramach serii Wyd. Lit.: „Lekcja literatury”).
- M. Hemar *Dwaj panowie B*, „Dialog” 1982, nr 7, *Firma* (tłum. A. Bardini), „Dialog” 1986, nr 5–6, *To, co najpiękniejsze*, „Dialog” 1986, nr 9 oraz M. Hemar i J. Tuwim, *Kariera Alfa Omegi*, „Dialog” 1987, nr 11.
- J. Iwaszkiewicz, *Lato w Nohant i Maskarada w: tenże, Dramaty*, Warszawa 1958 lub 1980.
- B. Jasiński, *Bal manekinów*, „Dialog” 1957, nr 6 oraz w: tenże, *Nogi Izoldy Morgan*, Warszawa 1966.
- F. Kruszevska, *Sen*, Gdańsk 1974 (program premiery T. Wybrzeże, 26 I 1974, PDF w archiwum wirtualnym e-teatru, baza realizacji).
- L.H. Morstin, *Obrona Ksantypy i Rzeczpospolita poetów*, w: tenże, *Dramaty wybrane*, wstęp J. Popiel, t. 1 i 2, Kraków 1987–1990.
- Z. Nałkowska, *Dom kobiet w: taż, Dzieła. Utwory dramatyczne*, Warszawa 1990.
- M. Pawlikowska-Jasnorzewska, *Baba-Dziwo*, „Dialog” 1966, nr 10, *Dowód osobisty, Rezerwat, Zalotnicy niebiescy*, w: taż, *Dramaty*, Warszawa 1986.
- T. Peiper, *Skoro go nie ma i Szósta, szósta*, w: tenże, *Poematy i utwory teatralne*, Kraków 1979.
- S. Przybyszewska, *Sprawa Dantona i Thermidor w: taż, Dramaty*, Gdańsk 1975.
- H. Rostworowski, *Niespodzianka*, Kraków 1967 oraz w: tenże, *Wybór dramatów*, oprac. J. Popiel, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 281.
- L. Schiller, *Pastorałka*, posłowie, J. Timoszewicz, Gdańsk – Warszawa 2005.

- A. Słonimski, *Wieża Babel*, Warszawa 1972; *Lekarz bezdomny*, „Dialog” 1981, nr 8; *Ludzie we mgle*, „Dialog” 1982, nr 1; *Rodzina*.
- J. Szaniawski, *Papierowy kochanek*, *Żeglarz*, Kraków 1958, Kraków 1987 oraz w: tenże, *Dramaty wybrane*, Kraków 1973 i *Wybór dramatów*, oprac. A. Hutnikiewicz, Wrocław 1988, BN, s. I, nr 263.
- W. Wandurski, *Śmierć na gruszy*, Warszawa 1963 oraz w: tenże, *Wiersze i dramaty*, Warszawa 1958.
- S.I. Witkiewicz (Witkacy), *Nowe Wyzwolenie*, *Oni*, *Sonata Belzebuba*, *Szewcy*, *W małym dworku*, w: tenże, *Dramaty*, t. 1–2, wstęp K. Puzyna, Warszawa 1962 i wyd. nast.; także w: *Nowe Wyzwolenie*, *W małym dworku...*, Kraków 1997 oraz w: *Szewcy i inne dramaty*, Kraków 2006.
- E. Zegadłowicz, *Łyżki i księżyc*, Poznań 1957, *Pokój dziecienny*, „Dialog” 1959, nr 8.
- S. Żeromski, *Uciekła mi przepióreczka*, Warszawa 1957 i wyd. nast.

Źródła pomocnicze:

- Antologia dramatu polskiego*, wybór S.W. Balicki, oprac. S.W. Balicki i S. Marczak-Oborski, Warszawa 1981 (tu m.in.: *Uciekła mi przepióreczka*, *Nieśpodzianka*, *Dom kobiet*, *Iwona*, *księżniczka Burgunda*, *Baba-Dziwo* oraz *Obrona Ksantypy*).
- J. Brzękowski, *Szkice literackie i artystyczne 1925–1970*, Kraków 1978.
- B. Jasiński, *Teatr i aktor*, „Dialog”, 1965 nr 5.
- B. Jasiński, *Utwory poetyckie, manifesty, szkice*, oprac. E. Balcerzan, Wrocław 1972, BN, s. I, nr 211.
- T. Miciński, *Kniaź Patiomkin*, w: tenże, *Utwory dramatyczne*, t. 1, oprac. T. Wróblewska, Kraków 1996.
- Myśl teatralna polskiej awangardy. 1919–1939. Antologia*, wybór S. Marczak-Oborski, Warszawa 1973.
- A. Nowaczyński, *Wielki Fryderyk: powieść dramatyczna*, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 240.
- O dramacie. Od Hugo do Witkacego. Poetyki, manifesty, komentarze*, red. E. Udałska, Warszawa 1993.
- T. Rittner, *W małym domku*, oprac. Z. Raszewski, Kraków 1954, BN, s. I, nr 116, Kraków 2003, Kraków 2010 oraz w: tenże, *Dramaty*, Warszawa 1966.
- L. Rydel, *Betlejem polskie*, Warszawa 1983 oraz w: tenże, *Wybór dramatów*, oprac. L. Tatarowski, Wrocław 1983, BN, s. I, nr 247.
- W. Wandurski, *Plakaty sceniczne*, Łódź 1970.

- S.I. Witkiewicz, *Czysta forma w teatrze*, Warszawa 1977 i 1986 lub *Teatr i inne pisma o teatrze*, Warszawa 1995 i wyd. nast.
- S. Wyspiański, *Wyzwolenie*, oprac. A. Łempicka, Wrocław 1970, BN, s. I, nr 200 oraz w: tenże, *Dzieła zebrane*, t. 5, Kraków 1959; *Dramaty...*, Kraków 1955; *Dramaty*, t. 2, Kraków 1970; *Dramaty wybrane*, t. 1, Kraków 1972.

Opracowania:

- J. Ambroszko, *Tadeusza Peipera koncepcja dramatu*, „Prace Literackie” VII, Wrocław 1965, s. 115–128.
- A. Baluch, *O „Pastorałkach” Tytusa Czyżewskiego na tle formizmu*, w: *Z koleją przez wieki. Kolędy w Polsce i krajach słowiańskich*, red. T. Budrewicz, Tarnów 1996.
- M. Białota, *Dramaty Żeromskiego w Reducie. Z zagadnień inscenizacji i recepcji krytycznej*, Wrocław 1989.
- J. Błoński, *Peiper o teatrze, czyli okrutny racjonalista*, „Dialog” 1959, nr 11.
- J. Błoński, *Powrót Witkacego*, „Dialog” 1963, nr 9.
- J. Błoński, *Teatr Witkiewicza: forma formy*, „Dialog” 1967, nr 12.
- J. Błoński, *U źródeł teatru Witkacego*, „Dialog” 1970, nr 5.
- J. Błoński, *Witkacy*, Kraków 2000.
- A. R. Burzyńska, *Mechanika cudu. Strategia metateatralna w polskiej dramaturgii awangardowej*, Kraków 2005.
- M. Czanerle, *O Karolu Hubercie Rostworowskim*, „Dialog” 1960, nr 10 i 1960, nr 12.
- M. Czanerle, *Adolf Nowaczyński, czyli sowizdrzał dramatopisarzem*, „Dialog” 1965, nr 9.
- M. Czanerle, *Groteska międzywojenna: rzeczywistość i dramat*, „Dialog” 1966, nr 9.
- M. Czanerle, *„Przepióreczka” – anachroniczna, ironiczna*, „Dialog” 1968, nr 5.
- M. Czanerle, *Dworek, salon, dancing*, „Dialog” 1969, nr 5.
- M. Czanerle, *Wycieczki w dwudziestolecie*, Warszawa 1970.
- J. Degler, *W laboratorium Czystej Formy, czyli o nie dostrzeżonych źródłach „W małym dworku”*, „Dialog” 1994, nr 12.
- Dramat i teatr dwudziestolecia międzywojennego*, red. J. Popiel, Wrocław 1992 (cz. I i II).
- Dramat polski. Interpretacje*, red. J. Ciechowicz i Z. Majchrowski, cz. 2: *Po roku 1918*, Gdańsk 2001 (art.: J. Degler, *Stanisław Ignacy Witkiewicz „W małym dworku”*, E. Kalemba-Kasprzak, *Stefan Żeromski „Uciekła mi*

- przepióreczka*", J. Popiel, *Karol Hubert Rostworowski „Niespodzianka*", B. Smoleń, *Zofia Nałkowska „Dom kobiet*", L. Sokół, *Stanisław Ignacy Witkiewicz „Szewcy*", M. Karasińska, *Jarosław Iwaszkiewicz „Lato w Nohant*", M. Żółkoś, *Witold Gombrowicz „Iwona, księżniczka Burgunda*").
- Dramat w historii – historia w dramacie*, red. K. Latawiec, R. Stachura-Lupa, J. Waligóra, Kraków 2009 (art. na temat Nowaczyńskiego, Grubińskiego i Micińskiego).
- T. Drewnowski, *Motywy dramaturgii Szaniawskiego*, „Dialog” 1958, nr 7.
- D. Dunin Michałowska, *Tytus Czyżewski i „Cricot” – krakowski Teatr Plastyków*, „Proscenium”, Teatr Polski w Poznaniu, sez. 1964/65.
- L. Eustachiewicz, *Wokół K. H. Rostworowskiego*, „Dialog” 1969, nr 6.
- L. Eustachiewicz, *Między współczesnością a historią*, Warszawa 1973 (rozd.: *Teatr apolliński i teatr dionizyjski, Powszedni dzień teatru*).
- L. Eustachiewicz, *Dwudziestolecie 1919–1939*, Warszawa 1982 (s. 7–46 oraz 148–164).
- M. Fik, *Za co kochamy Przybyszewskiego?*, „Twórczość” 1975, nr 12.
- D. C. Gerould, *Transformacje u Witkacego*, „Dialog” 1986, nr 8.
- J. Godlewska, *Komedie Słonimskiego a prasa*, „Dialog” 1982, nr 3, 4, 5.
- J. Godlewska, *Grubiński, czyli życie wytworne*, „Dialog” 1982, nr 7.
- T. Gryglewicz, *Groteska w sztuce polskiej XX wieku*, Kraków 1984.
- E. Guderian-Czaplińska, *Szara strefa awangardy*, Wrocław 1998.
- S. Helsztyński, *Citoyenne P.*, w: *Meteory Młodej Polski*, Kraków 1969.
- J. Hernik Spalińska, *Rodzaju żeńskiego*, „Dialog” 1996, nr 3.
- A. Hutnikiewicz, *Adolf Nowaczyński*, w: *Obraz literatury polskiej. Literatura okresu Młodej Polski*, red. K. Wyka, A. Hutnikiewicz, M. Puchalska, t. II, Warszawa 1967.
- Z. Jastrzębski, *O pojęciu groteski i niektórych jej aspektach w dramacie polskim doby obecnej*, „Dialog” 1966, nr 11.
- S. Jaworski, *Wstęp*, w: T. Peiper, *Pisma wybrane*, Wrocław 1979, BN, s. I, nr 235.
- S. Jaworski, *U podstaw Awangardy. Tadeusz Peiper, pisarz i teoretyk*, Kraków 1980.
- S. Jaworski, *Tadeusz Peiper o teatrze młodopolskim*, w: *Jan August Kisielewski i problemy dramatu młodopolskiego*, red. E. Łoch, Rzeszów 1980.
- M. Józefacka, *Maskarada Phyllii, czyli o komediach Pawlikowskiej*, „Dialog” 1965, nr 11.
- M. Józefacka, *Komedia poetycka dwudziestolecia międzywojennego*, „Pamiętnik Literacki” 1970, nr 3.

- E. Kalembe-Kasprzak, *Prometeusz z przepiórką. Dramaty Stefana Żeromskiego: od Czarowica do Przełęckiego*, Poznań 2000 (cz. II: *Monumentalista wyzwolony*).
- E. Karwacka, *Witold Wandurski*, Łódź 1968.
- A.T. Kijowski, *Lustrzane dramaty Iwaszkiewicza*, „Dialog” 1969, nr 11.
- J. Kłossowicz, *Teoria i dramaturgia Witkacego*, „Dialog” 1951, nr 12 oraz nr 1960, nr 1.
- J. Kłossowicz, *Próby dramatyczne awangardy dwudziestolecia*, „Dialog” 1960, nr 3.
- J. Kłossowicz, *Polscy ekspresjoniści*, „Dialog” 1960, nr 7.
- J. Kosicka, *Witkacy i Przybyszewska, problem rewolucji*, „Dialog” 1985, nr 9.
- A.M. Kowalska, *Czy „Sonata Belzebuba” to sonata?*, „Dialog” 1979, nr 7.
- A. Krajewska, *„Et in comoedia ego”*, „Teksty” 1979, nr 4.
- A. Krajewska, *Komedia polska dwudziestolecia międzywojennego*, Poznań 2004.
- M. Król, *Przybyszewska o Rewolucji Francuskiej*, „Dialog” 1973, nr 1.
- J. Kwiatkowski, *Literatura dwudziestolecia*, Warszawa 1990 (rozdz. IV: *Dramat*).
- J. Lau, *Teatr Artystów „Cricot”*, Kraków 1967.
- J.J. Lipski, *Klasyk komedii: Antoni Stoniński*, „Dialog” 1963, nr 1.
- J.J. Lipski, *Ekspresjonizm polski i niemiecki*, „Dialog” 1975, nr 10.
- S. Marczak-Oborski, *Teatr w Polsce 1918–1939. Wielkie ośrodki*, Warszawa 1976.
- S. Marczak-Oborski, *Uwagi o dramaturgii polskiej 1918–1939*, „Dialog” 1979, nr 4.
- S. Marczak-Oborski, *Awangardy*, w: tenże, *Obszary teatru*, Warszawa 1986.
- J. Pieszczachowicz, *„Dziurek” na tle epoki*, „Dialog” 1970, nr 12.
- M. Piwińska, *„Uciekła mi przepióreczka”*, „Dialog” 1964, nr 10.
- K. Pleśniarowicz, *Rodowód dramatów Stanisławy Przybyszewskiej*, „Człowiek i światopogląd” 1978, nr 2.
- J. Popiel, *Średniowieczne formy w polskim dramacie międzywojennym*, „Dialog” 1984, nr 9.
- J. Popiel, *Sztuka dramatyczna Karola Huberta Rostworowskiego*, Wrocław 1990.
- J. Popiel, *Dramat a teatr polski dwudziestolecia międzywojennego*, Kraków 1995.
- J. Przyboś, *Seans poetycki*, Kraków 1967 (w t. 1 art.: *Dwie sztuki Tadeusza Peipera*).
- R. Przybylski, *Wtajemniczenie w los. Szkice o dramatach*, Warszawa 1985.

- K. Puzyna, *Witkacy*, w: S.I. Witkiewicz, *Dramaty*, t. I, Warszawa 1962, (lub wyd. nast.).
- K. Puzyba, *Witkacy i rewolucja*, „Dialog” 1990, nr 4.
- K. Puzyna, *Witkacy*, Warszawa 1999.
- K. Pysiak, *Pawlikowska: farsy i dwudziestolecie*, „Dialog” 1987, nr 1.
- D. Ratajczakowa, *Próby dramatyczne Tytusa Czyżewskiego*, „Dialog” 1978, nr 2.
- J. Ratajczak, *Co jest „skoro go nie ma”*, „Dialog” 1970, nr 10.
- M. Rawiński, *Dramat*, w: *Literatura polska 1918–1975*, t. I, red. A. Brodzka, H. Zaworska, S. Żółkiewski, Warszawa 1975.
- M. Rawiński, *Między misterium a farsą. Polska dramaturgia międzywojenna w kontekście europejskim*, Lublin 1988.
- E. Rzewuska, *Misterium i moralitet w polskim dramacie międzywojennym*, w: *Dramat i teatr religijny w Polsce*, red. I. Sławińska i W. Kaczmarek, Lublin 1991.
- E. Rzewuska, *Polski dramat ekspresjonistyczny wobec konwencji gatunkowych*, Lublin 1988.
- G. Sinko, *Adwent i dobra nowina*, „Dialog” 1969, nr 5.
- L. Sokół, *Groteska w teatrze Stanisława Ignacego Witkiewicza*, Wrocław 1973.
- L. Sokół, *Witkacy i Strindberg. Studium porównawcze*, Warszawa 1990.
- W. Studencki, *Twórczość dramatyczna Emila Zegadłowicza*, Wrocław 1962.
- E. Suliborska-Rymkiewicz, *Utwory dramatyczne Tytusa Czyżewskiego*, „Prace Plonistyczne” 1963, seria XIX.
- M. Sugiera, *Dyskusje nad tragizmem i tragedią w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Rocznik Komisji Historycznoliterackiej PAN w Krakowie” XXIII, Kraków 1986.
- A. Sugiera, *Dramat dwudziestowieczny: próby porządkowania*, „Dialog” 1992, nr 6.
- M. Szpakowska, *Zdradliwy „Złodziej” Iwaszkiewicza*, „Dialog” 1980, nr 6.
- T. Terlecki, *Polski dramat awangardowy*, „Dialog” 1983, nr 4.
- T. Wiles, *Witkacy: problem dyskursu*, „Dialog” 1986, nr 8.
- T. Weiss, *Przedmowa*, w: A. Nowaczyński, *Małpie zwierciadło*, Kraków 1974.
- T. Wróblewska, *„Książ Patiomkin” i antynomie rewolucji*, „Dialog” 1968, nr 3.
- K. Wyka, *„Pastorałki” Czyżewskiego*, w: tenże, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1959.
- M. Wyka, *Jak oglądać sny, czyli o jednoaktówkach Czechowicza*, „Dialog” 1969, nr 9.

- E. Wysińska, *Dramaturgia użytkowa dwudziestolecia*, „Dialog” 1960, nr 3.
 W. Zwinogradzka, *Przybyszewska i polska niedojrzałość*, „Dialog” 1988, nr 7.
Z problemów literatury polskiej XX wieku, t. I: *Młoda Polska*, red. J. Kwiatkowski, Z. Żabicki; t. II: *Literatura międzywojenna*, red. A. Brodzka, Z. Żabicki, Warszawa 1965.

Polecane strony internetowe:

dwudziestolecie-miedzywojenne.klp.pl
 lektury.gazeta.pl/lektury

LITERATURA PO 1939 ROKU

Bibliografia ogólna:

- M. Fik, *Kultura polska po Jalcie. Kronika lat 1944–1981*, Londyn 1989 (wyd. krajowe – Warszawa 1991).
Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t. 1–2, Warszawa 1985 (lub wyd. nast.).
Literatura polska po 1939 roku. Przewodnik encyklopedyczny, red. M. Witkiewicz [właśc. M. Drabikowski], t. 1, Warszawa 1989.
 R. Matuszewski, *Literatura polska 1939–1991*, Warszawa 1992.
Słownik literatury polskiej XX wieku, red. A. Brodzka i in., Warszawa 1992.
 J. Święch, *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997.
 P. Czapliński, P. Śliwiński, *Literatura polska 1976–1998*, Kraków 1999.
 L. Szaruga, *Walka o godność. Poezja polska w latach 1939–1988*, Wrocław 1993.
 T. Drewnowski, *Próba scalenia. Obiegi – wzorce – style*, Warszawa 1997.

LXXXVII. POECI NA (I PO) WOJNIE

- Życie a twórczość.
- Między sprzecznymi nakazami: sztuka i czyn zbrojny.
- Wobec tradycji literackiej (Romantyzm, Dwudziestolecie międzywojenne).
- Historia w mit przemieniona.
- Retoryka i „śpiew”: składnia i wersyfikacja.
- Liryka epoki nielirycznej: motywy przyrodnicze, miłosne i religijne.
- Elegia i inne gatunki liryczne.
- Folklor okupacyjny (wiersz, piosenka, wojenne „graffiti”).

- Ku formom bardziej pojemnym: próby epiki i dramatu.
- Ich życie pośmiertne w poezji (w utworach Grochowiaka, Miłosza, Przybosa, Szymborskiej).
- Nieusuwalna trauma. Obrachunki wojenne w poezji T. Różewicza.
- Tomy z wojennej szuflady: *Ocalenie* Cz. Miłosza i *Póki my żyjemy* J. Przybosa.

Utwory:

- K.K. Baczyński, *Utwory zebrane*, oprac. A. Kmita-Piorunowa, K. Wyka, wyd. 3, Kraków 1979 (wyd. pierwsze: 1961), wyd. nast. 1994.
- T. Borowski, *Poezje*, oprac. T. Drewnowski, Warszawa 1972.
- T. Gajcy, *Wybór poezji. Misterium Niedzielne*, oprac. S. Bereś, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 283.
- T. Różewicz, *Niepokój*, Kraków 1947.
- T. Różewicz, *Czerwona rękawiczka*, Kraków 1949.
- A. Trzebiński, *Pamiętnik*, w: tenże, *Kwiaty z drzew zakazanych. Proza*, oprac. Z. Jastrzębski, Warszawa 1972.

Źródła pomocnicze:

- S. Grochowiak, *** (*Mamy tych braci*), w: tenże, *Kanon*, Warszawa 1965.
- Cz. Miłosz, *Ballada*, w: tenże, *Król Popiel i inne wiersze*, Paryż 1962 (przedr. w: *Wiersze*, Kraków 1993, t. 2, s. 108–109).
- Cz. Miłosz, *Traktat poetycki*, Paryż 1957 (cz. III: *Duch dziejów*; przedr. w: *Wiersze*, Kraków 1993, t. 2, s. 46–57).
- J. Przyboś, *Poległy*, w: tenże, *Narzędzie ze światła*, Warszawa 1959 (przedr. w: *Pisma zebrane*, oprac. R. Skręt, Kraków 1994, t. 2, s. 14).
- J. Przyboś, *Fortunny błąd*, w: tenże, *Zapiski bez daty*, Warszawa 1970.
- K. Wyka, *Pozagrobowa dyskusja poetycka*, „Roczniki Humanistyczne” t. 19, 1971, z. 1.
- W. Szymborska, *W biały dzień*, z tomu: *Ludzie na moście*, Warszawa 1986.
- Poezja Polski walczącej 1939–1945. Antologia*, oprac. J. Szczawiej, t. 1–2, Warszawa 1974.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *Poezja w latach 1939–1965*, cz. 2, Warszawa 1982, rozdziały: *Życie literackie*, *Wojna*, *Poezja wobec wojny: strategia uczestnika*, *Poezja wobec wojny: strategia świadka*.

- L.M. Bartelski, *Genealogia ocalonych. Szkice o latach 1939–1944*, wyd. 3, Kraków 1974.
- S. Beres, *Uwięziony w śmierci. O twórczości Tadeusza Gajcego*, Warszawa 1992.
- J. Błoński, *Pamięci anioła*, w: tenże, *Romans z tekstem*, Kraków 1981.
- Z. Jastrzębski, *Literatura pokolenia wojennego wobec dwudziestolecia*, Warszawa 1969.
- J. Kwiatkowski, *Ciemny dialog oraz Potop i posąg*, w: tenże, *Klucze do wyobraźni*, Kraków 1963 (lub wyd. nast.).
- Literatura pokolenia wojennego. Materiały do bibliografii za lata 1945–1980*, oprac. J. Jarowiecki, E. Wójcik, W. Wójcik, Kraków 1990.
- J. Łukasiewicz, „Widma” – *psychomachia*, w: tenże, *Oko poematu*, Wrocław 1991.
- Cz. Miłosz, *Strefa chroniona*, w: tenże, *Ogród nauk*, Paryż 1979 (lub Lublin 1991).
- I. Opacki, *Elegia optymistyczna. (O poezji Krzysztofa Baczyńskiego)*, „Roczniki Humanistyczne” 1967, nr 1 (przedruk w: *Poetyckie dialogi z kontekstem*, Katowice 1979).
- J. Rostropowicz-Clark, *Wódz powstańców, poeta bohater*, „Teksty Drugie” 1994, nr 2.
- J. Szczypka (oprac.) „*W gałązce dymu, w ognia blasku*”. *Wspomnienia o Wacławie Bojarskim, Tadeuszu Gajcym, Onufrym Bronisławie Kopczyńskim, Wojciechu Mentzlu, Zdzisławie Stroińskim, Andrzej Trzebińskim*, Warszawa 1977.
- J. Świąch, *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997 (rozd. I-IV, s. 15–175; rozdz. VI, s. 221–244).
- Z. Wasilewski (oprac.), „*Żołnierz, poeta, czasu kurz*”. *Wspomnienia o Krzysztofie Kamiliu Baczyńskim*, wyd. 3 popr. i rozszerz., Kraków 1979.
- T. Drewnowski, *Ucieczka z kamiennego świata. O Tadeuszu Borowskim*, Warszawa 1992.
- J. Szczęsna, *Tadeusz Borowski – poeta*, Poznań 2000.
- T. Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Kraków 2002.

LXXXVIII. DWA TOTALITARYZMY

- Obóz jako ekstrakt systemów totalitarnych: „kamienny świat” łagrów nazistowskich, „białe krematoria” łagrów komunizmu.
- Człowiek w sytuacjach granicznych: świadectwa obozowe Z. Kossak i T. Borowskiego.

— Literatura wobec realności Oświęcimia i Kołomy: jak opisać doświadczenia obozów, jak wpisać je w losy kultury; idee osoby ludzkiej, sposoby konstruowania narracji.

— Rola zapisów obozowego doświadczenia w problematyzacji granic i zadań literatury w półwieczu powojennym.

— Wywiezieni. Literacka i niefikcjonalna dokumentacja wojennych losów polskich w Rosji (proza Wańkowicza, Wata, Krzysztonia).

Utwory:

- T. Borowski, *Utwory wybrane*, oprac. A. Werner, Wrocław 1991, BN, s. I, nr 276.
- Z. Kossak, *Z otchłani. Wspomnienia z lagru*, Częstochowa – Poznań 1946.
- T. Nowakowski, *Obóz Wszystkich Świętych*, Paryż 1957, wyd. krajowe Warszawa 1990; lub: *Szoła za jaśminami*, Londyn 1948.
- G. Herling-Grudziński, *Inny świat. Zapiski sowieckie*, Londyn 1953 (oraz wiele wydań emigracyjnych, w „drugim obiegu”, i wyd. krajowe, już oficjalne: Warszawa 1992 i nast.).
- M. Czapska (oprac.), *Polacy w ZSRR (1939–1942). Antologia*, Paryż 1963 (wyd. krajowe – Warszawa 1991).
- Mój Bildungsroman, Wstęp*, w: G. Herling-Grudziński, *Inny świat. Lekcja literatury z W. Boleckim*, Kraków 2000.
- M. Wańkowicz, *Dzieje rodziny Korzeniewskich*, w: *Dzieła emigracyjne*, t. 3, Warszawa 1991.
- A. Wat, *Mój wiek. Pamiętnik mówiony*, przedm. Cz. Miłosz, oprac. L. Ciołkoszowa, cz. 1–2, Londyn 1977 (lub Warszawa 1990).
- J. Krzysztoń, *Wielbłąd na stepie* (1978) i *Krzyż Południa* (1983).

Źródła pomocnicze:

- H. Arendt, *Eichman w Jerozolimie. Rzecz o banalności zła*, tłum. A. Szostkiewicz, Kraków 1987.
- A. Pawelczyńska, *Wartość i przemoc. Zarys socjologiczny problematyki Oświęcimia*, Warszawa 1973.
- W. Szałamow, *Bez powrotu*, tłum. J. Baczyński, Gdańsk 1996.
- W. Szałamow, *Procurator Judei i inne utwory*, wyboru dokonał L. Budrecki, tłum. M. Kotowska, Z. Podgórzec, A. Pomorski, Warszawa 1991.

Opracowania:

- J. Błoński, *Borowski i Herling. Paralele*, „Tygodnik Powszechny” 1991, nr 21.

- W. Bolecki, „*Inny świat*” Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Warszawa 1994 (Biblioteka Analiz Literackich).
- L. Burska, *Obozowa literatura*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1992.
- T. Drewnowski, *Falszywe paralele*, „Polityka” 1991, nr 23.
- T. Drewnowski, *Ucieczka z kamiennego świata. O Tadeuszu Borowskim*, wyd. 3, Warszawa 1992 (wyd. pierwsze – 1972).
- Etos i artyzm. Rzecz o Gustawie Herlingu-Grudzińskim*, red. S. Wysłouch, R.K. Przybylski, Poznań 1991.
- Inny świat*. [Rozmowa z autorem] w: G. Herling-Grudziński, W. Bolecki, *Rozmowy w Dragonei*, Warszawa 1997.
- Z. Kudelski, *Pielgrzym Świętokrzyski. Szkice o Herlingu Grudzińskim*, Lublin 1991.
- Z. Kudelski, *Studia o Herlingu-Grudzińskim: twórczość, recepcja, biografia*, Lublin 1998.
- Cz. Miłosz, *Beta, czyli nieszczęśliwy kochanek*, w: tenże, *Zniewolony umysł*, Paryż 1953 (oraz inne wyd., ostatnie – Kraków 1990).
- R.K. Przybylski, *Być i pisać. O prozie Gustawa Herlinga-Grudzińskiego*, Poznań 1991.
- I. Sariusz-Skąpska, *Polscy świadkowie Gułagu*, Kraków 1995.
- Świadectwa i powroty nieludzkiego czasu*, red. J. Święch, Lublin 1990.
- A. Werner, *Zwyczajna Apokalipsa. Tadeusz Borowski i jego wizja świata obozów*, Warszawa 1971 i wyd. nast., Warszawa 1981.
- D. Kulesza, *Dwie prawdy: Zofia Kossak i Tadeusz Borowski wobec obrazu wojny w polskiej prozie lat 1944–1948*, Białystok 2007.

LXXXIX. ZAGŁADA

Uwaga: ze względu na bogatą listę pozycji bibliograficznych uczeń może dokonać wyboru opracowań.

— Zagłada Żydów – historiografia, próby interpretacji.

- R. Szuchta, P. Trojański, *Holokaust. Zrozumieć dlaczego*, Warszawa 2003.
- M.R. Marrus, *Holocaust. Historiografia*, tłum. A. Tomaszewska, Warszawa 1993.
- R. Hilberg, *Sprawcy. Ofiary. Świadkowie. Zagłada Żydów 1939–1945*, tłum. J. Giebułtowski, Warszawa 2007.
- Z. Bauman, *Nowoczesność i Zagłada*, tłum. T. Kunz, Kraków 2009.
- B. Engelking, *Zagłada i pamięć. Doświadczenie Holocaustu i jego konsekwencje opisane na podstawie relacji autobiograficznych*, Warszawa 1994.
- B. Engelking, J. Leociak, *Getto warszawskie. Przewodnik po*

nieistniejącym mieście, Warszawa 2001. S. Friedlander, *Czas eksterminacji. Nazistowskie Niemcy i Żydzi 1939–1945*, Warszawa 2010.

— Ludobójstwo, Holokaust, „ostateczne rozwiązanie”, Szoa, Zagłada – problemy z terminologią; „ludzie ludziom” (Nałkowska) czy „ludzie Żydom” (Grynberg) zgotowali ten los – wokół kwestii wyjątkowości.

B. Bruneteau, *Wiek ludobójstwa*, tłum. B. Spiralska, Warszawa 2005. M. Adamczyk-Garbowska, H. Duda, *Terminy „Holocaust”, „Zagłada” i „Szoa” oraz ich konotacje leksykalno-kulturowe w polszczyźnie potocznej i dyskursie naukowym*, w: *Żydzi i judaizm we współczesnych badaniach polskich*, t. III, red. K. Pilarczyk, Kraków 2003. H. Grynberg, *Ludzie Żydom zgotowali ten los*, w: tenże, *Prawda nieartystyczna*, Wołowiec 2002. M. Zaleski, „Ludzie ludziom”...? „Ludzie Żydom”...? *Świadczenie literatury?*, w: *Literatura polska wobec Zagłady*, red. A. Brodzka-Wald, D. Krawczyńska, J. Leociak, Warszawa 2000. A. Milchman, A. Rosenberg, *Holocaust – kwestia wyjątkowości*, w: tychże, *Eksperymenty w myśleniu o Holocaustu. Auschwitz, nowoczesność i filozofia*, tłum. L. Krowicki, J. Szacki, Warszawa 2003.

— Różne formy zapisu doświadczenia Zagłady; literatura jako świadectwo – świadectwo jako literatura.

Utworky:

Antologie: „*Pieśń ujdzie cało...*”. *Antologia o wierszy o Żydach pod okupacją niemiecką*, oprac. M. Borwicz, Warszawa – Łódź – Kraków 1947. *Dzieci oskarżają*, oprac. M. Hochberg-Mariańska i N. Grüss, Kraków – Łódź – Warszawa 1947 (wyd. II Warszawa 1993). *Męczeństwo i zagłada Żydów w zapisach literatury polskiej*, oprac. I. Maciejewska, Warszawa 1988. A. Grupińska, *Po kole. Rozmowy z żydowskimi żołnierzami*, Warszawa 1991 (wyd. rozszerzone 2000). B. Engelking, *Na tące popiołów. Ocaleni z Holocaustu*, Warszawa 1993. *Pamiętniki z getta warszawskiego. Fragmenty i rejestry*, wyd. II, oprac. M. Grynberg, Warszawa 1993. *Życie i zagłada Żydów polskich 1939–1945. Relacje świadków*, oprac. M. Grynberg, M. Kotowska, Warszawa 2003. *Archiwum Ringelbluma. Dzień po dniu Zagłady*, oprac. M. Markowska, Warszawa 2008. *Wybór źródeł do nauczania o Zagładzie Żydów na okupowanych ziemiach polskich*, red. A. Skibińska i R. Szuchta, Warszawa 2010.

Literatura dokumentu osobistego i literatura piękna: *Adama Czerniakowa Dziennik getta warszawskiego. 6 IX 1939 – 23 VII 1942*, oprac. M. Fuks, Warszawa 1983. I. Amiel, *Osmaleni*, Warszawa 2010. J. Andrzejewski, *Wielki Tydzień*, w: tenże, *Noc*, Warszawa 1945. K.K. Baczyński, *Modlitwa II, Tren I, Tren II*. J. Bauman, *Zima o poranku. Opowieść dziewczynki z warszawskiego getta*, Poznań 1999. M. Berland, *Dni długie jak wieki*, Warszawa 1992. M. Bieńczyk, *Tworki*, Warszawa 1999. A. Błady-Szwajgier, *I więcej nic nie pamiętam*, Warszawa 1994. T. Borowski, *Pożegnanie z Marią; Kamienny świat*, Warszawa 1972.

P. Celan, *Fuga śmierci*, w: tenże, *Utwory wybrane*, oprac. R. Krynicki, tłum. S. Barańczak i inni, Kraków 2003. *Dziennik Dawida Sierakowiaka*, oprac. L. Dobroszycki, Warszawa 1960. W. Dichter, *Koń Pana Boga*, Warszawa 1996. M. Edelman, *I była miłość w getcie*, Warszawa 2009. J. Ficowski, *Odczytywanie popiołów*, Warszawa 1988. I. Fink, *Skrawek czasu*, Londyn 1987. Z. Ginczanka, „*Non omnis moriar*” (np. w: J. Szczawiej, *Poezja Polski Walczącej*, tom 1, s. 938.). M. Głowiński, *Czarne sezony*, Warszawa 1998. H. Grynberg, *Żydowska wojna*, Warszawa 1965; *Drohobycz, Drohobycz*, Warszawa 2001; H. Grynberg, J. Konstański, *Szmuglerzy*, Warszawa 2001. I. Kacnelson, *Pieśń o zamordowanym żydowskim narodzie*, tłum. J. Ficowski, Warszawa 1982. J. Korczak, *Pamiętnik*, w: tenże, *Pisma zebrane*, t. 4, Warszawa 1986. H. Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*, Warszawa 1977; *Pola*, w: tenże, *Tam już nie ma żadnej rzeki*, Kraków 1998. P. Levi, *Pogrążeni i ocaleni*, tłum. S. Kasprzysiak, Kraków 2007. J. Mackiewicz, *Ponary – „Baza”*; *Getto wileńskie*, w: tenże, *Fakty, przyroda, ludzie*, Londyn 1984. C. Miłosz, *Campo di Fiori*; *Biedny chrześcijanin patrzy na getto*. Z. Nałkowska, *Medaliony*, Kraków 2005. P. Opoczyński, *Reportaże z getta warszawskiego*, Warszawa 2009. *Pamiętnik Dawida Rubinowicza*, wstęp J. Iwaszkiewicz, Warszawa 2005. C. Perechodnik, *Spowiedź*, Warszawa 2004. E. Ringelblum, *Kronika getta warszawskiego*, Warszawa 1983. T. Różewicz, *Galęz*; *Tablica*, w: tenże, *Opadły liście z drzew*, Warszawa 1955; T. Różewicz, *Nożyk profesora*, Wrocław 2001. A. Rudnicki, zbiory opowiadań: *Wielkanoc*, *Szekspear*, *Ucieczka z Jasnej Polany*, *Żywe i martwe morze*. W. Szlengel, *Co czytałem umarłym*, Warszawa 1979. L. Szmidt, *Cudem przeżyliśmy czas zagłady*, Kraków 1983. E. Wiesel, *Noc*, tłum. E. Horodyńska, Oświęcim 2006. B. Wojdowski, *Chleb rzucony umarłym*, Warszawa 1990.

Opracowania:

S. Buryła, *Opisać Zagładę. Holocaust w twórczości Henryka Grynberga*, Wrocław 2006. P. Czapliński, *Zagłada jako wyzwanie dla refleksji o literaturze*, „Teksty Drugie” 2004, nr 5. D. Głowacka, „*Jak echo bez źródła*”. *Podmiotowość jako dawanie świadectwa a literatura Holocaustu*, „Teksty Drugie” 2003, nr 6. J. Jedlicki, *Dzieje doświadczone i dzieje zaświadczone*, w: tenże, *Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska i J. Sławiński, Warszawa 1978. J. Kowalska-Leder, *Doświadczenie Zagłady z perspektywy dziecka w polskiej literaturze dokumentu osobistego*, Wrocław 2009. D. Krawczyńska, *Własna historia Holocaustu. O pisarstwie Henryka Grynberga*, Warszawa 2005. J. Leociak, *Tekst wobec Zagłady (O relacjach z getta warszawskiego)*, Wrocław 1997. *Literatura polska wobec Zagłady*, red. A. Brodzka-Wald, D. Krawczyńska i J. Leociak, Warszawa 2000. I. Maciejewska, *Getta doświadczenie w literaturze*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i inni, Warszawa 1993. A. Molisak, *Judaizm jako los. Rzecz o Bogdanie Wojdowskim*, Warszawa 2004.

W. Panas, *Zagłada od zagłady. Shoah w literaturze polskiej*, w: tenże, *Pismo i rana. Szkice o problematyce żydowskiej w literaturze polskiej*, Lublin 1996. D.G. Roskies, *Czym jest literatura Holocaustu?*, tłum. M. Adamczyk-Garbowska, „Literatura na świecie” 2005, nr 9/10. *Stosowność i forma. Jak opowiadać o Zagładzie*, red. M. Głowiński i inni, Kraków 2005. F. Tych, *Długi cień Zagłady*, Warszawa 1999. A. Ubertowska, *Świadectwo – trauma – głos. Literackie reprezentacje Holocaustu*, Kraków 2007. A. Werner, *Zwyczajna Apokalipsa. Tadeusz Borowski i jego wizja świata obozów*, Warszawa 1971. J. Wróbel, *Miara cierpienia. O pisarstwie Adolfa Rudnickiego*, Kraków 2004. *Zagłada. Współczesne problemy rozumienia i przedstawiania*, red. P. Czapliński, E. Domańska, Poznań 2009. R. Zimand, „*W nocy od 12 do 5 rano nie spałem*”. „*Dziennik*” Adama Czerniakowa — próba lektury, Paryż 1979.

— Problemy przedstawiania doświadczenia Zagłady: między „etyczną treścią” a „literacką formą”; zagadnienie (nie)wyrażalności.

B. Lang, *Przedstawianie zła: etyczna treść a literacka forma*, w: tenże, *Nazistowskie ludobójstwo. Akt i idea*, tłum. A. Ziębińska-Witek, Lublin 2006. H. White, *Fabularyzacja historyczna a problem prawdy*, tłum. E. Domańska, w: tenże, *Poetyka pisarstwa historycznego*, Kraków 2000. J. Leociak, *Mówić czy milczeć? O (nie)wyrażalności doświadczenia Holocaustu i (nie)możności jego zapisu*, w: *Literatura i wiedza*, red. W. Bolecki i E. Dąbrowska, Warszawa 2006. R. Eaglestone, *Holocaust i niemożność przedstawienia*, tłum. M. Pietrzak-Merta, „Res Publica Nowa” 1997, nr 11. D. Laub, *Zdarzenie bez świadka: prawda, świadectwo oraz ocalenie*, „Teksty Drugie” 2007, nr 5. M. Janion, *Nie wiem*, w: taż, *Żyjąc tracimy życie*, Warszawa 2001.

— Pamięć o Zagładzie po wojnie; obecność doświadczenia Zagłady w polskiej przestrzeni publicznej.

J. Błoński, *Biedni Polacy patrzą na getto*, Kraków 2008. M. Głowiński, *Esej Błońskiego po latach*, „Zagłada Żydów. Studia i materiały” 2006 (2). J.T. Gross, *Sąsiedzi. Historia zagłady żydowskiego miasteczka*, Sejny 2000. M.C. Steinfeld, *Pamięć nieprzyswojona. Polska pamięć Zagłady*, tłum. A. Tomaszewska, Warszawa 2001. P. Forecki, *Zbiorowe zapomnienie zagłady w PRL*, w: tenże, *Od Shoah do Strachu. Spory o polsko-żydowską przeszłość i pamięć w debatach publicznych*, Poznań 2010. P. Śpiewak, *Nakaz pamięci*, „Przegląd Polityczny” 2010, nr 102.

XC. ŚWIATY ZATOPIONE – ŚWIATY OCALONE. MITOLOGIE MAŁYCH OJCZYŹN W KONTEKSTACH HISTORII

— Różnorodność kulturowa jako zasada organizująca przywołane pamięcią światy kresów i regionów centralnych.

- Kontakty, osmozy i odmienności kręgów różnych kultur w światach przedstawianych.
- Historyczność i mityzacje w przywołaniach świata minionego: codzienność, arkadia, katastrofa.
- Autobiografizm jako współczynnik świata przedstawionego i przedstawiania świata.
- Ewokowanie zgładzonego świata Żydów polskich.
- *Wsi spokojna...* Mityzacje świata w prozie tzw. nurtu wiejskiego.
- Tożsamość narodowa czy uniwersalna? Europa Środkowa jako mit – problem – postulat.

Utwory:

- L. Buczkowski, *Czarny potok*; H. Grynberg, *Historia rodzinna, Kadisz*; T. Konwicky, *Kronika wypadków miłosnych, Bohiń*; A. Kuśniewicz, *Strefy*; T. Nowak, *Diabły; A jak królem, a jak katem będziesz*; W. Myśliwski, *Pałac; Kamień na kamieniu*; wybrana powieść J. Mackiewicza; W. Odojewski, *Zasypie wszystko, zawieje*; Cz. Miłosz, *Rodzinna Europa; Dolina Issy*, J. Strykowski, *Austeria, Na wierzbach nasze skrzydce*; T. Słobodzianek, *Prorok Ilia*; B. Wojdowski, *Chleb rzucony umarłym*.

Źródła pomocnicze:

- Cz. Miłosz, T. Venclova, *Dialog o Wilnie*, „Kultura” (Paryż) 1979, nr 1–2 (oraz przedr. krajowy).
- Cz. Miłosz, *Zaczynając od moich ulic*, Kraków 2006.
- M. Czapska, *Europa w rodzinie*, Kraków 2004.
- S. Janowicz, *Białoruś, Białoruś*, Warszawa 1987.
- B. Skaradziński, *Białorusini, Litwini, Ukraińcy*, Białystok 1990.
- J. Wittlin, *Mój Lwów*, Nowy Jork 1946, Warszawa 1990.
- S. Vincenz, *Po stronie pamięci*, Paryż 1965 lub *Po stronie dialogu*, Warszawa 1983.

Opracowania:

- M. Czermińska, *Dom w autobiografii i powieści o dzieciństwie*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński i A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.
- M. Czermińska, *Autobiografia i powieść czyli pisarz i jego postacie*, Gdańsk 1987.
- A. Fiut, *Być (albo nie być) Środkowoeuropejczykiem. Szkice literackie*, Kraków 1999.
- W. Bolecki, *Ptasznik z Wilna*, Warszawa 1984.

- B. Hadaczek, *Kresy w literaturze polskiej. Studia i szkice*, Gorzów Wielkopolski 1999.
- B. Hadaczek, *Kresy w literaturze XX wieku. Szkice*, Szczecin 1993.
- A. Hertz, *Żydzi w kulturze polskiej*, Warszawa 1988.
- M. Janion, *Ocalenie przez rozpacz. Czy literatura może być czymś więcej niż literaturą?*, w: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, red. J. Sławiński i in., Londyn 1984.
- M. Janion, *Tam gdzie rojsty*, w: taż, *Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.
- J. Jarzębski, *Exodus (ewolucja obrazu kresów po wojnie) oraz Dwa bieguny dokumentu: Mackiewicz – Białoszewski*, w: tenże, *W Polsce, czyli wszędzie*, Warszawa 1992.
- Kresy w literaturze. Twórcy dwudziestowieczni*, red. E. Czaplejewicz, E. Kasperski, Warszawa 1996.
- J. Kolbuszewski, *Kresy*, Wrocław 1995.
- J. Kolbuszewski, *Legenda kresów w literaturze polskiej XIX i XX w.* w: tenże, *Między Polską etniczną a historyczną*, Wrocław 1988.
- J.R. Krzyżanowski, *Tam gdzie nie ma ocalenia*, w: tenże, *Legenda Somosierry i inne prace krytyczne*, Warszawa 1987.
- J.J. Lipski, *Ojczyzna Antygony*, w: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, red. J. Sławiński i in., Londyn 1984.
- Cz. Miłosz, *Szukanie ojczyzny*, Kraków 1992.
- A. Sandauer, *O sytuacji pisarza polskiego pochodzenia żydowskiego w XX wieku. Rzecz, którą nie ja powinienem napisać*, Warszawa 1982.
- „Świat Vincenza”. *Studia o życiu i twórczości Stanisława Vincenza (1888–1971)*, red. J.A. Choroszy i J. Kolbuszewski, Wrocław 1992.
- M. Ołdakowska-Kufłowa, *Stanisław Vincenz. Pisarz, humanista, orędownik zbliżenia narodów. Biografia*, Lublin 2006.
- Z. Trziszka, *Leopold Buczkowski*, Warszawa 1987.
- E. Wiegandt, *Austria Felix, czyli o micie Galicji w polskiej prozie współczesnej*, Poznań 1988 lub wyd. nast., Poznań 1997.
- A. Woldan, *Mit Austrii w literaturze polskiej*, tłum. K. Jachimczak, R. Wojnakowski, Kraków 2002.
- M. Zadenecka, *W poszukiwaniu utraconej ojczyzny. Obraz Litwy i Białorusi w twórczości wybranych polskich pisarzy emigracyjnych: Florian Czynszewicz, Michał Kryspin Pawlikowski, Maria Czapka, Czesław Miłosz, Jerzy Mackiewicz*, Uppsala 1995.

- B. Kaniewska, *O sposobach i funkcjach mityzacji – Nowak – Myśliwski – Re-dliński*, „Pamiętnik Literacki” 1990, z. 3.
- T. Mizerkiewicz, *Stylizacje mityczne w prozie polskiej po 1968 roku*, Poznań 2001.
- L. Szaruga, *Węzeł kresowy*, Częstochowa 2001.
- M. Zaleski, *Formy pamięci. O przedstawianiu przeszłości w polskiej literaturze współczesnej*, Warszawa 1996.
- M. Zaleski, *Pamięć wielonarodowej Rzeczypospolitej w literaturze po roku 1939*, w: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- Żydzi w Polsce. Antologia literacka*, oprac. H. Markiewicz, Kraków 1997.

XCI. HISTORIA JAKO TEMAT I JAKO PRETEKST WE WSPÓŁCZESNEJ POWIEŚCI, NOWELI, DRAMACIE

- Wizje literackie i wiedza historyka – sprzeczne czy komplementarne sposoby poznawania przeszłości?
- Historia i kultura: losy wartości kultury w dziejach – sytuacje wartościotwórcze i niszczyielskie, literatura w poszukiwaniu historiozofii, wzorów postaw i zachowań, rodowodów.
- Mimetyzm a paraboliczność we współczesnych narracjach o dziejach.
- Pastisz, trawestacja, parodia w konstrukcji języka i świata przedstawionego utworów.

Utwory:

- J. Iwaszkiewicz, *Bitwa na równinie Sedgemoor*, *Noc czerwcową*, *Zarudzie*, *Heydenreich*; K. Brandys, *Wariacje pocztowe*; J. Andrzejewski, *Ciemności kryją ziemię*; J. Andrzejewski i J. Zagórski, *Święto Winkelrida*; J. Bocheński, *Boski Juliusz*; H. Malewska, *Sir Tomasz More odmawia*, *Przemija postać świata*; T. Parnicki, *Srebrne orły*, *Koniec „Zgody Narodów”*; J. Strykowski, *Przybysz z Narbony*; A. Szczypiorski, *Msza za miasto Arras*; W. Terlecki, *Dwie głowy ptaka*.

Opracowania:

- K. Bartoszyński, *Konwencje gatunkowe powieści historycznej*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 2.
- J. Błoński, *Portret artysty w latach wielkiej zmiany*, w: tenże, *Odmarsz*, Kraków 1978.
- L. Burska, *Kłopotliwe dziedzictwo*, Warszawa 1998.
- M. Czermińska, *Czas w powieściach Parnickiego*, Wrocław 1972.
- M. Czermińska, *Teodor Parnicki*, Warszawa 1974.

- Dzieło literackie jako źródło historyczne*, red. Z. Stefanowska, J. Sławiński, Warszawa 1978.
- S. Eile, *Światopogląd powieści*, Wrocław 1973.
- L. Hutcheon, *Historiograficzna metapowieść: parodia i intertekstualność historii*, tłum. J. Margański, „Pamiętnik Literacki” 1991, z. 4.
- J. Kelera, *Lata czterdzieste: współczesność, historia, mit*, „Dialog” 1986, nr 1.
- A. Kijowski, *Jerzy Andrzejewski – szkic do portretu*, „Twórczość” 1959, nr 6.
- Z. Kopeć, *Andrzejewski*, w serii: *Czytani dzisiaj. Rebis*, Poznań 1999.
- G. Lukács, *Teoria powieści. Esej historyczno-filozoficzny o wielkich formach epiki*, tłum. J. Goślicki, posł. A. Brodzka, Warszawa 1968.
- J. Łukasiewicz, *Czytając Parnickiego*, w: tenże, *Republika mieszkańców*, Wrocław 1974.
- Między literaturą a historią* [przekład], „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 3, s. 225–363.
- T. Parnicki, *Historia w literaturę przekuwana*, Warszawa 1980.
- A. Sandauer, *Szkoła nierzeczywistości i jej uczeń*, w: tenże, *Zebrane pisma krytyczne*, t. 3, Warszawa 1981 (lub inne wyd.).
- Z. Starowieyska-Morstinowa, *Epos i historia*, w: taż, *Kalejdoskop literacki*, Warszawa 1955.
- Sytuacja dramatu historycznego. Rozmowy*, „Dialog” 1983, nr 10.
- S. Szymburk, *Zrozumieć Parnickiego*, Katowice 1992.
- Teoretyczne aspekty powieści historycznej*, red. T. Bujnicki, Katowice 1986.
- M. Zaleski, *Pamięć wielonarodowej Rzeczypospolitej w literaturze po roku 1939*, w zbiorze: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- J. Żylińska, *O twórczości Hanny Malewskiej*, „Więź” 1966, nr 4.

XCII. CZAS SOLIDARNOŚCI – CZAS SAMOTNOŚCI

Stan wojenny i literatura tzw. drugiego obiegu

- Poezja walcząca: formy i motywy (na podst. antologii: D. Dabert, *Zbuntowane wiersze*).
- Alegoryczne obrazy opresji: Z. Herbert, *Raport z oblężonego Miasta*, J. Komołka, *Ucieczka do nieba*, J. Krzysztoń, *Obłąd*.
- Etos czy artyzm? Postawy i wybory poetów (Z. Herbert, *Raport z oblężonego Miasta*; W. Woroszyński, *Lustro. Dziennik internowania*; S. Barańczak,

Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu; R. Krynicki, *Jeżeli w jakimś kraju*; J. Polkowski, *Oddychaj głęboko*; B. Maj, *Wspólne powietrze*.

— Świadectwa – metafory – reminiscencje stanu wojennego w prozie i poezji (B. Latawiec, *Ciemnia*, K. Miłobędzka, *Pamiętam. Zapisy stanu wojennego*; B. Zadura, *Cisza*, J. Anderman, *Brak tchu, Kraj świata*; J. Bocheński, *Stan po zapaści*; M. Białoszewski, *Oho, Kabaret Kici Koci*; B. Zadura, *Cisza*; P. Siemion, *Niskie łąki*).

— Publicystyka i eseistyka z okresu stanu wojennego (A. Zagajewski, *Solidarność i samotność*; A. Michnik, *Z dziejów honoru w Polsce*; J. Karpiński, *Mowa do ludu. Szkice o języku polityki*; A. Werner, *Polskie, arcy-polskie*; T. Burek, *Żadnych marzeń*; J.J. Lipski, *Dwie ojczyzny i inne szkice*; J.J. Szczepański, *Kadencja*).

— W górnej ramie egzystencji. Poetycka refleksja metafizyczna w poetyckich świadectwach opresyjnej codzienności (S. Barańczak, *Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu*; J. Kornhauser, *Hurraaa*; J. Polkowski, *Elegie z Tymowskich Gór*).

— Działalność środowiska paryskiej „Kultury”.

Utwory:

Poezja:

S. Barańczak, *Sztuczne oddychanie; Tryptyk z betonu, zmęczenia i śniegu; Atlantyda i inne wiersze z lat 1981–1985*.

Z. Herbert, *Raport z oblężonego Miasta*, w: tenże, *Wiersze zebrane*, Kraków 2008.

J. Polkowski, *Elegie z Tymowskich Gór i inne wiersze*, Kraków 1990.

K. Filipowicz, *Powiedz to słowo. (Wiersze)*, Poznań 1992.

J. Ficowski, *Gryps i Errata. (Wiersze z lat 1968–1980)*, Kraków 1982.

W. Woroszyński, *Lustro. Dziennik internowania. Tutaj*, Londyn 1984.

B. Zadura, *Cisza*, Poznań 1994; Wrocław 1996.

Proza:

T. Konwicki, *Mała apokalipsa*, Warszawa 1979.

J. Andrzejewski, *Miazga*, Wrocław 2002, BN, s. I, nr 305.

J. Bocheński, *Stan po zapaści*, Warszawa 1987 lub wyd. nast.

J. Komolka, *Ucieczka do nieba*, Warszawa 1980 lub wyd. nast., Londyn 1997.

J. Krzysztoń, *Oblęd*, t. 1–3, Warszawa 1979.

B. Latawiec, *Ciemnia*, Warszawa 1980.

Inne:

M. Białoszewski, *Kabaret Kici Koci*.

K. Miłobędzka, *Pamiętam. Zapisy stanu wojennego*.

Eseistyka:

- B. Cywiński, *Rodowody niepokornych*, wyd. III rozszerzone, Warszawa 1985.
- S. Barańczak, *Etyka i poetyka. Szkice 1970–1978*, Kraków 1981.
- J.J. Lipski, *Dwie ojczyzny – dwa patriotyzmy. (Uwagi o megalomanii narodowej i ksenofobii Polaków)*, w: tenże, *Tunika Nessosa. Szkice o literaturze i nacjonalizmie*, Warszawa 1992.
- W. Wirpsza, *Polaku, kim jesteś?*, Mikołów 2009.
- T. Burek, *Żadnych marzeń*, Londyn 1981, wyd. krajowe 1989.
- A. Werner, *Polskie, arcy-polskie...*, Londyn 1987.
- A. Michnik, *Z dziejów honoru w Polsce. Wypisy więzienne*, Paryż 1985.
- A. Zagajewski, *Solidarność i samotność*, Warszawa 2002.

Źródła i opracowania:

- Literatura drugiego obiegu – polski fenomen*, „Polonistyka” 2011, nr 7.
- J. Hobot, *Gra z cenzurą w poezji Nowej Fali (1968–1976)*, Kraków 2000.
- A. Kijowski, *Ethos społeczny literatury polskiej. Literatura i hodowla. Rozterki Polaków*, Warszawa 1985.
- S. Siekierski, *Drugi obieg*, w: *Piśmiennictwo – systemy kontroli – obiegi alternatywne*, red. J. Kostecki i A. Brodzka, t. 2, Warszawa 1992.
- Literatura drugiego obiegu w Polsce w latach 1976–1989*, red. I. Laskowski, Koszalin 2006.
- D. Dabert, *Zbuntowane wiersze. O języku poezji stanu wojennego*, Poznań 1998.
- M. Głowiński, *Mowa w stanie obłąkania*, Warszawa 1996.
- O.S. Czarnik, *Między dwoma Sierpniami. Polska kultura literacka 1944–1980*, Warszawa 1993.
- L. Rola [Burska], *Samoobrona czy walka o nową treść? O funkcjach „Zapisu” i „Pulsu”*, w: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, Londyn 1984.

PRZEMIANY IDEI, FORM I KONWENCJI LITERACKICH

XCIII. POEZJA

- Historyczny współczynnik przemian:
- a) Obrachunki wojenne i wobec nowych zagrożeń – lata 1945–1947.
 - b) Poezja pod kontrolą totalną – 1948–1955.

- c) Trzy nurty odnowy poetyckiej: kolejne fazy liryki protestu (druga połowa lat pięćdziesiątych, lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte); poezja „lingwistyczna” (druga połowa lat pięćdziesiątych i lata sześćdziesiąte); różne warianty poezji kontemplacyjnej i religijnej (poczynając od 1956 r.).
- Wewnętrzna dynamika przemian:
 - a) Tradycja synkretyczna: spadek dwudziestolecia międzywojennego i francuskiego nadrealizmu.
 - b) Kontakty międzynarodowe: lekcja poezji anglosaskiej i rosyjskiej (akmeiści).
 - c) Stare i nowe odmiany gatunków poetyckich.
 - d) Pluralizm systemów wersyfikacyjnych i rosnąca przewaga wiersza wolnego.
 - e) Stylistyka pastiszu, parodii i groteski: jej funkcje i warianty.
 - f) Rzeczy prywatne a sprawy publiczne: między liryką a retoryką.
 - g) „Moralizm ironiczny” – swoistość poezji polskiej ostatniego półwiecza.

Utwory:

Wybrane wiersze Stanisława Barańczaka, Mirona Białoszewskiego, Zbigniewa Bieńkowskiego, Julii Hartwig, Zbigniewa Herberta, Jarosława Iwaszkiewicza, Mieczysława Jastruna, Tymoteusza Karpowicza, Ryszarda Krynickiego, Ewy Lipskiej, Czesława Miłosza, Janusza St. Pasierba, Jacka Podsiadły, Juliana Przybosia, Tadeusza Różewicza, Jarosława Marka Rymkiewicza, Arnolda Słuckiego, Edwarda Stachury, Wisławy Szymborskiej, Marcina Świetlickiego, Anny Świrszczyńskiej, Jana Twardowskiego, Aleksandra Wata, Adama Ważyka, Kazimierza Wierzyńskiego, Rafała Wojaczka, Adama Zagajewskiego.

Opracowania:

- S. Balbus, *„Pierwszy ruch jest śpiewanie” (O wierszu Miłosza – rozpoznanie wstępne)*, w: *Poznanie Miłosza*, red. J. Kwiatkowski, Kraków 1985.
- S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1993.
- E. Balcerzan, *Poezja jako samopoczucie*, „Teksty Drugie” 1990, nr 1 (przedr. w: tenże, *Przygody człowieka książkowego (Ogólne i szczególne)*, Warszawa 1990).
- M. Baranowska, *Surrealna wyobraźnia i poezja*, Warszawa 1984.
- M. Baranowska, *Obrazy poezji. Autoportrety i portrety*, w: *Sporne sprawy polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka i L. Burska, Warszawa 1998.
- S. Barańczak, *Przed i po. Szkice o poezji krajowej przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, Londyn 1988.
- S. Barańczak, *Etyka i poetyka*, Paryż 1979 (lub inne wydanie).

- S. Barańczak, *Zaufać nieufności. Osiem rozmów o sensie poezji 1990–1992*, Kraków 1993.
- W. Bolecki, *Język jako świat przedstawiony. O wierszach Stanisława Barańczaka*, „Pamiętnik Literacki” 1985, z. 2 (przedr. w: tenże, *Pre-teksty i teksty*, Warszawa 1991).
- Z. Jarosiński, *Postacie poezji*, Warszawa 1985.
- T. Kłak, *Granice bohatera, w: Od Kochanowskiego do Różewicza. Prace ofiarowane Arturowi Hutnikiewiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Kryszak, Toruń 1988.
- J. Kwiatkowski, *Felietony poetyckie*, Kraków 1982.
- A. Legeżyńska, P. Śliwiński, *Poezja polska po 1968 roku*, Warszawa 2000.
- A. Legeżyńska, *Gest pożegnania. Szkice o poetyckiej świadomości elegijno-ironicznej*, Poznań 1999.
- J.J. Lipski, *Szkice o poezji*, Paryż 1987.
- J. Łukasiewicz, *Oko poematu*, Wrocław 1991.
- M. Łukaszuk-Piekara, „Wizje splecione z historiami.” *Autobiografia liryczna poety*, Lublin 2000.
- Cz. Miłosz, *Świadectwo poezji. Sześć wykładów o dotkliwościach naszego wieku*, Paryż 1983 (wyd. krajowe, z opuszcz. cenz.: Warszawa 1987).
- Cz. Miłosz, *Polska szkoła w poezji*. Z... rozmawia A. Fiut, „Teksty Drugie” 1990, nr 1.
- Cz. Miłosz, *Przeciw poezji niezrozumiałej. Postscriptum*, „Teksty Drugie” 1990, nr 5/6.
- R. Nycz, *Parodia i pastisz. Z dziejów pojęć artystycznych w świadomości literackiej XX wieku*, w: tenże, *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1993.
- A. Okopień-Sławińska, *Pomysły do teorii wiersza współczesnego (na przykładzie poezji Przybosa)*, w: *Styl i kompozycja*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1965.
- A. Okopień-Sławińska, *Wiersz awangardowy dwudziestolecia międzywojennego*, „Pamiętnik Literacki” 1965, z. 2.
- A. Okopień-Sławińska, *Wiersz wolny*, w: *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, red. J. Krzyżanowski, t. 2, Warszawa 1985 (lub wyd. nast.).
- L. Pszczołowska, *Dlaczego wierszem?*, Warszawa 1967.
- A. Sandauer, *Pisma zebrane*, t. 1: *Studia o literaturze współczesnej*, Warszawa 1985.

- Z. Siatkowski, *Wersyfikacja Tadeusza Różewicza wśród współczesnych metod kształtowania wiersza*, „Pamiętnik Literacki” 1958, z. 3.
- J. Sławiński, *Próba porządkowania doświadczeń oraz Rzut oka na ewolucję poezji polskiej w latach 1956–1980*, w: tenże, *Teksty i teksty*, Warszawa 1990.
- M. Stala, *Chwile pewności. 20 szkiców o poezji i krytyce*, Kraków 1991.
- M. Stala, *Druga strona. Notatki o poezji współczesnej*, Kraków 1997.
- P. Śliwiński, *Przygody z wolnością. Uwagi o poezji współczesnej*, Kraków 2002.
- T. Zgółka, H. Zgółkowa, *Słownictwo współczesnej poezji polskiej. Listy frekwencyjne*, t. 1–2, Poznań 1992.

XCIV. PROZA POWIEŚCIOWA

- Powieść jako gra z czytelnikiem: chwyt narracyjny i fabularne, operowanie fikcją i deziluzją w sposobach przedstawiania, w obszarach światów przedstawianych.
- Role i relacje wzajemne symboli, parabol, mityzacji w strukturach powieści i nowel.
- Tradycyjne i współczesne powieści z tezą: budowa akcji, retoryka.
- Jakie funkcje może pełnić mimesis w fabułach i narracjach współczesnych?
- Kariera sylwiczności: przyczyny, realizacje, skutki artystyczne.
- Na pograniczach fikcji i świadectwa: autobiografia, dokument, reportaż.

Utwory:

J. Andrzejewski, *Bramy raj*; M. Bieńczyk, *Terminal* (Warszawa 1994); K. Brandys, *Romantyczność*; L. Buczkowski, *Czarny potok, Uroda na czasie*; S. Chwin, *Hanemann* (Gdańsk 1995); I. Filipiak, *Absolutna amnezja* (Poznań 1995); N. Gorerke, *Fractale* (Poznań 1994); W. Gombrowicz, *Trans-Atlantyk*; G. Herling-Grudziński, *Wieża*; P. Huelle, *Weiser Dawidek* (Gdańsk 1987 i wyd. nast.); J. Iwaszkiewicz, *Sny, Ogrody, Serenité*; T. Konwicki, *Bohiń*; A. Kuśniewicz, *Król obojga Sycylii*; D. Masłowska, *Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną*; I. Neverly, *Pamiętka z Celulozy*; T. Nowak, *A jak królem, a jak katem będziesz*; A. Stasiuk, *Biały kruk* (Poznań 1995), *Opowieści galicyjskie* (Kraków 1995); A. Ścibor-Rylski, *Węgiel*; J. Strykowski, *Austeria*; O. Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy* (Warszawa 1996), *Dom dzienny, dom nocny*, Wałbrzych 1998, *Gra na wielu bębenkach*, Wałbrzych 2002; M. Tulli, *Sny i kamienie* (Warszawa 1995 i wyd. nast.).

Opracowania:

- L. Buczkowski, *Proza żywa*, Bydgoszcz 1986.
- T. Burek, *Pisarz, demony, publiczność. Jerzy Andrzejewski*, w zbiorze: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- S. Burkot, *Proza powojenna 1945–1980. Analizy i interpretacje*, Warszawa 1984.
- P. Czaplinski, *Ślady przetomu. O prozie polskiej 1976–1996*, Kraków 1997.
- P. Czaplinski, *Mikrologi ze śmiercią. Motywy tanatyczne we współczesnej literaturze polskiej*, Poznań 2001.
- P. Czaplinski, P. Śliwiński, *Kontrapunkt. Rozmowy o książkach*, Poznań 1999.
- P. Czaplinski, P. Śliwiński, *Literatura polska 1976–1998. Przewodnik po prozie i poezji*, Kraków 1999.
- D. Danek, *O polemice literackiej w powieści*, Warszawa 1972.
- M. Głowiński, *Gry powieściowe. Szkice z teorii i historii form narracyjnych*, Warszawa 1973.
- L. Hutcheon, *Ironia, satyra, parodia – o ironii w ujęciu pragmatycznym*, tłum. K. Górka, „Pamiętnik Literacki” 1986, z. 1.
- M. Indyk, *Granice spójności narracji. Proza Leopolda Buczkowskiego*, Wrocław 1987.
- J. Jarzębski, *Gra w Gombrowicza*, Warszawa 1982.
- J. Jarzębski, *Powieść jako autokreacja*, Kraków 1984.
- J. Jarzębski, *Między „realizmem” a „prawdą” (proza krajowa po wojnie)*, w: tenże, *W Polsce czyli wszędzie*, Warszawa 1992.
- J. Jarzębski, *Pożegnanie z emigracją. O powojennej prozie polskiej*, Kraków 1998.
- J. Malewski, *Wakacje pana Mareczka*, w: tenże, *Widziałem wolność w Warszawie*, Londyn 1989 (lub inne wyd.).
- Cz. Miłosz, *Nad Wigrami*, „Kultura” [Paryż] 1984, nr 10.
- R. Nycz, *Sylwy gatunkowe w powieści polskiej XX wieku*, red. T. Bujnicki, Katowice 1987.
- W. Tomasiak, *Polska powieść tendencyjna 1949–1955: problemy perswazji literackiej*, Wrocław 1988.
- J. Walc, *Nieepickie powieści Konwickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1975, z. 1.
- A. Werner, *W przeciagu*, „Puls” 1990, nr 45 [O Bohini].
- L. Wiśniewska, *Świat, twórca, tekst: z problematyki nowej powieści*, Bydgoszcz 1993.

M. Zaleski, *Formy pamięci. O przedstawianiu przeszłości w polskiej literaturze współczesnej*, Warszawa 1996.

M. Zaleski, *JMR w brzuchu wieloryba*, „Arka” 1985, nr 10.

J. Ziomek, *Parodia jako problem retoryki*, w: tenże, *Powinowactwa literatury*, Warszawa 1980.

XCV. ESEJ, AUTOBIOGRAFIA, LITERATURA FAKTU, WYWIAD-RZEKA

— Dziennik, pamiętnik, pamiętnik mówiony. Autobiografia, biografia, zmyślenie?

— Sztuka felietonu, reportażu i reportażu historycznego. Rodowód tych form i ich rozwój.

— Między dokumentem a fikcją.

— Protokół realności, protokół epifanii.

— Jak pisać biografie? Analiza porównawcza wybranych przykładów.

Utwory:

Uwaga: z poniższych pozycji trzy są obowiązkowe, pozostałe należy przejrzeć. J. Baczak, *Zapiski z nocnych dyżurów* (rysunki J. Baczak, posłowie J. Błoński, Kraków 1995 i wyd. nast.); A. Bobkowski, *Szkice piórkami*; M. Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*; M. Brandys, *Moje przygody z historią*; S. Bereś, *Historia literatury polskiej w rozmowach, XX-XXI wiek*, Warszawa 2002; M. Dąbrowska, *Dzienniki*; W. Gombrowicz, *Dziennik*; G. Herling-Grudziński, *Dziennik pisany nocą*; R. Kapuściński, *Cesarz*; S. Kisielewski, wybór felietonów; H. Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*; K.L. Koniński, *Ex labyrintho* (fragmenty), *Nox atra* (fragmenty) (w: tenże, *Pisma wybrane* Warszawa 1955 albo w: *Ex labyrintho* [Pamiętnik medytacyjny], Warszawa 1962); T. Konwicki, *Kalendarz i klepsydra*; przedm. M. Bednarek, Warszawa 1961); Cz. Miłosz, *Ziemia Ulro*; Z. Nałkowska, *Dzienniki czasu wojny*; L. Tyrmand, *Dziennik 1954*; M. Wańkowicz – dowolny wybór reportaży; A. Wat, *Mój wiek*, P. Paziński, *Pensjonat*, Warszawa 2009.

Przykłady biografii:

J. Olczak-Ronikier, *Korczak. Próba biografii*, Warszawa 2011; W. Bonowicz, *Tischner*, Kraków 2001; K. Czerni, *Nietoperz w świątyni: biografia Jerzego Nowosielskiego*, Kraków 2011; R. Lis, *Ręka Flauberta*, Warszawa 2011, P. Matywiecki, *Twarz Tuwima*, Warszawa 2008, A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków 2011.

Opracowania:

- M. Baranowska, *Aleksander Wat: choroba wieku*, w: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- M. Czermińska, *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*, Kraków 2000.
- M. Głowiński, *Powieść a dziennik intymny*, w: *O prozie polskiej XX wieku*, red. A. Hutnikiewicz i H. Zaworska, Wrocław 1971.
- M. Głowiński, „*Tak jest dziwnie, tak jest inaczej*”, „*Teksty*” 1973, nr 4 (dot. *Dziennika Z. Nałkowskiej*).
- M. Janion, *Wojna i forma*, w: *Literatura wobec wojny i okupacji*, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Wrocław 1976 (dot. M. Białoszewskiego).
- J. Kandziora, *Zmęczeni fabułą. Narracje osobiste w prozie po roku 1976*, Wrocław 1993.
- K. Kąkolewski, *Wańkowicz krzepi*, Warszawa 1973.
- Ph. Lejeune, *Pakt autobiograficzny*, tłum. A.W. Labuda, „*Teksty*” 1975, nr 5.
- R. Lubas, *Style wypowiedzi pamiętnikarskiej*, Kraków 1983.
- Z. Łapiński, *Ja, Ferdynand. Gombrowicza świat interakcji*, Lublin 1985, wyd. rozszerzone: Kraków 1997.
- Cz. Niedzielski, *O teoretycznoliterackich tradycjach prozy dokumentalnej (podróż – powieść – reportaż)*, Toruń 1966.
- S. Nowicki [właśc. Stanisław Beres], *Pół wieku czyścica. Rozmowy z Tadeuszem Konwickim*, Warszawa 1990.
- W. Pawluczuk, *O istocie reportażu*, „*Kontrasty*” 1977, nr 10.
- J. Smulski, *Autobiografizm jako postawa i jako strategia artystyczna. Na materiale współczesnej prozy polskiej*, „*Pamiętnik Literacki*” 1988, z. 4.
- P. Stasiński, *Poetyka i pragmatyka felietonu*, Wrocław 1988.
- Z. Stefanowska, *Dziennik Herlinga-Grudzińskiego*, w zbiorze: *Literatura źle obecna*, Londyn 1984 (lub wyd. nast.).
- K. Szaniawski, *Metafizyka zniewolenia – świadectwo Aleksandra Wata*, w zbiorze: *Literatura źle obecna*, Londyn 1984.
- J. Walc, *Trudny rachunek*, w: tenże, *Wielka choroba*, Warszawa 1992.
- M. Wańkowicz, *Karafka La Fontaine'a*, Kraków 1980.
- R. Zimand, *Tyrmand '54*, w: tenże, *Wojna i spokój. Szkice trzecie*, Londyn 1984 lub w: tenże, *Miłosz, Tyrmand, Zinowiew*, Warszawa 1982, Wydawnictwo „Krag”.
- R. Zimand, *Wojna i spokój*, w: tenże, *Wojna i spokój. Szkice trzecie*, Londyn 1984 (dot. A. Bobkowskiego).

SYLWETKI

XCVI. JAROSŁAW IWASZKIEWICZ – POETA, PROZAIK, DRAMATURG

— Wśród nurtów i gatunków międzyepoki (Młoda Polska – Dwudziestolecie Międzywojenne): poszukiwania, fascynacje i stylizacje we wczesnych lirykach, poematach i prozie poetyckiej.

— Krystalizacja tożsamości artystycznej w międzywojennej poezji, prozie, dramacie; ogniska Iwaszkiewiczowskiej tematyki: ulotność istnień i niezniszczalna przemienność natury; dynamizm miłości i pokusa dążenia do śmierci; ironia staré i rozminiéć toku historii i losu jednostki.

— Charakterystyczne cechy konstrukcji Iwaszkiewiczowskich fabuł, na przykładzie powieści *Księżyc wschodzi*, *Czerwone tarcze*, opowiadań *Panny z Wilka*, *Bitwa na równinie Sedgemoor*, *Serenité*.

— „Stary Poeta” – metafizyka i poetyka w późnym pisarstwie Iwaszkiewicza: kontynuacje, przemiany, rekapitulacje.

Utwory:

J. Iwaszkiewicz, *Dzieła*, Warszawa 1980 i nast., zwłaszcza: *Oktostychy* (prwdr. 1919), *Zenobia Palmura. Powieść poetycka* (prwdr. 1920), *Dionizje* (prwdr. 1922), *Ucieczka do Bagdadu* (prwdr. 1923), *Księżyc wschodzi. Powieść* (prwdr. 1925), *Księga dnia i Księga nocy. Poezje* (prwdr. 1929), *Powrót do Europy* (wiersze, prwdr. 1931), *Panny z Wilka* (opow., prwdr. 1933), *Brzezina* (opow., prwdr. 1933), *Czerwone tarcze* (powieść, prwdr. 1934), *Młyn nad Utratą* (opow., prwdr. 1939), *Lato w Nohant. Komedia w 3 aktach* (prwdr. 1937), *Nowele włoskie* (prwdr. 1947), *Książka moich wspomnień* (prwdr. 1957, wyd. poszerzone 1994), *Sny. Ogrody. Serenité* (opow., prwdr. 1974), *Śpiewnik włoski* (wiersze, prwdr. 1974), *Petersburg* (opow., prwdr. 1976), *Noc czerwcową. Zarudzie. Heydenreich* (opow., prwdr. 1976), *Mapa pogody* (wiersze, prwdr. 1977), *Muzyka wieczorem* (wiersze, prwdr. 1980), oraz: *Notatki 1939–1945*, aneks A. Iwaszkiewiczowa, przygot. do druku A. Zawada, Wrocław 1991.

Opracowania i źródła pomocnicze:

J. Iwaszkiewicz, *Dzienniki*, t. I, 1911–1955, t. II, 1956–63.

J. Iwaszkiewicz, *Listy do córek*.

J. Andrzejewski, J. Iwaszkiewicz, *Listy*, oprac. A. Fiut, Warszawa 1991.

- M. Baranowska, *Obrazy poezji. Autoportrety i portrety*, w: *Sporne sprawy polskiej literatury współczesnej (po 1975 roku)*, red. A. Brodzka i L. Bur-ska, Warszawa 1998.
- A. Brodzka, *Jarosław Iwaszkiewicz*, w: *Literatura polska 1918–1975*, t. 1: *1918–1932*, Warszawa 1975.
- T. Burek, *Wstęp*, w: J. Iwaszkiewicz, *Najpiękniejsze opowiadania*, Londyn 1993.
- A. Gronczewski, *Jarosław Iwaszkiewicz*, Warszawa 1972.
- Jarosław Iwaszkiewicz w stulecie urodzin*, „*Twórczość*” 1994, nr 2.
- M. Jędrychowska, *Wczesna proza Jarosława Iwaszkiewicza*, Wrocław 1977.
- J. Kwiatkowski, *Eleuter*, Warszawa 1966.
- J. Kwiatkowski, *Poezja Jarosława Iwaszkiewicza na tle dwudziestolecia między-wojennego*, Warszawa 1975.
- A. Nasiłowska, *Stary poeta: Iwaszkiewicz i historia*, w: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- O twórczości Jarosława Iwaszkiewicza: materiały z konferencji Instytutu Badań Literackich PAN w dniach 18–20 czerwca 1979*, red. A. Brodzka, Kraków 1983.
- J. Późniak, *Dramaturgia Jarosława Iwaszkiewicza*, Szczecin 1989.
- R. Przybylski, *Eros i Tanatos. Proza Jarosława Iwaszkiewicza 1916–1938*, Warszawa 1970.
- J. Rohoziński, *Jarosław Iwaszkiewicz*, Warszawa 1968.
- Skamander 9: twórczość Jarosława Iwaszkiewicza: interpretacje*, Katowice 1993.
- Stawisko. Almanach Iwaszkiewiczowski*, red. A. Brodzka i in., t. 1, *Miejsce Iwaszkiewicza*, Stawisko 1995.
- J. Święch, „*Voci di Roma*” Jarosława Iwaszkiewicza, czyli o korzyściach podróży, w: *Nowela, opowiadanie, gawęda*, red. K. Bartoszyński, M. Jasińska-Wojtkowska, S. Sawicki, Warszawa 1974.
- A. Werner, *Wstęp*, w: J. Iwaszkiewicz, „*Brzezina*” i inne opowiadania ekranizowane, Warszawa 1987.
- T. Wójcik, *Pejzaż w poezji Jarosława Iwaszkiewicza: paramonografia liryki poety*, Warszawa 1993.
- P. Mitzner, *Na progu. Doświadczenia religijne w tekstach Jarosława Iwaszkiewicza*, Warszawa 2003.
- M. Radziwon, *Iwaszkiewicz. Pisarz po katastrofie*, Warszawa 2010.
- Powroty Iwaszkiewicza*, red. A. Czyżak, J. Galant i K. Kuczyńska-Koschany, Poznań 1999.

XCVII. ALEKSANDER WAT – POETA, OPOWIADACZ, ESEISTA

- Groźna błazenada: opowiadania z tomu *Bezrobotny Lucyfer* na tle katastrofizmu lat międzywojennych.
- *Mój wiek* – obraz epoki, obraz autora.
- Komunizm jako siła demoniczna: historiozofia Wata.
- Poetycki odbłask doświadczeń obozowych.
- Synkretyzm kultur w liryce Wata.
- Żyd i chrześcijanin.
- Erotyka w świecie nieprzyjaznym.
- Liryka cierpiącego ciała.
- Mowa kaleka: zaburzenia składni i rytmu jako środek ekspresji.

Utwory:

Wybór wierszy, oprac. A. Dziadek, Wrocław 2008, BN, s. I, 300; *Bezrobotny Lucyfer i inne opowiadania*, wstęp W. Bolecki, wybór i oprac. W. Bolecki i J. Zieliński, Warszawa 1993; *Mój wiek. Pamiętnik mówiony*, przedm. Cz. Miłosz, oprac. L. Ciołkoszowa, cz. 1–2, Londyn 1977 (lub Warszawa 1990); *Wiersze wybrane*, wybór i oprac. A. Micińska, J. Zieliński, wstęp J. Zieliński, Warszawa 1987; *Świat na haku i pod kluczem. Eseje*, oprac. K. Rutkowski, Londyn 1985; *Dziennik bez samogłosek*, oprac. K. Rutkowski, Londyn 1986; *Ucieczka Lotha. Proza*, oprac. K. Rutkowski, Londyn 1988; wyd. nast.: wstęp i oprac. W. Bolecki, Warszawa 1994, *Pisma zebrane*, oprac. A. Micińska, J. Zieliński, t. 1, *Poezje*, Warszawa 1997; *Ucieczka Lotha*, wstęp i oprac. W. Bolecki, posłowie T. Venclova, Warszawa 1996.

Opracowania:

- M. Baranowska, *Aleksander Wat: choroba wieku*, w: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- M. Baranowska, *Transfiguracje przestrzeni w twórczości Aleksandra Wata*, w: *Przestrzeń i literatura*, red. M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1978.
- M. Baranowska, *Trans czytającego młodzieńca wieku*, w: *taż, Surrealna wyobraźnia i poezja*, Warszawa 1984.
- A. Brodzka, *Spór o wartości kultury współczesnej w polskiej prozie narracyjnej*, w: *Literatura polska 1918–1975*, t. 1: 1918–1932, Warszawa 1975.
- A. Dziadek, *Rytm i podmiot w liryce J. Iwaszkiewicza i A. Wata*, Katowice 1999.
- W. Karpiński, *Aleksander Wat – krajobraz poezji i Aleksander Wat – klucz i hak*, w: *tenże, Książki zbójcekie*, Londyn 1988 (lub wyd. krajowe).
- J.J. Lipski, *Noc ciemna*, „Twórczość” 1963, nr 4.

- J. Łukasiewicz, *W dwudziestolecie (O poezji Aleksandra Wata)*, „Pismo” 1981, nr 5, 6.
- M. Łukaszuk, „...i w kołysankę przemieniony płacz. Obiit Natus est w poezji Aleksandra Wata, Londyn 1989.
- Cz. Miłosz, *O wierszach Aleksandra Wata*, w: tenże, *Prywatne obowiązki*, Paryż 1972 (lub wyd. nast.).
- Pamięć głosów: o twórczości Aleksandra Wata*, red. W. Ligęza, Kraków 1992.
- K. Pietrych, *O „Wierszach śródziemnomorskich” Aleksandra Wata*, Warszawa 1999.
- A. Sulikowski, *Poszukiwania metaficzne Aleksandra Wata*, w: „*Metafizyczne w literaturze współczesnej*”, red. A. Koss, Lublin 1992.
- K. Szaniawski, *Metafizyka zniewolona – świadectwo Aleksandra Wata*, w zbiorze: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, Londyn 1984 (lub wyd. nast.).
- Szkice o poezji Aleksandra Wata*, red. J. Brzozowski i K. Pietrych, Warszawa 1999.
- T. Venclova, *Aleksander Wat: obrazoburca*, Kraków 1997.
- O. Watowa, *Wszystko, co najważniejsze. Rozmowy z Jackiem Trznadlem*, Londyn 1984; wyd. nast. oprac. J. Zieliński, Warszawa 1994.
- K. Wyka, *Super flumina Babylonis*, w: tenże, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1958 (lub wyd. nast.).
- J. Zieliński, *Spowiedź syna królewskiego*, „*Twórczość*” 1984, nr 3.
- K. Pietrych, *Co poezji po bólu? Empatyczne przestrzenie lektury*, Łódź 2009.

XCVIII. JULIAN PRZYBOŚ

- Przyboś wśród programów i prądów artystycznych pierwszej połowy XX w.
- Dwie strony utopii: rewolucja poetycka a rewolucja społeczna.
- Koncepcja bohatera lirycznego: iluzja wszechmocy, twórcy i niszczyciela.
- Świat jako doznanie wizualne.
- Świat jako doznanie motoryczne.
- Miasto i wieś: wzajemna relacja i ewolucja motywów.
- Frazeologizmy źródłem metafory.
- Nowa muzyczność: eufonia i odrębny krój wiersza wolnego.
- *Pióro z ognia*: próba przewyciężenia własnej poetyki.
- Dialog ze Słowackim.
- Demiurg zmęczony: wiersze późne.
- O sobie, liryce i sztukach plastycznych – szkice i zapiski.

Utwory:

J. Przyboś, *Utwory poetyckie*, t. 1–2, oprac. R. Skręt, Kraków 1984–1994 (wydanie krytyczne obejmujące całość dorobku poetyckiego autora, łącznie z ineditami; niezbędne źródło informacji filologicznej o tekstach); J. Przyboś, *Sytuacje liryczne. Wybór poezji*, oprac. E. Balcerzan i A. Legeżyńska, Wrocław 1989, BN, s. I, nr 226; *Linia i gwar. Szkice*, t. 1–2, Kraków 1959; *Sens poetycki*, t. 1–2, wyd. 2, Kraków 1967; *Zapiski bez daty*, Warszawa 1970; *Czytając Mickiewicza*, wyd. 3, Warszawa 1985.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *Liryka Juliana Przybosia*, Warszawa 1989.
- E. Balcerzan, *Przyboś metafizyczny*, „Teksty Drugie” 1992, nr 4.
- M. Delaperrière, *Metafora absolutu*, „Teksty Drugie” 1992, nr 4.
- M. Głowiński, *Przyboś: najwięcej słów*, „Teksty” 1975, nr 1.
- Juliana Przybosia najmniej słów. Analizy i interpretacje*, red. S. Makowski, Warszawa 1991.
- T. Kłak, *Julian Przyboś*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIX/1, 1986, z. 120.
- J. Kwiatkowski, *Świat poetycki Juliana Przybosia*, Warszawa 1972.
- Z. Łapiński, *Julian Przyboś*, w: *Literatura polska w okresie międzywojennym*, red. I. Maciejewska, J. Trznadel, M. Pokrasenowa, Kraków 1993 (*Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku*, seria 6).
- A. Okopień-Sławińska, *Julian Przyboś: „Z Tatr”*, w: T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Czytamy utwory współczesne*, Warszawa 1967.
- A. Okopień-Sławińska, *Pomysły do teorii wiersza współczesnego. (Na przykładzie poezji Przybosia)*, w: *Styl i kompozycja*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1965.
- A. Sandauer, *Przyboś*, Warszawa 1970.
- J. Sławiński, *Koncepcja języka poetyckiego Awangardy krakowskiej*, Wrocław 1965.
- Wspomnienia o Julianie Przybosiu*, oprac. J. Sławiński, Warszawa 1976.
- K. Wyka, *Wola wymiernego kształtu*, w: tenże, *Rzecz wyobraźni*, wyd. 2, Warszawa 1977.
- D. Zamaćńska, *„Widzę naprzód o wiek”?*, w: *Studia z teorii i historii poezji*, seria 2, red. M. Głowiński, Wrocław 1970.
- Stulecie Przybosia*, red. S. Balbus, E. Balcerzan, Poznań 2002.

XCIX. WITOLD GOMBROWICZ

- Człowiek wśród ludzi: filozofia osobowości.
- Człowiek wśród wytworów: filozofia kultury.
- Między opozycjami: młodość – starość, kobiece – męskie, szlacheckie – prostackie, wysokie – niskie...
- Między estetyką farsy a tragizmem.
- Parodia konstruktywna: konwencje literackie jako tworzywo.
- Funkcja zdarzeń: skandal.
- Konstrukcja zdarzeń: bez zakończenia.
- Galeria postaci: podglądacze, „reżyserzy” i ich ofiary.
- Role i strategie pisania w *Dzienniku*: autor – narrator – bohater, krytyk – filozof – publicysta...
- Być Polakiem (dyskusja z romantyzmem, definicja patriotyzmu, emigracja, stosunek do PRL-u, współpraca z „Kulturą”).
- *Ferdydurke* na tle prozy międzywojennej.
- Obecność Gombrowicza w bieżącym życiu literackim i artystycznym.

Utwory:

W. Gombrowicz, *Dzieła*, Kraków 1986–1997 (*Bakakkaj*, *Ferdydurke*; *Trans-Atlantyk*; *Pornografia*; *Kosmos*; *Dziennik 1953–1956*; *Dziennik 1957–1961*; *Dziennik 1962–1966*; *Dramaty*; *Opętani*; *Wspomnienia polskie. Wędrowki po Argentynie*; *Proza* (fragmenty). *Reportaże. Krytyka literacka: 1933–1939*; *Publicystyka, wywiady, teksty różne: 1939–1963*; *Publicystyka, wywiady, teksty różne: 1963–1969*).

lub:

Najważniejsze teksty w następujących edycjach lub ich wznowieniach: *Ferdydurke*, oprac. J. Jarzębski, Kraków 1997; *Trans-Atlantyk*, posłowie S. Chwin, Kraków 1997; *Kosmos*, posłowie K. Bartoszyński, Kraków 1994; *Dziennik*, t. 1–3, posłowie W. Karpowicz, Kraków 1997; *Dramaty*, słowo wstępne J. Jarzębski, Kraków 2001; *Testament. Rozmowy z Dominikiem de Roux*, posłowie J. Jarzębski, Kraków 1996.

Opracowania:

- J. Błoński, *Forma, śmiech i rzeczy ostateczne. Studia o Gombrowiczu*, Kraków 1994.
- W. Bolecki, *Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym: Witkacy. Gombrowicz, Schulz i inni. Studium z poetyki historycznej*, Kraków 1996.
- W. Bolecki, *Przewodnik po labiryncie*, posłowie do: W. Gombrowicz, *Ferdydurke*, Kraków 1994 i wyd. nast.
- K. Głaz, *Gombrowicz w Vence i inne wspomnienia*, Kraków 1989.

- M. Głowiński, „*Ferdydurke*” Witolda Gombrowicza, Warszawa 1993 (Biblioteka Analiz Literackich).
- M. Głowiński, *Gombrowicz i nadliteratura*, Kraków 2002.
- Gombrowicz filozof*, oprac. F.M. Cataluccio i J. Illg, Kraków 1991.
- Gombrowicz i krytycy*, red. Z. Łapiński, Kraków 1984 (zwłaszcza artykuły Bartoszyńskiego, Głowińskiego, Janion, Kijowskiego, Malića, Miłosza, Okopień-Sławińskiej, Sandauera i Schulza).
- R. Gombrowicz, *Gombrowicz w Argentynie. Świadectwa i dokumenty 1939–1963*, Londyn 1987 (wyd. nast. Wrocław 1991).
- E. Graczyk, *Przed wybuchem wstrząsnąć. O twórczości Witolda Gombrowicza w okresie międzywojennym*, Gdańsk 2004.
- J. Jarzębski, *Gra w Gombrowicza*, Warszawa 1983.
- T. Kępiński, *Witold Gombrowicz i świat jego młodości*, Kraków 1987 (wyd. pierwsze – 1974).
- O. Kühn, *Gęba Erosa. Tajemnice stylu Witolda Gombrowicza*, tłum. K. Niewręda, M. Tarnogórska, Kraków 2005.
- M. Legierski, *Modernizm Gombrowicza*, Warszawa 1999.
- Z. Łapiński, *Ja, Ferdydurke. Gombrowicza świat interakcji*, Lublin 1985, wyd. nowe rozszerzone – Kraków 1997.
- K. Łęcki, *Św. Gombrowicz. Zinstytucjonalizowane formy komunikowania o literaturze. Socjologiczna analiza zjawiska*, Katowice 1997.
- J. Margański, *Gombrowicz wieczny debiutant*, Kraków 2001.
- M.P. Markowski, *Czarny nurt. Gombrowicz, świat, literatura*, Kraków 2004.
- Cz. Miłosz, *Ziemia Ulro*, Warszawa 1982, rozdz. 5–12.
- Cz. Miłosz, *Zaczynając od moich ulic*, Warszawa 1990 (fragm. poświęcone Gombrowiczowi).
- J. Paszek, F. Mazurkiewicz, *Przeczytajcie „Ferdydurke”. Szkolna encyklopedia języków Ferdydurki*, Katowice 1998.
- A. Sandauer, *Schulz i Gombrowicz czyli literatura głębin. Próba psychoanalizy*, w: tenże, *Pisma zebrane*, t. 1, Warszawa 1985.
- J. Siedlecka, *Jaśniepanicz*, Kraków 1987.
- J. Sławiński, *Sprawa Gombrowicza*, „Nurt” 1977, nr 2 (przedr. w: tenże, *Teksty i teksty*, Warszawa 1990).
- Tango Gombrowicz*, oprac. R. Kalicki, Kraków 1984.
- J.P. Sargas, *Gombrowicz lub ateizm integralny*, tłum. J.M. Kłoczowski, Warszawa 2004.

C. CZESŁAW MIŁOSZ

- Pięć zmysłów wiersza – *mimesis* według Miłosza.
- O „dotkliwościach naszego wieku” – wizja historii, krytyka kultury.
- Świadectwo poezji – role poety w XX wieku.
- Miejsce człowieka – przeciw historii, przeciw naturze.
- Literatura jako forma pamięci.
- Koniec świata – lewicowość i katastrofizm wczesnych utworów.
- Ocaleć – wojna, powstanie warszawskie, Zagłada.
- Wyzwolenie umysłu – wobec stalinizmu.
- Emigracja – ucieczka, wybór czy konieczność?
- Forma bardziej pojemna – ewolucja poetyki.
- Powinowactwa i polemiki: polski romantyzm, francuski symbolizm, angielski modernizm, William Blake, Oscar Miłosz, Jarosław Iwaszkiewicz, Witold Gombrowicz, Tadeusz Różewicz, Zbigniew Herbert.
- Wobec Boga: od gnozy do ortodoksji katolickiej (eseje i poezja).
- Stary Mistrz (także Miłosz w polskim życiu literackim po Noblu i po 1989).
- Tłumaczenia (poezja, Biblia, filozofia).

Utwory:

Cz. Miłosz, *Dzieła zebrane* (tu przede wszystkim: *Wiersze*, t. 1–5, *Zniewolony umysł*, *Dolina Issy*, *Rodzinna Europa*, *Widzenia nad Zatoką San Francisco*, *Ziemia Ulro*, *Świadectwo poezji*, *Przekłady biblijne*, *Podróżny świata – rozmowy z Renatą Górczyńską*)

lub:

Wiersze, t. 1–3, Kraków 1993; *Mowa wiązana*, Warszawa 1986 (wyd. 2, Olsztyn 1989); *Wypisy z ksiąg użytecznych*, Kraków 1994; *Ewangelia według Marka. Apokalipsa*, tłum. z grec., Lublin 1989; *Księga Hioba*, tłum. z hebr., Lublin 1981; *Księga psalmów*, tłum. z hebr., Lublin 1982; *Księga mądrości*, tłum. z grec., Paris 1989; *Księgi pięciu megilot*, tłum. z hebr. i grec., Lublin 1984; *Zniewolony umysł*, Paryż 1953 (wiele przedr., ostatni: Kraków 1990); *Dolina Issy*, Paryż 1955 (wiele przedr., ostatni: Kraków 1993); *Rodzinna Europa*, Paryż 1959 (wiele przedr., ostatni: Warszawa 1990); *Ziemia Ulro*, Paryż 1977 (kilka przedr., ostatni: Warszawa 1982); *Ogród nauk*, Paryż 1979 (pierwsze pełne wyd. krajowe: Lublin 1991); *Świadectwo poezji. Sześć wykładów o dotkliwościach naszego wieku*, Paryż 1983 (wyd. krajowe, z opuszcz. cenz.: Warszawa 1987); *Rok myśliwego*, Paryż 1990; *Jakiegoż to gościa mieliśmy: o Annie Świrszczyńskiej*, Kraków 1994; *Na brzegu rzeki*, Kraków 1994; *Piesek przydrożny*, Kraków

1997; *Życie na wyspach*, Kraków 1997; *To*, Kraków 2000; *Druga przestrzeń* (2002); *Orfeusz i Eurydyka* (2002); *Wiersze ostatnie* (2006).

Źródła pomocnicze:

- Wańkowicz i Miłosz w świetle korespondencji*, pod. do druku A. Ziółkowska, „Twórczość” 1981, nr 10.
- E. Czarniecka (R. Górczyńska), *Podróżny świata. Rozmowy z Czesławem Miłoszem. Komentarze*, Nowy Jork 1983 (przedr. Kraków 1992).
- Czesława Miłosza autoportret przekorny*, rozmowy przepr. A. Fiut, Kraków 1988.
- A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków 2011.

Opracowania:

- J. Błoński, *Miłosz jak świat*, Kraków 1998.
- W. Bolecki, *Księga buntowników*, posłowie w: Cz. Miłosz, *Dolina Issy*, Warszawa 1998.
- W. Bolecki, *Proza Miłosza*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 2 (przedr. w: tenże, *Pre-teksty i teksty*, Warszawa 1991).
- A. Fiut, *Moment wieczny. O poezji Czesława Miłosza*, Warszawa 1993 lub wyd. z 2011 (wcześniejsza wersja: Paryż 1987).
- M. Głowiński, „Przedmieście” Czesława Miłosza. *Próba interpretacji*, „Pamiętnik Literacki” 1987, z. 1.
- W. Gombrowicz, *Dziennik 1953–1956*, Kraków 1986 (*Dzieta*, t. 7), s. 20–38, 149–151 oraz *Dziennik 1957–1961* (*Dzieta*, t. 8), s. 236–238.
- W. Gombrowicz, *Dziennik 1961–1966*, Kraków 1988, t. 9, s. 56–60.
- W. Gombrowicz, *Przeciw poetom: dialog o poezji z Czesławem Miłoszem*, wstęp F. Cataluccio, Kraków 1995.
- R. Górczyńska (Ewa Czarnecka), *Podróżny świata. Rozmowy z Czesławem Miłoszem. Komentarze*, Kraków 1992.
- E. Kiślak, *Walka Jakuba z aniołem. Czesław Miłosz wobec romantyczności*, Warszawa 2000.
- J. Kwiatkowski, *Miłosz u progu okupacji*. „Rzeka”, w: *Prace ofiarowane Henrykowi Markiewiczowi*, red. T. Weiss, Kraków 1984.
- A.S. Kowalczyk, *Kryzys świadomości europejskiej w eseistyce polskiej lat 1945–1977 (Vincenz – Stempowski – Miłosz)*, Warszawa 1990.
- M.P. Markowski, *Miłosz: dylematy auto prezentacji*, „Teksty Drugie” 1991, nr 1–2.
- Cz. Miłosz, *Trzy zimy oraz Głosy o wierszach (eseje)*, red. R. Górczyńska, P. Kłoczowski, Londyn 1987.

- R. Nycz, „Wyrwać z rzeczy chwilę zobaczenia”: Czesława Miłosza tropienie realności, w: tenże, *Literatura jako trość rzeczywistości*, Kraków 2001.
- A. Okopień-Sławińska, „Przedmieście” jako inna „Piosenka o końcu świata”. *Przyczynek do opisu sztuki poetyckiej Czesława Miłosza*, „Pamiętnik Literacki” 1987, z. 1.
- „Pamiętnik Literacki” 1981, z. 4 (numer tematyczny).
- Poznanie Miłosza. Studia i szkice o twórczości poety*, red. J. Kwiatkowski, Kraków 1985.
- Poznanie Miłosza 2*, cz. 1, red. A. Fiut, Kraków 2000.
- Poznanie Miłosza 2*, cz. 2, red. A. Fiut, Kraków 2001.
- M. Stala, *Trzy nieskończoności*, Kraków 2001 (tu: *Część trzecia*).
- A. Walicki, „Zniewolony umysł” po latach, Warszawa 1993.
- „Teksty” 1981, z. 4 (numer tematyczny); „Teksty Drugie” 2001, z. 3/4.
- K. Zajac, *Miłosz i filozofia*, Kraków 1997.
- M. Zaleski, *Przygoda drugiej awangardy*, Warszawa 1984, rozdz. 10.
- M. Zaleski, *Zamiast. O twórczości Czesława Miłosza*, Kraków 2005.
- R. Zimand, *Trzydzieści lat temu i później*, w: tenże, *Wojna i spokój. Szkice trzecie*, Londyn 1984 (lub w: tenże, *Miłosz, Tyrmand, Zinowiew*, Warszawa 1982, Wydawnictwo „Krağ”).

CI. TADEUSZ RÓŻEWICZ

- „Nie wierzę w...” – świat, człowiek i literatura po wojnie.
- Wiersz i język poezji Różewicza.
- „Stworzyć poezję po Oświęcimiu” – opisać koniec poezji.
- „Nic” w utworach Różewicza (kategoria filozoficzna, etyczna, egzystencjalna, estetyczna...).
- Mówić/milczeć o tym, co Niewyrażalne – Różewicz jako poeta metafizyczny.
- Walentynkowy świat. Diagnoza i krytyka nowoczesności.
- Starość Mistrza – ironiczna elegijność.
- Dialogi z innymi pisarzami (np. Franz Kafka, Paul Celan, Samuel Beckett, Cyprian Norwid, Leopold Staff, Czesław Miłosz...).
- „Formy nieczyste”, formy otwarte. Dramaturgia Różewicza.
- Oko wiersza. Twórczość Różewicza o sztuki wizualne (awangarda, neoawangarda, popart, postmodernizm).

Utwory:

- T. Różewicz, *Utwory zebrane*, Wrocław 2003–2006 (*Proza*, t. 1–3, *Dramaty*, t. 1–3, *Poezja*, t. 1–4).
- Poezje*, t. 1–2. Kraków 1988; *Teatr*, t. 1–2, Kraków 1988; *Proza*, t. 1–2, Kraków 1990; *Płaskorzeźba*, Wrocław 1991; *Kartoteka. Kartoteka rozrzucona*, wstęp Z. Majchrowski, Kraków 1997; *Nasz starszy brat*, Wrocław 1992. *Zawsze fragment*, Wrocław 1996; *Zawsze fragment. Recycling*, Wrocław 1998; *Matka odchodzi*, Wrocław 1999; *Nożyk profesora*, Wrocław 2001; *Szara strefa*, Wrocław 2002; *Wyjście*, Wrocław 2004; *Nauka chodzenia. Gehen lernen*, Wrocław 2007; *Niepokój. Wybór wierszy*, Warszawa 2000; *Kuś kota w worku*, Wrocław 2008.

Opracowania:

- J. Błoński, *Szkic portretu poety współczesnego*, w: tenże, *Poeci i inni*, Kraków 1956.
- G. Borkowska, *O Tadeuszu Różewiczu dzisiaj*, w: *Sporne postaci polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka, Warszawa 1994.
- S. Burkot, *Tadeusz Różewicz*, Warszawa 1987.
- R. Cieślak, *Oko poety. Poezja Tadeusza Różewicza wobec sztuk wizualnych*, Gdańsk 1999.
- Dlaczego Różewicz? Wiersze i komentarze*, red. J. Brzozowski i J. Poradecki, Łódź 1993.
- L. Dorak-Wojakowska, *Poetyka cielesności w utworach dramatycznych Tadeusza Różewicza*, Kraków 2007.
- T. Drewnowski, „Walka o oddech” *O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990.
- H. Filipowicz, *Laboratorium form nieczystych. Dramaturgia Tadeusza Różewicza*, tłum. T. Kunz, Kraków 2000.
- M. Heydel, *Obecność T.S. Eliota w literaturze polskiej*, Wrocław 2002 (tu: *Cień Różewicza*).
- T. Kostkiewiczowa, *Tadeusz Różewicz, „Kartoteka”*, w: T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Czytamy utwory współczesne*, Warszawa 1967.
- T. Kunz, *Strategie negatywne w poezji Tadeusza Różewicza. Od poetyki tekstu do poetyki lektury*, Kraków 2005.
- J. Kwiatkowski, *Różewicz inny i ten sam*, w: tenże, *Klucze do wyobraźni*, Kraków 1973.
- A. Legeżyńska, *Dom i poetycka bezdomność w liryce współczesnej*, Warszawa 1996.

- Z. Majchrowski, „*Poezja jak otwarta rana*” (czytając Różewicza), Warszawa 1993.
- G. Niziołek, *Ciało i słowo. Szkice o teatrze Tadeusza Różewicza*, Kraków 2004.
- R. Nycz, *Alternatywność: dwuznaczne epifanie Różewicza*, w: tenże, *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1993.
- R. Nycz, *Tadeusza Różewicza „tajemnica okaleczonej poezji”*, w: tenże, *Literatura jako trop rzeczywistości*, Kraków 2001.
- M. Porębski, *Lekcja poezji, Wstęp*, w: T. Różewicz, *Zwierciadło. Poematy wybrane*, Kraków 1998.
- Przekraczanie granic. O twórczości Tadeusza Różewicza*, red. W. Browarny, J. Orska, A. Poprawa, Kraków 2007.
- „Pamiętnik Literacki” 1999, z. 1 (numer monograficzny).
- J. Prokop, *Tadeusza Różewicza walka o oddech*, w: tenże, *Lekcja rzeczy*, Kraków 1972.
- A. Skrendo, *Tadeusz Różewicz i granice literatury*, Kraków 2002.
- M. Stala, *Druga strona. Notatki o poezji współczesnej*, Kraków 1997 (tu: *Cierpiące ciało i śmiertelne słowo, Czas, który nastął po czasie marnym oraz Przekleństwo poezji*).
- Światy Tadeusza Różewicza*, red. M. Kisiel, W. Wójcik, Katowice 2000.
- L. Wiśniewska, *Między bieżącymi i na pograniczu (o „Białym małżeństwie” Tadeusza Różewicza i poezji Zbigniewa Herberta)*, Bydgoszcz 1999.
- P. Śliwiński, *Nuda według Różewicza*, w: tenże, *Przygody z wolnością*, Kraków 2002.
- W. Wójcik, *Staff i Różewicz. Studia historycznoliterackie*, Katowice 1999.
- K. Wyka, *Różewicz parokrotnie*, oprac. M. Wyka, Kraków 1977.
- H. Zaworska, *Sztuka podróżowania. Poetyckie mity podróży w twórczości Jarosława Iwaszkiewicza, Juliana Przybosa i Tadeusza Różewicza*, Kraków 1980.
- Zobaczyć poetę: materiały konferencji „Twórczość Tadeusza Różewicza” UAM Poznań 4–6 XI 1991*, red. E. Guderian-Czaplińska i E. Kalemba-Kasprzak, Poznań 1993.
- D. Szczukowski, *Tadeusz Różewicz wobec niewyraźnego*, Kraków 2008.

CII. MIRON BIAŁOSZEWSKI

- Białoszewski a nurty awangardowe w sztuce XX w.
- Niepróżnujące próżnowanie „ja” lirycznego.
- Teatralizacja poezji.
- Podsluchiwanie języka mówionego.

- Wynalazca gatunków jednorazowych.
- Tradycja odkryta na nowo: ballady.
- Słowa oderwane od rzeczy: epizod „lingwistyczny”.
- Powierzchnia i głębia codzienności: między reportażem a doświadczeniem wewnętrznym.
- Epika intymna: *Pamiętnik z powstania warszawskiego*.
- Poetycka etnografia Warszawy.
- Kronika małej historii PRL.
- Groteska metafizyczna okresu ostatniego.

Utwory:

- M. Białoszewski: *Wiersze*, wybór autora, przedm. J. Sławiński, Warszawa 1976;
Utwory zebrane, t. 1–6, Warszawa 1987–1991; *Oho*, Warszawa 1985;
Obmąpywanie Europy czyli dziennik okrętowy. AAAmeryka. Ostatnie wiersze, Warszawa 1988.

Źródła pomocnicze:

- Ballada polska*, oprac. Cz. Zgorzelski, I. Opacki, Wrocław 1962, BN, s. I, nr 177.

Opracowania:

- S. Barańczak, *Język poetycki Mirona Białoszewskiego*, Wrocław 1974.
 S. Barańczak, „*Patyk*” Mirona Białoszewskiego, w: *Nowela, opowiadanie, gawęda*, red. K. Bartoszyński i in., Wrocław 1974.
 M. Głowiński, *Małe narracje M. Białoszewskiego*, w: tenże, *Gry powieściowe*, Warszawa 1973.
 J. Kopciński, *Gramatyka i mistyka. Wprowadzenie w teatralną osobność Mirona Białoszewskiego*, Warszawa 1997.
 J. Kwiatkowski, *Abulia i liturgia*, w: tenże, *Klucze do wyobraźni*, Warszawa 1964 (lub wyd. nast.).
Literatura wobec wojny i okupacji, red. M. Głowiński, J. Sławiński, Wrocław 1976 (rozprawy S. Barańczaka, M. Czerwińskiej i M. Janion).
 M. Łukaszuk-Piekara, „*niby ja*”. *O poezji Mirona Białoszewskiego*, Lublin 1997.
Pisanie Białoszewskiego. Szkice, red. M. Głowiński, Z. Łapiński, Warszawa 1993.
 „*Poezja*” 1976, nr 2 i 1985, nr 12 (numery tematyczne).
 A. Sandauer, *Poezja rupieci. Rzecz o M. Białoszewskim*, w: tenże, *Poeci czterech pokoleń*, Kraków 1977 (lub inne przedruki).
 J. Sławiński, *M. Białoszewski: Ballada od rymu*, w: *Liryka polska. Interpretacje*, red. J. Prokop, J. Sławiński, Kraków 1966 (lub wyd. nast.).

- J. Sławiński, *Białoszewski Miron* oraz *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, hasła w: *Literatura polska po 1939 roku. Przewodnik encyklopedyczny*, red. M. Witkowicz (właśc. M. Drabikowski), t. 1, Warszawa 1989.
- A. Sobolewska, *Maksymalnie udana egzystencja. Szkice o życiu i twórczości Mirona Białoszewskiego*, Warszawa 1977.
- Z. Stefanowska, *Białoszewskiego „Pamiętnik z powstania warszawskiego”*, „Teksty” 1973, nr 4.
„Twórczość” 1983, nr 9 (numer tematyczny).
- A. Zieniewicz, *Małe iluminacje. Formy prozatorskie Mirona Białoszewskiego*, Warszawa 1989.
- E. Winiecka, *Białoszewski sylleptyczny*, Poznań 2006.
- Białoszewski przed Dziennikiem*, red. W. Browarna i A. Poprawa, Kraków 2010.

CIII. WISŁAWA SZYMBORSKA

- Poezja dla nieczytających poezji.
- Konieczność i przypadek: nasz świat jako jeden ze światów możliwych.
- Ironia afirmująca.
- Etyka bez kodeksu.
- Naturalna nienaturalność człowieka.
- Poezja a sztuki piękne.
- Poezja a nauki przyrodnicze.
- Ciało jako źródło doznań, ciało jako przedmiot myśli.
- Początek, środek i koniec: dramaturgia wiersza.
- Słowo wieloznaczne i ścisłe: metaforyka, składnia, wersyfikacja.
- Szymborska a tradycja liryki kobiecej.
- Felieton jako liryk prozą.

Utwory:

W. Szymborska: *Wołanie do Yeti*, Kraków 1957; *Sól*, Warszawa 1962; *Sto pociągów*, Warszawa 1967; *Wszelki wypadek*, Warszawa 1972; *Wielka liczba*, Warszawa 1976; *Ludzie na moście*, Warszawa 1986; *Koniec i początek*, Poznań 1993; *Wiersze wybrane*, Warszawa 1964 (wyd. 2, 1979); *Poezje wybrane*, Warszawa 1967; *Poezje*, wstęp J. Kwiatkowski, Warszawa 1970 (wyd. 2, 1977); *Wybór wierszy*, Warszawa 1973 (lub inne wybory wierszy, które, poczynając od 1996 r., zaczęły się licznie ukazywać); *Chwila*, Kraków 2002; *Dwukropek*, Kraków 2005; *Tutaj*, Kraków 2009.

Opracowania:

- S. Balbus, *Świat ze wszystkich stron świata. O Wisławie Szymborskiej*, Kraków 1996.
- M. Baranowska, *Tak lekko było nic o tym nie wiedzieć. Szymborska i świat*, Wrocław 1996.
- A. Legeżyńska, *Wisława Szymborska*, Poznań 1996.
- T. Nyczek, *22 x Szymborska*, Poznań 1997.
- Radość czytania Szymborskiej. Wybór tekstów krytycznych*, oprac. S. Balbus i D. Wojda, Kraków 1996 (zwłaszcza szkice S. Barańczaka, J. Kwiatkowskiego, J. Łukasiewicza, Cz. Miłosza, J. Przybosia, A. Sandauera, i M. Stali).
- Szymborska: szkice*, red. J. Jarzębski, Warszawa 1996.
- Wisława Szymborska. Życie na poczekaniu – Lekcja literatury z J. Kwiatkowskim i M. Stalą*, Kraków 1996.
- D. Wojda, *Milczenie słowa. O poezji Wisławy Szymborskiej*, Kraków 1996.
- W. Ligęza, *O poezji Wisławy Szymborskiej. Świat w stanie korekty*, Kraków 2002.
- A. Zarzycka, *Rewolucja Szymborskiej 1945–1957. O wczesnej twórczości poetki na tle epoki*, Poznań 2010.

CIV. ZBIGNIEW HERBERT

- Czy Herbert jest „klasykiem”?
- Ironia i patos.
- Poezja kontemplacji a poezja obowiązku.
- Wypisy z historii i mitologii: *exemplum* i parabola.
- Wypisy z historii najnowszej: wezwanie tyrtejskie.
- Autor i jego zastępcy: monolog dramatyczny.
- Motywy malarskie w liryce Herberta.
- Podróże estety i moralisty: sztuka Południa (*Barbarzyńca w ogrodzie*).
- Podróże estety i moralisty: sztuka Północy (*Martwa natura z wędzidłem*).
- Wiersze na odejście.
- Historia, przemoc, pamięć (w *Labiryncie nad morzem* i innych utworach).

Utwory:

- Z. Herbert: *Wiersze zebrane*, oprac. R. Krynicki, Kraków 2008 lub: *Pan Cogito*, Warszawa 1974 (wyd. 2, popr. Wrocław 1993); *Raport z obłąkanego miasta i inne wiersze*, Paryż 1984 (wyd. krajowe, Wrocław 1992); *Elegia*

na odejście, Paryż 1990 (wyd. krajowe, Wrocław 1992); *Rovigo*, Wrocław 1992; *Barbarzyńca w ogrodzie*, Warszawa 1962 (wyd. 4, popr. Lublin 1991); *Martwa natura z wędzidłem*, Wrocław 1993, *Labirynt nad morzem*, Warszawa 2000, *Epilog burzy*, *Labirynt nad morzem*, *Król mrówek*, korespondencja.

Źródła pomocnicze:

Wypluć z siebie wszystko. Rozmowa ze Zbigniewem Herbertem, w: J. Trznadel, *Hańba domowa*, Warszawa 1986, (lub wyd. nast.).

Opracowania:

- M. Antoniuk, *Otwieranie głosu. Wczesna twórczość Herberta*, Kraków 2009.
- E. Balcerzan, *Poezja polska w latach 1939–1965*, cz. 2: *Ideologie artystyczne*, Warszawa 1988, rozdz. 3.
- S. Barańczak, *Uciekinier z Utopii. O poezji Zbigniewa Herberta*, Londyn 1984 (przedr. Kraków 1985, Oficyna Literacka), wyd. 2, Wrocław 1994.
- J. Błoński, *Tradycja, ironia i głębsze znaczenie*, w: tenże, *Romans z tekstem*, Kraków 1981.
- Czytanie Herberta*, red. P. Czaplński, P. Śliwiński, E. Wiegandt, Poznań 1995.
- Dlaczego Herbert. Wiersze i komentarze*, oprac. K. Poklewska, T. Cieślak, J. Wiśniewski, Łódź 1992.
- A. Franaszek, *Ciemne źródło. O twórczości Zbigniewa Herberta*, Londyn 1998.
- A. Kaliszewski, *Gry Pana Cogito*, Kraków 1983.
- A. Kijowski, *Pielgrzym*, „*Twórczość*” 1963, nr 5 (przedr. w: tenże, *Arcydzieło nieznanne*, Kraków 1964).
- J. Kwiatkowski, *Imiona prostoty*, w: tenże, *Klucze do wyobraźni*, Warszawa 1964.
- J.J. Lipski, *Między historią i Arkadią wyobraźni*, „*Twórczość*” 1962, nr 1 (przedr. w: tenże, *Szkice o poezji*, Paryż 1987).
- J. Łukasiewicz, *Herbert*, Wrocław 2001.
- W. Maciąg, *O poezji Zbigniewa Herberta*, Wrocław 1987.
- Poznawanie Herberta*, t. 1–2. (Antologia tekstów krytycznych), wybór i wstęp A. Franaszek, Kraków 1998, 1999.
- R. Przybylski, *Między cierpieniem a formą*, w: tenże, *To jest klasycyzm*, Warszawa 1978.
- J.M. Rymkiewicz, *Zbigniew Herbert: „Studium przedmiotu”*, w: *Liryka polska. Interpretacje*, wyd. 2, red. J. Prokop, J. Sławiński, Kraków 1971.

- P. Siemaszko, *Zmienność i trwanie. O eseistyce Zbigniewa Herberta*, Bydgoszcz 1996.
- J. Sławiński, *Z. Herbert – „Tren Fortynbrasa”*, w: *Czytamy utwory współczesne*, oprac. T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, Warszawa 1967.
- K. Wyka, *Składniki świetlnej struny*, w: tenże, *Rzecz wyobraźni*, wyd. 2 rozsz., Warszawa 1977 (wyd. pierwsze 1959).
- Herbert na językach. Współczesna recepcja twórczości Zbigniewa Herberta w Polsce i na świecie*, red. A. Grabowski, J. Kopciński, J. Snopek, Warszawa 2010 (wybrane artykuły).
- Herbert na językach. Współczesna recepcja twórczości Zbigniewa Herberta w Polsce i na świecie*, red. A. Grabowski i in., Warszawa 2010.

CV. TADEUSZ KONWICKI

— Bohaterowie (bohater?) prozy Konwickiego: rodowody – „niezawiniona wina” u źródeł ich biografii; niszcząca samoświadomość bohaterów. Wieczna wędrówka w poszukiwaniu tożsamości.

— „Wszystko dzieje się jak zwykle w Nowej Wilejce”: świat przedstawiony w twórczości Konwickiego. Wileńszczyzna jako centrum świata. Kresy i kresowość. Obraz Warszawy.

— Wizja współczesności: duchowe zniewolenie inteligentów; relatywizm postaw moralnych?; rozpad i zagłada wartości. Wizerunek komunistycznej rzeczywistości (również w utworach pisanych przed 1976 r.), obraz lat dziewięćdziesiątych, np. *Czytało*.

— Techniki literackie: autotematyzm, elementy gatunków popularnych, gra z czytelnikiem i z samym sobą. Konwicki jako autor jednej przez całe życie pisanej książki?

— Dziariusze (*Kalendarz i klepsydra*, *Wschody i zachody księżycy*, *Nowy Świat i okolice*, także *Pół wieku czyścica*) jako dyskursywne dopełnienie prozy fabularnej. Autodemaskacja? – Autokreacja? – Autokomentarz?

— Metafizyka Konwickiego: Bóg. Szatan. Śmierć. Czyściec.

— Cechy charakterystyczne twórczości filmowej Tadeusza Konwickiego: filmy autorskie, scenariusze (nadobowiązkowo).

Utwory:

Twórczość Tadeusza Konwickiego. Wybór dowolny.

Źródła pomocnicze:

S. Nowicki [S. Bereś], *Pół wieku czyścica. Rozmowy z Tadeuszem Konwickim*, Warszawa 1990.

Opracowania:

- J. Arlt, *Mój Konwicky*, Kraków 2002.
- S. Barańczak, *O „Kompleksie polskim” rozważania wigilijne na stojąco*, w: tenże, *Etyka i poetyka*, Paryż 1979.
- P. Czapliński, *Tadeusz Konwicky*, Poznań 1994.
- M. Czermińska, *Autobiografia i powieść czyli pisarz i jego postacie*, Gdańsk 1987.
- B. Hadaczek, *O wileńskim świecie Tadeusza Konwického*, „Ruch Literacki” 1989, nr 4–5.
- M. Janion, *Tam gdzie rojsty*, w: tenże, *Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.
- Z. Kurzowa, *Elementy kresowe w języku powieści powojennej*, Warszawa 1975.
- T. Lubelski, *Poetyka powieści i filmów Tadeusza Konwického*, Wrocław 1984.
- W. Mach, *Przeczytaj „Dziurę w niebie” (1959)*, w: tenże, *Szkice literackie*, Warszawa 1971.
- A. Nasalska, *Oszukani przez historię: o prozie Tadeusza Konwického*, w: tenże, *Między literaturą a historią*, Lublin 1986.
- J. Walc, *Dwa razy o „Małej Apokalipsie”*, w: tenże, *Wielka choroba*, Warszawa 1992.
- J. Walc, *Nieepickie powieści Tadeusza Konwického*, „Pamiętnik Literacki” 1975, z. 1.
- J. Walc, *Wy chcecie pieśni*, w: tenże, *Wybierane*, Warszawa 1989.
- H. Zaworska, *Dolina i Wszystko albo nic*, w: tenże, *Spotkania*, Warszawa 1973.

CVI. JULIA HARTWIG

- Julia Hartwig jako reprezentantka „linii Miłosza” w poezji polskiej.
- „Błysk” – aforyzm czy nowa forma gatunkowa?
- Semantyczna pojemność poematu prozą (wpływ tradycji i indywidualna realizacja).
- Miasta poetki (Lublin, Warszawa, Paryż, Des Moines).
- Melancholia w późnej twórczości Julii Hartwig.
- Sposoby wyrażania rzeczywistości – nowoczesne epifanie w twórczości poetyckiej.
- Oniryzm – konwencja literacka wczesnej twórczości Hartwig.
- Obcowanie ze światem: afirmacja, empatia, uważność.
- Ekfrazja – połączenie „zobaczonej” rzeczywistości i tradycji malarskiej.
- Konteksty amerykańskie (podróże, lektury, inspiracje).
- Sztuka eseju biograficznego (*Apollinaire, Nerval, Podziękowanie za gościnę*).

Utwory:

- J. Hartwig:
Zobaczone, Kraków 1999.
Wybór wierszy, Warszawa 2000.
Wiersze amerykańskie, Warszawa 2002.
Mówiąc nie tylko do siebie. Poematy prozą, Warszawa 2003.
Bez pożegnania, Warszawa 2004.
Podziękowanie za gościnę, Gdańsk 2006.
To wróci, Warszawa 2007.
Jasne niejasne, Kraków 2009.
Błyski, Warszawa 2002.
Zwierzenia i błyski, Warszawa 2004.
Trzecie błyski, Warszawa 2008.

Opracowania:

- A. Kałuża, *Wola odróżnienia. O modernistycznej poezji Jarosława Marka Rymkiewicza, Julii Hartwig, Witolda Wirpszy i Krystyny Miłobędzkiej*, Kraków 2008.
M. Telicki, *Poetycka antropologia Julii Hartwig*, Poznań 2009.
W. Kaliszewski, *Klasycyzm i Julia Hartwig*, „Więź” 1988, nr 6.
J. Kwiatkowski, *Dwie poezje Julii Hartwig*, w: tenże, *Magia poezji*, Kraków 1997.
A. Legeżyńska, *Uważność – według Julii Hartwig*, w: taż, *Od kochanki do psalmistki. Sylwetki, tematy i konwencje liryki kobiecej*, Poznań 2009.
A. Nasiłowska, *Poezja jako sposób poznania*, „Odra” 1996, nr 5.
A. Nasiłowska, *Wiara w zadanie*, „Kwartalnik Artystyczny” 2010, nr 4.
I. Smolka, *Prawo do sprzeczności*, w: taż, *Dziewięć światów. Współczesne poezje polskie*, Warszawa 1997.
A. Szymańska, *Patrząc aż do bólu. O szukaniu i znajdowaniu w poematach prozą Julii Hartwig*, „Topos” 2004, nr 3–4.
R. Przybyłski, *Między chaosem a snem*, w: tenże: *To jest klasycyzm*, Warszawa 1978.

**CVII. KRYSZYNA MIŁOBĘDZKA –
 POETKA, DRAMATURG, ESEISTKA**

- Dwa „debiuty” Miłobędzkiej. Charakterystyka wczesnej i późnej twórczości.
 — Teatr dziecięcy jako inspiracja dla poezji Krystyny Miłobędzkiej (na podstawie szkiców i scenariuszy).

- Kto mówi? Sposoby ewokacji nowoczesnego podmiotu literackiego.
- Język, rzeczywistość, podmiot: wzajemne relacje.
- Źródła poetyckości: język potoczny, mówiony i prywatny.
- Rzeczy i ludzie. Antropologiczny wymiar twórczości Miłobędzkiej.
- Poetycki zapis przemijania.
- Między Wschodem a Zachodem: odniesienia filozoficzne w twórczości Krystyny Miłobędzkiej.

Utwory:

K. Miłobędzka:

Scenariusze teatralne i szkice: *Siała baba mak. Gry słowne dla teatru* (1995), *Leśmian – Białoszewski – Karpowicz*, „Czas Kultury” (1997), monografia *Teatr Jana Dormana: kto jest kim w sztuce dla dziecka* (1990), zbiór szkiców *W widnokregu Odmieńca. Teatr, dziecko, kosmogonia* (2008).

Tomy poetyckie i cykle poetyckie: *Pokrewne* (1970), *Dom, pokarmy* (1975), *Wykaz treści* (1984), *Przed wierszem* (1994, tu także cykl *Anaglify* z 1960 roku), *Imięstwy* (2000), *wszystkowiedz* (2000), *Po krzyku* (2004, II wyd. 2005), *gubione* (2008) oraz tomy zbiorowe: *Zbierane* (2006) i *Zbierane, gubione* (2010).

Opracowanie i źródła pomocnicze:

- S. Barańczak, *Dramatyczna niegramatyczność* (K. Miłobędzka, *Dom, pokarmy*), „Odra” 1975, nr 12, lub w: tenże, *Przed i po. Szkice o poezji krajowej przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych*, Londyn 1988.
- S. Barańczak, *In statu nascendi* (K. Miłobędzka, *Pokrewne*), „Twórczość” 1971, nr 9, lub w: tenże, *Ironia i harmonia*, Warszawa 1973.
- J. Borowiec, *Szare światło. Rozmowy z Krystyną Miłobędzką i Andrzejem Falkiewiczem*, Wrocław 2009.
- T. Karpowicz, *Metafora otwarta. O poezji Krystyny Miłobędzkiej*, www.biuroliterackie.pl/przystan.
- K. Kuczkowski, *Poezja „nocy, nijak, bezgłosu, zadławi”*. O wierszach Krystyny Miłobędzkiej, „Nowy Nurt” 1995, nr 20.
- A. Legeżyńska, *Lingua defectiva. O poezji Krystyny Miłobędzkiej*, w: taż, *Od kochanki do psalmistki. Sylwetki, tematy i konwencje liryki kobiecej*, Poznań 2009.
- J. Łukasiewicz, *Oddane pulsowaniu krążeniu odpływowom...* (K. Miłobędzka, *Pokrewne*), „Odra” 1971, nr 9.
- K. Maliszewski, „Koniętność mówienia nowych” (K. Miłobędzka, *Przed wierszem*), „Topos” 1995, nr 7–8.
- Miłobędzka wielokrotnie*, red. i wstęp P. Śliwiński, Poznań 2008.

- Mówi się, że wiersz się rodzi...* (klipy poetyckie), www.biuroliterackie.pl/przystan.
T. Nyczek, *Pokrewne, osobne. O poezji Krystyny Miłobędzkiej*, „Odra” 1993, nr 10, s. 51–60.
- O tym, ile trzeba stracić, żeby być*. Z Krystyną Miłobędzką rozmawia Magdalena Rybak, www.biuroliterackie.pl/przystan oraz w: *taż, Rozbiórka. Wiersze, rozmowy i portrety 26 poetów*, Wrocław 2007.
- A. Poprawa, *Epigramaty niemożliwe. O nowych wierszach Krystyny Miłobędzkiej*, „Tygodnik Powszechny” 2004, nr 24.
- I. Smolka, „*Słowa chcą żyć, nie mówić*” [Krystyna Miłobędzka], w: *taż, Dzie więć światów. Współczesne poetki polskie*, Warszawa 1997.
- S. Sterna-Wachowiak, *Lekcja języka [Krystyna Miłobędzka, Dom, pokarmy]*, „Twórczość” 1976, nr 10.
- znikam, jestem (cztery wieczory autorskie)*, wstęp i oprac. J. Borowiec, Wrocław 2010.
- Zwiewność*. Z Krystyną Miłobędzką i Andrzejem Falkiewiczem rozmawiają Katarzyna Czeczot i Agata Kula, „Studium” 2005, nr 4–5.

CVIII. STANISŁAW BARAŃCZAK

- Walka z kłamstwem jako postulat poezji pomarcowej.
- Zaangażowanie, retoryka, interwencyjność – zagrożenie dla arcyzmu twórczości?
- Człowiek paradoksalny – podmiot poezji Barańczaka.
- Szukanie tradycji (poezja metafizyczna XVII w., poezja purnonsensowa, Awangarda Krakowska, lingwizm, Herbert...).
- Forma, czyli wolność sztuki.
- Gatunki stare i nowe; gatunki ulubione.
- Lokalność i uniwersalność: konfrontacja kultury polskiej i zachodniej w utworach powstałych w Ameryce.
- Barańczak jako nonsensista.
- Tematy i odmiany eseistyki Stanisława Barańczaka.

Utwory:

S. Barańczak: *Wiersze zebrane*, Kraków 2006; *Biografioty. Poczest 56 jednostek sławnych, sławetnych i oślawionych oraz Appendix umożliwiający człowiekowi kulturalnemu zrozumienie i zapamiętanie o co chodzi w 7 podstawowych utworach W. Szekspira*, Kraków 1991; *Geografioty. Z notatek globtrotera domatora*, Warszawa 1998; *Poezja i duch Uogólnienia. Wybór esejów 1970–1995*, Kraków 1996; *Etyka i poetyka*, Kraków 2009; *Przed i po*, Londyn 1988; *Tablica*

z *Macondo*, Londyn 1990; *Pegaz zdębiał. Poezja nonsensu a życie codzienne: wprowadzenie w prywatną teorię gatunków*.

Opracowania:

- K. Biedrzycki, *Świat poezji Stanisława Barańczaka*, Kraków 1995.
- W. Bolecki, *Język jako świat przedstawiony. O wierszach Stanisława Barańczaka*, w: tenże, *Pre teksty i teksty. Z zagadnień związków międzytekstowych w literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa 1998.
- J. Dembińska-Pawelec, *Światy możliwe w poezji Stanisława Barańczaka*, Katowice 1999.
- J. Dembińska-Pawelec, *Villanella. Od Anonima do Barańczaka*, Katowice 2006.
- J. Kandziora, *Ocalony w gmachu wiersza. O poezji Stanisława Barańczaka*, Warszawa 2007.
- J. Kozaczewski, *Polska tradycja literacka w poezji Nowej Fali*, Kraków 2004.
- D. Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992.
- „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” 1999, nr VI (XXVI), numer monograficzny: *Barańczak – poeta lector*.
- E. Rajewska, *Stanisław Barańczak – poeta i tłumacz*, Poznań 2007.
- M.A. Szulc-Packalén, *Pokolenie 68. studium o poezji polskiej lat siedemdziesiątych*, Warszawa 1997.
- M. Kaczorowska, *Przekład jako kontynuacja twórczości własnej. Na przykładzie wybranych translacji Stanisława Barańczaka z języka angielskiego*, Kraków 2011.

ŻYCIE LITERACKIE W LATACH 1945–1989

CIX. W KRAJU

— Pod okupacją:

nielegalny ruch wydawniczy (książki i prasa); wieczory autorskie; tajne nauczanie literatury polskiej; utwory do szuflady; pierwsze zetknięcie ze stalinowską polityką kulturalną (Wilno i Lwów).

— Okres socrealizmu i przełom październikowy:

„zamówienie społeczne” czyli centralne kierowanie literaturą i czytelnictwem; rozbudowa sieci bibliotek publicznych i zakładowych; prohibita; pisarze w zakładach pracy; cenzura; rola przekładów (utworów socrealistycznych i klasyki); rusyfikacja; załamywanie się systemu stalinowskiego – złagodzenie

cenzury, nowe tytuły czasopism, przekłady współczesnej literatury zachodniej, łatwiejsze kontakty z wydawnictwami emigracyjnymi, obrachunki ze stalinizmem jako „wypaczeniem socjalizmu”.

— Niezależne instytucje literackie w l. 1976–1989: pierwsze czasopisma i książki „poza cenzurą”, wyjście na powierzchnię w l. 1980–1981, rozkwit podziemnego życia literackiego w okresie stanu wojennego – publikacje, nagrody literackie, stypendia dla pisarzy, wieczory autorskie, spektakle, żywa wymiana między krajem a emigracją.

Opracowania:

- L.M. Bartelski, *Genealogia ocalonych. Szkice o latach 1939–1944*, wyd. 3, Kraków 1974.
- T. Burek, *Zapomniana literatura polskiego Października*, w: tenże, *Żadnych marzeń*, Londyn 1987.
- J. Czachowska, B. Dorosz, *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977–1989 (Bibliografia druków zwartych)*, Wrocław 1992.
- J. Czachowska, M.K. Maciejewska, T. Tyszkiewicz, *Literatura polska i teatr w latach drugiej wojny światowej. Bibliografia*, t. 3, Wrocław 1986.
- O.S. Czarnik, *Między dwoma Sierpniami. Polska kultura literacka 1944–1980*, Warszawa 1993.
- M. Głowiński, *Nowomowa po polsku*, Warszawa 1990.
- M. Głowiński, *Rytuał i demagogia. Trzydzieścio szkiców o sztuce zdegradowanej*, Warszawa 1992.
- M. Inglot, *Polska kultura literacka Lwowa lat 1939–1941. Ze Lwowa i o Lwowie. Lata sowieckiej okupacji w poezji polskiej. Antologia utworów poetyckich w wyborze*, Wrocław 1995.
- Literatura i demokracja. Bezpieczne i niebezpieczne związki*, Warszawa 1995.
- Konspiracyjna publicystyka literacka 1940–1944. Antologia*, oprac. Z. Jastrzębski, Warszawa 1973.
- Z. Jarosiński, *Nadwiślański socrealizm*, Warszawa 1999.
- R. Legutko, *Bez gniewu i uprzedzenia*, Paryż 1989.
- J. Łukasiewicz, *Wiersze w gazetach 1945–1949*, Wrocław 1992.
- J. Kott, *Przyczynek do biografii*, Londyn 1989 lub Warszawa 1991.
- A. Michnik, *Z dziejów honoru w Polsce. Wypisy więzienne*, Paryż 1985 (lub inne wyd.).
- Cz. Miłosz, *Zniewolony umysł*, Paryż 1953 lub Kraków 1990.
- Cz. Miłosz, *Strefa chroniona*, w: tenże, *Ogród nauk*, Paryż 1979 lub Lublin 1991.

- T. Nyczek, *Powiedz tylko słowo. Szkice literackie wokół „pokolenia 68”*, Londyn 1985.
- A. Paczkowski, *Konspiracyjne czasopisma literackie okresu drugiej wojny światowej w kraju*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1993.
- J. Prokop, *Wyobrażenia pod nadzorem. Z dziejów literatury i polityki w PRL*, Kraków 1994.
- M. Puchalska, „Zapis”, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i in., Wrocław 1993.
- L. Rola [Burska], *Samoobrona czy walka o nową treść? O funkcjach „Zapisu” i „Pulsu”*, w zbiorze: *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, Londyn 1984.
- J. Sławiński, *Krytyka nowego typu*, „Wezwanie” 1985 nr 8, (przedr. w: tenże, *Teksty i teksty*, Warszawa 1990).
- J. Sławiński, *Zanik centrali*, „Kresy” 1994, nr 18.
- J. Smulski, *Pęknięcie lodów*, Toruń 1995.
- J. Święch, *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997 (rozdz. I-III, s. 15–102).
- W. Tomasiak, *Polska powieść tendencyjna 1949–1955: problem perswazji literackiej*, Wrocław 1988.
- W. Tomasiak, *Słowo o socrealizmie. Szkice*, Bydgoszcz 1991.
- J. Trznadel, *Hańba domowa. Rozmowy z pisarzami*, Paryż 1986 (lub np. Warszawa 1990).
- J. Walc, *Wolna wałkowa*, w: tenże, *Wybierane*, Warszawa 1989 (Biblioteka „Krytyki”).
- A. Wat, *Mój wiek. Pamiętnik mówiony*, przedmowa Cz. Miłosz, oprac. L. Ciołkowska, cz. 1–2, Londyn 1977 (lub Warszawa 1990).
- J. Sławiński, *Zanik centrali*, „Kresy” 1994, nr 18.
- G. Wołowicz, *Nowocześni w PRL: Przyboś i Sandauer*, Wrocław 1999.

CX. NA EMIGRACJI

— Krąg paryskiej „Kultury”: twórca pisma i jego współpracownicy, historia pisma oraz Instytutu Literackiego, ich rola w kształtowaniu wiedzy i świadomości odbiorców w świecie i ojczyźnie; inicjatywy wydawnicze; akcje w obronie wolnego słowa – miejsce w piśmie dla autorów z kraju. Pismo wielkiego programu: demokratycznej państwowości, otwartego społeczeństwa, wielu twórczych wizji literatury.

— Krąg londyńskich „Wiadomości”: genealogia pisma, jego redaktor i współpracownicy; rola „Wiadomości” w środowiskach emigracyjnych; dominacja wzorów kultury międzywojennej.

— Krąg „Zeszytów Literackich”: genealogia pisma, redaktor i zespół; inicjatywy wspólnoty intelektualnej Europy Środkowej; wydawnictwa; dominacja wyobraźni estetycznej.

Utworki (w wyborze):

Autobiografia na cztery ręce [Jerzy Giedroyc], oprac. i posłowie K. Pomian, Warszawa 1994, wyd. uzupełnione Warszawa 1996; J. Giedroyc, A. Bobkowski, *Listy 1946–1961*, wyb., oprac., wstęp J. Zieliński, Warszawa 1997; J. Giedroyc, K. Jeleński, *Listy 1950–1987*, Warszawa 1995; Roczniki „Kultury” (1947–1994 i nast.); roczniki „Wiadomości” (1940–1981); roczniki „Zeszytów Literackich” (1983–1994 i nast.); W. Gombrowicz, *Dziennik* (1953–1956, 1957–1961, 1961–1966); G. Herling-Grudziński, *Dziennik pisany nocą* (1971–1972, 1973–1979, 1980–1983, 1984–1988); K. A. Jeleński, *Zbiegi okoliczności*, Kraków 1981 lub (nietożsame) Paryż 1982; Cz. Miłosz, *Światło dzienne*, Paryż 1953 (lub wiersze z tego tomu w innych wydaniach); Cz. Miłosz, *Kontynenty*, Paryż 1958.

Opracowania i materiały źródłowe:

- W. Bolecki, „Emigracyjność” – „polityczność” – *Historia literatury*, w: tenże, *Polowanie na postmodernistów*, Kraków 1999.
- J. Chruślińska, *Była raz „Kultura”. Rozmowy z Zofią Hertz*, wstęp Cz. Miłosz, Warszawa 1994.
- M. Danilewicz-Zielińska, *Szkice o literaturze emigracyjnej*, Wrocław 1992; też, *O londyńskim środowisku literackim*, „Dialog” 1992, nr 3, przedr. w: *Między Polską a Światem. Kultura emigracyjna po 1939 roku*, red. M. Fik, Warszawa 1992.
- Dramat i teatr emigracyjny po r. 1939*, red. E. Kalembe-Kasprzak, D. Ratajczakowa, Wrocław 1998.
- K. Dybciak, *Literacka działalność Instytutu Literackiego*, w: tenże, *Literatura źle obecna (Rekonesans)*, Londyn 1984; tenże, *Panorama literatury na obczyźnie*, Kraków 1990.
- A. Friszke, *Życie polityczne emigracji*, Warszawa 1999.
- J. Giedroyc, W. Gombrowicz, *Listy 1950–1969*, wybór, wstęp, oprac. A.S. Kowalczyk, Warszawa 1993.
- H. Gosk, *Jesteś sam na swej drodze. O twórczości Leo Lipńskiego*, Izabelin 1998.

- R. Habielski, *Niezlomni nieprzejednani. Emigracyjne „Wiadomości” i ich krąg 1940–1981*, Warszawa 1991.
- R. Habielski, *Polski Londyn*, Wrocław 2000.
- R. Habielski, *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, Warszawa 1999.
- Z. Hertz, *Listy do Czesława Miłosza: 1952–1979*, wybór i oprac. R. Górczyńska, wstęp G. Herling-Grudziński, Paryż 1992.
- J. Jarzębski, *Literatura polska na wygnaniu 1939–1950*, w: tenże, *W Polsce czyli wszędzie*, Warszawa 1992.
- J. Jarzębski, *Pożegnanie z emigracją. O powojennej prozie polskiej*, Kraków 1998.
- W. Karpiński, *Książki zbojeckie*, Londyn 1988.
- K. Kopczyński, *Wśród „zagubionych romantyków” („Kultura” podczas przełomu październikowego)*, w: *Między Polską a światem. Kultura emigracyjna po 1939 roku*, red. M. Fik, Warszawa 1992.
- A.S. Kowalczyk, *Giedroyc i „Kultura”*, Wrocław 1999.
- J. Kryszak, *Literatura złej chwili dziejowej. Szkice o drugiej emigracji*, Warszawa 1995.
- Leksykon kultury polskiej poza krajem od roku 1939*, red. K. Dybiak, i Z. Kudełski, t. 1, Lublin 2000 (tom 2 – w przygotowaniu).
- W. Ligęza, *Jerozolima i Babilon. Miasta poetów emigracyjnych*, Kraków 1998.
- Literatura emigracyjna 1939–1989*, t. 1, red. J. Garliński, Z. Jagodziński, J. Olejniczak, I. Opacki, M. Pytasz, Katowice 1994.
- Literatura emigracyjna 1939–1989*, t. 2, Katowice 1996, red. J. Garliński, Z. Jagodziński, J. Olejniczak, I. Opacki, M. Pytasz.
- P. Machcewicz, *Emigracja w polityce międzynarodowej*, Warszawa 1999.
- A. Madyda, *Zygmunt Haupt. Życie i twórczość literacka*, Toruń 1998.
- O „Kulturze” *Wspomnienia i opinie*, oprac. G. i K. Pomianowie, Londyn 1987 lub Warszawa 1988 „Pokłos”.
- M. Pytasz, *Literatura w wybranych czasopiśmiech polskich na obczyźnie w czasie II wojny i po wojnie*, w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, red. A. Brodzka i inni, Wrocław 1992.
- J. Stempowski, *Listy do Jerzego Giedroycia*, wybór, oprac., posłowie A.S. Kowalczyk, Warszawa 1991.
- „*Wiadomości*” i okolice. *Szkice i wspomnienia*, Archiwum „*Wiadomości*”, t. I, Toruń 1995.
- J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*, Lublin 1990.

- M. Kisiel, *Pamięć, biografia, słowo. Szkice o poetach dwóch generacji*, Katowice 2000.
- D. Mostwin, *Emigranci polscy w USA*, Lublin 1991.
- Pisarz na emigracji. Mitologie. Style. Strategie przetrwania*, red. H. Gosk, A.S. Kowalczyk, Warszawa 2005.
- Poezja polska na obczyźnie. Studia i szkice*, red. Z. Andres, J. Wolski, Rzeszów 2005.
- Proza polska na obczyźnie. Problemy – dyskursy – uzupełnienia*, t. 1–2, red. Z. Andres, J. Pasterski i A. Wal, Rzeszów 2007 (wybrane artykuły).
- M. Pytasz, *Kilka opowieści o niektórych dolegliwościach bycia poeta emigracyjnym i inne historie*, Katowice 2000.
- A. Słonimski, *Kroniki londyńskie*, zebrał P. Kądziała, Warszawa 1995.
- Z listów do Mieczysława Grydzewskiego 1946–1966*, wybór, wstęp, oprac. R. Habielski, Londyn 1990.

CXI. ŻYCIE LITERACKIE PO 1989 ROKU

— Przemiany warunków komunikacji literackiej w kontekście transformacji ustrojowej (zniesienie cenzury, urynkowienie i decentralizacja kultury, rozwój rynku wydawniczego, nowe media komunikacyjne, zmieszanie kultury wysokiej i popularnej, scalenie literatury krajowej i emigracyjnej).

— Infrastruktura literacka: nagrody, festiwale, konkursy, wydawnictwa, instytucje, dotacje, sponsorzy.

— Charakterystyka czasopiśmiennictwa (wybrane przykłady).

— Dyskusje i manifesty literackie (np. pytania o przełom, „kres” romantycznego paradygmatu, spór „klasyków” z „barbarzyńcami”, dyskusja o wzniosłości i „stylu wysokim”, manifesty neolingwistów, spór o kanon).

— Zanik (i powrót?) „centrali”.

Literatura pomocnicza:

- P. Czaplński, *Powrót centrali*, Kraków 2007.
- P. Czaplński, M. Leciński, E. Szybowicz, B. Warkocki, *Kalendarium życia literackiego 1976–2000. Wydarzenia, dyskusje, bilanse*, Kraków 2003.
- P. Czaplński, P. Śliwiński, *Literatura polska 1976–1998*, Kraków 1999.
- D. Dabert, *Zbuntowane wiersze*, Poznań 1998 (tu: *Aneks: Wybór wierszy o stanie wojennym*).
- Gada! Zabić! Pa(n)tologia neolingwizmu*, red. M. Cyranowicz, P. Kozioł, Warszawa 2005.

- J. Jarzębski, *Apetyt na Przemianę*, Kraków 1997 (tu: *Apetyt na przemianę, Punkt wyjścia: Koniec historii czy kryzys fabuły, Metamorfozy kanonu, Polska jako sen, W poszukiwaniu stylu epoki*).
- A. Legeżyńska, P. Śliwiński, *Poezja polska po 1968 roku*, Warszawa 2000.
- P. Marecki, I. Stokfiszewski, M. Witkowski, *Tekstylika. O „rocznikach siedemdziesiątych”*, Kraków 2002 (tu: wstęp, wybór z antologii oraz w aneksie krytycznym rozmowa z M. Stalą oraz teksty: M. Sieniewiczza, R. Ostaszewskiego, M. Witkowskiego).
- Pisma kulturalne w Polsce po 1989 roku. Leksykon*, red. J. Gałuszka, G. Maroszczyk, A. Nęcka, Katowice 2010.
- J. Sławiński, *Rzut oka na ewolucję poezji polskiej w latach 1956–1980*, w: tenże, *Przypadki poezji. Prace wybrane*, t. 5, Kraków 2001.
- J. Sławiński, *Zanik centrali*, „Kresy” 1994, nr 2.

CXII. LITERATURA PO 1989 ROKU – TRANSFORMACJE, REWOLUCJE, KONTYNUACJE

1. Bez powinności, przeciw autorytetom. Przemiany literatury polskiej po 1989 roku.

- „Wszystko inne” czy tylko „Apetyt na przemianę”? Warunki, reguły i formy komunikacji literackiej lat 90.
- Emanacje postmodernizmu. Propozycje nowej filozofii i estetyki.
- Pokolenie „Brulionu” wobec tradycji kontrkulturowej.
- Konsekwencje zaniku „centrali”. Nowe czasopisma, instytucje i hierarchie w życiu literackim lat 90.
- *Macie swoich poetów...* Idole literatury czasu transformacji.
- Geneza, retoryka i historycznoliterackie znaczenie sporu „klasyków” z „barbarzyńcami”.
- Strategia skandalu i prowokacji w twórczości i życiu literackim lat 90.
- Starzy Mistrzowie w nowej rzeczywistości (T. Różewicz, *Płaskorzeźba i Zawsze fragment*, Miłosz, *Dalsze okolice, Na brzegu rzeki i To*, Szyborska, *Koniec i początek*, Herbert, *Elegia na odejście, Rovigo, Epilog burzy*, E. Lipska, *Pomarańcza Newtona*).
- Portrety młodości w nowej prozie (P. Huelle, *Weiser Dawidek*, A. Stasiuk, *Biały kruk*, A. Libera, *Madame*, P. Siemion, *Niskie łąki*, T. Tryzna, *Panna Nikt*; A. Wiedemann, *Wszędobylstwo porządku*).
- Nowi bohaterowie powieści inicjacyjnej: P. Huelle, *Weiser Dawidek*; A. Libera, *Madame*; T. Tryzna, *Panna Nikt*; O. Tokarczuk, *E.E.*

— Gombrowicz wiecznie żywy... Ironia, parodia, groteska w prozie przełomu wieków (późna twórczość M. Pankowskiego, proza J. Pilcha, *Spiski* W. Kuczoka).

— Neolingwizm: oferta nowej poezji wobec tradycji oraz estetyki postmodernistycznej (A. Sosnowski, T. Pióro, J. Mueller i inni).

2. Spotkanie z Innym. Literatura przełomu XX i XXI wieku wobec problemów tolerancji, obcości, wykluczenia.

— Galeria „tajemniczych nieznanomych” w prozie P. Huelle, S. Chwina, O. Tokarczuk.

— Portret Odmieńca w prozie po 1989 roku. Na podstawie wybranych utworów O. Tokarczuk i A. Stasiuka.

— Po co Przybysz w naszym świecie? Granice empatii, szanse dialogu – na podstawie *Weisera Dawidka*.

— Ludzkie, pozaludzkie... Nowa antropologia w prozie J. Dukaja.

— Ambiwalencje mitów Wspólnoty. Opiekuńcze i /lub represyjne relacje środowiskowe w prozie po 1989 (Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy* oraz A. Stasiuka, *Mury Hebronu i Biały kruk*; W. Myśliwski, *Widnokrąg*; W. Kuczok, *Gnój*; I. Filipiak, *Absolutna amnezja*).

— Literacki motyw Rosji w kontekście dyskursu postkolonialnego. (M. Wilk, *Wilczy notes*, R. Kapuściński, *Imperium*, J. Hugo-Badera, *Biała gorączka*, W. Górecki, *Toast za przodków*).

— Wobec stereotypów: Niemiec w prozie przełomu wieków (S. Chwin, *Hanemann*; P. Huelle, *Castorp*; A. Stasiuk, *Dojczland*; wybrane utwory J. Rudnickiego).

— Wobec tajemnicy cierpienia i śmierci Drugiego (J. Baczak, *Zapiski z nocnych dyżurów*; R. Przybylski *Baśń zimowa*; W. Odojewski, *Oksana*).

— Problematyka politycznego zaangażowania literatury – polityka literatury. *Przewodnik Krytyki Politycznej*, *Ostatni raport Z. Kruszyńskiego*, *Asystent śmierci* B. Świdorskiego.

— Poetyckie gesty pożegnania. Warianty elegijności w utworach W. Symborskiej, J. Hartwig, T. Różewicza, M. Świetlickiego, E. Tkaczyszyna-Dyckiego, R. Kobierskiego (*Lacrimosa*), P. Owczarka (*Pasja*).

3. Bohater naszych czasów: homo memoriens. Tematyka i poetyka pamięci w literaturze współczesnej.

— Pamięć i odpowiedzialność – XX wiek w obrachunkach pisarzy przed i po 1989 roku (wybr. utwory T. Parnickiego; W. Odojewski, *Zasypie wszystko, zawieje*; J. Strykowski, *Wielki strach*; *Echo*; J. Krasieński, *Niemoc*, B. Keff, *Utwór o matce i ojczyźnie*, R. Kobierski, *Ziemia Nod*).

— Trauma, pamięć, literatura (W. Dichter, *Koń Pana Boga*; M. Głowiński, *Czarne sezony*; T. Różewicz, *Matka odchodzi*; M. Bieńczyk, *Tworki*).

- Czar i ból nostalgii... Topika tęsknoty w liryce/prozie lat 90.
- Wspominanie jako sytuacja narracyjna w prozie (W. Myśliwski, *Widnokrąg* i *Traktat o łuskaniu fasoli* lub inne wybrane przykłady).
- Pamięć autobiograficzna w twórczości Starych Mistrzów (Miłosz, Różewicz, Herbert, Szymborska, Hartwig i in.).
- Pisanie z pamięci i kreacje pamięci (T. Różycycki, *Dwanaście stacji*; S. Szymutko, *Nagrobek Ciotki Cili*; J. Dehnel, *Lala* – lub inne).

4. Echa idylli, obrazy spustoszenia. Literackie mitologie Domu, Miasta i Miejsca.

- Literackie pustelnie (na podst. twórczości Cz. Miłosza, M. Białoszewskiego, E. Tkaczyszyna-Dyckiego).
- Dom i Labirynt. Od prozy Brunona Schulza do powieści Olgi Tokarczuk.
- Mityzacje domu w prozie po 1989 roku.
- Antydom, nie-rodzina (na podst. I. Filipiak, *Absolutna amnezja*; W. Kuczok, *Gnój*; D. Masłowska, *Wojna polsko-ruska...* oraz *Między nami dobrze jest*; T. Piątek, *Heroina*).
- Mickiewiczowska topika zadomowienia. Repetycje, stylizacje, destrukcje (na podstawie utworów: Cz. Miłosz, *Świat*; Z.R. Żakiewicz, *Tryptyk wileński*; P. Szewc, *Zmierzchy i poranki* oraz *Bociany nad powiatem*; T. Różycycki, *Dwanaście stacji*).
- Dzieciństwo pojałtańskie w „przejętych domach” (P. Huelle, *Opowieści na czas przeprowadzki*; S. Chwin, *Hanemann*; A. Jurewicz, *Lida*; A. Liskowacki, *Eine kleine*; J. Bator, *Piaskowa góra*; I. Iwasiów, *Bambino*).
- Warszawa w prozie L. Tyrmanda (*Zły*), T. Konwickiego (utwory wybr.), M. Białoszewskiego (utwory wybr.) i J. Pilcha (*Miasto utraπienia*).
- Mit Lwowa w powojennej kulturze i literaturze – geneza, realizacje, funkcje.
- Mityzacje Miasta w nowej prozie (A. Stasiuka, *Dziewięć*; M. Tulli, *Sny i kamienie*; M. Świetlickiego, do wyboru).

5. „Polaku, kim jesteś?” Prozatorski i eseistyczny dyskurs tożsamościowy w kontekście dwudziestowiecznych doświadczeń historycznych.

- Polska genealogia jako temat powojennej prozy (H. Malewska, *Apokryf rodzinny*; K. Brandys, *Wariacje pocztowe*; A. Kijowski, *Dziecko przez ptaka przyniesion*; A. Jurewicz, *Lida*; S. Chwin, *Hanemann*; I. Iwasiów, *Bambino*; J. Bator, *Piaskowa góra*).
- Emigranci. Dekonstrukcja narodowych mitów w utworach Mrożka, Głowackiego, Redlińskiego, Gretkowskiej.
- Postawy wobec tradycji śródziemnomorskiej. Eseje Z. Herberta, *Labirynt nad morzem*, Z. Kubiaka, *Uśmiech Kore*, E. Bieńkowska, *Co mówią kamienie Wenecji*, D. Czaja, *Gdzieś dalej, gdzie indziej*.

— Polak w ponowoczesnym świecie: gość, turysta, intruz, swój (M. Gretkowska, *My zdies emigranty*; P. Siemion, *Niskie łąki*; A. Stasiuk, *Dojczland*).

— Dialogi z romantyzmem na przełomie wieków (Janion, Rymkiewicz, Pilch, Bieńczyk).

— Tożsamości lokalne (K. Kutz, *Piąta strona świata*; A. Nawarecki, *Lejerman*; S. Szymutko, *Nagrobek ciotki Cili*; M. Witkowski, *Barbara Radziwiłłówna z Jaworzna-Szczakowej*; M. Szejnert, *Czarny ogród*).

6. „Historia spuszczone z łańcucha” – konstrukcje i dekonstrukcje mitów bohaterskich w prozie, eseistyce i literackim dokumencie drugiej połowy XX wieku.

— Powstanie warszawskie w literackiej pamięci M. Białoszewskiego (*Pamiętnik...*), A. Świrszczyńskiej (*Budowałam barykadę*), J.M. Rymkiewicza (*Kinderszenen*), D. Foksa i Z. Libery (*Co robi łączniczka*) oraz W. Albińskiego (*Achtung! Banditen!*).

— Rewizje mitu partyzanckiego (J.J. Szczepański, *Buty*; T. Różewicz, *Do piachu*).

— Wojenne dzieci. Na podstawie prozy J. Krzysztonia (*Wielbłąd na stepie* oraz *Krzyż Południa*), H. Ordonówny (jako W. Hort, *Tułacze dzieci*, Warszawa 1990 [1948]), J. Kosińskiego (*Malowany ptak*).

— Kresy w ogniu. Polskie losy wojenne w prozie W. Odojewskiego (*Zasypie wszystko, zawieje*), J. Mackiewicz (*Nie trzeba głośno mówić*), J. Strykowski (*Wielki strach*), T. Lubkiewicz-Urbanowicz (*Boża podszewka*).

7. Co się stało z Nową Falą?

— Etos – nie, kontrkultura – tak. Tradycja Nowej Fali w latach 90.

— Formy aktywności twórczej poetów pokolenia 1968 (R. Krynicki, S. Barańczak, A. Zagajewski, E. Lipska).

— Bohdan Zadura jako patron młodych.

— *Nie używać słowa „wyznanie”*. Tematyka i poetyka amerykańskich tomów Stanisława Barańczaka.

8. Krucjaty, konwersje, apostazje, bluźnierstwa... Literatura najnowsza i eseistyka wobec *sacrum*.

— *Homo sacer* w eseistyce przełomu wieków (R. Przybylski, L. Kołakowski, J. Tischner, K. Dorosz, A. Bielik-Robson).

— Jak rozmawiać z Bogiem? Poetyka wierszy o tematyce religijnej (J. Twardowski, J. St. Pasierb, Cz. Miłosz, T. Różewicz, J. Kulmowa, B. Ostrowska, W. Wencel, K. Koehler, M. Świetlicki, J. Stefko – lub inni).

— Innowiercy – swoi czy obcy? Na podstawie prozy J. Pilcha i O. Tokarczuk.

— Spór o katedrę, spór o literaturę. Postawy wobec *sacrum* w utworach poetyckich, esejach i publicystyce lat 90.

— Błuznierstwo jako środek ekspresji literackiej w poezji (wiersze R. Wojaczka, E. Ostrowskiej) lub w prozie (M. Gretkowska, *Kabaret metafizyczny*; T. Tryzna, *Panna Nikt*).

9. Eros nowoczesny. Tematy miłosne w literaturze współczesnej.

— Razem osobno. Dekonstrukcja miłosnych mitów w prozie (J. Pilcha *Inne rozkosze*; M. Bieńczyk, *Terminal*; A. Bolecka, *Concerto d'amore*).

— Erotyka w powieści inicjacyjnej: od T. Konwickiego (*Kronika wypadków miłosnych*) do A. Libery (*Madame*).

— Gra z tradycją w nowych erotykach – wiersze A. Piwkowskiej, M. Cisły (*Kochaina*), J. Podsiadły, M. Świetlickiego, M.B. Kielar, M. Podgórnika.

— Miłość szczęśliwa – w poezji Starych Mistrzów: *Czego byłoby żal* T. Różewicza, *Orfeusz i Eurydyka* Cz. Miłosza, *Miłość od pierwszego wejrzenia* W. Szyborskiej (lub inne wybrane przykłady).

Literatura:

Antologie:

Antologia nowej poezji polskiej. 1990–1999, wybór R. Honet, M. Czyżowski, Kraków 2001.

Macie swoich poetów. Liryka polska urodzona po 1960 roku, wypisy, wybór i oprac. P. Dunin-Wąsowicz, J. Klejnocki, K. Varga, Warszawa 1996.

14.44 Poeci Fortu 1996–1999. Wiersze, wybór B. Zadura, posłowie A. Burszta, Legnica 2000.

Przyszli barbarzyńcy, red. P. Filas, M. Świetlicki, Kraków 1991.

Poza słowa. Antologia wierszy 1976–2006, red. T. Dąbrowski, Gdańsk 2006.

Solistki. Antologia poezji kobiet (1989–2009), red. M. Cyranowicz, J. Mueller, J. Radczyńska, oprawa graficzna M. Ignerska, rysunki P. Dwurnik, Warszawa 2009.

Poezja:

S. Barańczak, *Wiersze zebrane*, Kraków 2006.

M. Białoszewski, *Utwory zebrane*, t. 5–11, Warszawa 1989–2009.

J. Ficowski, *Gorączka rzeczy*, Warszawa 2002.

J. Hartwig, *Wiersze wybrane*, Kraków 2010.

Z. Herbert, *Wiersze zebrane*, Kraków 2008 (tu przede wszystkim: *Pan Cogito*, *Raport z obłożonego Miasta*, *Rovigo*, *Elegia na odejście*, *Epilog burzy*).

- T. Karpowicz, *Słoje zadrzewne*, Wrocław 1999.
- I. Karpowicz, *Gesty*, Kraków 2008.
- I. Karpowicz, *Balladyny i romanse*, Kraków 2010.
- M.B. Kielar, *Sacra conversazione*, Suwałki 1992.
- M.B. Kielar, *Materia prima*, Poznań 1999.
- K. Koehler, *Na końcu długiego pola i inne wiersze z lat 1988–1998*, Warszawa 1998.
- R. Krynicki, *Wiersze wybrane*, Kraków 2009.
- E. Lipska, *Pomarańcza Newtona*, Kraków 2007.
- B. Maj, *Elegie, treny, sny*, Kraków 2003.
- K. Miłobędzka, *Zbierane, gubione (1960–2010)*, Wrocław 2010.
- Cz. Miłosz, *Wiersze*, t. 4, Kraków 2004.
- Cz. Miłosz, *Wiersze*, t. 5, Kraków 2009.
- M. Podgórnik, *Pięć opakowań. 1993–2008*, Wrocław 2008.
- J. Podsiadło, *Wiersze zebrane*, Warszawa 2003.
- J. Podsiadło, *I ja pobiegłem w tę mgłę*, Kraków 2000.
- J. Polkowski, *Elegie z Tymowskich Gór i inne wiersze*, Kraków 1990.
- T. Różewicz, *Płaskorzeźba*, Wrocław 1991.
- T. Różewicz, *Zawsze fragment. Recycling*, Wrocław 1998.
- T. Różewicz, *Matka odchodzi*, Wrocław 1999.
- T. Różewicz, *Kup kota w worku*, Wrocław 2008.
- T. Różycki, *Kolonie*, Kraków 2006.
- T. Różycki, *Dwanaście stacji*, Kraków 2004.
- J.M. Rymkiewicz, *Moje dzieło pośmiertne*, Kraków 1993.
- J.M. Rymkiewicz, *Zachód słońca w Milanówku*, Warszawa 2002.
- K. Siwczyk, *Dzikie dzieci*, Bydgoszcz 1995.
- P. Sommer, *Rano na ziemi (wiersze z lat 1968–1998)*, Poznań 2009.
- A. Sosnowski, *Pozytywki i marienbadki (1987–2007)*, Wrocław 2009.
- D. Sośnicki, *Symetria*, Wrocław 2002.
- W. Szymborska, *Koniec i początek*, Poznań 1993.
- W. Szymborska, *Chwila*, Kraków 2002.
- W. Szymborska, *Dwukropek*, Kraków, 2005.
- W. Szymborska, *Tutaj*, Kraków 2009.

- M. Świetlicki, *Zimne kraje*, Warszawa – Kraków 1992.
M. Świetlicki, *Czynny do odwołania*, Wołowiec 2001.
M. Świetlicki, *Muzyka środka*, Karków 2006.
M. Świetlicki, *Niskie pobudki*, Kraków 2009.
J. Szuber, *O chłopcu mieszkającym powidła. Wiersze wybrane 1968–1997*, Kraków 1999.
E. Tkaczyszyn-Dycki, *Oddam wiersze w dobre ręce*, Wrocław 2010.
W. Wencel, *Wiersze zebrane*, Ząbki 2003.
A. Wiedemann, *Wszędobylstwo porządku*, Kraków 1997.
R. Wojaczek, *Wiersze zebrane*, Wrocław 2005.
W. Woroszyński, *Wiersze 1954–1996*, wyb. R. Krynicki, Poznań 2007.
B. Zadura, *Wiersze zebrane*, t. 1-2, Wrocław 2005.
A. Zagajewski, *Wiersze wybrane*, Kraków 2010.

Proza:

- J. Baczak, *Zapiski z nocnych dyżurów*, Kraków 1995.
A. Bart, *Rien ne va plus*, Łódź 1991.
J. Bator, *Piaskowa Góra*, Warszawa 2009.
M. Bieńczyk, *Terminal*, Warszawa 1994.
M. Bieńczyk, *Tworki*, Warszawa 1999 lub 2007.
S. Chwin, *Hanemann*, Gdańsk 1995.
W. Dichter, *Koń Pana Boga*, Kraków 1996.
J. Dukaj, *Inne pieśni*, 2003.
M. Bieńczyk, *Lód*, Kraków 2007.
M. Gretkowska, *My zdies' emigranty*, Kraków 1991.
M. Gretkowska, *Kabaret metafizyczny*, Warszawa 1994.
H. Grynberg, *Drohobycz, Drohobycz*, Warszawa 1997.
I. Filipiak, *Absolutna amnezja*, Poznań 1995.
M. Głowiński, *Czarne sezony*, Warszawa 1998.
G. Herling-Grudziński, *Gorący oddech pustyni*, Warszawa 1997.
P. Huelle, *Weiser Dawidek*, Gdańsk 1987.
P. Huelle, *Opowiadania na czas przeprowadzki*, Londyn 1991 lub Kraków 2001.

- I. Iwasiów, *Bambino*, Warszawa 2008.
A. Jurewicz, *Lida*, Białystok 1990.
B. Keff, *Utwór o Matce i Ojczyźnie*, Kraków 2008.
J. Komolka, *Ucieczka do nieba*, Londyn 1997.
K. Kowalewski, *Bóg zapłacz*, Warszawa 2000.
Z. Kruszyński, *Schwedenkräuter*, Kraków 1995.
W. Kuczok, *Gnój*, Warszawa 2003.
S. Lem, *Fiasko*, Kraków 1987.
A. Libera, *Madame. Romans edukacyjny*, Kraków 1998.
D. Masłowska, *Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną*, Warszawa 2002.
D. Masłowska, *Paw królowej*, Warszawa 2006.
G. Musiał, *Al fine*, Gdańsk 1997.
W. Myśliwski, *Widnokrąg*, Warszawa 1996.
W. Myśliwski, *Traktat o łuskaniu fasoli*, Kraków 2006.
W. Odojewski, *Zasypie wszystko, zawieje*, Kraków 1986.
W. Odojewski, *Oksana*, Warszawa 1999.
T. Piątek, *Heroina*, Wołowiec 2002.
J. Pilch, *Spis cudzołożnic*, Londyn 1993.
J. Pilch, *Bezpowrotnie utracona leworęczność*, Kraków 1998.
P. Siemion, *Niskie łąki*, Warszawa 2000.
C. Skrzyposzek, *Wolna Trybuna*, Berlin 1985 (wyd. nast. Warszawa 1999).
A. Stasiuk, *Biały kruk*, Poznań 1995.
A. Stasiuk, *Opowieści galicyjskie*, Kraków 1995.
A. Stasiuk, *Dukla*, Czarne, 1997.
A. Stasiuk, *Jadąc do Babadag*, Wołowiec 2004.
A. Stasiuk, *Taksim*, Wołowiec 2009.
J. Strykowski, *Milczenie*, Kraków 1993.
P. Szewc, *Zagłada*, Warszawa 1987.
P. Szewc, *Zmierzchy i poranki*, Kraków 2000.
W. Terlecki, *Wyspa kata*, Warszawa 1999.
O. Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy*, Warszawa 1996.
O. Tokarczuk, *Dom dzienny, dom nocny*, Wałbrzych 1998.
M. Tulli, *Sny i kamienie*, Warszawa 1995.

- M. Wilk, *Wilczy notes*, Gdańsk 1998.
M. Witkowski, *Lubiewo*, Kraków 2005.
M. Witkowski, *Barbara Radziwiłłówna z Jaworzna-Szczakowej*, Warszawa 2007.

Eseistyka:

- M. Bieńczyk, *Melancholia. O tych, co nigdy nie odnajdą straty*, Warszawa 1998.
M. Janion, *Czy będziesz wiedział, co przeżyłeś*, Warszawa 1996.
M. Janion, *Do Europy – tak, ale razem z naszymi umarłymi*, Warszawa 2000.
R. Przybylski, *Baśń zimowa. Esej o starości*, Warszawa 1998.
R. Przybylski, *Pustelnicy i demony*, Kraków 1994.
J.M. Rymkiewicz, *Umschlagplatz*, Paryż 1988.
J.M. Rymkiewicz, *Kinderszenen*, Warszawa, 2008.
A. Zagajewski, *Obrona żarliwości*, Kraków 2002.

Reportaż:

- 20 lat nowej Polski w reportażach*, red. M. Szczygieł, Wołowiec 2009.
J. Hugo-Bader, *Biała gorączka*, Wołowiec 2009.
R. Kapuściński, *Imperium*, Warszawa 1996.
R. Kapuściński, *Heban*, Warszawa 1998.

Opracowania, krytyka literacka, wywiady, eseje:

- S. Bereś, *Literatura polska w rozmowach. XX i XXI wiek*, Warszawa 2002.
S. Bereś, *Tako rzecze... Lem*, Kraków 2002.
P. Czaplinski, *Ślady przełomu. O prozie polskiej 1976–1996*, Kraków 1997.
P. Czaplinski, *Wzniosłe tęsknoty. Nostalgie w prozie lat dziewięćdziesiątych*, Kraków 2001.
P. Czaplinski, *Powrót centrali. Literatura w nowej rzeczywistości*, Kraków 2007.
P. Czaplinski, *Polska do wymiany. Późna nowoczesność i nasze wielkie narracje*, Warszawa 2009.
P. Czaplinski, P. Śliwiński, *Kontrapunkt. Rozmowy o książkach*, Poznań 1999.
P. Czaplinski, M. Leciński, E. Szybowicz, B. Warkocki, *Kalendarium życia literackiego 1976–2000*, Kraków 2003.
T. Drewnowski, *Próba scalenia. Obiegi-wzorze-style*, wyd. drugie poprawione, Warszawa 2003.
Dwadzieścia lat literatury polskiej 1989–2009. Idee, ideologie, metodologie, red. A. Galant, I. Iwasiów, Szczecin 2008.
J. Jarzębski, *Apetyt na Przemianę. Notatki o prozie współczesnej*, Kraków 1997.

- B. Kaniewska, *Wiesław Myśliwski*, Poznań 1996.
- J. Klejnocki, J. Sosnowski, *Chwilowe zawieszenie broni. O twórczości tzw. pokolenia bruLionu*, Warszawa 1996.
- A. Legeżyńska, *Gest pożegnania. Szkice o poetyckiej świadomości elegijno-ironicznej*, Poznań 2000.
- A. Legeżyńska, *Krytyk jako domokrążca*, Poznań 2002.
- A. Legeżyńska, P. Śliwiński, *Poezja polska po 1968 r.*, Warszawa 2000.
- A. Legeżyńska, *Od kochanki do psalmistki. Sylwetki, tematy i konwencje liryki kobiecej*, Poznań 2009.
- K. Maliszewski, *Nasi klasycyści, nasi barbarzyńcy. Szkice o nowej poezji*, Bydgoszcz 1999.
- Miłobędzka wielokrotnie*, red. P. Śliwiński, Poznań 2008.
- D. Nowacki, *Zawód: czytelnik*, Kraków 1999.
- Nowa poezja polska. Twórcy – tematy – motywy*, red. T. Cieślak, K. Pietrych, Kraków 2009.
- S. Nowicki [S. Bereś], *Pół wieku czyścica. Rozmowy z Tadeuszem Konwickim*, Londyn 1986.
- T. Nyczek, *Kos. O Adamie Zagajewskim*, Kraków 2002.
- Określona epoka. Nowa Fala 1968–1993. Wiersze i komentarze*, wyb. T. Nyczek, Kraków 1994.
- J. Orska, *Republika poetów. Poetyckość i polityczność w krytycznej praktyce*, Kraków 2013.
- M. Orski, *Autokreacje i mitologie (zwięzły opis spraw literatury lat 90.)*, Wrocław 1997.
- D. Pawelec, *Poezja Stanisława Barańczaka. Reguły i konteksty*, Katowice 1992.
- R. Przybylski, *Wszystko inne. Szkice o literaturze, sztuce i kulturze współczesnej*, Poznań 1994.
- Słowa? Tchnienia? O poezji Ryszarda Krynickiego*, red. P. Śliwiński, Poznań 2009.
- Sporne sprawy polskiej literatury współczesnej*, red. A. Brodzka i L. Burska, Warszawa 1999.
- M. Stala, *Druga strona. Notatki o poezji współczesnej*, Kraków 1997.
- M. Stala, *Przeszukiwanie czasu*, Kraków 2004.
- I. Stokfiszewski, *Zwrot polityczny*, Warszawa 2009.
- A. Świeściak, *Melancholia w poezji polskiej po 1989 roku*, Kraków 2011.

- L. Szaruga, *Walka o godność. Poezja polska w latach 1939–1988*, Wrocław 1993.
- L. Szaruga, *Dochodzenie do siebie. Wybrane wątki literatury po roku 1989*, Sejny 1997.
- P. Śliwiński, *Przygody z wolnością. Uwagi o poezji współczesnej*, Kraków 2002.
- P. Śliwiński, *Świat na brudno. Szkice o poezji i krytyce*, Warszawa 2007.
- Tekstylika. O „rocznikach siedemdziesiątych”*, red. P. Marecki, I. Stokfiszewski, M. Witkowski, Kraków 2002.
- Tekstylika bis. Słownik młodej polskiej kultury*, red. P. Marecki, Kraków 2006.
- Transformacja w kulturze i literaturze polskiej 1989–2004*, red. B. Bakuła, Poznań 2007.
- Troń w troń. Rozmowy z Andrzejem Sosnowskim*, oprac. G. Jankowicz, Wrocław 2010.
- K. Uniłowski, *Koloniści i koczownicy. O najnowszej prozie i krytyce literackiej*, Kraków 2002.
- B. Warkocki, *Homo niewiadomo. Polska proza wobec odmienności*, Warszawa 2007.

Z ZAGADNIENÍ DRAMATU

Bibliografia ogólna:

- W. Baluch, M. Sugiera, J. Zając, *Dyskurs, postać i płec w dramacie*, Kraków 2002 (wybrane rozdziały).
- Dobrze skrojony brutalizm* [dyskusja o nowej dramaturgii], „Didaskalia” nr 39, grudzień 2000.
- L. Eustachiewicz, *Dramaturgia współczesna 1945–1980*, Warszawa 1985.
- E. Fischer-Lichte, *Estetyka performatywności*, tłum. M. Borowski, M. Sugiera, Kraków 2008.
- E. Fischer-Lichte, *Przedstawienia kulturowe*, „Didaskalia” nr 101, luty 2011.
- J. Kelera, *Dramaturgia groteski*, w tenże: *Panorama dramatu. Studia i szkice*, Wrocław 1989.
- J. Kelera, *Język świadomości nowej dramaturgii*, w: tenże, *Kpiarze i moralisci. Szkice o nowej polskiej dramaturgii*, Kraków 1986.
- A. Krajewska, *Dramat i teatr absurdu w Polsce*, Poznań 1996.
- A. Krajewska, *Dramatyczna teoria literatury. Zarys problematyki*, Poznań 2009.
- H.T. Lehmann, *Teatr postdramatyczny*, Kraków 2004.

- P. Pavis, *Słownik terminów teatralnych* (dowolne wyd.)
- S. Rzęsikowski, *Czy wszystko jest błżeństwem? Szkice o współczesnej dramaturgii*, Łódź 1993.
- G. Sinko, *Kryzys języka w dramacie współczesnym. Rzeczywistość czy złudzenie*, Wrocław 1977.
- I. Sławińska, *Czytanie dramatu* (1. Akcja, sytuacja, zdarzenie dramatyczne, 2. Struktura postaci), w: *taż, Odczytywanie dramatu*, Warszawa 1988, s. 7–25.
- Słownik dramatu nowoczesnego i najnowszego*, red. J.-P. Sarrazac, współpr. C. Naugrette, tłum. M. Borowski, M. Sugiera, Kraków 2007.
- L. Sokół, *Historia i współczesność groteski*, „Dialog” 1970, nr 8.
- T. Terlecki, *Polski dramat awangardowy*, „Dialog” 1993, nr 4.
- S. Treugutt, *Dramat współczesny wobec współczesnego teatru*, „Dialog” 1972 nr 1, także w: *tenże, Pożegnanie teatru*, Warszawa 2001.
- S. Treugutt, *Autor i teatr*, w: *tenże: Pożegnanie teatru*, Warszawa 2001.
- A. Ubersfeld, *Czytanie teatru I*, Warszawa 2002.

Witold GOMBROWICZ

- J. Błoński, *Gombrowicz jako tragediopisarz*, „Dialog” 1990, nr 2.
- G. Goldman, *Teatr Gombrowicza*, w: *Gombrowicz i krytycy*, oprac. Z. Łapiński, Kraków 1984, s. 145–163.
- J. Jarzębski, *Natura i teatr: 16 tekstów o Gombrowiczu*, Kraków 2007.
- J. Majcherek, *Gombrowicz a teatr*, „Pamiętnik Teatralny” 1983, nr 22.
- Z. Majchrowski, *Gombrowicz i cień wieszczą oraz inne eseje o dramacie i teatrze*, Gdańsk 1995.
- M.P. Markowski, *Czarny nurt. Gombrowicz, świat, literatura*, Kraków 2004.
- T. Nyczek, *W teatrze Gombrowicza*, „Miesięcznik Literacki” 1972, nr 3.
- M. Piwińska, *Legenda romantyczna i szydery*, Warszawa 1973, s. 264–268.
- H. Schmidt, *Struktura semantyczna trzech dramatów Witolda Gombrowicza*, „Ruch Literacki” 1984, nr 4.
- W. Tarnowski, *Od Gombrowicza do Mackiewicza*, Londyn 1980.
- Witold Gombrowicz nasz współczesny: materiały międzynarodowej konferencji naukowej w stulecie urodzin pisarza. Uniwersytet Jagielloński – Kraków, 22–27 marca 2004*, red. J. Jarzębski, Kraków 2010 (wybrane rozdziały).
- K. Wolicki, *Gombrowicz*, „Odra” 1972, nr 1.

Sławomir MROŻEK

- J. Błoński, *Wszystkie sztuki Mrożka*, Kraków 1995.
- M. Esslin, *Mrozek, Beckett i teatr absurdu*, „NaGłos” 1991, nr 3, s. 209–217.
- M. Fik, *Mrozek zmieniony oraz Co to znaczy Mrozek?*, w: *taż, Sezony teatralne. Szkice*, Kraków 1974.
- J. Kelera, *Krótki przewodnik po Mrożku*, „Odra” 1990, nr 6.
- J. Kelera, *Mrozek, dowcip wyobraźni logicznej oraz Mrozek na etapie syntezy*, w: *tenże, Kpiarze i moralisci. Szkice o nowej polskiej dramaturgii*, Kraków 1986.
- M. Masłowski, *Sławomir Mrozek. Teatr absurdu czy absurd w teatrze*, „Przełąd Humanistyczny” 1989, nr 7.
- T. Nyczek, *Obrona tradycji*, „Zeszyty Literackie” 1987, nr 17, także w: *tenże, Emigranci*, Kraków 1988.
- M. Piwińska, *Legenda romantyczna i szydery*, Warszawa 1973, s. 367–403.
- E. Sidoruk, *Antropologia i groteska w dziełach Sławomira Mrożka*, Białystok 1995.
- H. Stephan, *Mrozek*, Kraków 1996.
- M. Sugiera, *Dramaturgia Sławomira Mrożka*, Kraków 1996.
- A. Werner, *Racjonalistyczna groteska*, w: *tenże, Polskie, arcy-polskie*, Londyn 1987.
- K. Wolicki, *W poszukiwaniu miary. Twórczość dramatopisarska Sławomira Mrożka*, „Pamiętnik Teatralny” 1975, z. 1, także nadbitka 1975.

Tadeusz RÓŻEWICZ

- K. Braun, *Języki teatru* [Rozmowy z T. Różewiczem], Wrocław 1989.
- M. Dąbrowski, *Teatr Różewicza – opisanie formy*, „Miesięcznik Literacki” 1971, nr 3.
- T. Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990. Także *Laboratorium Różewicza – bez sceny*, „Dialog” 1988, nr 7; *Różewicz: stare i nowe dekoracje*, „Dialog” 1988, nr 9; *Inny Różewicz*, „Dialog” 1988, nr 11/12.
- M. Fik, *Teatr Różewicza*, „Pamiętnik Teatralny” 1974, nr 1.
- S. Gębala, *Teatr Różewicza*, Wrocław 1978.
- J. Kelera, *Od „Kartoteki” do „Pułapki”*, „Dialog” 1987, nr 4, 5, także: *Wstęp*, w: *T. Różewicz „Teatr”*, t. I, Kraków 1988.
- J. Kelera, *Leżący pod ścianą*, w: *tenże, Kpiarze i moralisci. Szkice o nowej polskiej dramaturgii*, Kraków 1986.

- J. Kelera, *O poetyckiej strukturze dramatów Różewicza*, „Dialog” 1991, nr 10.
A. Kijowski, *Antyteatr Różewicza*, „Twórczość” 1966, nr 12.
J. Kłossowicz, *Różewicz i Beckett*, „Dialog” 1972, nr 7.
Z. Majchrowski, *Różewicz*, Wrocław 2002.
G. Niziołek, *Ciało i słowo. Szkice o teatrze Tadeusza Różewicza*, Kraków 2004.
„Notatnik Teatralny” 1991, nr 2, (numer monograficzny).
M. Piwińska, *Różewicz albo technika collage’u*, „Dialog” 1963, nr 9.
M. Piwińska, *Różewicz, romantyzm, awangarda*, „Dialog” 1969, nr 7.
M. Piwińska, *Legenda romantyczna i szydery*, Warszawa 1973, s. 377–366.
C. Rowiński, *Nowy Różewicz czyli granice dramatu*, „Dialog” 1964, nr 7.
K. Wolicki, *Tadeusza Różewicza droga na scenę*, w: tenże, *Wszystko jedno co o 1930*, Warszawa 1969.
„Teatr” 1986, nr 11 (numer monograficzny).
Wokół dramaturgii otwartej (Rozmowa K. Puzyny i T. Różewicza), „Dialog” 1969, nr 9, także w: *Przeciw konwencjom. Antologia*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994.

Zbigniew HERBERT

- M. Baranowska, *Radio jako osoba dramatu*, „Pamiętnik Teatralny” 1973, z. 3–4.
S. Bardijewska, *Nagie słowo. Rzecz o słuchowisku*, Warszawa 2001.
J. Ciechowicz, *Herbert teatralny*, „Topos” 2002, nr 4–5.
M. Dziewulska, *Ćwiczenia warsztatowe*, w: tenże, *Poznawanie Herberta*, wybór i wstęp A. Franaszek, Kraków 2000.
T.S. Eliot, *Poezja i dramat*, tłum. H. Pręczkowska, w: tenże, *Szkice literackie*, wybór W. Chwalewik, Warszawa 1963 (lub w: „Dialog” 1957, nr 12).
H. Filipowicz, *Szklane oczy Hery. Reinterpretacja sztuk Zbigniewa Herberta*, „Teksty Drugie” 2000, nr 3.
Ch. Fry, *Dlaczego pisze wierszem*, tłum. A. Trzeciakowska, „Dialog” 1956, nr 7.
Z. Jarosiński, *Dramaty Herberta*, „Tygodnik Kulturalny” 1971, nr 2.
W. Kajak, *Lalek czyli Każdy*, „Gazeta Wyborcza” (dodatek „Gazeta Regionalna”) 1997, nr 59.
A. Kaliszewski, *Teatr Pana Cogito*, „Poezja” 1988, nr 1.
J. Kopciński, *Nasłuchiwanie. Sztuki na głosy Zbigniewa Herberta*, Warszawa 2008.
T. Kornaś, *Dwa razy starość*, „Echo Krakowa” 1995, nr 23.

- A. Kijowski, *Próby czytane: bohater Herberta*, „Dialog” 1972, nr 11.
- A. Krajewska, *Teatralna persona, czyli Herberta poetyka sceny*, w: *taż, Dramat i teatr absurdu w Polsce*, Poznań 1996.
- K. Latawiec, *Dramat poetycki po 1956 roku*, Kraków 2007.
- J. Łukasiewicz, *Herbert*, Wrocław 2001.
- J. Majcherek, *Słuchanie teatru*, „Teatr” 1985, nr 8.
- J. Maciejewski, *Herbert w słuchowiskach radiowych*, „Literatura” 1973, nr 26.
- B. Mamoń, *Okrucieństwo z premedytacją*, „Tygodnik Powszechny” 1958, nr 31.
- J. Marczyński, *Konstrukcja dramatów Zbigniewa Herberta*, „Przegląd Humanistyczny” 1974, z. 5.
- J. Mayen, *Radio a literatura*, Warszawa 1965.
- E. Morawiec, *Kronika obleżonego miasta*, w: *taż, Seans pamięci*, Kraków 1996.
- M. Piwińska, *Zbigniew Herbert i jego dramaty*, „Dialog” 1963, nr 8.
- M. Prussak, *Dramat poetycki*, hasło w: *Słownik literatury polskiej XX wieku*, Wrocław 1993.
- M. Ruda, „*Pan Cogito*” i „*Lalek*” w *Jeleniej Górze*, „Literatura” 1975, nr 44.
- K. Ruta-Rutkowska, *Poetyka dysonansu w dramatach Herberta*, w: *Herbert. Poetyka, wartości, konteksty*, red. E. Czaplejewicz, W. Sadowski, Warszawa 2002.
- J. Sieradzki, *Smak magdalenki*, „Polityka” 1997, nr 18.
- M. Szpakowska, *Kuszenie Sokratesa*, „Twórczość” 1971, nr 1.
- B. Wojdowski, *Jaskinia filozofów (list do reżysera)*, „Współczesność” 1961, nr 4.
- Z. Zapasiewicz, *Mój Herbert*, „Teatr” 1998, nr 9.

**CXIII. SPOSOBY KONSTRUKCJI BOHATERA NA PRZYKŁADZIE
ŚLUBU GOMBROWICZA, KARTOTEKI I PUŁAPKI RÓŻEWICZA,
TANGA MROŻKA, NOCY HELVERA VILLQISTA,
ODPOCZYWANIA PASSINIEGO**

Utwory:

Ślub Gombrowicza, w: W. Gombrowicz, *Trans-Atlantyk. Ślub*, wstęp J. Wittlin z komentarzami autora, Paryż 1953, przedr. (bez zdjętego przez cenzurę *Wstępu*) Warszawa 1957, także w: W. Gombrowicz, *Dzieła*, t. 6, *Dramaty*, Kraków 1988 (i wyd. następne); oraz w: *Polski dramat emigracyjny 1939–1969*, Poznań 1993.

- Kartoteka* Różewicza, „Dialog” 1960, nr 2, także w: T. Różewicz *Kartoteka. Zielona Róża*, Warszawa 1961, nast. kilkanaście wydań utworu; *Kartoteka i Kartoteka rozrzucona*, Kraków 1997.
- Putapka* Różewicza, „Dialog” 1982, nr 2, także w: T. Różewicz, *Teatr*, t. 2, Kraków 1988 (i wyd. następne).
- Tango* Mrożka, „Dialog” 1964, nr 11, także w: S. Mrożek *Utwory sceniczne*, t. II, Kraków 1973 (i wyd. następne).
- Noc Helvera Villqista*, „Dialog” 2000, nr 3.
- Odpooczywanie* Passiniego, „Dialog” 2009, nr 2.

Opracowania:**Ślub**

- J. Błoński, „*Ślub*” jako tragedia psychoanalityczna, w: tenże, *Forma, śmiech i rzeczy ostateczne. Studia o Gombrowiczu*, Kraków 1994.
- M. Bukowska-Schiemann, „*Ja sztuka (...) jestem jak sen*”. O „*Ślubie*” W. Gombrowicza, „*Pamiętnik Literacki*” 1992, z. 2.
- A. Falkiewicz, *Problematyka „Ślubu”*, „Dialog” 1959, nr 2.
- S. Gębala, *Arcydramat Gombrowicza*, w: *Dramat polski XIX i XX wieku. Interpretacje i analizy*, red. L. Ludorowski, Lublin 1987.
- M. Głowiński, *Komentarze do „Ślubu”*, „Dialog” 1975, nr 11, także w: *Gombrowicz i krytycy*, wybór i oprac. Z. Łapiński, Kraków 1984.
- B. Gućzalska, „*Ślub*”, czyli teatr Jerzego Jarockiego, „Dialog” 1997, nr 10.
- B. Gućzalska, *Jerzy Jarocki, artysta teatru*, Kraków 1999 (rozdz. o *Ślubie*).
- J. Jarocki, *Potyczki o „Ślubu”*, „Dialog” 1991, nr 2.
- J. Kopciński, *Pijaństwo króla Henryka*, „Teatr” 1998 nr 6, także w: tenże, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.
- J. Kott, *Rodzina Mrożka*, „Dialog” 1965, nr 4.
- Z. Malić, „*Ślub*” Gombrowicza, „Dialog” 1966, nr 5.
- J. Margoński, *Od rytuału ku teatrowi. O „Ślubie” Gombrowicza*, „*Ruch Literacki*” 1986, z. 4.
- E. Morawiec, „*Ślub*” „*niższej rangi*”, „*Didaskalia*” nr 24, kwiecień 1998.
- H. Schmidt, „*Nagi palec*”. (*Teatralizacja przedmiotów w „Ślubie” Witolda Gombrowicza*), „*Pamiętnik Literacki*” 1989, z. 4.
- S. Treugutt, *Zbyt dobry teatr. Po premierze „Ślubu” kilka refleksji*, „*Kultura*” 1974 nr 19, także w: tenże, *Pożegnanie teatru*, Warszawa 2001.

K. Zaleski, „Ślub” Witolda Gombrowicza. (Uwagi inscenizacyjne), w: *Gombrowicz i krytycy*, wybór i oprac. Z. Łapiński, Kraków 1984.

Kartoteka

T. Drewnowski, *Otwarcie: polska „la bataille” d’Hernani*, w: tenże, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990.

S. Gębala, „Kartoteka” po dwudziestu latach, „Polonistyka” 1979, nr 4.

J. Kelera, *To co najważniejsze albo w 15 lat po „Kartotece”*, „Odra” 1973, nr 11.

J. Kociński, *Każdy musi to przejść. O „Kartotece” Różewicza po czterdziestu latach*, „Teatr” 1999 nr 7–9, także w: tenże, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.

T. Kostkiewiczowa, „Kartoteka” T. Różewicza, w: *Dramat i teatr*, Warszawa 1967 oraz w: A. Okopień-Sławińska, *Czytamy utwory współczesne: analizy*, Warszawa 1967.

J. Kott, *Bardzo polska kartoteka*, „Dialog” 1960, nr 5, także w: tenże, *Miarka za miarką*, Warszawa 1962.

M. Napiontkowa, *Prapremiera „Kartoteki”*, w: *Przeciw konwencjom. Antologia*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994.

D. Ratajczakowa, „Kartoteka” czyli problem dzieła otwartego, „Nurt” 1977, nr 2; [Kartoteka czytana poprzez fraktale]; „Do piachu” – sukces dramatu, *kłęska tragedii*, „Dialog” 2005, nr 3.

T. Różewicz i K. Braun, *Kartoteka*, w: K. Braun, *Języki teatru. Rozmowy o dramacie, teatrze i innych sprawach*, Wrocław 1989.

S. Treugutt, *Różewicz mojego czasu*, „Teatr” 1986 nr 11, także w: tenże, *Pożegnanie teatru*, Warszawa 2001.

S. Treugutt, *Słowo przed emisją „Kartoteki”*, „Dialog” 1991, nr 10.

Pułapka

E. Baniewicz, *Czarna ściana*, „Twórczość” 1991, nr 2, także w: tenże, *Lata tłuste czy chude*, Warszawa 2000.

T. Drewnowski, *Dialogi z Kafką*, w: tenże, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990.

M. Dzieduszycka, *Dwie wizje „Pułapki”*, „Dialog” 1984, nr 6.

J. Majcherek, *Różewicz i „Pułapka”*, „Dialog” 1983, nr 7.

„Notatnik Teatralny” 1993, nr 5 (rozdz. III: *Pułapka*).

T. Różewicz, K. Braun, *Pułapka*, w: K. Braun, *Języki teatru. Rozmowy o dramacie, teatrze i innych sprawach*, Wrocław 1989.

Tango

J. Błoiński, *Tango i dramaturgia modeli*, „Dialog” 1980, nr 7.

- J. Kelera, *Kpiarze i moralisci*, Kraków 1966, s. 183–193.
- J. Kopciński, *Upić się, ale jak? „Tango” Sławomira Mrożka współcześnie*, „Teatr” 1997 nr 7–8 oraz *Niedowiarkowi w odpowiedzi. Spór o „Tango”*, „Teatr” 1998, nr 3; oba teksty także w: tenże, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.
- J. Kott, *Rodzina Mrożka*, „Dialog” 1965, nr 4. Także w: tenże, *Aloes*, Warszawa 1966 i wyd. nast.
- S. Treugutt, *„Tango” czyli o potrzebie ładu i harmonii* w: tenże, *Pożegnanie teatru*, Warszawa 2001.

Noc Helvera

- P. Gruszczyński, *Preparaty*, „Dialog” 2000, nr 11.
- B. Gucałska, *Dobrze (i źle) skrojone*, „Didaskalia” nr 45, październik 2001.
- „Ruch Teatralny” 2000, nr 7 i 8 (przegląd recenzji po premierach w Warszawie i Poznaniu); także na wortalu – e-teatr: archiwum wirtualne, baza realizacji.

Odpoczywanie

- spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

**CXIV. ODMIANY SYTUACJI DRAMATYCZNEJ
W NIEMCACH KRUCZKOWSKIEGO, ŚLUBIE GOMBROWICZA,
EMIGRANTACH MROŻKA, PRÓBACH SCHAEFFERA,
WYPRAWACH KRZYŻOWYCH BIAŁOSZEWSKIEGO
I OFIERZE VILGEFORTIS TOMASZUKA**

Utwory:

- Ślub* Gombrowicza (patrz. wyżej).
- Emigranci* Mrożka, „Dialog” 1974, nr 8, także w: S. Mrozek, *Utwory sceniczne nowe*, Kraków 1975.
- Próby* Schaeffera, „Notatnik Teatralny” nr 3, wiosna 1992, także w: B. Schaeffer, *Utwory sceniczne*, Salzburg 1992.
- Wyprawy krzyżowe* Białoszewskiego w: M. Białoszewski, *Teatr Osobny 1955–1963*, wstęp A. Sandauer, Warszawa 1971, także: M. Białoszewski, *Utwory zebrane*, t. 2, Warszawa 1988.
- Ofiara Vilgefortis* Tomaszuka, „Dialog” 2001.

Opracowania:**Niemcy**

- Z. Greń, *Dramaturgia Leona Kruczkowskiego*, w: *Z problemów literatury polskiej XX wieku. Literatura Polski Ludowej*, red. S. Żółkiewski, H. Wolpe, H. Markiewicz, Warszawa 1965.
- T. Sivert, „*Niemcy*” *Leona Kruczkowskiego*, Warszawa 1967.
- R. Szydłowski, *Dramaturgia Leona Kruczkowskiego*, Kraków 1972.
- K. Wolicki, *Dylemat Kruczkowskiego*, „Dialog” 1962, nr 12, także w: tenże, *Wszystko jedno co o 19.30*, Warszawa 1969.

Emigranci

- S. Gębala, *Mrożka „Kordian i cham”*, „Dialog” 1977, nr 8.
- [A. Kijowski] *Dedal, Sofizmaty o wolności*, „Twórczość” 1976, nr 3.
- S. Rzęsikowski, *Czy wszystko jest błazeństwem? Szkice o współczesnej dramaturgii*, Łódź 1993, s. 48–67.
- K. Stypułkowska, *Jak to czytają Francuzi*, „Dialog” 1975, nr 4.

Wyprawy krzyżowe

- J. Kopciński, *Gramatyka i mistyka. Wprowadzenie w teatralną osobność Mirona Białoszewskiego*, Warszawa 1998 (rozdz. *Pani historia, pani rzeczywistość* – tu bibliografia).

Ofiara Vilgfortis

- spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

**CXV. TRADYCJA I PARODIA NA PRZYKŁADZIE ZIELONEJ GĘSI
I PORFIRIONA OSIEŁKA GAŁCZYŃSKIEGO,
ŚMIERCI PORUCZNIKA MROŻKA, OPERETKI GOMBROWICZA,
OSMĘDEUSZY BIAŁOSZEWSKIEGO**

Utwory:

- Zielona gęś*, w: K.I. Gałczyński, *Dzieła*, t. 3, Kraków 1958, także *Teatrzyk Zielona Gęś przedstawia*, posłowie J.S. Kopczeński, Warszawa 1984.
- Śmierć porucznika* S. Mrożka, „Dialog” 1963, nr 5, także w: S. Mrozek, *Utwory sceniczne*, Kraków 1963.
- Operetka*, w: W. Gombrowicz, *Teatr*, Paryż 1971, także w: W. Gombrowicz, *Dzieła*, t. 6: *Dramaty*, Kraków 1988.
- Osmędeusze*, w: M. Białoszewski, *Teatr Osobny 1955–1963*, wstęp A. Sandauer, Warszawa 1971, także w: M. Białoszewski, *Utwory zebrane*, t. 2, Warszawa 1988.

Opracowania:**Zielona Gęś**

- A. Drawicz, *Konstanty Ildefons Gałczyński*, Warszawa 1968, s. 155–161 (*Zielona Gęś*).
- W. Kubacki, *Po tropach groteski i absurdu*, „Życie Literackie” 1978, nr 18.
- M. Piwińska, *Między tradycją a socjalizmem*, w: *taż*, *Legenda romantyczna szycy*, Warszawa 1973.
- W.P. Szymański, *O najmniejszym teatrze świata czyli o teatrze wyobraźni*, „Tygodnik Powszechny” 1955, nr 57.
- A. Wirth, *Teatr Gałczyńskiego*, w: *tenże*, *Siedem prób*, Warszawa 1962.
- M. Wyka, Wstęp do: K.I. Gałczyński, *Wybór poezji*, wyd. 5, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 189.
- M. Wyka, „Zielona Gęś” *po latach*, „Dialog” 1968, nr 10.

Śmierć porucznika

- J. Kelera, *Kpiarze i moralisci. Szkice o nowej polskiej dramaturgii*, Kraków 1986, s. 111–114.
- M. Kostaszczuk, *Sprawy porucznika Oralona ciąg dalszy*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza”, Wrocław 1988, s. 103–108.
- H. Vogler, *Kpiarz w krainie wieszczów*, „Kultura” 1964, nr 5.

Operetka

- J. Błoński, *Historia i operetka*, „Dialog” 1971, nr 6, także w: J. Błoński, *Forma, śmiech i rzeczy ostateczne. Studia o Gombrowiczu*, Kraków 1994.
- D. Danek, *Oblicze. Gombrowicz i śmierć*, Kraków 1975, nr 254, także w: *Gombrowicz i krytycy*, wybór i oprac. Z. Łapiński, Kraków 1984.
- M. Janion, *Trzy dramaty o rewolucji (Kraśiński, Witkiewicz, Gombrowicz)*, w: *taż*, *Projekt krytyki fantazmatycznej*, Warszawa 1991.
- J. Kopciński, *Witkacy idzie na „Operetkę”*, „Teatr” 2000, nr 9, także w: *tenże*, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.
- G. Sinko, *Szaty „Operetki” Gombrowicza*, „Teatr” 1975, nr 13.
- M. Szpakowska, „Krawiec” i „Operetka”: *wykroje i wzory*, „Dialog” 1977, nr 11.
- W. Tarnowski, *Operetka*, w: *tenże*: *Od Gombrowicza do Gombrowicza*, Londyn 1980.

Osmędeusze

- M. Białoszewski, *Do Redakcji „Dialogu”*, „Dialog” 1977, nr 11.
- A. Gerard [A. Łaszowski], *Wydarzenie literackie. „Osmędeusze” M. Białoszewskiego*, „Kierunki” 1957, nr 30, także w: A. Łaszowski, *Oko w oko z młodością*, Warszawa 1963, s. 296–307.

- G. Kerényi, *Odtańcowywanie poezji czyli dzieje teatru M. Białoszewskiego*, Kraków 1973.
- J. Kopciński, *Teatr z makaty – „Osmędeusze”*, w: *Pisanie Białoszewskiego. Szkice*, red. M. Głowiński i Z. Łapiński, Warszawa 1993.
- J. Kopciński, *Osmędeuszowe partytury Mirona Białoszewskiego*, „Teatr” 1997, nr 11, także w: tenże, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.
- A. Krajewska, *Białoszewskiego „dramat osobny” czyli „wypadek z geneologii”*, w: *Pisanie Białoszewskiego. Szkice*, red. M. Głowiński i Z. Łapiński, Warszawa 1993.
- J. Majcherek, *Gramatopisarz niedosceniony*, „Teatr” 1986, nr 5.
- Teatr Białoszewskiego*. Stenogram z dyskusji (Z. Feddecki, S. Jarecki, A. Sandauer, J. Skolimowski), „Dialog” 1959, nr 2.

TEORIA LITERATURY

CXVI. GATUNKI LITERACKIE

- Rodzaj, gatunek, odmiana gatunkowa.
- Gatunek jako norma: jej ustanawianie i przełamywanie.
- Ewolucje gatunku literackiego: jego stosunek do prądów literackich i procesów historycznych.
- Kształtowanie świata przedstawionego i stylu w różnych gatunkach literackich.
- Gatunki wysokie i niskie.
- Wpływ utworu poszczególnego (arcydzieła) na rozwój gatunku literackiego.
- Klasycyzm, romantyzm, kierunki literatury XX wieku wobec gatunków literackich.

Opracowania:

- M. Bachtin, *Problem gatunków mowy*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, tłum. D. Ulicka; oprac. przekł. i wstęp E. Czaplejewicz, Warszawa 1986.
- S. Balbus, *Zagłada gatunków*, w: *Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki i I. Opacki, Warszawa 2000.
- E. Balcerzan, *W stronę genologii multimedialnej*, w: *Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki i I. Opacki, Warszawa 2000.
- D. Ben-Amos, *Kategorie analityczne a gatunki etniczne*, tłum. M.B. Fedorowicz, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.

- R. Cohen, *Historia i gatunek*, tłum. M. Adamczyk-Grabowska, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.
- G. Genette, *Gatunki, „typy”, tryby*, tłum. K. Falicka, w: *Studia z teorii literatury. Archiwum „Pamiętnika Literackiego”, t. II*, red. K. Bartoszyński, M. Głowiński, H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki i I. Opacki, Warszawa 2000.
- M. Głowiński, *Gatunek literacki i problemy poetyki historycznej*, w: *Genologia polska. Wybór tekstów*, red. E. Miodońska-Brookes, A. Kulawik, M. Tatar, Warszawa 1983.
- K.W. Hempfer, *Teoria gatunków (Wybrane fragmenty)*, tłum. M. Łukasiewicz, w: *Studia z teorii literatury. Archiwum „Pamiętnika Literackiego”, t. II*, red. K. Bartoszyński, M. Głowiński, H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- G.R. Kaiser, *O dynamicie gatunków literackich*, tłum. M. Łukasiewicz, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.
- A. Lefevre, *Systemy w stanie ewolucji. Relatywizm historyczny a badanie gatunku*, tłum. M. Adamczyk-Grabowska, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.
- H. Markiewicz, *Rodzaje i gatunki literackie*, w: tenże, *Główne problemy wiedzy o literaturze*, Kraków 1965 (lub wyd. nast.).
- T. Michałowska, *Poetyka i poezja*, Warszawa 1982, cz. I: *Rodzaj, gatunek (szczególnie rozdz. O gatunku w poetyce i poezji staropolskiej)*.
- I. Opacki, *Krzyżowanie się postaci gatunkowych jako wyznacznik ewolucji poezji*, w: *Problemy teorii literatury*, seria 1, wyd. 2, wyb. H. Markiewicz, Wrocław 1967.
- E. Sarnowska-Temeriusz, *Zarys dziejów poetyki*, Warszawa 1985, rozdział: *W kręgu renesansowej genologii*.
- S. Sawicki, *Gatunek literacki: pojęcie klasyfikacyjne, typologiczne, politypiczne?*, w: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz i J. Sławiński, Kraków 1976.
- S. Skwarczyńska, *Niedostrzeżony problem podstawowy genologii*, w: *Problemy teorii literatury*, red. H. Markiewicz, Wrocław 1967.
- S. Skwarczyńska, *Wstęp do nauki o literaturze*, t. III, Warszawa 1965.
- T. Todorov, *O pochodzeniu gatunków*, tłum. A. Labuda, w: *Studia z teorii literatury*, seria 2, red. K. Bartoszyński, M. Głowiński i H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- J. Tynianow, *O ewolucji literackiej*, tłum. A. Pomorski, w: tenże, *Fakt literacki*, wybór E. Korpała-Kirszak, Warszawa 1978.

- Słownik rodzajów i gatunków literackich*, red. G. Gazda, S. Tynecka-Makowska, Kraków 2006.
- Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Warszawa 1988, hasła: gatunek literacki, rodzaj literacki.
- B. Witosz, *Gatunek – sporny (?) problem współczesnej refleksji tekstologicznej*, w: „Teksty Drugie” 2001, nr 5 (przedruk w: *Sporne i bezsporne problemy współczesnej wiedzy o literaturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2002).
- Cz. Zgorzelski, *Historycznoliterackie perspektywy genologii w badaniach nad literką*, w zbiorze: *Problemy teorii literatury. 2*, wybór H. Markiewicz, Wrocław 1976.

CXVII. LITERACKIE ZWIĄZKI MIĘDZYTEKSTOWE

- Podaj przykłady związków między różnymi tekstami literackimi.
- Podaj przykłady związków między tekstami literackimi a Nieliterackimi.
- Jakie elementy utworów wchodzić we wzajemne związki, np. tytuł, bohater, temat, wersyfikacja, fabuła, etc.?
- Wyjaśnij znaczenie terminów: aluzja, burleska, kolaż, cytat, heroikomika, kontynuacja tematów oraz motywów, montaż, naśladownictwo, parodia, pastisz, reminiscencja, stylizacja, trawestacja. Omów je na wybranych przykładach.
- Czy zjawiska wymienione w p. 4 występują osobno czy razem (czy można je spotkać w tym samym utworze)? Podaj przykłady.
- Spróbuj scharakteryzować różne „gry komunikacyjne” pomiędzy autorem a czytelnikiem, w tych utworach, w których występują zjawiska wymienione w p. 4.
- Które z wymienionych w p. 4 zjawisk odpowiadają związkom konkretnych tekstów z konkretnymi tekstami, a które – związkom konkretnych tekstów z gatunkami, stylami, poetykami?
- Z jakimi koncepcjami twórczości artystycznej łączą się, Twoim zdaniem, wymienione tu zjawiska: z koncepcjami „natchnienia”, „ekspresji”, „nieświadomości”, „konstrukcji”, „gry”, „zabawy”, etc.?
- Czy wymienione wyżej zjawiska literackie mają analogie w innych dziedzinach artystycznych: w teatrze, filmie, plastyce?

Utwory (przykłady):

J. Kochanowski, *Treny*, *Psalmy*, *Pieśni*; M. Sęp-Szarzyński, *Epitaphium Rzymowi*; A. Mickiewicz, *Exegi monumentum aere perennius*; C. Norwid, *W Weronie*; Wł. Broniewski, *Ballady i romanse*; M. Pawlikowska-Jasnorzewska, *Lenartowicz*; J. Przyboś, *List ze Szwajcarii*; Cz. Miłosz, *Traktat poetycki*;

Z. Herbert, *Tren Fortynbrasa* (1961); T. Nowak, *Psalmy* (1971); J. Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*.

Opracowania:

- M. Bachtin, *Gatunkowe i fabularno-kompozycyjne właściwości utworów Dostojewskiego*, w: *Problemy poetyki Dostojewskiego*, tłum. N. Modzelewska, Warszawa 1970.
- S. Balbus, *Intertekstualność a proces historycznoliteracki*, Kraków 1990.
- S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1993.
- W. Bolecki, *Pre-teksty i teksty. Z dziejów związków międzytekstowych w literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa 1991.
- W. Borowy, *O wpływach i zależnościach w literaturze*, w: *Studia i szkice literackie*, t. II, oprac. Z. Stefanowska i A. Paluchowski, Warszawa 1983.
- G. Genette, *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia*, tłum. A. Milecki, w: *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*, red. H. Markiewicz, t. 4, cz. 2, Kraków 1992.
- M. Głowiński, *O intertekstualności*, w: tenże, *Poetyka i okolice*, Warszawa 1992.
- H. Markiewicz, *Parodia i inne gatunki literackie*, w: tenże, *Nowe przekroje i zbliżenia*, Warszawa 1974.
- Między tekstami. Intertekstualność jako problem poetyki historycznej*, red. J. Ziomek, J. Sławiński, W. Bolecki, Warszawa 1992.
- R. Nycz, *Intertekstualność i jej zakresy; teksty, gatunki, światy oraz Parodia i pastisz. Z dziejów pojęć artystycznych w świadomości literackiej XX wieku*, w: tenże, *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1993.
- Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Warszawa 1988, hasła: Intertekstualność, Stylizacja, Aluzja, Parodia, Pastisz.

**CXVIII. KOMUNIKACYJNY CHARAKTER UTWORU
LITERACKIEGO**

— Sytuacja komunikacyjna – jej składniki warunkujące istnienie wypowiedzi (przekazu, komunikatu, utworu); związane z nimi funkcje wypowiedzi (wg R. Jakobsona).

— Osoby uczestniczące w komunikacji i odgrywane przez nie role komunikacyjne: nadawcy, podmiotu wypowiedzi (tego, który mówi), odbiorcy (tego, do kogo się mówi), bohatera, przedmiotu wypowiedzi (tego, o kim się mówi).

— Zewnętrzna sytuacja komunikacyjna, w której powstaje i funkcjonuje

utwór a sytuacja komunikacyjna wpisana w tekst utworu (zaświadczona przez jego budowę i w nim przedstawiona).

— Utwór literacki jako zhierarchizowany układ różnych wypowiedzi.

— Zróżnicowanie podmiotów mówiących w utworze: podmiot całego utworu (autor wewnętrzny), narrator lub podmiot liryczny, mówiący bohaterowie; istniejące między nimi zależności (np. między narracją a mową bohaterów).

— Jak autor rzeczywisty uwidacznia się w utworze, jak porozumiewa się z czytelnikiem.

— Jak utwór żyje i zmienia się w odbiorze (indywidualnym i historycznym).

— Charakterystyczne nacechowanie komunikacyjne właściwe różnym formom wypowiedzi: monologowi i dialogowi oraz ich odmianom – narracji, opowiadaniu, opisowi, monologowi lirycznemu, monologowi wewnętrznemu, replice, tyradzie, mowie (przemówieniu), kazaniu, apelowi itd.

— Charakterystyczne nacechowanie komunikacyjne właściwe poszczególnym rodzajom literackim: liryce, epice, dramатовi.

— Charakterystyczne formy objawiania się podmiotu w literaturze współczesnej.

Opracowania:

Arystoteles, *Retoryka*, tłum. H. Podbielski, w: tenże, *Retoryka. Poetyka*, Warszawa 1988.

M. Bachtin, *Problem gatunków mowy*, tłum. D. Ulicka, oprac. przekł. i wstęp E. Czuplewicz, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa 1986.

R. Barthes, *Śmierć autora*, tłum. M.P. Markowski, „Teksty Drugie” 1999, nr 1–2 lub w: *Teorie literatury XX wieku. Antologia*, red. A. Burzyńska i M.P. Markowski, Kraków 2006.

U. Eco, *Poetyka dzieła otwartego*, tłum. J. Gałuszka, w: tenże, *Dzieło otwarte. Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*, tłum. J. Gałuszka i inni, Warszawa 1973.

M. Głowiński, *Dialog w powieści* w: tenże, *Gry powieściowe*, Warszawa 1973, s. 37–58 [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. II, Kraków 1997].

M. Głowiński, *Komunikacja literacka jako sfera napięć*, w: tenże, *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*, Kraków 1977 s. 7–28 [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. III, Kraków 1998].

M. Głowiński, *Powieść a dziennik intymny* w: tenże, *Prace wybrane*, t. 2, Kraków 1997.

M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998 (hasła: *Autor*, *Funkcje wypowiedzi*, *Komunikacja literacka*, *Literacka sytuacja komunikacyjna*, *Narracja*, *Narrator*, *Odbiorca dzieła literackiego*, *Odbiór dzieła literackiego*,

Podmiot czynności twórczych, Podmiot liryczny, Podmiot literacki, Sytuacja dialogowa, Sytuacja liryczna, Sytuacja narracyjna oraz hasła dotyczące form wypowiedzi i rodzajów literackich).

- M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Zarys teorii literatury*, Warszawa 1991 (stosowne fragmenty).
- R. Handke, *Odbiorca dzieła jako partner dialogu*, w: tenże, *Utwór fabularny w perspektywie odbiorcy*, Wrocław 1982.
- W. Iser, *Apelatywna struktura tekstów. Nieokreśloność jako warunek oddziaływania prozy literackiej*, tłum. M. Łukasiewicz, „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 1; ten sam tekst pt.: *Apelacyjna struktura tekstów. Niedookreślenie jako warunek oddziaływania prozy literackiej*, tłum. W. Bialik, w: *Współczesna myśl literaturoznawcza w Republice Federalnej Niemiec. Antologia*, wybór, oprac. i wstęp H. Orłowski, tłum. M. Łukasiewicz, W. Bialik, M. Przybecki, Warszawa 1986 lub w: *Teorie literatury XX wieku. Antologia*, red. A. Burzyńska i M.P. Markowski, Kraków 2006.
- R. Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, tłum. K. Pomorska, w: tenże, *W poszukiwaniu istoty języka*, red. M.R. Mayenowa, t. 2, Warszawa 1989 (fragm. ze s. 81–88).
- Ja, autor. Sytuacja podmiotu w polskiej literaturze współczesnej*, red. D. Śniezko, Warszawa 1996 (wybrane rozprawy).
- T. Kostkiewiczowa, *Kategoria autora w badaniu poetyki utworów lirycznych*, w: tenże, *Kniaźnin jako poeta liryczny*, Wrocław 1971.
- J. Lalewicz, *Mechanizmy komunikacyjne „twórczej zdrady”*, w: tenże, *Socjologia komunikacji literackiej. Problemy rozpowszechniania i odbioru literatury*, Wrocław 1985.
- Ph. Lejeune, *Pakt autobiograficzny*, tłum. W. Grajewski, w: tenże, *Wariacje na temat pewnego paktu. O autobiografii*, Kraków 2001.
- H. Markiewicz, *Autor i narrator*, w: tenże, *Wymiary dzieła literackiego*, Kraków 1984, [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. IV, Kraków 1996].
- M.R. Mayenowa, *Spójność tekstu a postawa odbiorcy oraz Wyrażenia cudzośćwowe*, w: tenże, *Studia i rozprawy*, Warszawa 1993.
- R. Nycz, *Osoba w nowoczesnej literaturze: ślady obecności*, w: *Osoba w literaturze i komunikacji literackiej*, red. E. Balcerzan i W. Bolecki, Warszawa 2000 lub w: tenże, *Literatura jako trop rzeczywistości. Poetyka epifanii w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2001.
- R. Nycz, *Tropy „ja”*. *Koncepcje podmiotowości w literaturze polskiej ostatniego stulecia*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997 i wyd. nast.

- A. Okopień-Sławińska, *Relacje osobowe w literackiej komunikacji*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, Kraków 2001.
- A. Okopień-Sławińska, *Semantyka „ja” literackiego. („Ja” tekstowe wobec „ja” twórcy)*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, Kraków 2001, s. 117–135.
- A. Okopień-Sławińska, *Teoria wypowiedzi jako podstawa komunikacyjnej teorii dzieła literackiego*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*, Kraków 1998.
- J. Sławiński, *O kategorii podmiotu lirycznego*, w: tenże, *Dzieło. Język. Tradycja*, Warszawa 1974, [przedr. w: *Prace wybrane*, t. II, Kraków 1998].
- J. Sławiński, *Odbiór i odbiorca w procesie historycznoliterackim*, w: tenże, *Próby teoretycznoliterackie*, Warszawa 1992, [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. IV, Kraków 2000].
- A. Zawadzki, *Autor. Podmiot literacki*, w: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2006.

CXIX. TEORIA DZIEŁA LITERACKIEGO ROMANA INGARDENA

- Dwuwymiarowa budowa dzieła literackiego, wielofazowość, warstwowość.
- Wielofazowość: rozpiętość dzieła od początku do końca, następstwo faz. Które dziedziny sztuki posiadają podobny rys strukturalny, a które go nie posiadają? Jak ta cecha wpływa na proces poznawania dzieła sztuki?
- Pojęcie warstwy jako składnika dzieła, relacje między warstwami. Która warstwa w dziele literackim jest „konstytutywna” (strukturalnie najważniejsza)? Charakterystyka warstwowej budowy dzieła literackiego (warstwa językowo-brzmieniowa, warstwa językowo-znaczeniowa, warstwa uschematyzowanych wyglądnów, warstwa przedmiotów przedstawionych). Porównanie podobieństw i różnic warstwowej budowy literatury i innych sztuk np. malarstwa i muzyki.
- Polifoniczny zestrój jakości estetycznych. Przykłady jakości związanych z poszczególnymi warstwami (jakim warstwom należałoby przyporządkować jakości związane a) z rytmem, b) kompozycją fabularną, c) opisem postaci, d) synestezją, e) budową składniową zdań, f) jasnością lub niejasnością znaczeniową wypowiedzi).
- Dzieło literackie i jego konkretyzacje. Schematyczność i miejsca niedookreślenia dzieła literackiego. Rola czytelnika w procesie konkretyzowania utworu. Czy odbiorca dzieła współtworzy je? Czy adaptacja filmowa utworu literackiego jest jego konkretyzacją? Warunki poprawnej konkretyzacji. Konkretyzacja estetyczna i konkretyzacja poznawcza. Na czym polega „życie” dzieła literackiego? Czy kultura literacka danego okresu wpływa na kształt konkretyzacji dzieł literackich?

— Jakości metafizyczne i ich związek z warstwą świata przedstawionego. Czym różnią się jakości metafizyczne w dziele od ich doświadczenia w życiu. Czy obecność jakości metafizycznych wpływa na wartość dzieła literackiego?

— Fikcja jako wyznacznik literackości. Czy wyrażenie „treść fikcyjna” znaczy to samo co „treść fantastyczna”? Teoria *quasi-sądów*. Czy *quasi-sądom* przysługują wartości logiczne, prawdy lub fałszu, a jeśli tak, to czym się różnią od wartości logicznych sądów? Czy *quasi-sądowy* charakter zdań w dziele literackim zależy od tego, czy są wypowiedzane przez autora, czy narratora lub podmiot liryczny? Rozważ przypadek *Beniowskiego*. Funkcje dzieła literackiego. Czy Ingarden przypisuje dziełu literackiemu funkcję poznawczą?

— Intersubiektywny charakter dzieła literackiego. Fundamenty bytowe dzieła. Czy pismo (druk) należy do dzieła literackiego?

Prace Ingardena:

Das literarische Kunstwerk. Eine Untersuchung aus dem Grenzgebiet der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft, Halle 1931. Przekład polski: *O dziele literackim. Badania z pogranicza ontologii, teorii języka i filozofii literatury*, tłum. M. Turowicz, Warszawa 1960.

O poznawaniu dzieła literackiego, Lwów 1937. Przedruk w: *Studia z estetyki*, t. 1, Warszawa 1957. Zob. także przekład niemieckiej wersji tej książki: *O poznawaniu dzieła literackiego, Szkice z filozofii literatury*, Łódź 1947.

Studia z estetyki, t. 1–3, Warszawa 1957, 1958, 1970.

Wybór pism estetycznych, wstęp, wybór i oprac. A. Tyszczyk, seria „Klasyki Estetyki Polskiej”, red. K. Wilkoszewska, Kraków 2006.

Opracowania:

Słownik pojęć filozoficznych Romana Ingardena, red. naukowa A. Nowak, L. Sosnowski, Kraków 2001.

K. Bartoszyński, *O niektórych założeniach estetyki Romana Ingardena*, w: *W kręgu filozofii Romana Ingardena*, red. W. Stróżewski i A. Węgrzecki, Warszawa – Kraków 1995.

K. Bartoszyński, *Teoria miejsc niedookreślenia na tle Ingardenowskiego systemu filozoficznego*, w: *Wypowiedź literacka a wypowiedź filozoficzna*, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Wrocław 1982 (przedruk w: K. Bartoszyński, *Teoria i interpretacja. Szkice literackie*, Warszawa 1985).

M. Głowiński, *O konkretyzacji*, w: tenże, *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*, Kraków 1977.

Z. Majewska, *Książeczka o Ingardenie. Szkic biograficzny*, Lublin 1995.

H. Markiewicz, *Roman Ingarden o dziele literackim*, „Estetyka” R. 2, 1961.

- H. Markiewicz, *Twórczość Romana Ingardena a rozwój badań literackich*, w: *Fenomenologia Romana Ingardena*, „Studia Filozoficzne”, wydanie specjalne, Warszawa 1972.
- J. Pelc, *Zdanie a sąd w dziele literackim (wartość logiczna i charakter asertywny quasi-sądu)*, „Estetyka” R. 3, 1962.
- K. Rosner, *Ingardenowska koncepcja budowy dzieła literackiego jako źródło inspiracji do analizy komunikacji artystycznej*, „Studia Semiotyczne” R. 5, 1974.
- K. Rosner, *Świat przedstawiony a funkcja poznawcza dzieła literackiego*, w: *Problemy teorii literatury*, t. 2, red. H. Markiewicz, Wrocław 1976.
- A. Szczepańska, *Estetyka Romana Ingardena*, Warszawa 1989.
- A. Tyszczyk, *Estetyczne i metafizyczne aspekty aksjologii literackiej Romana Ingardena*, Lublin 1993.
- W. Stróżewski, *Jakości metafizyczne*, w: *Słownik pojęć filozoficznych Romana Ingardena*, red. nauk. A. Nowak, L. Sosnowski, Kraków 2001.
- D. Ulicka, *Ingardenowska filozofia literatury*, Warszawa 1992.
- K. Rosner, *Ingardenowska koncepcja dzieła literackiego dzisiaj: jej doniosłość i jej anachroniczność*, w: *Prawda w literaturze*, red. A. Tyszczyk, I. Piekarowski, J. Borowski, Lublin 2009.
- D. Ulicka, *O tak zwanej „prawdzie” w literaturze i o różnych rozumieniach „prawdziwości” w dziele sztuki (literackiej)*, w: *Od teorii literatury do ontologii świata*, red. J. Perzanowski i A. Pietruszczak, Toruń 2003.
- A. Soff, *Zagadnienie wielokrotnienia warstwowego wymiaru budowy dzieła literackiego w ujęciu Romana Ingardena*, w: *Od teorii literatury do ontologii świata*, red. J. Perzanowski i A. Pietruszczak, Toruń 2003.

CXX. HISTORYCY LITERATURY. PORTRETY I AUTOPORTRETY

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga:

Można indywidualnie rozszerzyć liczbę lektur; wspomnień, rozmów, portretów. Propozycja bibliograficzna do tematu ma charakter selektywny; można również dokonać kolejnych wyborów. Pozycje szczególnie ważne ze względu na szeroką ilustrację problemu zaznaczono gwiazdką. Olimpijczyk pragnący skupić się na sylwetce twórczej Stanisława Pigonia nie musi wykazywać się znajomością pozycji bibliograficznych umieszczonych pod pierwszą częścią tematu (wybiera albo: **Historycy Literatury. Portrety i autoportrety**,

albo **Stanisław Pigoń**), powinien natomiast rozważyć możliwość odniesienia problemów zarysowanych w części pierwszej do pisarstwa i postaci szczegółowo opracowanego badacza.

A. Historycy literatury. Portrety i autoportrety.

1. Mistrzowie i uczniowie.

— Historycy literatury, ich nauczyciele i świat w autobiograficznym esej i literackim portrecie: twórcze poszukiwania bohaterów portretów; ich hierarchia wartości. Portrety i autoportrety literaturoznawców jako zapis spotkań z człowiekiem w wymiarze intelektualnym, osobowościowym, moralnym.

— Proces dojrzewania myśli i postaw badawczych; najważniejsze czynniki takiego dojrzewania; uniwersytet: miejsce kształtowania osobowości człowieka i naukowca. Oglądanie świata przez pryzmat czynności historyka literatury; literaturoznawstwo jako „życiowy wariant”: ograniczenia i bogactwo doświadczeń; oderwanie i związek z życiem, poznanie „fragmentu” (tekst literacki) a doświadczenie i poznanie życiowe. Różnice i wspólnota osobowości piszących o literaturze.

— Wobec czasu: przemiany etosu badacza; Czy żyjemy w momencie szczególnego załamania perspektyw literaturoznawstwa?

2. Literaturoznawcy i sztuka pisarska.

— Sztuka literackiego portretu (autoportretu): między konwencjonalnym wspomnieniem a inspiracją „żywej pamięci” i literackiego warsztatu.

— Cechy narracji wspomnieniowej: nachylenie w przeszłość; metody bezpośredniej i pośredniej ekspresji osobistych doświadczeń; napięcie: literackość, „sztywność” języka naukowej dyscypliny; różnorodność perspektyw (np. perspektywa społeczna i prywatna).

— Poetyka i język: np. powściągliwość i „odpowiedniość” słowa, inne czynniki językowej urody tych wypowiedzi (lub ich brak?).

3. Miejsce wspomnień i autorefleksji historyków literatury w piśmiennictwie dwudziestowiecznym: ich rola, sens i wartość.

Opracowania:

W. Borowy, *Wspomnienia*, Warszawa 1995.

Księga wspomnień. O zmarłych pracownikach powojennej polonistyki wrocławskiej, red. M. Ursel, Wrocław 2002 (wybrane szkice np. o Romanie Sobolu).

Z. Libera, *Uczni i nauczyciele*, Warszawa 1995.

H. Markiewicz, *Mój życiorys polonistyczny z historią w tle*, Kraków 2002.

- S. Pigoń, *Z Komborni w świat. Wspomnienia młodości*, Kraków 1957 i wyd. nast.
- Poloniści Uniwersytetu Jagiellońskiego. Portrety i życiorysy*, wyd. H. Markiewicz, Kraków 1998 (wybrane szkice).
- I. Sławińska, *Szlakami moich wód...*, Lublin 1998.
- P. Szewc, *Wolność i współczucie. Rozmowy z pisarzami*, Kraków 2002, stąd: M. Głowiński, P. Hertz, J. Łukasiewicz, J.M. Rymkiewicz.
- K. Wyka, *Odeszli*, Warszawa 1983.
- Cz. Zgorzelski, *Mistrzowie i ich dzieła*, Kraków 1983.
- Cz. Zgorzelski, *Przywołane z pamięci*, Lublin 1996.

B. Stanisław Pigoń.

Etyczne zasady pracy uczonego.

— Od drobiazgu do syntezy – jak Stanisław Pigoń pracował nad tekstem literackim. Adam Mickiewicz – „służbowy przydział” czy fascynacja? Nowe podstawy mickiewiczologii stworzone przez Pigionia.

— Mistrz i uczniowie – Stanisław Pigoń we wspomnieniach badaczy młodszego pokolenia. Czym jest edytorstwo w rozumieniu Pigionia?

Opracowania:

S. Pigoń, książki historycznoliterackie:

- Miłe życia drobiazgi. Pokłosie*, Warszawa 1964.
- Wiązanka historycznoliteracka*, Warszawa 1969.
- W pracowni Aleksandra Fredry*, Warszawa 1956.
- Zawsze o Nim*, Warszawa 1998.

S. Pigoń, książki autobiograficzne:

- M. Danilewiczowa, S. Pigoń, *Dialog korespondencyjny (1958–1968)*, Rzeszów 1996.
- Wspomnienia z obozu w Sachsenhausen (1939–1940)*, Warszawa 1966.
- Z przedziwa pamięci. Urywki wspomnień*, Warszawa 1968.
- Z Komborni w świat. Wspomnienia młodości*, Kraków 1957 i wyd. nast.

O Stanisławie Pigioniu:

- Non omnis moriar: Studia i szkice o Stanisławie Pigioniu*, red. Cz. Kłak, Rzeszów 1997.
- Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło. Charakterystyki, wspomnienia, materiały*, oprac. H. Markiewicz i in., Kraków 1972.

K. Wyka, *Stanisław Pigoń*, w: tenże, *Odeszli*, Warszawa 1983.

Cz. Zgorzelski, *Przywołane z pamięci* (rozd. w którym mowa o Pigońiu).

Cz. Zgorzelski, *Mistrzowie i ich dzieła*, Kraków 1983 (rozdziały o Pigońiu).

CXXI. CO CZYTELNIK „ROBI” Z UTWOREM LITERACKIM? ODBIORCA I ODBIÓR W BADANIACH LITERACKICH

Temat konkursowy z lat poprzednich

- Jaką rolę pełni odbiorca w procesie komunikacji literackiej?
- Na czym polega czytelniczy odbiór (konkretyzowanie) utworu literackiego?; jakie czynniki go określają (warunkują)?
- Czym są reguły (style, normy) odbioru?
- Na czym polega różnica pomiędzy odbiorcą implikowanym (założonym, projektowanym, postulowanym przez dzieło) a odbiorcą rzeczywistym?
- W jaki sposób można badać publiczność literacką?; na czym polega socjologia form literackich?
- Na czym polega koncepcja (teoria) dzieła literackiego i historii literatury definiowanych z punktu widzenia czytelnika (odbioru)?
- Na czym polega badanie czytelniczych losów tekstów literackich („życia dzieła literackiego”)?

Opracowania:

- M. Głowiński, *O konkretyzacji*, w: tenże, *Style odbioru*, Warszawa 1978 (przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. 3, Kraków 1998).
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1998 (hasła: *Estetyka recepcji*, *Horyzont oczekiwania*, *Komunikacja literacka*, *Konkretyzacja dzieła literackiego*, *Konwencja literacka*, *Kultura literacka*, *Lektura*, *Literackość*, *Obiegi literatury*, *Odbiorca dzieła literackiego*, *Odbiór dzieła literackiego*, *Publiczność literacka*, *Tradycja literacka*).
- M. Głowiński, *Świadectwa i style odbioru*, w: tenże, *Style odbioru*, Warszawa 1978 (przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. 3, Kraków 1998); także w: „Teksty” 1975, nr 3 lub w: *Problemy teorii literatury*, Seria 3, wybór H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- R. Handke, *Utwór fabularny w perspektywie odbiorcy*, Warszawa 1982 [zwłaszcza rozdz. I: *Literatura jako komunikacja*].
- H.R. Jauss, *Historia literatury jako prowokacja*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 1999 (szkic tytułowy) lub wersja skrócona pt. *Historia literatury jako wyzwanie rzucone nauce o literaturze*, tłum. R. Handke, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 4.

- J. Lalewicz, *Socjologia komunikacji literackiej. Problemy rozpowszechniania i odbioru literatury*, Wrocław 1985 (część 2: *Literatura jako lektura*).
- S. Lem, *Filozofia przypadku. Literatura w świetle empirii*, Kraków 1968 lub wydania następne (wybrane fragmenty, np. rozdz.: *Los społeczny, czyli znaczenie dzieła*); dyskusja nad książką S. Lema z udziałem J. Sławińskiego, K. Bartoszyńskiego, H. Markiewicza, S. Lema – „Pamiętnik Literacki” 1971, z. 1.
- H. Markiewicz, *Problem odbioru i odbiorcy w polskiej nauce o literaturze*, w: tenże, *Literaturoznawstwo i jego sąsiedztwa*, Warszawa 1989.
- H. Markiewicz, *Wymiary dzieła literackiego*, Kraków 1984, wyd. 2 Kraków 1996 (*Prace wybrane*, t. 4) (rozdz. XIII: *Odbiór i odbiorca w badaniach literackich*).
- A. Okopień-Sławińska, *Relacje osobowe w literackiej komunikacji*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, Wrocław 1985, wyd. 2 Kraków 1998; także w: *Problemy socjologii literatury*, red. J. Sławiński, Wrocław 1971 oraz w: *Problemy teorii literatury*, seria 2, wybór H. Markiewicza, Wrocław 1976.
- E. Showalter, *Przedstawiając Ofelię: kobiety, szaleństwo i zadania krytyki feministycznej*, tłum. K. Kujawska-Courtney, W. Ostrowski, w: *Ciało i tekst. Feminizm w literaturoznawstwie – antologia szkiców*, red. A. Nasiłowska, Warszawa 2001.
- J. Sławiński, *Socjologia literatury i poetyka historyczna*, w: *Problemy socjologii literatury*, red. J. Sławiński, Wrocław 1971 lub w: tenże, *Dzieło – język – tradycja*, Warszawa 1974 (przedr. w: *Prace wybrane*, t. 2, Kraków 1998).
- B. Sułkowski, *Powieść i czytelnicy. Społeczne uwarunkowanie zjawiska odbioru*, przedmowa A. Kłoskowska, Warszawa 1972 (rozdz. I: *Badanie procesów odbioru literatury w perspektywie socjologicznej*).
- H. Weinrich, *O historię literatury z perspektywy czytelnika*, tłum. R. Handke, „Teksty” 1972, z. 4.

CXXII. KANON LITERACKI
JAKO PROBLEM KULTURY DAWNEJ I WSPÓŁCZESNEJ
Temat konkursowy z lat poprzednich

- Definicje kanonu oraz kanonu literackiego.
- Kanon biblijny (kanony biblijne) a kanon literacki.
- Pojęcia „klasyki” i „kanonu” – podobieństwa i różnice.

- Rola kanonu w historii literatury (dyskusje, podręczniki akademickie).
- Rola krytyki literackiej w tworzeniu kanonu.
- Kształtowanie kanonu literatury polskiej XX wieku – twórcy, problemy, kontrowersje.
- Rola przekładu w kształtowaniu kanonu literackiego.
- Kształt kanonu literackiego w różnych epokach.
- Udział pisarzy w sporach o kanon (np. Witold Gombrowicz i jego wypowiedzi o Sienkiewiczu oraz tekst *Przeciw poetom*).
- Kanon jako źródło dyskryminacji tekstów „niekanonicznych”.
- Kanon w humanistycznym dyskursie naukowym.
- Kanon wobec nowych metodologii (feminizm, *gender studies*).
- Ideologiczny i polityczny wymiar sporów o kanon w dyskusjach krajowych i zagranicznych.
- Prasowe plebiscyty dotyczące kanonu literackiego i kolekcje literackie jako forma debaty o kanonie (np. „Polityka”, „Tygodnik Solidarność”, „Gazeta Wyborcza”, „Dziennik”).
- Literackie serie wydawnicze jako sposób kształtowania kanonu.
- Cenzura i represja polityczna jako metody kształtowania kanonu w okresie PRL.
- Dyskusje o literaturze emigracyjnej jako forma debaty na temat polskiego kanonu.
- Rola kanonu literackiego w kształtowaniu świadomości narodowej w różnych epokach.
- Czy istnienie wielu kanonów podważa sens idei kanonu literackiego?
- Kanon literacki w edukacji szkolnej i akademickiej: listy lektur, spory o listy lektur, idea jednego obowiązkowego kanonu wobec idei wyboru lektur przez uczniów i nauczycieli.
- Idea „Great Books” jako forma wprowadzania kanonu na uniwersytetach zagranicznych.

Uwagi o opracowaniu tematu:

Problem kanonu literackiego to zagadnienie bardzo obszerne. Powyżej przedstawiono tylko wybór zagadnień związanych z tym problemem. Można ograniczyć się do kilku wybranych zagadnień, a także rozszerzyć ten wybór o problemy, które się pojawią w trakcie lektury opracowań. Należy pamiętać, że problematyka kanonu jest tylko częścią debaty o roli literatury w życiu społecznym i opracowanie tematu wymaga znajomości zagadnień historii literatury i życia literackiego, a przede wszystkim świadomości, że historia literatury jest także historią kształtowania się kanonu. Opracowując temat, należy pamiętać, że spory o kanon lektur szkolnych to tylko jeden z aspektów problematyki kanonu i dyskusja na temat lektur szkolnych nie może zdominować

rozmowy o problematyce kanonu literackiego w kulturze. Lektura opracowań w językach obcych nie jest obowiązkowa. Opracowania w języku polskim też można przeczytać w wyborze, choć zalecana jest lektura wszystkich – w miarę możliwości. Należy wykorzystać też inne opracowania, znane uczestnikowi Olimpiady, niedotyczące bezpośrednio kanonu literackiego, ale szczegółowych zagadnień związanych z kanonem.

Opracowania:

- H. Bloom, *The Western Canon. The Books and School of the Ages*, New York 1995 (podstawowe dzieło w języku angielskim, podane dla przykładu, nieobowiązkowe; można też korzystać z innych opracowań w językach obcych).
- W. Gombrowicz, *Dziennik* (dowolne wydanie).
- Kanon i obrzeża*, red. I. Iwasiów i T. Czerska, Kraków 2005.
- A. Lanoux, *Od narodu do kanonu. Powstawanie kanonów polskiego i rosyjskiego romantyzmu w latach 1815–1865*, tłum. M. Krasowska, Warszawa 2003.
- H. Markiewicz, *O kanonach literatury*, „Przegląd Humanistyczny” 2006, nr 5–6.
- A. Nasiłowska, *Między kolekcją a kanonem*. „Polityka”, 1 listopada 2008. Artykuł dostępny w Internecie pod adresem: <<http://www.polityka.pl/miedzy-kolekcja-a-kanonem/Text01,935,270750,18/>>
- Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*, red. M. Czermińska i inni, Kraków 2005 (tu dział Kanon, s. 111–163 – artykuły P. Wilczka, J. Kaniewskiego, J. Bachórze i W. Pisarka).
- J. Prokop, *Kanon literacki i pamięć zbiorowa*, w: tenże, *Lata niby-Polski*, Kraków 1998.
- J. Święch, *Jak powstawał kanon współczesny*, w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz, T. Chachulski, Warszawa 2006.
- P. Wilczek, *Kanon a przekład*, „Opcje” 2007, nr 4.

TEMATY KULTUROZNAWCZE

CZĘŚĆ I

CXXIII. CZYM JEST KULTURA (HISTORIA I AKTUALNOŚĆ). GŁÓWNE PROBLEMY TEORII I FILOZOFII KULTURY

- Rozróżnienie znaczeń terminów „kultura” i „cywilizacja”.
- Różne pojmowanie kultury, wielość aspektów i metod (antropologia, fenomenologia, socjologia, semiotyka, hermeneutyka, estetyka).
- Warstwy kultury: materialna, instytucjonalna, symboliczna.
- Refleksja kulturowa w Polsce (S. Brzozowski, S. Czarnowski, A. Malinowski, F. Znaniecki, A. Kłoskowska).
- Ujęcie kultur jako epok historycznych.
- Wizje kultury współczesnej: konsumpcja, rozproszenie czy poszukiwanie człowieczeństwa.
- Problemy kulturowej teorii literatury.

Literatura:

- Antropologia kultury*, red. A. Mencwel, Warszawa 2005, rozdz. I: *Pojęcie kultury*.
- Z. Bauman, *Kultura w płynnej nowoczesności*, Warszawa 2011 (tu przede wszystkim rozdział *Oświecanie – kultywowanie – uwodzenie. Parę uwag o historycznych peregrynacjach pojęcia „kultury”*).
- W.J. Burszta, *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań 1998 (rozdział *Kultura i kultury*).
- W.J. Burszta, *Świat jako więzienie kultury. Pomyślenia*, Warszawa 2008 (rozdział *Ksenogamia kultury*).
- N. Elias, *O procesie cywilizacji. Analizy socjo- i psychogenetyczne*, tłum. T. Zabłudowski i K. Markiewicz, Warszawa 2011 (wybrane rozdziały).
- H.G. Gadamer, *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Kraków 1993 (rozdział *Kształcenie*).
- J. Ortega y Gasset, *Bunt mas*, w: tenże, *Bunt mas i inne pisma socjologiczne*, tłum. P. Niklewicz, H. Woźniakowski, Warszawa 1982.
- C. Geertz, *Interpretacja kultur. Wybrane eseje*, tłum. M.M. Piechaczek, Kraków 2005 (tu przede wszystkim rozdział: *Opis Gęsty. W poszukiwaniu interpretatywnej teorii kultury*).

- A. Kłoskowska, *Kultura*, w: *Encyklopedia Kultury Polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Kłoskowska, Wrocław 1991.
- A. Mencwel, *Wyobrażenia antropologiczne*, Warszawa 2006 (tu: rozdziały *Wiedza o kulturze w kulturze współczesnej* i *Wiedza o kulturze a wiedza o literaturze*).
- G. Simmel, *Kobieta a moda* (1908) i *O filozofii kultury. Pojęcie i tragedia kultury* (1918), w: *Filozofia kultury. Wybór esejów*, tłum. W. Kunicki, Kraków 2007.

Opracowania:

- A. Burzyńska, *Kulturowy zwrot teorii*, w: *Kulturowa teoria literatury*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2006.
- J. Culler, *Teoria literatury*, tłum. M. Bassaj, Warszawa 1998 (tu: rozdział *Literatura a wiedza o kulturze*).
- K. Dmitruk, *Współczesne polskie koncepcje kultury*, Warszawa 1990.
- R. Nycz, *Kulturowa natura, słaby profesjonalizm. Kilka uwag o przedmiocie poznania literackiego i statusie dyskursu literaturoznawczego*, w: *Kulturowa teoria literatury*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2006.
- W. Tatarkiewicz, *Cywilizacja i kultura*, w: *tenże, O filozofii i sztuce*, Warszawa 1986.

CXXIV. PAMIĘĆ I TOŻSAMOŚĆ

- Określanie tożsamości narodowej w kulturalistycznym nurcie humanistyki polskiej.
- Kultura materialna a tożsamość narodowa.
- Pamięć kulturowa – pojęcia koherencji rytualnej i tekstualnej.
- Kanon i klasyka.
- Stereotypy narodowościowe.
- Pamięć i historia.
- Typy pamięci.
- Regiony, „małe ojczyzny”.
- Tożsamość lokalna (miasto, dzielnica, prowincja, wieś).
- Tradycja, tradycjonalizm, „tradycje wynalezione”.
- Dzieje mnemoniki w kulturze Zachodu.
- Zjawiska współtworzące „krajobraz kulturowy” danej wspólnoty (ukszałtowanie terenu, typ osadnictwa i związanych z nim struktur społecznych; urbanistyka, architektura, pomniki, sztuki wizualne, muzyka, literatura; sztuka ludowa, kultura masowa). Znaczenie tych czynników dla kształtowania

się tożsamości etnicznej i wspólnot lokalnych (wiejskich, małomiasteczkowych, dzielnicowych, podwórkowych, szkolnych itd.).

Literatura:

- J. Assmann, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, tłum. A. Kryczyńska-Pham, wstęp i red. R. Traba, Warszawa 2008, wybrane rozdziały z obu części.
- P. Connerton, *Jak społeczeństwa pamiętają*, wstęp i tłum. M. Napiórkowski, Warszawa 2012.
- T. Edensor, *Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne*, tłum. A. Sadza, Kraków 2004.
- J. Le Goff, *Historia i pamięć*, tłum. A. Gronowska, J. Stryczyk, wstęp P. Rodak, Warszawa 2007, rozdz. III i IV.
- R. Halili, *Naród i jego pieśni. Rzecz o oralności, piśmienności i epice ludowej wśród Albańczyków i Serbów*, Warszawa 2012 (Prolog. Kartkując »Akta sprawy H.«).
- A. Kłoskowska, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996 lub 2005, część I i II.
- Pamięć, przestrzeń, tożsamość*, red. S. Kaprański, Warszawa 2010.
- Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2009, teksty A. i J. Assmannów.
- Podzielona pamięć Europy*, „Borussia” 2007, nr 41.
- R. Sulima, *Słowo i etos. Szkice o kulturze*, Kraków 1992.
- R. Sulima, *Małe ojczyzny*, w: tenże, *Głosy tradycji*, Warszawa 2001.
- J. Szacki, *Tradycja*, Warszawa 2011.
- R. Traba, *Historia – przestrzeń dialogu*, Warszawa 2006.
- Tradycja wynaleziona*, red. E. Hobsbawm i T. Ranger, tłum. M. Godyń, F. Godyń, Kraków 2008, rozdz. 1, 2, 4, 6, 7.
- F. Yates, *Sztuka pamięci*, tłum. W. Radwański, Warszawa 1977.

CXXV. WIELO – I MIĘDZYKULTUROWOŚĆ. STYKI KULTUR

- Poszukiwanie tożsamości europejskiej.
- Orientalizm w ujęciu Edwarda Saïda u podstaw postkolonializmu jako nurtu humanistyki współczesnej.
- Współczesna refleksja nad zjawiskiem politycznej poprawności.
- Polska i sąsiedzi.

- Polskie pogranicza.
- Relatywizm kulturowy a etnocentryzm.
- Zakwestionowanie własnej tożsamości a warunek rozumienia innego.
- Pytanie o tolerancję wobec postaw fundamentalistycznych.
- Kultura Zachodu i kultury.
- Dyfuzja kulturowa.

Literatura:

- W. Arens, *Mit ludożercy. Antropologia i antropofagia*, tłum. W. Pessel, wstęp i red. M. Radkowska-Walkowicz, Warszawa 2010.
- R. Benedict, *Wzory kultury*, tłum. J. Prokopiuk, Warszawa 1999, rozdz. II *Różnorodność kultur*.
- H.K. Bhabha, *Miejsca kultury*, tłum. T. Dobrogoszcz, Kraków 2010.
- K. Czyżewski, *Linia powrotu. Zapiski z pogranicza*, wstępem opatrzył P. Huelle, Sejny 2008, wybór.
- Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Kraków 2007 (wybrana część).
- C. Geertz, *Pożytki z różnorodności*, w: tenże, *Zastane światło. Antropologiczne refleksje na tematy filozoficzne*, tłum. i wstęp Z. Pucek, Kraków 2003.
- E.T. Hall, *Ukryty wymiar*, tłum. T. Hołówka, Warszawa 2001, rozdz. XI i XII (*Proksemika w kontekście krzyżowania się kultur: Niemcy, Anglicy, Francuzi; Japonia i świat arabski*).
- L. Kołakowski, *Szukanie barbarzyńcy. Złudzenia uniwersalizmu kulturalnego*, w: tenże, *Czy diabeł może być zbawiony i 27 innych kazań*, wyd. dowolne.
- Cz. Magris, *Dunaj*, tłum. J. Ugniewska i A. Osmólska-Mętrak, Warszawa 2004.
- A. Mencwel, *Rodzinna Europa po raz pierwszy*, Kraków 2009, teksty z działów: *Polityka historyczna i wizja polityczna, Antysemityzm bez Żydów, Dialog polsko-niemiecki, Wobec Rosji, Twarze Ukrainy*.
- C. Miłosz, *Rodzinna Europa*, Kraków 2001.
- K. Pomian, *Europa i jej narody*, tłum. M. Szpakowska, wyd. dowolne, ostatnie: Gdańsk 2009.
- E. Said, *Orientalizm*, tłum. M. Wyrwas-Wiśniewska, Poznań 2005 lub tenże, *Kultura i imperializm*, tłum. M. Wyrwas-Wiśniewska, Kraków 2009.
- A. Szahaj, *E pluribus unum? Dylematy wielokulturowości i politycznej poprawności*, Kraków 2004.
- T. Todorov, *Podróżnicy i odkrywcy*, w: *Człowiek renesansu*, tłum. A. Osmólska-Mętrak, red. E. Garin, Warszawa 2001.

Tolerancja i wielokulturowość. Wyzwania XXI wieku, red. A. Borowiak i P. Szarota, Warszawa 2004, część II.

E. Wolf, *Europa i narody bez historii*, tłum. W. Usakiewicz, Kraków 2009, wybrana część.

CXXVI. IKONOSFERA, AUDIOSFERA, LOGOSFERA W KULTURZE EPOK DAWNYCH

— W jaki sposób człowiek epok dawnych poznawał świat i zdobywał orientację w dookolnej rzeczywistości?

— Ikonosfera: rola patrzenia i oglądania w zdobywaniu wiedzy o świecie i w kontaktach międzyludzkich.

— Wizualne teksty kultury w epokach dawnych (w sferze prywatnej – w sferze publicznej – w przestrzeni sakralnej).

— Rola i nacechowanie semantyczne światła i koloru w znakach ikonicznych.

— Sztuki plastyczne i architektura w komunikacji międzyludzkiej epok dawnych.

— Teatralność i teatralizacja życia publicznego, religijnego i prywatnego.

— Logosfera: słuchanie w kulturze epok dawnych: oralność a piśmienność.

— Słowo mówione, śpiewane, wygłaszane.

— Audiosfera: formy i rola muzyki w kulturze epok dawnych; miejsca i sposoby wykonywania, sposoby uczestnictwa w audiosferze.

— Gatunki sztuki, przestrzenie i sytuacje współistnienia ikonosfery, logosfery i audiosfery w kulturze epok dawnych.

— Karnawał i karnawalizacja w sferze obrazu, dźwięku, słowa.

— Co zmieniło się w kulturowej przestrzeni wizualno-audialnej i logosferze w epoce oświecenia?

— Jak funkcjonowanie nowych instytucji kultury (prasa, drukarstwo i księgarstwo, teatr publiczny) zmieniło relacje między poszczególnymi sferami przestrzeni obrazu, słowa i dźwięku?

— Współistnienie różnych tekstów kultury w przestrzeni publicznej czasów oświecenia: nowe formy i zjawiska.

— Podobieństwa i różnice między funkcjonowaniem obrazu, słowa i dźwięku w epokach dawnych i w kulturze współczesnej.

Uwaga: uczestnik Olimpiady może zająć się jedną z epok kultury dawnej (średniowiecze, renesans, barok, oświecenie) i – wybierając odpowiednią literaturę przedmiotu – opracować temat w odniesieniu do tej epoki.

Literatura:

M. Bachtin, *Twórczość Franciszka Rabelais'ego a kultura ludowa średniowiecza i renesansu*, tłum. A. A. Goreniewie, Kraków 1975.

- J. Chrościcki, *Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa 1974.
- H. Dziechcińska, *Oglądanie i słuchanie w kulturze dawnej Polski*, Warszawa 1987.
- H. Dziechcińska, *Ciało, strój, gest w czasach renesansu i baroku*, Warszawa 1996.
- J. Le Goff, *Człowiek średniowiecza*, w: *Człowiek średniowiecza*, red. J. Le Goff, tłum. M. Radożycka-Paoletti, Gdańsk 1996, s. 45–47.
- J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, cz. II, tłum. H. Szumańska-Grosso-wa, Warszawa 1970.
- A. Guriewicz, *Kategorie kultury średniowiecznej*, Warszawa 1976 (szczególnie rozdział I i II).
- I. Kadulska, *Uroki widowiska pod obłokiem dla różnego stanu ludzi (niedziela 14 września 1788 r. w Łazienkach)*, w: *Przyjemność w kulturze epoki rozumu*, red. T. Kostkiewiczowa, Warszawa 2010.
- L. Kalinowski, *Model funkcjonalny przekazu wizualnego na przykładzie renesansowego dzieła sztuki*, w: *Renesans. Sztuka i ideologia*, Warszawa 1976.
- A. Karłowska-Kamzowa, *Nauczanie obrazowe na ziemiach polskich w XIV i XV wieku na przykładzie malowideł ściennych*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993.
- A. Karpiński, *Tradycje tekstu w „wieku rękopisów”. Uwagi o rękopiśmiennym funkcjonowaniu dzieła literackiego*, w: *Staropolska kultura rękopisu*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1990.
- T. Kostkiewiczowa, *Literatura a instytucje w osiemnastowiecznej Polsce; Literatura a rozwój prasy w XVIII wieku*, w: *taż, Oświecenie. Próg naszej współczesności*, Warszawa 1994.
- E. Kotarski, *Krajobraz medialny osiemnastowiecznego Gdańska*, „Wiek Oświecenia” 2003, t. 19.
- P. Kowalski, *Świat Andrzeja Komonieckiego, kronikarza Żywca. Studia z antropologii historycznej*, Wrocław 2010, teksty z działań: *Theatrum mundi i Theatra rozmaite*.
- Kultura żywego słowa w dawnej Polsce*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1989.
- A.S. Labuda, *Obraz i słowo w późnym średniowieczu (na przykładzie wrocławskiego ołtarza św. Barbary)*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993.
- Z. Libera, *Życie literackie w Warszawie w czasach Stanisława Augusta*, Warszawa 1971 (szczególnie rozdz. 3, 4, 5).

- R. Mazurkiewicz, *Bogurodzica – między pieśnią a ikoną*, „Znak” 1983, nr 342–343.
- R. Mazurkiewicz, *Deesis. Idea wstawiennictwa Bogarodzicy i Świętego Jana Chrzciciela w kulturze średniowiecznej*, Kraków 1994 (cz. I: rozdz.3, cz. II: rozdz. 1, 2, 3).
- Mecenas – kolekcjoner – odbiorca. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa 1984.
- A. Mencwel, *Łącznik: Ziemiańska wtórna oralność*, w: tenże, *Wyobrażenia antropologiczne. Próby i studia*, Warszawa 2006.
- T. Michałowska, *Między słowem mówionym a pisanym (O poezji polskiej późnego średniowiecza)*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993.
- J. Partyka, *Rękopiśmienne księgi szlacheckie – źródła i inspiracje*, w: *Staropolska kultura rękopisu*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1990.
- J. Pelc, *Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych*, Kraków 2002 (szczególnie rozdz. V).
- E. Potkowska, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski średniowiecznej*, Warszawa 1984.
- L. Pszczołowska, *Słowo a melodia w polskiej poezji średniowiecznej*, w: *Pogranicza i konteksty polskiego średniowiecza*, red. T. Michałowska, Warszawa 1989.
- Publiczność literacka i teatralna w dawnej Polsce*, red. H. Dziechcińska, Łódź 1985.
- M. Rożek, *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976.
- Słowo i obraz*, red. A. Morawińska, Warszawa 1982 (szczególnie: J. Białostocki, *Słowo i obraz*).
- S. Tomoń, *Symbolika światła w poezji liturgicznej polskiego średniowiecza*, w: *Wyobrażenia średniowieczna*, red. T. Michałowska, Warszawa 1996.
- J. Wolny, *Materiały do historii wagantów w Polsce średniowiecznej*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1969, nr 1–2.
- R. Wójcik, *Opusculum de arte memorativa Jana Szklarka. O mnemotechnicznym przygotowaniu kazania o św. Stanisławie*, w: *Mediewistyka literacka w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 2003.
- M. Zachara, *Sylwy – dokument szlacheckiej kultury umysłowej w XVII w.*, w: *Z dziejów życia literackiego w Polsce XVI i XVII wieku*, red. H. Dziechcińska, Wrocław 1980.

CXXVII. KATEDRA JAKO TEKST KULTURY I PRZESTRZEŃ KOMUNIKACJI INTERSEMIOTYCZNEJ

- Pochodzenie i pierwotne znaczenie słowa „katedra”.
- Katedra jako kościół biskupi w późnym antyku i wczesnym średniowieczu (np. Hagia Sophia w Konstantynopolu).
- Wielkie romańskie katedry Europy zachodniej: Niemcy (np. Spira, Mouguncja lub Wormacja), Włochy (np. Piza), Półwysep Iberyjski (np. Santiago de Compostela), Francja (np. Angoulême, Périgueux), Skandynawia (np. Lund).
- Narodziny architektury gotyckiej (kościół opactwa Saint-Denis w Paryżu).
- Stulecie wielkich katedr francuskich – poł. XII w. – poł. XIII w. (Paryż, Lyon, Chartres, Amiens, Reims, Beauvais).
- Oddziaływanie gotyku katedralnego poza Francją (podobieństwa i różnice): Anglia (np. Canterbury, Wells, Opactwo westminsterskie w Londynie), Półwysep Iberyjski (np. Burgos, León, Sewilla, Toledo), Niemcy (np. Kolonia, Strasburg, Bamberg, Naumburg).
- Katedry w Europie Środkowej (np. Praga) a zwłaszcza w Polsce (dawniej i współczesnej): katedry przedromańskie i romańskie (Poznań, Gniezno, Kraków) i gotyckie (Gniezno, Kraków, Lwów, Poznań, Przemyśl, Włocławek; Chełmża, Frombork, Kamień Pomorski, Kwidzyn, Wrocław).
- Jak budowano wielkie katedry? Warsztat (strzecha budowlana), architekt, projekt.
- Funkcje katedry: kościół biskupi i arcybiskupi, koronacyjny, nekropolia biskupia i monarsza. Instytucje przykatedralne (szkoła i biblioteka).
- Symbolika katedry: architektura a scholastyka (E. Panofsky), znaczenia geometrii i rola światła słonecznego, treści dekoracji rzeźbiarsko-malarskiej oraz mobilnego wyposażenia.
- Czytanie katedry: symbolika portalu, fasady, witraży.
- Katedra średniowieczna: symbolem ancien-regime’u (Wielka Rewolucja Francuska), narodu (Goethe), chrześcijaństwa (Chateaubriand, Ruskin), świadkiem historii (Hugo), wielkim osiągnięciem myśli budowlanej (Viollet-Le-Duc), wyrazem kultury dojrzałego średniowiecza (E. Panofsky).
- Katedra średniowieczna jako temat i tło wielkiej literatury (Hugo) oraz sztuk plastycznych (malarstwo Claude’a Moneta i Camille’a Pissarra oraz grafiki Konstantego Brandla).
- Literackie obrazy katedr w różnych epokach: zmiany topiki i semantyki.
- Gotycka katedra a współczesna kultura masowa (animacja „Katedra” T. Bagińskiego).

Literatura:**Generalia:**

- J.P. Couchoud, *Sztuka francuska I*, tłum. E. Bąkowska, Warszawa 1985 (s. 46–142).
- A. Dulewicz, *Słownik sztuki francuskiej*, Warszawa 1986 (lub późniejsze wydanie).
- U. Eco, *Sztuka i piękno w średniowieczu*, tłum. M. Kimula i M. Olszewski, Kraków 2006 (zwłaszcza rozdz. IV i V).
- Encyklopedia architektury*, N. Pevsner, J. Fleming, H. Honour, tłum. A. Dulewicz, Warszawa 1992.
- J. Gimpel, *Jak budowano w średniowieczu*, tłum. J. Aleksandrowicz, Warszawa 1968.
- J. Hani, *Symbolika świątyni chrześcijańskiej*, Kraków 1994.
- J. Huizinga, *Jesień średniowiecza*, Warszawa 1967.
- M. Machowski, *Sztuka romańska w Polsce*, w: *Sztuka świata*, red. M. Machowski, t. 3, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 428–445.
- M. Machowski, *Sztuka gotycka w Europie Środkowo-Wschodniej i Północnej*, w: *Sztuka świata*, t. 4, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 140–161.
- M. Machowski, *Sztuka gotycka w Polsce*, w: *Sztuka świata*, t. 4, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 162–179.
- Myśliciele, kronikarze i artyści o sztuce. Od starożytności do 1500 r.*, wybrał i oprac. J. Białostocki, Warszawa 1978 (Prokop z Cezarei, *O budowlach*; Paulus Silentiarius, *Opis św. Zofii*; Bernard z Clairvaux, *Apologia skierowana do Wilhelma, opata St Thierry*; Honoriusz z Autun, *O klejnocie duszy*; Wilhelm Durandus, *Reguły służby bożej*; Villard de Honnecourt, *Książka o rysowaniu*; Sugeriusz, opat Saint-Denis, *O tym, czego dokonano pod jego zarządkiem i Inna książeczka o poświęceniu kościoła św. Dionizego*; Gerwazy z Canterbury, *Kronika*).
- N. Pevsner, *Historia architektury europejskiej*, tłum. J. Wydro, t. 1, Warszawa 1979 (zwłaszcza s. 59–131, 139–197).
- E. Panofsky, *Architektura gotycka i scholastyka*, w: tenże, *Studia z historii sztuki*, wybór i wstęp J. Białostocki, Warszawa 1971, s. 33–65.
- E. Panofsky, *Suger, opat St-Denis*, w: tenże, *Studia z historii sztuki*, wybór i wstęp J. Białostocki, Warszawa 1971, s. 66–94.
- J. Pijoan, *Sztuka romańska*, w: *Sztuka świata*, t. 3, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 310–407.
- J. Pijoan, *Sztuka gotycka*, w: *Sztuka świata*, t. 4, Warszawa 1993, s. 31–139, 180–195.

- W. Sauerländer, *Rzeźba średniowieczna*, tłum. A. Porębska, Warszawa 2001 (szczególnie rozdz.: Rzeźba katedr gotyckich).
- Otto von Simson, *Katedra gotycka. Jej narodziny i znaczenie*, tłum. A. Palińska, Warszawa 1989.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych* (różne wydania).
- W. Tatarkiewicz, *Historia estetyki*, t. 2: *Estetyka średniowieczna*, Warszawa 1989 (zwłaszcza ss. 129–163).

Katedry średniowieczne w Polsce (dawnej i współczesnej):

- Bazylika archikatedralna w Przemyślu*, red. S. Cebula, M. Gosztyła, Rzeszów 2001.
- M. Bukowski, *Katedra wrocławska: architektura – rozwój – zniszczenie – odbudowa*, Wrocław 1962.
- M. Dorawa, *Katedra Św. Trójcy w Chełmży: dzieje budowy, architektura, wyposażenie*, Warszawa 1975.
- Katedra Gnieźnieńska*, t. 1–2, red. A. Świechowska, Poznań 1968–1970.
- L. Krantz-Domasłowska, *Katedra w Kwidzynie*, Toruń 1999.
- E. Małachowicz, *Katedra wrocławska: dzieje i architektura*, Wrocław 2000.
- Ks. J. Obłąk, *Katedra we Fromborku*, Olsztyn 1969.
- S. Skibiński, *Polskie katedry gotyckie*, Poznań – Gniezno 1996.
- S. Skibiński, *Katedra poznańska*, Poznań 2001.
- S. Skibiński, *Katedra w Kamieniu Pomorskim*, Poznań 2002.
- S. Skibiński, K. Zalewska-Lorkiewicz, *Sztuka polska*. t. II: *Gotyck*, Warszawa 2010.
- P. Skubiszewski, *Katedra w Polsce około roku 1000*, w: *Polska na przełomie I i II tysiąclecia. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Poznań, listopad 2000*, Poznań 2001.
- Z. Świechowski, *Sztuka polska*, t. I: *Romanizm*, Warszawa 2004–2006.
- T. Węclawowicz, *Krakowski kościół katedralny w wiekach średnich: funkcje i możliwości interpretacji*, Kraków 2005.
- A. Witkowska, *Titulus ecclesiae: wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999.

Katedra w kulturze:

- M. Czernińska, *Gotyck i pisarze. Topika opisu katedry*, Gdańsk 2006.
- G. Duby, *Czasy katedr. Sztuka i społeczeństwo 980–1420*, tłum. K. Dolatowska, wyd. 2, Warszawa 1997.
- V. Hugo, *Katedra Marii Panny w Paryżu*, różne wydania.

R. Pernaud, *Kobieta w czasach katedr*, tłum. I. Badowska, wyd. 1 (lub późniejsze), Warszawa 1990.

Teoretycy, artyści i krytycy o sztuce 1700–1870, wybór, przedmowa i komentarze E. Grabska i M. Poprzęcka, wyd. 2 uzupełnione, Warszawa 1989 (J. W. Goethe, *O niemieckiej architekturze oraz Z mojego życia. Zmyslenie i prawda*; F. Schlegel, *Listy z podróży po Niderlandach, Nadrenii, Szwajcarii i części Francji*; F. R. Chateaubriand, *Duch chrześcijaństwa*; V. Hugo, *Wojna przeciw niszczycielom*; A. Welby N. Pugin, *Przeciwstawienia, czyli zestawienie wspaniałych budowli Wieków Srednich z odpowiadającymi im budynkami współczesnymi; pokazanie obecnego upadku smaku*; Eugène-Emmanuel Viollet-Le-Duc, *Słownik rozumowany architektury francuskiej od XI do XVI wieku*; J. Ruskin, *Kamienie Wenecji*).

Animacja, *Katedra*, reż. T. Bagiński 2001.

Opracowania poświęcone poezji Bolesława Leśmiana, malarstwu Claude'a Moneta, Camille'a Pissarra oraz grafice Konstantego Brandla.

CXXVIII. DWÓR JAKO INSTYTUCJA ŻYCIA KULTUROWEGO EPOK DAWNYCH

- Najważniejsze i najsłynniejsze dwory w dawnej Polsce.
 - Hierarchiczna struktura dworu – jej przejawy w słowie, zachowaniach (goście), wyglądzie osób; rytuał i obyczaj dworski.
 - Aktywność kulturowa wśród społecznych funkcji dworu.
 - Dwór jako miejsce spotkania, dysputy, rozmowy (uczestnicy, formy, funkcje).
 - Książka na dworze.
 - Teatr i muzyka na dworze.
 - Dwór jako miejsce kształcenia i wychowania.
 - Formy zabawy i rozrywki.
 - Trubadur, poeta dworski, Stańczyk, karzeł – zróżnicowanie ról.
 - Kobieta na dworze: między wykluczeniem a uwzniośleniem.
- Kulturotwórcze i cywilizacyjne funkcje dworu, emanacja kulturowa, sposoby oddziaływania.
- Dwór polski a dwory europejskie.
 - Literackie wizerunki dworu w piśmiennictwie dawnym, w powieści historycznej.

Literatura:

E. Aleksandrowska, *O Barbarze Sanguszkowej, jej literackim salonie i nieznannej twórczości poetyckiej*, w: *Kultura literacka połowy XVIII wieku w Polsce*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1992.

- J. Białostocki, *Polski i włoski dworzanin o malarstwie. Co Górnicki pominął u Castiglione'a*, „Twórczość” 1982, z. 6.
- F. Bluché, *Życie codzienne we Francji w czasach Ludwika XIV*, Warszawa 1990.
- P. Burke, *Dworzanin*, w: *Człowiek renesansu*, tłum. A. Osmólska-Mętrak, red. E. Garin, Warszawa 2001.
- M. Ciccarini, *XVII-wieczne „dialogi” erystyczne: „Les entretiens d’Ariste et d’Eugene i „Rozmowy Artaksesa i Ewandra” Stanisława Herakliusza Lubomirskiego*, „Pamiętnik Literacki” 2005, z. 2.
- Dwory magnackie w XVIII wieku*, red. T. Kostkiewiczowa i A. Roćko, Warszawa 2005 (tu przede wszystkim rozprawy B.M. Puchalskiej, K. Obremskiego, J. Ryby, P. Kaczyńskiego, B. Judkowiak, J. Sawickiej-Jurek i in.).
- N. Elias, *O procesie cywilizacji. Analizy socjo- i psychogenetyczne*, tłum. T. Zabłudowski i K. Markiewicz, Warszawa 2011, wybrane rozdziały.
- U. Głowacka-Maksymiuk, *Aleksandra z księżąt Czartoryskich Ogińska*, Siedlce 2003.
- Ł. Górnicki, *Dworzanin polski*, wstęp i oprac. R. Pollak, Wrocław 1954.
- A. Grześkowiak-Krwawicz, *Zabaweczka. Józef Boruwłaski – fenomen natury, szlachcic, pamiętnikarz*, Gdańsk 2004 (rozdz. *Karzeł salonowy*).
- B. Judkowiak, *Słowo inscenizowane. O Franciszce Urszuli Radziwiłłowej – poetce*, Poznań 1992.
- A. Kawecka-Gryczowa, *Biblioteka ostatniego Jagiellona. Pomnik kultury renesansu*, Wrocław 1988.
- J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, wydania różne, ks. VI *O stanie dworskim*.
- I. Komasa, *Książka na dworach Wazów w Polsce*, Wrocław 1994.
- M. Korolko, *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego. Humanści w kancelarii króla Zygmunta Augusta*, Warszawa 1991.
- E. Kowecka, *Dwór „najrzędniejszego w Polsce magnata”*, Warszawa 1991.
- J. Olkiewicz, *Polscy Medyceusze*, Warszawa 1985.
- B. Otwinowska, *Humanistyczna koncepcja „otium” w Polsce na tle tradycji europejskiej*, w: *Studia porównawcze o literaturze staropolskiej*, red. T. Michałowska, Wrocław 1980.
- B.M. Puchalska, *Obraz dworów zachodnioeuropejskich w polskiej literaturze pamiętnikarskiej XVII i XVIII wieku*, Białystok 2000.
- Puławy. Materiały sesji popularnonaukowej*, red. Z. Hirsza, A. Zagórska-Czarnecka, Lublin 1964.

A. Roćko, *Osiemnastowieczna przyjemność ucztowania na dworach magnackich* oraz J. Ryba, *Rozkosze światowców: konwersacja*, w: *Przyjemność w kulturze epoki rozumu*, red. T. Kostkiewiczowa, Warszawa 2010.

Stanisław Herakliusz Lubomirski. *Pisarz – polityk – mecenas*, red. W. Roszkowska, Wrocław 1982.

K. Targosz, *Uczony dwór Ludwika Marii Gonzagi (1646–1667). Z dziejów polsko-francuskich stosunków naukowych*, Wrocław 1975.

CXXIX. MIASTO JAKO FENOMEN KULTURY: PRZYKŁAD WARSZAWY

Miasto:

- Pojęcie „tekstu miejskiego”.
- Miasto: struktura i mit. Alegorie, symbole i obrazy związane z przestrzenią miejską (np. miasto jako moloch, jako labirynt).
- Co to znaczy, że miasto jest „palimpsestem”?
- Człowiek w przestrzeni miejskiej (psychologiczne, socjologiczne, ekonomiczne aspekty życia w wielkim mieście; wpływ komunikacji „ulicznej” na życie mieszkańców).
- Miasto w człowieku: przemiany podmiotu pod wpływem środowiska; miasto jako wyzwanie percepcyjne.

Warszawa:

- Miasto a historia i polityka (jak na przestrzeni miejskiej odciskają swoje piętno wydarzenia historyczne i kolejne epoki, np. zabory, odzyskanie niepodległości, czas PRL-u).
- Warszawa jako „dziwne miasto”. W poszukiwaniu legendy Warszawy.
- Warszawa „pustek” i „śladów”. Warszawa Polaków i Żydów.
- Miasto i jego miejsca „magiczne” i „demoniczne” (specyficzne miejskie przestrzenie, np. parki, bazyliki, sklepy, kawiarnie, dworce, dzielnice „złe” i „piękne”).
- Języki opisywania miasta (np. konwencja naturalistyczna, konwencja oniryczna, powieść tajemnic, powieść kryminalna, legenda miejska – urban legend).
- Współczesne próby rewitalizacji legendy Warszawy.

Teksty (do wyboru):

B. Prus, *Lalka*.

L. Tyrmand, *Zły*.

S. Grzesiuk, *Boso, ale w ostrogach*.

- T. Konwicki, *Mała apokalipsa*.
M. Tulli, *Sny i kamienie*.
A. Stasiuk, *Dziewięć*.
J. Hen, *Nowolipie*.
M. Białoszewski, *Chamowo*.
S. Wiechecki (Wiech), *Ksiuty z Melpomeną*.
W. Zambrzycki, *Kwatera bożych pomyleńców*.
Niepiękne dzielnice. Reportaże o międzywojennej Warszawie, wybór i oprac. J. Dąbrowski, J. Koskowski, Warszawa 1964.
J.S. Majewski, D. Bartoszewicz, T. Urzykowski, *Spacerownik Warszawski i Spacerownik Warszawski 2*, Biblioteka „Gazety Wyborczej”, Warszawa 2006, 2007.
- Zapisy współczesnych warszawskich akcji miejskich (np. gry uliczne, zapis działań Muzeum Powstania Warszawskiego, Festiwalu Kultury Żydowskiej i in.).

Opracowania:

- M. Baranowska, *Pamiętnik mistyczny*, Gdańsk 1998.
I. Calvino, *Niewidzialne miasta*, tłum. A. Kreisberg, wyd. dowolne.
J. Detko, *Warszawa naturalistów*, Warszawa 1980.
Formy estetyzacji przestrzeni publicznej, red. J.S. Wojciechowski i A. Zeidler-Janiszewska, Warszawa 1998 (tu m.in. H. Paetzold, *Polityka przechadzki*; B. Frydryczak, *Okiem przechodnia: ulica jako przestrzeń estetyczna*).
B. Engelking-Boni, J. Leociak, *Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście*, Warszawa 2001.
M. Głowiński, *Labirynt, przestrzeń obcości*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1994.
E. Paczoska, *Lalka czyli rozpad świata*, Warszawa 2009.
Pisanie miasta – czytanie miasta, red. A. Zeidler-Janiszewska, Poznań 1997 (zwłaszcza: T. Sławek, *Akro/nekro/polis: wyobrażenia miejskiej przestrzeni*, E. Rewers, *Ekran miejski*; M. Golka, *Wielokulturowość miasta* i in.).
Przestrzeń, filozofia i architektura. Osiem rozmów o poznawaniu, produkowaniu i konsumowaniu przestrzeni, red. E. Rewers, Poznań 1999.
E. Rewers, *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Kraków 2005 (tu zwłaszcza: *Ontologia śladów i pustek: w stronę miasta palimpsestu*).
E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003 (wybrane rozdziały).

R. Sennet, *Ciało i kamień. Człowiek i miasto w cywilizacji Zachodu*, tłum. M. Koniowska, Gdańsk 1996.

W. Toporow, *Miasto i mit*, tłum. wybór i wstęp B. Żyłko, Gdańsk 2000.

M. Zielińska, *Warszawa – dziwne miasto*, Warszawa 1995.

CXXX. DOŚWIADCZENIE NOWOCZESNOŚCI W KULTURZE XIX, XX I XXI W.

— Kategoria doświadczenia nowoczesności: sensy filozoficzne, pytania o podmiot.

— Przemiany rzeczywistości: najważniejsze przekształcenia w kulturze.

— Dwie legendy nowoczesności: biała (optymizm, wyobrażenie zwycięstw cywilizacji) i czarna (strach przed nowoczesnością, pytanie o jej cenę).

— Najważniejsze składniki doświadczenia nowoczesnego: zmiana w odczuwaniu czasu, przestrzeni.

— Problem komunikacji: nowoczesność i „demon ruchu”.

— Podróż i doświadczenie nowoczesności, kolej jako ikona nowoczesności.

— Nowoczesność i zmiany ról społecznych kobiet i mężczyzn: „flâneur” i „flâneuse”.

— Ciało w doświadczeniu nowoczesnym.

— Nowoczesność i ponowoczesność:

1. pojęcie „płynnej nowoczesności”;

2. wątki modernistyczne w kulturze ponowoczesnej;

3. końce nowoczesności i dalsze ciągi.

Teksty (do wyboru):

Nowocześni:

Ch. Baudelaire, *Malarz życia nowoczesnego*, tłum. J. Guze, Gdańsk 1998 (lub w: tenże, *Rozmaitości estetyczne*, tłum. J. Guze, Gdańsk 2000).

S. Grabiński, *Demon ruchu*.

B. Leśmian, *Przemiany rzeczywistości*, w: tenże, *Eseje lub: Modernizm: spotkania*, red. E. Paczoska i L. Magnone, Warszawa 2009.

E. Zola, *Wszystko dla pań*.

O. Wilde, *Portret Doriana Graya*.

Ponowocześni:

S. Chwin, *Esther*.

J. Dehnel, *Balzakiana*.

Z. Smith, *O pięknie*.

- Wybrane ekranizacje powieści obrazujących doświadczenie nowoczesności (np. *Portret damy* wg H. Jamesa, *Howards End* i *Pokój z widokiem* wg H. Forstera) i filmy o artystach je przeżywających (np. *Całkowite zaćmienie* A. Holland).

Bibliografia:

- Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2000.
- Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, tłum. T. Kunz, Kraków 2006.
- W. Benjamin, *Pasaże*, red. R. Tiedemann, tłum. I. Kania, posłowie Z. Bauman, Kraków 2005.
- M. Berman, „*Wszystko, co stałe rozpływa się w powietrzu*”. *Rzecz o doświadczeniu nowoczesności*, tłum. M. Szuster, wstęp A. Bielik-Robson, Kraków 2006.
- Ch. Taylor, *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*, wstęp A. Bielik-Robson, Warszawa 2001.
- J. Jedlicki, *Świat zwyrodniał. Lęki i wyroki krytyków nowoczesności*, Warszawa 2000.
- Kultura w czasach globalizacji*, red. M. Jacyno, M. Kempny, A. Jawłowska, Warszawa 2004.
- Nowoczesność jako doświadczenie*, red. R. Nycz, A. Zeidler-Janiszewska, Kraków 2006 (tu m.in. R. Nycz, *O nowoczesności jako doświadczeniu – uwagi na wstępie i in.*).
- E. Paczoska, *Prawdziwy koniec XIX wieku. Śladami nowoczesności*, (rozdz. 1, 4, 7, 8), Warszawa 2010.
- Przerabianie XIX wieku w literaturze i kulturze współczesnej*, red. E. Paczoska i B. Szleszyński, Warszawa 2011.
- E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003.
- R. Salvadori, *Mitologia nowoczesności*, tłum. H. Kralowa, Warszawa 2004.
- R. Scruton, *Przewodnik po kulturze nowoczesnej dla inteligentnych*, tłum. J. Prokopiuk, J. Przybył, Łódź – Wrocław 2006.
- R. Sheppard, *Problematyka modernizmu europejskiego*, tłum. P. Wawrzyszko, w: *Odkrywanie modernizmu. Przekłady i komentarze*, red. R. Nycz, Kraków 2004.
- G. Simmel, *Mentalność mieszkańców wielkich miast*, w: tenże, *Socjologia*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 2005.
- Rekonfiguracje modernizmu. Nowoczesność i kultura popularna*, red. T. Majewski, Warszawa 2009.
- W. Tomasik, *Ikona nowoczesności. Kolej w literaturze polskiej*, Wrocław 2007.

CZĘŚĆ II

CXXXI. LITERATURA AUDIALNA. AUDIOSFERA
(W SŁUŻBIE LITERATURY). NARRACJE AUDIALNE

— Audiosfera – uniwersum dźwiękowe; brzmieniowe wartości mowy; rola techniki w tworzeniu środowiska dźwiękowego; techniczne aspekty rejestracji literatury audialnej; dźwiękowe (także muzyczne) zabiegi kreowania przestrzeni fabuły, narracji, wytwarzania nastroju, wyobrażeń wyglądown.

— Radio: nowy środek przekazu literatury; literackie programy Polskiego Radia (lata 20. i 30.); radiowe formy literackie – słuchowisko, powieść w odcinkach, reportaż; specyfika odbioru radiowego.

— Radio jako popularyzator literatury; audycje o literaturze i jej twórcach.

— Radio w Polsce do końca lat 80. głównym producentem, mecenasem oraz dystrybutorem literatury kreowanej dźwiękiem; udział w kształtowaniu kultury literackiej.

— Digitalny kontekst kultury i nowe nośniki audialne.

— Audiobooki.

Literatura:

Wybrane słuchowiska radiowe.

Wybrane reportaże radiowe.

Maria Kuncewiczowa, *Dni powszednie państwa Kowalskich. Powieść radiowa*, Warszawa 1938.

Wybrane inne nagrania audialne.

Opracowania:

R. Jakobson, L. Waugh, *Magia dźwięków mowy*, tłum. M.R. Mayenowa, w: R. Jakobson, *W poszukiwaniu istoty języka. Wybór pism*, t. 1, Warszawa 1989.

W. Siwak, *Audiosfera na przełomie stuleci*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

L. Blaustein, *O percepcji słuchowiska radiowego*, Warszawa 1938.

T. Peiper, *Radiofon*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

M. McLuhan, *Radio bęben plemienny*, tłum. K. Jakubowicz, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

J. Mayen, *Radio a literatura*, Warszawa 1965.

- K. Schoning, *Literatura foniczna jako potencjalny przedmiot badań literackich*, tłum. H. Żebrowska, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- E. Pleszkun-Olejniczakowa, *Słuchowiska Polskiego Radia w okresie piętnastolecia 1925–1939*, t. 1–2, Łódź 2000.
- S. Bardijewska, *Nagie słowo. Rzecz o słuchowisku*, Warszawa 2001.
- E. Pleszkun-Olejniczakowa, J. Bachura, A. Pawlik, *Dwa Teatry. Studia z zakresu teorii i interpretacji sztuki słuchowiskowej*, Toruń 2011.
- M. Hopfinger, *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010, zwłaszcza: *Literatura audialna*.
audioteka.pl.

CXXXII. MONTAŻ

- Pojęcie montażu (zabieg formalny czy zabieg/proces twórczy?).
- Montaż a narracja i język filmu; montaż jako wyznacznik stylu reżysera, szkoły filmowej.
- Przemiany technik i sposobu myślenia o montażu.
- Montaż a czasoprzestrzeń filmowa.
- Funkcja dramaturgiczna i znaczeniowa montażu.
- Typy montażu: twardy, miękki, równoległy, wewnątrzujęciowy, skojarzeniowy, dyskretny.
- Montaż a interpunkcja filmowa.
- Montaż filmowy a montaż literacki.

Literatura:

- R. Arnhem, *Film jako sztuka*, tłum. W. Wertenstein, Warszawa 1961.
- Audiowizualność w epoce przekazników elektronicznych*, red. A. Gwóźdź, Kraków 1994.
- B. Balázs, *Wybór pism*, oprac. A. Jackiewicz, Warszawa 1987.
- A. Bazin, *Film i rzeczywistość*, tłum. B. Michałek, Warszawa 1963.
- N. Burch, *Teoria reżyserii filmowej*, tłum. J. Mach, Warszawa 1983.
- G.A. Corradini, *Paradoks sztuki przyszłości*, tłum. W. Jury, „Film na Świecie” 1986, nr 325–326.
- S. Eisenstein, *Wybór pism*, red. R. Dreyer, Warszawa 1959.
- Estetyka i film*, red. A. Helman, Warszawa 1972.
- A. Helman, *O dziele filmowym*, Kraków 1981.

- K. Irzykowski, *Dziesiąta muza. Zagadnienia estetyczne kina*, Warszawa 1977.
- S. Kracauer, *Teoria filmu. Wyzwolenie materialnej rzeczywistości*, tłum. W. Wertheimstein, Warszawa 1975.
- J. Łotman, *Semiotyka filmu*, tłum. J. Faryno, T. Miczka, Warszawa 1983.
- K.D. Möller, *Montaż równoległy – składnia, semantyka, propropaganda*, w: *Niemiecka myśl filmowa. Antologia*, t. 1, red. A. Gwóźdź, Kielce 1992.
- E. Morin, *Kino i wyobrażenia*, tłum. K. Eberhardt, Warszawa 1975.
- Ł. Plesnar, *Semiotyka filmu*, Kraków 1990.
- Ł. Plesnar, *Sposób istnienia i budowa dzieła filmowego*, Kraków 1990.
- J. Płażewski, *Język filmu*, Warszawa 1992.
- K. Reisz, *Technika montażu filmowego*, Warszawa 1967.
- S. Worth, *Poznawcze aspekty sekwencji w komunikacji wizualnej*, tłum. L. Kalaga, W. Kalaga, „Kino” 1977, nr 4.

CXXXIII. ADAPTACJA FILMOWA

— Pojęcie adaptacji; adaptacja czy przekład intersemiotyczny? Tekst w nowym kontekście.

— Język filmu a język literatury, widz a czytelnik; twórcy filmu a twórcy literatury.

— Typy, strategie transpozycji (ekranizacje, estetyczne przekłady, twórcze, swobodne adaptacje, inspiracje) i techniki adaptacji (np. usuwanie, dodawanie, upraszczanie, komplikowanie); modyfikacje wynikające ze zmiany medium.

— Adaptacja wobec pierwowzoru literackiego – zakres przekształceń i interpretacji.

— Aksjologia adaptacji i kryteria oceny – wierność czy swoboda twórcza?

Literatura:

- Film a literatura: materiały filmoznawczej sesji naukowej*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1978.
- A. Helman, *Adaptacja – podstawowa technika twórcza kina*, „Kino” 1998, nr 4.
- A. Helman, *Twórcza zdrada. Filmowe adaptacje literatury*, Poznań 1998.
- M. Hopfinger, *Adaptacje filmowe utworów literackich. Problemy teorii i interpretacji*, Wrocław 1974.
- A. Jackiewicz, *Moja filmoteka: literatura i teatr w filmie*, Warszawa 1989.
- A. Jackiewicz, *Niebezpieczne związki literatury i filmu*, Warszawa 1971.

- Z. Kałużyński, *Perty kina: leksykon filmowy na XXI wiek*, t. 2: *Ekranizacje literatury*, Michałów-Grabina 2005.
- Kino wobec sztuk: związki, inspiracje, przenikanie*, red. D. Skotarczak, J. Nowakowski, Poznań 2007.
- A. Kołodyński, K.J. Zarębski, *Słownik adaptacji filmowych*, Warszawa 2011.
- T. Miczka, *Inspiracje plastyczne w twórczości filmowej i telewizyjnej A. Wajdy*, Katowice 1987.
- T. Miczka, *Adaptacja*, w: *Słownik pojęć filmowych*, t. 10, red. A. Helman, Kraków 1998.
- Między powtórzeniem a innowacją: seryjność w kulturze*, red. A. Kisielewska, Kraków 2004.
- W. Orłowski, *Z książki na ekran*, Łódź 1974.
- W. Osadnik, *Adaptacja filmowa jako przekład*, w: *Kino według Alicji*, red. W. Godzic, T. Lubelski, Kraków 1995.
- Poloniści o filmie*, red. M. Hendrykowski, Poznań 1997.
- W. Wierzewski, *Film i literatura*, Warszawa 1983.
- Wokół problemów adaptacji filmowej: praca zbiorowa*, red. E. Nurczyńska-Fidelska, Z. Batko, Łódź 1997.
- J. Ziomek, *Powinowactwa przez fabułę*, w: *tenże, Powinowactwa literatury*, Warszawa 1980.

CXXXIV. SERIALE TELEWIZYJNE

- Cykliczność i powtarzalność cechą charakterystyczną telewizji.
- Początki i przemiany gatunku (fabuły powieściowe na małym ekranie, polskie tele-sagi, seriale obyczajowe, historyczne, komediowe, kryminalne); awans artystyczny i kulturowy.
- Dekada seriali – fenomen kulturowy przełomu XX i XXI wieku, popularność formy i popularność wśród odbiorców.
- Konstrukcja fabuły; sposób prowadzenia narracji; bohaterowie seriali (typy i stereotypy).
- Poza serialami fabularnymi (serial dokumentalny, telenowela dokumentalna, reality show).
- Seriale poza telewizją (DVD, internet, telefonia komórkowa).

Literatura:

Wybrane seriale (odcinki, serie).

Opracowania:

- A. Gwóźdź, *Telewizja jako serial*, w: *Między powtórzeniem a innowacją. Seryjność w kulturze*, red. Alicja Kisielewska, Kraków 2004.
- P. Nowicki, *Co to jest telenowela*, Warszawa 2006.
- S. Hall, *Serial telewizyjny albo obłaskawienie świata (kilka uwag krytycznych)*, tłum. A. Wyka, „Przekazy i Opinie” 1979, nr 2.
- M. Przyłipiak, „*An American Family*” jako zapowiedź współczesnych form serialowych dokumentalizmu telewizyjnego, w: *Między powtórzeniem a innowacją: seryjność w kulturze*, red. A. Kisielewska, Kraków 2004.
- M. Hopfinger, *Seriale telewizyjne*, w: *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010.
- Polskie seriale telewizyjne. Studium antenowe*, red. J. Uszyński, Warszawa 2001.
- Polskie seriale telewizyjne 2005. Studium antenowe*, red. J. Uszyński, Warszawa 2005.
- A. Kisielewska, *Polskie tele-sagi – mitologia rodzinności*, Kraków 2009.
- J. Feuer, *HBO i pojęcie telewizji jakościowej*, w: *Zmierzch telewizji? Przemiany medium. Antologia*, red. T. Bielak, M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa 2011.
- J. Mittell, *Złożoność narracyjna we współczesnej telewizji amerykańskiej*, w: *Zmierzch telewizji? Przemiany medium. Antologia*, red. T. Bielak, M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa 2011.
- B. Łaciak, *Polskie seriale obyczajowe jako element dyskursu o problemach społecznych*, „Societas/Communitas” 2006, nr 2 (2).

CXXXV. KULTURA POPULARNA I MASOWA

- Kultura popularna i masowa a kultura elitarna; kultura ludowa i awangardowa.
- Kultura popularna a kultura masowa – podobieństwa i różnice.
- Cechy i funkcje tekstów popularnych i masowych.
- Standardy estetyczne, uprawiane gatunki, topika, protagoniści, struktura fabuły literatury popularnej.
- Geneza kultury masowej – społeczne, ekonomiczne, technologiczne podstawy zjawiska.
- Masy społeczne i mentalność człowieka masowego; makdonaldyzacja, konsumpcjonizm, komercjalizacja.
- Media kultury masowej i przemysł kulturalny.

- Oblicza krytyki kultury masowej.
- Sztuka współczesna wobec wytworów kultury masowej.

Literatura:

- Artystów gry z kulturą*, red. A. Kisielewski, Białystok 2009.
- R. Barthes, *Mitologie*, tłum. A. Dziadek, Warszawa 2000.
- J. Baudrillard, *Precesja symulaków*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Kraków 1997 (lub w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005).
- W. Burszta, *Od mowy magicznej do szumów popkultury*, Warszawa 2009.
- W.J. Burszta, *Kultura popularna jako wspólnota uczuciowa*, w: „Kultura Popularna” 2002, nr 1.
- U. Eco, *Kronika globalnej wioski*, w: tenże, *Semiologia życia codziennego*, tłum. J. Ugniewska, P. Salwa, Warszawa 1996.
- U. Eco, *Apokaliptycy i dostosowani: komunikacja masowa i teoria kultury masowej*, tłum. P. Salwa, Warszawa 2010.
- T.H. Eriksen, *Tyrania chwili*, tłum. G. Sokół, Warszawa 2003.
- J. Fiske, *Zrozumieć kulturę popularną*, tłum. K. Sawicka, Kraków 2010.
- Gadżety popkultury: społeczne życie przedmiotów*, red. W. Godzic, M. Żakowski, Warszawa 2007.
- J. Ortega y Gasset, *Bunt mas*, tłum. P. Niklewicz, Warszawa 1995.
- M. Horkheimer, T. W. Adorno, *Przemysł kulturalny*, w: ciż, *Dialektyka oświecenia*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 1994.
- F. Jameson, *Postmodernizm i społeczeństwo konsumpcyjne*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Kraków 1997.
- H. Jenkins, *Kultura konwergencji: zderzenie starych i nowych mediów*, tłum. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007.
- Kicz, tandeta, jarmarczność w kulturze masowej XX wieku*, red. L. Rożek, Częstochowa 2000.
- A. Kłoskowska, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa 2005.
- Kultura popularna w społeczeństwie współczesnym: teoria i rzeczywistość*, red. J. Drozdowicz, M. Bernasiewicz, Kraków 2010.
- H. Marcuse, *Człowiek jednowymiarowy. Badanie nad ideologia rozwiniętego społeczeństwa przemysłowego*, tłum. S. Konopacki, oprac. W. Gruszczyński, Warszawa 1991.
- D. McDonald, *Kultura masowa*, tłum. i oprac. Cz. Miłosz, Kraków 2002.

- Niedyskretny urok kiczu: problemy filmowej kultury popularnej*, red. G. Stachówna, Kraków 1997.
- E. Morin, *Masowy odbiorca*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- E. Morin, *Przemysł kulturalny*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- Nowe formy w literaturze popularnej*, red. B. Owczarek, J. Frużyńska, Warszawa 2007.
- Nowoczesność jako doświadczenie: analizy kulturoznawcze*, red. A. Zeidler-Janiszewska, R. Nycz, B. Giza, Warszawa 2008.
- Pejzaże audiowizualne. Telewizja, wideo, komputer*, red. A. Gwóźdź, Kraków 1997.
- D. Riesman, *Samotny tłum*, tłum. J. Strzelecki, Warszawa 1971.
- G. Ritzer, *Makdonaldyzacja społeczeństwa. Wydanie na nowy wiek*, tłum. L. Stawowy, Warszawa 2003.
- Słownik literatury popularnej*, red. T. Żabski, Wrocław 2006.
- J. Storey, *Studia kulturowe i badania kultury popularnej*, tłum. i red. J. Barański, Kraków 2003.
- D. Strinati, *Wprowadzenie do kultury popularnej*, tłum. W.J. Burszta, Poznań 1995.
- R. Sulima, *Antropologia codzienności*, Kraków 2000.
- J. Szyłak, *Komiks w kulturze ikonicznej XX wieku: wstęp do poetyki komiksu*, Gdańsk 1999.
- K.T. Toeplitz, *Kultura w stylu blue jeans*, Warszawa 1975.
- S. Żółkiewski, *Ukryte założenia i jawne interpretacje kultury masowej*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

CXXXVI. KULTURA W INTERNECIE I KULTURA INTERNETU (WYBRANE ZAGADNIENIA)

— Książka w sieci. Omów różne sposoby jej internetowej obecności, porównaj i zastanów się, czy te nowe formy niszczą kulturę słowa drukowanego czy ją wzbogacają?

— Przemiany komunikacji literackiej pod wpływem internetu na przykładzie relacji między autorem, czytelnikiem i instytucjami pośredniczącymi (np. wydawnictwa, krytyka literacka).

— <http://litenet.pl> – jako forum relacji, blog Sosnowskiego jako materiał do analizy <http://www.jerzysosnowski.pl/>

— Czym jest literatura elektroniczna? Omów gatunki literatury elektronicznej i porównaj z innymi formami piśmiennictwa elektronicznego (np. blogi, fora internetowe, e-maile). Czy literatura elektroniczna jest formą literatury? http://techsty.art.pl/magazyn/magazyn7/literatura_elektroniczna_czym_jest_1.html, <http://collection.eliterature.org/1/>

— Omów wybraną wspólnotę literacką w sieci (np. BiblioNetka.pl, nieszufłada.pl) i porównaj ze wspólnotami fanowskimi. Czy publikowanie tekstów literackich w internecie to przejaw grafomanii?

— Internet umożliwił łatwy, powszechny i szybki dostęp do dóbr kultury, choć niektóre jego formy (np. ściąganie plików lub dzielenie się nimi w sieci) budzą kontrowersje. Scharakteryzuj strony współczesnego sporu o prawa autorskie, definiując kluczowe pojęcia: prawa autorskie (osobiste i majątkowe), dozwolony użytek, domena publiczna, *creative commons*.

<http://prawokultury.pl/>

<http://legalnakultura.pl>

— Sieciowe muzea i galerie – nowa forma zwiedzania, gromadzenia i eksponowania. Omów tę dziedzinę kultury na kilku wybranych przez siebie przykładach

np. <http://www.tate.org.uk/britain/explore/etb.jsp>

<http://musee.louvre.fr/visite-louvre/index.html?defaultView=entresol.s489.p01&lang=ENG>

<http://printo.republika.pl/warszawa>)

— Od filmu niemego do YouTube – forma artystyczna a technika. Na wybranych przykładach omów przemiany form filmowych pod wpływem technologii.

<http://www.tvn24.pl/1,1697821,druk.html>, <http://www.nitrofilm.pl/storna/lang:pl/konserwacja/historia-techniki-filmowej.html>

<http://goniecinternetowy.pl/2010/12/07/jak-wyglada-wykorzystanie-technik-komputerowych-w-produkcji-filmowej/>

<http://www.youtube.com/watch?v=OugqpniUwkk>

Opracowania:

Estetyka wirtualności, red. M. Ostrowicki, Kraków 2005.

M. Filiciak, M. Danielewicz, A. Buchner i K. Zaniewska, *Tajni kulturalni. Obiegi kultury z perspektywy twórców sieciowych węzłów wymiany treści*, Warszawa 2012 (http://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/146/Tajni_Kulturalni_Raport.pdf).

M. Filiciak, J. Hofmoki i A. Tarkowski, *Obiegi kultury. Społeczna cyrkulacja treści. Raport z badań*, Warszawa 2012.

(http://creativecommons.pl/wp-content/uploads/2012/01/raport_obiegi_kultury.pdf).

J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2006.

M. Hopfinger, *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010.

A. Keen, *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę*, Warszawa 2007.

Kultur@ literacka, „Teksty Drugie” 2012, nr 6.

L. Lessig, *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwiatały w hybrydowej gospodarce*, tłum. R. Próchniak, Warszawa 2008.

P. Levinson, *Miękkie ostrze czyli historia i przyszłość rewolucji informatycznej*, tłum. H. Jankowska, Warszawa 2006.

Liternet.pl, red. P. Marecki, Kraków 2003.

L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypryański, Warszawa 2006.

J.V. Mascelli, *5 tajemnic warsztatu filmowego*, Warszawa 2007.

Nowe media w komunikacji społecznej XX wieku, red. M. Hopfinger, Warszawa 2002.

Piękno w sieci: estetyka a nowe media, red. K. Wilkoszewska, Kraków 1999.

Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje, red. Ł. Jonak i in., Warszawa 2006.

Tekst (w) sieci, t. 1, red. D. Ulicka, Warszawa 2009.

Tekst (w) sieci, t. 2, red. A. Gumkowska, Warszawa 2009.

(streszczenia zawartości *Tekstu (w) sieci* tutaj: <http://tekstwsieci.blox.pl/html>)

Ch. Vandendorpe, *Od papiirusu do hipertekstu. Esej o przemianach tekstu i lektury*, tłum. A. Sawisz, Warszawa 2008.

M. Więckiewicz, *Blog w perspektywie genologii multimedialnej*, Toruń 2012.

J. Wrycza, *Galaktyka języka internetu*, Gdynia 2008.

M. Zielińska, *Epoka postpapierowa*, „Teksty Drugie” 2010, nr 1–2.

http://pliki.gemius.pl/Raporty/2008/2008_Gemius_Blox.pl_Badanie_blogosfery.pdf.

Muzea w sieci

http://www.odyssei.com/wirtualne-muzea/1084_news.html

<http://www.metmuseum.org/>

<http://www.zamek-lancut.pl/pl/ZamekDzisiaj/Ekspozycje>

<http://www.komeda.pl/muzeum/muzeum.html>

<http://zabawkiprl.pl/gallery>

Literatura w sieci

<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/list-lib>

literat.ug.edu.pl

<http://www.polona.pl/>

<http://techsty.art.pl/>

<http://www.wolnelektury.pl/>

<http://lekturyonline.pl/>

<http://dziedzictwo.polska.pl/>

CXXXVII. GRY KOMPUTEROWE

— Gry w kulturze współczesnej (ludyczny wymiar współczesności, rynek przemysłu rozrywkowego, digitalizacja, kultura uczestnictwa).

— Omów ewolucję gier (techniczną, tekstową, audiowizualną) na wybranych przykładach.

— Scharakteryzuj typy gier komputerowych na wybranych przykładach i uzasadnij taki podział.

— Kulturowe wymiary gier fabularnych (interaktywność a ergodyczność, status komunikacyjny, konwencja fantasy, symulatory codziennego życia, światy wirtualne i problem tożsamości, świat wirtualny i świat rzeczywisty).

— Dwie perspektywy w interpretacji gier: spór ludologów z narratologami.

Utwory:

Wybrane gry fabularne.

Opracowania:

Karnawalizacja. Tendencje ludyczne w kulturze współczesnej, red. J. Grad, H. Mamzer, Poznań 2004.

Ludyczny wymiar kultury, red. J. Grad, H. Mamzer, Poznań 2004.

H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, tłum. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007.

J. Szeja, *Gry fabularne – nowe zjawisko kultury współczesnej*, Kraków 2004.

M. Filiciak, *Wirtualny plac zabaw. Gry sieciowe i przemiany kultury współczesnej*, Warszawa 2006.

Kulturotwórcza funkcja gier. Gra jako medium, tekst i rytuał, t. 1, red. A. Surdyk, Poznań 2007, t. 2, red. A. Surdyk, J. Szeja.

Kulturotwórcza funkcja gier. Gra w kontekście edukacyjnym, społecznym i medialnym, red. A. Surdyk, J.Z. Szeja, „Homo Communicativus” 2008, nr 2.

- Kulturotwórcza funkcja gier. Cywilizacja zabawy czy zabawy cywilizacji? Rola gier we współczesności*, red. A. Surdyk, J.Z. Szeja, „Homo Communicativus” 2008, nr 3.
- D. Urbańska-Galanciak, *Homo players. Strategie odbioru gier komputerowych*, Warszawa 2009.
- M. Hopfinger, *Gry komputerowe*, w: *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010.
- S. Myoo [M. Ostrowicki], *Tożsamość człowieka w środowisku elektronicznym*, „Kwartalnik Filmowy” 2008, nr 62–63.
- Światy z pikseli: antologia studiów nad grami komputerowymi*, wybór M. Filiaciak, Warszawa 2010.
- P. Mańkowski, *Cyfrowe marzenia: historia gier komputerowych i wideo*, Warszawa 2010.
- B. Kluska, *Dawno temu w grach. Czas pionierów. Szkice z historii gier komputerowych*, Łódź 2008.
- P. Sterczewski, *Czytanie gry*, „Teksty Drugie” 2012, nr 6.
- J. Z. Szeja, *Życie w grze, seks w grze*, „Homo Ludens” 2009, nr 1.
- E. Aarseth, *Cybertekst* (wstęp do książki: *Cybertext. Perspectives of Ergodic Literature*, tłum. D. Sikora, M. Pisarski, www.techsty.art.pl/magazyn2/artykuly/aarseth_cybertekst.html)
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypriański, Warszawa 2006.

CXXXVIII. NOWE ZJAWISKA JĘZYKOWE I LITERACKIE W INTERNECIE

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga:

Uczeń ma do wyboru ścieżkę językoznawczą lub literaturoznawczą.

1. Ścieżka językoznawcza

— Potrzeby komunikacyjne współczesnych społeczeństw i ich wpływ na rozwój technik i technologii informatycznych. Oddziaływanie współczesnych technik i technologii informatycznych na przebieg komunikacji językowej.

— Typy sytuacji nadawczo-odbiorczych w komunikacji internetowej w porównaniu z sytuacjami w komunikowaniu się za pośrednictwem innych mediów.

— Cechy komunikacji internetowej. Rozważ takie aspekty, jak: bezpośredniość – pośredniość, synchroniczność – asynchroniczność, oficjalność –

kolokwialność, samokontrola – spontaniczność, anonimowość – jawność, szczerłość – autokreacja.

— Zasady funkcjonowania w Internecie: anarchizm komunikacyjny versus netykieta, hierarchia uczestników komunikacji versus egalitaryzm. Z czego wynikają te zasady i jaki wpływ mają na kształt językowy różnego typu tekstów internetowych.

— Swoiste cechy tekstów internetowych: temporalność versus niezniszczalność, intertekstowość i hipertekstowość versus linearność. Rozważ te zagadnienia w perspektywie funkcji języka.

— Tradycyjne i nowe akty mowy w Internecie. Jakie środki leksykalne i typograficzne są wykorzystywane w każdym z typów aktów?

— Środki typograficzne i (orto)grafia nowych form wypowiedzi internetowej, takich jak: czaty, blogi, fora internetowe, zjawisko hackmowy – o czym mogą świadczyć?

Opracowania:

- I. Bajerowa, *Wpływ techniki na ewolucję języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980.
- E. Balcerzan, *W stronę genologii multimedialnej*, „Teksty Drugie” 1999, nr 6.
- N. Bolz, *Rozstanie z galaktyką Gutenberga*, tłum. K. Krzemieniowa, w: *Po kinie?...: audiowizualność w epoce przekazników elektronicznych*, wybór, wprowadzenie i oprac. A. Gwóźdź, Kraków 1994.
- M. Castells, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, tłum. T. Hornowski, Poznań 2003.
- R. Chymkowski, *Czytanie z ekranu – wstępny zarys problematyki*, „Przegląd Humanistyczny” 2002, nr 1.
- M. Czajkowski, *Leksykon Internetu. Technologia, kultura, biznes, polityka, rozrywka*, Warszawa 1999.
- M. Dąbrowska, *Język e-maila jako hybryda mowy i pisma*, w: *Język trzeciego tysiąclecia*, red. G. Szpila, Kraków 2000.
- D. De Kerckhove, *Inteligencja otwarta. Narodziny społeczeństwa sieciowego*, wstęp i oprac. W. Rowland, tłum. A. Hildebrandt, R. Glegoła, Warszawa 2001.
- J.A. Fishman, *Socjologia języka*, w: *Język w świetle nauki*, red. B. Stanosz, Warszawa 1980.
- H.G. Gadamer, *Człowiek i język*, w: tenże, *Rozum, słowo, dzieje*, Warszawa 2000.
- T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa – Kraków 1999.

- W. Godzic, *Język w Internecie: Czy piszemy to, co myślimy?*, w: *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2000.
- B. Golus, *Fenomen rozmów internetowych i ich języka*, w: *Dialog a nowe media*, red. M. Kita, Katowice 2003, <http://dialog.us.edu.pl>.
- W. Gruszczyński, *Czy normy językowe obowiązują w Internecie?*, w: *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2001.
- R. Grzegorzczkowska, *Rola języka w tworzeniu kultury umysłowej*, w: „Język a kultura” 1, Wrocław 1991.
- J. Grzenia, *Literatura polska w Internecie*, „Postscriptum” 1996, nr 19, (http://sjikp.us.edu.pl/ps/ps_18_07.html).
- J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2007.
- J. Grzenia, *Zasady komunikacji internetowej*, w: *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006.
- D. Gut, *Piszę więc jestem. O języku Internetu*, „Konteksty” 1999, nr 1–2.
- J. Jagodzińska, *Dyskurs internetowy*, w: *Czynności tworzenia i rozumienia wypowiedzi*, red. J. Porayski-Pomsta, Warszawa 2002.
- M. Jasińska, *Językowy savoir-vivre w Internecie*, w: *Język w komunikacji*, t. 3, red. G. Habrajska, Łódź 2001.
- Ch. Jonscher, *Życie okablowane. Kim jesteśmy w epoce przekazu cyfrowego?*, Warszawa 2001.
- I. Kurcz, *Psychologia języka i komunikacji*, Warszawa 2000.
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypryański, Warszawa 2006.
- M. Oczkowski, *Język użytkowników sieci komputerowej Internet*, <http://www.kana.silesia.top.pl/oczy/irc.html>, 1999.
- K. Ożóg, *Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku: wybrane zagadnienia*, Rzeszów 2001.
- M. Parzuchowski, *Cierpienia młodego bloggera. Funkcje publikacji treści prywatnych w Internecie*, <http://psychologia.univ.gda.pl/blog/blogi.htm>, 2002.
- B. Pfaffenberger, *Słownik terminów komputerowych*, Warszawa 1999.
- J. Radkiewicz, *Dziwny świat IRC*, „Chip” 1998, nr 12.
- M. Sieńko, *Człowiek w pajęczynie – Internet jako zjawisko kulturowe*, Warszawa 2002.
- P. Sitarski, *Czas rzeczywisty, nierzeczywista rozmowa. Komunikacja językowa w Internecie a nowa tożsamość użytkowników i „nowe wspólnoty”*, w: *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2001.

Z. Suszczyński, *Hipertekst a „galaktyka Gutenberga”*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2002.

R. Tadeusiewicz, *Spółeczność Internetu*, Warszawa 2002.

2. Ścieżka literaturoznawcza

— Internetowe gatunki tekstowe. Scharakteryzuj kilka z nich, np.: blogi, maile, czaty, gry sieciowe, posty. Rozważ, czy powstały one jako przekształcenie wcześniejszych form (wskaż gatunki tekstowe, które je poprzedzają i określ, na czym polega ich ewolucja); Problem gatunków pierwotnych i wtórnych. Na czym polega ewolucja gatunków?

— Powieść hipertekstowa jako przykład literatury internetowej. Odnosząc się do konkretnych przykładów, porównaj narrację hipertekstową do sposobów prowadzenia narracji w literaturze książkowej. Jakie zabiegi tekstowe obecne w tradycyjnej literaturze zapowiadają powieść hipertekstową?

— Relacje nadawczo-odbiorcze w komunikacji internetowej. Porównaj je z relacjami w komunikacji literackiej. Omów wymiennosc ról komunikacyjnych, rozważ status użytkownika. Zastanów się nad relacjami między odbiorem linearnym, symultanicznym i czytaniem „w głąb”.

— Autor i autorstwo przekazów internetowych. Określ swoistość tych kategorii w porównaniu z ich realizacjami w przekazach innych mediów. Rozważ zagadnienia autorstwa zbiorowego, anonimowego.

— Czas i przestrzeń w świecie wirtualnym. Czym różnią się od sposobów przejawiania się w literaturze?

— Semiotyka przekazów internetowych. Dokonaj analizy wybranej strony internetowej (np. serwisu informacyjnego) z uwagi na jej organizację semiotyczną (zastanów się nad sytuacją znaku w internecie, nowymi formami znaków, ich typami).

— Możliwe kierunki rozwoju komunikacji literackiej w internecie (sądy własne i przewidywania).

— Co sądzisz o publikowaniu literatury w internecie, o bibliotekach wirtualnych i czasopismach internetowych?

— Jakie są według Ciebie plusy i minusy kreowania i zamieszczania tekstu w internecie przez każdego? Jakie wynikają z tego korzyści czy też niebezpieczeństwa dla literatury? Rozważ zagadnienie literatury wysokoartystycznej i kiczu w internecie oraz problem dostępności literatury.

— Jaki wpływ będą miały (a może już mają) komunikacja internetowa i komputerowy sposób tworzenia tekstu na literaturę? Zaprojektuj hipertekstowy utwór literacki.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *W stronę genologii multimedialnej*, w: *Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki, I. Opacki, Warszawa 2000.
- J. Baudrillard, *Porządek symulaków*, w: *Widzieć, myśleć, być. Technologie mediów*, oprac. A. Gwóźdź, Kraków 2001.
- W.J. Burszta, *Internetowa polis w trzech krótkich odśtonach*, w: *Ekran, mit, rzeczywistość*, red. W. Burszta, Warszawa 2003.
- W.J. Burszta, *Tożsamość narracyjna w dobie ekranu*, w: *Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2004.
- T. Cantelmi, L.G. Grifo, *Wirtualny umysł. Fascynująca pajęczyna Internetu*, tłum. L. Rodziewicz, Kraków 2003.
- M. Castells, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, tłum. T. Hornowski, Poznań 2003.
- P. Celiński, *Wyzwania hipertekstu – granice nieograniczonego*, w: *Estetyka wirtualności*, red. M. Ostrowicki, Kraków 2005.
- C. Chesher, *Ontologia domen cyfrowych*, w: *Widzieć, myśleć, być. Technologie mediów*, oprac. A. Gwóźdź, Kraków 2001.
- T.H. Eriksen, *Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji*, tłum. G. Sokół, Warszawa 2003.
- M. Filiciak, *Wirtualny plac zabaw. Gry sieciowe i przemiany kultury współczesnej*, wstęp W. Godzic, Warszawa 2006.
- E. Gajewska, *Komputer cały w obrazkach. Komunikat słowny versus ikonki*, w: *Między oryginałem a przekładem*, t. 10: *Między tekstem a obrazem. Przekład a telewizja, reklama, teatr, film, komiks, Internet*, red. U. Kropiwiec, M. Filipowicz-Rudek, J. Konieczna-Twardzikowa, Kraków 2005.
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2000 (hasła: gatunek literacki, genologia).
- D. de Kerckhove, *Powłoka kultury. Odkrywanie nowej elektronicznej rzeczywistości*, tłum. W. Sikorski, P. Nowakowski, Warszawa 1996.
- R.W. Kluszczyński, *Spółczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka. Multimedia*, Kraków 2002.
- T. Kubikowski, *Teatr w sieci*, „Didaskalia” 1996, nr 12.
- Liternet. Literatura i internet*, red. P. Marecki, Warszawa 2002.
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypryański, Warszawa 2006.
- P. Miczka-Pajestka, *Podmiot i jego cyfrowa egzystencja*, w: *Estetyka wirtualności*, red. M. Ostrowicki, Kraków 2005.

- T. Miczka, *O niektórych przesunięciach komunikacyjnych*, w: *Od fotografii do rzeczywistości wirtualnej*, red. M. Hopfinger, Warszawa 1997.
- B. Reeves, C. Nass, *Media i ludzie*, tłum. H. Szczerkowska, Warszawa 2000.
- P. Rypson, *Hipertekst i hipermedia – problem autorstwa*, w: *Od fotografii do rzeczywistości wirtualnej*, red. M. Hopfinger, Warszawa 1997.
- M. Sandbothe, *Transwersalne światy medialne. Filozoficzne rozważania o Internecie*, tłum. K. Krzemieniowa, w: *Widzieć, myśleć, być. Technologie mediów*, oprac. A. Gwóźdź, Kraków 2001.
- P. Sitarski, *Rozmowa z cyfrowym cieniem. Model komunikacyjny rzeczywistości wirtualnej*, Kraków 2002.
- Słownik pojęć i tekstów kultury*, red. E. Szczęsna, Warszawa 2002 (hasła: gatunek, genologia, Internet).
- E. Szczęsna, *Poetyka w świecie domen cyfrowych*, w: *taż, Poetyka mediów. Polisemiotyczność, digitalizacja, reklama*, Warszawa 2007 lub „Teksty Drugie” 2006, nr 4.
- E. Wilk, *Nadzór a Internet. Kilka uwag o tożsamości w dobie komunikacji cyfrowej*, w: *Piękno w sieci. Estetyka a nowe media*, red. K. Wilkoszewska, Kraków 1999.
- E. Wilk, *Nawigacje słowa. Strategie werbalne w przekazach audiowizualnych*, Kraków 2000.
- B. Witosz, *Ewolucja form gatunkowych*, w: *taż, Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice 2005.

CXXXIX. MEDIALNE TRANSFORMACJE SŁOWA

Temat konkursowy z lat poprzednich

— Słowo jako zjawisko kulturowe; wpływ mediów na sposób istnienia słowa w kulturze, jego zasięg, pełnione funkcje; relacje nadawczo-odbiorcze, sposób kreowania tekstu, językowy obraz świata. Technologiczne przemiany słowa a kształtowanie się mediów (np. książki, czasopisma, teatru, filmu, plakatu) i form gatunkowych (np. oracji, listu, graffiti, komentarza, powieści, tragifarsy).

— Słowo w kulturze oralnej: dialogowość i teatralizacja słowa; mowa jako miejsce komunikowania się i rozumienia, ale też różnicowania i poróżnienia; wypowiedzanie siebie: subiektywność, ekspresyjność mowy; udział gestu, mimiki, intonacji w kreowaniu znaczeń słownych. Nazywanie i jego funkcje (np. ustanawianie istnienia, roztaczanie panowania, porządkowanie).

— Słowa – tabu. Konwencje, rytuały, formuły konwersacyjne (toast, kondolencje, powinszowania, zaklinanie, błogosławieństwo, modlitwa, przekleństwo)

– ich funkcje społeczne; akty mowy; gatunki ustne i wywodzące się z tradycji ustnej (np. gawęda, opowiadanie, anegdota, kazanie, przemówienie, referat, wykład, improwizacja).

— Słowo mówione a słowo pisane (sytuacyjność, ulotność, spontaniczność, skojarzeniowość a utrwalenie, kreowanie tekstowego świata, obiektywizacja myśli, linearność); mowa i pismo wobec pamięci, funkcja upamiętniania (słowo ryte, pisane) i zapamiętywania (techniki mnemoniczne, przepisywanie – kopiści); piśmienność a rozwój poezji, epistolografii, pamiętnikarstwa, historiografii, hagiografii; religijność oralna a święta księga; prawo w tradycji ustnej i piśmiennej (np. poświadczanie, umowy).

— Słowo w kulturze druku: standaryzacja i przezroczystość słowa; rola druku w kształtowaniu się dyskursów: prawnego, naukowego, literackiego, dziennikarskiego, politycznego. Udział słowa drukowanego w kształtowaniu społeczeństwa: alfabetyzacja, rozwój czytelnictwa (biblioteki, prasa, narodziny powieści), szkolnictwa (podręczniki), popularyzacja wiedzy (encyklopedie); samoświadomość słowa (słowniki); słowo jako nośnik idei, słowo perswazyjne, propagandowe, masowe (ulotka, broszura, gazeta). Słowo w interakcji z obrazem: plakat, komiks.

— Słowo w epoce multimediiów i technologii cyfrowych. Wpływ nowoczesnych technik druku, możliwości zapisu i przetwarzania dźwięku, obrazu na sytuację słowa. Udział barwy, ilustracji, muzyki, efektów dźwiękowych, ruchomego obrazu, technologii 3D w kreowaniu znaczeń przekazu językowego.

— Słowo we współczesnych mediach masowych: prasie, radio, telewizji, internecie. Ikonizacja i udźwiękowienie słowa a werbalizacja obrazu. Słowo interaktywne w hipertekście. Transformacje słowa w gatunkach cyfrowych (SMS-ach, e-mailach).

Uwagi o opracowaniu tematu:

Temat medialnych transformacji słowa jest niewątpliwie obszerny. Zaproponowany wyżej zestaw zagadnień wskazuje niewątpliwie na bogactwo rozwidlających się ścieżek wiodących ku osobnym, złożonym zagadnieniom, ale stanowi jedynie inspirację, wstępną propozycję możliwych do penetracji problemów. Dlatego z jednej strony wskazane jest dokonanie wyboru grupy zagadnień zgodnie z własnym pomysłem na realizację tematu, z drugiej odważne poszerzenie pola namysłu o problemy, które w związku z realizacją tematu podsunie lektura tekstów. Podobnie rzecz ma się z zaproponowaną listą prac naukowych. Są to pozycje ważne, ale nie jedyne na liście ważnych; odnoszące się do podanych zagadnień, ale w różnym stopniu i nie do wszystkich jednocześnie. Dlatego pożądanym jest, by dokonać takiego wyboru spośród pozycji bibliografii, by wybór ten pozwolił możliwie najrzetelniej i najciekawiej opracować dany zespół zagadnień. Można też sięgnąć do opracowań wyszukanych przez siebie,

a ważnych dla realizacji tematu (łącznie od kilku większych do kilkunastu mniejszych opracowań).

Opracowania:

- M. Bachtin, *Słowo dialogu – dialogowość słowa*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, tłum. D. Ulicka, Warszawa 1986.
- A. Banach, *Pismo i obraz*, Kraków 1966 (wybrane rozdziały).
- J. Bartmiński, *Opozycja ustności i literackości*, „Literatura Ludowa” 1989.
- B. Bettelheim, *O sztuce opowiadania baśni*, w: tenże, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, tłum. D. Danek, Warszawa 1996.
- E. Cassirer, *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, tłum. A. Staniewska, Warszawa 1977 (o nazywaniu).
- D. de Kerckhove, *Słuch oralny a słuch pisemny*, w: tenże, *Powłoka kultury. Odkrywanie elektronicznej rzeczywistości*, tłum. W. Sikorski, P. Nowakowski, Warszawa 1996.
- U. Eco, *O bibliotece*, tłum. A. Szymanowski, Warszawa 2007.
- L. Febvre, H.J. Martin, *Książka, ten zacznyn*, tłum. A. Mencwel, „Przegląd Humanistyczny” 1989.
- J.G. Frazer, *Złota gałąź*, tłum. H. Krzeczkowski, Warszawa 1969 (o słowach tabu).
- H.G. Gadamer, *Człowiek i język*, w: tenże, *Rozum, słowo, dzieje*, wybór K. Michalski, Warszawa 2000.
- M. Głowiński, *Narracja, nowomowa, forma totalitarna*, „Teksty Drugie”, 1990.
- G. Godlewski, *Słowo – pismo – sztuka słowa*, Warszawa 2009 (wybrane rozdziały).
- Ł. Gołębiowski, *Śmierć książki. No Future Book*, Warszawa 2008.
- M. Hendrykowski, *Słowo w filmie. Historia – teoria – interpretacja*, Warszawa 1982 (wybrane rozdziały).
- M. Hendrykowski, *Słowo w telewizji*, w: *Nowe media komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- G. Holoubek, *Na początku było słowo...?*, w: *Świadomość teatru. Polska myśl teatralna drugiej połowy XX wieku*, red. W. Dudzik, Warszawa 2007.
- M. Hopfinger, *Kontekst audiowizualny a komunikacja werbalna*, w: taż, *Kultura współczesna – audiowizualność*, Warszawa 1985.
- Język w mediach elektronicznych*, red. J. Podracki, E. Wolańska, Warszawa 2008 (wybrane rozdziały).

- Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2000 (wybrane artykuły).
- P. Levinson, *Miękkie ostrze. Naturalna historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, tłum. H. Jankowska, Warszawa 1999 (wybrane rozdziały).
- C. Levi-Strauss, *Skuteczność symboliczna*, w: tenże, *Antropologia strukturalna*, tłum. K. Pomian, Warszawa 1970.
- M. McLuhan Marshall, *Wybór pism*, wybór J. Fuksiewicz, tłum. K. Jakubowicz, Warszawa 1975.
- M. Merleau-Ponty, *Obecni w słowie*, w: tenże, *Proza świata. Eseje o mowie*, wybór S. Cichowicz, Warszawa 1976.
- W.J. Ong, *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, tłum. J. Japola, Lublin 1992.
- W.J. Ong, *Pismo a struktura świadomości*, tłum. M. Pęczak, „Przegląd Humanistyczny” 1988, nr 4–5; przedruk w: *Antropologia słowa*, oprac. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, wstęp i red. G. Godlewski, Warszawa 2003.
- Platon, *Fajdros*, w: tenże, *Dialogi*, wybór A. Lam, tłum. W. Wiwicki, Warszawa 1993.
- O. Reboul, *Kiedy słowo jest bronią*, tłum. J. Arnold, w: *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, Warszawa 1980.
- S. Siekierski, *Czytania Polaków w XX wieku*, Warszawa 2000 (wybór).
- Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki, K. Flader, Warszawa 2009 (wybrane rozdziały).
- Staropolska kultura rękopisu*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1990.
- R. Sulima, *Słowo i etos*, Kraków 1992 (wybrane rozdziały).
- J. Szyłak, *Rola słowa w komiksie*, w: tenże, *Poetyka komiksu. Warstwa ikoniczna i językowa*, Gdańsk 2000.
- Ch. Vandendorpe, *Od papirusu do hipertekstu. Esej o przemianach tekstu i lektury*, tłum. A. Sawisz, Warszawa 2008.
- M. Wallis, *Napisy w malarstwie XX wieku; Tytuły dzieł malarstwa bezprzedmiotowego*, w: tenże, *Wybór pism estetycznych*, wybór T. Pękala, Kraków 2004.

WIEDZA O TEATRZE

SPECJALIZACJA TEATROLOGICZNA

Uczestnicy, którzy wybierają specjalizację teatrologiczną, już w pierwszym etapie piszą pracę z zakresu wiedzy o teatrze i dramacie. Podczas pisemnej części zawodów II stopnia wybierają tematy poświęcone zagadnieniom teatru i dramatu oraz rozwiązują test z nauki o języku. Uczniowie, którzy wybrali specjalizację teatrologiczną, mogą z niej zrezygnować po zakończeniu II etapu (okręgowego) zawodów.

Od uczestników eliminacji okręgowych startujących w specjalizacji teatrologicznej wymagana jest znajomość podstawowych terminów teatralnych, takich jak: inscenizacja, reżyseria, spektakl, scenografia, dekoracja, scena, gest, mimika etc.

Prosimy także o przeczytanie następujących lektur:

- M.A. Alley-Viala, *Inszenizacja romantyczna we Francji*, tłum. W. Natanson, Warszawa 1958 (fragmenty).
- D. Bablet, *Współczesna reżyseria 1887–1914*, tłum. E. Misiołek i T. Misiołek-Zabza, Warszawa 1973 (i wyd. nast.).
- M.O. Bieńka, *Wstęp*, w: *Teatr polski w latach 1890–1918*, t. 1, Warszawa 1977. *Encyklopedia kultury. Teatr – widowisko*, red. M. Fik, Warszawa 2000 (wybrane rozdziały).
- M. Fik, *Trzydzieści pięć sezonów*, Warszawa 1984.
- S. Marczak-Oborski, *Teatr polski w latach 1918–1939. Teatry dramatyczne*, Warszawa 1985.
- J. Michalik, *Dzieje teatru w Krakowie*, Kraków 1985.
- Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1990 (lub inne wyd.).
- Z. Raszewski, *Wojciech Bogusławski*, Warszawa 1972 (i wyd. nast.).
- E. Wysińska, M. Semil, *Słownik współczesnego teatru*, Warszawa 1990.
- Ważną lekturą obowiązkową jest przygotowana specjalnie dla uczestników Olimpiady **Antologia** (*Przeciw konwencjom. Antologia*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994) zawierająca wybrane teksty z dziedziny historii i teorii teatru.

Zalecane książki pomocnicze:

- O. Aslan, *Aktor XX wieku*, tłum. O. Bieńka, Warszawa 1978.

M. Fik, *Kultura polska po Jałcie. Kronika lat 1944–1981*, Londyn 1989 lub Warszawa 1991.

P. Pavis, *Słownik terminów teatralnych*, tłum. i oprac. S. Świontek, Wrocław 1998.

Słownik biograficzny teatru polskiego, Warszawa 1973.

Wielka Encyklopedia Powszechna – wybrane hasła.

Zalecamy ponadto korzystanie z bibliografii do poszczególnych tematów na zawody ogólnopolskie oraz z czasopism „Dialog”, „Pamiętnik Teatralny”, „Teatr”.

Informacje o tematach pisemnych obowiązujących na zawodach okręgowych w latach ubiegłych można uzyskać w komitetach okręgowych lub znaleźć na stronie internetowej.

Ponadto **uczniów wybierających specjalizację teatrologiczną obowiązują listę lektur** zamieszczona we wstępie do *Przewodnika po tematach*:

Eurypides, *Medea*

W. Shakespeare, *Burza, Król Lear, Kupiec wenecki, Wiele hałasu o nic* lub *Wszystko dobre, co się dobrze kończy*

S.H. Lubomirski, dramat do wyboru

Z. Krasiński, *Irydion*

C. Norwid, *Pierścień wielkiej damy, Miłość czysta u kąpieli morskich*

P. Calderon de la Barca, *Życie snem*

J. Bliziński, *Rozbitki*

A. Czechow, *Wiśniowy sad*

A. Strindberg, *Taniec śmierci, Panna Julia*

J.A. Kisielewski, *Karykatury* lub *W sieci*

G. Zapolska, *Panna Maliczewska, Tamten*

T. Rittner, *W małym dworku*

W. Majakowski, *Łaźnia*

T. Czyżewski, *Włamywacz, Wąż Orfeusz*

W. Gombrowicz, *Operetka* lub *Iwona księżniczka Burgunda*

B. Brecht, *Matka Courage, Galileusz, Dobry człowiek z Seczuanu* lub *Kaukaskie kredowe koło*

T. Różewicz, *Kartoteka, Kartoteka rozrzucona, Do piachu, Białe małżeństwo, Pułapka*

S. Mrozek, *Emigranci*

S. Beckett, *Radosne dni [Szczęśliwe dni]*

- E. Ionesco, *Krzęsta, Łysa śpiewaczka*
F. Dürrenmatt, *Wizyta starszej pani* lub *Fizycy*
A. Miller, *Śmierć komiwojażera*
E. Albee, *Kto się boi Virginii Woolf*
E. O'Neill, *Zmierzch długiego dnia*
H. Pinter, *Ziemia niczyja*
H. Müller, *Hamlet-maschine*
M. Meyenburg, *Ogień w głowie*
S. Kane, dramat do wyboru
N. Kolada, dramat do wyboru
B.M. Koltés, *Powrót na pustynię*

I. AKTOR

- Aktor antyczny.
- Aktor *commedii dell'arte*.
- Różnica między funkcją aktora w widowisku teatralnym w tzw. „epoce gwiazd” (ostatnie ćwierćwiecze XIX w.) a w koncepcjach twórców awangardy teatralnej przełomu stuleci XIX – XX w. (np. u E.G. Craiga, J. Dalcroze'a, M. Reinhardta, W. Meyerholda).
- Metoda gry aktorskiej wedle K.S. Stanisławskiego i B. Brechta („przeżywanie” a „efekt obcości”).
- Aktor i jego ciało w poszukiwaniach teatralnych II połowy XX w. i początku XXI w. (J. Grotowski, T. Kantor, J. Szajna, K. Lupa).
- Ciało aktora w teatrze tańca.
- Aktor „bez szkoły”.

Opracowania:

- Aktor w świecie i teatrze*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Seria Literacka V, Poznań 1998.
- Aktor w kulturze współczesnej*, red. E. Udalska, Warszawa 1999 (artykuł: S. Świontek, *Modele aktorstwa XX wieku*; M. Świerkowska-Nieciowska, *Kult aktora od końca XIX wieku po współczesność*).
- O. Aslan, *Aktor XX wieku*, tłum. M.O. Bieńka, Warszawa 1978.
- E. Barba, N. Savarese, *Sekretna sztuka aktora. Słownik antropologii teatru*, tłum. G. Ziółkowski, G. Godlewski, J. Fret, A. Jelewska-Michaś i in., Wrocław 2005.

- W. Benjamin, *Co to jest teatr epicki?*, w: *Brecht w oczach krytyki światowej*, wybór R. Szydłowski, Warszawa 1977.
- A. Bogart, *Sześć rzeczy, które warto wiedzieć o kształceniu aktora*, tłum. I. Libucha, „Dialog” 2001, nr 8.
- B. Brecht, *Krótki opis nowej techniki sztuki aktorskiej mającej na celu wywołanie efektu obcości*, tłum. Z. Krawczykowski, „Dialog” 1959, nr 7.
- B. Brecht, *Małe organon dla teatru*, „Pamiętnik Teatralny” 1955, z. 1.
- P. Brook, *Nie ma sekretów. Myśli o aktorstwie i teatrze*, tłum. I. Libucha i M. Orski, Łódź 1997 lub tenże, *Pusta przestrzeń*, Warszawa 1977 lub tenże, *Ruchomy punkt*, Wrocław 2004.
- S.M. Carnicke, *System Stanislawskiego: wskazania dla aktora*, tłum. J. Krakowska-Narozniak, „Dialog” 2002, nr 1 -2 (cykl „Sztuka aktorska XX wieku”).
- E.G. Craig, *O sztuce teatru*, tłum. M. Skibniewska, Warszawa 1964 (i wyd. nast.).
- M. Czechow, *O technice aktora*, tłum. M. Solec, Kraków 1997 (i wyd. nast.). „Didaskalia” nr 28, grudzień 1998 (rozd.: Brecht).
- D. Diderot, *Paradoks o aktorze*, tłum. i wstęp J. Kott, Warszawa 1958 lub w: tenże, *Pisma estetycznoteatralne*, Gdańsk 2008 oraz wstęp M. Dębowskiego.
- D. Donellan, *Aktor i cel*, Kraków 2009.
- J. Got, *Gwiazdorstwo i aktoromania*, „Pamiętnik Teatralny” 1970, z. 3 oraz w: tenże, *Teatr i teatrologia*, Kraków 1991.
- J. Grotowski, *Teksty z lat 1965–69*, red. J. Degler i Z. Osiński, Wrocław 1990 (*Ku teatrowi ubogiemu, Aktor ogołocoony, Odpowiedź Stanislawskiemu*).
- J. Grotowski, *Ku teatrowi ubogiemu*, Wrocław 2006.
- B. Guetzalska, *Rezonans, medium, gracz. Aktor w dwudziestoleciu 1989–2009, w: 20-lecie. Teatr polski po 1989*, red. D. Jarząbek, M. Kościelniak, G. Niziołek, Kraków 2010.
- Z. Jędrzychowski, Z. Osiński, G. Ziółkowski, *Podróż. Rena Mirecka aktorka Teatru Laboratorium*, Wrocław 2005.
- G. Kerényi, *Odtańcowywanie poezji czyli dzieje teatru Mirona Białoszewskiego*, Kraków 1973.
- D. Kosiński, *Dramaturgia praktyczna. Polska sztuka aktorska XIX wieku w piśmiennictwie teatralnym swej epoki*, Warszawa 2005.
- A. Krzemiński, *Efekt obcości*, „Dialog” 1998, nr 2.

- J. Lipiński, *Planeta Luna. Wstęp do historii sztuki aktorskiej w Polsce*, „Pamiętnik Teatralny” 1971, z. 2.
- K. Lupa, *Aktor jako centaur*, „Teatr” 1998, nr 3.
- T. Łomnicki, *Spotkania teatralne*, Warszawa 1984 (lub 2002).
- K. Miklaszewski, *Commedia dell'arte czyli Teatr komediantów włoskich XVI, XVII, XVIII w.*, Wrocław 1961.
- M. Mumford, *Brecht czyta Stanisławskiego: Taktyka i praktyka*, „Dialog” 1998, nr 2.
- „Notatnik teatralny” 1991, nr 1.
- „Notatnik Teatralny” 2010, nr 60–61.
- „Odkurzona myśl teatralna”, „Dialog” 2001, nr 5–6 – do nr 10.
- K. Osińska, *Klasztory i laboratoria. Rosyjskie studia teatralne: Stanisławski, Meyerhold, Sulerzycki, Wachtangow*, Gdańsk 2003.
- K. Osińska, *Teatr rosyjski XX wieku wobec tradycji*, Gdańsk 2010.
- Z. Osiński, *Aktor tańczący Jerzego Grotowskiego*, „Dialog” 2007, nr 10.
- Z. Osiński, *Grotowski i jego Laboratorium*, Warszawa 1980.
- B. Osterloff, *Pejzaż. Rozmowy z Mają Komorowską*, Warszawa 2004 (i wyd. nast.).
- Przeciw konwencjom. Antologia tekstów o teatrze polskim i obcym od Antoine'a po czasy współczesne (1887–1990)*, wybór, red., oprac. i koment. M. Fik, Warszawa 1994 (tu: Stanisławski, Brecht, Grotowski).
- M. Reinhardt, *O teatrze i aktorze*, tłum. M. Leyko, Gdańsk 2006.
- A.F. Riccoboni, *Sztuka teatru*, tłum. M. Dębowski, Gdańsk 2005.
- R. Schechner, *Performatyka*, Wrocław 2006 (rozdział: *Performanse*; tu podrozdziały: *Od aktorstwa całkowitego do nieaktorstwa. Aktorstwo realistyczne. Aktorstwo brechtowskie. Aktorstwo skodyfikowane i awangarda. Aktorstwo skodyfikowane – rytuał, charyzma i obecność*).
- K.S. Stanisławski, *Praca aktora nad rolą*, w: *Pisma*, red. E. Csató, t. 4, Warszawa 1956.
- M. Sugiera, *Craig, Stanisławski i moskiewski „Hamlet”*, „Dialog” 1993, nr 8.
- „Sztuka aktorska XX wieku” [cykl art. z: *Twentieth Century Actor Training*], red. A. Hodge, London 2000], „Dialog” 2002, nr 1–2 – do 2003, nr 4.
- W.O. Toporkow, *Stanisławski na próbie*, tłum. J. Czech, Wrocław 2007.
- P. Thomson, *Brecht i kształcenie aktora*, „Dialog” 2002, nr 7.

Ponadto minimum jedna biografia aktorska, np.: L. Kolankiewicz, *Święty Artaud*, Warszawa 1988 oraz Gdańsk 2001 (wyd. II); J. Kowalska, *Kazimierz Junosza-Stępowski*, Warszawa 2000; E. Krasiński, *Stefan Jaracz*, Warszawa 1983; Z. Raszewski, J. Szczublewski, *Żywot Heleny Modrzejewskiej*, Warszawa 1975 i wyd. nast.; Z. Wilski, *Wielka tragiczka*, Kraków 1982.

II. TEATR STAROŻYTNY

— Jakie elementy antycznego dramatu (np. budowa, technika dialogowa, funkcja chóru, postaci) i teatru (np. instytucja, budynek, kształt widowiska, zawody teatralne itp.) funkcjonują do dnia dzisiejszego?

— Najważniejsze inscenizacje dramatu antycznego lub nawiązującego do antyku w teatrze współczesnym.

— Próby rekonstrukcji teatru antycznego dziś.

— „Przepisywanie” antycznych dramatów przez współczesnych reżyserów.

Teksty:

Ajschylos, *Oresteja*

Arystofanes, *Żaby*, ewent. *Gromiwoja* lub *Ptaki*

Eurypides, *Bachantki*, *Elektra*, *Medea*

Plaut, jedna z komedii

Sofokles, *Antygona*, *Król Edyp*

Opracowania:

J. Axer, *Filolog w teatrze*, Warszawa 1991, s. 11–98.

M. Berthold, *Historia teatru*, tłum. D. Żmij-Zielińska, Warszawa 1980, s. 106–169.

M. Fik, *Topos(?) antyczny w polskim teatrze*, w: *Topika antyczna w literaturze polskiej*, red. A. Brodzka, E. Sarnowska-Temierusz, Wrocław 1992.

J. Golińska, *Sofokles współczesny*, „Didaskalia” nr 17, luty 1997.

Historia teatru, red. J.R. Brown, tłum. H. Baltyn-Karpińska, Warszawa 1999 (cz. I: 1 i 2).

M. Kocur, *Teatr antycznej Grecji*, Wrocław 2001.

M. Kocur, *We władzy teatru. Aktorzy i widzowie w antycznym Rzymie*, Wrocław 2005.

D. Kosiński, *Teatra polskie. Historie*, Warszawa 2010 (ostatni rozdział).

J. Kott, *Zjadanie bogów. Szkice o tragedii greckiej*, Kraków 1986 (fragmenty) lub tenże, *Pisma wybrane*, t. 2: *Teatr czytany*, Warszawa 1992.

- Mały słownik kultury antycznej*, Warszawa 1976, rozdz. *Teatr w Grecji i Rzymie*.
- A. Nicoll, *Dzieje teatru*, Warszawa 1957 lub 1974, rozdz. *Teatr grecki*.
- E. Partyga, *Chór dramatyczny w poszukiwaniu tożsamości teatralnej*, Kraków 2002.
- J. Popiel, *Historia dramatu. Antyk i średniowiecze*, Kraków 1996.
- Rekonstrukcje teatru*, red. J. Krakowska-Narożniak, Warszawa 2004.
- T. Sinko, *Antyk Wyspiańskiego*, Kraków 1916, wyd. 2, Warszawa 1922.
- S. Srebrny, *Teatr grecki i polski*, Warszawa 1984, rozdz. *Teatr antyczny a teatr współczesny oraz Z inspiracji antycznych w dramacie polskim XX w.*
- L. Winniczuk, *Ludzie, zwyczaje i obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu*, t. 2, Warszawa 1988, rozdz. *Aktorzy i publiczność*.

III. TEATR OKRESU ŚREDNIOWIECZA I TEATR STAROPOLSKI

- Co decyduje o tym, że liturgiczne sztuki obrzędowe mamy prawo nazywać teatrem?
- Na czym polegała symultaniczność (jednoczesność) inscenizacji misteryjnych w średniowieczu?
- Miejsce *Historii o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim* Mikołaja z Wilkowiecka w dziejach gatunku misteryjnego w Polsce. Co wiesz o XX-wiecznych inscenizacjach dramatów staropolskich?
- Postaci komedii rybałtowskiej.

Utwory:

- Mikołaj z Wilkowiecka, *Historia o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*, oprac. J. Okoń, Wrocław 1971, BN, s. I, nr 206.
- L. Schiller, *Historia o Męce Najświętszej i chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim*, oprac. J. Timoszewicz, Warszawa 1990.
- Antologia literatury sowizdrzalskiej XVI i XVII w.*, oprac. S. Grzeszczuk, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 186, wyd. 2, Wrocław 1985 (*Albertusy, Dramat rybałtowski oraz Wstęp*).
- J. Lewański, *Dramaty staropolskie. Antologia*, t. 1–6, Warszawa 1959–1963 (t. 3: *Komedie rybałtowskie*).

Opracowania:

- E. Baniewicz, „*Historia o chwalebnym Zmartwychwstaniu*” raz jeszcze, „*Twórczość*” 1995, nr 4, także w: *taż, Lata tłuste czy chude*, Warszawa 2002.
- M. Berthold, *Historia teatru*, Warszawa 1980, s. 182–267.

- M. Brahmer, *Teatr i dramat średniowieczny za Zachodzie*, w: J. Starnawski *Średniowiecze*, Warszawa 1989.
- A. Dąbrówka, *Teatr i sacrum w średniowieczu*, Wrocław 2001.
- Historia teatru*, red. J.R. Brown, tłum. H. Baltyn-Karpińska, Warszawa 1999 (cz. II: 4 i 5).
- C. Hernas, *Literatura Baroku*, Warszawa 1999.
- B. Judkowiak, *Wzgardzony wielogłos. Kultura teatralna czasów saskich i jej tradycje*, Poznań 2007.
- J. Krakowska-Narożniak, „*Dialogus de Passione*” Kazimierza Dejmka, „*Dialog*” 1995, nr 5.
- J. Lewański, *Dramat i teatr średniowiecza i renesansu w Polsce*, Warszawa 1981, rozdz. *Dramatyzacje liturgiczne, oficjum dramatyczne – dramat liturgiczny Nawiedzenia Grobu, Wczesne sceny misteryjne, Teatr powszechny w miastach, Moralitety – dramaty abstrakcji, Teatry rodzime – scena komediantów sowiżrzalskich*.
- J. Lewański, *Wstęp*, w: *Liturgiczne tacińskie dramatyzacje Wielkiego Tygodnia XI – XVI*, zebrał, wstępem i koment. opatrzył J. Lewański, Lublin 1999 (t. 1 serii: *Staropolski dramat religijny*).
- J. Lipiński, *Sztuka aktorska w Polsce 1500–1633*, Warszawa 1974.
- A. Nicoll, *Dzieje teatru*, Warszawa 1957 lub 1974, rozdz. *Teatr w średniowieczu*.
- J. Popiel, *Historia dramatu. Antyk i Średniowiecze*, Kraków 1996.
- J. Popiel, *Dramat a teatr polski dwudziestolecia międzywojennego*, Kraków 1995, s. 89–118.
- Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1977 (lub 1990).
- W. Sulisz, *Staropolski dramat religijny w polskim teatrze współczesnym*, w: *Popularny teatr religijny w Polsce*, Lublin 1990.
- K. Targosz, *Wawelskie Visitatio sepulchri...*, w: *O teatrze i dramacie. Studia, przyczynki, materiały*, red. E. Krasieński, Warszawa 1989.
- J. Walaszek, *Kilka słów o Cieplaku „historyjach” i „historiach”*, „*Didaskalia*” nr 21, październik 1997 (przedr. w: *taż, Ślady przedstawień*, Warszawa 2008).
- T. Witczak, *Literatura Średniowiecza*, Warszawa 1990, rozdz. *Dramat i teatr*.

IV. WILLIAM SHAKESPEARE I TEATR ELŻBIETAŃSKI

— Opisz konstrukcję sceny elżbietańskiej. Co wiesz o umowności inscenizacyjnej teatru elżbietańskiego?

— Psychologiczna złożoność i niejednoznaczność Szekspirowskich postaci (*Hamlet* lub *Lady Makbet*).

— Shakespeare w polskim teatrze powojennym na przykładzie wybranych inscenizacji Konrada Swinarskiego, Andrzeja Wajdy, Krzysztofa Warlikowskiego.

Teksty:

W. Shakespeare, *Burza, Hamlet, Makbet, Romeo i Julia, Sen nocy letniej, Ryszard III, Król Lear*.

Opracowania:

Historia teatru, red. J.R. Brown, tłum. H. Baltyn-Karpińska, Warszawa 1999 (cz. II: 6).

S. Greenblatt, *Shakespeare. Stwarzanie świata*, Warszawa 2007.

M. Grzegorzewska, *Scena we krwi. Szekspira tragedia zemsty*, Kraków 2006.

M. Grzegorzewska, *Kamienny ołtarz. Horyzonty metafizyczne w tragedii antycznej i dramacie Williama Shakespeare'a*, Warszawa 2007.

J. Komorowski, „*Makbet*” Williama Shakespeare'a, Warszawa 1989 [wstęp do wyd. Biblioteki Narodowej].

J. Komorowski, „*Romeo i Julia*” Williama Shakespeare'a, Warszawa 1990 [wstęp do wyd. Biblioteki Narodowej].

J. Komorowski, „*Hamlet*” Williama Shakespeare'a, Warszawa 1992 [wstęp do wyd. Biblioteki Narodowej].

J. Kott, *Szkice o Szekspirze*, Warszawa 1962, lub tenże: *Szekspir współczesny*, Warszawa 1965, Kraków 1990 lub *Pisma wybrane*, t. 2: *Teatr czytany*, Warszawa 1991, s. 7–212 oraz tenże: *Płeć Rozalindy*, Kraków 1992.

K. Kujawińska-Courtney, *Królestwo na scenie. Sztuki Szekspira o historii Anglii na scenie angielskiej*, Łódź 1997 (wybrane rozdz.).

A. Mancewicz, *Biedny Hamlet. Dekonstrukcje „Hamleta” i Hamleta w dramacie współczesnym*, Kraków 2010.

P. Mroczkowski, *Szekspir elżbietański i żywy*, Kraków 1966.

G. Niziołek, *Warlikowski. Extra ecclesiam*, Kraków 2008.

J. Opalski, *Rozmowy o Konradzie Swinarskim i Hamlecie*, Kraków 1988.

A. Romanowska, „*Hamlet*” po polsku, Kraków 2006.

M. Sugiera, *Inny Szekspir*, Kraków 2009.

J. Walaszek, *Konrad Swinarski i jego krakowskie inscenizacje*, Warszawa 1991, rozdz.: *Samodzielność, U szczytu, Sen nocy letniej i Wszystko dobre, co się dobrze kończy*.

- J. Walaszek, *Teatr Andrzeja Wajdy*, Kraków 2003 (rozd. o *Hamlecie*).
 K. Warlikowski, P. Gruszczyński, *Szekspir i uzurpator*, Warszawa 2007.
 H. Zbierski, *William Shakespeare*, Warszawa 1988.

Recenzje (wybór):

KONRAD SWINARSKI

Sen nocy letniej (Stary Teatr 1970).

M. Fik, *Teatr Orientadesa czy teatr Tytanii?*, „Teatr” 1970, nr 21 [przedr. w: *taż*, *Reżyser ma pomysły*, Kraków 1974].

Z. Greń, *Gramy najżałośniejszą komedię*, „Teatr” 1970, nr 21.

E. Morawiec, *„Sztuka mię czarów siecią wiąże...”*, „Życie Literackie” 1970, nr 38.

G. Sinko, *Noc świętojańska czy noc Walpurgi*, „Miesięcznik Literacki” 1971, nr 4.

G. Sinko, *„Sny nocy letniej” Brooka i Swinarskiego*, „Dialog” 1973, nr 3.

G. Sinko, *Szekspirologia Konrada Swinarskiego*, „Teatr” 1975, nr 21.

K. Wolicki, *Szekspir: żart, ironia i głębsze znaczenie*, „Dialog” 1971, nr 5.

ANDRZEJ WAJDA

Hamlet (1981).

M. Dzieduszycka, *„Hamlet” Andrzeja Wajdy*, „Odra” 1982, nr 10

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

Hamlet IV (Stary Teatr 1989).

T. Nyczek, *Teatr jaki jest: łódka „Hamleta”*, „Dialog” 1982, nr 1.

J. Walaszek, *„Hamlet IV” Wajdy i Budzisz-Krzyżanowskiej*, „Dialog” 1990, nr 6.

E. Baniewicz, *Hamlet: gram dla siebie*, „Twórczość” 1990, nr 5.

A. Hausbrandt, *Antygono – idź do klasztoru*, „Scena” 1990, nr 4–6.

J. Sieradzki, *... Aktorami ludzie*, „Polityka” 1990, nr 7

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

KRZYSZTOF WARLIKOWSKI

Poskromienie złościcy (Teatr Dramatyczny, Warszawa, 1998).

G. Niziołek, *Poskromienie złościcy*, „Didaskalia” nr 23, luty 1998.

Hamlet (Teatr Rozmaitości, Warszawa, 1999).

Burza (TR Warszawa, 2003).

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premier.

V. TEATR POLSKI W OKRESIE OŚWIECENIA

- Teatr publiczny a sceny dworskie (królewska i magnackie) i szkolne, z uwzględnieniem tradycji każdej z nich.
- Narodziny polskiego repertuaru narodowego – jego zadania, znaczenie, spory o wzorce osobowe (europejskie) i instytucjonalne.
- Rola prapremiery *Cudu mniemanego* W. Bogusławskiego; związki tego utworu z wydarzeniami politycznymi epoki.
- Wojciech Bogusławski – aktor, reżyser, autor.

Utwory:

- W. Bogusławski, *Cud mniemany czyli Krakowiaczy i Górale*, Wrocław 1960; *Mimika*, Warszawa 1965 (wydanie fotooffsetowe).
- J.U. Niemcewicz, *Powrót pośta*, Wrocław 1970, BN, s. I, nr 4.
- F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach*, oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1986, BN, s. I, nr 176.

Opracowania:

- M. Dębowski, *Francuskie konteksty teatru polskiego w dobie Oświecenia*, Kraków 2001.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1975 (rozdziały dotyczące teatru).
- Z. Raszewski, *Krótką historią teatru polskiego*, Warszawa 1977 lub 1990.
- Z. Raszewski, *Staroświecczyzna i postęp czasu*, Warszawa 1963 (s. 295–347).
- Z. Raszewski, *Bogusławski*, Warszawa 1972 (lub wyd. nast.), rozdz. *Rondo alla Polacca, Dyrektor, Powrót do Warszawy, Dominik, Kokl, Bardos* (1–4).
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych 1752–1795*, Warszawa 1993.
- Teatr Narodowy w służbie publicznej. Marzenia i rzeczywistość*, red. A. Kuligowska-Korzeniewska, Warszawa 2007.
- Wojciech Bogusławski i jego późne prawnuki: materiały z sesji naukowej zorganizowanej w 250. rocznicę urodzin Wojciecha Bogusławskiego 16 kwietnia 2007 roku w Starej Pomarańczarni w Łazienkach Królewskich w Warszawie*, red. Anna Kuligowska-Korzeniewska, Warszawa 2007.
- Wojciech Bogusławski – w 250 rocznicę urodzin*, red. T. Kostkiewiczowa, „Wiek Oświecenia”, t. 24, Warszawa 2008.
- Wojciech Bogusławski – ojciec teatru polskiego*, red. K. Kurek, Poznań 2009.

VI. TEATR W OKRESIE ROMANTYZMU

- Dramat romantyczny wobec wcześniejszych konwencji (tradycja klasycystyczna i szekspirowska).
- Dramat romantyczny na emigracji a ówczesna scena francuska.
- Ironia romantyczna.
- Dramat romantyczny w interpretacji XX-wiecznych reżyserów (*Dziady* w inscenizacji – do wyboru – Wyspiańskiego, Schillera, Swinarskiego, Grzegorzewskiego lub *Nie-Boska komedia* – Schillera, Swinarskiego, Grzegorzewskiego lub *Fantazy* – Swinarskiego, Klaty).

Utwory:

- A. Mickiewicz, *Dziady* oraz *Wykład XVI*, w: *Literatura słowiańska*, kurs III i IV, tłum. L. Płoszewski, w: A. Mickiewicz, *Dzieła*, t. XI, Warszawa 1955 (lub inne edycje).
- J. Słowacki, *Balladyna*, *Fantazy*, *Kordian*, *Sen srebrny Salomei*.
- Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, *Irydion*.
- C. Norwid, *Pierścień wielkiej damy*, *Aktor*.

Opracowania:

- Czytajcie sami* [rozmowa o tradycji romantycznej w teatrze], „Teatr” 1998, nr 4. „*Dziady*”. *Od Wyspiańskiego do Grzegorzewskiego*, red. T. Kornaś i G. Niziołek, Kraków 1999.
- M. Dziewulska, *Historia teatru*, red. J.R. Brown, tłum. H. Baltyn-Karpińska, Warszawa 1999 (cz. III: 9).
- I. Jarośnińska, *O dramacie romantycznym*, w: *Lektury i problemy*, red. J. Maciejewski, Warszawa 1976.
- L. Kaczyńska, *Winkelried ożył. Teatralne odczytywanie „Kordiana” Juliusza Słowackiego (1945–2000)*, Gdańsk 2006.
- L. Kolankiewicz, *Dziady. Teatr święta zmarłych*, Gdańsk 2001 (wybrane rozdz.).
- A. Kowalczykowska, *Dramat i teatr romantyczny*, Warszawa 1997.
- J. Maciejewski, *Trzy szkice romantyczne. O „Dziadach”, „Balladynie”, Epilogu „Pana Tadeusza”*, Poznań 1967.
- Z. Majchrowski, *Cela Konrada*, Gdańsk 1998.
- M. Masłowski, *Dzieje bohatera. Teatralne wizje „Dziadów”, „Kordiana” i „Nie-Boskiej komedii”*, Wrocław 1978.
- M. Masłowski, *Gest, symbol i rytuały polskiego teatru romantycznego*, Warszawa 1998.

- M. Masłowski, *Zwierciadło Kordiana. Rola i maska bohatera w dramatach Słowackiego*, Warszawa 2001.
- O „*Dziadach*” Dejmka – G. Holoubek, M. Dzięwulska, „Teatr” 1999, nr 5.
- „Pamiętnik Teatralny” 1959, nr 1–3: art. Z. Raszewskiego, *O teatralnym kształcie „Balladyny” oraz Słowacki i Mickiewicz wobec teatru romantycznego*.
- „Pamiętnik Teatralny” 2008, z. 3–4 (numer monograficzny *Dziadów* Dejmka).
- Z. Raszewski, *Wstęp*, w: M.A. Alley-Viala, *Inszenizacja romantyczna we Francji*, Warszawa 1958.
- T. Sivert, *Mickiewicz na scenie*, Warszawa 1957.
- Słowacki teatralny*, red. K. Kurek, 2006.
- W. Szturc, *Teoria dramatu romantycznego w Europie XIX wieku*, Bydgoszcz 1998.
- Tradycja romantyczna w teatrze polskim*, red. D. Kosiński, Kraków 2007.
- A. Witkowska, *Literatura romantyzmu*, Warszawa 1989.

Dziady

STANISŁAW WYSPIAŃSKI

Opracowania:

- S. Wyspiański, *Dzieła zebrane*, t. XII: *Inszenizacje*, Kraków 1961.
- K. Nowacki, *O scenografii Wyspiańskiego do „Dziadów”*, Warszawa 1956 (zob. też „Pamiętnik Teatralny” 1956, z. 1).
- A. Okońska, *Scenografia Wyspiańskiego*, Warszawa 1961 (stosowny rozdział).
- A. Okońska, *Stanisław Wyspiański*, Warszawa 1971 lub 1975 (stosowny rozdział).
- A. Wanat, *Na przedpolu „Wyzwolenia”. (Uwagi o Stanisława Wyspiańskiego preparacji „Dziadów”)*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, Wrocław 1966.

LEON SCHILLER

Opracowania:

- W. Brumer, *Dwie inszenizacje „Dziadów”*, Warszawa 1937 – część dotycząca Schillera [przedr. w: *Tradycja i styl w teatrze*, Warszawa 1986, s. 234–237].
- J. Timoszewicz, *„Dziady” w inszenizacji Leona Schillera*, Warszawa 1970.

KONRAD SWINARSKI

Źródła pomocnicze:

- K. Swinarski, *Wierność wobec zmienności*, oprac. M. Fik i J. Sieradzki, Warszawa 1988 (wywiad o *Dziadach*).

Opracowania:

- M. Halberda, P. Łaguna, W. Szulczyński, J. Walaszek, *„Dziady” Adama Mickiewicza w inscenizacji Konrada Swinarskiego. Opis przedstawienia*, Kraków 1998.
- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991, rozdz. *Konrad Swinarski*.
- J. Walaszek, *Konrad Swinarski i jego krakowskie inscenizacje*, Warszawa 1991 lub też: *Swinarski: życie, myśli, prace*, cz. 1–5, „Dialog” 1987, nr 6, 7, 8, 9, 10.

Recenzje w zbiorach:

- M. Fik, *Reżyser ma pomysły*, Kraków 1974, rozdz. *„Dziady” Swinarskiego* [pierwodr. „Polityka” 1973, nr 9; także „Twórczość” 1973, nr 6].
- Z. Greń, *Taki nam się snuje dramat*, Kraków 1978, art. *Teatr pełen „Dziadów”* [pierwodr. „Życie Literackie” 1973, nr 9; także „Dialog” 1973, nr 9].
- J. Kelera, *Komu warto kibicować*, Kraków 1978, rozdz. *Teatr mój widzę otwarty* [pierwodr. „Odra” 1973, nr 4].
- J. Kłosowicz, *Mgliste sezony*, Warszawa 1981, rozdz. *Konrad rozbija teatr* [pierwodr. „Literatura” 1973, nr 9].
- M. Piwińska, *„Dziady” u Swinarskiego*, „Teatr” 1973, nr 9.
- „Dialog” 1973, nr 10, *Teatr – „Dziady”*, s. 118–136 (*Próby zapisu. Stany*).

Recenzje:

JERZY GRZEGORZEWSKI

- „Didaskalia” nr 8–9, październik 1995 (rozd.: *„Dziady”*).
- E. Baniewicz, *Czy tym razem się uda*, „Twórczość” 1997, nr 9, także w: *taż, Lata tłuste czy chude?*, Warszawa 2000.
- E. Bułhak, *Suknia z trenem*, „Didaskalia” nr 17, luty 1997.
- P. Gruszczyński, *Wolność, czyli prawdziwy koniec bohatera Polaków*, „Teatr” 1996, nr 4.
- T. Plata, *Pośmiertne życie historii*, „Teatr” 1997, nr 2.
- Z. Stefanowska, *Kilka uwag w przedmiocie „Dziadów” w związku z dwunastoma improwizacjami Jerzego Grzegorzewskiego*, „Didaskalia” nr 17, luty 1997.
- J. Walaszek, *„Dziady – dwanaście inscenizacji” pół roku później*, „Didaskalia” nr 11, luty 1996.
- J. Walaszek, *„Dziady – dwanaście improwizacji” rok później*, „Didaskalia” nr 15, październik 1996.

J. Walaszek, „*Dziady – dwanaście improwizacji w Warszawie*”, „*Didaskalia*” nr 17, luty 1997.

R. Węgrzyniak, „*Dziady*” improwizowane, „*Teatr*” 1995, nr 10.

Nie-Boska komedia

Recenzje:

LEON SCHILLER

W. Brumer, *Tradycja i styl w teatrze*, Warszawa 1986 (art. „*Nie-Boska komedia*”).

S. Skwarczyńska, *Leona Schillera trzy opracowania teatralne „Nie-Boskiej komedii”* Zygmunta Krasińskiego, „*Pamiętnik Teatralny*” 1955, z. 3/4.

J. Szczublewski, *Artyści i urzędnicy czyli Szaleństwa Leona Schillera*, Warszawa 1961 (rozdz. „*Nie-Boska komedia*”).

KONRAD SWINARSKI

M. Czanerle, *Metamorfozy „Nie-Boskiej”*, „*Teatr*” 1969, nr 11.

J.P. Gawlik, *Świetność i żart, czyli „Nie-Boska” z diablami*, „*Kultura*” 1965, nr 47.

Z. Greń, „*Nie-Boska” z diablami*, „*Życie Literackie*” 1965, nr 44.

L. Jabłonkówna, *Kościół Boga czy czarta*, „*Teatr*” 1965, nr 23.

J. Kelera, *U progu jesieni romantycznej. „Nie-Boska” nie dla filologów*, „*Odra*” 1965, nr 12.

Z. Osiński, „*Nie-Boska komedia*” w inscenizacji Konrada Swinarskiego, w: *Teatr Dionizosa. Romantyzm w polskim teatrze współczesnym*, Kraków 1972, s. 282–303.

E. Wysińska, „*Dziady*”, „*Kordian*”, „*Nie-Boska*”, „*Dialog*” 1966, nr 4.

„*Dialog*” 1993, nr 3, s. 136–149: PRÓBY ZAPISU. *Stary Teatr w Krakowie „Nie-Boska komedia”*.

— pełna bibliografia w: J. Walaszek, *Konrad Swinarski i jego krakowskie inscenizacje*, Warszawa 1991.

JERZY GRZEGORZEWSKI

1979 – T. Polski we Wrocławiu.

M. Fik, *Wariacje na temat „Nie-Boskiej”*, „*Polityka*” 1979, nr 22.

M. Janion, *Czas formy otwartej*, „*Życie Literackie*” z 2 XII 1979.

Nad „Nie-Boską” Grzegorzewskiego (oprac. A. Hannowa), „*Teatr*” 1976, nr 16.

J. Opalski, „*Nie-Boska Komedia*” 1979, „*Życie Literackie*” z 18 III 1979.

2002 – T. Narodowy w Warszawie.

„Didaskalia” nr 49–50, czerwiec – sierpień 2002 (rozdz.: „*Nie-boska komedia*”).

J. Majcherek, *Przypisy do „Nie-Boskiej komedii”*, „Teatr” 2002, nr 7–8.

E. Morawiec, „*Ma się pod koniec świata...*”, „Teatr” 2002, nr 7–8.

— pełna bibliografia recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisach dokumentacyjnych premier.

Fantazy

Recenzje:

KONRAD SWINARSKI

J.P. Gawlik, *...aż do grobu śmieszq!*, „Życie Literackie” 1969, nr 8 (z 23 II).

J. Koenig, *Styl czy coś więcej*, „Współczesność” 1968, nr 10.

E. Morawiec, *Fantazy- albo jak poza staje się tragiczna*, „Życie Literackie” 1968, nr 5 (z. 4 II)

— pełna bibliografia recenzji ze spektaklu w: J. Walaszek, *Konrad Swinarski i jego krakowskie inscenizacje*, Warszawa 1991.

JAN KLATA

A.R. Burzyńska, *Stojąc na ramionach gigantów*, „Tygodnik Powszechny” 2006, nr 31.

M. Kościelniak, *Trącanie kijem, przesuwanie znaczeń...*, „Tygodnik Powszechny” 2007, nr 45.

R. Węgrzyniak, *Nowa lewica w teatrze*, „Teatr” 2007, nr 5.

J. Żółkoś, *Klata kontra Słowacki*, „Didaskalia” nr 70, grudzień 2005

— pełna bibliografia recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

VII. TEATR MŁODEJ POLSKI

— Najwięksi polscy aktorzy przełomu XIX i XX wieku, przemiany w aktorstwie wywołane pojawieniem się dramaturgii naturalistycznej i symbolicznej.

— Prapremiery wielkiego dramatu romantycznego w teatrze krakowskim. Inscenizacja Stanisława Wyspiańskiego *Dziadów*.

— Koncepcje teatralne okresu Młodej Polski – relacje z teatrem niemieckojęzycznym, francuskim, rosyjskim i angielskim (Craig).

Utwory:

- J.A. Kisielewski, *W sieci, Karykatury*.
 G. Zapolska, *Moralność pani Dulskiej* oraz (do wyboru) *Ich czworo, Żabusia, Skiz, Panna Maliczewska*.
 S. Wyspiański, *Wesele, Sędziowie* lub *Klątwa, Noc listopadowa, Wyzwolenie*.

Opracowania:

- J. Michalik, *Dzieje teatru krakowskiego w latach 1892–1915*, t. 1–2, Kraków 1985–1987.
 J. Michalik, *Teatry dramatyczne w okresie Młodej Polski w: Encyklopedia Kultury Polskiej; Teatr. Widowisko*, red. M. Fik, Warszawa 2000.
Mysł teatralna Młodej Polski. Antologia, Wstęp I. Sławińska, Warszawa 1966 oraz artykuły: S. Brzozowski, *Teatr współczesny i jego dążności rozwojowe*; T. Miciński, *Teatr-Swiątynia*; R. Ordyński, *Gest czy słowo*; O. Ortwin, *Utopie o dramacie*; L. Schiller, *List do Craiga*; *Nowy teatr w Polsce: Stanisław Wyspiański; Mysł o odrodzeniu teatru*; J. Tenner, *O twórczości aktorskiej*.
 K. Nowacki, *O scenografii Wyspiańskiego do „Dziadów”*, „Pamiętnik Teatralny” 1956, z. 1.
Polska myśl teatralna i filmowa, Warszawa 1971: artykuły: S. Brzozowski, *Teatr krakowski*; B. Leśmian, *O sztuce teatralnej*; O. Ortwin, *O teatrze tragicznym*; S. Wyspiański, „*I ciągle widzę ich twarze...*”, fragmenty studium o *Hamlecie*.
 Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1977 (lub 1990).
 S. Wyspiański, *Dzieła zebrane*, t. 12: *Inscenizacje*, Kraków 1961.

VIII. TEATR STANISŁAWA WYSPIAŃSKIEGO

- Związki twórczości Wyspiańskiego z ideami reformy teatralnej.
 — Wyspiański – inscenizator dramatów własnych i cudzych. Główne cechy jego twórczości i jej nowatorstwo na tle ówczesnej praktyki teatralnej.
 — Poglądy Wyspiańskiego na rolę aktora, na przykładzie *Studium o „Hamlecie”* i *Wyzwolenia*.

Utwory:

- S. Wyspiański, *Wesele, Wyzwolenie, Sędziowie, Noc listopadowa, Warszawianka, Studium o Hamlecie* [druk w: S. Wyspiański, *Hamlet* oprac. M. Prussak, Wrocław 1976, BN, s. I, nr 225]; i inne dramaty do wyboru.

Opracowania:

- J. Błoński, *Wyspiański wielokrotnie*, Kraków 2007.
- A. Czabanowska-Wróbel, *Stanisław Wyspiański. W labiryncie świata, myśli i sztuki*, Kraków 2009.
- K. Fazan, *Projekty intymnego teatru śmierci. Wyspiański, Leśmian, Kantor*, Kraków 2010.
- M. Jankowiak, *Misterium Dionizosa. Ironiczny dialog Wyspiańskiego z romantyzmem*, Bydgoszcz 1998.
- K. Nowacki, *O scenografii Wyspiańskiego do „Dziadów”*, „Pamiętnik Teatralny” 1956, z. 1.
- K. Nowacki, *O inscenizacji „Bolesława Śmiałego” z roku 1903*, „Pamiętnik Teatralny” 1957, z. 3–4.
- „*Mam ten dar bowiem: patrzę się inaczej*”. *Szkice o twórczości Stanisława Wyspiańskiego*, Kraków 1997.
- Myśl teatralna Młodej Polski. Antologia*, wstęp I. Sławińska, Warszawa 1966 (wybrane teksty).
- M. Popiel, *Wyspiański. Mitologia nowoczesnego artysty*, Kraków 2007 (lub wyd. II rozszerzone, Kraków 2009).
- M. Prussak, *Wstęp*, do: S. Wyspiański. *Hamlet*, Wrocław 2007, BN, s. I, nr 225.
- M. Prussak, *Wyspiański w labiryncie teatru*, Warszawa 2005.
- Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 77–90.
- Stanisław Wyspiański. Studium artysty*, red. E. Miodońska-Brookes, Kraków 1996.
- Studia o teatrze i dramacie Stanisława Wyspiańskiego*, red. J. Błoński, J. Popiel, Kraków 1994.
- R. Taborski, *Dramaty Stanisława Wyspiańskiego na scenie do 1939*, Warszawa 1994.
- Usłyszeć rytm i brzmienie*. Rozmowa Marii Prussak ze Stanisławem Radwanem, „Teatr” 2008, nr 1.
- A. Wanat, *Na przedpolu „Wyzwolenia”. (Uwagi o Stanisława Wyspiańskiego preparacji „Dziadów”)*, w: *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Zygmuntowi Szwejkowskiemu*, Wrocław 1966.
- R. Węgrzyniak, *Wokół „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego*, Wrocław 1991.
- R. Węgrzyniak, *Encyklopedia „Wesela”*, Kraków 2001.
- Wesele 2000. Wykłady otwarte na scenie przy Wierzbowej*, [Teatr Narodowy] Warszawa 2001.

- S. Wyspiański, *Dzieła zebrane*, t. 12: *Inscenizacje*, Kraków 1961.
- S. Wyspiański, *Wesele. Tekst i inscenizacja z roku 1901*, oprac. J. Got, Warszawa 1977.
- Wyspiański w oczach współczesnych*, zebrał i oprac. L. Płoszewski, Kraków 1971.
- F. Ziejka, „*Wesele*” w kręgu mitów polskich, Kraków 1997.
- Żywioty wyobraźni Stanisława Wyspiańskiego: artykuły z konferencji naukowej doktorantów (UJ i ASP Kraków, 8–9 listopada 2007)*, red. A. Czabanowska-Wróbel, D. Jarząbek, D. Saul, Kraków 2008 (wybrane teksty).
- „Pamiętnik Teatralny” 2007, z. 3–4: Teatr Stanisława Wyspiańskiego (numer monograficzny).

IX. TEATR OGROMNY LEONA SCHILLERA

- Omów związki teatru ogromnego Leona Schillera z ideami Stanisława Wyspiańskiego i awangardowymi koncepcjami teatralnymi przełomu XIX i XX wieku.
- Jaką rolę odegrała scenografia Andrzeja Pronaszki w teatrze Leona Schillera?
- Omów jedną z schillerowskich inscenizacji dramatu Wyspiańskiego lub dramatu romantycznego.
- Teatr monumentalny i jego rodowód.

Źródła pomocnicze:

- L. Schiller, *Nowy teatr w Polsce: Stanisław Wyspiański*, w: *Na progu nowego teatru*, Warszawa 1978, s. 59–124.
- L. Schiller, *Droga przez teatr*, oprac. J. Timoszewicz, Warszawa 1983.
- L. Schiller, *Wykształcenie reżysera*, w: tenże, *Na progu nowego teatru*, Warszawa 1978 (lub w: tenże, *Teatr ogromny*, Warszawa 1961 lub w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994).
- E. G. Craig, *O sztuce teatru*, Warszawa 1964 (lub wyd. nast.).
- B. Korzeniewski, *Pożegnanie z Muzą*, w: *O wolność dla pioruna... w teatrze*, Warszawa 1973, s. 59–70 [pierwodr.: „Pamiętnik Teatralny” 1964, z. 1–2] oraz w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994.
- Mysł teatralna polskiej awangardy 1919–1939. Antologia*, wybór i wstęp S. Marczyk-Oborski, Warszawa 1973: wstęp oraz artykuły: J. Kurek, *Przeciwko teorii teatru S.I. Witkiewicza*; T. Peiper, *Czysta forma w teatrze*; W. Wandurski, *Forma istotą twórczości teatralnej*.

- A. Pronaszko, *Odrodzenie teatru*, w: tenże, *Zapiski scenografa*, Warszawa 1976.
- A. Pronaszko, *Fragmenty wspomnień o współpracy z Schillerem*, w: *Ostatni romantyk sceny polskiej. Wspomnienia o Schillerze*, wybór i oprac. J. Timoszewicz, Kraków 1991.
- M. Reinhardt, *O teatrze i aktorze*, tłum. M. Leyko, Gdańsk 2006.
- Opracowania:**
- E. Csató, *Schillera utopie i nauki*, w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994.
- K. Duniec, *Kaprysy Prospera. Szekspirowskie inscenizacje Leona Schillera*, Warszawa 1998.
- M. Fik, *Polski teatr monumentalny – cóż to znaczy? (próba podsumowania)*, „Teatr” 1996, nr 12.
- Leon Schiller. W stulecie urodzin 1887–1987*, red. L. Kuchtówna i B. Lasocka, Warszawa 1990.
- L. Kuchtówna, *Teatr monumentalny w: Encyklopedia Kultury Polskiej. Teatr Widowisko*, red. M. Fik, Warszawa 2000.
- S. Marczak-Oborski, *Teatr polski w latach 1918–1965*, Warszawa 1985, rozdz. *Cztery kierunki rozwojowe*.
- Z. Osiński, *Tadeusz Kantor wobec Leona Schillera i Andrzeja Pronaszki. Czy istnieje „formacja schillerowska” w kulturze polskiej?*, „Pamiętnik Teatralny” 2005, z. 1–2.
- J. Popiel, *Dramat a teatr polski dwudziestolecia międzywojennego*, Kraków 1995, s. 89–118, 217–245.
- H.I. Rogacki, *Leon Schiller. Człowiek i teatr*, Łódź 1995.
- J. Szczublewski, *Artyści i urzędnicy, czyli Szaleństwa Leona Schillera*, Warszawa 1961.
- J. Timoszewicz, *„Dziady” w inscenizacji Leona Schillera. Partytura i jej wykonanie*, Warszawa 1970.
- W kręgu teatru monumentalnego*, red. L. Kuchtówna i J. Ciechowicz, Warszawa 2000.

X. JULIUSZ OSTERWA I REDUTA

- Reformatorskie aspiracje Juliusza Osterwy, założyciela Reduty.
- Walka o nowy etos aktora w Reducie – „klasztorny” styl życia Instytutu Reduty.
- Psychologiczny realizm aktorstwa Reduty, idea gry zespołowej.

- Widowiska plenerowe Reduty.
- Czy dostrzegasz realizacje idei Osterwy we współczesnym teatrze (np. Grotowski, teatry alternatywne)?

Źródła pomocnicze:

- M. Limanowski, J. Osterwa, *Listy*, Warszawa 1987 (zwróć uwagę na wstęp).
- J. Osterwa, „*Antygona*”, „*Hamlet*”, „*Tobiasz*” dla Teatru Społecznego, oprac. I. Guszpit, D. Kosiński, Wrocław 2007.
- J. Osterwa, *Pięć lat Reduty*, w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 55–60.
- J. Osterwa, *Przez teatr – poza teatr*, oprac. I. Guszpit, D. Kosiński, Warszawa 2004.
- J. Osterwa, *Reduta i teatr. Artykuły, wywiady, wspomnienia 1914–1947*, Wrocław 1991 [seria: Myśl teatralna w Polsce XX wieku].
- J. Osterwa, *Z zapisków*, oprac. I. Guszpit, Wrocław 1992 [seria: Myśl teatralna w Polsce XX wieku].
- S. Jaracz, *Czego nauczyła mnie Reduta?*, w: *Myśl teatralna polskiej awangardy. 1919–1939. Antologia*, wybór i wstęp S. Marczak-Oborski, Warszawa 1973, oraz w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 60–66.
- H. Małkowski, *Wspomnienia z Reduty*, Warszawa 1970.
- O zespole Reduty 1919–1939. Wspomnienia*, red. J. Szczublewski, Warszawa 1970.
- J. Grotowski, *Osterwa po ćwierćwieczu*, „Dialog” 1972, nr 9.
- J. Grotowski, *Teksty z lat 1965–69*, red. J. Degler i Z. Osiński, Wrocław 1990 (m.in. art. *Ku teatrowi ubogiemu*, *Aktor ogołocony*, *Odpowiedź Stanisławskiego*).

Opracowania:

- Z. Osiński, *Pamięć Reduty. Osterwa, Limanowski, Grotowski*, Gdańsk 2003.
- Z. Osiński, *Grotowski i jego Laboratorium*, Warszawa 1980, cz. II, podrozdz. *Tradycja* (s. 284–303).
- J. Popiel, *Dramat a teatr polski dwudziestolecia międzywojennego*, Kraków 1995, s. 89–118, 107–124, 169–196.
- J. Szczublewski, *Pierwsza Reduta Osterwy*, Warszawa 1965.
- J. Szczublewski, *Żywot Osterwy*, Warszawa 1971 (w wyborze – lata 1914–1939, z uwzględnieniem koncepcji Dali i Okopu).

W. Świątkowska, *Księżę. Hamlet Juliusza Osterwy*, Kraków 2009.

W kręgu teatru monumentalnego, red. L. Kuchtówna i J. Ciechowicz, Warszawa 2000 (art. J. Popiela i J. Ciechowicza).

XI. TEATR WITKACEGO

— Teoria Czystej Formy w teatrze (S.I. Witkiewicza).

— Co wiesz o realizacjach teatralnych dramatów S.I. Witkiewicza za życia autora?

— Renesans Witkacego w teatrze po II wojnie. Omów inscenizacje (do wyboru), na przykład:

Matki w reżyserii Jerzego Jarockiego (Kraków, Stary Teatr 1964 i 1972) i w reżyserii Erwina Axera (Warszawa, Teatr Współczesny, 1970);

Szewców w reżyserii Macieja Prusa (Kalisz, 1971 lub Warszawa, 1971) i w reżyserii Jerzego Jarockiego (Kraków, Stary Teatr, 1971 i 2002) oraz w reżyserii Jana Klaty (TR Warszawa, 2007);

Kurki Wodnej, w reżyserii Wandy Laskowskiej (Warszawa Teatr Narodowy, 1964) i w reżyserii Łukasza Kosa (Łódź, Teatr Nowy, 2002);

Jana Karola Wścieklicy w reżyserii Wandy Laskowskiej (Warszawa Teatr Narodowy, 1966) i w reżyserii Macieja Prusa (Teatr TV, 1991);

Bzika tropikalnego w reżyserii Jerzego Grzegorzewskiego (*Demoniczny nadkabarret*, Łódź, Teatr im. Jaracza, 1969 oraz Teatr TV 1969) i Grzegorza Jarzyny (Warszawa, Teatr Rozmaitości 1997 oraz Teatr TV 1999);

Tak zwanej ludzkości w oblężeniu w reżyserii Jerzego Grzegorzewskiego (Warszawa, Teatr Studio, 1987 oraz Kraków, Stary Teatr, 1992).

Źródła pomocnicze:

S.I. Witkiewicz, *Wstęp do teorii Czystej Formy w teatrze*, w: *Czysta Forma w teatrze*, wybór i wstęp J. Degler, Warszawa 1977 lub w: *Nowe formy w malarstwie. Szkice estetyczne. Teatr*, oprac. J. Leszczyński, Warszawa 1974 lub w: *Dzieła, Teatr i inne pisma o teatrze*, oprac. J. Degler, Warszawa 1990 (oraz 1995).

Kaseta video z nagraniem fragm. inscenizacji Jarockiego: *Teatr Jerzego Jarockiego*.

Recenzje:

Matka

J. Błoński, *Witkacy, Leon i prorocтво końca*, „Dziennik Polski” 1972, nr 159.

J. Kłossowicz, *Niespodzianki Witkacego*, „Dialog” 1964, nr 12.

- M. Fik, *Jak to zostało napisane (Dwie „Matki” Witkacego)*, „Twórczość” 1973, nr 3, także w: taż, *Reżyser ma pomysły*, Kraków 1974.
- L. Jabłonkówna i K. Puzyna, *Rozmowa o „niesmacznej sztuce” Witkacego*, „Teatr” 1970, nr 19.
- J. Kelera, *Teatr jako spotęgowanie*, „Odra” 1972, nr 12.
- K. Puzyna, *Na przełęczach bezsensu*, „Pamiętnik Teatralny” 1969, z. 3, także w: tenże, *Burzliwa pogoda*, Warszawa 1971.
- E. Salamon, *„Matka” i przeklęta metafizyka*, „Życie Literackie” 1973, nr 37.
- W. Szturc, *Ewa Lassek – Matka Witkacego*, „Teatr” 2001, nr 3.

Szewcy

— spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premier.

Kurka wodna

— spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

Jan Maciej Karol Wścieklica

— spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

Bzik tropikalny

— spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

Tak zwana ludzkość w obłądnie

— spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

Opracowania:

- J. Błoński, *U źródeł teatru Witkacego*, „Dialog” 1970, nr 5.
- J. Błoński, *Witkacy*, Kraków 2001.
- J. Degler, *Z dziejów scenicznych Witkacego* (m.in. spis inscenizacji do 1970), „Pamiętnik Teatralny” 1971, nr 3–4.
- J. Degler, *Dramaty Stanisława Ignacego Witkiewicza na scenach polskich. 1971–1983*, „Pamiętnik Teatralny” 1985, z. 1–4.
- J. Degler, *W laboratorium Czystej Formy, czyli o nie dostrzeżonych źródłach „W małym dworku”*, „Dialog” 1994, nr 12.

- J. Degler, *Witkacego portret wielokrotny. Szkice i materiały do biografii (1918–1939)*, Warszawa 2009.
- N. Jakubowa, *O Witkacym*, Warszawa 2011.
- N. Jakubowa, *Witkacego szkoła ironii*, „Dialog” 2001, nr 11.
- D. Kuźnicka, *Obszary wątpliwości i nadziei. Inscenizacje Jerzego Grzegorzewskiego 1966–2005*, Warszawa 2006 (wybrane rozdziały).
- J. Kwiatkowski, *Dramaturgia Witkacego*, w: *Literatura Dwudziestolecia*, Warszawa 1990.
- A. Micińska, *S.I. Witkiewicz. Życie i twórczość*, Warszawa 1991.
- Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 143–165.
- K. Puzyna, *Witkacy*, „Dialog” 1968, nr 8 [przedr. jako wstęp w: S.I. Witkiewicz, *Dramaty*, Warszawa 1962 lub 1972].
- K. Puzyna, *Witkacy*, oprac. J. Degler, Warszawa 2000.
- L. Sokół, *Groteska w teatrze S.I. Witkiewicza*, Wrocław 1973.
- „Didaskalia” nr 96, kwiecień 2010 (rozd.: *Witkacy. Transhumacja*).
- Monograficzne numery „Pamiętnika Teatralnego” poświęcone twórczości Witkacego: 1969 z. 3, 1985 z. 1–4 oraz 1971, z. 3–4 (część numeru).

XII. TEATR AWANGARDOWY (POLSKI I EUROPEJSKI)

- Awangarda w teatrze.
- Korespondencja sztuk – jak awangarda modyfikuje ideę korespondencji sztuk.
- Atrakcyjność formy scenicznej dla artystów z innych dziedzin sztuki.
- Nowe prądy w teatrze polskim w XX wieku.
- Legenda Cricot 1 i jej ślady w twórczości teatralnej drugiej połowy XX wieku.

Utwory:

- Antologia polskiego futuryzmu i Nowej Sztuki*, red. H. Zaworska, Wrocław 1978, BN, s. I, nr 230.
- T. Czyżewski, *Poezje i próby dramatyczne*, oprac. A. Baluch, Wrocław 1992, BN, s. I, nr 273.
- B. Jasiński, *Bal manekinów*, „Dialog” 1956, nr 4.
- T. Peiper, *Szósta, szósta w: Poematy i utwory teatralne*, oprac. A. Waśkiewicz, Kraków 1979.

Opracowania:

- M. Baranowska, *Surrealna wyobraźnia i poezja*, Warszawa 1984.
- C. Baumgarth, *Futuryzm*, tłum. J. Tasarski, Warszawa 1978.
- H. Béhar, *Dada i surrealizm w teatrze*, tłum. P. Szymański, Warszawa 1975.
- H. Brzoza, *Konstruktivistyczny teatr Meyerholda*, „Sztuka”, 1979, z. 2/6.
- A. R. Burzyńska, *Mechanika cudu*, Kraków 2005.
- G. Gazda, *Futuryzm*, Wrocław 1974.
- M. Hopfinger, *W laboratorium sztuki XX wieku*, Warszawa 1993.
- K. Janicka, *Surrealizm*, Warszawa 1985.
- T. Kireńczuk, *Od sztuki w działaniu do działania w sztuce*, Kraków 2008.
- M. Lachowski, *Awangarda wobec instytucji*, Lublin 2006.
- J. Lau, *Teatr artystów „Cricot”*, Kraków 1967.
- S. Marczak-Oborski, *Obszary teatru*, Wrocław, 1986 (rozd.: *Awangardy*).
- W. Meyerhold, *Przed rewolucją (1905–1917)*, wstęp i wybór J. Koenig, tłum. A. Drawicz i J. Koenig, Warszawa 1988.
- K. Osińska, *Teatr rosyjski XX wieku wobec tradycji*, Warszawa 2009.
- R. Passeron, *Surrealizm*, tłum. E. Romkowska, Warszawa 2002.
- T. Pawłowski, *Happening*, Warszawa 1988.
- H. Richter, *Dadaizm, sztuka i antysztuka*, tłum. J. S. Buras, Warszawa 1986.
- Surrealizm*, wybór i tłum. A. Ważyk, Warszawa 1976.
- R. Śliwowski, *Z dziejów rosyjskich małych form dramatycznych w XX wieku (parodie teatralne „Krzywego Zwierciadła”)*, w: B. Śniecikowska, *Słowo – obraz – dźwięk*, Kraków 2005.
- A. Taborska, *Spiskowcy wyobraźni*, Gdańsk 2007.
- A. Tairow, *Notatki reżysera i proklamacje artysty*, tłum. J. Ludawska, Warszawa 1978.
- Tradycja i nowatorstwo w literaturach słowiańskich XX wieku*, red. E.Z. Cybienko i inni, Warszawa 1976.
- J. Wachtangow, *Poszukiwania*, tłum. H. Biernacki, Warszawa 1967.

XIII. WSPÓŁCZESNY TEATR POLSKI

Proponowane tematy mają przede wszystkim prowokować do przedstawiania własnej interpretacji danego zagadnienia, stąd też nie mają one ściśle historycznego charakteru; chodzi o to, by uczeń, porównując różne jakościowo

zjawiska, potrafił ukazać wielo-tworzywowość dzieła teatralnego i jego odrębność wobec literatury.

Źródła pomocnicze:

- E. Csató, *Polski teatr współczesny pierwszej połowy XX wieku*, Warszawa 1967.
- K. Duniec, J. Krakowska, *Soc i sex*, Warszawa 2009.
- M. Dziewulska, *Inna obecność*, Warszawa 2009.
- Encyklopedia kultury. Teatr – Widowisko*, oprac. M. Fik, Warszawa 2000.
- M. Fik, *Trzydzieści pięć sezonów*, Warszawa 1981.
- M. Fik, *Kultura polska po Jałcie*, Londyn 1989 i Warszawa 1991.
- J. Godlewska, *Najnowsza historia teatru polskiego*, Wrocław 1999.
- A. Grodzicki, *Reżyserzy polskiego teatru*, Warszawa 1979.
- J. Kłossowicz, *Teatr stary i nowy*, Warszawa 1973.
- M. Lachman, *Brzytwą po oczach. Młodzi doświadczeni w angielskim i irlandzkim dramacie lat dziewięćdziesiątych*, Kraków 2007.
- Mały słownik teatru polskiego (1944–1964)*, oprac. zbiorowe, „Pamiętnik Teatralny” 1965, z. 3–4, s. 231–276.
- S. Marczak-Oborski, *Teatr polski w latach 1918–1965*, Warszawa 1985.
- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991.
- Z. Osiński, *Teatr Dionizosa. Romantyzm w polskim teatrze*, Kraków 1972 (m.in. Horzyca, Swinarski, Grotowski).
- Przestrzeń w dramacie, teatrze i sztukach plastycznych*, red. W. Baluch, M. Lachman, D. Łarionow, Kraków 2009.
- M. Semil, E. Wysińska, *Słownik współczesnego teatru*, wyd. 2, Warszawa 1991.
- Świadomość teatru. Polska myśl teatralna drugiej połowy XX wieku*, red. W. Dudzik, Warszawa 2007.
- Teatr – przestrzeń – ciało – dialog. Poszukiwania we współczesnym teatrze*, red. M. Gołaczyńska, I. Guszpit, Wrocław 2006.
- 20-lecie. Teatr polski po 1989*, red. D. Jarząbek, M. Kościelniak, G. Niziołek, Kraków 2010.
- Cykl „Pierwsza dekada: wolność czyli koniec”, „Teatr” 2000, nr 1–3 – do nr 12.

**NA PRZYKŁADZIE „DZIADÓW”, „WESELA” LUB „KARTOTEKI”
(do wyboru A, B lub C)****Opracowania ogólne:**

- M. Fik, *Sezony teatralne*, Warszawa 1977, rozdz. *Romantyzm stale żywy*.
M. Fik, *Trzydzieści pięć sezonów*, Warszawa 1984, rozdz. *Repertuar, Kłasyka*.
M. Masłowski, *Dzieje bohatera*, Wrocław 1978, rozdz. o *Dziadach*.
T. Sivert, *Mickiewicz na scenie*, Warszawa 1957.
R. Węgrzyniak, *Wokół „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego*, Wrocław 1991.
„Wesele” we wspomnieniach i krytyce, oprac. A. Łempicka, Kraków 1970.

A. Porównaj wizje *Dziadów* w inscenizacjach:

STANISŁAWA WYSPIAŃSKIEGO

por. s. 351;

LEONA SCHILLERA

por. s. 351;

KONRADA SWINARSKIEGO

por. s. 351-352.

JERZEGO GRZEGORZEWSKIEGO

(Kraków 1995 – Warszawa 1996)

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

B. Porównaj wizje *Wesela* w inscenizacjach:

ADAMA HANUSZKIEWICZA

(Warszawa 1963).

Recenzje:

- J.P. Gawlik, *Dwa „Wesela”*, „*Życie Literackie*” 1963, nr 51/52; L. Jabłonkówna, *Telo z tym weselem zachodu...*, „*Teatr*” 1963, nr 24 [obie rec. przedr. w: *„Wesele” we wspomnieniach i krytyce*, Kraków 1970].
J. Kłossowicz, *Co tam panie w polityce?*, „*Polityka*” 1963, nr 48.
B. Wojdowski, *„Wesele” jakie jest*, „*Współczesność*” 1963, nr 23 [przedr. w: *Próba bez kostiumu*, Warszawa 1966].

LIDII ZAMKOW
(Kraków 1969).

Źródła pomocnicze:

L. Zamkow, *Dookoła „Wesela”* (I) *Rozmyślania o obroży*, „Życie Literackie” 1969, nr 885, (II) *Rozmyślania przy czytaniu*, „Życie Literackie” 1969, nr 886, (III) *Rozmyślania nad symbolem*, „Życie Literackie” 1969, nr 895.

Recenzje:

Z. Greń, *Z perspektywy „Wesela”*, „Miesięcznik Literacki” 1969, nr 8 [przedr. w: *Czwarta ściana*, Kraków 1972].
L. Jabłonkówna, *„Gdzie świata gotowego braknie”*, „Teatr” 1969, nr 10.
J. Kelera, *„Takie były zabawy, spory w one lata”*, Wrocław 1974, rozdz. *„Wesele” Lidii Zamkow*.
J. Kłossowicz, *„Wesele” bez zjaw*, „Współczesność” 1969, nr 9.
E. Wysińska, *„Wesele” przeciw konwencjom*, „Dialog” 1969, nr 7 [przedr. w: *taż, Premiery i wydarzenia*, Warszawa 1977].

JERZEGO GRZEGORZEWSKIEGO
(Kraków 1977 i Warszawa 2000).

Źródła pomocnicze:

E. Morawiec, *Rozpacz i bezsilność „Wesela”*. Z Jerzym Grzegorzewskim rozmowa..., „Życie Literackie” 1977, nr 25.

Recenzje:

„Didaskalia” nr 35, luty 2000 i nr 42, kwiecień 2001; rozdz.: *Wesele*.
M. Fik, *Od „Wesela” blisko czy daleko*, „Twórczość” 1978, nr 3 [przedr. w: *Przeciw czyli za*, Warszawa 1983].
J. Kelera, *Jakieś ich chyciło spanie...?!*, „Teatr” 1977, nr 18.
J. Kłossowicz, *Narodowa psychodrama*, „Literatura” 1978, nr 2 [przedr. w: *Mgliste sezony*, Warszawa 1981].
E. Morawiec, *Chochole dusze*, „Życie Literackie” 1977, nr 28 [przedr. w: *Mitologie i przeceny*, Warszawa 1982].
„Polityka” 2000, nr 7 (J. Sieradzki).
„Teatr” 1992, nr 4 (zeszyt monograficzny).
„Więź” 2000, nr 3 (A. Rembowska).

„Zeszyty Literackie” nr 70 (2000, nr 2; R. Węgrzyniak).
„Ruch Teatralny” 2000, nr 3 (przegląd recenzji po premierze warszawskiej).

PIOTRA CIEPLAKA
(Warszawa 2007)

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

MICHAŁA ZADARY
(Kraków 2006)

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

C. Porównaj wizje *Kartoteki* w inscenizacjach:

WANDY LASKOWSKIEJ
(Warszawa 1960)

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

KAZIMIERZA KUTZA
(Warszawa 1999)

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

MICHAŁA ZADARY
(Wrocław 2006)

— spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym premiery.

XIV. TEATR KREACYJNY

[na przykładzie jednego z wymienionych zjawisk]

A. TEATR TADEUSZA KANTORA

Źródła pomocnicze:

T. Kantor, *Pisma*, t. 1, *Metamorfozy. Teksty o latach 1934 – 1974*, wyb. i oprac. K. Pleśniarowicz, Kraków 2005; W. Borowski, *Tadeusz Kantor*, Warszawa 1982; T. Kantor, *Pisma*, t. 2, *Teatr Śmierci. Teksty z lat 1975 – 1984*, wyb. i oprac. K. Pleśniarowicz, Kraków 2004; T. Kantor, *Pisma*, t. 3, *Dalej już nic... Teksty z lat 1985 – 1990*, wyb. i oprac. K. Pleśniarowicz, Kraków 2005.
T. Kantor, *Lekcje mediolańskie 1986*, Kraków 1991.

Opracowania:

W. Borowski, *Tadeusz Kantor*, Warszawa 1982.

- K. Fazan, *Gry z komizmem w teatrze śmierci*, „Didaskalia” nr 82, grudzień 2007.
- K. Fazan, *Projekty intymnego teatru śmierci. Wyspiański, Leśmian, Kantor*, Kraków 2010.
- M. Fik (oprac.), *Przeciw konwencjom*, Warszawa 1994, s. 244–260.
- T. Kantor, *Dwa komentarze*, „Dialog” 1989, nr 1.
- T. Kantor, *Wielopole, Wielopole*, Kraków – Wrocław 1984.
- T. Kantor, *Metamorfozy. Teksty o latach 1939–1974*, wybór i oprac. J. Pleśniarowicz, Kraków 2000.
- J. Kłossowicz, *Tadeusz Kantor. Teatr*, Warszawa 1991.
- J. Kott, *Kadysz. Strony o Tadeuszu Kantorze*, wybór i red. P. Kłoczowski, Gdańsk 1997.
- J. Kott, *Kamienny potok*, Kraków 1991, rozdz. *Teatr esencji: Kantor i Brook. Metoda klisz* [rozmowa], „Dialog” 1980, nr 12.
- K. Miklaszewski, *Tadeusz Kantor. Między śmietnikiem a wiecznością*, Warszawa 2007 (rozmowy K. Miklaszewskiego z T. Kantorem: *O powinnościach artysty oraz O kondycji aktora*).
- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991, rozdz. *Tadeusz Kantor – ostatni kapelan umarłego świata*.
- K. Osińska, *Ślady dybuka w teatrze Tadeusza Kantora*, „Didaskalia” nr 83, luty 2008.
- Z. Osiński, *Kantor i Grotowski: dwa teatry, dwie wizje*, „Dialog” 1996, nr 12.
- K. Pleśniarowicz, *Kantor*, Wrocław 1997.
- K. Pleśniarowicz, *Teatr śmierci Tadeusza Kantora*, Chotomów 1990.
- K. Pleśniarowicz, *Ostatni spektakl Kantora – rekonstrukcja idei*, „Dialog” 1994, nr 2.
- M. Porębski, *Deska*, Warszawa 1997.
- M. Porębski, *Tadeusz Kantor i nowa wolność artystycznego języka*, „Dialog” 1990, nr 7.
- M. Porębski, *Cztery rozmowy z Tadeuszem Kantorem*, „Odra” 1991, nr 5, 6, 7–8, 9.
- K. Puzyna, *Półmrok*, Warszawa 1982, rozdz.: *My, umarli*.
- M. Smęder, *Betlejem, Golgota, Bastylia i biedny pokój*, „Polska Sztuka Ludowa” 1991, nr 3–4.
- „Dialog” 1977, nr 2: PRÓBY ZAPISU: *Cricot 2 – „Umarła klasa”* oraz rozmowa *O „Umarłej klasie”*.

- „Dialog” 1989, nr 1: PRÓBY ZAPISU: *Cricot 2 – „Nigdy już tu nie powrócę”*.
„Didaskalia” nr 10, grudzień 1995, (rozdz.: *Kantor*); nr 40; grudzień 2000:
nr 71, luty 2006 (rozdz.: *Kantor*).
„Teatr” 1990, nr 7 (numer monograficzny).

B. TEATR JÓZEFA SZAJNY

Źródła pomocnicze:

- J. Szajna, *Teatr otwarty*, „Odra” 1968, nr 3, także w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994.
J. Szajna, *Materia spektaklu*, „Dialog” 1978, nr 10.
Józef Szajna i jego świat, red. B. Kowalska, Warszawa 2000 [tu pełna bibliografia artysty].
Przebić drabiną horyzont... [rozmowa z J. Szajną], „Didaskalia” nr 48, kwiecień 2002.
„Teatr” 1992, nr 3 (zeszyt monograficzny).

Opracowania:

- H. Jurkowski, *Józef Szajna czyli paradoks awangardy*, „Didaskalia” nr 48, kwiecień 2002.
P. Konic, *Teatr plastyczny i jego przedmiot*, „Dialog” 1984, nr 10.
K. Korcelli, *Konfrontacje: „Faust” w Warszawie, czyli długa podróż myśli ludzkiej*, „Dialog” 1971, nr 10.
T. Kornaś, *Racja przeciw umarłym – „Replika” Józefa Szajny*, „Didaskalia” nr 78, kwiecień – maj 2007.
E. Morawiec, A. Madejski, *Józef Szajna. Teatr – plastyka*, Kraków 1974.
K. Puzyna, *Gluglutiera*, „Polityka” 1971, nr 37, także w: tenże, *Półmrok*, Warszawa 1982 [pt. *Gulgutiera*].
G. Sinko, *„Faust” Szajny – wyciąg z metryki*, „Dialog” 1971, nr 10.
Z. Taranienko, *Dwa teatry plastyczne*, „Plastyka w szkole” 1992, nr 4, także w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 239–244; cz. 1. *Teatr organiczny Józefa Szajny*.
Z. Taranienko, *O teatrze Szajny w: Józef Szajna i jego świat*, Warszawa 2000.
Z. Taranienko, *Przestrzenie Szajny*, Rzeszów 2009.
Z. Taranienko, *Teatr narracji plastycznej*, „Format”, 1994, nr 1–4 (14/17).
Z. Tomczyk-Watrak, *Józef Szajna i jego teatr*, Warszawa 1985; *Znakami „Danteo” Szajny*, „Dialog” 1975, nr 7.

C. TEATR JERZEGO GROTOWSKIEGO**Źródła pomocnicze:**

- J. Grotowski, *Teksty z lat 1965–1969*, Wrocław 1990.
- J. Grotowski, *Ku teatrowi ubogiemu*, Wrocław 2006.
- „Didaskalia” – rozdz.: *Grotowski* (wykłady w College de France): nr 64, grudzień 2004; nr 65–66, luty–kwiecień 2005; nr 66–67, czerwiec–sierpień 2005; nr 70, grudzień 2005; nr 71, luty 2006.

Opracowania (do wyboru):

- J. Błoński, *Znaki, teatr, świętość, Teatr Laboratorium*, „Dialog” 1969, nr 10 oraz „Teksty” 1976, nr 4–5 [przedr. w: *Romans z tekstem*, Kraków 1981].
- T. Burzyński, Z. Osiński, *Laboratorium Grotowskiego*, Warszawa 1978.
- M. Dzeduszycka *Apocalypsis cum figuris. Opis spektaklu Jerzego Grotowskiego*, Kraków 1974.
- Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 265–284.
- L. Flaszen, *Teatr skazany na magię*, Kraków 1983 (część: *Teatr ubogi*) albo L. Flaszen „Cyrograf”, Kraków 1971 (1974, 1997).
- M. Berwid-Osińska, Z. Osiński, *Stanisławski a Grotowski. Z problemów tradycji teatru Laboratorium*, „Miesięcznik Literacki” 1975 nr 11, s. 49–57.
- L. Kolankiewicz, „Dramat obiektywny” *Grotowskiego*, „Dialog” 1989, nr 5 i 6.
- L. Kolankiewicz, *Słowo o teatrze ubogim*, z Ludwikiem Flaszenem rozmawia..., „Didaskalia” nr 88, grudzień 2008.
- D. Kosiński, *Grotowski. Przewodnik*, Wrocław 2009.
- D. Kosiński, „Guślarz i eremita”. *Kilka uwag po lekturze*, „Didaskalia” nr 89, luty 2009.
- L. Kulmatycki, *Przestrzeń ruchu. Próba opisu pracy w ramach teatru źródeł, 9–15 czerwca 1980*, „Didaskalia” nr 89, luty 2009.
- Misterium zgrozy i urzeczenia. Przedstawienia Jerzego Grotowskiego i Teatru Laboratorium*, red. J. Degler i G. Ziółkowski, Wrocław 2006.
- S. Obirek, *Bóg u Grotowskiego, czyli poszukiwanie świetlistego*, „Didaskalia” nr 79–80, czerwiec–sierpień 2007.
- Z. Osiński, *Grotowski i jego Laboratorium*, Warszawa 1980.
- Z. Osiński, *Teatr „13 Rzędów” i Teatr Laboratorium „13 Rzędów”. Opole 1959–1964. Kronika – bibliografia*, Opole 1997.
- Z. Osiński, *Jerzy Grotowski. Źródła, inspiracje, konteksty*, Gdańsk 1998, także wyd. popr. Gdańsk 2009.

- Z. Osiński, *Kantor i Grotowski: dwa teatry, dwie wizje*, „Dialog” 1996, nr 12.
- Z. Osiński, *Notatki ze spotkań z Jerzym Grotowskim w Vallicell pod Pontederą we Włoszech, 26–30 kwietnia 1988*, nr 76, grudzień 2006.
- Z. Osiński, *Notatki ze spotkań z Jerzym Grotowskim*, „Didaskalia” nr 78, kwiecień–maj 2007.
- Z. Osiński, *Moje spotkania z Grotowskim. Notatki z lat 1990–1994*, „Didaskalia” nr 82, grudzień 2007.
- Z. Osiński, *Spotkania z Grotowskim*, „Didaskalia” nr 84, kwiecień 2008, także – nr 87, październik 2008.
- K. Puzyna, *Półmrok*, Warszawa 1982, rozdz. *Grotowski i dramat romantyczny*.
- T. Richards, *Pracując z Grotowskim nad działaniami fizycznymi*, tłum. M. Złotowska, A. Wojtasik, Kraków 2003.
- G. Ziółkowski, *Guślarz i eremita. Jerzy Grotowski: od wykładów rzymskich (1982) do paryskich (1997–1998)*, Wrocław 2007.
- Dyskusja: *Grotowski ciągle tajemniczy*, „Dialog” 1989, nr 5.
- „Teatr” 1989, nr 10 (zeszyt monograficzny).
- „Dialog” 1992, nr 7 (cykl art. o Grotowskim na s. 75–102).
- „Notatnik Teatralny” nr 4, zima 1992 oraz 20–21/2000 i 22–23/2001 (numery monograficzne).
- „Pamiętnik Teatralny” 2000, z. 1–4 oraz 2001, z. 1–2 (numery monograficzne).

D. NURT TEATRU ALTERNATYWNEGO (od lat 70. do dzisiaj)

[np. Gardzienice, Scena Plastyczna KUL, Teatr Ósmego Dnia, Teatr im. S.I. Witkiewicza w Zakopanem, Teatr Stu, Akademia Ruchu, Komuna Otwock, Porywacze Ciał, Biuro Podróży, Pieśń Kozła, Chorea, Węgałty].

Opracowania:

- Akademia Ruchu*, red. T. Plata, Warszawa 2003.
- Akademia Ruchu. Miasto. Pole akcji*, red. M. Borkowska, Warszawa 2006.
- Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994, s. 242–244, 287–325.
- K. Dużyński, *Akademia Ruchu. 1972–1987*, Łódź 1992.
- M. Gołaczyńska, *Mozaika współczesność. Teatr alternatywny w Polsce po roku 1989*, Wrocław 2002.
- A. Jawłowska, *Więcej niż teatr*, Warszawa 1988.
- T. Kornaś, *Włodzimierz Staniewski i Ośrodek Praktyk Teatralnych Gardzienice*, Kraków 2004.

- T. Kubikowski, *Teatr alternatywny*, w: *Encyklopedia Kultury Polskiej, Teatr Widowisko*, red. M. Fik, Warszawa 2000.
- D. Leszczyńska, *Leszek Mądzik. Podróż*, Warszawa 2010.
- D. Łarionow, *Przestrzenie obrazów Leszka Mądzika*, Lublin 2008.
- L. Mądzik, *Mój teatr*, Warszawa 2000.
- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991, rozdz. *Teatr Ósmego Dnia – aktor jako człowiek zbuntowany*.
- T. Nyczek, *Pełnym głosem. Teatr studencki w Polsce*, Kraków 1980.
- J. Ostrowska, J. Tyszka, *Szkice o teatrze alternatywnym*, Poznań 2008.
- Przestrzeń w dramacie, teatrze i sztukach plastycznych*, red. W. Baluch, M. Lachman, D. Łarionow, Kraków 2006.
- K. Puzyna, *Burzliwa pogoda*, Warszawa 1971 (stosowne rozdz.); *Półmrok*, Warszawa 1982 (stosowne rozdz.).
- R. Schechner, *Przyszłość rytuału*, Warszawa 2000 (wybrane rozdz.).
- R. Schechner, *Performatyka*, Wrocław 2006 (wybrane rozdz.).
- I. Skórzyńska, *Teatry poznańskich studentów (1953–1989). Konteksty. Historie. Interpretacje*, Poznań 2002.
- Z. Taranienko, *Od początku do „Brzegu”*. Rozmowa z Leszkiem Mądzikiem oraz tenże: „Zielnik” – opis spektaklu, „Brzeg” – opis spektaklu, „Polska Sztuka Ludowa – Konteksty” 1991, nr 3–4.
- Z. Taranienko, *Praktyki teatralne Włodzimierza Staniewskiego*, Lublin 1997.
- J. Tyszka, *Teatr Ósmego Dnia – pierwsze dziesięciolecie (1964–1973). W głównym nurcie przemian teatru studenckiego w Polsce i teatru poszukującego na świecie*, Poznań 2003.
- Teatr Chorea. Pierwsze sześć lat*, red. M. Jabłońska, Łódź 2010.
- Teatr Ósmego Dnia 1964–2009*, red. P. Skorupska, Warszawa 2009.
- Teatr Węgajty/Projekt terenowy – Inna Szkoła Teatralna. Kolęda, zapusty, alilujki*, Węgajty 2007.
- „Dialog” 1981, nr 7 (numer o teatrze studenckim).
- „Dialog” 1993, nr 1–2: PRÓBY ZAPISU. *Teatr Ósmego Dnia w Poznaniu – „Ziemia niczyja”*.
- „Dialog” 2000, nr 3: D. Łarionow omawia piętnaście spektakli Sceny Plastycznej KUL.
- „Didaskalia” nr 61–62, czerwiec–sierpień 2004, część *Elektra* (o *Elektrze* w reż. Wł. Staniewskiego).

„Konteksty” 2001 nr 1–4: *Gardzienice* (numer monograficzny).
— zob. też hasła na stronie <http://magazyn.culture.pl>

XV. TWÓRCZOŚĆ WYBITNYCH WSPÓŁCZESNYCH INSCENIZATORÓW

[do wyboru]

A. KONRADA SWINARSKIEGO

Źródła pomocnicze:

K. Swinarski, *Wierność wobec zmienności*, oprac. M. Fik, J. Sieradzki, Warszawa 1988.

Krytycy o Swinarskim, oprac. M. K. Gliwa, Katowice 2001.

Rozmowa: *Najsmutniejsza jest nuda*, „Dialog” 1983, nr 7 (K. Swinarski, A. Schiller).

Opracowania:

J. Walaszek, *Swinarski: życie, myśli, prace*, cz. 1–5, „Dialog” 1987, nr 6, 7, 8, 9, 10.

J. Walaszek, *Konrad Swinarski i jego krakowskie inscenizacje*, Warszawa 1991.

J. Opalski, *Rozmowy o Konradzie Swinarskim i „Hamlecie”*, Kraków 1988 (i wyd. nast.), prwdr. w: „Dialog” 1980, nr 5; 1983, nr 8, 12; 1984, nr 3, 5, 9, 10; 1985, nr 5, 7, 8.

M. Halberda, P. Łaguna, W. Szulczyński, J. Walaszek, *„Dziady” Adama Mickiewicza w inscenizacji Konrada Swinarskiego. Opis przedstawienia*, Kraków 1998.

Zobacz też PRÓBA ZAPISU: „Dialog” 1973, nr 10 („*Dziady*”), „Dialog” 1981, nr 5 („*Wyzwolenie*”), „Dialog” 1993, nr 3 („*Nie-Boska komedia*”).

Numery monograficzne: „Dialog” 1976, nr 1 i 3; „Pamiętnik Teatralny” 1979, z. 1; „Teatr” 1975, nr 21.

M. Fik, *Swinarski czyli teatr*, „Twórczość” 1975, nr 11 [przedr. w: *Sezony teatralne*, Warszawa 1977].

Z. Greń, *Notatki o Konradzie Swinarskim i jego teatrze*, „Życie Literackie” 1976, nr 34.

J. Kłossowicz, *Mgliste sezony*, Warszawa 1981, art. *Wewnętrzny kształt teatru*.

E. Morawiec, *Ironiczność i optymizm*, „Życie Literackie” 1975, nr 36, także w: *taż, Mitologie i przeceny*, Warszawa 1982.

- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991, rozdz. *Konrad Swinarski*.
 E. Morawiec, *Teatr jako prawda losu*, „Teatr” 2001, nr 1.
 Z. Osiński, *Teatr Dionizosa*, Kraków 1972, rozdz. *Konrad Swinarski*.
 Z. Osiński, *Swinarski i programy teatralne*, „Dialog” 1978, nr 8.
 J. Sieradzki, *Swinarskiego droga przez krytykę*, „Dialog” 1978, nr 1.
Teatr Konrada Swinarskiego. Rekoniesans, red. E. Udalska, Katowice 1978.

B. JERZEGO JAROCKIEGO

Opracowania:

- E. Baniewicz, *Pół wieku Jerzego Jarockiego*, „Twórczość” 2008, nr 4.
 M. Fik, *Sezony teatralne*, Warszawa 1977, rozdz. *Reżyser obiektywny*.
 B. Guczalska, *Jerzy Jarocki, artysta teatru*, Kraków 1999.
 B. Guczalska, *Jerzy Jarocki, artysta teatru*, „Dialog” 1998, nr 1, 2, 3, 4.
 B. Guczalska, *Ślub – czyli teatr Jerzego Jarockiego*, „Dialog” 1997, nr 10, s. 130–143.
 B. Guczalska, *Wytrzymać istnienie*, „Teatr” 2002, nr 4–6.
 B. Guczalska, *Znaki chaosu czy sensu?*, „Didaskalia” nr 70, grudzień 2005.
 B. Guczalska, *Dwadzieścia spektakli na dwudziestolecie*, z Jerzym Jarockim rozmawia..., „Didaskalia” nr 94, grudzień 2009.
 J. Jarocki, *Potyczki o „Ślub”*, „Dialog” 1991, nr 2.
 O. Katafiasz, *Błądzenie ku przemijaniu*, „Didaskalia” nr 61–62, czerwiec–sierpień 2004.
 O. Katafiasz, *Rosja czyli świat*, „Didaskalia” nr 77, luty 2007 (rec. *Miłości na Krymie*).
 J. Kelera, *Ten reżyser żył*, „Dialog” 1970, nr 8 [przedr. w: *Takie były zabawy, spory w one lata*, Wrocław 1974], (O inscenizacjach Jarockiego także na s. 7–17, 212–218, 278–288).
 J. Kelera, *Komu warto kibicować*, Kraków 1978, s. 161–183.
 L. Kolankiewicz, *Notatki po spektaklu: Ślub*, „Dialog” 1993, nr 5.
 J. Majcherek, *Chłód i intelekt*, „Zeszyty Literackie” 2005, nr 1 (o *Błądzeniu*).
 W. Majcherek, *„Tango” Jarockiego. Pytania*, „Teatr” nr 1/2010.
 G. Niziołek, *Dotkliwość*, „Teatr” 1991, nr 7/8 (rec. *Ślubu*).
 G. Niziołek, *Jarocki po „Ślubie”*: „Grzebanie”, „Faust”, „Dialog” 1998, nr 3.
 A. Wanat, *Krok od mizantropii*, „Teatr” 1993, nr 12.
 A. Wanat, *Portret „Portretu”*, „Teatr” 1988, nr 10.

- R. Węgrzyniak, *Kleist: pokusa snu i ekstaza śmierci*, „Dialog” 2000, nr 3.
- A. Wirth, *Teatr Jerzego Jarockiego*, cz. 1–2, „Dialog” 1991, nr 1 i 2.
- E. Wysińska, *Jarockiego teatr obiektywny*, „Dialog” 1974, nr 3, także w: *taż, Ludzie i prapremiery*, Warszawa 1977.
- E. Wysińska, *Mord w dwóch katedrach*, „Dialog” 1982, nr 4.
- M. Zielińska, *Dom jak stwarzanie świata*, „Didaskalia” 2009, nr 94 (rec. *Tanga*, reż. Jerzy Jarocki).
- „Dialog” 1992, nr 4, s. 95–107: PRÓBY ZAPISU. *Stary Teatr im. H. Modrzejewskiej w Krakowie – „Ślub”*.
- „Didaskalia” nr 21, październik 1997, nr 61–62, czerwiec–sierpień 2004 (rozd.: *Gombrowicz*), nr 70, grudzień 2005 (rozd.: *Kosmos*).
- „Notatnik Teatralny” 1998, nr 15 (numer monograficzny).
- „Teatr” 1992, nr 2 (numer monograficzny); 1997, nr 12 (*Faust* Goethego w Starym Teatrze).
- zob. też. spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym poszczególnych premier.

C. KAZIMIERZA DEJMKA

Źródła pomocnicze:

- K. Dejmek, *Casus „Dziady”*, „Dialog” 1981, nr 6.
- Nowe „Święto Winkelrieda”* [rozmowa z K. Dejmkiem], „Didaskalia” nr 45, październik 2001.

Opracowania:

- E. Baniewicz, *Pasja Kazimierza Dejmka*, „Twórczość” 1999, nr 5, także w: *taż, Lata tłuste czy chude?*, Warszawa 2000.
- M. Czanerle, *Teatr pokolenia*, Łódź 1964.
- M. Fik, *Sezony teatralne*, Warszawa 1977, art. *Rzemieślnik*.
- M. Fik, *Dejmek i losy pokolenia*, „Dialog” 1989, nr 2.
- J. Krakowska-Narożniak, *„Dialogus de Passione” Kazimierza Dejmka*, „Dialog” 1995, nr 5.
- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991, rozdz. *Kazimierz Dejmek – teatr inscenizacji*.
- M. Raszewska, *Dziady Dejmka*, Warszawa 2008.
- Z. Raszewski, *Dejmek*, „Pamiętnik Teatralny” 1981, z. 3–4 (i nadb.), także w: *Teatr Nowy w Łodzi, 1949–1984*, Łódź 1984.

Z. Raszewski, *Z raptularza*. „Dialogus”, „Dialog” 1995, nr 5.
Teatr Kazimierza Dejmka, red. A. Kuligowska-Korzeniewska, Łódź 2010;
 — zob. też. spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym poszczególnych premier.

D. JERZEGO GRZEGORZEWSKIEGO

Źródła pomocnicze:

Pałę Paryż i wyjeżdżam. Wywiady z Jerzym Grzegorzewskim, red., wstęp i oprac. E. Bułhak, Izabelin 2005.

Opracowania:

- E. Baniewicz, *Czy tym razem się uda?*, „Twórczość” 1997, nr 7, także w: taż, *Lata tłuste czy chude?*, Warszawa 2000.
- M. Dzieduszycka, *Dwie wizje „Pułapki”*, „Dialog” 1984, nr 6.
- M. Dziewulska, *Żywy trup. romantyczność w teatrze Grzegorzewskiego*, „Didaskalia”, nr 73–74, czerwiec–sierpień 2006.
- J. Kopciński, *Witkacy idzie na „Operetkę”*, „Teatr” 2000 nr 9, także w: tenże, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.
- D. Kuźnicka, *Obszary wątpliwości i nadziei. Inscenizacje Jerzego Grzegorzewskiego 1966–2005*, Warszawa 2006.
- J. Majcherek, *Biblioteka Grzegorzewskiego*, „Teatr” 1998, nr 11.
- P. Mitzner, *Wariacje na temat „Wariacji”*, „Teatr” 2000, nr 12.
- E. Morawiec, *Grzegorzewski czyli sztuczność i nicość*, „Dialog” 1980, nr 3.
- E. Morawiec, *Powidoki teatru*, Kraków 1991, rozdz. *Między niebytem a teatrem*.
- E. Morawiec, *Lustra i robotnicy historii*, „Teatr” 1998, nr 1.
- G. Niziołek, *Grzegorzewski – piętra teatru*, „Teatr” 1988, nr 3.
- G. Niziołek, *Oh, les beaux jours*, „Teatr” 1993, nr 4.
- G. Niziołek, *Ach, iskrą tylko!*, „Teatr” 1994, nr 5.
- G. Niziołek, *Sny, komedie, medytacje*, Kraków 2000.
- M. Prussak, *Wielka magia teatru*, „Teatr” 1998, nr 11.
- M. Prussak, *„On, co sądzić cię będzie”*, „Teatr” 1999, nr 3.
- M. Sugiera, *Między tradycją a awangardą. Teatr Jerzego Grzegorzewskiego*, Kraków 1993.
- M. Sugiera, *Poetyka Grzegorzewskiego*, cz. 1–4, „Dialog” 1990, nr 2, 3, 5, 6.
- Z. Taranienko, *Trzask pękających parawanów. Jerzy Grzegorzewski w Teatrze Studio*, Warszawa 2006.

- Opisy przedstawień: „Dialog” 1974 nr 12 (*Bloomusalem*); „Dialog” 1980, nr 10 (*Śmierć w starych dekoracjach*), „Dialog” 1983, nr 9; „Dialog” 1989, nr 4 (*Dziady – improwizacja*); „Didaskalia” nr 22, grudzień 1997 (*Noc listopadowa*); „Didaskalia” nr 27, październik 1998 (*Halka Spinoza*); „Didaskalia” nr 39, październik 2000 (*Operetka*).
- „Didaskalia” nr 57, październik 2003 (rozd.: *Hamlet Wyspiańskiego*), nr 59–60, luty–kwiecień 2004 (rozd.: *Grzegorzewski*), nr 66–67, czerwiec–sierpień 2005 (rozd.: *Grzegorzewski*), nr 102, kwiecień 2011 (rozd.: *Grzegorzewski*).
- „Teatr” 1992 nr 4–5 (numer monograficzny) 2004, nr 1–2, 2005 nr 7–8 (nr specjalny).
- zob. też. spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym poszczególnych premier.

E. KRYSZTIANA LUPY

Źródła pomocnicze:

- K. Gonet, *Jak by to powiedzieć... Rozmowy z Krystianem Lupą*, Kraków 2002.
- K. Lupa, Z „Dzienników”, „Teatr” 1993, nr 7/8.
- K. Lupa, *Małe miejsca na drodze w stronę Klarysy*, „Teatr” 1994, nr 5.
- K. Lupa, *Aktor jako centaur*, „Teatr” 1998, nr 3.
- K. Lupa, *O literaturze, muzyce i improwizacji*, „Teatr” 1998, nr 4.
- J. Boniecka, *Ja służę demonowi*. Z Krystianem Lupą rozmawia..., „Odra” 1992, nr 4.
- M. Kuc, *Rzeczy najistotniejsze*. Rozmowa z Krystianem Lupą, „Życie Warszawy” 1991, nr 22.
- To nie sen* [rozmowa o *Braciach Karamazow*], „Didaskalia” nr 35, luty 2000.
- J. Kluzowicz, *Teatr a seksualność*. Z Krystianem Lupą rozmawia..., „Didaskalia” 2008, nr 83.
- J. Targoń, *Ten, który żąda i ten, który robi*. Z Krystianem Lupą rozmawia..., „Didaskalia” 2003, nr 57.

Opracowania:

- P. Głowacki, *Kontemplowanie tykania zegara*, „Tygodnik Powszechny” 1992, nr 21.
- P. Gruszczyński, *Dotknięte i zobaczone*, „Didaskalia” nr 45, październik 2001.
- B. Guczalska, *Zapisując unicestwiam*, „Didaskalia” 2001, nr 42.
- P.B. Jędrzejczak, *Maciej Korbowa, Bellatrix i Krystian Lupa*, „Teatr” 1986, nr 10.

- M. Jodłowski, *Witkacy pod lupą*, „Odra” 1987, nr 9.
- P. Konic, „*Marzyciele*” – teatr myśli, „Teatr” 1984, nr 3.
- L. Kolankiewicz, *Notatki po spektaklu: „Bracia Karamazow”*, „Dialog” 1991, nr 3.
- T. Kornaś, *Rodzina Karamazowów*, „Didaskalia” nr 35, luty 2000.
- T. Kubikowski, *Konrad, czyli uporczywa niemożność koncentracji*, „Odra” 1993, nr 2.
- J. Majcherek, *Pomyślenia przy Lupie*, „Teatr” 1992, nr 4/5.
- J. Majcherek, *Kamień filozoficzny*, „Teatr” 1993, nr 1.
- J. Majcherek, *Powymazywaniec*, „Teatr” 2001, nr 5.
- G. Niziołek, *Sobowtór i utopia. Teatr Krystiana Lupy*, Kraków 1997.
- G. Niziołek, *Sny, komedie, medytacje*, Kraków 2000.
- G. Niziołek, *Laboratorium Krystiana Lupy*, „Teatr” 1984, nr 3.
- G. Niziołek, *Przemiana*, „Teatr” 1992, nr 4/5.
- G. Niziołek, *Kalkwerk: do wnętrza głowy*, „Dialog” 1993, nr 4.
- T. Nyczek, *Andy II*, „Teatr”, 2008 nr 4.
- J. Opalski, *Rzecz o emigracji*, „Życie Literackie” 1981, nr 40.
- M. Prussak, *Próba teatralności*, „Teatr” 2001, nr 9.
- J. Sieradzki, *Zamiast podsumowania sezonu. Kłopoty z teatrem poważnym*, „Polityka” 1989, nr 33.
- A. Sobańska, *„Powrót Odysa” w Starym Teatrze*, „Teatr” 1981, nr 16.
- A. Sobańska, *Bezimiennie dzieło*, „Teatr” 1983, nr 4.
- M. Szybist, *Dramat Wyspiańskiego na scenie Starego Teatru. „Powrót Odysa”*, „Gazeta Krakowska” 1981, nr 120.
- R. Węgrzyniak, *Autokompromitacja*, „Odra” 2001, nr 7/8.
- B. Winnicka, *Wikacy dziś*, „Życie Literackie” 1983, nr 9.
- „Dialog” 1991 nr 3, s. 113–134: *PRÓBY ZAPISU. PWST w Krakowie – Szkice z „Człowieka bez właściwości”*.
- „Didaskalia” nr 30, kwiecień 1999 (rozd.: *Odys*), nr 42, kwiecień 2001 (rozd.: *Bernhard*), nr 54–55–56, kwiecień–czerwiec–sierpień 2003 (rozd.: *Stosunki Klary*), nr 57, październik 2003 (rozd.: *Lupa*), nr 63, październik 2004 (rozd.: *Lupa*), nr 66–67, czerwiec–sierpień 2005 (rozd.: *Zaratustra*), nr 75, październik 2006 (rozd.: *Lupa*), nr 84, kwiecień 2008 (rozd.: *Factory*), nr 90, kwiecień 2009 (rozd.: *Lupa w Jeleniej Górze*), nr 91, czerwiec 2009 (rozd.: *Persona*), nr 96, kwiecień 2010 (rozd.: *Persona*), nr 100, grudzień 2010 (rozd.: *Lata nauki Krystiana Lupy*).

„Notatnik Teatralny” nr 7, zima 1993/94 (o *Kalkwerku*) oraz nr 18–19/1999 (numer monograficzny), nr 42/2006 (numer monograficzny).

„Teatr” 1990, nr 6 (numer monograficzny).

— zob. też. spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym poszczególnych premier.

F. KRZYSZTOFA WARLIKOWSKIEGO

Źródła pomocnicze:

P. Gruszczyński, K. Warlikowski, *Zobaczyć, jak oddycha tekst*, „Dialog” 2001, nr 8.

I. Przyłuska, *Partnerski układ*, rozmowa z Krzysztofem Warlikowskim, „Notatnik Teatralny” 1998, nr 16–17.

Grzech pierworodny [rozmowa o *Hamlecie*], „Didaskalia” nr 34, grudzień 1999.

Szekspir i uzurpator. Z Krzysztofem Warlikowskim rozmawia Piotr Gruszczyński, Warszawa 2008.

Opracowania:

E. Baniewicz, *Lata tłuste czy chude?*, Warszawa 2000 (rozd.: *Szekspirowskie baśnie – jak je zagrać?*).

Chaos i tragedia [rozmowa o *Elektrze*], „Teatr” 1997, nr 4.

J. Chojka, *Jak wam się podoba albo klucze do Shakespeare’a*, „Dialog” 1998, nr 6.

K. Fazan, *Czarny mózg Warlikowskiego*, „Didaskalia” nr 100, grudzień 2010 (rec. *Końca*).

M. Głowacka, *Mówić własnym głosem*, „Teatr” 1998, nr 5.

J. Golińska, *Sofokles współczesny*, „Didaskalia” nr 17, luty 1997.

P. Gruszczyński, *Młodszy zdolniejszy*, „Dialog” 1998, nr 3.

J. Kopciński, *Reżyserskie solówki*, „Teatr” 2000, nr 1–3, także w: *tenże, Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.

J. Kopciński, *Król jest naprawdę nagi*, „Plus – Minus” [dodatek do „Rzeczpospolitej”] 2002, nr 10, także w: *Którędy do wyjścia?...*

J. Majcherek, *„Apollo płacze na ten widok”*, „Teatr” 1998, nr 3.

J. Majcherek, *(O)czyściciele*, „Teatr” 2002, nr 1–2.

W. Majcherek, *Różne myśli w sprawie „młodszych zdolniejszych”*, „Teatr” nr 5.

G. Niziołek, *Sny, komedie, medytacje*, Kraków 2000 (stosowne rozdz.).

G. Niziołek, *Warlikowski. Extra ecclesiam*, Kraków 2008.

- G. Niziołek i J. Targoń, *Oddech przestrzeni, dusza ściany*. Z Małgorzatą Szczyńskiak rozmawiają..., „Didaskalia” nr 54–55–56, kwiecień–czerwiec–sierpień 2003.
- P. Gruszczyński, *Szukanie świata w teatrze*, „Notatnik Teatralny” 1998, nr 16–17.
- J. Komorowski, *Kilka chwytów na flet prosty*, „Teatr” 1999, nr 10–12.
- Najwyższa forma milczenia* [rozmowa o *Elektrze*], „Teatr” 1997, nr 4.
- T. Plata, „*Bachantki*”: *sterylna prowokacja*, „Teatr” 2001, nr 4.
- J. Targoń, *On pędzi przez świat jak otwarta brzytwa*, „Didaskalia” nr 71, luty 2006.
- J. Wakar, *Pułapka wieloznaczności*, „Teatr” 1997, nr 6.
- J. Wakar, *Kropla na szkle*, „Teatr” nr 4/6/2005 (rec. *Kruma*).
- J. Walaszek, *Krum, Sim, Prospero*, „Didaskalia” nr 69, październik 2005.
- A. Zawrzykraj, *Shakespeare współczesny: dramat ambiwalencji seksualnej*, „Dialog” 2000, nr 11.
- „Didaskalia” nr 34, grudzień 1999 (rozd.: *Hamlet*), nr 42, kwiecień 2001 (rozd.: *Bachantki*), nr 47, luty 2002 (rozd.: *Kane*), nr 57, październik 2003 (rozd.: *Dybuk*), nr 65–66, luty–kwiecień 2005 (rozd.: *Krum*), nr 77, luty 2007 (rozd.: *Warlikowski*), nr 78, kwiecień–maj 2007 (rozd.: *Król Roger*), nr 92–93, sierpień–październik 2009 (rozd.: *(A)pollonia*), nr 96, kwiecień 2010 (rozd.: *Tramwaj*).
- „Notatnik Teatralny” 2003, nr 28/29 (numer monograficzny).
- zob. też. spis recenzji na wortalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym poszczególnych premier.

XVI. TEATR TADEUSZA RÓŻEWICZA

- Tadeusza Różewicza koncepcja teatru otwartego.
- Rola didaskaliów w następujących dramatach Różewicza: *Kartoteka*, *Pułapka*, *Akt przerywany* (lub *Śmieszny staruszek*), *Wyszedł z domu*, *Stara kobieta*.
- Ważniejsze realizacje dramatów Różewicza i ich stosunek do wizji teatralnej poety (na wybranych przykładach):
- *Kartoteka* (Warszawa: Teatr Dramatyczny, reż. W. Laskowska, 1960; Teatr Mały, reż. T. Minc, 1973; Bielsko-Biała, reż. J. Para, 1971).
- *Stara kobieta...* (Wrocław, Teatr Współczesny, reż. J. Jarocki, 1969; Lublin, reż. K. Braun, 1974).
- *Pułapka* (Warszawa, Teatr Studio, reż. J. Grzegorzewski, 1984, Wrocław, Teatr Polski, reż. J. Jarocki, 1992).

Utwory:

T. Różewicz, *Poezja, dramat, proza*, Wrocław 1973; *Sztuki teatralne*, Wrocław 1972; *Białe małżeństwo i inne utwory sceniczne*, Kraków 1975; *Teatr niekonsekwencji*, Wrocław 1991; *Niepokój*, Wrocław 1980; *Teatr*, t. 1–2, Kraków 1988.

Źródła pomocnicze:

Rozmowy: *Wokół dramaturgii otwartej* (K. Pużyna, T. Różewicz), „Dialog” 1969, nr 7; *Koniec i początek* (K. Pużyna, T. Różewicz), „Dialog” 1974, nr 6; *Trzeba odwagi* (D. Ratajczakowa, T. Różewicz), „Teatr” 1997, nr 7–8.

Opracowania:

- K. Braun, *Języki teatru. Rozmowy z T. Różewiczem*, Wrocław 1989.
- T. Drewnowski, *Walka o oddech. O pisarstwie Tadeusza Różewicza*, Warszawa 1990.
- M. Dzieduszycka, *Dwie wizje „Pułapki”*, „Dialog” 1984, nr 6.
- M. Dzieduszycka, *Różewicz czyli walka z aniołem*, „Dialog” 1975, nr 3.
- M. Fik, *Teatr Różewicza*, „Pamiętnik Teatralny” 1974, z. 1 [przedr. w: *Sezony teatralne*, Warszawa 1977].
- M. Fik (oprac.), *Przeciw konwencjom*, Warszawa 1994.
- J. Kelera, *Od „Kartoteki” do „Pułapki”*, „Dialog” 1985, nr 4 i 5.
- J. Kłossowicz, *Teatr stary i nowy*, Warszawa 1973, rozdz. *Przykład Różewicza*.
- J. Kopciński, *Różewicz: dramaturgia transgresji*, „Dialog” 2005, nr 3.
- T. Kostkiewiczowa, *Kartoteka*, w: T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Czytamy utwory współczesne*, Warszawa 1967.
- T. Łomnicki, *Spotkania teatralne*, Warszawa 1984, s. 103–126.
- M. Napiontkowa, *Prapremiera „Kartoteki”: Co widzieli recenzenci*, w: *Zobaczyć poetę*, oprac. E. Guderian-Czaplińska, E. Kalemba-Kasprzak, Poznań 1993, także w: *Przeciw konwencjom*, oprac. M. Fik, Warszawa 1994.
- G. Niziołek, *Ciało i słowo. Szkice o teatrze Tadeusza Różewicza*, Kraków 2004.
- M. Piwińska, *Różewicza awangarda i tradycja*, w: *taż, Legenda romantyczna i szydery*, Warszawa 1973.
- K. Pużyna, *Ostatni dramatopisarz*, „Polityka” 1970, nr 27 (przedr. w: *Burzliwa pogoda*, Warszawa 1971).
- D. Ratajczakowa, *„Kartoteka” i „Do piachu” – sukces dramatu, klęska tragedii*, „Dialog” 2005, nr 3.
- S. Treugutt, *Różewicz mojego czasu*, „Teatr” 1986, nr 11, także w: *tenże, Pożegnanie teatru*, Warszawa 2001.

- E. Wąchocka, *Autor i dramat*, Katowice 1999 (stosowny rozdz.).
 Numery monograficzne: „Dialog” 1991, nr 10, 1994, nr 10; „Teatr” 1991, nr 10;
 „Notatnik Teatralny” 1991, nr 2.
 „Didaskalia” nr 40, grudzień 2000 oraz nr 41, luty 2001.
 „Polityka” 1979, nr 21: dwugłos o *Do piachu* po warszawskiej prapremierze –
 M. Fik i T. Drewnowski.

Recenzje do wyboru:

Kartoteka

- H. Bereza, *W sferze antydramatu*, „Teatr” 1960, nr 12.
 J. Kopciński, *Każdy musi to przejść. O „Kartotece” Różewicza po czterdziestu latach*, „Teatr” 1999, nr 7–9, także w: tenże, *Którędy do wyjścia?*, Warszawa 2002.
 J. Kott, *Bardzo polska kartoteka*, „Dialog” 1960, nr 5, także w: tenże, *Miarka za miarkę*, Warszawa 1962 oraz t. 3 *Pism wybranych: Fotel recenzenta*, Warszawa 1991.
 M. Piwińska, *Różewicz a Teatr Dramatyczny*, „Współczesność” 1960, nr 10.
 S. Treugutt, „Kartoteka” Różewicza, „Przegląd Kulturalny” 1960, nr 15.

Stara kobieta

- M. Fik, *Sukces autora czy reżysera*, „Teatr” 1969, nr 17, także w: tenże, *Reżyser ma pomysły*, Kraków 1974.
 J.P. Gawlik, *Partytury i twórczość sceniczna*, „Odra” 1969, nr 9; *Rosnący śmietnik Różewicza*, „Dialog” 1969, nr 9, także w: tenże, *Takie były zabawy, spory w one lata*, Wrocław 1974.
 J. Kłossowicz, *Droga Różewicza*, „Teatr” 1969, nr 22.
 M. Prussak, *Dwie stare kobiety*, „Didaskalia” nr 78, kwiecień–maj 2007.
 K. Puzyna, *Czarna plaża*, „Polityka” 1970, nr 29, także w: tenże, *Burzliwa pogoda*, Warszawa 1971.
 „Dialog” 1975, nr 3, s. 132–142: *PRÓBA ZAPISU. Teatr im. Osterwy – Stara kobieta wysiaduje* (zapis przedstawienia w reż. K. Brauna w Lublinie).

Pułapka

- E. Baniewicz, *Czarna ściana*, „Twórczość” 1991, nr 2.
 J. Majcherek, *Geometria*, „Teatr” 1992, nr 7/8.
 „Notatnik Teatralny” nr 5, wiosna 1993 (rozdz. *Pułapka*).

- J. Sieradzki, *Nie wejść do szafy*, „Polityka” 1992, nr 30.
B. Mamoń, *Pułapka*, „Tygodnik Powszechny” 1985, nr 5.
S. Treugutt, *Wzlot w zniszczenie*, „Teatr” 1984, nr 4.
— zob. też. spis recenzji na portalu e-teatr.pl – przy zapisie dokumentacyjnym poszczególnych premier.

XVII. TEORIA TEATRU PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ POGLĄDY TEATROLOGÓW I TEORETYKÓW LITERATURY

- Relacja dramat a teatr w koncepcjach teatrologicznych po II wojnie światowej.
— Teoria teatru (fenomenologia, semiotyka, hermeneutyka): zagadnienia opisu przedstawienia teatralnego, postaci scenicznej, przestrzeni scenicznej.
— Wprowadzenie do antropologii teatru – teatr a rytuał.

Opracowania:

- A. Adamiecka-Sitek, *Teatr i tekst*, Kraków 2005.
Aktor teoretyczny, red. J. Krakowska-Narozniak, Warszawa 2003.
Ch. Balm, *Wprowadzenie do nauki o teatrze*, Warszawa 2002.
W. Baluch, *Perspektywy wykorzystania semiotyki kognitywnej w badaniach teatrologicznych*, „Dialog” 1995, nr 9.
M. Carlson, *Performans*, tłum. E. Kubikowska, Warszawa 2007.
E. Fischer-Lichte, *Estetyka performatywności*, tłum. M. Sugiera i M. Borowski, Kraków 2008.
M. Głowiński, *Co się stało z teorią dramatu w Polsce*, „Teatr” 1997, nr 3.
L. Kolankiewicz, „Dramat obiektywny” Grotowskiego, cz. 1, „Dialog” 1989 nr 5, cz. 2 – „Dialog” 1989, nr 6.
T. Kowzan, *Znak i teatr*, Warszawa 1998.
T. Kowzan, *Znak w teatrze*, „Dialog” 1969, nr 3.
T. Kowzan, *O autonomiczności sztuki widowiskowej*, „Pamiętnik Teatralny” 1970, z. 1–2.
T. Kubikowski, *7 bytów teatralnych. O fenomenologii sztuki scenicznej*, Warszawa 1994.
T. Kubikowski, *Ingarden w teatrze*, „Dialog” 1991, nr 1.
H.-T. Lehman, *Teatr postdramatyczny*, Kraków 2004.

- M. de Marinis, *Semiotyka i założenia nowej teatrologii*, „Notatnik Teatralny” nr 3, wiosna 1992.
- P. Pavis, *Słownik terminów teatralnych*, tłum. i oprac. S. Świontek, Wrocław 1998.
- K. Pleśniarowicz, *Przestrzenie deziluzji. Współczesne modele dzieła teatralnego*, Kraków 1996.
- Z. Raszewski, *Teatr w świecie widowisk. Dziewięćdziesiąt jeden listów o naturze teatru*, Warszawa 1991.
- M. Różewicz, *Teoria dzieła sztuki w Ingardenowskim modelu humanistyki*, Wrocław 2002.
- R. Schechner, *Przyszłość rytuału*, Warszawa 1999.
- R. Schechner, *Performatyka. Wstęp*, tłum. T. Kubikowski, Wrocław 2006.
- G. Sinko, *Opis przedstawienia teatralnego – problem semiotyczny*, Wrocław 1982.
- G. Sinko, *Postać sceniczna i jej przemiany w teatrze XX wieku*, Wrocław 1988.
- S. Skwarczyńska, *Wokół teatru i literatury*, Warszawa 1970 (teksty teatrologiczne).
- I. Sławińska, *Teatr w myśli współczesnej. Ku antropologii teatru*, Warszawa 1990.
- Słownik dramatu nowoczesnego i najnowszego*, red. J.P. Sarrazac, tłum. M. Sugiera i M. Borowski, Kraków 2007.
- S. Świontek, *O możliwościach zastosowania w nauce o teatrze pewnych nowych metod badawczych (perspektywy i ograniczenia)*, „Pamiętnik Teatralny” 1999, z. 3–4.
- A. Ubersfeld, *Czytać teatr I*, tłum. J. Żurowska, Warszawa 2002 (wybrane rozdz.).
- E. Wąchocka, *Semiotyka teatru: co nam zostało z tych lat*, „Dialog” 2001, nr 7.
- Wprowadzenie do nauki o teatrze*, wybór i oprac. J. Degler, t. 1, Wrocław 1976.
- J. Ziomek, *Semiotyczne problemy sztuki teatru*, w: *Powinowactwa literatury. Studia i szkice*, Warszawa 1980, s. 133–158.

JĘZYKOZNAWSTWO

Podana niżej literatura przedmiotu ma charakter ogólny i zarazem podstawowy. W grupie „A” wymieniono prace o charakterze kompendiów informacyjnych, których wykorzystanie jest zalecane przy opracowywaniu wszystkich tematów z zakresu wiedzy o języku, oraz podano reprezentatywny wykaz słowników różnych typów. Grupa „B” obejmuje prace z różnych działów językoznawstwa – poszerzające, często w sposób znaczący, wiadomości zawarte w programie szkolnym. Grupa „C” to zasadniczo spis wydawnictw popularnonaukowych, które również mogą służyć uczestnikom eliminacji. Niezależnie od tego zestawu prac, przy każdym temacie wymieniono lektury ściślej z nim związane. Obejmują one wiele pozycji, co ma ułatwić uczniom dotarcie przynajmniej do niektórych z tych opracowań. Przygotowując się do egzaminu ustnego eliminacji centralnych, uczestnicy powinni się posłużyć zarówno lekturą ogólną, z której wybiorą odpowiednie pozycje, jak i lekturą zamieszczoną przy poszczególnych tematach. Na życzenie komisji uczestnik musi umieć przedstawić wykaz publikacji wykorzystanych w pracy nad tematem.

Uwaga: Wszystkie tematy wymagają umiejętności posługiwania się odpowiednim, w miarę obszernym materiałem językowym ilustrującym referowane zagadnienia.

LEKTURA OGÓLNA

GRUPA A

Kompendia:

1. K. Handke, E. Rzetelska-Feleszko, *Przewodnik po językoznawstwie polskim*, Wrocław 1977.
2. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1993.
3. *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk i M. Kucała, wyd. 3 popr. i uzupeł., Wrocław 1999.
4. M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1976.
5. Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, *Słownik terminologii językoznawczej*, Warszawa 1968.
6. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1994; wyd. popr. i rozszerzone: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.
7. *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa-Kraków 1998.

8. *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*, red. S. Gajda, Opole 2001.
9. *Słownik gramatyki*, red. J. Bralczyk, W Gruszczyński, wyd. 1, Warszawa 2002, wyd. 2, Warszawa 2004.
10. *Słownik pojęć i tekstów kultury*, red. E. Szczęsna, Warszawa 2002.
11. *Język polski. Encyklopedia szkolna WSiP*, red. A. Markowski, Warszawa 2005.

Słowniki:

12. J. Anusiewicz, J. Skawiński, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa 1996.
13. M. Bańko, *Słownik dobrego stylu, czyli wyrazy, które się lubią*, Warszawa 2006.
14. M. Bańko, *Słownik peryfraz, czyli wyrazów omownych*, Warszawa 2002.
15. M. Bańko, M. Krajewska, *Słownik wyrazów kłopotliwych*, Warszawa 1994 (lub wyd. nast.).
16. A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1, A-K, t. 2, L-P, Warszawa 2000.
17. I. Bartmińska, J. Bartmiński, *Nazwiska obce w języku polskim. Problemy poprawnościowe. Słownik wymowy i odmiany*, Warszawa 1978.
18. S. Bąba, G. Dziamska, J. Liberek, *Podręczny słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 1995.
19. A. Bogusławski, J. Wawrzyńczyk, *Polszczyzna, jaką znamy. Nowa sonda słownikowa*, Warszawa 1993.
20. A. Bogusławski, M. Danielewiczowa, *Verba polona abscondita*, Warszawa 2005.
21. J. Bralczyk, *Nowe słowa*, Warszawa 2007.
22. W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
23. A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927 (i przedruki powojenne).
24. D. Buttler, *Słownik polskich homonimów całkowitych*, Wrocław 1998.
25. B. Chaciński, *Totalny słownik najmłodszej polszczyzny*, Kraków 2007.
26. W. Cienkowski, *Praktyczny słownik wyrazów bliskoznacznych*, Warszawa 1993.
27. W. Cienkowski, *Szkolny słownik synonimów*, Warszawa 1990.
28. K. Czarnecka, H. Zgólkowa, *Słownik gwary uczniowskiej*, wyd. 2, Poznań 1992.

29. M. Czeszewski, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa 2006.
30. A. Dąbrówka, E. Geller, *Słownik antonimów*, Warszawa 1995.
31. A. Dąbrówka, E. Geller, R. Turczyn, *Słownik synonimów*, Warszawa 1993.
32. K. Długosz-Kurczabowa, *Nowy słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. 2, Warszawa 2009.
33. L. Drabik, E. Sobol, A. Stankiewicz, *Słownik idiomów polskich PWN*, Warszawa 2006.
34. *Encyklopedyczny słownik języka polskiego od a do z*, red. D. Krajewska, w: *Encyklopedia powszechna Larousse'a*, Wrocław 2006.
35. E. Geller, A. Dąbrówka, *Słownik stylistyczny języka polskiego*, Warszawa 2007.
36. K. Holly, A. Żółtak, *Słownik wyrazów zapomnianych, czyli słownictwo naszych lektur*, Warszawa 2001.
37. *Indeks a tergo do Słownika języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1973.
38. *Inny słownik języka polskiego PWN*, red. M. Bańko, t. 1-2, Warszawa 2000; wyd. elektroniczne: *Multimedialny słownik szkolny języka polskiego PWN*, wyd. 2 Warszawa 2006.
39. S. Jodłowski, W. Taszycki, *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym*, Wrocław 1972 (i wyd. nast.).
40. L. Kaczmarek, T. Skubalanka, S. Grabias, *Słownik gwary studenckiej*, Wrocław 1994 (i wyd. nast.).
41. J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1-4, Kraków 1900–1911.
42. W. Kopaliński, *Słownik eponimów czyli wyrazów odimiennych*, Warszawa 1996.
43. W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1967 (i wyd. nast.).
44. I. Kurcz, A. Lewicki, J. Sambor, K. Szafran, J. Woronczak, *Słownik frekwencyjny polszczyzny współczesnej*, red. Z. Saloni, Kraków 1990–1991, t. 1 i 2.
45. I. Kurcz, A. Lewicki, W. Masłowski, J. Sambor, J. Woronczak, *Słownictwo współczesnego języka polskiego. Listy frekwencyjne*, t. 1-5, Warszawa 1974–1977.
46. Z. Kurzowa, H. Zgólkowa, *Słownik minimum języka polskiego*, Poznań 1992.
47. S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 1-6, Warszawa 1807–1814; wyd. 2, Lwów 1854–1860; wyd. 3 (fotooffset.) Warszawa 1951.

48. W. Lubaś, S. Urbańczyk, *Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej*, Warszawa 1990; wyd. 2 Warszawa 1994.
49. W. Lubaś, *Słownik polskich leksemów potocznych*, Kraków, 2001.
50. *Mały słownik języka polskiego*, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Warszawa 1968 (i wyd. nast.); wyd. 10, zmienione i popr., red. E. Sobol, Warszawa 1994 lub *Podręczny słownik języka polskiego*, oprac. E. Sobol, Warszawa 1996 lub *Nowy słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2002.
51. *Mały słownik odmiany nazw własnych*, red. A. Cieślíkowa, Kraków 2002.
52. *Mały słownik zaginionej polszczyzny*, red. F. Wysocka, Kraków 2003.
53. *Mały słownik gwar polskich*, red. J. Wronicz, Kraków 2010.
54. A. Nagórko, M. Łaziński, H. Burkhardt, *Dystynktywny słownik synonimów*, Kraków 2004.
55. *Nowy słownik gwary uczniowskiej*, red. H. Zgólkowa, Wrocław 2004.
56. *Nowy słownik ortograficzny PWN*, red. E. Polański, Warszawa 1998.
57. *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, red. A. Markowski, Warszawa 1999.
58. J. Podracki, *Słownik interpunkcyjny języka polskiego*, wyd. 2 zmienione, Warszawa 1998.
59. J. Podracki, *Słownik skrótów i skrótowców*, Warszawa 1999.
60. *Praktyczny słownik poprawnej polszczyzny nie tylko dla młodzieży*, red. A. Markowski, Warszawa 1995.
61. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, Poznań 1994–2005.
62. S. Reczek, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław 1968.
63. Z. Saloni, T. Wróblewska, K. Szafran, *Ortograficzny słownik uczenia*, Warszawa 1993; wyd. 2, Warszawa 1997.
64. Z. Saloni, W. Gruszczyński, R. Wołosz, M. Woliński, *Słownik gramatyczny języka polskiego*, Warszawa 2007.
65. S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa 1967 (i wyd. nast.).
66. S. Skorupka, *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, Warszawa 1957 (i wyd. nast.).
67. F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1, Kraków 1952 i nast.
68. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 1. T. Vogelgesang, *Gniazda odprzymiotnikowe*, red. H. Jadacka, Kraków 2001.

69. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 2. H. Jadacka i in., *Gniazda odrzeczownikowe*, red. H. Jadacka, Kraków 2001.
70. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 3. M. Skarżyński i in., *Gniazda odczasownikowe*, red. M. Skarżyński, Kraków 2004.
71. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 4. M. Skarżyński, *Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimeki, przyimki, modulanty, onomatopcje, wykrzykniki*, Kraków 2004.
72. *Słownik gwar polskich*, red. J. Reychan, t. 1, Wrocław 1982 i nast.
73. *Słownik języka Adama Mickiewicza*, red. nac. K. Górski, S. Hrabec, t. 1-11, Wrocław 1962–1983.
74. *Słownik języka Jana Chryzostoma Paska*, red. W. Doroszewski, H. Koneczna, t. 1-2, Wrocław 1965–1973.
75. *Słownik języka polskiego PAN*, red. W. Doroszewski, t. 1-10 i suplement, Warszawa 1958–1969.
76. *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. 1-3, Warszawa 1978–1981 (i wyd. nast. po roku 1992 uzupeł. o *Suplement* i zmienione).
77. *Słownik języka polskiego* wypracowany przez A. Zdanowicza, (...), cz. 1-2, Wilno 1861 (tzw. *Słownik Wileński*).
78. *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1-8, Warszawa 1900–1927; wyd. 2 (fotooffset.), Warszawa 1952–1953 (tzw. *Słownik Warszawski*).
79. *Słownik nazw miejscowości i mieszkańców*, red. M. Łaziński, Warszawa 2007.
80. *Słownik ortograficzny PWN*, red. M. Szymczak, Warszawa 1975 (i wyd. nast.).
81. *Słownik polskich form homonimicznych*, red. D. Buttler, Wrocław 1984.
82. *Słownik polszczyzny XVI w.*, red. nac. M.R. Mayenowa, od t. 23 red. nac. F. Peplowski, Wrocław 1966 i nast.
83. *Słownik poprawnej polszczyzny*, red. W. Doroszewski i H. Kurkowska, Warszawa 1973 (i wyd. nast.).
84. *Słownik prastowiański*, red. F. Sławski, od t. 1, Wrocław 1974 i nast.
85. *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1953–2003.
86. *Słownik synonimów polskich*, red. Z. Kurzowa, Warszawa 1998.
87. *Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich*, red. K. Polański, t. 1-5, Wrocław-Kraków 1980–1992.

88. *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wilga, Warszawa 1996; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, Reader's Digest, Warszawa 2007.
89. *Słownik wymowy polskiej*, red. M. Karaś, M. Madejowa, Warszawa 1977.
90. *Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, Warszawa 1971; wyd. 25, uzup. i popr., Warszawa 1991; *Słownik wyrazów obcych*. Wydanie nowe, red. E. Sobol, Warszawa 1995.
91. *Szkolny słownik nauki o języku*, red. J. Podracki, Warszawa 1998.
92. S. Szober, *Słownik ortoepiczny. Jak mówić i pisać po polsku*, Warszawa 1937 (wyd. drugie i nast. pt. *Słownik poprawnej polszczyzny*).
93. W. Śliwiński, *Słownik semantyczno-syntaktyczny przymiotników polskich*, Kraków 1993.
94. J. Tokarski, *Schematyczny indeks a tergo polskich form wyrazowych*, red. Z. Saloni, Warszawa 1993 lub wyd. nast.
95. *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.
96. *Wielki słownik frazeologizmów PWN z przysłowiami*, oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.
97. *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*, red. M. Bańko, Warszawa 2005.
98. *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, red. M. Bańko, Warszawa 2005.
99. H. Wróbel, E. Kowalik, T. Rokicka, A. Orzechowska, *Mały słownik odmiany wyrazów trudnych*, Warszawa 1993.
100. R. Zawiliński, *Dobór wyrazów. Słownik wyrazów bliskoznacznych i jednoznacznych do praktycznego użytku*, Kraków 1926.
101. H. Zgółkowa, *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki*, Poznań 2008.

GRUPA B

102. J. D. Apresjan, *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, Wrocław 1980 lub wyd. nast.
103. J. Bańczerowski, J. Pogonowski, T. Zgółka, *Wstęp do językoznawstwa*, Poznań 1982 (tylko część I: *Podstawy języka*).
104. M. Bańko, *Z pogranicza leksykografii i językoznawstwa*, Warszawa 2001.
105. M. Bańko, *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa 2002.
106. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Warszawa 2010.

107. A. Bednarek, M. Grochowski, *Zadania z semantyki językoznawczej*, Toruń 1993; wyd. 2 Toruń 1997.
108. J. Bobrowski, *Zaproszenie do językoznawstwa*, Kraków 1998.
109. M. Bugajski, *Językoznawstwo normatywne*, Warszawa 1993.
110. D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, *Kultura języka polskiego*, t. 1, Warszawa 1976; t. 2, Warszawa 1982.
111. K. Długosz-Kurczabowa, S. Dubisz, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1998.
112. W. Doroszewski, *Podstawy gramatyki polskiej*, Warszawa 1963.
113. S. Dubisz, H. Karaś, N. Kolis, *Dialekty i gwary polskie*, Warszawa 1995.
114. L. Dukiewicz, I. Sawicka, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Fonetyka i fonologia*, Kraków 1995.
115. A. Furdal, *Językoznawstwo otwarte*, Opole 1977, wyd. 2, Wrocław 1990.
116. *Gramatyka opisowa języka polskiego z ćwiczeniami*, red. W. Doroszewski, B. Wieczorkiewicz, Warszawa 1968.
117. *Gramatyka opisowa współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, wyd. 2 zmienione, Warszawa 1998.
118. M. Grochowski, S. Karolak, Z. Topolińska, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984.
119. M. Grochowski, *Zarys leksykologii i leksykografii. Zagadnienia synchroniczne*, Toruń 1982.
120. R. Grzegorzczkowska, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, wyd. 3. poprawione i rozszerzone, Warszawa 2001.
121. R. Grzegorzczkowska, *Wstęp do językoznawstwa*, Warszawa 2007.
122. R. Grzegorzczkowska, *Wykłady z polskiej składni*, Warszawa 1996 i nast.
123. R. Grzegorzczkowska, *Zarys słowotwórstwa polskiego*, Warszawa 1982.
124. A. Heinz, *Językoznawstwo ogólne*, Kraków 1969, „Nauka dla Wszystkich”.
125. H. Jadacka, *Kultura języka polskiego. Fleksja. Słowotwórstwo. Składnia*, Warszawa 2005.
126. *Język polski. Kompendium*, red. M. Derwojedowa, H. Karaś, D. Kopcińska, Warszawa 2005.
127. *Język polski na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2007.
128. S. Kania, J. Tokarski, *Zarys leksykologii i leksykografii polskiej*, Warszawa 1984.

129. T. Karpowicz, *Kultura języka polskiego. Wymowa. Ortografia. Interpunkcja*, Warszawa 2009.
130. Z. Klemensiewicz, *Historia języka polskiego*, t. 1-3, Warszawa 1961, 1965, 1972 (i wyd. nast. scalone; wyd. przejrzane i uzupeł. 1998).
131. Z. Klemensiewicz, *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*, Warszawa 1971.
132. Z. Klemensiewicz, *Zarys składni polskiej*, Warszawa 1963 i wyd. nast.
133. W. Kuraskiewicz, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa 1972.
134. H. Kurkowska, S. Skorupka, *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa 1974 lub wyd. nast.
135. J. Lyons, *Wstęp do językoznawstwa*, Warszawa 1975.
136. J. Lyons, *Semantyka*, t. 1, Warszawa 1984, t. 2, Warszawa 1989.
137. A. Majewicz, *Języki świata i ich klasyfikowanie*, Warszawa 1996.
138. M. Malec, *O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność*, Kraków 1996.
139. A. Markowski, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa 2005.
140. M.R. Mayenowa, *Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka*, wyd. 3, Wrocław 2000. (rozdział IV: *Słownik i gramatyka*, rozdział VI: *Styl, stylizacja i stylistyka*).
141. T. Milewski, *Językoznawstwo*, Warszawa 1965 lub wyd. nast.
142. W. Miodunka, *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Warszawa 1989.
143. A. Nagórko, *Podręczna gramatyka polska*, Warszawa 2010.
144. *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*, red. S. Gajda, Opole 2001.
145. *Nauka o języku dla polonistów*, red. S. Dubisz, wyd. 3 zmienione i rozszerzone, Warszawa 1999.
146. *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, red. J. Miodek, Wrocław 1996.
147. J. Pelc, *Wstęp do semiotyki*, Warszawa 1982.
148. T. Piotrowski, *Z zagadnień leksykografii*, Warszawa 1994.
149. T. Piotrowski, *Zrozumieć leksykografię*, Warszawa 2002.
150. *Praktyczna stylistyka nie tylko dla polonistów*, red. E. Bańkowska, A. Miłośniczka, Warszawa 2003.
151. *Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole 1995.
152. Z. Saloni, *Czasownik polski*, Warszawa 2000.
153. Z. Saloni, *Wstęp do koniugacji polskiej*, Olsztyn 2000.

154. Z. Saloni, M. Świdziński, *Składnia współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1981; wyd. 2, Warszawa 1985; wyd. 4 zmienione, Warszawa 1998.
155. F. de Saussure, *Kurs językoznawstwa ogólnego*, Warszawa 1961.
156. J. Strutyński, *Elementy gramatyki historycznej języka polskiego*, Kraków 1991 i wyd. nast.
157. T. Skubalanka, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Wrocław 1984.
158. Z. Stieber, *Historyczna i współczesna fonologia języka polskiego*, Warszawa 1966.
159. Z. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa 1957.
160. M. Szczupryczyńska, *Wstęp do językoznawstwa*, Toruń 1988.
161. J. Tokarski, *Fleksja polska*, Warszawa 1978 lub wyd. nast.
162. B. Walczak, *Zarys dziejów języka polskiego*, Poznań 1995.
163. A. Weinsberg, *Językoznawstwo ogólne*, Warszawa 1983, część A: *Przedmiot i działy językoznawstwa*.
164. A. Wierzbicka, *Język – umysł – kultura*, red. J. Bartmiński, Warszawa 1999.
165. A. Wierzbicka, *Semantyka. Pojęcia elementarne i uniwersalne*, Lublin 2006.
166. H. Wróbel, *Gramatyka języka polskiego*, Katowice 2001.
167. *Współczesna polszczyzna*, Warszawa 1981.
168. L. Zawadowski, *Lingwistyczna teoria języka*, Warszawa 1966.
169. *Zbiór zadań z językoznawstwa*, praca zbiorowa, oprac. W. Gruszczyński, wyd. 1, Warszawa 1990.
170. D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008.
171. P. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*, wyd. 3, Katowice 2009.
172. P. Żmigrodzki, *Słowo – słownik – rzeczywistość*, Kraków 2008.

GRUPA C

173. *ABC... polskiej gramatyki. Leksykon szkolny*, oprac. J. Kwiek-Osiowska, Warszawa 1994.
174. S. Bąba, B. Walczak, *Na końcu języka. Poradnik leksykalno-gramatyczny*, Warszawa 1992.
175. J. Bralczyk, *Język na sprzedaż*, Warszawa 1996.
176. A. Cegieła, A. Markowski, *Z polszczyzną za pan brat*, Warszawa 1982.

177. W. Cienkowski, *Język dla wszystkich*, t. 1, Warszawa 1978; t. 2, Warszawa 1980.
178. W. Doroszewski, *O kulturę słowa. Poradnik językowy*, t. 1, Warszawa 1964; t. 2, Warszawa 1968.
179. S. Dubisz, *Między dawnymi a nowymi laty. Eseje o języku*, Warszawa 1988.
180. *Język polski. Encyklopedia w tabelach*, red. W. Mizerski, Warszawa 2000.
181. *Język polski. Poradnik profesora A. Markowskiego*, Warszawa 2003.
182. B. Klebanowska, W. Kochański, A. Markowski, *O dobrej i złej polszczyźnie*, Warszawa 1989.
183. A. Markowski, *Jak dobrze mówić i pisać po polsku*, Warszawa 2000.
184. A. Markowski, *Leksykon wyrazów obcych*, wyd. 2, Warszawa 1996.
185. A. Markowski, *500 zagadek o języku polskim*, Warszawa 1975.
186. A. Markowski, *Polszczyzna końca XX wieku*, Warszawa 1992.
187. A. Markowski, *Polszczyzna znana i nie znana*, Warszawa 1993.
188. J. Miodek, *O języku do kamery*, Rzeszów 1992.
189. J. Miodek, *Przez lata ze „Słowem Polskim”*, Wrocław 1991.
190. J. Miodek, *Rzecz o języku. Szkice o współczesnej polszczyźnie*, Wrocław 1983.
191. J. Miodek, *Odpowiednie dać rzeczy słowo: szkice o współczesnej polszczyźnie*, Wrocław 1978.
192. W. Pisarek, *Słownik języka niby-polskiego, czyli błędy językowe w prasie*, Wrocław 1978.
193. W. Pisarek, *Słowo między ludźmi*, Warszawa 1985.
194. J. Podracki, *Czy to naprawdę po polsku? Poradnik językowy*, Warszawa 1993.
195. J. Podracki, *Świat ludzi, rzeczy, słów: pogadanki o języku i kulturze*, Warszawa 1994.
196. *Polszczyzna 2000*, red. W. Pisarek, Kraków 1999.
197. *Polszczyzna płata nam figle. Poradnik językowy dla każdego*, red. J. Podracki, Warszawa 1991, wyd. 2, Warszawa 1993.
198. E. Przyłubska, F. Przyłubski, *Język polski na co dzień*, Warszawa 1972.
199. A. Wierzbicka, *O języku – dla wszystkich*, Warszawa 1965.
200. A. Wierzbicka, *Kocha, lubi, szanuje. Medytacje semantyczne*, Warszawa 1971.
201. A. Wierzbicka, P. Wierzbicki, *Praktyczna stylistyka*, Warszawa 1970.
202. A. Wolański, *Edycja tekstów. Praktyczny poradnik*, Warszawa 2008.

203. D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Jak to napisać. Poradnik redagowania i komponowania tekstów*, Warszawa 2000.
204. H. i T. Zgółkowie, *Językowy savoir-vivre*, Poznań 1992.

I. ELEMENTY STRUKTURALISTYCZNEJ TEORII JĘZYKA

- Definicja znaku; typy znaków; dyskusyjny status symptomów (Milewski a Weinberg).
- Najważniejsze (definicyjne) cechy znaków języka naturalnego; problem konwencjonalności wykrzykników i onomatopei.
- Pozostałe cechy znaków języka naturalnego.
- Język (langue) a mówienie (language): charakterystyka języka (abstrakcyjnego systemu, kodu) w opozycji do aktu mowy (konkretnego przekazu, tekstu, wypowiedzi).
- Istota opozycji w języku; typy opozycji.
- Jednostki języka i sposób ich wyodrębniania; rola analogii (proporcji).
- Zasady badania języka jako struktury: fakty wewnętrznojęzykowe i zewnętrznojęzykowe; podejście synchroniczne i diachroniczne.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 2, 121 (s. 12–45), 126 (s. 23–38), 135 (s. 49–84), 136 (t. I, rozdz. 1 i 3), 141 (rozdz. I i II), 147, 155 (wstęp, s. 35–50 i 89–146), 163, 199.

Ponadto:

- J.D. Apresjan, *Koncepcje i metody współczesnej lingwistyki strukturalnej*, Warszawa 1971, cz. I, rozdz. 3.
- E. Benveniste, *Istota znaku językowego*, w: *Semiotyka dziś i wczoraj*, red. J. Pelc, L. Koj, Wrocław 1991.
- A. Bogusławski, *O zasadach rejestracji jednostek języka*, „Poradnik Językowy” 1976, z. 8.
- L. Hjelmslev, *Wyrażenie i treść*, w: *Językoznawstwo strukturalne*, red. A. Weinsberg, H. Kurkowska, Warszawa 1979 lub w: *Semiotyka dziś i wczoraj*, red. J. Pelc, L. Koj, Wrocław 1991.
- Z. Saloni, *Unilateralne i bilateralne podejście do znaków języka (naturalnego)*, w: *W świecie znaków*, red. J.J. Jadacki, W. Strawiński, Warszawa 1996, s. 286–294.

II. FUNKCJE JĘZYKA I TEKSTU

- Różne rozumienia terminu „funkcja” i różne jego zastosowania w literaturze przedmiotu. Funkcje czego? – języka, znaku językowego czy tekstu?
- Zestaw funkcji wymienianych w literaturze przedmiotu, ich hierarchia.
- Model znaku językowego K. Bühlera: semantyczne funkcje (złożonego) znaku językowego – symbol, symptom, sygnał; wyrażanie, apelowanie, opis; dyskusyjne kwestie ujęcia Bühlerowskiego.
- Teoria R. Jakobsona: schemat komunikacji językowej; istota funkcji poznawczej (denotatywnej / oznaczającej / referencjalnej), emotywniej, konatywniej, fatycznej, metajęzykowej i poetyckiej; dyskusyjne aspekty tej teorii; porównanie modelu Bühlera z modelem Jakobsona.
- Funkcje w ujęciu L. Zawadowskiego i H. Kurkowskiej.
- Funkcje języka jako systemu, funkcje ogółu wypowiedzi oraz funkcje wypowiedzi jednostkowych w ujęciu R. Grzegorzczukowej.
- „Prezentacja nadawcy” poprzez tekst – funkcja prezentatywna wypowiedzi.
- „Informowanie” poprzez tekst – funkcja informatywna wypowiedzi.
- Różne rozumienia pojęcia ekspresji w literaturze przedmiotu.
- „Apelowanie” poprzez tekst – funkcja konatywna (impresywna) i środki jej służące w różnych typach tekstów.
- Typy tekstów o funkcji sprawczej.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 2, 115 (cz. II), 121 (s. 46–61), 126 (s. 539–551), 168 (rozdz. 7–8).

Ponadto:

- A. Bogusławski, *Własności pragmatyczne wyrażen równoznacznych*, „Pamiętnik Literacki” 64, 1973.
- K. Bühler, *Zasady badań nad językiem*, w: *Semiotyka dziś i wczoraj*, red. J. Pelc, L. Koj, Wrocław 1991.
- K. Bühler, *Teoria języka*, Kraków 2004, rozdz. I § 2 i 3.
- R. Grzegorzczukowa, *Problem funkcji języka i tekstu w świetle teorii aktów mowy*, w: „Język a kultura”, t. 4, red. J. Bartmiński, R. Grzegorzczukowa, Wrocław 1991.
- R. Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, w: R. Jakobson, *W poszukiwaniu istoty języka*, t. 2, Warszawa 1989.
- H. Kurkowska, *O funkcjach tekstu*, „Biuletyn Ośrodka Kultury Mowy” 1974, 1.
- J. Lalewicz, *Krytyka teorii funkcji mowy Bühlera – Jakobsona*, „Teksty” 6 (12), 1973.

- J. Puzynina, *O funkcjach języka, tekstu oraz ich elementów leksykalnych*, w: *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Wrocław 1979.
- A. Wierzbicka, *Miejsce problematyki ekspresji w teorii semantycznej*, „Pamiętnik Literacki” 59, 1968, z. 4 lub w: A. Wierzbicka, *Dociekania semantyczne*, Wrocław 1969.

III. PROBLEMY AKTÓW MOWY

— Teoria performatywności Austina: performatywy a konstatacje; warunki fortunności performatywów, warunki fortunności a warunki prawdziwości; językowe kryteria performatywności; performatywy wyraźne i niewyraźne.

— Teoria illokucji: czynności lokucyjne, illokucyjne i perlokucyjne; fonetyczny, fatyczny i rematyczny aspekt aktu lokucyjnego; illokucyjne i perlokucyjne skutki aktu mowy; klasy mocy illokucyjnej.

— Struktura aktu mowy w opisie Searle’a. Krytyczna analiza jednego z aktów opisanych przez autora.

— Problemy aktów mowy w semantyce A. Wierzbickiej: język opisu, komponenty semantyczne, akty mowy a genry mowy, odbicie kulturowej specyfiki danej wspólnoty językowej w semantyce aktów mowy.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasło: *Akty mowy*), 121 (s. 62–70), 126 (s. 552–559), 164 (s. 193–269).

Ponadto:

- J.L. Austin, *Performatywy i konstatacje*, w: M. Hempoliński, *Brytyjska filozofia analityczna*, Warszawa 1974, s. 235–244.
- J.L. Austin, *Jak działać słowami?*, w: J. L. Austin, *Mówienie i poznawanie. Wykłady i rozprawy filozoficzne*, Warszawa 1987, s. 74–96.
- A. Wierzbicka, *Akty mowy*, w: *Semiotyka i struktura tekstu. Studia poświęcone VII Międzynarodowemu Kongresowi Słowistów*, Wrocław 1973, s. 201–219.
- A. Wierzbicka, *Analiza lingwistyczna aktów mowy jako potencjalny klucz do kultury*, w: *Problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Brodzka, M. Hopfinger, J. Lalewicz, Wrocław 1986, s. 103–104.
- A. Wierzbicka, *Genry mowy*, w: *Tekst i zdanie*, red. T. Dobrzyńska, E. Janus, Warszawa 1983, s. 125–138.

IV. TEORIE JĘZYKOZNAWCZE: GENERATYWIZM I KOGNITYWIZM

- Podstawowe założenia metodologiczne językoznawstwa generatywnego i kognitywnego – podobieństwa i różnice.
- Ludzka kompetencja językowa – wrodzona czy wyuczona?
- Natywizm i uniwersalizm – generatywna koncepcja gramatyki uniwersalnej.
- Język jako algorytm pozwalający na tworzenie nieskończonej ilości zdań.
- Relacje między myślą, percepcją a językiem. Językowy obraz świata.
- Kategoryzacja w ludzkim myśleniu i języku. Kognitywna teoria prototypu.
- Metafora i metonimia w językoznawstwie kognitywnym; teoria metafory pojęciowej.
- Różnice między strukturalnym i funkcjonalnym podejściem do języka.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 2, 120 (s. 63–70, 80–86 i 162–169), 126 (s. 813–830).

Ponadto:

- N. Chomsky, *Zagadnienia teorii składni*, Wrocław 1982.
- N. Chomsky, *O naturze i języku*, Poznań 2005.
- V. Evans, *Leksykon językoznawstwa kognitywnego*, Kraków 2010.
- J. Fisiak, *Wstęp do współczesnych teorii lingwistycznych*, wyd. III, Warszawa 1985 (rozdział IX: *Gramatyka generatywno-transformacyjna*, s. 97–119).
- G. Kleiber, *Semantyka prototypu. Kategorie i znaczenie leksykalne*, Kraków 2003.
- Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*, red. E. Tabakowska, Kraków 2001.
- G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 1988.
- J. Lyons, *Chomsky*, Warszawa 1972.
- P. Mecner, *Elementy gramatyki umysłu*, Kraków 2005.
- A. Pawelec, *Znaczenie ucieleśnione. Propozycje kręgu Lakoffa*, Kraków 2005.
- J. Ślósarska, G. Habrajska, *Kognitywizm w poetyce i stylistyce*, Kraków 2006.
- J.R. Taylor, *Kategoryzacja w języku. Prototypy w teorii językoznawczej*, Kraków 2001.
- J.R. Taylor, *Gramatyka kognitywna*, Kraków 2007.

V. FONETYKA I FONOLOGIA JĘZYKA POLSKIEGO – PODSTAWOWE ZAGADNIENIA

- Przedmiot badań fonetyki i fonologii.
- Polski system głoskowy i jego cechy charakterystyczne na tle innych języków.
- Mowa a pismo, relacje między dźwiękiem a literą, rola transkrypcji fonetycznej.
- Budowa narządów mowy i powstawanie dźwięków.
- Charakterystyka artykulacyjna poszczególnych głosek polskich (miejsce artykulacji, sposób artykulacji, dźwięczność, nosowość). Kryteria klasyfikacji głosek.
- Samogłoski a spółgłoski.
- Upodobnienia głoskowe w języku polskim i ich typy.
- Głoska a fonem.
- Podstawowe pojęcia fonologii: cecha dystynktywna, opozycja fonologiczna.
- Systemy fonologiczne współczesnej polszczyzny. Źródła różnic.
- Akcent wyrazowy w języku polskim.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 3 (hasło: *System fonologiczny języka polskiego*), 9, 114, 126 (s. 39–133), 158 (cz. II).

Ponadto:

M. Dłuska, *Fonetyka polska*, Warszawa 1981.

D. Ostaszewska, J. Tambor, *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, Warszawa 2000.

B. Wierzchowska, *Wymowa polska*, Warszawa 1970.

M. Wiśniewski, *Zarys fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego*, Toruń 1997.

VI. KATEGORIE GRAMATYCZNE JĘZYKA POLSKIEGO – FLEKSJA FUNKCJONALNA

- Forma wyrazowa jako jednostka tekstu zinterpretowana pod względem gramatycznym i znaczeniowym:
 - a) typy morfemów tworzących formę wyrazową: leksykalne (rdzenne) i gramatyczne (słowotwórcze i fleksyjne);
 - b) typy konstrukcji fleksyjnych (sposób sygnalizowania funkcji

składniowej form wyrazowych w polszczyźnie): konstrukcja syntetyczna, aglutynacyjna lub analityczna;

c) cechy językowe wyrażane za pomocą morfemów gramatycznych.

— Pojęcia: kategoria gramatyczna (rozłączny podział form wyrazowych ze względu na daną cechę językową) i wartość kategorii gramatycznej (podzbiór form wyrazowych otrzymany w wyniku ich podziału ze względu na daną cechę językową).

— Klasyfikacja morfologiczna kategorii gramatycznych: kategorie paradygmatyczne (fleksyjne) i kategorie klasyfikujące (słownikowe) – własności fleksyjne form wyrazowych a własności gramatyczne leksemów (wyrazów).

— Przypadek, liczba, rodzaj, osoba, czas, tryb, aspekt jako cechy językowe służące za podstawę wyróżniania kategorii gramatycznych polszczyzny:

a) funkcje poszczególnych kategorii gramatycznych;

b) sposób przysługiwania danych cech językowych wyrazom określanym jako rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki i czasowniki;

c) pojęcia: zneutralizowana wartość kategorii gramatycznej i część mowy obojętna na kategorię gramatyczną.

— Wartości kategorii klasyfikujących:

a) wartości kategorii rodzaju rzeczownika a sposób ich wyodrębniania (ile rodzajów jest w języku polskim?);

lub:

b) wartości kategorii aspektu czasownika a zasób jego form wyrazowych;

lub:

c) rzeczowniki „bez liczby mnogiej” (singularia tantum) i rzeczowniki „bez liczby pojedynczej” (pluralia tantum).

— Wartości kategorii paradygmatycznych i ich wykładniki:

a) wielość i wielofunkcyjność wykładników wartości kategorii przypadku rzeczownika (typy motywacji końcówek a ich repartycja);

lub:

b) wartości kategorii trybu, czasu oraz osoby czasownika i ich wykładniki.

— Homonimia form gramatycznych – źródła, sposoby rozwiązywania homonimii (tzw. dehomonimizacji).

— Stopień przymiotnika i przysłówka oraz strona czasownika jako kategorie gramatyczne z pogranicza fleksji, składni i słowotwórstwa.

Lektura:

Odpowiednie fragmenty pozycji z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 3, 6 (hasło: *Kategorie gramatyczne*), 9 (wybrane artykuły), 44 (s. XXXV–XLIX), 117 (s. 129–137 i 153–224), 104, 105, 126, 153, 154, oraz 103, 115, 141, 143, 163, 166.

Ponadto:

- E. Awramiuk, *Systematyczność polskiej homonimii międzyparadygmatycznej*, Białystok 2000.
- B. Klebanowska, *Kategorie morfologiczne w Gramatyce współczesnego języka polskiego*, w: „Studia Gramatyczne” VIII, Wrocław 1987, s. 53–64.
- J. Kuryłowicz, *O rozwoju kategorii gramatycznych*, Kraków 1968, w: „Nauka dla Wszystkich”.
- R. Laskowski, *Niektóre trudności i kwestie sporne w opisie fleksji języka polskiego*, w: „Studia Gramatyczne” VIII, Wrocław 1987, s. 99–122.
- J. Rokoszowa, *Czas a język i Kategoria strony*, w: *Język – czas – milczenie*, red. L. Bednarczuk, Kraków 1999, s. 7–183.

VII. CZĘŚCI MOWY W JĘZYKU POLSKIM

- Jednostki podlegające klasyfikacji (pojęcie leksemu; problem homonimii).
- Różne kryteria klasyfikacji (ich związek z klasyfikacją kategorii gramatycznych):
 - a) semantyczne,
 - b) formalnogramatyczne:
 - morfologiczne (fleksyjne),
 - składniowe (syntaktyczne).
- Części mowy w ujęciu Z. Klemensiewicza, czyli klasyfikacja tradycyjna (szkolna); sposób wykorzystania w niej różnych kryteriów; zalety i wady tej klasyfikacji.
- Współczesne klasyfikacje leksemów (kryteria w nich wykorzystywane).
- Omówienie wybranej współczesnej klasyfikacji leksemów:
 - a) klasyfikacja Z. Saloniego lub b) klasyfikacja R. Laskowskiego, lub
 - c) klasyfikacja M. Grochowskiego, lub d) klasyfikacja H. Wróbla, lub
 - e) klasyfikacja Z. Zaron.
- Problemy dyskusyjne w różnych klasyfikacjach:
 - a) związane z wyodrębnieniem klas leksemów, np.:
 - predykatywy (czasowniki niewłaściwe),
 - zaimki,
 - partykuło-przysłówki;
 - b) związane z granicami klas leksemów, np.:
 - imiesłowy,
 - liczebniki (zwłaszcza porządkowe i zbiorowe),
 - przysłówki odprzymiotnikowe, np. *wesoło*, *dobrze*.
- Klasyfikacje leksemów stosowane w ogólnych słownikach współczesnej polszczyzny.

Lektura:

Odpowiednie fragmenty następujących pozycji z „Lektury ogólnej”: 9, 38, 44 (s. XXVII–XLVII), 64, 104, 105, 116, 117, 126, 131, 141, 143, 154, 159, 166.

Ponadto:

- M. Bańko, *O kilku sposobach użycia terminu „leksem”*, w: „Studia Gramatyczne” VIII, Wrocław 1987, s. 89–98.
- M. Grochowski, *Wprowadzenie do analizy syntaktycznej wykrzykników*, „Polonica” XIII (1988), s. 85–100.
- M. Grochowski, *Status semantyczny wykrzykników właściwych*, „Prace Filologiczne” 37, 1992.
- M. Grochowski, *Klasyfikacja syntaktyczna polskich leksemów nieodmiennych (wersja zmodyfikowana)*, w: *Wyrażenia funkcyjne (studium leksykograficzne)*, Kraków 1997, s. 9–32.
- R. Grzegorzczkowska, *Osobliwość zaimków jako części mowy*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XL (1986), s. 53–58.
- W. Gruszczyński, *O klasyfikacji leksemów na części mowy i opisie fleksyjnym rzeczowników w „Morfologii” IJP PAN*, w: „Studia Gramatyczne” VIII, Wrocław 1987, s. 35–52.
- S. Jodłowski, *Studia nad częściami mowy*, Warszawa 1971.
- R. Laskowski, *Niektóre trudności i kwestie sporne w opisie fleksji języka polskiego*, w: „Studia Gramatyczne” VIII, Wrocław 1987, s. 99–122.
- Z. Saloni, *Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich*, „Język Polski” LIV (1974), z. 1 i 2, s. 3–13, 93–101.
- J. Sambor, *Z zagadnień gramatyki w słowniku frekwencyjnym współczesnego języka polskiego*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XXIX (1972), s. 117–129.
- E. Ulitzka, *Klasyfikacje gramatyczne leksemów we współczesnych słownikach ogólnych języka polskiego; wybrane problemy*, w: *Studia nad współczesną polszczyzną. Gramatyka, semantyka, pragmatyka*, red. A. Dobaczewski, Toruń 2007, s. 33–44.
- E. Ulitzka, *Słownikowy podział na części mowy w świetle zadań metaleksykografii*, w: *Nowe studia leksykograficzne 2*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2008, s. 131–149.
- E. Ulitzka, *Podziały leksemów na części mowy w teorii gramatyki (przegląd propozycji klasyfikacyjnych ostatniego stulecia)*, „Polonica” XXIX, 2008, s. 45–79.

- H. Wróbel, *Nowa propozycja klasyfikacji syntaktycznej polskich leksemów*, w: *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich*, red. H. Wróbel, Kraków 1996, s. 53–60.
- Z. Zaron, *Funkcjonalna klasyfikacja leksemów polskich (kolejna propozycja)*, w: *Problemy składni funkcjonalnej*, Warszawa 2009.

VIII. ODMIENNE CZĘŚCI MOWY – ICH ROLA W ZDANIU

- Pojęcie odmiany wyrazów.
- Odmiana rzeczowników, przymiotników, liczebników i czasowników w polszczyźnie a sposób, w jaki tym leksemom przysługują odpowiednie kategorie gramatyczne:
 - a) porównawcza charakterystyka form niektórych typowych i nietypowych rzeczowników,
 - b) formy zaimków rzeczownych (porównanie z formami rzeczowników),
 - c) różnice w paradygmatach przymiotników relacyjnych i jakościowych,
 - d) różnice między formami liczebników głównych typu „dwa” i „pięć”,
 - e) różnice ujęcia paradygmatów czasownikowych (aspekt, strona, kategorie imienne),
 - f) neutralizacja kategorii gramatycznych a defektywność paradygmatu – na przykładzie czasownika.
- Charakterystyka składniowa kategorii gramatycznych, które przysługują poszczególnym częściom mowy, a funkcje form tych leksemów w związkach składniowych. Zagadnienia do wyboru:
 - a) charakterystyka składniowa kategorii przypadku, liczby, rodzaju, osoby rzeczowników i zaimków rzeczownych w związkach z rzeczownikami, przymiotnikami, liczebnikami, czasownikami;
 - b) charakterystyka składniowa kategorii przypadku, liczby, rodzaju przymiotników w związkach z rzeczownikami, liczebnikami, czasownikami;
 - c) charakterystyka składniowa kategorii przypadku, liczby, rodzaju liczebników w związkach z rzeczownikami, przymiotnikami, liczebnikami, czasownikami;
 - d) charakterystyka składniowa osoby, liczby, rodzaju, przypadku, aspektu, trybu, czasu, bezokolicznikowości, negacji czasowników w związkach z rzeczownikami, przymiotnikami, liczebnikami, czasownikami.
- Pojęcia: nadrzędność – podrzędność w konstrukcji składniowej, grupa składniowa, akomodacja (wyjaśnij je na przykładach).
- Akomodacja a gramatyczność wypowiedzenia.
- Czasownik (predykatyw) jako centrum zdania:
 - a) pojęcia: konotacja składniowa, schemat zdaniowy;

b) własności fleksyjne form czasownikowych a ich wymagania składniowe – na przykładzie wybranych czasowników.

— Przykłady wymagań składniowych rzeczowników, przymiotników, liczebników.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „lektury ogólnej”, przede wszystkim: 9, 64, 87, 105, 117 (s. 137–150 i 151–224), 118 (s. 301–383), 122, 126, 143, 153, 154, 161.

Ponadto:

U. Andrejewicz, *Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym*, Białystok 2001.

B. Klebanowska, *Kategorie morfologiczne w Gramatyce współczesnego języka polskiego*, w: „Studia Gramatyczne” VIII, Wrocław 1987, s. 53–64.

A. Nagórko, *Konotacja w polskich pracach składniowych*, „Poradnik Językowy” 1993, z. 5, s. 231–241.

M. Świdziński, *O dwóch pojęciach współczesnej składni formalnej w programie nauczania języka polskiego w powszechnej szkole średniej*, „Polonistyka” XXXIV, (1981), z. 2, s. 113–121.

H. Wróbel, *Nowa propozycja klasyfikacji syntaktycznej polskich leksemów*, w: *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich*, red. H. Wróbel, Kraków 1996, s. 53–60.

IX. NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY – ICH ROLA W ZDANIU

— Przysłówki jako określenie czasownika i przymiotnika; budowa słowotwórcza przysłówków odprzymiotnikowych; przysłówki stopniowalne a niestopniowalne; zasady tworzenia form stopnia wyższego i najwyższego; przysłówki w funkcji okolicznika.

— Funkcje składniowe imiesłówów przysłówkowych.

— Istota przyimka: morfem czy leksem?; pojęcie rządu przypadkowego; czasowniki, przymiotniki, rzeczowniki rządzące przyimkami; przyimki proste i złożone; funkcje składniowe wyrażań przyimkowych; homonimia przysłówków i przyimków.

— Zaimki nieodmienne (przysłowne): pytajne (typu: *jak, kiedy*), względne (typu: *skąd, którzy, gdziekolwiek*), nieokreślone (typu: *jakoś, kiedyś, nijak*); ich funkcje w zdaniu prostym i złożonym.

— Liczebniki nieodmienne: ułamkowe (typu: *pół*), nieokreślone (typu: *trochę*).

— Istota spójnika, jego rola w zdaniu prostym i złożonym; zdanie spójnikowe a bezspójnikowe; spójniki współrzędne i podrzędne; szyk spójników w zdaniu złożonym.

— Cechy i funkcje składniowe partykuł; partykuły a przysłówki, partykuły a spójniki.

— Typy wykrzykników, ich funkcje gramatyczne i pozagramatyczne; onomatopeje jako podklasa wykrzykników.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 9, 38, 64, 104, 117, 118, 126.

Ponadto:

M. Bańko, *Współczesny polski onomatopeikon. Ikoniczność w języku*, Warszawa 2008.

L. Bednarczuk, *Polskie spójniki parataktyczne*, Wrocław 1967.

M. Grochowski, *O funkcjach semiotycznych onomatopei*, w: *W świecie znaków*, red. J.J. Jadacki, W. Strawiński, Warszawa 1996, s.267–272.

M. Grochowski, *O własnościach syntaktycznych polskich spójników*, „Polonica” III (1977), s. 17–25.

M. Grochowski, *Polskie partykuły. Składnia, semantyka, leksykografia*, Wrocław 1986.

M. Grochowski, *Wprowadzenie do analizy syntaktycznej wykrzykników*, „Polonica” XIII (1988), s. 85–100.

M. Grochowski, *Wyrażenia funkcyjne. Studium leksykograficzne*, Kraków 1997.

R. Grzegorzczkowska, *Funkcje semantyczne i składniowe przysłówków polskich*, Wrocław 1975.

V. Jachimczak, K. Węgrzynek, *Hasło jako jednostka słownikowa (na przykładzie wyrażen przyimkowych, wykrzykników i wyrazów homonimicznych)*, w: *Wokół słownika współczesnego języka polskiego III*, red. W. Lubaś, Kraków 1993, s. 41–47.

M. Jurkowski, *Przyimek i wyrażenia przyimkowe*, „Z polskich studiów slawistycznych”, seria 4, „Językoznawstwo” (1972), s. 21–29.

A. Łojasiewicz, *Własności składniowe polskich spójników*, Warszawa 1992.

A. Łojasiewicz, *Zasób spójników współczesnego języka polskiego w świetle literatury przedmiotu*, „Polonica” VII (1981), s. 107–126.

A. Mirowicz, *O partykułach, ich zakresie i funkcji*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” VIII (1948), s. 134–148.

L. Styrz-Przebinda, *Parę uwag o możliwościach klasyfikacji wykrzykników*, „Polonica XVIII”, 1997, s. 163–167.

- J. Wajszczuk, *Czym spójniki nie są? Problem spójnika w ujęciu składniowym*, „Acta Philologica” 21, Warszawa 1990, s. 17–37.
- M. Wiśniewski, *Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzeń niezdanio- wych*, Toruń 1994.
- T. Wójcik, *Z zagadnień teorii przyimka*, Kielce 1979.
- H. Wróbel, *Nowa propozycja klasyfikacji syntaktycznej polskich leksemów*, w: *Studia z leksykologii i gramatyki języków słowiańskich*, red. H. Wróbel, Kraków 1996, s. 53–60.

X. BUDOWA SŁOWOTWÓRCZA WYRAZÓW POLSKICH

— Miejsce słowotwórstwa w morfologii: analiza morfemowa a analiza słowotwórcza (tzw. rodzina wyrazów a wyraz podzielny słowotwórczo, będący konstrukcją w porządku synchronicznym).

— Pojęcie: synchroniczna pochodność wyrazu. Zasady wyodrębniania ze współczesnej leksyki wyrazów synchronicznie pochodnych słowotwórczo (tj. derywatów).

— Zasady analizy słowotwórczej derywatów:

- a) pojęcia: wyraz podstawowy; parafraza; temat słowotwórczy i formant; kategoria słowotwórcza; typ derywacji (objaśnienie na wybranych przykładach);
- b) sposób konstruowania parafrazy; zależność między typem parafrazy a kategorią słowotwórczą derywatu i typem derywacji (objaśnienie na wybranych przykładach);
- c) stosunek znaczenia słowotwórczego (parafrazy) do znaczenia realnego derywatu (objaśnienie na wybranych przykładach);
- d) typy formantów i ich hierarchia: afiks, formant paradygmaticzny, formant alternacyjny, formant prozodyczny (objaśnienie na wybranych przykładach).

— Analiza słowotwórcza rzeczowników. Kategorie i typy słowotwórcze derywatów rzeczownikowych. Derywaty rzeczownikowe od wyrażen przyimkowych (objaśnienie na wybranych przykładach).

— Analiza słowotwórcza przymiotników. Kategorie i typy słowotwórcze derywatów przymiotnikowych (objaśnienie na wybranych przykładach).

— Derywaty rzeczownikowe i przymiotnikowe od dwóch wyrazów podstawowych, czyli analiza słowotwórcza złożeń (objaśnienie na wybranych przykładach).

— Analiza słowotwórcza czasowników. Kategorie i typy słowotwórcze derywatów czasownikowych (objaśnienie na wybranych przykładach).

— Wielofunkcyjność formantów afiksalnych (objaśnienie na wybranych przykładach).

— Zasady gniazdowego opisu słowotwórczego wyrazów. Przykładowe gniazdo słowotwórcze: odrzeczownikowe albo odprzymiotnikowe, albo odczasownikowe, albo motywowane przez inną wybraną część mowy.

— Współczesne kierunki rozwoju polskiego słowotwórstwa. Dyskusyjny status części pochodzenia obcego (prefiks czy składnik złożenia?); mutylacja jako słowotwórczy przejaw tendencji do skrótu (objaśnienie na wybranych przykładach).

Lektura:

Odpowiednie fragmenty pozycji z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 3, 8, 9, 117, 123, 126, 143 oraz 68, 69, 70, 71.

Ponadto:

- R. Grzegorzczkowska, J. Puzynina, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime*, Warszawa 1979.
- H. Jadacka, *Rzeczownik polski jako baza derywacyjna. Opis gniazdowy*, Warszawa 1995.
- I. Kaproń-Charzyńska, *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*, Toruń 2005.
- D. Ochman, *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdezyntegrowanej w języku polskim*, Kraków 2004.
- K. Waszakowa, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi*, Warszawa 1993 i 1996.
- K. Waszakowa, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*, Warszawa 1994.
- K. Waszakowa, *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2005.

XI. ZNACZENIE JEDNOSTKI LEKSYKALNEJ W SYSTEMIE JĘZYKA

— Wyraz a jednostka leksykalna. Problemy związane z wyodrębnianiem jednostek języka.

— Treść (konotacja) i zakres (denotacja) jednostek leksykalnych.

— Struktura znaczeniowa jednostek leksykalnych. Kwestie związane z opisem znaczenia.

— Podstawowe relacje semantyczne: synonimia, antonimia, hiponimia, konwersja, sprzeczność.

— Wieloznaczność (polisemia) i homonimia leksykalna. Sposoby ujednoznaczniania jednostek.

— Znaczenie wyrażenia w systemie opozycji.
 — Wyrażenia bliskoznaczne i w pełni synonimiczne. Różnice pragmatyczne (stylistyczne, geograficzne, socjalne, chronologiczne) między wyrażeniami równoznacznymi.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 2, 19, 20 (s. 5–28), 24, 26, 31, 38 (s. XIX–XXIV), 75 (t. I, Wstęp), 81, 86, 88, 93, 97, 102, 104 (s. 78–188), 107, 119, 120, 126, 135, 164, 165.

Ponadto:

- A. Bogusławski, *Semantyka, pragmatyka. Leksykografa głos demarkacyjny*, Warszawa 2008, s. 83–88.
- A. Bogusławski, *O zasadach rejestracji jednostek języka*, „Poradnik Językowy” 1976, z. 8, s. 356–364.
- D. Buttler, *Koncepcje pola znaczeniowego*, „Przegląd Humanistyczny” 1967, nr 2, s. 41–59.
- D. Buttler, *Struktura znaczeniowa wyrazów*, „Prace Filologiczne” 1976, nr 26, s. 239–247.
- M. Danielewiczowa, *Wiedza i niewiedza. Studium polskich czasowników epistemicznych*, Warszawa 2002, cz. I, rozdz. 2 i 3.
- J.D. Apresjan, *Definiowanie znaczeń jako zagadnienie semantyki teoretycznej*, w: *Semantyka i słownik*, red. A. Wierzbicka, Wrocław 1972, s. 39–57.
- J.D. Apresjan, *Przedmiot i metody współczesnej semantyki językoznawczej*, w: *Językoznawstwo strukturalne. Wybór tekstów*, red. H. Kurkowska i A. Weinsberg, Warszawa 1979.
- M. Grochowski, *Podstawowe zasady definiowania wyrazów w słowniku jednojęzycznym*, w: *Wokół słownika współczesnego języka polskiego I*, red. W. Lubas, Wrocław 1988, s. 45–62.
- M. Grochowski, *Obiekty, cele i metody definiowania a rodzaje definicji. Zarys problematyki*, w: *O definicjach i definiowaniu*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1993, s. 33–45.
- Z. Saloni, *Homonimia a hasła w słownikach polskich*, „Język Polski” LXXVI (1996), z. 4–5, s. 303–314.
- R. Tokarski, *Mechanizmy polisemii: metafora i metonimia, Stylistyczna akomodacja systemu gramatycznego*, w: red. T. Skubalanka, Wrocław 1988, s. 54–72.
- R. Tokarski, *Teorie pól znaczeniowych a analiza semowa*, „Język Polski” LIX (1979), z. 4, s. 271–281.

- A. Wierzbicka, *W poszukiwaniu tradycji. Idee semantyczne Leibniza*, „Pamiętnik Literacki” LXVI, 1975.

XII. ZAGADNIENIA ŁĄCZLIWOŚCI LEKSYKALNEJ WYRAZÓW

— Terminy i pojęcia do wyjaśnienia: łączliwość, prozodia semantyczna, syntaktyka, syntagmatyka, syntagma, kolokacja, kolokacja jednostkowa, kolokacja mocna, kolokacja słaba, podstawa kolokacyjna, kolokant, pole kolokacyjne, idiom, frazem, łączliwość wewnętrzna i zewnętrzna związków frazeologicznych.

— Typy łączliwości i kryteria ich wyróżniania.

— Łączliwość a frazeologia i frazematyka.

— Innowacje w zakresie łączliwości leksykalnej; typy tekstów wykorzystujące konstrukcje innowacyjne; przyczyny zmian łączliwości; błędy a kreatywność językowa.

— Sposoby kodyfikowania łączliwości w słownikach.

— Zagadnienia łączliwości leksykalnej w ujęciu językoznawstwa normatywnego i kognitywnego.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasła: *Frazematyka – Wstęp* i *Pole badawcze frazematyki; Frazeologia*), 11 (s. 154–155), 13, 18, 38, 57, 61, 65, 87, 95, 104 (s. 92–102), 110 (t. 2, s. 182–228), 139 (s. 251–265).

Ponadto:

M. Bańko, *O tzw. prozodii semantycznej i jej opisie w słownikach*, w: *Nowe studia leksykograficzne 2*, Kraków 2008, s. 151–161.

S. Bąba, *Zagadnienia normatywnej łączliwości frazeologizmu*, „Poradnik Językowy” 1986, z. 9–10, s. 633–642.

S. Bąba, *Z zagadnień leksykalnej łączliwości frazeologizmu*, w: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, red. M. Basaj, D. Rytel, t. 1, Wrocław 1982, s. 89–98.

D. Buttler, *Pojęcie wariantów frazeologicznych*, w: *Stażość i zmienność związków frazeologicznych*, red. A.M. Lewicki, Lublin 1982, s. 27–35.

D. Buttler, *Typy łączliwości leksykalnej wyrazów*, „Prace Filologiczne” 1975, t. 25, s. 387–395 lub w: *Dydaktyka nauki o języku. Wybór prac*, red. J. Podracki, Warszawa 1987, s. 193–201.

J. Kurkiewicz, *Frazemy w Wielkim słowniku języka polskiego – zasady doboru*,

źródła i schemat opisu (fragment *Frazem – pojęcia i kontrowersje*), w: *Nowe studia leksykograficzne*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2007, s. 61–65.

- K. Mosiołek-Kłosińska, *O zakłóceniach łączliwości systemowej wyrazów. Zakłócenie łączliwości a błąd semantyczny*, „Poradnik Językowy” 1997, z. 3, s. 6–21.
- K. Mosiołek-Kłosińska, *Zakłócenie łączliwości normatywnej wyrazów jako przejaw działania tendencji do usuwania wyjątków*, „Poradnik Językowy” 1997, z. 6, s. 9–18.
- K. Mosiołek-Kłosińska, A. Ciesielska, *W kilku słowach. Słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2001.
- P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003.
- A. Pajdzińska, *Łączliwość wyrazów a językowy obraz świata*, w: *Opisać słowa*, red. A. Markowski, Warszawa 1992, s. 152–160.
- R. Przybylska, *Z problemów słownikowego opisu łączliwości rzeczownika*, w: *Nowe studia leksykograficzne*, Kraków 2007, s. 69–77.
- W. Śliwiński, *Łączliwość składniowo-semantyczna przymiotników z rzeczownikami we współczesnym języku polskim*, Kraków 1990.
- K. Węgrzynek, *Związki frazeologiczne w Wielkim słowniku języka polskiego* (fragment), w: *Nowe studia leksykograficzne*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2007, s. 87–90.

XIII. ZWIĄZKI FRAZEOLOGICZNE

- Typologia związków wyrazowych.
- Kryteria wyodrębniania frazeologizmów.
- Przysłowia, aforyzmy, maksymy, „skrzydlate słowa” a związki frazeologiczne.
- Stylistyczne zróżnicowanie zasobu frazeologicznego polszczyzny.
- Fleksja i składnia związków frazeologicznych.
- Modyfikacje związków frazeologicznych (funkcjonalne i niefunkcjonalne). Mechanizmy błędów frazeologicznych.
- Związki frazeologiczne w reklamie, tekście poetyckim, naukowym, publicystycznym.
- Motywacja związków frazeologicznych.
- Obrazy świata i filozofia życia utrwalone w polskiej frazeologii.
- Słownikowe opracowania polskich frazeologizmów (budowa artykułu hasłowego, zakres informacji w słownikach, np. w *Słowniku frazeologicznym*

języka polskiego S. Skorupki, *Podręcznym słowniku frazeologicznym* S. Bąby, G. Dziamskiej i J. Liberka, a także w sondach słownikowych A. Bogusławskiego i T. Garnysz-Kozłowskiej, A. Bogusławskiego i J. Wawrzyńczyka, A. Bogusławskiego i M. Danielewiczowej).

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim 2, 6 (hasło: Frazeologia), 18, 19, 20, 65, 104, 119, 126, 134.

Ponadto:

- S. Bąba, *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Poznań 1989.
- S. Bąba, *Materiały do bibliografii frazeologii polskiej. Prace opublikowane w latach 1945–1995*, Poznań 1998.
- S. Bąba, *Materiały do bibliografii frazeologii polskiej. Prace opublikowane w latach 1996–2000*, Poznań 2003.
- S. Bąba, *Twardy orzech do zgryzienia, czyli o poprawności frazeologicznej*, Poznań 1986.
- S. Bąba, *Frazeologia polska. Studia i szkice*, Poznań 2009.
- A. Bogusławski, *O zasadach rejestracji jednostek języka*, „Poradnik Językowy” 1976, z. 8, s. 356–364.
- A. Bogusławski, *O pracy nad frazeologią*, w: *Studia z polskiej leksykografii współczesnej III*, red. Z. Saloni, Białystok 1989, s. 13–31 lub w: A. Bogusławski, *Sprawy słowa*, Warszawa 1994.
- A. Bogusławski, T. Garnysz-Kozłowska, *Addenda do frazeologii polskiej*, Edmonton 1979.
- W. Chlebda, *Elementy frazematyki. Wstęp do frazeologii nadawcy*, Opole 1991, Łask 2003.
- W. Chlebda, *Król bywa nagi. Między cytatem i skrzydlatym słowem*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”. Sectio FF Philologiae, XVIII, Lublin 2000, s. 85–92.
- W. Chlebda, *Frazeologia w międzyludzkiej przestrzeni komunikacyjnej*, w: *Problemy frazeologii europejskiej VI*, red. W. Chlebda, A.M. Lewicki, Lublin 2004, s. 11–20.
- W. Chlebda, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole 2005.
- I. Kosek, *Fleksja i składnia nieciągłych imiennych jednostek leksykalnych*, Olsztyn 2008.
- S. Koziara, *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków 2001, Łask 2009.

- A.M. Lewicki, red., *Statość i zmienność związków frazeologicznych*, Lublin 1982.
- A.M. Lewicki, *Składnia związków frazeologicznych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. 40, 1983, s. 75–83.
- A.M. Lewicki, *Studia z teorii frazeologii*, Łask 2003.
- A.M. Lewicki, *Frazeologizmy w sloganach reklamowych w: Kreowanie świata w tekstach*, red. A.M. Lewicki, R. Tokarski, Lublin 1995.
- G. Majkowska, *Najnowsza warstwa frazeologii stylu publicystycznego*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sectio FF Philologiae, XVIII, Lublin 2000, s. 157–167.
- A. Pajdzińska, *Studia frazeologiczne*, Łask 2006.
- A. Pajdzińska, *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji*, Lublin 1993, Łask 2005.
- G. Szpila, *Przysłowie, semantyka tekstu jednozdaniowego*, „Język Polski” 1999, nr 5, s. 371–378.
- G. Szpila, *Krótko o przysłowiu*, Kraków 2003.
- Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, red. M. Basaj, D. Kuc, Wrocław 1985.

XIV. NAZWY WŁASNE

- Terminy i pojęcia do wyjaśnienia: nomina propria (onimy), nomina apelativa (apelatywy), eponimy, apelatywizacja, onimizacja, depropriacja, desygnat/denotat, deskrypcja jednostkowa, deskrypcja nieokreślona, ekstensja nazwy, genetyczne znaczenie nazw, kategorialne znaczenie nazw.
- Relacja nazw własnych do wyrazów pospolitych – podobieństwa i różnice.
- Funkcje (rola) nazw własnych we współczesnej kulturze polskiej.
- Znaczenie nazw własnych – czy istnieje? Różne rozumienia kwestii semantyki nazw własnych.
- Płynność granic, czyli przenikanie jednostek ze strefy apelatywnej do strefy onimicznej i odwrotnie. Wtórne użycia nazw własnych. Motywacje tych procesów.
- Typologie nazw własnych (w tym podział onimów ze względu na nazywane obiekty: antroponimy, choronimy, chrematonimy, etnonimy, hydronimy, ojkonimy, oronimy, toponimy, zoonimy itp.).
- Specyfika słowników nazw własnych.
- Polityka nazewnicza oraz problemy poprawnościowe związane z nazwami własnymi.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasło: *Nazwy własne, Chrematonimy, Nazwy geograficzne*), 7 (hasła: *Teoria nazw własnych*, s. 15–35; *Gramatyka nazw własnych*, s. 37–44; *Kierunki i metodologia badań. Terminologia*, s. 45–57; *Nazwiska*, s. 143–160, *Przezwiśka*, s. 119–134, *Pseudonimy*, s. 135–141; *Nazwy własne w przekładzie literackim*, s. 389–394; *Nazwy obiektów związane z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy)*, s. 343–361; *Nazewnictwo miejskie*, s. 283–308; *Nazwy górskie*, s. 259–268; *Nazwy wodne*, s. 269–282; *Nazwy miejscowe*, s. 191–230), 17, 42, 51, 56 (s. 43–54, 54–59, 92–107), 125 (s. 36–76 – uważnie przejrzeć pod kątem typów problemów), 138, 196 (s. 97–114).

Ponadto:

- Z. Abramowicz, *Kulturowy aspekt onimizacji*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 23–29.
- W. Chlebda, *Cheops prozy, Peim i balceroid... Derywaty nazw własnych a leksykografia*, „Poradnik Językowy” 1995, z. 2, s. 11–21.
- W. Cienkowski, *Tajemnice imion własnych*, Warszawa 1992.
- A. Cieślíkowa, *Leksykografia nazw własnych a leksykografia nazw pospolitych*, w: *Wokół słownika współczesnego języka polskiego III. Zakres selekcji i informacji*, red. W. Lubaś, F. Sowa, Kraków 1993, s. 23–31.
- A. Cieślíkowa, *Nazwy własne w historii i we współczesności języka polskiego*, w: *Rozprawy o historii języka polskiego*, red. S. Borawski, Zielona Góra 2005, s. 5–18.
- A. Cieślíkowa, *Normatywny aspekt nazw własnych*, w: *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice 2004, s. 229–239.
- A. Cieślíkowa, *Onimizacja, apelatywizacja a derywacja*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 47–56.
- A. Cieślíkowa, *Polityka i pragmatyka w zakresie nazw własnych*, w: *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, t. 1, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, z udziałem J. Dumy, Warszawa – Kraków 2002, s. 262–264.
- H. Górniewicz, *Wstęp do onomastyki*, Gdańsk 1988.
- Cz. Kosyl, *O przechodzeniu nazw własnych do kategorii nazw pospolitych*, „Onomastica” 1974, t. 19, s. 85–104.
- R. Łobodzińska, *Nazwy własne – norma i uzus*, w: *Mowa rozświetlona myślą*, red. J. Miodek, Wrocław 1999, s. 229–240.

- R. Łobodzińska, *Odmiana nazwisk obcych w praktyce językowej*, „Poradnik Językowy” 1999, z. 8–9, 128–134.
- W. Mańczak, *Jeszcze o istocie nazw własnych*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 507–511.
- R. Mrózek, *Współczesna lingwistyka a sfera onimizacji języka*, w: *Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze*, red. M. Czachorowska, Ł.M. Szewczyk, Bydgoszcz 2000, s. 31–41.
- B. Nowowiejski, *Inspiracje kulturowe we współczesnym nazewnictwie polskim*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, 309–316.
- E. Rudnicka, *Eponimizmy versus eponimy. Eponimizmy jako efekt mechanizmu apelatywizacji eponimów*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 185–199.
- K. Rymut, *Granica czy sfera przejściowa między nomen appellativum a nomen proprium*, w: *tenże, Szkice onomastyczne i historycznojęzykowe*, Kraków 2003, s. 9–12.
- E. Rzetelska-Feleszko, *Ewolucja polskich nazw własnych w XX w.*, w: *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, red. S. Dubisz, S. Gajda, Warszawa 2001, s. 167–172.
- E. Rzetelska-Feleszko, *Terminologia onomastyczna*, w: *Słowińska onomastyka. Encyklopedia*, t. 1, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, z udziałem J. Dumy, Warszawa – Kraków 2002, s. 82–83.

Zagadnienia do wyboru:

- a) Imiona w polszczyźnie – geneza, tradycja i zmieniająca się moda.
Lektura dodatkowa:
 J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław 1993.
 J. Bystroń, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa 1938.
 J. Grzenia, *Słownik imion*, Warszawa 2004.
 A. Cieślíkowa, *Imiona i nazwiska we współczesnej polszczyźnie. Moda i użycia tekstowe*, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994, s. 185–198.
 D. Kopertowska, *Ewolucja motywacji w imiennictwie*, „Język Polski” 1994, nr 64, s. 22–33.
 M. Malec, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków 2001.

- M. Malec, *Kształtowanie się kategorii imienia w polskim systemie antroponimicznym (zarys problematyki)*, w: *Antroponimia słowiańska*, red. E. Wolnicz-Pawłowska i J. Duma, Warszawa 1996, s. 215–221.
- T. Milewski, *Imiona osobowe jako zwierciadło kultury*, w: tenże, *Indoeuropejskie imiona osobowe*, Wrocław 1969, s. 147–154.
- Słownik imion*, oprac. W. Janowowa, A. Skarbek, B. Zbijowska, J. Zbiniowska, Wrocław 1991.
- E. Umińska-Tytoń, *Niektóre kulturowe aspekty współczesnego imiennictwa polskiego*, w: *Nazwy własne a kultura. Polska i inne kraje słowiańskie*, red. Z. Kaleta, Warszawa 2003, s. 121–147.
- b) Nazwiska – geneza, kształtowanie się systemu, funkcje i stan współczesny.
Lektura dodatkowa:
- A. Cieślikowa, *Imiona i nazwiska we współczesnej polszczyźnie. Moda i użycia tekstowe*, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994, s. 185–198.
- S. Dubisz, *Nazwiska*, w: tenże, *Język – historia – kultura (wykłady, studia, analizy)*, Warszawa 2002, s. 73–87.
- J. Matuszewski, *Polskie nazwisko szlacheckie*, Łódź 1980.
- K. Rymut, *Nazwiska Polaków*, Wrocław 1991.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, red. A. Cieślikowa, M. Malec i K. Rymut, t. 1-7, Kraków 1995–2002.
- Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, t. 1-10, Kraków 1992–1994.
- Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. i wstęp W. Taszycki, t. 1–6, Wrocław 1965–1983; t. 7: *Suplement*, pod kier. M. Malec, Wrocław 1984–1987.
- B. Walczak, *Z dziejów pewnego stereotypu nazewniczego (szlacheckie nazwiska na -ski, -cki)*, w: *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej*, red. E. Ho-ma, Szczecin 1988, s. 275–281.
- c) Pseudonimy, przezwiska, nicki – funkcje kulturowe, tendencje i mody w ich tworzeniu.
Lektura dodatkowa:
- E. Jankowski, D. Świerczyńska, *Wstęp*, w: *Słownik pseudonimów pisarzy polskich*, t. 1, A-I, oprac. zespół pod red. E. Jankowskiego, Wrocław 1994.

- R. Łobodzińska, L. Tomczak, *Współczesne przezwiska polskie. Analiza formalna i znaczeniowa*, Wrocław 1988.
- R. Mrózek, *Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych socjolektu młodzieżowego*, Kraków 2007.
- A. Naruszewicz-Duchlińska, *Pseudonimy internetowe (nicknames) jako forma autoreklamy*, „Prace Językoznawcze”, z. V, red. M. Biolik, Olsztyn 2003, s. 85–98, dostępne on-line: <http://human.uwm.edu.pl/dziedkanat/duch/artyk.htm>.
- Słownik pseudonimów pisarzy polskich*, t. 5: 1971–1995, oprac. C. Gajkowska, J. Król, D. Świerczyńska, Wrocław – Warszawa – Kraków 1998.
- Słownik pseudonimów pisarzy polskich. XV w. – 1970 r.*, t. 1–4, oprac. zespół pod red. E. Jankowskiego, Wrocław – Warszawa – Kraków 1996.
- D. Świerczyńska, *Polski pseudonim literacki*, Warszawa 1999 (rozdziały: *Dzieje pseudonimu i przyczyny jego powstawania*, *Zarys dziejów pseudonimu w Polsce*, *Kilka uwag o rozwiązywaniu pseudonimów*, s. 5–32, 115–139, 197–206).

d) Onomastyka w literaturze – rola nazewnictwa w literaturze, kreacja świata przedstawionego za pomocą nazw własnych.

Lektura dodatkowa:

- A. Cieślíkowa, *Jak „ocalić w tłumaczeniu” nazwy własne*, w: *Między oryginałem a przekładem II. Przekład, jego tworzenie się i wpływ*, red. J. Twardzikowa, M. Filipowicz-Rudek, Kraków 1996, s. 311–320.
- A. Cieślíkowa, *Nazwy własne w różnych gatunkach tekstów literackich*, w: *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn 1993, s. 33–39.
- M.M. Danowska, *Antroponimia polskiego przekładu „Harry’ego Pottera” J.K. Rowling w ujęciu statystycznym*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 465–472.
- Cz. Kosyl, *Główne nurty nazewnictwa literackiego (zarys syntezy)*, w: *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn 1993, s. 67–100.
- Cz. Kosyl, *Nazwy własne w literaturze pięknej*, w: *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, t. 2, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, z udziałem J. Dumy, Warszawa – Kraków 2003, 434–439.

e) Chrematonimy – zbiór przypadkowy czy uporządkowany?

Lektura dodatkowa:

- I. Burkacka, *Nazwy firm we współczesnej polszczyźnie (wyniki sondażu)*, w: *Polszczyzna publiczna na początku XXI wieku*, red. E. Wolańska, Warszawa 2007, s. 131–149.

- A. Naruszewicz, *Nazwy własne w reklamie*, w: *Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze*, red. M. Czachorowska, Ł.M. Szewczyk, Bydgoszcz 2000, 235–244.
- A. Siwiec, *Nazwy sklepów i firm handlowych jako przedmiot badań onomastycznych*, w: *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość polskiej onomastyki*, red. R. Łobodzińska, Wrocław 2003, s. 261–270.

f) Polskie toponimy – znaki czasu i kultury.

Lektura dodatkowa:

- H. Borek, *Rozważania o toponimii*, „Onomastica” 2002, t. 47, s. 5–22.
- S. Rospond, *Mówią nazwy*, Warszawa 1976.

XV. ŚWIAT W ZWIERCIADLE POLSKIEJ LEKSYKI

- Pojęcie językowego obrazu świata i sposoby jego rekonstrukcji.
- Ślady kultury materialnej i obyczajowości w etymologii wyrazów i frazeologii współczesnego języka polskiego.
- Obraz życia umysłowego oraz kultury duchowej dawnych epok we współczesnej polszczyźnie.
- Stereotypy jako składnik językowego obrazu świata. Językowe wykładniki stereotypizacji (wybrane językowe obrazy zwierząt, niektórych elementów kosmosu, stereotypy narodowości, zawodów, itp.).

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasła: *Słownictwo jako interpretacja świata; Stereotypy językowe*), 120 (s. 162–169), 121 (s. 190–200).

Ponadto:

- Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów*, oprac. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, wstęp i oprac. G. Godlewski (rozdz. II: *Językowy obraz świata – wybrane studia*), s. 63–101.
- J. Anusiewicz, *Językowo-kulturowy obraz kota w polszczyźnie*, „Etnolingwistyka” 1990, nr 3, s. 95–141.
- J. Anusiewicz, *Koń – jaki jest – w języku polskim*, „Prace Filologiczne” 1992, r. XXVII, s. 201–212.
- J. Bartmiński, S. Niebrzegowska, *Językowy obraz polskiego nieba i piekła*, w: *Tysiąc lat polskiego słownictwa religijnego*, red. B. Kreja, Gdańsk 1997, s. 195–203.

- A. Dąbrowska, *Tę zabę trzeba zjeść. Językowo-kulturowy obraz żaby w polszczyźnie*, w: *Językowy obraz świata*, red. A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, „Język a kultura”, t. 13, Wrocław 2000, s.181–203, dostępne także na <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- J.M. Jakubowicz, *Badania etymologiczne w rekonstrukcji językowego obrazu świata*, w: *Przeszłość w językowym obrazie świata*, red. A. Pajdzińska, P. Krzyżanowski, Lublin 1999, s. 117–127.
- E. Jędrzejko, *Kobieta w przysłowiacz, aforyzmach i anegdotach polskich. Koncepcje i stereotypy*, w: *Płeć w języku i kulturze*, red. J. Anusiewicz, K. Handke, Wrocław 1994, s. 159–172; dostępne także na <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990 (wybrane studia).
- T. Lehr-Spławiński, *Język jako zwierciadło kultury narodu*, w: tenże, *Szkice z dziejów rozwoju i kultury języka polskiego*, Warszawa 1938, s. 5–45.
- R. Łobodzińska, *Jaka jest kobieta w języku polskim?*, w: *Płeć w języku i kulturze*, red. J. Anusiewicz, K. Handke, Wrocław 1994, s. 181–186; dostępne także on-line: <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- J. Maćkiewicz, *Co to jest językowy obraz świata*, „Etnolingwistyka” 1999, nr 11, s. 7–23.
- J. Maćkiewicz, *Językowy obraz ciała*, Gdańsk 2006.
- A. Mikołajczuk, *Objawy emocji gniewu utrwalone w polskich metaforach potocznych*, „Poradnik Językowy” 1994, z. 7, s. 20–29.
- T. Milewski, *Imiona osobowe jako zwierciadło kultury*, w: tenże, *Indoeuropejskie imiona osobowe*, Wrocław 1969, s. 147–154.
- A. Nagórko, *Wartości kulturowe – łączą czy dzielą*, w: *Człowiek. Słowo. Świat*, red. K. Waszakowa, J. Chojak, T. Korpysz, Warszawa 2010, s. 247–256.
- A. Pajdzińska, *Antropocentryzm frazeologii potocznej*, „Etnolingwistyka” 1989, t. 3, s. 59–68.
- A. Pajdzińska, *Wartościowanie we frazeologii*, w: *Wartości w języku i w tekście*, red. J. Puzynina, J. Anusiewicz, „Język a kultura”, t. 3, Wrocław 1991, s. 15–28, dostępne także on-line: <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- A. Pajdzińska, *Jak mówimy o uczuciach. Poprzez analizę frazeologizmów do językowego obrazu świata*, w: *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 88–107.
- A. Pajdzińska, *Odbicie katolicyzmu w polskiej frazeologii*, w: *Problemy frazeologii europejskiej II*, red. W. Chlebda, A.M. Lewicki, Warszawa, 1997, s. 130–135.

- A. Pajdzińska, *Głową muru nie przebijesz, czyli filozofia życia utrwalona w polskiej frazeologii*, „Przegląd Humanistyczny” 1994 z. 2, s. 85–92.
- R. Tokarski, *Językowy obraz świata w metaforach potocznych*, w: *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 69–85.
- A. Wierzbicka, *Analiza lingwistyczna aktów mowy jako potencjalny klucz do kultury*, w: *Problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Brodzka, M. Hopfinger, J. Lalewicz, Wrocław 1986, s. 103–114.
- A. Wierzbicka, *Uniwersalne pojęcia ludzkie i ich konfiguracja w różnych kulturach*, „Etnolingwistyka”, t. 4, 1991, s. 7–40.
- W zwierciadle języka i kultury*, red. J. Adamowski, S. Niebrzegowska, Lublin 1999 (wybrane studia).

XVI. LEKSYKOLOGRAFIA POLSKA

- Typy słowników i ich funkcje (omówienie każdego typu słownika na przynajmniej jednym przykładzie).
- Zakres informacji podawanej w słownikach a budowa tych słowników:
 - a) jednostki języka podlegające opisowi;
 - b) zakres informacji słownikowej o tych jednostkach;
 - c) sposób podania informacji (wstęp a artykuły hasłowe, zasada uporządkowania artykułów hasłowych w obrębie słownika).
 - Budowa artykułu hasłowego w polskich powojennych słownikach ogólnych współczesnej polszczyzny (układ informacji różnego typu, zasada podziału artykułu na części).
 - Leksykografia a leksykologia:
 - a) homonimia a polisemia jako problem leksykograficzny;
 - b) definicje słownikowe a opis znaczenia.
 - Leksykografia a gramatyka:
 - a) zakres informacji gramatycznej w słownikach ogólnych;
 - b) części mowy w słownikach ogólnych;
 - c) sposoby podawania informacji fleksyjnej w słownikach ogólnych.
 - Najważniejsze etapy rozwoju polskiej leksykografii i najwybitniejsi polscy słownikarze.
 - Słowniki ogólne języka polskiego po 1945 r.
 - Najważniejsze słowniki specjalistyczne języka polskiego po 1945 r. (dokładniejsza charakterystyka słowników specjalistycznych wybranego typu).
 - Indeksy a tergo.
 - Wpływ rozwoju techniki na kształt i zawartość słowników. Słowniki elektroniczne: terażniejszość i przyszłość.

- Narodowy Korpus Języka Polskiego (www.nkjp.pl) .
- Wielki słownik języka polskiego (www.wsjp.pl).

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasło: *Słowniki języka polskiego*), 38 (t. 1. Wstęp), 75 (t. 1. Wstęp), 104, 119, 128, 142, 148, 149, 167 (s. 240–274), 171, 172.

Ponadto:

- W. Doroszewski, *Z zagadnień leksykografii polskiej*, Warszawa 1954.
- A. Engelking, A. Markowski, E. Weiss, *Kwalifikatory w słownikach – próba systematyzacji*, „Poradnik Językowy” 1989, z. 5, s. 300–309.
- W. Gruszczyński i in., *Stopień dokładności opisu słownikowego jako problem językoznawczy*, w: „Studia Gramatyczne” XI, Wrocław 1990.
- V. Jachimczak, K. Porosło, *Źródła w Słowniku języka polskiego pod redakcją Witolda Doroszewskiego*, w: *Wokół Słownika współczesnego języka polskiego II*, Wrocław 1989, s. 27–37.
- E. Kędelska, *Łacińsko-polskie słowniki drukowane pierwszej połowy XVI wieku i ich stosunek do źródeł czeskich*, Wrocław 1996.
- E. Kędelska, *Studia nad łacińsko-polską leksykografią drugiej połowy XVI wieku*, Warszawa 1995.
- M. Majdak, *Słownik warszawski. Koncepcja – realizacja – recepcja*, Warszawa 2008.
- B. Matuszczyk, *Słownik języka polskiego S.B. Lindego. Warsztat leksykografa*, Lublin 2006.
- Nad koncepcją „Wielkiego słownika języka polskiego”*, w: *Nowe studia leksykograficzne 2*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2008, s. 11–127.
- Nowe studia leksykograficzne*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2007.
- J. Puzyńska, „Thesaurus” Grzegorza Knapiusza. *Siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1961.
- Z. Saloni, *Homonimia a hasła w słownikach polskich*, „Język Polski” LXXVI, 1996, z. 4–5, s. 303–314.
- Z. Saloni, *Perspektywy polskiej leksykografii jednojęzycznej*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 7, s. 1–18.
- Z. Saloni, *Wkład Jana Tokarskiego w Słownik języka polskiego PAN*, „Poradnik Językowy” 1983, z. 8, s. 483–487.
- Z. Saloni, S. Szpakowicz, M. Świdziński, *Szkic koncepcji ogólnego słownika*

- podstawowego współczesnej polszczyzny pisanej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XXXIX (1982), s. 132–146.
- Z. Saloni, M. Świdziński, *Informacja gramatyczna w słowniku jednojęzycznym*, „Poradnik Językowy” 1984, z. 2, s. 132–135.
- S. Skorupka, *Rola Samuela Bogumiła Lindego w leksykologii i leksykografii polskiej*, „Prace Filologiczne” XXX (1981), s. 49–58.
- E. Ulitzka, *Klasyfikacje gramatyczne leksemów we współczesnych słownikach ogólnych języka polskiego; wybrane problemy*, w: *Studia nad współczesną polszczyzną. Gramatyka, semantyka, pragmatyka*, red. A. Dobaczewski, Toruń 2007, s. 33–44.
- E. Ulitzka, *Słownikowy podział na części mowy w świetle zadań metaleksykografii*, w: *Nowe studia leksykograficzne 2*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2008, s. 131–149.
- S. Urbańczyk, *Słowniki i encyklopedie, ich rodzaje i użyteczność*, wyd. 2, Kraków 1991.
- S. Urbańczyk, *Prace z dziejów języka polskiego*, Wrocław 1979.
- B. Walczak, *Słownik wileński na tle dziejów leksykografii polskiej*, Poznań 1991.

XVII. JĘZYK POLSKI WŚRÓD INNYCH JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH

- Co to jest pokrewieństwo językowe? Języki pokrewne.
- Pochodzenie języka polskiego. Wspólnota prasłowiańska i jej rozpad. Słowiańska rodzina językowa – podział na grupy; powstanie słowiańskich języków literackich; dzisiejszy zasięg języków słowiańskich; najważniejsze wybrane różnice językowe (np. między językami zachodnio- a wschodniosłowiańskimi). Miejsce języka polskiego wśród innych języków słowiańskich. Dzieje grupy lechickiej.
- Najstarszy zapisany język słowiański (język staro-cerkiewno-słowiański).
- Początki piśmiennictwa słowiańskiego i jego związek z chrześcijaństwem. Alfabet słowiański (IX w.). Misja świętych Cyryla i Metodego na Morawach – jej znaczenie dla kultury Słowian i ich języków (pomost między chrześcijańskim Wschodem a Zachodem).
- Stosunek języka polskiego do języka prasłowiańskiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego.
- Alfabet używane we współczesnych językach słowiańskich.

Lektura:

- Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej” przede wszystkim: 1, 2, 3, 5, 111 (cz. I), 130 (t. I), 133, 156 (rozdz. I), 162 (s. 17–31, 66–71).

Ponadto:

H. Dalewska-Greń, *Języki słowiańskie*, Warszawa 1997, cz. V, s. 560–605.

T. Friedelówna, Cz. Łapicz, *Język staro-cerkiewno-słowiański*, Toruń 1997, (s. 15–23, 146–149, 172–178).

Mały słownik kultury dawnych Słowian, red. Leciejewicz, Warszawa 1988.

F. Maresz, *Pierwszy słowiański język literacki i początki piśmiennictwa słowiańskiego*, „Nauka dla Wszystkich” nr 461, Kraków 1994.

H. Popowska-Taborska, *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka*, Warszawa 1993.

E. Siatkowska, *Rodzina języków zachodniosłowiańskich. Zarys historyczny*, Warszawa 1992.

Słownik starożytności słowiańskich, t. 1-7, Wrocław 1962–1982.

Z. Stieber, *Świat językowy Słowian*, Warszawa 1974.

XVIII. POLSKI JĘZYK LITERACKI – POCHODZENIE, POWSTANIE, ROZWÓJ

— Polski język literacki – czas powstania, udział regionów (dialektów) w procesie jego kształtowania.

— Czynniki warunkujące rozwój polszczyzny literackiej, w szczególności przekłady Pisma św. i ich rola w rozwoju polskiego języka literackiego.

— Etapy rozwoju polskiego języka literackiego (ze zwróceniem uwagi szczególnie na wiek XVI).

— Proces normalizacji polskiego języka literackiego.

— Sytuacja polskiego języka literackiego w czasie zaborów (warunki rozwoju polszczyzny w trzech zaborach).

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 1, 2, 3, 126 (s. 651–812), 130, 162.

Ponadto:

D. Bieńkowska, *Polski styl biblijny*, Łódź 2002.

A. Dąbrowska, *Język polski. A to Polska właśnie*, Wrocław 2005.

W. Decyk, *Kształtowanie się świadomości językowej w XVI wieku*, „Poradnik Językowy” 1997, z. 9.

S. Dubisz, *Język – Historia – Kultura (wykłady, studia, analizy)*, Warszawa 2002.

- S. Dubisz, *Język – Historia – Kultura (wykłady, studia, szkice)*, Warszawa 2007 (kontynuacja części I wydanej w 2002 roku).
- Z. Klemensiewicz, *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa 1961.
- I. Kwilecka, *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Poznań 2003.
- W. Kuraszkiewicz, *Pochodzenie polskiego języka literackiego*, w: *Studia Staropolskie*, red. K. Budzyk, t. 3, Wrocław 1956.
- T. Milewski, *Główne etapy rozwoju polskiego języka literackiego*, w: tenże, *Z zagadnień językoznawstwa ogólnego i historycznego*, Warszawa 1969, s. 377–413.
- Z. Stieber, *Udział poszczególnych dialektów w formowaniu polskiego języka literackiego*, w: tenże, *Świat językowy Słowian*, Warszawa 1974, s. 272–294.
- W. Taszycki, *Obrońcy języka polskiego. Wiek XV–XVIII*, Wrocław 1953 (i wyd. nast.).
- S. Urbańczyk, *Prace z dziejów języka polskiego*, Wrocław 1979.
- B. Walczak, *Komu zawdzięczamy polski język literacki?*, w: *Język a chrześcijaństwo*, red. S. Bajerowa, M. Karpluk, Z. Leszczyński, Lublin 1993, s. 23–42.
- I. Winiarska-Górska, *Język, styl i kulturowa rola XVI-wiecznych protestanckich przekładów Nowego Testamentu na język polski: między nowatorstwem a tradycją*, w: *Polszczyzna biblijna. Między tradycją a współczesnością*, t. 1, red. S. Koziara, W. Przyczyna, Tarnów 2009, s. 279–312.
- I. Winiarska-Górska, *Szesnastowiecznych tłumaczy Biblii dialog z tradycją*, „Poradnik Językowy” 2009, z. 5, s. 51–81.

**XIX. SŁOWNICTWO ZAPOŻYCZONE
W DZIEJACH JĘZYKA POLSKIEGO
(UWARUNKOWANIA KULTUROWE I POLITYCZNO-SPOŁECZNE –
SPOSOBY PRZYSWAJANIA – OCENA NORMATYWNA)**

- Definicja zapożyczenia, klasyfikacje zapożyczeń, kryteria wydzielenia poszczególnych typów jednostek zapożyczonych.
- Najstarsze zapożyczenia w dziejach polszczyzny (doba staropolska).
- Kontakty języka polskiego z innymi językami i ich odbicie w słownictwie doby średniopolskiej, tj. XVI–XVIII w. (pożycзки niemieckie, włoskie, węgierskie, ruskie, orientalne, francuskie).
- Język polski a łacina w XVII i XVIII w. Zapozyczenia łacińskie (latynizmy). Styl makaroniczny.
- Wpływy języków obcych na język polski w XIX–XX w. (francuskie, niemieckie, rosyjskie, angielskie).
- Zapozyczenia leksykalne z różnych języków we współczesnej polszczyźnie jako rezultat dawnych kontaktów językowych.

- Procesy adaptacji i asymilacji formalnej jednostek zapożyczonych.
- Ocena normatywna zapożyczeń i postawy społeczne wobec zapożyczeń.
- Chronologia, uwarunkowania kulturowe (kręgi tematyczne), charakterystyka formalna i przykłady zapożyczeń z języka (do wyboru):
 - łacińskiego (latynizmy),
 - niemieckiego (germanizmy),
 - francuskiego (galicyzmy),
 - włoskiego (italianizmy),
 - węgierskiego (hungaryzmy),
 - rosyjskiego (rusycyzmy),
 - języków ruskich (rutenizmy),
 - języków orientalnych (orientalizmy),
 - angielskiego (anglicyzmy).
- Egzotyzy (ksenizmy) i internacjonalizmy wśród zapożyczeń.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 1, 2, 3, 6 (hasło: *Kontakty językowe*), 11 (s. 316–317), 57 (hasło problemowe: *zapożyczenia*), 126 (s. 651–812), 130 (fragmenty dotyczące słownictwa w poszczególnych epokach), 140 (s. 126–140), 162 (fragmenty dotyczące słownictwa w poszczególnych epokach), 179 (s. 36–37).

Ponadto:

- M. Borejszo, *Zapożyczenia włoskie we współczesnej polszczyźnie*, Poznań 2007.
- D. Buttler, *Dola i niedola wyrazów pochodzenia łacińskiego we współczesnej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 1989, z. 3, s. 202–205.
- D. Buttler, *Elementy pochodzenia rosyjskiego we współczesnej polszczyźnie i kryteria ich oceny. I. Zapożyczenia bezpośrednie*, „Poradnik Językowy” 1989, z. 7, s. 504–509.
- D. Buttler, *Elementy pochodzenia rosyjskiego we współczesnej polszczyźnie i kryteria ich oceny. II. Kalki słowotwórcze i znaczeniowe*, „Poradnik Językowy” 1989, z. 8, s. 584–588.
- D. Buttler, *Elementy pochodzenia rosyjskiego we współczesnej polszczyźnie i kryteria ich oceny. III. Kalki frazeologiczne*, „Poradnik Językowy” 1989, z. 9–10, s. 684–686.
- D. Buttler, *Germanizmy słownikowe (I)*, „Poradnik Językowy” 1987, z. 6, s. 479–482.
- D. Buttler, *Germanizmy słownikowe (II)*, „Poradnik Językowy” 1987, z. 7, s. 562–565.

- D. Buttler, *Zapożyczenia niemieckie jako problem normatywny*, „Poradnik Językowy” 1987, z. 5, s. 399–403.
- J. Damborský, *Wyrazy obce w języku polskim (Próba klasyfikacji)*, „Poradnik Językowy” 1974, z. 7, s. 341–355.
- A. Dąbrowska, *Zapożyczenia*, w: taż, *Język polski*, Wrocław 2004, s. 79–103.
- S. Dubisz, *Język – Historia – Kultura (wykłady, studia, analizy)*, Warszawa 2002 (fragmenty).
- S. Dubisz, *Wpływ łaciny na język polski*, „Poradnik Językowy” 2009, z. 5, s. 3–13.
- S. Frycie, *Zagadnienie czystości języka polskiego*, w: S. Frycie, M. Jurkowski, K. Sicińska, *Kultura języka polskiego*, Warszawa 2005, s. 120–130.
- H. Karaś, *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie ogólnej – historia i współczesność*, „Poradnik Językowy” 2009, z. 5, s. 24–43.
- E. Mańczak-Wohlfeld, *Angielsko-polskie kontakty językowe*, Kraków 2006.
- E. Mańczak-Wohlfeld, *Najstarsze zapożyczenia angielskie w polszczyźnie*, „Język Polski” 1987, LXVII, s. 25–31.
- E. Mańczak-Wohlfeld, *Jeszcze o najnowszych zapożyczeniach angielskich w języku polskim*, „Poradnik Językowy” 2000, z. 2, s. 74–76.
- A. Markowski, *Adaptacja nowszych zapożyczeń do polskiego systemu językowego*, „Poradnik Językowy” 1994, z. 8, s. 75–78.
- A. Markowski, *Jawne i ukryte nowsze zapożyczenia leksykalne w mediach*, w: *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2000, s. 96–111.
- T. Minikowska, *Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI wieku*, Warszawa 1980.
- J. Miodek, *Rozmyślajcie nad mową!*, Warszawa 1999, rozdział: *Kryzys łaciny – wpływ angielszczyzny*, s. 197–199.
- B. Nowowiejski, *Wpływ języka niemieckiego na polszczyznę w zakresie słownictwa*, „Poradnik Językowy” 2009, z. 5, s. 14–24.
- A. Otwinowska-Kasztelanic, *Wpływ języka angielskiego na polszczyznę (Wyniki badania ankietowego świadomości językowej młodszego pokolenia Polaków)*, „Poradnik Językowy” 1998, z. 1–2, s. 57–65.
- J. Porayski-Pomsta, *Zapożyczenia leksykalne z języka francuskiego we współczesnej polszczyźnie ogólnej. Charakterystyka strukturalno-semantyczna*, „Poradnik Językowy” 2009, z. 5, s. 54–65.
- H. Rybicka, *Losy wyrazów obcych w języku polskim*, Warszawa 1976.
- H. Rybicka, *Zapożyczenia z łaciny w języku polskim XVIII w.*, „Polonistyka” 1968, nr 3, s. 17–25.

- E. Sękowska, *Wpływ języka angielskiego na słownictwo polszczyzny ogólnej*, „Poradnik Językowy” 2009, z. 5, s. 44–53.
- J. Tokarski, *Słownictwo*, Warszawa 1971, s. 168–210.
- S. Urbańczyk, *Prace z dziejów języka polskiego*, Wrocław 1979.
- B. Walczak, *Między snobizmem i modą a potrzebami języka, czyli o wyrazach obcego pochodzenia w polszczyźnie*, Poznań 1987.
- B. Walczak, *Norma językowa wobec elementów obcego pochodzenia*, w: *Kultura języka dziś*, red. W. Pisarek, H. Zgólkowa, Poznań 1995, s. 120–133.
- K. Waszakowa, *O rozumieniu najnowszych zapożyczeń*, w: *Współczesna leksyka*, cz. II, red. K. Michalewski, Łódź 2001, s. 156–167.
- M. Witaszek-Samborska, *Zapożyczenia z różnych języków we współczesnej polszczyźnie (na podstawie słowników frekwencyjnych)*, Poznań 1993.
- A. Zaręba, *Węgierskie zapożyczenia w polszczyźnie*, „Język Polski” XXXI, 1951, s. 113–125.

XX. ZRÓŻNICOWANIE REGIONALNE I GWAROWE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYZNY

- Terminy: dialekt (ludowy), gwara (ludowa), dialektyzm, regionalizm.
- Zróżnicowanie języka narodowego. Miejsce dialektów i gwar ludowych wśród innych odmian języka.
- Język ogólny a odmiany regionalne i dialektalne polszczyzny. Elementy gwarowe w języku ogólnopolskim.
- Stan, sytuacja i perspektywy dialektów i gwar ludowych dziś. Ich społeczna pozycja i wartość kulturowa.
- Główne dialekty języka polskiego i ich charakterystyka: zasięg geograficzny i najważniejsze cechy językowe (jeden wybrany dialekt):
 - a) dialekt mazowiecki,
 - b) dialekt wielkopolski,
 - c) dialekt małopolski,
 - d) dialekt śląski.
- Integracja językowa na Ziemiach Zachodnich i Północnych.
- Gwara mojej wsi lub okolicy (regionu) – omówienie najważniejszych cech językowych.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 1, 2, 3, 6 (hasło: *Zróżnicowanie terytorialne polszczyzny*), 53, 72, 113, 186.

Ponadto:

- Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*, red. H. Karaś, <http://www.gwary-polskie.uw.edu.pl>
- B. Bartnicka, *Podstawowe wiadomości z dialektologii polskiej z ćwiczeniami*, Warszawa 1965.
- K. Dejna, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa 1981.
- K. Dejna, *Dialekty polskie*, Warszawa 1973.
- M. Kucała, *Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego*, Kraków 1994.
- A. Skudrzyk, E. Rudnicka-Fira, *Dialektologia. Materiały pomocnicze*, Katowice 2010.
- Z. Sobierajski, *Dialekty polskie i folklor z różnych regionów*, Poznań 1991.
- S. Urbańczyk, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa 1953 i nast.

XXI. KASZUBSZCZYŻNA JAKO JĘZYK REGIONALNY

- Kaszubszczyzna jako język regionalny – jej status prawny i stan dzisiejszy.
- Spory o status kaszubszczyzny w niedalekiej przeszłości.
- Zróżnicowanie kaszubszczyzny dziś – gwary kaszubskie i język literacki (w trakcie normalizacji).
- Podstawowe cechy kaszubszczyzny.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 1, 2, 3, 6 (hasła: *Zróżnicowanie terytorialne polszczyzny*), 113.

Ponadto:

- K. Dejna, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, Warszawa 1981.
- K. Dejna, *Dialekty polskie*, Warszawa 1973.
- M. Kucała, *Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego*, Kraków 1994.
- Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Kaszubszczyzna – Kaszëbizna*, red. E. Breza, Opole 2001.
- H. Popowska-Taborska, *Kaszubszczyzna. Zarys dziejów*, Warszawa 1980.
- E. Rzetelska-Feleszko, *Pomorze Zachodnie. Nasz język dawniej i dziś*, Warszawa 1986.
- E. Siatkowska, *Rodzina języków zachodniosłowiańskich. Zarys historyczny*, Warszawa 1992, s. 337–341.

A. Skudrzyk, E. Rudnicka-Fira, *Dialektologia. Materiały pomocnicze*, Katowice 2010.

Z. Sobierajski, *Dialekty polskie i folklor z różnych regionów*, Poznań 1991.

S. Urbańczyk, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa 1953 i wyd. nast.

XXII. POLSZCZYŻNA NA DAWNYCH KRESACH WSCHODNICH – POLSZCZYŻNA POZA GRANICAMI KRAJU (I)

— Polszczyżna na byłych kresach wschodnich II Rzeczypospolitej – dziś język polski na Litwie, Łotwie, Białorusi, Ukrainie, w Rumunii (Bukowina); w wyniku deportacji Polaków z Ukrainy i Białorusi – w Kazachstanie oraz na Syberii w Rosji.

— Zróźnicowanie terytorialne języka polskiego na Wschodzie: polszczyżna północnokresowa i południowokresowa. Mniejsze obszary polszczyżny (np. wileński, kowieński, grodzieński).

— Historia polszczyżny na dawnych Kresach wschodnich.

— Podstawowe cechy polszczyżny północnokresowej.

— Podstawowe cechy polszczyżny południowokresowej.

— Polszczyżna a inne języki (zwłaszcza urzędowe); jej status, prestiż, funkcje.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 1, 2, 3, 6 (hasło: *Język polski na Wschodzie*), 113.

Ponadto:

Gwary polskie. Przewodnik multimedialny, red. H. Karaś, <http://www.gwary-polskie.uw.edu.pl> (stąd: *Gwary polskie za granicą z części: Podstawy dialektologii*).

Język polski jako narzędzie komunikacji we współczesnym świecie, red. J. Mazur, M. Rzeszutko-Iwan, Lublin 2007 (wybrane artykuły, np. E. Smułkowej, J. Riegera, H. Karaś).

Język polski na Kowieńszczyźnie. Historia, sytuacja socjolingwistyczna, cechy językowe, teksty, red. H. Karaś, Warszawa – Wilno 2001.

Język polski poza granicami kraju, red. S. Dubisz, Opole 1997.

M. Kucała, *Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego*, Kraków 1994.

Z. Kurzowa, *O polskich dialektach kresowych*, „Język Polski” 1985, nr 2–3, s. 99–108.

- Z. Kurzowa, *O mowie Polaków na kresach wschodnich*, „Nauka dla Wszystkich”, Kraków 1993.
- Z. Kurzowa, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Warszawa 1993.
- Z. Kurzowa, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, wyd. II popr., Kraków – Warszawa 1985.
- J. Madelska, *Język polski na Litwie w dziewięćmym dziesięcioleciu XX wieku*, Bydgoszcz 1993.
- I. Masojć, *Regionalne cechy systemu gramatycznego współczesnej polszczyzny kulturalnej na Wileńszczyźnie*, Warszawa 2001.
- J. Rieger, I. Cechosz-Felczyk, E. Dzięgiel, *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, cz. 1, Warszawa 2002 (stąd: rozdziały poświęcone zagadnieniom ogólnym związanym z tematem).
- Z. Sobierajski, *Dialekty polskie i folklor z różnych regionów*, Poznań 1991.
- S. Urbańczyk, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa 1953 i nast.

XXIII. POLSZCZYŻNA POZA GRANICAMI KRAJU (II)

- Terminy: dialekt polonijny, bilingwizm, kontakt językowy.
- Językowe, geograficzne i demograficzne zróżnicowanie zbiorowości polskojęzycznych na świecie (autochtoniczne polskie wspólnoty etniczne w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej, wspólnoty przesiedleńcze, zbiorowości emigracyjne w Europie Zachodniej i Ameryce).
- Sytuacja socjolingwistyczna zbiorowości etnicznych występujących w diasporze.
- Zjawisko interferencji językowej.
- Cechy gramatyczne i leksykalne dialektów polonijnych oraz informacje socjolingwistyczne dotyczące polszczyzny poszczególnych grup ludności (wybierz jeden z podpunktów do szczegółowego omówienia):
 - język polski w Rosji;
 - język polski w Czechach;
 - język polski na Słowacji;
 - język polski w krajach Europy Południowo-Wschodniej;
 - język polski w krajach Europy Zachodniej;
 - język polski w Ameryce Północnej;
 - język polski w Ameryce Południowej.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 1, 2, 3, 6 (hasła:

Język polski na Zachodzie, Język polski w Czechach i na Słowacji, Język polski na ziemiach rumuńskich i południowosłowiańskich), 185 (s. 171–197).

Ponadto:

Język polski na świecie. Zbiór studiów, red. W. Miodunka, Warszawa 1990.

Język polski poza granicami kraju, red. S. Dubisz, Opole 1997.

Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych, red. J. Maćkiewicz, J. Siatkowski, Wrocław 1992.

H. Kubiak, E. Kisielewicz, T. Gromada, *Polonia amerykańska. Przeszłość i współczesność*, Wrocław 1988.

Polonia w Europie, red. B. Szydłowska-Cegłowa, Poznań 1992.

E. Sękowska, *Badania języka polskiego poza granicami kraju – przegląd zagadnień*, „Poradnik Językowy” 2008, z. 7, s. 23–37.

Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi, red. H. Kubiak, A. Pilch, Wrocław 1976.

XXIV. JĘZYK MÓWIONY

— Specyfika tekstów mówionych i pisanych (rola gestów, mimiki itd. w komunikacji ustnej).

— Właściwości gramatyczne, zwłaszcza składniowe, tekstów mówionych (potok składniowy, anakoluty, równoważniki zdań, wyrazy retardacyjne).

— Właściwości stylistyczne i leksykalne tekstów mówionych (m.in. funkcja zaimków).

— Język mówiony a język potoczny.

— Gatunki wypowiedzi (genry mowy) występujące w komunikacji ustnej różnych odmian dyskursu a gatunki typowe dla komunikacji piśmiennej.

— Wykorzystanie struktury wypowiedzi, właściwości polszczyzny mówionej w tekstach literackich.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasła: *Ustna odmiana języka ogólnego, Język ustny a język pisany*), 10 (hasło: *Język mówiony i pisany*), 106.

Ponadto:

J. Antas, *Gest, mowa, myśl*, w: *Językowa kategoryzacja świata*, red. R. Grzegorzycy, A. Pajdzińska, Lublin 1996, s. 71–96.

- B.M. Ejchenbaum, *Iluzja narracji mówionej*, w: *Rosyjska szkoła stylistyki*, oprac. M.R. Mayenowa, Z. Saloni, Warszawa 1970, s. 486–490.
- M. Głowiński, *Narracja jako monolog wypowiedziany*, w: tenże, *Gry powieściowe. Szkice z teorii i historii form narracyjnych*, Warszawa 1973, s. 106–148.
- J. Kowalikowa, *Znaczenie i funkcja wyrazów tzw. brzydkich we współczesnej polszczyźnie mówionej*, w: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków 1994, s. 107–115.
- J. Mayen, *O stylistyce utworów mówionych*, Wrocław 1972 (zwłaszcza rozdz. VI: *Gest foniczny*).
- R. Piętkowa, B. Witoszowa, *O funkcji fatycznej w tekstach języka mówionego*, „Prace Językoznawcze”, t. 10, Katowice 1985.
- K. Pisarkowa, *O spójności tekstu mówionego*, w: *Tekst i język. Problemy semantyczne*, red. M.R. Mayenowa, Warszawa 1974, s. 41–72.
- K. Pisarkowa, *Składnia rozmowy telefonicznej*, Kraków 1981.
- R. Przybylska, *Porównanie struktury słownictwa częstego w wypowiedziach mówionych w sytuacji oficjalnej i nieoficjalnej oraz tekstów pisanych w języku polskim*, w: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków 1994, s. 97–107.
- M. Ruszkowski, *Dialog powieściowy a współczesna polszczyzna mówiona*, w: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków 1994, s. 131–143.
- A. Skudrzykowa, *Język mówiony w dialogach literackich. O strategii partnera we współczesnej prozie polskiej*, w: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków 1994, s. 123–131.
- Studia nad składnią polszczyzny mówionej*, red. T. Skubalanka, Wrocław 1978.
- Tekst ustny – texte orale. Ustność w literaturze*, red. M. Abramowicz, J. Bartmiński, Wrocław 1989 (wybrane studia).
- S. Tołstaja, *Tekst ustny w języku i kulturze*, „Etnolingwistyka” t. 5, 1992, s. 27–30.
- B. Witosz, *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji*, Katowice 1997, rozdz. IV: *Opis w tekście mówionym*, s. 105–111.
- B. Witosz, *Rola powtórzeń w tekście literackim stylizowanym na tekst mówiony (na przykładzie monologu wypowiedzianego)*, „Język Artystyczny”, t. 3, Katowice 1985.
- H. Wróbel, *Obraz języka mówionego w „Pamiętniku z Powstania Warszawskiego”*, w: *O języku literatury*, red. J. Bubak, A. Wilkoń, Katowice 1981, s. 164–175.

XXV. JĘZYK W INTERNECIE

- Właściwości komunikacji językowej w internecie (dialogowość, spontaniczność, hipertekstowość, zasięg itp.).
- Pisownia internetowa (ortografia i interpunkcja).
- Leksyka internetowa (np. nicki, akronimy, emotikony).
- Internetowe gatunki tekstu.
- Wpływ komunikacji internetowej na język polski.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 106 (s. 62–69), 170 (s. 85–95).

Ponadto:

- Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów*, oprac. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, wstęp i oprac. G. Godlewski, (rozdz. XV: *Słowo w kulturze multimedialnej*), Warszawa 2003, s. 627–670.
- M. Dąbrowska, *Język e-maila jako hybryda mowy i pisma*, w: *Język trzeciego tysiąclecia*, red. G. Szpila, Kraków 2000, s. 95–111.
- Dialog a nowe media*, red. M. Kita, J. Grzenia, Katowice 2004 (studia U. Żydek-Bednarczyk, J. Grzeni, B. Golus, B. Taras, K. Wyrwas).
- W. Gruszczyński, *Czaty w sieci, czyli o (polskich) zwyczajach językowych w Internecie*, „Dialog” 2001, nr 2, s. 11–20.
- J. Grzenia, *Internet jako miejsce dialogu*, w: *Porozmawiajmy o rozmowie*, red. M. Kita, J. Grzenia, Katowice 2003, s. 81–90.
- J. Grzenia, *O grafityzacji pisma*, w: *Spotkanie. Księga jubileuszowa dla Profesora Aleksandra Wilkonia*, red. M. Kita, B. Witosz, Katowice 2005, s. 139–144.
- J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2006.
- D. Gut, *Piszę, więc jestem. O języku Internetu*, „Konteksty” 1999, nr 1–2, s. 164–166.
- J. Jagodzińska, *Strona www w procesie komunikacji (w specyficznej sytuacji komunikacyjnej w Internecie)*, w: *Studia pragmatolingwistyczne. Tekst – wypowiedź – dyskurs w dydaktyce szkolnej*, red. J. Porayski-Pomsta, J. Podracki, Warszawa 1998, s. 60–69.
- J. Jagodzińska, *Uśmiech i śmiech w dyskusjach internetowych – o sposobach zapisu uczuć towarzyszących wypowiedzi*, „Poradnik Językowy” 2000, z. 3, s. 38–49.
- J. Jagodzińska, *Dyskurs internetowy*, w: *Czynności tworzenia i rozumienia wypowiedzi*, red. J. Porayski-Pomsta, Warszawa 2002, s. 207–227.

M. Jasińska *Językowy savoir-vivre w Internecie*, w: *Język w komunikacji (3)*, red. G. Habrajska, Łódź 2001, s. 119–125.

Tekst w sieci 1: tekst, język, gatunki, red. D. Ulicka, Warszawa 2009 (wybrane studia).

XXVI. GWARA MŁODZIEŻOWA WE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYŹNIE

— Język młodzieży – ograniczony, zubożony, prymitywny czy po prostu inny?

— Pojęcia: slang, subkod, gwara, socjolekt.

— Gwara młodzieżowa jako zjawisko socjolingwistyczne, element tworzenia wspólnoty i samoidentyfikacji.

— Dlaczego język ewoluuje? Potrzeba ekspresji a zmiana językowa.

— Mechanizmy powstawania słownictwa młodzieżowego we współczesnej polszczyźnie – omówienie charakterystycznych typów słotwórczych, z podaniem przykładów.

— Przenikanie elementów gwary młodzieżowej do języka ogólnego.

— Kalki i zapożyczenia obcojęzyczne w języku młodzieży – przejaw globalizacji językowej czy wynik niedbałości?

— Akty grzecznościowe i etykieta językowa w gwarze młodzieżowej.

— Cechy charakterystyczne języka subkultur młodzieżowych (np. na podstawie tekstów piosenek rockowych, hiphopowych itp.).

— Język poczty elektronicznej, internetu, SMS-ów – charakterystyka leksykalna, składniowa i ortograficzna.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 25, 55.

Ponadto:

K. Czarnecka, *Uczniowska odmiana współczesnej polszczyzny w świadomości jej użytkowników*, Poznań 2000.

M. Czeszewski, *Słownik slangu młodzieżowego*, Piła 2001.

M. Karwatowska, J. Kozłowska-Szpyra, *Zasady konwersacyjno-grzecznościowe dialogów młodzieżowych w SMS-ach*, w: *Dialog a nowe media*, red. M. Kita, Katowice 2004, s. 141–154.

M. Karwatowska, J. Kozłowska-Szpyra, *Dowcip i wulgarność – cechy rozmów uczniowskich prowadzonych za pośrednictwem SMS-ów*, w: *Dialog a nowe media*, red. M. Kita, Katowice 2004, s. 155–167.

- A. Kondracka-Zielińska, *Hip-hopowcy o ziomalach i lepakach, czyli obraz młodego pokolenia w tekstach „OSTR-ego” i „Kalibra 44”*, „Język Polski w Liceum” 2005/2006, nr 3, s. 73–91.
- U. Kopeć, *Rozwój słownictwa nazywającego uczucia w języku dzieci i młodzieży*, Rzeszów 2000.
- M. Kwiatkowska-Ratajczak, *Między chorałem, rockiem a hip hopem*, „Polonistyka” 2005, nr 3, s. 27–33.
- S. Kwiecień, *Grzeczność językowa młodzieży*, „Język Polski w Gimnazjum” 2004/2005, nr 4, s. 84–90.
- W. Moch, *Słownictwo swoiste polskiej subkultury hip-hopowej*, „Język Polski” 2002, nr 3, s. 188–198.
- R. Mrózek, *Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych socjolektu młodzieżowego*, Kraków 2007.
- K. Ożóg, *Kod ograniczony wśród współczesnej polskiej młodzieży*, „Polonistyka” 2002, nr 9, s. 521–524.
- M. Przybysz-Piwkowska, *Język elementem tworzenia lub rujnowania wspólnoty: nastolatki we wspólnocie rodzinnej, szkolnej i środowisku pozaszkolnym*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 7, s. 21–27.
- W. Serafin, *Kilka uwag o przenikaniu niektórych leksemów z subkodu rockowego do języka młodzieży*, „Język Polski” 1997, nr 1, s. 17–21.
- R. Zimny, *Mechanizmy samoindentyfikacji i autokreacji w języku wlepkarzy*, „Poradnik Językowy” 2002, z. 6, s. 15–29.

XXVII. STYLE WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA POLSKIEGO

— Styl jako rezultat wyboru środków językowych dla określonych celów komunikacyjnych.

— Zróżnicowanie mowy w różnych sferach życia społecznego. Style funkcjonalne, ich odmiany i rejestry – wydzielane w zależności od różnych czynników komunikacyjnych.

— Bogactwo stylowe języka ogólnego w zestawieniu z innymi odmianami języka, np. terytorialnymi.

— Style funkcjonalne występujące w odmianie mówionej i pisanej.

— Charakterystyka porównawcza dwóch wybranych odmian stylowych języka, uwzględniająca różne płaszczyzny językowe; porównanie zróżnicowanych form gatunków wypowiedzi występujących w kilku odmianach stylu.

— Aktualne tendencje w zakresie przemian poszczególnych odmian stylowych polszczyzny. Interferencje stylów w różnych dziedzinach dyskursu. Ekspansja stylu potocznego.

- Czym styl artystyczny różni się od innych odmian stylowych języka?
- Rola wybranej stylistycznej odmiany języka w literaturze (z uwzględnieniem różnic gatunkowych, w perspektywie historycznej).

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 4 (hasła: *Styl artystyczny, Styl naukowy, Styl publicystyczny, Styl urzędowo-kancelaryjny, Style funkcjonalne*), 6 (hasła: *Ustna odmiana języka, Język ustny a język pisany, Styl potoczny, Styl artystyczny, Styl urzędowy, Styl naukowy*), 134, 140 (rozdz. VI), 144, 151, 170 (s. 107–126), 185, 201.

Ponadto:

- J. Bartmiński, *Styl potoczny jako centrum systemu stylowego języka*, w: *Synteza w stylistyce słowiańskiej*, red. S. Gajda, Opole 1991, s. 33–47.
- D. Buttler, *Polskie słownictwo potoczne*, „Poradnik Językowy” 1977, z. 3, s. 89–98; z. 4, s. 153–163.
- D. Buttler, *Miejsce języka potocznego wśród odmian współczesnej polszczyzny*, w: *Język literacki i jego warianty*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1982, s. 17–28.
- D. Buttler A. Markowski, *Słownictwo współnoodmianowe, książkowe i potoczne współczesnej polszczyzny*, w: „Język a kultura”, t. 1: *Podstawowe pojęcia i problemy*, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław 1991, s. 107–122.
- S. Dubisz, *Styl?*, „Stylistyka” IV, Opole 1995, s. 277–280.
- A. Furdal, *Klasyfikacja odmian współczesnego języka polskiego*, Wrocław 1973.
- S. Gajda, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Wrocław 1982.
- S. Gajda, *Współczesna polszczyzna naukowa. Język czy żargon?*, Opole 1990.
- S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1994 (rozdz. 1.1: *Systemy językowe w systemie języka narodowego*, s. 20–26).
- Język religijny dawniej i dziś*, t. 1, red. S. Mikołajczak, ks. T. Węclawski, Poznań 2004; t. 2, red. S. Mikołajczak, ks. T. Węclawski, Poznań 2005; t. 3, red. ks. P. Borkiewicz, S. Mikołajczak, M. Rybka, Poznań 2007 (wybrane studia).
- Z. Klemensiewicz, *O różnych odmianach współczesnej polszczyzny*, Warszawa 1953.
- H. Kurkowska, *Język współczesnej polskiej eseistyki humanistycznej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XXXV (1977), s. 103–110.

- M. Nowak, *Język religijny*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki CSsR, K. Flader, Warszawa 2009, s. 141–159.
- O języku literatury*, red. J. Bubak, A. Wilkoń, Katowice 1981; studia: H. Wróbla (s. 165–175), M. Zarębiny (s. 209–219), A. Wikonia (s. 221–229).
- B. Witosz, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice 2009 (rozdz. 3: *Style typowe w kontekście badań nad dyskursem – części: Odmiany / style funkcjonalne / style komunikacyjne / dyskursy; Zmiany perspektyw badawczych w charakterystyce stylów typowych*, s. 190–203).
- O języku religijnym. Zagadnienia wybrane*, red. M. Karpluk, J. Sambor, Lublin 1988 (wybrane studia – m.in. I. Bajerowej).
- T. Skubalanka, *Język współczesnej polskiej literatury naukowej*, w: *Język polski. Poprawność, piękno, ochrona*, red. S. Urbańczyk, Bydgoszcz 1969, s. 35–43.
- T. Skubalanka, *Społeczne uwarunkowania stylów języka*, „Socjolingwistyka” t. 2, 1979.
- T. Skubalanka, *O rozwoju stylów językowych*, „Stylistyka” II (1993), s. 5–12.
- A. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 1987.
- T. Zgółka, *Tekstowe, funkcjonalne i pragmatyczne kryteria wyodrębniania stylowych odmian języka*, w: *Synteza w stylistyce słowiańskiej*, red. S. Gajda, Opole 1991, s. 21–31.

XXVIII. STYLIZACJA JĘZYKOWA

- Styl a stylizacja.
- Język dawnych epok a stylizacja archaiczna w literaturze; typy i funkcje stylistyczne neologizmów.
- Zróżnicowanie terytorialne języka a stylizacja gwarowa w literaturze; typy i funkcje stylistyczne dialektyzmów. Parodie ośmieszające ludomanię przy użyciu stylizacji gwarowej.
- Stylizacja środowiska w literaturze, jej odmiany i funkcje.
- Naśladowania stylu indywidualnego (twórcy lub dzieła): aluzja, pastisz, parodia, persyflaż, trawestacja.
- Kształtowanie się wzorca stylu biblijnego w przekładach Biblii a stylizacja biblijna w literaturze polskiej; funkcje tej stylizacji.
- Inne typy stylizacji.

Lektura:

- Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 4 (hasła: *Styl, Styl autora, Stylizacja*), 134, 140 (rozdz. VI), 151 (rozdz. *Styl artystyczny* – 11. *Międzystylowe i międzytekstowe relacje – intertekstualność*, s. 263–267).

Ponadto:

- S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1993.
- S. Balbus, *Stylizacja i zjawiska jej pokrewne w procesie historycznoliterackim*, „Pamiętnik Literacki” 1983, z. 2.
- J. Bartmiński, *Problemy archaizacji językowej w powieści*, w: *Styl i kompozycja. Konferencje teoretycznoliterackie w Toruniu i Ustroniu*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1965, s. 218–233.
- D. Bieńkowska, *O przeobrażeniach polskiego stylu biblijnego*, „Stylistyka” II, 1993, s. 101–109.
- K. Budzyk, *Gwara a utwór literacki*, w: *Stylistyka – Poetyka – Teoria literatury*, red. K. Budzyk i in., Wrocław 1966, s. 5–14.
- E. Dąbrowska, *Kształcenie porozumiewania się*, Opole 1994 (rozdz. *Style nieartystyczne w artystycznym użyciu*).
- E. Dąbrowska, *Stylistyka intertekstualna a efekt parodii*, w: *Świat humoru*, red. S. Gajda, D. Brzozowska, Opole 2000, s. 557–567.
- S. Dubisz, *Archaizacja w dwudziestowiecznej polskiej powieści historycznej o średniowieczu*, Warszawa 1991.
- S. Dubisz, *Stylizacja gwarowa w polskiej prozie trzydziestolecia powojennego*, Warszawa 1986.
- M. Głowiński, *O stylizacji*, w: *Stylistyka polska. Wybór tekstów*, oprac. E. Miodońska-Brookes, A. Kulawik, M. Tatara, Warszawa 1973, s. 249–263.
- K. Handke, *Archaizacja językowa w „Starej baśni” J.I. Kraszewskiego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” VI (1959), s. 145–161.
- K. Handke, *Neologizm a język nauki i techniki w stylizacji prozy fantastyczno-naukowej S. Lema*, w: *Styl i kompozycja*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1965, s. 234–247.
- M. Kamińska, *O stylizacji gwarowej w „Chłopach” Reymonta*, „Prace Polonistyczne” XXIV (1968), s. 91–102.
- W. Kubacki, *O stylu biblijnym „Ksiąg narodu i pielgrzymstwa polskiego”*, w: W. Kubacki, *Żeglarz i pielgrzym*, Warszawa 1954, s. 205–274.
- E. Kurzydłowa, *Archaizacja językowa w „Krzyżakach” Sienkiewicza*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” XIX (1973), s. 39–60.
- M.R. Mayenowa, *W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny*, w: *Odrodzenie w Polsce*, t. 3: *Historia języka*, cz. 2, red. M.R. Mayenowa, Z. Klemensiewicz, Warszawa 1962, s. 27–44; przedr. w: M.R. Mayenowa, *Studia i rozprawy*, wybór i oprac. A. Axer i T. Dobrzyńska, Warszawa 1993, s. 49–67.

- E. Pawłowski, *Gwara góralska w literaturze pięknej*, „Język Polski” XXXVI (1956), z. 1, s. 45–55.
- K. Pisarkowa, *Funkcje i sposoby stylizacji językowej u Sławomira Mrożka*, „Język Polski” XLV (1965), z. 3, s. 164–178.
- S. Skwarczyńska, *Stylizacja i jej miejsce w nauce o literaturze*, w: *Stylistyka polska. Wybór tekstów*, oprac. E. Miodońska-Brookes, A. Kulawik, M. Tatar, Warszawa 1973, s. 227–248.
- M. Szwecow, *Elementy gwarowe w dramacie „Szewcy” S. I. Witkiewicza*, „Poradnik Językowy” 1969, z. 2, s. 49–60.
- A. Wilkoń, *Problemy stylizacji językowej w literaturze*, „Przegląd Humanistyczny” 1984, z. 3.

XXIX. JĘZYK I STYL UTWORÓW LITERACKICH W RÓŻNYCH EPOKACH

- Styl artystyczny – jego historyczna zmienność.
- Indywidualność artysty a kształtowanie się konwencji literackich.
- Etapy rozwoju języka a periodyzacja dziejów literatury polskiej.
- Charakterystyka języka i stylu wybranej epoki literackiej* na przykładzie dwóch reprezentatywnych dla niej pisarzy – uwzględniająca m.in.:
 - a) przenikanie różnych odmian języka do literatury;
 - b) użycie charakterystycznych elementów i form językowych z różnych podsystemów języka;
 - c) wykorzystanie typowych środków stylistycznych, np. instrumentacji głoskowej, inwersji, określonego typu metafor;
 - d) popularność różnych form gatunkowych.
 - Stylistyczna charakterystyka utworów a program artystyczny ich twórców.
 - Opozycja stylistyczna wobec stylu epoki poprzedniej.

* Charakterystyka powinna dotyczyć innej epoki literackiej niż ta, z którą wiąże się temat z nauki o literaturze wybrany na eliminacje centralne.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 4, 134, 140 (rozdz. VI), 144 (rozdz. *Język artystyczny*, s. 243–293), 151 (rozdz. *Styl artystyczny*, s. 219–362), 157.

Ponadto:

J. Brzeziński, C. Piątkowski, *Teoretyczno-metodologiczne podstawy badań języ-*

- koznawczych nad stylem artystycznym*, w: „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. 9, red. Z. Krążyńska, Z. Zagórski, Poznań 2002.
- K. Budzyk, *Rozwój języka a kształtowanie się stylów piśmiennictwa oraz niektórych form artystycznych literatury pięknej*, w: *Stylistyka – Poetyka – Teoria literatury*, red. K. Budzyk i in., Wrocław 1966, s. 70–98.
- M. Głowiński, *Tradycja literacka (Próba zarysowania problematyki)*, w: *Problemy teorii literatury*, seria 1, wybór H. Markiewicz, Wrocław 1967, s. 343–359.
- M. Głowiński, *Kanony poetyckości i style historyczne*, w: *O współczesnej kulturze literackiej*, t. 1, red. S. Żółkiewski, M. Hopfinger, Wrocław 1973, s. 205–213.
- M. Głowiński, *Gatunek literacki i problemy poetyki historycznej* (rozdz. 1), Wrocław 1969; lub w: *Problemy teorii literatury*, seria 2, wybór H. Markiewicz, Wrocław 1976, s. 109–129.
- M.R. Mayenowa, *Mickiewicz a tradycje stylistyczne oraz O współzależności rozwoju języka literackiego i form literackich*, w: M.R. Mayenowa, *Studia i rozprawy*, wybór i oprac. A. Axer i T. Dobrzyńska, Warszawa 1993, s. 35–47 oraz 69–106.
- T. Skubalanka, *Niektóre problemy historii języka poetyckiego w Polsce*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” XXVI (1968), s. 153–164.
- A. Wilkoń, *Typologia współczesnych stylów literackich. Część I: Style poetyckie*, w: „Język Artystyczny”, t. 8, Katowice 1993.
- Także studia na temat stylu omawianych pisarzy i epoki literackiej (por. wskazówki bibliograficzne w Przewodniku ... i w pracy T. Skubalanki, por. pozycje numer 151 i 157 na liście „Lektury ogólnej”).

XXX. GRAMATYCZNE I LEKSYKALNE PROBLEMY POPRAWNOŚCIOWE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYZNY

- Jak rozumieć kulturę języka i kulturę słowa?
- Podstawowe pojęcia kultury języka (norma i jej różnicowanie, uzus, kodyfikacja, błąd, innowacja).
- Typy błędów.
- Różne kryteria oceny innowacji językowych.
- Odmiany języka a poprawność językowa.
- Propagowanie kultury języka (wydawnictwa, instytucje, działania).

Zagadnienia do wyboru:

- a) Gramatyczne problemy poprawnościowe współczesnej polszczyzny (omówienie różnych zjawisk na podstawie zebranych przykładów):

- zmiany w wymowie i akcentowaniu wyrazów – ocena ich poprawności,
 - zmiany w systemie fleksyjnym – ocena ich poprawności,
 - tendencja do nieodmieniania nazw własnych; przyczyny i skutki tego zjawiska,
 - najczęstsze zakłócenia składniowe (skróty składniowe, szyk, używanie imiesłowowych równoważników zdania i in.).
- b) Leksykalne problemy poprawnościowe współczesnej polszczyzny (omówienie na podstawie zebranych przykładów)
- przyczyny i następstwa mody językowej,
 - potrzebne i zbędne zapożyczenia,
 - różne typy błędów leksykalnych i frazeologicznych,
 - błędy leksykalne i frazeologiczne a (celowe) naruszenie normy jako zabieg twórczy lub element rozwoju języka.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasła: *Kultura języka, O normie językowej*), 15, 17, 48, 57 (hasła problemowe), 60 (hasła problemowe), 83 (hasła problemowe), 99, 109, 110, 125, 138, 139, 146, 167, 181 i pozostałe lektury z „Grupy c”.

Ponadto:

J. Porayski-Pomsta, *Błędy językowe i ich rodzaje*, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994, s. 55–66.

J. Puzyrnina, *O zasadach współdziałania językowego*, „Prace Filologiczne” XXIII (1986), s. 61–66.

E. Wierzbicka, *Wolność języka czy wolność w języku?*, „Przegląd Humanistyczny” 1984, nr 11–12, s. 81–86.

A. Zaręba, *Innowacje a norma językowa*, „Język Polski” LXVIII (1988), z. 1, s. 38–42.

Stałe działy czasopism językoznawczych poświęcone zagadnieniom poprawnościowym: *Objaśnienia wyrazów i zwrotów* w „Poradniku Językowym” i *Ze zjawisk współczesnego języka* w „Języku Polskim”.

Ponadto do zagadnienia a):

H. Jadacka, *Próba określenia normy składniowej dotyczącej użycia imiesłowowego równoważnika zdania*, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994, s. 97–112.

T. Karpowicz, *Próba określenia normy składniowej dotyczącej użycia liczebników*

zbiorowych, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994, s. 113–122.

B. Kreja, *Językowe i pozajęzykowe przyczyny nieodmienności polskich nazwisk*, „Język Polski” LXXV (1995), z. 1, s. 12–23.

Ponadto do zagadnienia b):

S. Bąba, J. Liberek, *Zmiany znaczeń frazeologizmów*, w: *Język a współczesne społeczeństwo polskie*, red. Z. Zagórski, Poznań 1994.

K. Mosiołek-Kłosińska, *O zakłóceniach łączliwości systemowej wyrazów. Zakłócenie łączliwości a błąd semantyczny*, „Poradnik Językowy” 1997, z. 3, s. 6–21.

E. Sękowska, *Funkcjonowanie nowszych zapożyczeń angielskich we współczesnej polszczyźnie*, „Poradnik Językowy” 1993, z. 5, s. 242–248.

K. Waszakowa, *Tendencje rozwojowe w słowotwórstwie polszczyzny końca XX wieku*, w: *Przemiany współczesnej polszczyzny*, red. S. Gajda, Z. Adamiśzyn, Opole 1994.

XXXI. POLSKA ORTOGRAFIA I INTERPUNKCJA

- Pojęcia ortografii i interpunkcji.
- Litery i znaki ortograficzne, znaki diakrytyczne. Odpowiedniość liter i głosek w polszczyźnie.
- Podstawowe i szczegółowe zasady polskiej ortografii.
- Alfabet łaciński w polskim piśmiennictwie – powody przyjęcia, zalety i wady stosowania alfabetu łacińskiego w polszczyźnie, przebieg procesów adaptacyjnych.
- Zasób znaków interpunkcyjnych w polszczyźnie. Typy znaków interpunkcyjnych i ich funkcje.
- Zasady polskiej interpunkcji, fakultatywne i obligatoryjne przepisy interpunkcyjne, znaczeniowótórcza rola interpunkcji.
- Znaki ortograficzne a znaki interpunkcyjne – łącznik a myślnik.
- Kształtowanie się polskiej ortografii oraz interpunkcji, polskie tradycje piśmiennicze (dawne systemy grafii i przestankowania).
- Rola druku w ewolucji polskiej ortografii i interpunkcji. Autorskie koncepcje polskiej ortografii.
- Ewolucja polskiej ortografii oraz interpunkcji w czasach najnowszych a nowe media i środki techniczne.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 11 (hasła: *Interpunkcja, Ortografia, Ortografia w historii języka polskiego*), 56 (s. 9–92 i 118–151), 58, 129 (s. 59–64 i 142–144).

Ponadto:

- I. Angełowa, *Charakterystyka interpunkcji polskiej w świetle norm i praktyk*, Wrocław 1985.
- M. Bańko, *O słowach znie-kształ-co-nych*, „Poradnik Językowy” 2006, z. 9, s. 17–23.
- A. Berlińska, *Projekt ortograficzny Łukasza Górnickiego*, „Poradnik Językowy” 1993, z. 4, s. 166–176.
- J. Bujak-Lechowicz, E. Polański, *Poprawność ortograficzna i interpunkcyjna a komputer*, w: *Współczesna polszczyzna. Stan. Perspektywy. Zagrożenia*, red. Z. Cygal-Krupa, Kraków – Tarnów 2008, s. 107–116.
- I. Burkacka, *O grach z wielką literą*, w: *Na językoznawczych ścieżkach*, red. A. Mikołajczuk, R. Pawelec, Warszawa 2007, s. 76–83.
- A. Dąbrowska, *Ortografia*, w: *Język polski*, Wrocław 2004, s. 135–163.
- M. Dąbrowska, *Język e-maila jako hybryda mowy i pisma*, w: *Język a komunikacja I*, red. G. Szpila, Kraków 2000, s. 95–111.
- M. Jankowska, *Trzy ortografie polskie w Methodicae grammaticae Jana Ursinusa (1592, 1619, 1698)*, „Poradnik Językowy” 1989, z. 1, s. 46–54.
- S. Jodłowski, *Losy polskiej ortografii*, Warszawa 1979.
- E. Łuczyński, *Po co nam ortografia i interpunkcja?*, „Język Polski” 1996, nr 2–3, s. 184–190.
- E. Łuczyński, *Przyjazna interpunkcja*, Gdańsk 2004.
- E. Łuczyński, *Współczesna interpunkcja polska – norma a uzus*, Gdańsk 1999.
- E. Łuczyński, *Zróżnicowanie stylistyczne interpunkcji polskiej*, „Język Polski” 1996, nr 2–3, s. 29–39.
- J. Podracki, *Gdzie postawić przecinek? Poradnik ze słownikiem*, Warszawa 2010.
- E. Polański, *Ortografia polska dziś*, w: *Z teorii i praktyki dydaktycznej języka polskiego*, red. H. Synowiec, Katowice 2005.
- E. Polański, *Reformy ortografii polskiej – wczoraj, dziś, jutro*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, 2004, t. 40, s. 29–46, dostępne on-line: http://www.mimuw.edu.pl/polszczyzna/PTJ/b/b60_029-046.pdf.
- E. Polański, M. Szopa, E. Dereń, *Poradnik interpunkcyjny*, Katowice – Chorzów 2010.
- E. i F. Przyłubscy, *Gdzie postawić przecinek? Poradnik przestankowania ze słownikiem*, Warszawa 1993.
- Z. Saloni, *O kodyfikacji polskiej ortografii – historia i współczesność*, „Nauka. Kwartalnik PAN” 2005, nr 4, s. 71–96, dostępne on-line:

<http://www.mimuw.edu.pl/polszczyzna/Saloni/ZS-N05/0~kodyfikacji2.pdf>.
Z. Saloni, *O sytuacji w polskiej ortografii*, „Poradnik Językowy” 1998, z. 4–5, s. 37–41.

Uchwały ortograficzne Rady Języka Polskiego, dostępne on-line:

http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=category&id=43&Itemid=59.

XXXII. PERSWAZYJNA FUNKCJA JĘZYKA W TEKSTACH PROPAGANDY POLITYCZNEJ

— Komunikacja a perswazja: funkcje języka w wypowiedzi i ich odpowiedniki w tekstach propagandowych.

— Prawda – fałsz – kłamstwo. Składniki treści zdania komunikowane w sposób niedopuszczający zaprzeczenia (presupozycja); ich funkcja w wypowiedziach informacyjnych i perswazyjnych.

— Sztuka przekonywania (erystyka) a manipulacja językowa.

— Podstawowe mechanizmy manipulacji językowej, np.:

- a) tendencyjne używanie słów, narzucające wartościowanie z punktu widzenia nadawcy; narzucanie odbiorcom skrajnych ocen i postaw przez wyraziste wartościowanie pozytywne i negatywne ludzi, rzeczy i zjawisk;
- b) narzucanie własnego punktu widzenia przez wypowiadanie sądów w imieniu słuchacza i zbiorowości (w formie „my”, „każdy”, „nikt”);
- c) ukryte sposoby nakłaniania odbiorcy do przyjęcia pewnych postaw (manipulacja treścią presupozycji);
- d) przemilczenie stosowane wobec pojęć tabu oraz użycie litot i eufemizmów dla osłabienia treści nieakceptowanych lub niepożądanych; hiperboliczne określanie własnych sukcesów i porażek przeciwnika;
- e) konstrukcje składniowe służące manipulacji: struktura sloganów;
- f) manipulacja cytatem i relacją w mowie zależnej; pozorne przytoczenie (prozopopeja).

— Pojęcie nowomowy; język w życiu publicznym w państwach totalitarnych. Rytualizacja zachowań językowych.

— Język propagandy w środkach masowego przekazu (analiza wybranych przykładów).

— Jakie odmiany i style języka oraz gatunki wypowiedzi są najbardziej narażone na wpływ propagandy?

— Propaganda a literatura.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasło: *Nowomowa*), 8 (J. Frasz, *Język polityki*, s. 318–350), 146 (zwłaszcza J. Bralczyk, *Język polityki i polityków*, s. 111–120; M. Głowiński, *O dyskursie totalitarnym*, s. 241–246; A. Piotrowski, *O dyskursie politycznym*, s. 247–252).

Ponadto:

- A. Barańska, *Adresat i odbiorca perswazji w dyskursie publicystycznym na przykładzie programu T. Lisa „Co z tą Polską”*, w: *Styl, dyskurs, media*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2010, s. 371–379.
- B. Batko-Tokarz, *Perswazja w dyskursie sejmowym*, Kraków 2008.
- L. Bednarczuk, *Władza nad mową (nowomowa)*, „Pismo” 1981 nr 2, s. 93–102.
- J. Bralczyk, *O języku polskiej polityki lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych*, Warszawa 2003.
- J. Bralczyk, *Poza prawdą i fałszem*, „Teksty” 1981, nr 6, s. 122–133.
- J. Bralczyk, *Strategie propagandy politycznej*, w: „Język a kultura”, t. 4: *Funkcje języka i wypowiedzi*, red. J. Bartmiński, R. Grzegorzczkowska, Wrocław 1991, s. 105–115, dostępne także na <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- K. Burke, *Retoryka Mein Kampf*, w: *Nowa krytyka. Antologia*, oprac. Z. Łapiński, Warszawa 1983, s. 344–377.
- A. Dąbrowska, *Językowy obraz przeciwnika politycznego*, w: „Język a kultura”, t. 4: *Funkcje języka i wypowiedzi*, red. J. Bartmiński, R. Grzegorzczkowska, Wrocław 1991, s. 115–148, dostępne także na <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- T. Dobrzyńska, *Zabawy językowe jako forma perswazji w dyskursie publicznym*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. ks. W. Kawecki, K. Flader, Warszawa 2009, s. 319–336.
- T. Dobrzyńska, *Metafora w dyskursie politycznym jako skuteczny środek perswazji*, w: *Styl, dyskurs, media*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2010, s. 267–279.
- Z. Galor, red., *Odmiany życia społecznego współczesnej Polski. Instytucje, polityka, kultura*, Poznań 2010 (wybrane studia).
- M. Głowiński, *Marcowe gadanie*, Warszawa 1991.
- M. Głowiński, *Mowa w stanie oblężenia, 1982–1985*, Warszawa 1991.
- M. Głowiński, *Nowomowa po polsku*, Warszawa 1991.

- W. Gruszczyński, J. Bralczyk, G. Majkowska, *Polszczyzna w komunikowaniu publicznym*, Warszawa 1999.
- Z. Kloch, *Odmianny dyskurs. Semiotyka życia publicznego w Polsce po 1989 roku*, (rozdz. III. 4: *Dyskurs publiczny i językowe strategie kłamstwa*), Wrocław 2006, s. 104–113.
- G. Majkowska, *Czy nowomowa? Język dyskursu politycznego w okresie przemian ustrojowych w Polsce*, „Polonistyka” 1993, nr 2, s. 72–79.
- K. Mosiołek-Kłosińska, *Językowa prezentacja przeciwników politycznych w wypowiedziach kandydatów na prezydenta w kampanii 1995 r.*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 1, s. 12–20.
- K. Mosiołek-Kłosińska, *Slogany wyborcze jako wypowiedzi podsumowujące treści głoszone przez polityków (na materiale tekstów z kampanii prezydenckiej 1995 r.)*, „Przegląd Humanistyczny” 1996, nr 4, s. 105–118.
- J. Sambor, *Nowomowa – język naszych czasów*, „Poradnik Językowy” 1985, z. 6, s. 365–377.
- F. Thome, *Drewniany język*, Warszawa 1990.
- M. Tokarz, *Argumentacja, perswazja, manipulacja*, Gdańsk 2006.
- U. Wieczorek, *O dychotomicznym widzeniu świata, czyli o zwalczaniu wroga za pomocą słów*, „Język Polski” LXXIV (1994), z. 4–5, s. 268–277.
- U. Wieczorek, *Wartościowanie. Perswazja. Język*, Kraków 1999.
- P. Wierzbicki, *Struktura kłamstwa*, Warszawa 1986.
- K. Zapała, *Akty deprecjacji językowej w dyskursie polityków – analiza werbalnych i niewerbalnych składników działalności językowej*, w: *Styl, dyskurs, media*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2010, s. 281–287.

XXXIII. PERSWAZYJNA FUNKCJA JĘZYKA W TEKSTACH REKLAMOWYCH

- Specyfika tekstu reklamowego jako gatunku wypowiedzi (role nadawcy i odbiorcy, pojęcie manipulacji).
- Realizacja funkcji perswazyjnej w reklamach (pożądane cechy komunikatu reklamowego).
- Gramatyka (fleksja, słowotwórstwo, składania) tekstu reklamowego – przykłady.
- Słownictwo i frazeologia reklam. Gry językowe. Forma graficzna zapisu. Przykłady ilustrujące poszczególne zjawiska.
- Istota sloganu i sposoby jego kształtowania (przykłady).

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 146 (A.M. Lewicki, *Styl oficjalny i styl potoczny w reklamie*, s. 111–120), 174.

Ponadto:

- S. Camm, *Strategie kreacji reklamowej*, w: *Styl, dyskurs, media*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2010, s. 251–265.
- M. Golka, *Świat reklamy*, Warszawa 1994.
- J. Grzenia, *Funkcje języka mówionego jako składnika reklam radiowych*, w: *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Kraków 1994, s. 261–268.
- G. Habrajska, *Stylistyczne gatunki reklamy*, w: *Styl, dyskurs, media*, red. B. Bogołębska, M. Worsowicz, Łódź 2010, s. 241–249.
- J. Ignatowicz-Skowrońska, *Związki frazeologiczne w reklamie prasowej*, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994, s. 325–340.
- J. Kamińska-Szmaj, *Slogan reklamowy – budowa składniowa*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 4, s. 13–22.
- M. Kochan, *Slogany w reklamie i polityce*, Warszawa 2002.
- A.M. Lewicki, *Frazeologizmy w sloganach reklamowych*, w: *Kreowanie świata w tekstach*, red. A.M. Lewicki, R. Tokarski, Lublin 1995, s. 215–228.
- J. Maćkiewicz, *Metafora w reklamie*, w: *Kreowanie świata w tekstach*, red. A.M. Lewicki, R. Tokarski, Lublin 1995, s. 229–238.
- K. Ożóg, *Kilka uwag o języku reklamy radiowej i telewizyjnej*, „Język Polski” LXXV (1995), z. 4–5, s. 273–279.
- E. Pleszkun-Olejniczakowa, „*Słowo na sprzedaż i sprzedaż słowa*”. *Słowem o reklamie werbalnej*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. ks. W. Kawecki, K. Flader, Warszawa 2009, s. 250–272.
- O. Reboul, *Kiedy słowo jest bronią*, w: *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, Warszawa 1980, s. 299–337.
- K. Skowronek, *Reklama. Studium pragmatolingwistyczne*, Kraków 1992.
- J.P. Sterne, *Manipulacja za pośrednictwem cliché*, w: *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, Warszawa 1980, s. 282–298.
- E. Szczęsna, *Poetyka reklamy*, Warszawa 2001.
- R. Zimny, *Niektóre cechy składni współczesnego sloganu reklamowego*, „Język Polski” LXXVI (1996), z. 2–3, s. 147–154.

- R. Zimny, *Wartościowanie i magia w języku reklamy*, w: *Kreowanie świata w tekstach*, red. A.M. Lewicki, R. Tokarski, Lublin 1995, s. 239–254.

XXXIV. ETYKIETA JĘZYKOWA

- Pojęcie etykiety językowej.
- Typy aktów etykiety językowej.
- Tendencje rozwojowe polskiej etykiety językowej. Zmiany w polskiej etykietce językowej.
- Etykieta w nowych mediach (czaty, listy elektroniczne).

Lektura:

- Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim 6 (hasło: *Etykieta językowa*), 164 (s. 49–82, zwłaszcza: *Semantyka zwrotów grzecznościowych*, s. 56–66), 204.

Ponadto:

- R. Huszcza, *O gramatyce grzeczności*, „Pamiętnik Literacki” 1980, nr 1, s. 175–186.
R. Huszcza, *Honoryfikatywność*, Warszawa 1996, rozdz. *Etykieta językowa a honoryfikatywność*, s. 203–237.
M. Jasińska, *Językowy savoir-vivre w Internecie*, w: *Język w komunikacji (3)*, red. G. Habrajska, Łódź 2001, s. 119–125.
M. Marcjanik, *Granice polskiej grzeczności językowej*, „Poradnik Językowy” 1993, z. 67, s. 375–382.
M. Marcjanik, *Grzeczność w komunikacji językowej*, Warszawa 2007.
E. Tomiczek, *System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Socjolingwistyczne studium konfrontatywne*, Wrocław 1983.
K. Ożóg, *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej*, Kraków 1990.
„Język a kultura” t. 6: *Polska etykieta językowa*, red. J. Anusiewicz, M. Marcjanik, Wrocław 1992, dostępne także na <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/> (wybrane studia).

XXXV. WARTOŚCIOWANIE W JĘZYKU I W TEKŚCIE

- Typy wartości (różne klasyfikacje):
 - a) podstawowe i instrumentalne;
 - b) transcendentne i nietranscendentne;

- c) moralne, poznawcze, estetyczne, witalne, odcuciowe.
- Środki wyrażania wartości w języku i w tekście:
 - a) słownictwo oceniające (miejsce oceny w strukturze znaczenia wyrazu);
 - b) morfologia w służbie wartościowania (przykłady nacechowanych konstrukcji słowotwórczych i wzorów odmiany wyrazu);
 - c) składnia a wartościowanie;
 - d) ukryte sądy wartościujące.
- Wpływ obowiązującego systemu wartości na język (przykłady).
- Słownictwo etyczne w polszczyźnie.
- Wartościowanie jako podstawa wspólnoty przekonań i więzi społecznych.

Lektura:

- Co badania filologiczne mówią o wartości*, red. A. Bogusławski i in., Warszawa 1987.
- M. Danielewiczowa, *O pojęciu konotacji wartościującej*, w: *Studia semantyczne* red. R. Grzegorzczkowska, Z. Zaracz, Warszawa 1993, s. 131–142.
- L. Dyczewski, *Wartości w kulturze polskiej*, Lublin 1993.
- Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*, red. J. Bartmiński, Lublin 2003 (wybrane studia).
- E. Laskowska, *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz 1992.
- E. Masłowska, *Kształtowanie się wtórnych znaczeń wyrazów pod wpływem obowiązującego w danym społeczeństwie systemu wartości*, w: „Język a kultura”, t. 2: *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, red. J. Bartmiński, J. Puzynina, Wrocław 1991, s. 181–186; dostępne także on-line: <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- Nazwy wartości: studia leksykalno-semantyczne*, red. J. Bartmiński, M. Mazurkiewicz-Brzozowska, t. 1, Lublin 1993 (wybrane studia).
- A. Pajdzińska, *Wartościowanie we frazeologii*, w: „Język a kultura”, t. 3: *Wartości w języku i tekście*, red. J. Puzynina i J. Anusiewicz, Wrocław 1991, s. 15–28; dostępne także on-line: <http://www.lingwistyka.uni.wroc.pl/jk/>.
- J. Puzynina, *Język wartości*, Warszawa 1992.
- J. Puzynina, D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Co język mówi o wartościach współczesnych Polaków*, „Ethos” 1992, nr 18/19, s. 215–227.
- J. Puzynina, *Słowo – wartość – kultura*, Lublin 1997 (rozdz. *O wartościowaniu w tekstach wiadomości prasowych*, s. 279–288).
- J. Puzynina, *O pojęciu słownictwa etycznego*, „Prace Filologiczne” XXX (1982), s. 119–127.

XXXVI. ETYKA KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ

- Pojęcie „szczęścia komunikacyjnego” – „fortunności wypowiedzi”.
- Problem szczerości: prawda i fałsz.
- Grzeczność a etyka wypowiedzi (wyrażenia osłabiające, łagodzące wypowiedź).
- Zasady etyczne obowiązujące nadawcę wypowiedzi (przykłady ich naruszenia).
- Zasady etyczne obowiązujące odbiorcę wypowiedzi (przykłady ich naruszenia).
- Etyka komunikacji językowej a pojęcie manipulacji.

Lektura:

Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim 170 (s. 192–202).

Ponadto:

Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów, oprac. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, wstęp G. Godlewski, (rozd. IV: *Współbycie w słowie*), Warszawa 2003, s. 153–188.

J. Bralczyk, *Poza prawdą i fałszem*, „Teksty” 1981, nr 6, s. 122–133.

J. Puzynina, *Słowo – wartość – kultura*, Lublin 1997 (rozd. *Trzeba myśleć o wartościach*, s. 262–267; *Biblijna etyka mowy a współczesna filozofia języka*, s. 59–75; *Język porozumienia, język agresji, język alienacji*, s. 76–81).

J. Puzynina, *O języku wartości w szkole*, „Polonistyka” 1996, nr 4, s. 196–201.

J. Puzynina, *O zasadach współdziałania językowego*, „Prace Filologiczne” XXXIII (1986), s. 61–66.

J. Puzynina, *U podstaw etyki mowy*, „Ethos” 1988, z. 2–3, s. 129–133.

J. Puzynina, *Etyka mowy – istotny element kultury słowa*, w: *Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki CSsR, K. Flader, Warszawa 2009, s. 23–36.

J. Puzynina, A. Pajdzińska, *Etyka słowa*, w: *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, Wrocław 1996, s. 35–45.

P. Wierzbicki, *Struktura kłamstwa*, Warszawa 1986.

**XXXVII. A IMIĘ JEGO BĘDZIE... – DAWNE I WSPÓŁCZESNE
ZJAWISKA W OBRĘBIE WYBRANYCH TYPÓW ANTRONIMÓW
(IMIONA, PRZEZWISKA, PSEUDONIMY)**

Temat konkursowy z lat poprzednich

— Czym odróżniają się nazwy własne (nomina propria) od wyrazów pospolicznych (nomina appellativa)? Co różni te klasy wyrazowe w wymiarze językowym, zwłaszcza semantycznym?

— Nadawanie imienia jako akt performatywny. Czym się różni pod względem pragmatycznym nadawanie imienia od przybierania pseudonimu i zyskiwania przezwiska?

— Jakie funkcje w życiu społecznym pełnią imię, przezwisko, pseudonim? Czym różnią się między sobą te typy nazw własnych? Jakie względy przesądają o ich używaniu? Co jest brane pod uwagę przy wyborze ich postaci? Jak przedstawia się kwestia produktywności słowotwórczej każdego z wymienionych typów antroponimów?

— Na czym polega magiczna funkcja antroponimów? Jak historycznie zmieniła się rola i charakter tego zjawiska?

— Jaki status prawny i kulturowy mają współcześnie w Polsce imię i przezwisko? Czym różni się stan obecny od stanów dawnych, począwszy od okresu staropolskiego? Czym różni się obecny status imienia w Polsce od statusu imienia w innych, wybranych krajach?

— Jakie mody na imiona w Polsce daje się zaobserwować od okresu powojennego aż do współczesności? Jak można uzasadnić te zjawiska?

— Na czym polega swoistość przezwisk oraz pseudonimów? Czym różni się motywacja wyboru imion od motywacji wyboru przezwisk i pseudonimów?

— Na czym polega proces apelatywizacji i czym różni się od procesu onimizacji? Jakie czynniki mogą przesądzać o migracji jednostek wyrazowych między klasami nazw własnych i apelatywów?

Bibliografia:

- N. Ananiewa, *Miejsce i funkcje przezwisk w słowiańskich systemach onomastycznych (na przykładzie języka polskiego i rosyjskiego)*, w: *Przezviska i przydomki w językach słowiańskich*, cz. 1, red. S. Warchoł, Lublin 1998.
- J. Bubak, *Nadawanie imion w Polsce w świetle przepisów administracyjnych*, w: *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej*, red. E. Homa, Szczecin 1988.
- A. Cieślukowa, *Imiona i nazwiska we współczesnej polszczyźnie. Moda i użycia tekstowe*, w: *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994.

- A. Cieślíkowa, *Z dziejów nazw własnych w języku polskim. Dziedzictwo i innowacje*, w: *Studia Historycznojęzykowe*, t. III, red. K. Rymut, W.R. Rzepka, Kraków 2000.
- A. Cieślíkowa, *Nazwy własne we współczesnym języku polskim*, w: *Polszczyzna 2000: orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999.
- A. Cieślíkowa, *Indywidualne, narodowe, uniwersalne w nazwach własnych*, „*Onomastica*” 1992, t. XXXVII.
- J. Dunin, *Wstęp do pseudonimologii*, „*Nowe Książki*” 1993, nr 7.
- K. Gładych, *Administracyjna zmiana imion i nazwisk*, Gliwice 2005.
- E. Grodziński, *Wieloznaczność imion własnych*, „*Poradnik Językowy*” 1973, z. 4.
- Z. Kaleta, *Wartości i antywartości w staropolskich odapelatywnych nazwach osób (wiek XIV–XV)*, w: *Nazwy własne a kultura. Polska i inne kraje słowiańskie*, red. Z. Kaleta, Warszawa 2003.
- M. Karplukówna, *Polskie imiona słowiańskie*, Kraków 1973.
- C. Kosyl, *Forma i funkcja nazw własnych*, Lublin 1983.
- R. Łobodzińska, L. Tomczak, *Współczesne przezwiska polskie. Analiza formalna i znaczeniowa*, Wrocław 1988.
- M. Malec, *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków 2001.
- M. Malec, *Kształtowanie się kategorii imienia w polskim systemie antroponimicznym (zarys problematyki)*, w: *Antroponimia słowiańska*, red. E. Wolnicz-Pawłowska i J. Duma, Warszawa 1996.
- M. Malec, *O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność*, Kraków 1996.
- W. Mańczak, *Jeszcze o istocie nazw własnych*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006.
- R. Mrózek, *Nazwy własne jako przedmiot badawczy onomastyki*, w: *Nazwy własne języku, kulturze i komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice 2004.
- Nazwy własne a kultura*, red. Z. Kaleta, Warszawa 2003.
- Prawo o aktach stanu cywilnego*, „*Dziennik Ustaw*” 1986, nr 36, poz. 180.
- E. Rudnicka, *Eponimizmy versus eponimy. Eponimizmy jako efekt mechanizmu apelatywizacji eponimów*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006.
- K. Rymut, *Apelatywy onimiczne i ich miejsce w systemie języka*, w: tenże, *Szki-ce onomastyczne i historycznojęzykowe*, Kraków 2003.

- K. Rymut, *Granica czy sfera przejściowa między nomen appellativum a nomen proprium*, w: tenże, *Szkice onomastyczne i historycznojęzykowe*, Kraków 2003.
- E. Rzetelska-Feleszko, *Czy nazwy własne mają wartość?*, w: *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006.
- E. Rzetelska-Feleszko, *W świecie nazw własnych*, Warszawa – Kraków 2006.
- D. Świerczyńska, *Polski pseudonim literacki*, Warszawa 1999.
- L. Tomczak, *Nieoficjalne antroponimy jako przejaw zachowań językowych w społeczności wiejskiej Smęgorzowa (Tarnowskie)*, w: *Język a kultura*, t. 6: *Polska etykieta językowa*, red. J. Anusiewicz i M. Marcjanik, Wrocław 1991.
- E. Umińska-Tytoń, *Niektóre kulturowe aspekty współczesnego imiennictwa polskiego*, w: *Nazwy własne a kultura. Polska i inne kraje słowiańskie*, red. Z. Kaleta, Warszawa 2003.
- D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Akty mowy*, w: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.

Wykaz źródłowych słowników i encyklopedii:

- J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław 1993.
- J.S. Bystron, *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa 1938.
- W. Cienkowski, *Tajemnice imion własnych*, Warszawa 1992.
- Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, wyd. 3. popr. i uzupełn., Wrocław 1999 (wybrane hasła: akt mowy, antroponimia, imię własne, nazwa osobowa, przezwisko).
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, wyd. 2. popr. i uzupełn., Wrocław 1999 (wybrane hasła: akt mowy, antroponimia, imię własne, nazwa osobowa, przezwisko).
- A. Fedak, *Przekładaniec imieninowy*, Warszawa 1991.
- H. Fros, *Twoje imię – przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 2002.
- J. Grzenia, *Słownik imion*, Warszawa 2004.
- W. Kopaliński, *Słownik eponimów, czyli wyrazów odimiennych*, Warszawa 1996.
- B. Kupis, *Najciekawsze imiona*, Warszawa 2000.
- R. Mrózek, *Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych socjolektu młodzieżowego*, Kraków 2007.
- Polskie nazwy własne*. Encyklopedia, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa – Kraków 1998 (przykładowe artykuły: A. Cieślíkowa, *Przezwisek*, Z. Kaleta, *Znaczenie nazw własnych – kontrowersje i polemiki i in.*).

- A. Sieradzki, *Znaczenie imion*, Warszawa 2003.
- T. Sinka, W. Piszczek, *Patronowie imion*, Kraków 2004.
- Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, red. A. Cieślíkowa, M. Malec i K. Rymut, t. 1–7, Kraków 1995–2002.
- Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, Kraków 1995.
- Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. i wstęp W. Taszycki, t. 1–6, Wrocław 1965–1983; t. 7: Suplement, pod kier. M. Malec, Wrocław 1984–1987.
- I. Szajkowska, *Mowa imion*, Warszawa 1997.

Materiały dodatkowe dostępne w internecie:

Zalecenia dla Urzędów Stanu Cywilnego na stronie Rady Języka Polskiego, www.rjp.pl.

Orzeczenia i opinie Rady Języka Polskiego, www.rjp.pl.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
HISTORIA LITERATURY	23
LITERATURA DAWNEJ POLSKI	25
I. NARODZINY LITERATURY. KSZTAŁTOWANIE SIĘ FORM WYRAZU W PIŚMIENNICTWIE POLSKIEGO ŚREDNIOWIECZA	25
II. MIKOŁAJ REJ: LITERACKIE PROWOKACJE „CZŁOWIEKA POCZTIWEGO”	26
III. MIĘDZY FLORENCJĄ A KRAKOWEM. HUMANIZM W POLSCE	28
IV. JAN KOCHANOWSKI: KLASYCZNE PIĘKNO MUZY SARMACKIEJ	30
V. JAN KOCHANOWSKI: HUMANIZM NIEKLASYCZNY	32
VI. MIKOŁAJ SĘP SZARZYŃSKI I POECI PRZEŁOMU BAROKOWEGO	33
VII. BAROKOWY ŚWIAT CUDÓW	34
VIII. SARMACKA SWOJSKOŚĆ I OBCOŚĆ	36
IX. JAN ANDRZEJ MORSZTYN: RETORYKA KOMPLEMENTU, SKARGI I SZYDERSTWA	38
X. WACŁAW POTOCKI: POEZJA Z ZIEMI I Z CIAŁA	39
XI. DRAMAT STAROPOLSKI I JEGO ŻYWOTNOŚĆ W TEATRZE XX WIEKU	41
XII. W KRĘGU TOPIKI ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ. Temat konkursowy z lat poprzednich	45
OŚWIECENIE	51
XIII. ZBIOROWOŚĆ I JEDNOSTKA W POEZJI I DRAMACIE POLSKIEGO OŚWIECENIA	51
XIV. „NA CO ROZUM ZDA SIĘ?” BAJKI XBW – OŚWIECENIOWE ARCYDZIEŁO	53
XV. FRANCISZEK KARPIŃSKI	55
XVI. FRANCISZEK DIONIZY KNAŻNIN – LIRYKA LAT OSTATNICH	57
XVII. WOJCIECH BOGUSŁAWSKI	59
XVIII. FRANCISZEK ZABŁOCKI – PARADOKSY DRAMATU POLSKIEGO OŚWIECENIA	61
XIX. CZY OŚWIECENIE BYŁO OKRESEM NARODZIN POWIEŚCI?	63
XX. STANISŁAW TREMBECKI. <i>SOFIJÓWKA</i> – POEMAT OGRODOWY	66
XXI. JAN POTOCKI	67
XXII. IGNACY KRASICKI (1735–1801). Temat konkursowy z lat poprzednich	68
ROMANTYZM	75
XXIII. LIRYKA POLSKA DOBY ROMANTYZMU	75
XXIV. PROZA W OKRESIE ROMANTYZMU – ZRÓŻNICOWANIE POETYKI I GATUNKÓW	77

ADAM MICKIEWICZ	80
XXV. MICKIEWICZ – TWÓRCA POLSKIEJ BALLADY ROMANTYCZNEJ	80
XXVI. W KRĘGU IV CZ. <i>DZIADÓW</i>	83
XXVII. <i>SONETY ODESKIE</i>	84
XXVIII. <i>SONETY KRYMSKIE</i>	86
XXIX. POWIEŚĆ POETYCKA I MASKA	88
XXX. WALLENROD I WALLENRODYZM	90
XXXI. <i>DZIADY</i>	92
XXXII. POEZJA OKRESU RZYMSKO-DREZDEŃSKIEGO	96
XXXIII. <i>PAN TADEUSZ</i>	98
XXXIV. „JAK PACHNIE NA LITWIE MICKIEWICZA”? OBRAZ DOMU I OJCZYZNY W <i>PANU TADEUSZU</i>	100
XXXV. <i>PAN TADEUSZ</i> – SZLACHECKA EPOPEJA?	102
XXXVI. <i>PRELEKCJE PARYSKIE</i> „SUMMĄ” ROMANTYZMU	104
XXXVII. <i>LIRYKI LOZAŃSKIE</i>	106
XXXVIII. MICKIEWICZ – MISTRZ FORMY WIERSZOWEJ	109
XXXIX. ANTONI MALCZEWSKI. <i>MARIA</i> – ROMANTYCZNY POEMAT O MIŁOŚCI, ŚMIERCI I DRAMACIE SUMIENIA	110
JULIUSZ SŁOWACKI	112
XL. POEZJA KREACYJNO-IRONICZNA JULIUSZA SŁOWACKIEGO	112
XL. PORTRET MŁODZIEŃCA ROMANTYCZNEGO. OD <i>GODZINY MYŚLI</i> PO <i>BENIOWSKIEGO</i>	114
XLII. POETA JAKO CZYTELNIK I POETA JAKO TWÓRCA POEZJI W <i>BENIOWSKIM</i>	115
XLIII. FANTASTYKA, WIZJA, SEN, KOSZMAR ODKRYWANIA POZARACJONALNYCH OBSZARÓW PSYCHIKI W PRZEDMISTYCZNEJ TWÓRCZOŚCI SŁOWACKIEGO	116
XLIV. JULIUSZ SŁOWACKI <i>FANTAZY</i>	117
XLV. <i>KSIĄDZ MAREK</i> – NARODOWE MISTERIUM	118
XLVI. POETA, POEZJA, UPŁYW CZASU – WIERSZE PÓŹNE JULIUSZA SŁOWACKIEGO	120
XLVII. ALEKSANDER FREDRO	121
ZYGMUNT KRASIŃSKI	123
XLVIII. ZYGMUNT KRASIŃKI <i>NIE-BOSKA KOMEDIA</i> – CZŁOWIEK W ŻYWIÓLE HISTORII	123
CYPRIAN KAMIL NORWID	126
XLIX. TWÓRCZOŚĆ CYPRIANA NORWIDA	126
L. MICKIEWICZ: CZŁOWIEK – SŁOWO – IDEE. Temat konkursowy z lat poprzednich	130
POZYTYWIZM I MŁODA POLSKA	138
LI. POWSTANIE STYCZNIOWE – HISTORIA I LEGENDA	138
LII. ŻYCIE CODZIENNE W CZASACH NIEWOLI	140
LIII. KOMUNIKACJA LITERACKA I KOMUNIKACJA SPOŁECZNA W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU – PROBLEM CENZURY	143
LIV. NARCYZA ŻMICHOWSKA	145
LV. ELIZA ORZESZKOWA	147
LVI. BOLESŁAW PRUS	149

LVII. ALEKSANDER ŚWIĘTOCHOWSKI	151
LVIII. ADAM ASNYK	153
LIX. MARIA KONOPNICKA	154
LX. ADOLF DYGASIŃSKI	156
LXI. MICHAŁ BAŁUCKI	157
LXII. KLUCZE DO ARCYDZIEŁ: <i>LALKA</i> PRUSA	158
LXIII. KLUCZE DO ARCYDZIEŁ: <i>CHAM</i> ORZESZKOWEJ	160
LXIV. FRAGMENTY Dyskursu EMANCYPACYJNEGO	161
LXV. O ŻYDACH I KWESTII ŻYDOWSKIEJ	163
LXVI. HENRYK SIENKIEWICZ 150. ROCZNICZ URODZIN I 80. ROCZNICA ŚMIERCI. Temat konkursowy z lat poprzednich	165
LXVII. MIASTA PEŁNE TAJEMNIC. METROPOLIE REALISTÓW, NATURALISTÓW I MODERNISTÓW	169
LXVIII. MŁODA POLSKA – PROBLEM JĘZYKA	171
LXIX. PŁEĆ I PROBLEMY TOŻSAMOŚCI	174
LXX. POWIEŚĆ MŁODOPOLSKA: PROBLEM FORMY	178
LXXI. BAŚŃ W LITERATURZE MŁODEJ POLSKI	179
LXXII. FANTASTYKA MŁODOPOLSKA	181
LXXIII. STANISŁAW BRZOZOWSKI: KRYTYK I PISARZ WOBEC HISTORII I WSPÓŁCZESNOŚCI	182
LXXIV. GABRIELA ZAPOLSKA – PISARKA, ARTYSTKA, KOBIETA W POSZUKIWANIU SWOJEGO MIEJSCA	184
LXXV. STANISŁAW WYSPIAŃSKI – CZŁOWIEK TEATRU	186
LXXVI. WACŁAW BERENT – KULTUROWE I HISTORYCZNE POKŁADY TEKSTO- WE. Temat konkursowy z poprzednich lat	189
LXXVII. BOLESŁAW LEŚMIAN	194
DWUDZIESTOLECIE MIĘDZWOJENNE	197
LXXVIII. POEZJA JULIANA TUWIMA: MIĘDZY TRADYcją A NOWOCZESNOŚCIĄ	200
LXXX. ŚWIAT POETYCKI JÓZEFA CZECHOWICZA	201
LXXXI. STEFAN ŻEROMSKI	203
LXXXII. TWÓRCZOŚĆ POWIEŚCIOWA W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZWOJENNYM	205
LXXXIII. MARIA DĄBROWSKA	207
LXXXIV. BRUNO SCHULZ – PISARZ I GRAFIK	208
LXXXV. STANISŁAW IGNACY WITKIEWICZ – POWIEŚCIOPISARZ I DRAMATURG	211
LXXXVI. DRAMATURGIA DWUDZIESTOLECIA MIĘDZWOJENNEGO	213
LITERATURA PO 1939 ROKU	220
LXXXVII. POECI NA (I PO) WOJNIE	220
LXXXVIII. DWA TOTALITARYZMY	222
LXXXIX. ZAGŁADA	224
XC. ŚWIATY ZATOPIONE – ŚWIATY OCALONE. MITOLOGIE MAŁYCH OJCZYŹN W KONTEKSTACH HISTORII	227
XCI. HISTORIA JAKO TEMAT I JAKO PRETEKST WE WSPÓŁCZESNEJ POWIEŚCI, NOWELI, DRAMACIE	230

XCII. CZAS SOLIDARNOŚCI – CZAS SAMOTNOŚCI. STAN WOJENNY I LITERATURA TZW. DRUGIEGO OBIEGU	231
PRZEMIANY IDEI, FORM I KONWENCJI LITERACKICH	233
XCIII. POEZJA	233
XCIV. PROZA POWIEŚCIOWA	236
XCV. ESEJ, AUTOBIOGRAFIA, LITERATURA FAKTU, WYWIAD-RZEKA ...	238
SYLWETKI	240
XCVI. JAROSŁAW IWASZKIEWICZ – POETA, PROZAIK, DRAMATURG	240
XCVII. ALEKSANDER WAT – POETA, OPOWIADACZ, ESEISTA	242
XCVIII. JULIAN PRZYBÓŚ	243
XCIX. WITOLD GOMBROWICZ	245
C. CZESŁAW MIŁOŚZ	247
CI. TADEUSZ RÓŻEWICZ	249
CII. MIRON BIAŁOSZEWSKI	251
CIII. WISŁAWA SZYMBORSKA	253
CIV. ZBIGNIEW HERBERT	254
CV. TADEUSZ KONWICKI	256
CVI. JULIA HARTWIG	257
CVII. KRYSZYNA MIŁOBĘDZKA – POETKA, DRAMATURG, ESEISTKA	258
CVIII. STANISŁAW BARAŃCZAK	260
ŻYCIE LITERACKIE W LATACH 1945–1989	261
CIX. W KRAJU	261
CX. NA EMIGRACJI	263
CXI. ŻYCIE LITERACKIE PO 1989 ROKU	266
CXII. LITERATURA PO 1989 ROKU – TRANSFORMACJE, REWOLUCJE, KONTYNUACJE	267
Z ZAGADNIENIŃ DRAMATU	277
CXIII. SPOSOBY KONSTRUKCJI BOHATERA NA PRZYKŁADZIE <i>ŚLUBU</i> GOMBROWICZA, <i>KARTOTEKI</i> I <i>PULAPKI</i> RÓŻEWICZA, <i>TANGA</i> <i>MROŻKA</i> , <i>NOCY HELVERA</i> VILLOISTA, <i>ODPOCZYWANIA</i> PASSINIEGO	281
CXIV. ODMIANY SYTUACJI DRAMATYCZNEJ W <i>NIEMCACH</i> KRUCZKOWSKIEGO, <i>ŚLUBIE</i> GOMBROWICZA, <i>EMIGRANTACH</i> MROŻKA, <i>PRÓBACH</i> SCHAEFFERA, <i>WYPRAWACH KRZYŻOWYCH</i> BIAŁOSZEWSKIEGO I <i>OFIERZE VILGEFORTIS</i> TOMASZUKA	284
CXV. TRADYCJA I PARODIA NA PRZYKŁADZIE <i>ZIELONEJ GĘSI</i> I <i>PORFIRIONA OSIEŁKA</i> GAŁCZYŃSKIEGO, <i>ŚMIERCI PORUCZNIKA</i> MROŻKA, <i>OPERETKI</i> GOMBROWICZA, <i>OSMĘDEUSZY</i> BIAŁOSZEWSKIEGO	285
TEORIA LITERATURY	287
CXVI. GATUNKI LITERACKIE	287
CXVII. LITERACKIE ZWIĄZKI MIĘDZYTEKSTOWE	289
CXVIII. KOMUNIKACYJNY CHARAKTER UTWORU LITERACKIEGO	290
CXIX. TEORIA DZIEŁA LITERACKIEGO ROMANA INGARDENA	293
CXX. HISTORYCY LITERATURY. PORTRETY I AUTOPORTRETY TEMAT KONKURSOWY Z LAT POPRZEDNICH	295

CXXI. CO CZYTELNIK „ROBI” Z UTWOREM LITERACKIM? ODBIORCA I ODBIÓR W BADANIACH LITERACKICH. Temat konkursowy z lat poprzednich	298
CXXII. KANON LITERACKI JAKO PROBLEM KULTURY DAWNEJ I WSPÓŁCZESNEJ. Temat konkursowy z lat poprzednich	299
TEMATY KULTUROZNAWCZE	302
CZĘŚĆ I	302
CXXIII. CZYM JEST KULTURA (HISTORIA I AKTUALNOŚĆ). GŁÓWNE PROBLEMY TEORII I FILOZOFII KULTURY	302
CXXIV. PAMIĘĆ I TOŻSAMOŚĆ	303
CXXV. WIELO – I MIĘDZYKULTUROWOŚĆ. STYKI KULTUR	304
CXXVI. IKONOSFERA, AUDIOSFERA, LOGOSFERA W KULTURZE EPOK DAWNYCH	306
CXXVII. KATEDRA JAKO TEKST KULTURY I PRZESTRZEŃ KOMUNIKACJI INTERSEMIOTYCZNEJ	309
CXXVIII. DWÓR JAKO INSTYTUCJA ŻYCIA KULTUROWEGO EPOK DAWNYCH	312
CXXIX. MIASTO JAKO FENOMEN KULTURY: PRZYKŁAD WARSZAWY	314
CXXX. DOŚWIADCZENIE NOWOCZESNOŚCI W KULTURZE XIX, XX I XXI W.	316
CZĘŚĆ II	318
CXXXI. LITERATURA AUDIALNA. AUDIOSFERA (W SŁUŻBIE LITERATURY). NARRACJE AUDIALNE	318
CXXXII. MONTAŻ	319
CXXXIII. ADAPTACJA FILMOWA	320
CXXXIV. SERIALE TELEWIZYJNE	321
CXXXV. KULTURA POPULARNA I MASOWA	322
CXXXVI. KULTURA W INTERNECIE I KULTURA INTERNETU (WYBRANE ZAGADNIENIA)	324
CXXXVII. GRY KOMPUTEROWE	327
CXXXVIII. NOWE ZJAWISKA JĘZYKOWE I LITERACKIE W INTERNECIE. Temat konkursowy z lat poprzednich	328
CXXXIX. MEDIALNE TRANSFORMACJE SŁOWA. Temat konkursowy z lat poprzednich	333
WIEDZA O TEATRZE	337
SPECJALIZACJA TEATROLOGICZNA	339
I. AKTOR	341
II. TEATR STAROZYTNY	344
III. TEATR OKRESU ŚREDNIOWIECZA I TEATR STAROPOLSKI	345
IV. WILLIAM SHAKESPEARE I TEATR ELŻBIETAŃSKI	346
V. TEATR POLSKI W OKRESIE OŚWIECENIA	349
VI. TEATR W OKRESIE ROMANTYZMU	350
VII. TEATR MŁODEJ POLSKI	354
VIII. TEATR STANISŁAWA WYSPIAŃSKIEGO	355
IX. TEATR OGROMNY LEONA SCHILLERA	357
X. JULIUSZ OSTERWA I REDUTA	358
XI. TEATR WITKACEGO	360

XII. TEATR AWANGARDOWY (POLSKI I EUROPEJSKI)	362
XIII. WSPÓŁCZESNY TEATR POLSKI	363
XIV. TEATR KREACYJNY [NA PRZYKŁADZIE JEDNEGO Z WYMIENIONYCH ZJAWISK]	367
XV. TWÓRCZOŚĆ WYBITNYCH WSPÓŁCZESNYCH INSCENIZATORÓW	373
XVI. TEATR TADEUSZA RÓŻEWICZA	380
XVII. TEORIA TEATRU PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ. POGLĄDY TEATROLOGÓW I TEORETYKÓW LITERATURY	383
JĘZYKOZNAWSTWO	385
LEKTURA OGÓLNA	387
I. ELEMENTY STRUKTURALISTYCZNEJ TEORII JĘZYKA	397
II. FUNKCJE JĘZYKA I TEKSTU	398
III. PROBLEMY AKTÓW MOWY	399
IV. TEORIE JĘZYKOZNAWCZE: GENERATYWIZM I KOGNITYWIZM	400
V. FONETYKA I FONOLOGIA JĘZYKA POLSKIEGO – PODSTAWOWE ZAGADNIENIA	401
VI. KATEGORIE GRAMATYCZNE JĘZYKA POLSKIEGO – FLEKSJA FUNKCJONALNA	401
VII. CZĘŚCI MOWY W JĘZYKU POLSKIM	403
VIII. ODMIENNE CZĘŚCI MOWY – ICH ROLA W ZDANIU	405
IX. NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY – ICH ROLA W ZDANIU	406
X. BUDOWA SŁOWOTWÓRCZA WYRAZÓW POLSKICH	408
XI. ZNACZENIE JEDNOSTKI LEKSYKALNEJ W SYSTEMIE JĘZYKA	409
XII. ZAGADNIENIA ŁĄCZLIWOŚCI LEKSYKALNEJ WYRAZÓW	411
XIII. ZWIĄZKI FRAZEOLÓGICZNE	412
XIV. NAZWY WŁASNE	414
XV. ŚWIAT W ZWIERCIADLE POLSKIEJ LEKSYKI	419
XVI. LEKSYKOLOGIA POLSKA	421
XVII. JĘZYK POLSKI WŚRÓD INNYCH JĘZYKÓW SŁOWIAŃSKICH	423
XVIII. POLSKI JĘZYK LITERACKI – POCHÓDZENIE, POWSTANIE, ROZWÓJ	424
XIX. SŁOWNICTWO ZAPOŻYCZONE W DZIEJACH JĘZYKA POLSKIEGO (UWARUNKOWANIA KULTUROWE I POLITYCZNO-SPOŁECZNE – SPOSOBY PRZYSWAJANIA – OCENA NORMATYWNA)	425
XX. ZRÓŻNICOWANIE REGIONALNE I GWAROWE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYZNY	428
XXI. KASZUBSZCZYŻNA JAKO JĘZYK REGIONALNY	429
XXII. POLSZCZYŻNA NA DAWNYCH KRESACH WSCHODNICH – POLSZCZYŻNA POZA GRANICAMI KRAJU (I)	430
XXIII. POLSZCZYŻNA POZA GRANICAMI KRAJU (II)	431
XXIV. JĘZYK MÓWIONY	432
XXV. JĘZYK W INTERNECIE	434
XXVI. GWARA MŁODZIEŻOWA WE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYŻNIE	435
XXVII. STYLE WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA POLSKIEGO	436
XXVIII. STYLIZACJA JĘZYKOWA	438
XXIX. JĘZYK I STYL UTWORÓW LITERACKICH W RÓŻNYCH EPOKACH ...	440
XXX. GRAMATYCZNE I LEKSYKALNE PROBLEMY POPRAWNOŚCIOWE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYŻNY	441

XXXI. POLSKA ORTOGRAFIA I INTERPUNKCJA	443
XXXII. PERSWAZYJNA FUNKCJA JĘZYKA W TEKSTACH PROPAGANDY POLITYCZNEJ	445
XXXIII. PERSWAZYJNA FUNKCJA JĘZYKA W TEKSTACH REKLAMOWYCH	447
XXXIV. ETYKIETA JĘZYKOWA	449
XXXV. WARTOŚCIOWANIE W JĘZYKU I W TEKŚCIE	449
XXXVI. ETYKA KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ	451
XXXVII. A IMIĘ JEGO BĘDZIE... – DAWNE I WSPÓŁCZESNE ZJAWISKA W OBRĘBIE WYBRANYCH TYPÓW ANTROPONIMÓW (IMIONA, PRZEZWISKA, PSEUDONIMY). Temat konkursowy z lat poprzednich ...	452